Cărți din literatura romînă
apărute în
colecția BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

G. CĂLINESCU

Enigma Otiliei

roman,
nr. 53-54 — 2 vol. — XX+656 pag. — 10 lei

CEZAR PETRESCU

Întunecare

roman, nr. 106—107 — 2 vol. —
XXXII + 830 pag. — 10 lei

LIVIU REBREANU

Răscoala

roman, nr. 37-38 — 2 vol. —
XXIV+512 pag. — 10 lei

MIHAIL SADOVEANU

Soarele în baltă * Divanul persian

romane, nr. 29 — XXVI+256 pag. — 4 lei

MIHAIL SADOVEANU

Zodia cancerului sau
Vremea Ducăi-vodă

roman, nr. 8 — XIV+330 pag. — 5 lei

GALA GALACTION

Lîngă apa Vodislavei

nuvele, nr. 71 — XXXII+280 pag. — 5 lei

Vol. I-V Lei 25

CAMIL PETRESCU

127

BPT

CAMIL PETRESCU

Un om între oameni

* * *

Clubul cărții digitale 2024

CAMIL PETRESCU

Un om între oameni

Roman

★ ★ ★

1962

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

CARTEA A ŞASEA

ÎN DIMINEAŢA DE 11 IUNIE

Casa polcovnicului Ion Solomon, comandantul Regimentului III de infanterie, este chiar peste drum de cazarmă. Dacă o priveşti din partea asta dinspre răsărit, este o clădire joasă, căci arată, în afară de marchiza de fier şi sticlă, înălţată numai cu o treaptă de la uliţă, doar patru ferestre, ceea ce lasă să se ghicească, după obicei, două odăi, în dreapta şi în stînga, iar în mijloc o sală mai mult lungă. Aci la uliţă, streaşina ei de şindrilă abia dacă se ridică peste un stat de om. E adică la fel cu toate căsuţele de pe această uliţă, care ţine de-a lungul Curţii Arse[1], urcînd Dealu Spirii. Dacă însă o priveşti dinspre mahalaua şi biserica Izvorului, de partea cealaltă dinspre apus, atunci ea îţi apare ca o casă cu două caturi, avînd un ceardac mare la catul întîi, sprijinit pe stîlpi de lemn groşi, căci e clădită chiar în ruptura rîpei, ca şi casele vecine. Din uliţa care se încovoaie spre biserica Izvorului se intră în curtea mică şi pătrată, care e deci mult mai în adînc decît faţa casei. Aci în curte coboară scările pridvoarelor lungi, de pe dreapta şi de pe stînga ceardacului celui mare, care duc la aripile casei, şi ele lungi ca ale unui han, cu multe odăi, unde se intră numai prin aceste două pridvoare cu parmalîc de lemn boit cafeniu, care stau faţă în faţă. În curte, la poalele casei, sînt aca-

[1] *Curtea Arsă* — nume dat palatului domnesc din Bucureşti, care a ars în ziua de 22 decembrie 1812, cînd a venit la domnie Ion Caragea.

returile : grajdul, un șopron pentru caleașcă, magazia de lemne și odăile slugilor. În fața curții, la poartă, e un puț cu acoperiș, vestit pentru apa lui rece, că mulți îi spun de altfel și uliței acesteia de subt rîpă mai mult ulița „Puțu cu apă rece". Casa aceasta, boită toată cu galben, și lemnăria cafenie, este singura cu două caturi, căci spre prundișul Dîmboviței rîpa scade, și casele vecine sînt din ce în ce mai scunde. Au numai un cat, iar jos de tot nici măcar atît.

Aci, într-o odaie de pe aripa stîngă a dormit în seara de 10 iunie maiorul Lăcusteanu, iar într-alta, maiorul Pandele Cerchez, cei doi comandanți de batalion. După vizita la cazarmă a lui Bibescu-vodă, venit cu cușma lui Mihai Viteazu pe ureche și cu mantia domnească pe umeri, ca să denunțe ticălosul atentat de la Șosea, fiindcă se făcuse tîrziu, colonelul i-a poftit pe amîndoi maiorii să doarmă la el, mai mult chiar, le-a poruncit, căci în fiece clipă a nopții se puteau ivi întîmplări neprevăzute și era greu să trimiți ștafete ca să-i aduci la cazarmă în miez de noapte, mai ales pe Lăcusteanu, care stă lîngă biserica Albă, dincolo de gîrlă și de lacul ăsta al lui Dura, căruia lumea se deprinde greu să-i zică Cișmigiu.

Dar nu s-a întîmplat nimic și au dormit toți tun pînă dimineața. Acum Lăcusteanu, voinic și greoi, trage din ciubuc, în timp ce un soldat, bărbier de meserie, îl bărbierește și-i răsucește frumos mustăcioara. Pe o tăviță, gazda ospitalieră i-a trimis chiselnița cu dulceață și o cafea neagră, cum iau de obicei ofițerii în loc de cafea cu lapte. Dar cînd iese pe pridvor, odaia lui fiind cea din capăt, vede în ceardacul cel mare, care dimineața e în umbră, apărat de soarele de vară, pe colonelul Solomon înconjurat de mai toți ofițerii regimentului, într-un nor de fum, trăgînd din ciubuc, cu cafeluțe dinainte. Maiorul, foarte țanțoș și năbădăios, căruia nu-i place să se treacă așa ușor peste el, întreabă furios :

— Prin ce întîmplare acest consiliu ostășesc pînă în ziuă și eu nu știu nimic, domnule polcovnic ?

Polcovnicul, furat și tulburat de cele ce auzise, are o poftă de vorbă, de parcă ar fi o țață :

— Ei, maiorule, se petrec lucruri mari... Revoluție. Vine Eliad cu Magheru, cu zece mii de panduri, și Tell cu Pleșoianu, cu un batalion de soldați. I-a spune, Fărcășene... și-l poftește pe căpitan, făcînd un gest moale cu mîna, să spună și maiorului... Că el vine de acolo.

Căpitanul, prăfuit, care încă nici nu a trecut pe acasă, venind de-a dreptul la cazarmă, povestește înflăcărat :

— S-a ridicat toată țara... s-a constituit un guvern provizoriu, care a dat o Proclamație la Izlaz, în care spune...

Lăcusteanu, care fierbea de mînie, îl întrerupe și se întoarce furios către Solomon :

— Cum, domnule, dumneata tolerezi ca un căpitan, comandir de companie, să facă o asemenea propagandă în regimentul dumitale ?

Fărcășanu, naiv și fericit, vrea să-l lămurească totuși :

— Domnule maior, se dezrobește țara...

Dar mustața mică și zburlită ca o lăcustă neagră subt nas a solidului maior scapără de mînie :

— Ascultă, domnule căpitan, dacă vei îndrăzni să vorbești o asemenea propagandă, mă jur pe onoare că-ți trăsnesc creierii la minut.

Polcovnicul Solomon, care a văzut multe în viața lui, caută să-l domolească :

— Nu te necăji, maiorule, că și dacă vor veni, sînt frați de-ai noștri, sînt romîni, nu sînt nici turci, nici tătari.

Dar maiorul, deși de felul lui foarte milităros, nu mai ține socoteală de nimic, nu mai respectă nici pe superiori :

— Dacă e așa, să știi că în cazarmă eu nu mai intru, ci merg la vodă să-l rog să-mi primească demisia, chiar

acum, căci într-un regiment de panduri eu nu slujesc! Strigă furios la vistavoi: Spune-i, mă, lui Vasile să-mi aducă numaidecît calul! Căci în afară de armăsarul de călărie pe care-l ține acasă, are și un cal de serviciu la cazarmă.

Soarele s-a ridicat deasupra Mitropoliei și vestește o zi dogoritoare, scînteind devale viu pe prundișul și zăvoaiele Dîmboviței, pe care pluteau cîrduri de gîște, și în marginea căreia sacagiii își încărcau sacalele.

A tăiat drumul în sus de cazarmă coborînd de-a dreptul spre maidanul Dudesculuí și de acolo, pe vreo două uliță înguste, a ieșit pe lîngă casa Fălcoianului la palatul de subt Mitropolie al lui Bibescu. E o clădire cu două caturi, în mijloc cu un peron ca o terasă intrîndă, la care urci patru trepte din grădină, cu cîteva „loggia" la catul întîi, căci felul ei amintește arhitectura brîncovenească, deși palatul e atît de meremetisit, că nu se mai poate ști dacă e vreo aripă din cel vechi al lui Constantin Brîncoveanu, ori e o clădire durată din nou. Poarta este lîngă crucea lui Mogoșoiu și se intră mai întîi în grădina mare, cu poteci pietruite frumos. Corpul de gardă e în aripa dreaptă, subt odăile de dormit ale lui vodă. E cald și, cum nu se vede de sus de la fereastră, ofițerii ștabului domnesc, în frunte cu colonelul Banov, care pierzînd urma lui Bălcescu, la Telega, s-a întors în capitală, trag liniștiți ciubuce și beau cafele pe terasă, că înăuntru e prea cald, întocmai ca la Solomon acasă, însă cei de aci așteaptă să fie primiți de domnitor, ca să-i dea raportul zilnic.

Maiorul a descălecat și a dat frîul unui soldat care duce calul la grajd într-o curte din dos, plină de acareturi, și cu totul despărțită de grădină printr-un gard de scînduri vopsit în verde.

Maiorul se înecă de furie cînd se apropie de grupul ofițerilor și-i aude vorbind tot despre revoluție. Căpitanul Mavrocordat, înalt, subțire, negricios, nu vorbește chiar ca Fărcășanu, dar și el e de părere că măria-sa nu ar avea decît de cîștigat dacă ar semna constituția. Adevărul este că la ceasul acesta ofițerii din jurul lui vodă nu știu despre punctul 18 al Proclamației, care încă nu e cunoscută decît de aga Iancu Manu, de marele vornic Alecu Villara și, firește, de vodă însuși. De aceea ideea revoluției e privită ca îmbietoare chiar între ofițerii de cavalerie, ca totdeauna mai simandicoși decît cei de infanterie.

— Vra să zică, dumneata, căpitane, ești de părere că trebuie să ni se suie în cap craii și desculții... să dăm patria pe mîna derbedeilor? întrebă cu mustața țanțoșă, maiorul Lăcusteanu. Își stăpînește furia, și pentru că are în față un „os domnesc", dar și pentru că tînărul căpitan e un duelist foarte temut, două lucruri în fața cărora curajul lui Lăcusteanu se cam înmoaie.

— Domnule maior, frații Golești și frații Kretzulești nu sînt nici crai, și nici desculți, îi spune cu o afectare militărească în ținută căpitanul, anume ca să arate că numai cînd e vorba de serviciu discută cu un boier de mîna a doua.

Maiorul nu-i mai răspunde lui, ci se întoarce către colonelul Banov:

— Domnule, îl plîng pe măria-sa că este înconjurat de asemenea ofițeri, și eu mă duc pe moment să-mi prezant demisia...

N-așteaptă răspunsul și intră de-a dreptul în sala cea mare ca un vestibul, de jos. Marele vornic Villara tocmai ieșea cu o hîrtie din odaia cea mare, cu biroul monumental în felul lui, la care lucra vodă.

— Hairola... Ce întîmplare te aduce așa de dimineață, pe aci, Lăcustene?

— Arhon boierule, vreau să dau demisia din armată...

— Da' ce, mă Gligoriță, te-ai supărat ? De ce să dai demisia așa grăbit ?

— Coane Alecule, a intrat dezonorul în oștire, eu nu mai stau... trebuie să vorbesc cu măria-sa.

— Uite, lucrează cu secretarul... Mai așteaptă puțin.

Peste cîtva timp ieși în prag secretarul domnitorului.

— Întreabă măria-sa, care ți-a auzit glasul, ce dorești, domnule maior ?

— Vreau să intru numaidecît la măria-sa.

Se auzi și glasul lui Bibescu, din biroul cel mare :

— Lasă-l să intre... Și cînd maiorul salută, încremenit în poziția de drepți, vodă îl întrebă de la biroul mare, semicircular, în stil „empire" : Ce este, Lăcustene ? Ce ești atît de zbuciumat ?

— Măria-ta, este revoluție în țară... și în timpul ăsta...

Bibescu, cu fața lungă, slăbită de grijă, arată nedormit, căci a lucrat pînă la cinci dimineața cu colonelul Voinescu I, ascultîndu-i raportul, despre declarațiile Frusinicăi Băl-Ceaurescu. Își frămîntă cu degetele lungi mustața mică și barba tunsă care-i înconjoară ca un chenar fălcile, îl privește încruntat, căci pe de o parte vede în el un semănător de panică, iar pe de altă parte vrea să-și facă lui însuși puțin curaj.

— Să nu umflăm lucrurile, Lăcustene !

— Sînt de părerea măriei-voastre că asta nu ar fi mare lucru, dar ceea ce vreau să vă spui este că se pregătește o revoluție ostășească... Chiar aci la palat, șeful Dejurstfei ascultă propaganda revoluționară... iar la regiment, polcovnicul Solomon, în care aveți încredere...

— N-am nici o încredere în el, dar nu am pe nimeni altcineva.

— Atunci, măria-ta, eu dau demisia din armată.

— Nu poci, dragă Lăcustene, să o primesc în asemenea circumstanțe, dar tot ce te rog este să primești

regimentul lui Solomon, și de îndată dau ofisul... Face semn lui Lenș să întocmească ordinul.

Lăcusteanu respectuos, dar ferm, refuză :

— Nu poci primi această onoare într-o vreme așa anormală, cînd morala ostășească este alterată... Este trist, măria-ta, că nu ai în capitală decît un regiment oștire, și acela condus de un neputincios.

— E mai mult șiret decît neputincios... Își are și el, ca toți cei din jurul meu, socotelile lui, speranțele lui... Du-te și cheamă-l pe colonelul Odobescu, apoi du-te numaidecît și dă veste la cazarma cavaleriei și la infanterie, că am ordonat ca într-un ceas să fie toată oștirea în front, în mică ținută, fiindcă am să le vorbesc. Cînd a spus numele șefului oștirii, a rămas pe gînduri, cu ochii mari pe jumătate închiși, căci colonelul Odobescu, energic, bătăios și cu o mare autoritate, nu numai asupra oștirii, dar și asupra boierimii, este azi singura lui nădejde.

Maiorul, ca să ajungă mai întîi la cazarma cavaleriei, care e la capul Podului de Pămînt, a luat-o cu calul, după ce a trecut podul de piatră, prin Piața Mare. După ce a comunicat cavaleriștilor ordinul domnitorului, s-a întors la cazarma infanteriei, dar nu s-a mai amestecat cu ofițerii, ci s-a închis singur în cancelarie. A așteptat așa, plimbîndu-se surescitat prin odaia îngustă, în care pe perete era o litografie îngălbenită, pătată de muște, înfățișînd pe Bibescu trei sferturi, cu cușma lui Mihai Viteazu, cu decorații și cordoane, cu mantia domnească pe umeri, iar altă litografie, ruptă într-un colț, arăta bătălia de la Austerlitz. Pe la zece și jumătate a dat ordin căpitanului celui mai vechi în grad să scoată batalionul în curtea cazărmii. Între cele două lungi magazii de zid care merg de lîngă poartă pînă departe în fundul curții, și care sînt dormitoarele trupei, stau în front cele două batalioane. Solomon aștepta dinadins pe prispa cazărmii ca să iasă în front Lăcusteanu, fiindcă în cali-

tate de maior mai vechi trebuie să-i dea raportul, şi vrea să-l silească să respecte disciplina. Lîngă maior aştepta şi preotul de la parohia vecină, pe la care se abătuse călare, căci bănuia că trupa va depune un nou jurămînt.

Cînd gornistul a sunat onorul la general, care se da numai lui vodă, trupa a încremenit în poziţie de drepţi. După raportul lui Solomon, Bibescu s-a apropiat călare de cele două batalioane pînă la cîţiva paşi. După el, înţepenit marţial în şa, cu carîmbii cizmelor peste genunchi, cu coiful său imens, fluturînd coada de cal care-i cădea într-o parte, urma Odobescu. Era încruntat şi fălcos, cu mustaţa ciopîrţită cu briciul, de-i rămînea din ea numai un smoc subt nas. Cînd s-au potolit aclamaţiile reglementare, Bibescu a ţinut un lung discurs, vorbind despre virtuţile ostăşeşti, despre datoria şi frumuseţea ascultării de şef. Apoi a arătat cît de mişcat a fost ştiind că oştirea s-a cutremurat atunci cînd a aflat despre ticălosul atentat comis împotriva domnitorului ţării. Bibescu ştia că spune un neadevăr, dar voia mai curînd să sugereze această emoţie, regretabil absentă, a soldaţilor. Apoi a cerut lui Solomon să dea repaus trupei, iar el s-a îndreptat în pasul calului, urmat de Odobescu şi Solomon, şi ei călări, spre poartă, unde era flancul regimentului cu ofiţerii batalionului întîi. Dintre ei s-a desprins căpitanul Fărcăşanu, care se apropie de vodă, palid, tremurînd, altfel în ţinută ostăşească, şi strigă cu un glas înfiorat:

— Să trăieşti, măria-ta, să te milostiveşti să primeşti constituţia pe care a decretat-o poporul romîn...

În clipa aceea, Lăcusteanu a pus mîna pe sabie vrînd să-l străpungă pe loc, în faţa lui vodă. Dar spre surprinderea sa, Bibescu, în loc să dea ordin să fie arestat şi judecat în cîteva ceasuri, apoi executat, aşa cum credea Lăcusteanu că trebuie făcut pentru asemenea nemaipomenită încălcare a regulamentelor, s-a mulţumit să ţie

alt lung discurs, arătînd cu multe pilde din istoria universală că romînii sînt coborîtori din împăratul Traian şi că trebuie să fie o naţie înţeleaptă şi tare în clipele grele, ca să dea pildă şi la alte naţii. Fiecare vorbă a domnitorului era o lovitură de măciucă în capul maiorului şi îi făcea greaţă. El ar fi vrut ca Fărcăşanu să fie împuşcat pe loc.

Un ofiţer, de fel din Ardeal, Enache Dimitriu, care era în această zi ofiţer dejurnă pe cazarmă, a adus un steag pe care l-a aplecat mult în faţa lui vodă, care, scoţîndu-şi cuşma, l-a sărutat, jurînd că nu vor intra trupe străine în ţară. S-a strigat ura, şi el a ieşit în pasul liniştit al calului pe poartă. S-au auzit apoi alte strigăte: „Trăiască colonelul Odobescu...“ Acesta a oprit calul, s-a ridicat în scări şi, întorcînd dîrz capul, împodobit cu măreţul său coif, a strigat turbat de mînie:

— Tăceţi... O vorbă să n-auz, căci descalec, şi în două ceasuri veţi fi împuşcaţi, să vă arăt eu ce înseamnă disciplină ostăşească... V-a slujit norocul că am fost cu vodă, că vă arătam eu.

ÎN INIMA LIPSCANILOR

Cine ar fi încercat să intre înainte de prînz în Cazinoul Comersanţilor de pe Lipscani (peste drum de Hanul lui Şerban, lîngă hotelul german) ca să citească vreun ziar sau să bea cafea şi ciubuc, n-ar fi găsit nici un loc liber în această dimineaţă de vineri 11 iunie. Lucru de mirare, firește, deoarece într-o zi de lucru găseai ararеori, mai ales dimineaţa, atîta lume la acest club, care deşi vrea să rivalizeze cu clubul nobililor de la Casa Török, sau cu cel de peste drum de la hotelul Caracaş, era

frecventat mai mult de oameni care îndeobște erau foarte ocupați cu negustoria lor. Lucru și mai de mirare, chiar odăile separate de la catul de sus, unde se juca seara cărți, erau acum înțesate și nu se găsea loc la nici o masă. Se juca de zor zgomotos, cu bani mulți pe masă. Cel care făcea mai multă gălăgie era Rudi Pavlicioni, pe care nimeni nu-l mai văzuse jucînd pînă acum. Era vesel că era în cîștig. Cel care pierdea era Hagi Curti. Nicolae Danielopolu avea cîteva pungi în fața lui, din care scotea gînditor cîte un galben, doi, pe care-i punea stîngaci pe masă. Era vădit că nu mai încercase niciodată acest joc. De altfel, cu oarecare luare-aminte se putea vedea că nici nu se juca de-a adevăratelea. Conducerea tagmei negustorești găsise că locul cel mai bun de întîlnire în clipa izbucnirii revoluției era tot acest cazinou, unde prezența în grup apărea îndreptățită și unde mișcarea neîntreruptă, acel du-te-vino al oamenilor de legătură, nu bătea prea mult la ochi. Ca să nu pătrundă și inși nepoftiți, și mai ales nedoriți, se ocupaseră toate încăperile, și în cafeneaua de jos, și în odăile de sus, de către oameni de încredere. Masa li s-a adus la toți tot aci. Se așteaptă cu nerăbdare ora patru. Se mai știe însă că acum mari cete țărănești se îndreaptă spre oraș prin toate barierile lui, și asta stîrnește oarecare neliniște printre negustori.

Vestea însă bucură mult pe intelectualii grămădiți în sala de jos, la masa cea mare, prin care se poate privi pe fereastră, mare cît jumătate din perete, lumea de pe uliță și de unde în alte zile, craii fără lucru privesc liota de femei frumoase care forfotesc pe Lipscani. Cezar Bolliac cu barba lui pătrată, Bolintineanu, Aristia cu Paleologu, Mavromati și alți prieteni ai lui, Teulescu, Zane, Telegescu, Marin Serghiescu, Ion și Costache Catina, cei doi Ipătești, apoi cei trei pictori afiliați mișcării: Negulici, Rosenthal și Iscovescu sînt înghesuiți

în jurul acestei mese, vorbesc zgomotos, vrînd să pară veseli, dar se vede cît de colo că sînt cu toții îngrijorați.

Au intrat cei doi juni Florești, cu un coș întreg cu cireșe pietroase, pe care-l pun veseli pe masă. Toți își înfig cu voluptate mîinile în grămada ispititoare.

— Măi căpcăunilor, spălați-le întîi, strigă speriat din colțul de lîngă fereastră Bolliac, care e și cel mai dîrz dintre cei de față. Ați uitat de holeră?

Dimitrie îl liniști însă, bucuros de primirea care se face darului lor:

— Domnule, sînt de la noi din grădină, culese în fața noastră din pom. N-aveți nici o grijă...

Își fac și ei loc la masă, între cei doi Ipătești, și aduc apoi știrile Comitetului revoluționar condus, acum cînd Nicu Bălcescu și Alecu Golescu sînt la Golești, aci în București de Nicolae Golescu, ajutat îndeosebi de Cezar Bolliac, Axente Sever, Deivos și Dincă Bălășoiu. Cei doi frați Florești sînt agenții de legătură care de azi-dimineață au făcut de trei ori drumul la cazinou, întorcîndu-se mereu cu alt pretext. Lucrurile merg așa cum au fost plănuite. Oarecare întîrziere este în înaintarea cetelor de țărani, care trebuiau să vină din Afumați și Tunari și sînt în întîrziere față de celelalte. S-a dus într-acolo, îmbrăcat civil, Deivos, să vadă ce e.

*

Își face intrarea pe ușă un bărbat scund, lat în spate, îndesat, cu fălci puternice, cu ochi mici, cu un surtuc negru peste pantalonii gălbui și strînși pe picior. Este profesorul Vasile Maiorescu, fratele dascălului Ion Maiorescu de la Craiova. Profesorul de la Schewitz este trimis de Axente, care așteaptă cu tabacii în Dealu Filaretului, să vadă ce mai e prin oraș, dacă e bine încălzită lumea. Scoate din buzunar cîteva numere din *Ga-*

zeta Transilvaniei, al cărei corespondent la București este chiar el. E foarte prețuit de Barițiu, directorul gazetei brașovene.

— Frate, țineți astea desfăcute pe masă. Mai aruncați-vă ochii pe ele, ce naiba, aci sînteți la cazină!

Coboară cineva de sus, pe scara cu treptele de lemn galben, care scîrțîie. S-a auzit de venirea lui Vasile Maiorescu și marii negustori îl poftesc la ei să afle dacă totul este gata. Danielopolu este foarte neliniștit:

— Ei, cum stăm cu tabacii?

— Totul e gata, îl liniștește profesorul cu obrajii puțin ciupiți de vărsat. La ora patru va suna clopotul cel mare al Mitropoliei.

Dobrovici, care nu juca nici măcar așa în glumă și era cel mai neliniștit dintre toți, găsi că e prilejul să se mîndrească față de ceilalți cu tabacii lui, ai lui, cum îi socotea el.

— Ei, din partea tabacilor mei, nici o grijă, boierilor... Să vedem însă dacă negustorii noștri își fac și ei datoria.

Dar Danielopolu se ridicase în picioare și de la fereastră îi răspunse, cu un zîmbet asigurător:

— Nu vedeți că toată ulița Lipscanilor e plină de oamenii noștri? Nu mai deosebești pe negustori de mușterii! Uite, e lume și pe Ulița Nemțească.

*

Pe la mijlocul lungii după-amiezi de iunie, tocmai cînd mulțimea de mușterii năvălea și vînzarea era în toi, iar pe Ulița Lipscanilor era un furnicar de lume, începu să sune clopotul cel mare al Mitropoliei, într-o dungă. Lumea, care nu știa, tresări înfiorată. Așadar, ceva tot se întîmplă. Clopotul cel mare, cu palele lui de

sunet greu și prelung pe care le trimitea departe peste oraș, vestea totdeauna ceva neobicinuit care înfiora lumea.

Prăvăliile au prins deodată să se închidă grabnic. Lumea fu împinsă, cum se putu, afară în uliță. Obloanele cele mari, ferecate în cruci de fier, sînt grabnic întoarse și închise cu lacăte. Lumea îngrămădită pe uliție nu pricepe nimic. Unii cred că e foc, alții spun că a fost ucis un boier într-o prăvălie lîngă biserica Bărăției, la un pas de Sfîntu Gheorghe.

Ulițele sînt din ce în ce mai înțesate de oameni nedumeriți și unii cam speriați.

*

Clopotul Mitropoliei a trezit toate clopotele bisericilor din București, dar sunetul lui plin ca o chemare cosmică plutește măreț peste vuietul lor.

Cel care, față-n față cu Damian, smucește cu o singură mînă frînghia este Toma Panduru. Zadarnic, văzînd greutatea clopotului înalt ca un stat de om, și de deschidere aproape tot atît de mare ca și înălțimea, Damian și Mitru, capii echipei, au vrut să-l oprească. Toma trage cu trudă și năduf cu o singură mînă. Ceilalți se mulțumesc doară, înarmați cu puști și topoare, ei și soții lor, să facă de pază.

— Lasă, nepoate, să le trag io clopotu în dungă boierilor — tuturor boierilor și ciocoilor — că aștept dă treizeci dă ani să plătesc cu mîna care mi-a rămas pentru cealaltă... Am să li-l trag și la parastas.

Clopotele se trag într-o dungă de obicei la mort. În îndîrjirea cu care, aproape să fie ridicat în sus de puterea clopotului, Toma, pandurul și clăcașul, smucește iar frînghia, este suferința de veacuri a milioanelor de clăcași.

— Într-o dungă... măi Tudose, măi Mitrule, să să audă pînă la Vadu Rău.

Damian nu știe de ce azi taică-su îi spune Tudose.

*

De cum auzi clopotul cel mare al Mitropoliei, Tudor Fărșerotu a lăsat vorbă călfițelor și ucenicilor să strîngă tot de pe șatre și a ieșit în mijlocul uliței cu toți feciorii și trei din ginerii care așteptau în curte. Tase chiristigiul purta steagul tricolor pe care-l adusese de dimineață Deivos, cînd le spusese și de hotărîrea luată, că revoluția trebuie să izbucnească azi la ora patru după-amiază negreșit.

În cîteva clipe, oborenii, înfiorați de clopotul cel mare al Mitropoliei și uimiți, căci nu mai văzuseră niciodată un steag tricolor, erau adunați în jurul moșneagului. Brutarul Trică alerga din prăvălie în prăvălie, îndemnînd lumea :

— Nea Vasilică, hai la revoluție... că vă așteaptă jupînu nostru, hai mai repede... Nu mai închide, lasă că o să închidă țața Tudora.

Cînd s-au făcut vreo sută, două, s-au îndreptat spre Bariera Tîrgului din Afară, în dangătul clopotelor de la biserica Sfîntu Ion Moși, care vesteau ca în noaptea Învierii. Cînd au început s-o ia în sus pe Pod, erau vreo patru sute de bărbați, dar după ei veneau alte sute de copii și băiețandri. Pe la biserica Olari erau ca la două mii de inși, în afară de alte mii de copii care se țineau după ei ca după urs. Tudor Fărșerotu pășea în frunte, lîngă steag, încruntat, cu fălcile încleștate, sprijinindu-se ușor în toiag. Lîngă el călca îngîndurat popa Dumitru. Aci, la biserica Olari, le-a ieșit înainte profesorul Scarlat Turnavitu, care s-a alăturat de steag și, scoțînd o basma roșie, a început să strige într-una „ura", căci pînă aci merseseră toți în tăcere. Atunci a prins și mulțimea să

strige „ura". Pe la toate ferestrele s-a ivit lume, negustorii trăgeau obloanele și veneau după oboreni. Erau și cîteva sacnacsii de la care se privea cu ură de după perdeluțe albe. Cînd au trecut de Biserica Sfinților, tot Podul Tîrgului din Afară era, mult în urmă, o mare de capete. Făcuseră un ceas pînă aci, căci mergeau încet. Și aci clopotele bisericii sunau să ridice omul în slavă. Puțin mai înainte de piața de la Sfîntu Gheorghe îi întîmpinară un grup de căuzași în frunte cu Bolliac, Bolintineanu, arhimandritul Ioasaf Snagoveanu și mulți negustori din cei care așteptaseră pînă acum la cazinou. Aduceau alte steaguri și cîteva coșuri de cocarde tricolore. Pe cea dintîi au prins-o în pieptul lui Tudor Fărșerotu, apoi i-au pus una în piept lui popa Dumitru, care era lîngă el. Pe urmă au mai vrut să mai pună și la alții, dar a fost înghesuială și s-a răsturnat coșul, căci fiecare vrea să apuce cocarda, de parcă ar fi fost de aur.

Acum Ulița Lipscanilor este o mare de capete. Cînd se află de sosirea celor din Obor și de pe Podul Tîrgului din Afară s-a făcut un semn, iar din prăvălia lui Danielopolu s-a scos o masă, alte cîteva coșuri cu cocarde tricolore și un steag mare. S-a urcat pe masă juncărul Niță Magheru, nepotul vestitului comandir de panduri, cîrmuitorul de la Caracal, și acum membru al noului minister. Tînărul, străjuit de patru soți din regimentul lui, a ridicat steagul și se pregătește să citească o hîrtie pe care a desfășurat-o. Hagi Curti, suit și el pe masă, îi ia steagul din mînă și strigă lung, prelung :

— Ascultați... asculta-a-ați... La Izlaz s-a proclamat constituți-a-a-a... Tell, Eliade și Popa Radu Șapcă, însoțiți de Magheru, înaintează cu șase sute de dorobanți, cinci roate de ostași și zece mii de săteni spre București.

E o clipă de neîncredere, parcă de încremenire, dar deodată văzduhul se cutremură de urale. Au apărut acum și dorobanții Agiei, dar nu îndrăznesc să se

amestece. Un boiernaș cu anteriu, dar cu șapcă muscălească, se întoarce spre nevasta lui :

— Ei, acum nu mai e dă glumit... Bibescu nu mai are încotro...

— Vine revoluția și nu mi-ai cumpărat maloteaua, se văicărește cocoana, sprîncenată și ochioasă.

Alt tînăr se urcă pe masă și anunță că și dinspre Ploiești vin ciocănașii de la Telega cu sate întregi după ei, cu Bălcescu în frunte. Din nou se înalță în slavă urale peste urale. Un cărturar, Mavromati, strigă „Trăiască Bălcescu", și cuvîntul lui e reluat și tălăzuit copleșitor pînă la ulițele vecine. Se face cu greu liniște și iuncărul Magheru citește cu glas puternic Proclamația. Pînă seara, o va citi de zece-cincisprezece ori, dar văzîndu-se că poliloghia lui Eliade durează două ore, va începe să citească numai cele douăzeci și unu de puncte ale constituției. Un grup de tinere femei, îmbrăcate după moda apuseană, cu rochiile largi, cu talia sus, subt sîn, cu pălării de pai ridicate în față și legate cu panglici pe subt bărbie, încep să prindă în pieptul celor de față cocarde tricolore și să le împartă steguleție lucrate în prăvălia lipscanului Danielopolu. Dar înghesuiala e prea mare. O cocoană, cam bătrîioară și energică, ia de la fete un pumn de cocarde și le azvîrle în mulțime, apoi aruncă și stegulețele tricolore peste capetele tuturor. Le prinde cine poate. Mulțimea fierbe.

Cînd se mai vestește însă că de la Jilava și de la Popești-Leordeni, dinspre Afumați și Pantelimon, cete de țărani, vestiți de Deivos și Ștefan Turnavitu, care după ce le-au dat steaguri vin în briști în fruntea lor și au intrat în oraș, unul dintre negustori, gras, cu anteriu și încins cu șal, se întoarse către vecinul lui, care-l înghesuia și el cu burta :

— Asta nu e tocmai bine... Ăștia vin cu carele să ne spargă prăvăliile. Ieri m-am certat cu un țărănoi obraznic. Zicea că minteanu e prea scump. Mi-a strigat din pragul

prăvăliei : „Lasă, că dac-o fi cu revoluția asta, care se aude, venim cu carul și ne luăm ce vrem din prăvăliile astea... Pă urmă le dăm foc." Eu vă spui, cu țăranii nu e de glumit... Nici n-ar trebui lăsați să intre în oraș...

Clopotul Mitropoliei suna într-una. Îi răspundeau clopotele mai tuturor bisericilor. Pînă seara nu s-a putut umbla pe ulița Lipscanilor și nici pe ulițele vecine, între Sfîntu Gheorghe și biserica Zlătari. Lumea nu știe ce să facă. Iuncărul Magheru și poetul Catina au obosit citind într-una cele 21 de puncte ale Proclamației. Cam spre asfințitul soarelui, coboară dinspre Văcărești un vîrtej amenințător de oameni dîrji. Se aude, așa, ca un zvon de biruință :

— Vin tabacii și mărginașii... Vin măcelarii din Scaune...

Rîul celor veniți intră în mulțime ca un șuvoi într-o mare. Mulți dintre ei, cei mai de încredere, au puști și pistoale, dar cei mai numeroși sînt cei care învîrtesc deasupra capului topoare sau satîre, pari și cuțite late de spintecat.

În fruntea celor sosiți este Axente Sever. Înalt, cam ciolănos, cu barbă castanie și mătăsoasă, care-i lasă cu totul descoperiți obrajii și bărbia, calcă apăsat și parcă mînios. Ochii îi ard subt fruntea boltită, duși în fundul capului. Surtucul negru, pe care-l poartă încheiat sus, e parcă o rasă de călugăr.

Alături de Axente pășește un bărbat greoi, bălan, cu ceafa groasă și cu o mustață întoarsă în jos ca a lui Horia. Este fugitul din Ardeal, și el, profesorul Dorcea. Abia stau pe el hainele nemțești și gîfîie puțin, dar cînd strigă, glasul lui, cam de băiețandru, se înalță ca o zburătură de arc pînă departe : „...La pala-a-at... La pala-a-at..."

Și lumea se ia viforoasă după ei. „...La pala-a-at... La pala-a-at..." Se înghesuie, se strivesc pe îngustele ulițe ale Tîrgului din Lăuntru, pe cea Nemțească, Franțuzească,

Șelari, Cavafi, Gabroveni și atîtea altele. E o nemaipomenită înghesuială la trecerea podului de piatră, care nu are de piatră decît numele. Mulți dintre mărginași, mai ales cărămidarii și nisiparii, care se țin unii de alții să nu se piardă cumva, trec Dîmbovița prin apă, pe unde e mai puțin adîncă. O parte din mulțime ocolește pe la podul Beilîcului, alta trece pe din sus de biserica Sfîntu Spiridon Vechi, prin fața casei Florești lor, ocolind ăstălalt palat brîncovenesc. De cum a scăpat din strînsoarea podurilor de peste gîrlă, lumea se revarsă spre biserica Domnița Bălașa, înconjoară spitalul Brîncovenesc, pe la Sfîntu Ilie, și cînd ajunge la poalele Dealului Mitropoliei, mulțimea, cît vezi cu ochii, nu mai încape între palatul lui Bibescu și casa Fălcoianului, din balconul căreia privesc cîțiva boieri și multe cocoane îmbrăcate după moda apuseană.

Maiorul Lăcusteanu așteptase un ceas să treacă și el în birjă podul de piatră, vrînd să-i ducă lui vodă demisia, ca să-i dea o rezoluție grabnică. Oamenii treceau pe lîngă birjă, mai lovindu-se de cai, unii înjurînd chiar, dar oricum, fu lăsat în pace. Înțelese totuși că nu poate trece mai departe și spuse birjarului să întoarcă. Fu însă foarte greu. De altfel văzu în spatele lui o caretă oprită, împotmolită. Era în ea ginerele lui Bibescu, colonelul Emanoil Florescu, care voia și el să treacă. Era tare speriat de urletele nesfîrșite ale mulțimii. Nu știa ce să facă.

— Dar bine, maiorule, asta e revoluție în toată forma! Săracu vodă, îl omoară...

— Ei, răspunse mînios maiorul, cum? Ați gîndit că este glumă? De ce n-au spînzurat craii la vreme?

În sfîrșit, izbutesc să întoarcă cea dintîi trăsură, birja lui Lăcusteanu. Colonelul îl roagă să-l ia și pe el, ca să treacă pe acasă, să nu se sperie Catinca, nevastă-sa, fiica lui vodă. După ce-l lasă din drum, maiorul, înnebunit de furie, nu se mai duce acasă, ci de-a dreptul la cazarmă. Îi spune lui Solomon că dacă ei stau cu mîinile în sîn.

sînt niște neputincioși (el a spus un cuvînt mai urît), și polcovnicul îi dă voie să-și scoată în front batalionul lui, al doilea, cu mantale — deși era vară, dar așa era ținuta de război — cu șepci, patrontașe și puști. Revizui cu grijă patroanele, să vadă dacă sînt întocmai la număr, și apoi a comandat să se umple puștile. Așa, ca să fie gata pentru orice poruncă de sus, căci tot nădăjduiește că lui Bibescu îi va veni mintea din urmă, cum zicea el.

*

În salonul cel mare, din mijloc, de la catul întîi, domnitorul se plimbă, întunecat la chip, de la un capăt la altul, în timp ce curtenii lui, miniștrii într-un colț, iar militarii într-altul, îl urmăresc tăcuți, încremeniți într-o nesfîrșită așteptare. Din cînd în cînd se duce la fereastră și privește de după perdea mulțimea care a sfărîmat porțile din colțul grădinii și a intrat în curte. Nu știe ce să facă și nu e în stare să ia nici o hotărîre. Dacă va semna constituția, țarul și sultanul nu i-o vor ierta niciodată. Va fi nevoit să abdice, deși e domnitor ales pe viață. Dacă nu va semna, își dă seama că va fi ucis de popor chiar astă-seară. Dar va scăpa oare chiar dacă va semna constituția? Și-a făcut studiile la Paris la liceul „Louis le Grand" și la Sorbona și știe din Franța ce înseamnă de obicei o revoluție. De altfel vede după mutrele spăriate ale miniștrilor, după înțepenirea lor, aparent respectuoasă, că toți se întreabă cum se va sfîrși această lungă, clocotitoare zi de iunie, cu azurul umbros stropit cu pulbere de aur roșcat. Pe dealul din față, Mitropolia, care de cîțiva ani e văruită urît într-o culoare pămîntie, s-a topit în înserare, în afară de acoperișul argintat al clopotniței și al turlelor, care sînt parcă niște oglinzi ce răsucesc razele peste verdeața grădinilor. Ferestrele înguste, oblice ale turlelor și cele ale palatului metropolitan

Clubul cărții digitale 2024

par însîngerate. Clopotul cel mare atîrnat de schelărie și ascuns între duzii din grădină, pe dreapta, sună rar și greu, zguduind ferestrele.

*

— Apune soarele în nori roșii... își dă cu părerea un bătrînel din mulțime, după înfățișare, negustor. O să fie mîine o zi furtunoasă și vînt.

— Apăi, știu și io că va fi furtunoasă, vericule. Uite-te la mulțimea asta, îi spune Toma, care lăsase ceata de la Mitropolie și fugise și el la palat, ca să vadă, să vadă neapărat. Și la nevoie să dea și o mînă de ajutor, cu dreapta, căci numai pe aceea o mai avea.

Din spate se auzi un strigăt prelung: „Loc, loc, că vine Dealu Spirii!" Cum să li se facă loc? Dar iarăși, cine să-i oprească, să nu se reverse peste cei sosiți de mai înainte, amenințîndu-i să-i strivească?

Au răzbătut acum în față, chiar în curtea palatului, fruntașii revoluționari, înconjurînd pe Nicolae Golescu, îmbrăcat azi într-o redingotă neagră, Cezar Bolliac, Axente Sever, Ion Brătianu, Scarlat Turnavitu, Danielopolu, Hagi Curti, Pavlicioni, Dobrovici, Mărgărit Moșoiu, căpitanul Fărcășanu, Negulici, Aristia, Scarlat Kretzulescu și alții, care fac un fel de cordon, ținîndu-se de braț unul cu altul.

Catina se urcă, ținînd un steag tricolor în mînă, pe o tarabă de fructe, adusă din piață, lîngă treptele palatului:

— Ascultați... asculta-a-ați... dar vuietul e prea mare.

Hagi Curti reia, cu o voce unduită, mult prelungită:

— Asculta-a-ați, poetul Ion Catina ne va mai citi încă o dată cele douăzeci și unu de punturi ale constituției, care a fost proclamată miercuri la Izlaz...

Mulțimea întărește clocotitoare:

— Da, da! Așa, așa... Să se citească... Vrem constituția...

Catina dă steagul tricolor lui Hagi Curti și citește cu o voce tunătoare, răspicat, cu tîlcul cuvenit:

— Ascultați: *„Poporul Romîn decretă: Puntul unu. Independența sa administrativă și legislativă pe temeiul tractatelor lui Mircea și Vlad al V-lea..."*

Mulțimea care ascultă izbucnește în aclamații. Un tîrgoveț cu barba căruntă se întoarce furios spre Ilinca:

— Mi-ai spart urechile, fetițo... Nu mai țipa atît!

— Dacă ai urechi dă țiplă, ce' cauți la rivoluție? Și Ilinca, roșie ca o cireașă, cu ciuful în vînt, țipă și mai tare: Costituția... costituția...

Tîrgovețul ar vrea să răspundă și el, dar întîlnește privirea cruntă a Licsandrei, care-i pune cotul în piept, gata să-l strivească.

Catina citește iar:

— *„Puntul doi. Egalitatea drepturilor politice..."* Aclamațiile nu mai contenesc.

— *„Puntul trei. Contribuție generală la impozite..."*

— Așa... Așa...

— *„Puntul patru. Adunarea generală compusă de reprezentanți ai tuturor stărilor soțietății..."*

Doi negustori fruntași, se cunosc cît de colo, se uită unul la altul pe subt sprîncene.

— *„Puntul cinci. Domnul responsabil ales pe cîte cinci ani și căutat în toate stările soțietății..."*

Vuietul mulțimii e ca mugetul mării. Pe fereastra deschisă pătrunde chemarea constituției pînă în salonul domnesc, unde Bibescu, înconjurat de mai-marii curții, ascultă fierbînd de mînie, căci simte că nu mai poate face nimic.

— Auzi? Asta e republică... Domn pe cinci ani! Înțelegi?

Pocnind pintenii cizmelor sale lungi peste genunchi, Odobescu iese în fața celorlalți, în poziție reglementară:

— Măria-ta, de poruncești, pun tunurile să tragă.

O lumină de speranță se aprinde în privirea domnitorului :

— Du-te și le spune că vor trage tunurile.

Odobescu iese pe terasa peronului și ajunge aproape de Catina, care se întrerupe. Colonelul se oprește și rostește marțial, de i se clatină coiful cel mare :

— Oameni buni, împrăștiați-vă, că de nu, tunurile pe care le vedeți vor trage...

Mulțimea, încremenită o clipă, izbucnește în huiduieli, urlă în clocot, iar coiful colonelului, cu tui de coadă de cal, se dă speriat înapoi. În fața pumnilor care se întind amenințători, i s-au aprins obrajii, mustața energică, tunsă scurt, sta să-i sară de pe buză.

— Să tragă... Să tragă... Nu plecăm de aci... Mai bine moartea. Vrem costituția !

Odobescu, înfrînt, intră din nou în salon, subt huiduielile care ajung prelung pînă aici. În poziție militară, salută pe domnitor :

— Nu mai e nimic de făcut... Apoi spune cu o brutalitate neașteptată : Măria-ta, semnează, și să se termine. Mai mult nu putem face. De trei ceasuri durează comèdia asta...

Bibescu întoarce capul și-și plimbă privirea întrebător peste ofițerii îmbrăcați în uniforme mătăsoase, cu cizme de lac, cu tot felul de zorzoane metalice pe ei. Răspunsul lor e același. Își pleacă toți privirile înspre covorul roșu, păros ; Solomon singur privește neclintit spre policandrul cu zece brațe, cu ciucuri de cristal, ferindu-și ochii de solicitarea lui vodă.

Afară, Catina, acum urcat pe trepte, cere liniște și continuă :

— Ascultați : *„Puntul treisprezece..."*

Mulțimea tălăzuiește cuvîntul :

— Ascultați... Ascultați...

Poetul citește răspicat, apăsat :

— *„Emancipația clăcașilor, ce se fac proprietari prin despăgubire..."*

Toma strigă dîrz, și după el Ilinca țipă să spargă urechile celor din jurul ei :

— Fără despăgubire... Fără despăgubire...

Bolliac strigă : „Să trăiască Bălcescu", și numele dîrzului revoluționar e tălăzuit la nesfîrșit.

Mulțimea vîntură steagurile îndîrjită, și la acest punct treisprezece aclamațiile sînt fără oprire.

A venit din palat, neobservat, căpitanul Mavrocordat, comandantul gărzii, care se apropie de grupul în care se găseau Nicolae Golescu, Deivos, Scarlat Turnavitu, Costache Bălcescu, Brătianu și alții. Le spune ceva în șoaptă. Nicolae Golescu, după ce ascultă încordat, spune cîteva cuvinte lui Hagi Curti și Catina, iar acesta vestește numaidecît.

— Ascultați... Asculta-a-ți... Cetățeanu Golescu și căpitanu Fărcășanu vor intra la vodă să-i ceară semnarea constituției...

Nicolae Golescu filfîie textul constituției, urcă treptele și pășește spre intrare, urmat de Fărcășanu, care ține ridicat steagul luat din mîna lui Catina. O voce izolată, dar pătrunzătoare, adaugă :

— Să meargă și Firfiricu...

Se aud unele îndemnuri după care Ion Brătianu, ras de barbă, cu mustața scurtată, cu ochelarii albaștri, urcă lîngă Golescu.

Tălăzuirea mulțimii e atît de puternică, încît cei din față trebuie să împingă din greu înapoi. Mitru, Damian, Ilinca, Licsandra și Licsandru Hergă, un negustor uscat și arămiu, doi țărani și, după pilda lor, toți ceilalți din față, s-au luat de brat și împing cu îndîrjire înapoi, ca să nu fie striviți. Izbutesc să facă o jumătate de cerc gol în jurul celor rămași în față. Sînt ajutați să ajungă aci, cîte unul, Tudor Fărșerotu, arhimandritul Ioasaf Snagoveanu, popa Dumitru Georgescu și alți cîțiva.

Pavlicioni, cu gulerul alb scăpat jumătate din strînsoarea cravatei negre, strînge înfierbîntat cu afectare mîna lui Tudor Fărşerotu, care i-o lasă moale, şi cu privirea încruntată subt cele două perechi de sprîncene. Bancherul se întoarce apoi către Dobrovici :

— Frate, oborenii noştri ne fac cinste... Au ieşit toţi pînă la ultimul om.

Căldărarul îi răspunde pe muchie, cam speriat şi morocănos :

— Asta-i acum ! Mare ispravă am făcut... Ce sîntem noi, oborenii, în atîta norod, în puzderia dă oameni cît vezi cu ochii ? O picătură dă apă într-un lac...

Adevărul este că Tudor Fărşerotu e cam năucit de mulţimea asta care se frămîntă asemeni unei revărsări de ape şi care este gata să-l strivească. Era speriat şi din pricină că se cam pierduse de ai lui şi aproape că nu mai cunoştea pe nimeni. Fusese mai ales înghesuit în faţa porţilor de fier, pînă cînd le-au scos Licsandru Hergă şi tabacii din ţîţîni. Au avut noroc că gardul de zid, cu ochiuri de zăbrele pe la mijloc, a ţinut ca un zăgaz şi i-a mai ferit. Acum sute de oameni s-au cocoţat pe parapetul lui. Un bătrîn, ceva mai tînăr totuşi decît el, cu un nas butucănos, dar cu vrăbiile mustăţii cărunte bătăioase, îi strigă lui Tudor cu o gură plină de dinţi, împingînd puternic să-şi facă loc :

— Ce-i mă, blestemat dă oborean, nici aici nu scap dă tine ?

Fărşerotu se înveseleşte mirat o clipă cînd îl vede şi-i răspunde, totuşi, înţepat :

— Da' ce, mă, numai tîlharii tăi dă pă Uliţa Tîrgoviştii să scoată costituţia ? Ce, aci eşti la Urziceni ?

E un olar de dincolo de biserica Sfinţii Voievozi, de pe la Bariera Tîrgoviştei, cu care se tot ceartă în fiecare an pe locul şatrelor la marile bîlciuri. Omul cu mustăţile cît vrăbiile nu pierdu fireşte prilejul să-l întrebe cum îi merg afacerile.

Fărşerotu îi răspunde, morocănos, cu o vorbă din Obor :

— Ei, tu nu ştii ? Dă cîştigi, dă păgubeşti, tot negustor te numeşti...

În salonul cel mare, mobilat în stil „empire", cu grinzi aparente şi bronzate, ca şi casetele îmbelşugate cu stucărie aurită şi perdelele încrucişate şi grele de brocart roşu, Bibescu priveşte încremenit intrarea lui Nicolae Golescu, încins cu eşarfă tricoloră şi cu pene la fel, la pălăria pe care n-o scoate decît cînd se apropie şi după ce se mai înclină. Fostul aghiotant domnesc, acum cu bărbuţa mai mult căruntă decît roşcată, cum îi era în tinereţe, ştie desigur regulile protocolului, dar pune în gest ostentaţie revoluţionară.

— Ce-i asta ? întrebă iritat domnitorul, deşi el însuşi chemase delegaţia şi ştia bineînţeles ce vor. Dar parcă nu-i venea să creadă clipei.

Nicolae Golescu se înclină formal, respectuos :

— Măria-ta, în numele poporului romîn, îţi cerem să accepţi constituţia.

Fărcăşanu face un pas înainte, cu o energie soldăţească, şi întinde însufleţit şi teatral steagul tricolor.

— Măria-ta, jură pe steagul tricolor, căci acesta e steagul poporului, şi semnează constituţia.

Urmează un lung răstimp de tăcere încleştată. De afară vine vuietul mulţimii. Bibescu priveşte abătut şi întrebător în jurul său, dar nu întîlneşte decît priviri, toate la fel de abătute. După o lungă aşteptare, zîmbeşte amar, face un pas spre masă, apoi se aşază pe scaunul cu spătar drept, „empire", caută ceva, cu privirea absentă. Închide-deschide capacul călimării mari de bronz, cu o zeiţă subţire care ţine o cupă în care se pun condeiele.

— Pentru că poporul o cere... Ridică din umeri şi rămîne mut, apoi semnează hîrtia întinsă de Nicolae Golescu. A rămas pe scaun, cu coatele pe masă, sprijinin-

du-şi bărbia în palme, de nu i se mai vede pieptul plin de decoraţii, între care şi ordinul Medgidia în briliante. Înadins îşi pusese cuşma şi mantia voievodală. Totul se dovedi însă zadarnic.

Brătianu face şi el un pas înainte şi cu vocea piţigăiată îi întinde o foaie de hîrtie albă şi lucioasă.

— Măria-ta, douăzeci de mii de oameni aşteaptă în faţa palatului, semnează şi lista noului guvern!

Bibescu parcă nu pricepe nimic. Închide şi deschide capacele călimării ca să cîştige timp, apoi ia lista, o parcurge, şovăie mult, şi iar citeşte, tăcut. Arată un nume pe listă:

— Ăsta cine-i?

— Rosetti, îi răspunde cu obrăznicie ceremonioasă Brătianu.

Se miră:

— Studentul acela cu barbă, fost ofiţer, care-i arestat?

— Da, măria-ta, cel de la puşcărie, şi se înclină şi mai obraznic, şi mai ceremonios, de la mijlocul taliei.

Bibescu oftează, pune condeiul pe hîrtie, dar înainte de a semna mai are ceva de spus:

— La Miliţie nu accept decît pe colonelul Odobescu.

Nicolae Golescu tresare, şovăie. Nu-i place să ştie în guvern personalitatea arogantă a colonelului.

— Nu va accepta poporul... măria-ta.

Brătianu îşi dă părerea cam stingherit, în dorinţa de a fi împăciuitor:

— Eu crez că va accepta.

Nicolae Golescu îl priveşte surprins, nemulţumit, dar nu are ce răspunde.

După semnare, ce trei salută pe vodă, devenit monarh constituţional, oarecum, care a rămas abătut pe scaunul cu spătar înalt, şi ies pe terasă.

În jurul palatului, cuvîntul lui Nicolae Golescu e aşteptat cu încordare de mulţime. Dar Fărcăşanu iese înaintea celor doi şi dă cu voce de tunet vestea cea mare:

— Măria-sa a semnat constituţia...

Mulţimea aclamă delirant, oamenii se îmbrăţişează unii cu alţii. Mitru Tabacu se întoarce către ţăranul de lîngă el, venit cu cei din Dobroieşti.

— Frate, chiar dacă ai holeră, în clipa asta io tot te pup pă obraji, şi se îmbrăţişează între ei.

La cîţiva paşi în mulţime îl vede pe socru-său, cojocarul, cu nevastă-sa Pulcheria, amîndoi cu steguleţe tricolore. Mirat că-i vede ajunşi pînă aci, dă mîna cu el. Ea vine şi îl pupă pe obraji, sentimentală.

Brătianu anunţă, cu vocea lui pătrunzătoare, ăscuţită:

— Ascultaţi... Ascultaţi lista noului minister... Aşteptă să se facă linişte şi citeşte: *„Nicolae Golescu, ministrul Trebilor din Lăuntru, Ştefan Golescu, logofăt al Dreptăţii, Ion Eliade, logofăt al Credinţei, Nicolae Bălcescu, secretar al Statului, colonel Odobescu, şef al Miliţiei, Gheorghe Magheru, ministru al Vistieriei, Costache A. Rosetti prefect al Poliţiei...“*

După fiecare nume sînt aclamaţii nesfîrşite, dar mai ales după numele lui Bălcescu, tabacii şi cei din Vadu Rău, aţiţaţi şi de vocea tinerească a Ilincăi, nu mai contenesc. Numele lui Odobescu este în schimb straşnic huiduit.

A doua zi e adăugat la cei din minister şi Herăscu-Năsturel la Vistierie, în locul lui Magheru, care deşi n-a sosit încă în Bucureşti încurcă multe socoteli.

•

Toată noaptea asta de vineri spre sîmbătă, noapte scurtă de iunie, bucureştenii au jucat hore cu lăutari pe străzi, au strigat, au cîntat şi s-au veselit că acum Ţara Românească are o constituţie, căci aşa au înţeles ei că au o constituţie. S-au plimbat pe poduri, în birji, cu steaguri şi lăutari şi pe jos în cete, chiuind cu însufleţire. Negustorii au pus de s-au desfundat buţi cu vin pe la răspîntii, la lumina faclelor, a masalalelor, unde

a băut cine a vrut și cît a putut. Ei înșiși jucau de zor în anterie și papuci.

Altfel a fost destulă orînduială, nu s-au spart geamurile cu pietre decît acasă la Villara și la Iancu Manu. La Agie a fost oarecare încurcătură. După ce s-au spart geamurile, dorobanții au amenințat că trag, și atunci mulțimea a cerut să vie la geam Costache Rosetti, noul șef al Poliției. În curtea cea mare a tăbăcăriei lui Dobrovici, butoaiele n-au mai fost date jos din car și s-au adus și vreo zece putini cu brînză, vreo sută de pîini, vreo douăzeci de oi făcute pastramă. Au venit toți tăbăcarii din mahala. S-a vestit că a doua zi, sîmbătă, nu se lucrează în tăbăcărie, și nici duminică de loc, căci de obicei se lucra pînă la prînz.

Dar nici lui Damian, nici prietenului său Mitru nu le ardea de mîncare. Cel din urmă, în afară de grijile celor de aci, știa că are o mamă bolnavă acasă la Popești-Leordeni și se gîndea bucuros că va putea sta o zi întreagă lîngă ea. Și-a luat partea de brînză și pastramă, dar a luat din Piața Mare și trei ocale de zahăr, nemaivăzut în satul lor, ca să-i ducă și ei ceva bun de mîncare. Sîmbătă a trecut întîi pe acasă, să știe ce fac fetița și nevasta. A trecut azi și pe Ulița Plăpumarilor, pe lîngă Sfinți, de a luat, așa cum ochise mai demult, o saltea de lînă, căci biata maică-sa bolea de aproape un an; se uscase de ajunsese cît un copil și se văita mereu că o dor oasele pe țolul de petice, pus pe scîndura pe care dormea. Nu putuse s-o ducă la el la București, căci ea ținea să rămînă lîngă fata ei mai mică și lîngă Panait, celălalt fecior. Nu voia să vie pe capul lui, că știa că are o fetiță. Mitru era tare bucuros că din economiile lui avea să-i aducă această ușurare. De pe drum se și vedea așezînd-o cu brațele lui pe moliciunea lînei și auzind mormăielile ei fericite.

Damian ar fi vrut să se plimbe toată ziua liniștit cu Ilinca, dar mai întîi se înfățișă la Axente Sever, cu tată-său și cu alți doi, cu Simion, care întîlnindu-se cu unchiul său în ajun lîngă podul de piatră, nu se mai despărțise de el, și un alt consătean de al lor, Ghiță al lui Predoiu, care lucra la o fabrică de testemele. Toma venise la profesor fiindcă nu avusese tot timpul decît un singur gînd: să ducă el vestea cea mare la Vadu Rău, și arătă asta dascălului:

— Uite, domnule, vreau să trec io călare prin cîte sate oi putea răzbate, io și cu nepotu-mio ăsta, Simion, care acum e cu rivoluția, și văz că vrea să meargă cu mine, ca să vestesc oamenilor mîine, cînd i-oi vedea la seceră pă cîmp, că s-a sfîrșit cu claca... Să să bucure și opinca, săraca dă ea... Ne trebuie trei cai, dacă să poate.

— Bine, frate, bucuros ți-om găsi și mai mulți cai, că doar asta am vrut și noi toți, să se bucure opinca... Vestea, bade Toma, trebuie să se întindă neapărat ca focul. Ia pe flăcăul ăsta, dacă zici că vrea să meargă, și pune-l să bată toba prin sate, dar mai ia și pe cineva care să ducă un steag tricolor, așa ca să știe frații săteni de unde le-a venit libertatea... Zău, că un crainic mai potrivit ca dumneata nici că putea fi. Spune-le că le-ai tras clopotul cel mare într-o dungă boierilor... Cu mîna dumitale...

Au fost găsiți numaidecît trei cai. Axente Sever ar fi vrut să vadă cum se urcă Toma, cu o singură mînă, în șa. Dar nu fu nevoie decît să-i ție cineva calul de frîu, căci după ce se prinse cu mîna rămasă de coama calului, el se aruncă în șa, de parcă n-ar fi avut cincizeci de ani.

Cînd fură gata, Damian s-a aplecat și a sărutat mîna lui taică-su, ca un fiu ascultător. Dar Toma l-a întrebat cam răstit:

— Și cu fata asta ce faci? Și arătă pe Ilinca, sperioasă, care venise cu Damian, dar rămăsese cîțiva pași mai în urmă și se tot dosea după tabac.

Luat așa repede, Damian încremeni zăpăcit. Se uita la tată-său, se uita la Ilinca. Era tare încurcat.

— Duceți-vă mîine la biserică, luați pă Licsandru să vă cunune el... Și luni, cînd m-oi întoarce, să mi-o găsesc noră la tine în casă...

Ilinca se făcu roșie ca focul, vru să se ascundă, dar nu izbuti, că nimeri tot în brațele lui Damian, pe care-l trase de păr înciudată, cu ochii în lacrimi.

Un tăbăcar alergă și se întoarse în fugă cu o tobă în mîna stîngă și un steag :

— Luați, mă, și asta, că e nevoie... Așa a spus profesoru...

Simion atît așteptă. Toba îi fura ochii. Plecară deci trei inși călări. Ghiță al lui Predoiu ducea steagul.

DIN NOU LA GOLEȘTI

N-ar fi crezut niciodată sublocotenentul Dincă Bălășoiu că acest soi de cai urîți sînt atît de strașnici la drum lung. Cînd a venit vătaful Goleștilor cu caii de călărie pentru cei care voiau să părăsească grabnic Bucureștii, și l-a văzut întîia dată pe Viscol, a socotit că li se dau dinadins niște cai de rînd, fiindu-le teamă că nu-i vor mai aduce niciodată înapoi ; acum însă înțelesese că, așa cum sînt ei, păroși, cu picioare scurte și trupul prea gros și lung pentru ele, cu capul osos și fruntea parcă încovoiată ca un nas lung, pînă la nările mari, și cei mai mulți vineți în păr, sînt strașnici tovarăși de drum lung. Își aminti ce-i spusese vătaful Goleștilor și el nu prea crezuse. Călăreții curții boierești trebuiau să facă mereu legătura între București și conacul de la Goleșți, și pe temeiul ăsta-i cumpărase boierul bătrîn. „Un cal ca ăsta, zicea vătaful, calcă cinci

poște pă zi ca nimica toată, fie iarnă, fie vară, că e păros și doarme și în zăpadă. Dacă îl lași să să odihnească noaptea, îți calcă și mai mult dă cinci poște pă zi, fără grijă. Sînt toți ieșiți dintr-o singură pereche, d-aia ăi vineți să numesc Viscol, Vîrtej, Vîntuleț, Vînătu, Vergeluța, Vijelie și mai sînt și alții, că sînt doisprezece, cum v-am spus, că vrem să le păstrăm soiul. La ăi murgi le zicem Mototol, Mlădița, Mîndru și alte nume cam la fel."

Și drept a grăit. Cu Viscol ăla s-a dus la Giurgiu și s-a întors în aceeași zi după-amiază, adică șapte poște dus și întors, cu Vînătu ăsta a plecat luni, așa cam după-amiază, și la unsprezece seara era la Filipeștii-de-Tîrg. L-a lăsat toată noaptea în grajd și a doua zi, marți, a plecat către prînzul cel mic, după ce se odihniseră binișor și el, și calul. A dormit seara la Beuca, spre Rușii-de-Vede, de unde a pornit iar în zorii zilei, iar miercuri pe la unsprezece dimineața a fost la Izlaz ; a plecat numaidecît după ce s-a odihnit și el, și calul, grăbit să ducă vestea cea bună la Goleșți. A făcut un conac la Rușii-de-Vede, a încălecat în zori și iată că acum, joi, la două ceasuri după masă, e la Circinov, de unde nu are mai mult de un ceas, pe subt deal, spre Goleșți. A făcut așadar în cinci zile cam douăzeci și trei de poște, adică șapte cu Viscol, șaisprezece cu Vînătu, ceea ce nu-i rău de loc, mai ales că Vînătu ăsta nu numai că nu e supărat, dar parcă au început să-i cam placă pompierii.

A oprit la fîntîna de la poarta conacului, peste drum de biserica zugrăvită și pe din afară a Leordeanului. Se răcorește și se întreabă cum să facă să intre mai cuviincios. Cît e el de mehedințean și tot îi vine cam peste mînă cînd e vorba să intre în curtea conacului ăsta vestit al Goleștilor, cu o grădină despre care s-a dus vestea în toată țara. De subt foișorul de deasupra

porții vine paznicul să-l întrebe ce caută. Ce-ar putea să spuie? Căci socoate că nici nu trebuie să spuie tot.

— Uite ce e, fîrtate, am o înțelegere cu domnul Alecu Golescu, să mă întîlnesc cu el aici, cu el și cu domnul Nicolae Bălcescu.

— Așa o fi, domnule... și nu nimeri cum să-i mai spună, că era atît de plin de praf, că nu știai de-i ofițer ori soldat. Dar acum nu-i nici conașul nostru aci, nici domnul acela cum spuneți că-l cheamă... căci el știa că Alecu Golescu e numai conașul lor, uitase de boierul Arăpilă.

— Ei bine, chiar dacă dumnealor nu sînt aici, eu tot aș vrea să-i aștept... Numai să fii dumneata bun să-mi duci căluțul ăsta la grajd și să mă lași să mă odihnesc într-una din odăile astea de la poartă, dacă se poate. Tînăr, sănătos, Dincă avea și darul să doarmă unde găsea și pe întrerupte, dacă era nevoie. De altfel așa erau toți cei de la pompieri. Ar fi dormit acum și pe iarbă, măcar o jumătate de ceas. Nu vrusese să arate deocamdată că el vine din partea lui Ștefan Golescu, deși acesta îl sfătuise să folosească la Golești numele lui și firește să-i ducă veste maicăsi că e sănătos și că-i sărută cu respect mîna.

— Dă ce să nu să poată, domnule?... Dar nu socotești că ar fi mai bine să vestesc și pă măria-sa, cucoana noastră, că ați venit?

— Dacă dumneaei e aici, treaba dumitale. Numai că eu nu aș vrea să o supăr și nu cer decît să fiu lăsat într-o odaie de astea de la poartă.

Omul luase frîul calului și se pregătea să-l ducă la grajd prin poarta de din dos, nu prin grădină, cînd începu să se scarpine mirat în cap.

— Ce e? Ce te miri așa?

— Păi, zău, ăsta parcă ar fi Viscol al nostru, dă n-o fi cumva Vîrtej. Vai, tare mai seamănă...

— Aproape că ai ghicit, fîrtate, e Vînătu, că pe Viscol îl lăsai duminică în grajd la Belvedere. Dar mai bine zis, o fi fost. Acum, ce să zic? Dacă mai sînt eu Dincă, mai e și el Vînătu; mi-e teamă că se făcu sur.

Omul nu mai pricepu și, bănuind că e ceva încurcat la mijloc, se duse de-a dreptul la jupîneasa Raliță, care era mai mare peste conac, să-i spuie povestea asta cam ciudată cu soldatul prăfuit și cu Vînătu. Jupîneasa îi spuse că bine a făcut că a dus calul la grajd și-i porunci să-l întrebe pe călăreț dacă are nevoie de ceva, pe urmă să-l ospăteze și să îl lase să aștepte unde-i place lui, dacă-i place mai bine acolo la poartă. Se vede că nu vorbiseră destul de încet, că Zinca Golescu auzi din odaia ei, prin fereastra deschisă, căci nu locuia în odăile luminoase de sus, fiindcă încăperile de jos, mari, erau vara mai umbrite și mai răcoroase... Conacul, cu un cat mare sus, părea înecat în atîția copaci, iederă și flori. Curioasă, întrebă numaidecît din jîlțul pe care moțăia ce soldat e acesta. Bănuia de altfel că s-ar putea să fie vorba despre ceva în legătură cu revoluția și cu copiii ei, căci de la prînz, de cînd aflase că „a început", numai la asta se gîndea.

— Aduceți-l încoace, să văz eu ce vrea.

Bătrîna Zinca Golescu, care acum treizeci de ani era una dintre cele mai neobosite dănțuitoare de la curtea lui Grigore Ghica-voievod, are acum ca la șaizeci de ani, și e o bătrînă cu fața mică, tare frumoasă subt coroana părului alb și mătăsos. E îmbrăcată, acasă numai, nu și la București, într-un port de rucăreancă, cu ia lucrată în fir de argint și cu o maramă de borangic. Încă de cînd se cam răcise căsnicia ei cu marele vornic Dinicu Golescu, căci omului nu-i plăcea să stea o clipă locului și se pare că era cam mulieratic, ea se obicinuise să trăiască retrasă, iar după moartea lui, întîmplată în 1830, se gîndi să repare din temelii conacul de la Goleşti, căci fusese ars de turci cînd urmăriseră pe panduri și pe eteriști în anul 1821. Numai foișorul de la poartă scăpase, fiind mai departe de

flăcări. Acum, în înfățișarea lui nouă, conacul era și mai plăcut ca înainte, cu pereții acoperiți de iederă, cu frumoasele coloane de la ușa cea mare din față încărcate de ciorchini viorii de glicine.

De o săptămînă Zinca nu mai știa nimic de cei patru feciori ai ei, Nicolache „roșcatul", cel preferat, Ștefan, Radu și Alecu, decît că sînt prinși în mrejele „Frăției" (din care într-un fel face și ea parte), dar azi pe la prînz a sosit de la Caracal nepotul ei Alecu Arăpilă, care i-a adus știrea că la Izlaz a izbucnit revoluția, că s-a numit acolo un guvern revoluționar din care face parte și Ștefan. Iar ceilalți ? Nu știe nimic... De altfel Alecu nici pe Ștefan nu l-a văzut, căci el a plecat din Caracal înainte de intrarea lor în oraș, unde au fost întîmpinați de Magheru. Mai mult nu a putut vorbi, căci nepotul ăsta vînos și atît de negricios era obosit de drum, așa că după ce a mîncat repede, s-a culcat sus în odaia cu vederea spre lunca Argeșului, unde-i place lui să doarmă cînd vine la Goleşti. Își spuse deci că s-ar putea ca soldatul ăsta să aducă veşti noi.

Dincă nu putu veni numaidecît. Își scosese mundirul, rugînd-o pe una dintre slugile de la poartă să i-l scuture, iar el, gol de la jumătatea trupului, se spăla la fîntîna de la poartă, după ce căpătase un prosop de la slugi și un săpun.

Cînd se înfățișă, și ea află cine e, Zinca Golescu se supără foc pe sluga de la poartă și pe jupîneasă că i-au ținut la odăițele de acolo. Îl întrebă numai cum arată Ștefan al ei, dacă a slăbit rău, și pe urmă dădu poruncă să fie dus într-o odaie de sus, chiar lîngă odaia în care Nicolache a făcut să i se puie o cadă mare de zinc, unde se va putea spăla în voie. L-a sfătuit să dea și hainele să i se cureţe, în timp ce el va îmbrăca vreun halat de-al feciorilor ei. Îl întrebă dacă vrea să fie ospătat în odaia lui, îndemnîndu-l să spună jupînesei ce dorește să mănînce. Îl mai sfătuia să doarmă și el puțin, căci nu credea

că Arăpilă — fiindcă se lămurise că pe el îl caută Dincă — se va deștepta într-un ceas, două, căci doarme tun, și nu ar fi bine să-i strice somnul, mai ales că el știe ce-a fost la Izlaz. Dincă fu în totul de părerea ei, fiindcă nu mai dormise de multă vreme îmbăiat și în rufărie curată, într-un pat omenesc, iar de mîncat, mîncase pe apucate, unde-i îngăduiau călătoriile astea repezite.

Către chindie, pe cînd se plimba prin odaie ascultînd cu nesaț cele ce îi povestea Dincă despre întîmplările de la Izlaz, Arăpilă îl zări pe Bălcescu de la fereastra odăii de sus. Era tot prăfuit de lungul drum călare de la Telega încoace. Îi ieșiră amîndoi înainte ca să nu-l întrebe prea multe paznicul de la poartă și mai ales ca să-i spună cu cîteva clipe mai devreme izbînda de la Izlaz.

Auzind strigătul lui Arăpilă, căci îi strigase vestea de departe, Bălcescu se sprijini de poartă, ca să nu cadă. O piatră grea îl apăsase și îi ținuse zile întregi tot corpul încleștat, dureros înțepenit. Simțea acum o moleșeală binefăcătoare, zîmbea și abia se mai ținea pe picioare.

— A plesnit vraja rea, Arăpilă... Se naște o țară nouă...

— Așa e, frate, dar despre asta nici o vorbă mai mult. Hai să te îmbăiezi, hai să mănînci și apoi să te culci numaidecît, că uite în ce hal ești... De unde vii ?

— De la Cîmpina... sau așa ceva.

— Ai făcut patru poște călare ! se miră Arăpilă.

Dar și mai mult se miră vătaful curții, care, ducînd calul la grajd, recunoscu de data asta fără greș pe Vîrtej.

*

După ce află de la Dincă amănunte despre cele întîmplate la Izlaz, Bălcescu dormi într-adevăr pînă a doua zi aproape de prînz. Era istovit după cinci zile de emoții mistuitoare și după goana asta călare de-a latul țării. De

altfel nici Dincă nu-l făcu de ruşine, căci nu se sculă nici el decît puţin înaintea prînzului.

Pînă la masă, Arăpilă şi Bălcescu făcură o lungă plimbare prin lunca Argeşului, cercetînd subt toate feţele ei noua înfăţişare şi modul în care se desfăşura mersul revoluţiei. Se punea acum din nou problema oamenilor. Arăpilă nu era de loc mulţumit de guvernul de la Izlaz şi vedea acolo intenţia lui Eliade de a-şi impune cu orice preţ personalitatea.

— Nu-mi place de loc Eliade... Nu ştiu ce urmăreşte... A făcut alt minister decît cel hotărît de noi. Vrea să dea o declaraţie obştească prin care puntul treisprezece din constituţie să fie „interpretat". Vor fi încurcături la Craiova, unde ei vor să aştepte pînă se va vedea ce se întîmplă la Bucureşti. Mi s-a spus iar că Eliade nici nu vrea să audă de puntul 13 al Proclamaţiei aşa cum l-am gîndit noi.

— Magheru ? Cum au mers treburile cu Magheru ? Greu ? Uşor ? Revoluţionarul îşi dădea seama ce rol mare avea de jucat în revoluţie fostul comandir de panduri şi ţinea să ştie care-i e precis atitudinea...

— La început, în ziua întîi am discutat mult. Se socotea prieten cu Bibescu. A aşteptat un răspuns de la Bucureşti, dar pe urmă a trecut hotărît de partea noastră.

Bălcescu clătină nedumerit din cap şi aşeză întîmplarea printre socotelile celelalte ca într-un buzunar, apoi îi arătă de ce în ziua de miercuri mişcarea n-a izbutit nici la Ploieşti, nici la Bucureşti, unde azi se va încerca din nou.

— Nădăjduiesc că nu se vor mai repeta greşelile de alaltăieri... şi atunci e cu neputinţă ca Axente Sever să nu izbutească azi... Întrebarea care îl frămîntă este însă alta : Ce facem pe urmă, Arăpilă ? Bucureştii nu sînt potriviţi pentru o capitală. Sînt prea aproape de Giurgiu... Turcii l-au silit pe Constantin Basarab să mute acolo scaunul domnesc de la Tîrgovişte, ca anume să-l aibă la un pas de paşa cu trei tuiuri de la Silistra. Fără să mai vorbim de cel cu două din raiaua Giurgiului. Ce e de făcut dacă

Bibescu cere ajutor turcesc după ce va fi semnat constituţia ? Rupe între dinţi o frunză de arin şi priveşte apoi spre şuviţele argintii ale Argeşului, care scînteiază subt razele unui soare biruitor peste căi mari de nori, albi şi uşori ca zăpada.

Arăpilă îi vorbeşte iarăşi despre minunata purtare, după ce s-a hotărît, a lui Gheorghe Magheru la Caracal, şi gîndurile lui Bălcescu se adună în jurul acestui nume, se limpezesc, se organizează. Ocolesc acum pe potecă un pîlc de arini drepţi pe care i-au năpădit vlăstari de toate neamurile, îndesaţi unii într-alţii de nu se poate trece.

— Crezi că ne putem bizui pe Magheru, Alecule ?

— Pui capul pentru el... E un mare patriot. Totuşi, în chestiunea clăcaşilor pare nehotărît. Nu înţelege limpede graba noastră.

— Atunci este simplu, scumpe Arăpilă, îl vom lămuri... Ţăria noastră, după aceea, nu va fi în Bucureşti. Dacă ne putem bizui pe Magheru, facem o capitală-tabără, cît mai departe de Bucureşti, chiar subt munţi... Ce-ai zice de Curtea-de-Argeş, ori de Rîmnicu-Vîlcii ?

— Foarte bine, dar spune-ţi tot gîndul, vreau să văz mai de aproape unde ţinteşti, şi Arăpilă se întoarse spre el nerăbdător. Să stăm puţin pe trunchiul ăsta. Era o plută uriaşă, cu braţe groase cît omul şi scoarţa crăpată să bagi pumnul, năruită de furtună.

— Uite, îl facem pe Magheru comandant al Gvardiei Naţionale şi al trupelor neregulate... Bălcescu aşteptă, căutîndu-şi un loc mai bun pe trunchi, să vadă ce impresie face propunerea lui asupra lui Arăpilă.

— Adică... ? întrebă acesta nedumerit... Ce facem atunci cu armata ?

— Adică al pandurilor şi al volintirilor, că pe armata noastră, cîtă avem, nu ne putem bizui. El nu va sta în Bucureşti, ci departe, într-o poziţie strategică. Să zicem... la Rîmnic. E chiar lîngă oraş o cîmpie întinsă, potrivită pentru mustrul ostăşesc şi pentru corturi. E cel mai bun loc

de tabără. La Rîurenii-de-Olt. O poştă, peste Dealu Negru, de la Bălceşti. Îi vom trimite acolo şi regimentele de linie şi cavaleria... Va chema la el pe toţi pandurii şi volintirii. Sper că vom avea acolo, în scurtă vreme, cel puţin zece mii de oameni, binişor înarmaţi, poate şi cu tunuri.

— Şi Bucureştii... ?

— Populaţia bucureşteană e minunată şi sînt sigur că astă-seară Bibescu sau a semnat constituţia, sau a zburat din scaunul domnesc. Dar Bucureştii sînt prea aproape de Dunăre, prea aproape de turci. Îţi repet : propteaua pîrghiei noastre va fi la Rîureni. Frămîntarea continuă a poporului e bună, dar numai dacă e întovărăşită de o bună organizare, altfel, fără un sprijin puternic, statornic în gîndirea întregului şi în conducere, puterea poporului se iroseşte... Şi pe urmă, masele populare pot fi tulburate de frazeologi pesimişti ca Eliade, ori de agitatori gălăgioşi ca Rosetti şi Brătianu.

— Nu-ţi place Rosetti ?

— Oarecum, da... E un bun vorbitor pentru mulţime, dar cam incoherent, se lasă dus de vorbe la întîmplare. Toată lumea cunoaşte neseriozitatea lui Berlicoco... Îmi aduc aminte de cînd, tînăr ofiţer, a intrat în oraş, venind de la un chef de la Herăstrău călare pe o saca, încununat cu frunze de salcie, de se ţinea lumea după el pe stradă ca la urs.

— S-a mai schimbat... Crez că s-a mai schimbat mult de anul trecut de cînd s-a însurat. Maria Rosetti este o femeie tare inteligentă şi cu un caracter cinstit. Crez că l-a schimbat puţin şi copilul, Liby.

— Da, Arăpilă, dar tare e *„brouillon"* şi dezorientat. Din cauza asta mi-e teamă că va deveni şau instrumentul lui Eliade, sau al lui Brătianu... Nu poate sta pe propriile lui picioare. E... e un veleitard.

— Crezi că nu ne putem bizui nici pe Brătianu ?

Bălcescu rămase cîtva timp pe gînduri :

— Vrea prea multe. Se crede prea iscusit şi e mereu încîntat de propria lui şiretenie. N-are la minte nici cei douăzeci şi şapte de ani ai trupului. N-are nici un soi de învăţătură. N-a făcut nimic serios, se vîră peste tot şi se încrede în noroc... Apoi se opri, se ridică de pe trunchiul de plută şi se întoarse către prietenul lui, îi puse mîna pe umăr şi-l privi tulburat, îndelung. Îi plăcea ochii mari, adînci, obrajii lungi şi nasul drept al acestui vlăstar de Goleşti. Chenarul negru al bărbii înguste de tot se deosebea numai fiindcă lucea mai puţin decît arama obrazului.

— Arăpilă, tu eşti singura mea nădejde adevărată în această învolburare în care am intrat... Tu, dar mai întîi poporul... Ştiu că te pricepi la oameni. Crez că putem adăuga şi pe Magheru, dacă spui tu... Crez că şi Ion Ghica ne-ar putea fi de folos, dar el este deocamdată la Constantinopol. Straşnic pare să fie dascălul acela ardelean Axente Sever, dar e cam încăpăţînat şi nu se simte bine între bucureşteni. Nu te poţi bizui pe el. Sîntem deocamdată numai noi doi, Alecule.

Arăpilă îi strînse mîna cu emoţie, bărbăteşte, fără să-l sărute, cum îi fusese întîiul îmbold al inimii şi cum era obiceiul timpului între prieteni. Se potrivea prea puţin cu seriozitatea clipei.

Veneau acum cu pasul rar pe drumul de care, uscat şi gloduros, către conac, amîndoi rămaşi pe gînduri.

Soarele făcea frunzele tinere străvezii şi uşoare. Ardea, frîngîndu-şi de toate feţele tari razele vii. După un timp, sărind un şănţuleţ, Bălcescu rosti iar, cu o voce grea ca o drojdie, copleşit de teamă :

— Sîntem între trei imperii despotice, Arăpilă... Aci e greul.

— Ţi-e frică ?

— Nu ştiu... Ce poci a spune ? Sper că actuala conjunctură istorică ne ajută. Dar... dar... trebuie să ne pregătim temeinic. Vom avea de luptat din greu. Ceea ce vine

trebuie să ne găsească în picioare, pe propriile noastre picioare. Nu trebuie să pierdem nici o singură zi.

— Nicule, dar care vor fi acum primii noştri paşi ? Aşteptăm ştiri ca să mergem cumva la Bucureşti ? Ori aşteptăm aci pe cei de la Craiova ?

Bălcescu nu-i răspunse numaidecît, ci abia cînd ajunse în dreptul bisericii Leordeanului. Se opri în loc.

— Dacă la Bucureşti ai noştri n-au izbutit nici astă-seară, facem un sfat al revoluţiei aci la Goleşti ; îi chemăm de acolo pe toţi membrii Comitetului aici. Ţinem un consiliu, hotărîtor, şi pe urmă ne îndreptăm poate şi noi spre Craiova.

— Ca să ştim de mai înainte ce e la Craiova ar trebui să-l trimitem acolo pe Dincă, mîine chiar după ce se va odihni şi el ca lumea. Un *poste de commendement* ca al nostru ăsta de la Goleşti trebuie să aibă legături în toate părţile, fu de părere Arăpilă.

— De acolo, de la Craiova, îşi urmă gîndul Bălcescu, pornind de-a lungul ţării cu bruma de oaste pe care crez că o vom avea, căci luăm cu noi Regimentul I şi mai ales pe Magheru cu dorobanţii şi volintirii lui, după ce vom chema în jurul guvernului nostru tot poporul, pornim înspre Bucureşti pe calea străbătută acum douăzeci şi şapte de ani de Tudor Vladimirescu... Nu trebuie să le dăm nici o clipă răgaz lui Bibescu şi clicii lui. Ceea ce am început trebuie să fie negreşit dus pînă la capăt.

Alecu Golescu fu nedumerit. Îşi spuse în gînd că atunci a avut dreptate Eliade. În fapt, el nu ştia că dacă gîndul poetului era inspirat de teama de a fi prea aproape de Bucureşti, Magheru însuşi îl găsise potrivit ca şef de panduri, judecînd şi el, pare-se, după socoteala lui Tudor Vladimirescu.

— Adineauri vorbeai de o tabără cu Magheru la Rîureni.

— Da, negreşit, dar după... numai după ce vom lua în stăpînire capitala... Cum ţi-am spus, nu trebuie să le dăm ălora nici o clipă de răgaz.

Slugile de la poartă ieşiră grabnic să le deschidă porţile de subt foişorul pătrat. Zinca Golescu îi aştepta pe terasa cea mare, căci masa era pusă la umbră între coloanele antice albe, încărcate de glicine. Nu-şi putea ascunde bucuria că îl cunoaşte acum de-aproape pe Nicu Bălcescu, despre care feciorii ei îi vorbiseră atîta. Mai ales că o cunoscuse bine pe Zinca serdăreasa, pe care o chemase într-o iarnă, acum cîţiva ani, cînd era bolnavă. În timp ce un fecior cu ţări albi, cămaşă scurtă şi ilic găietănat slujeşte la masă, ea îl priveşte cu luare-aminte pe tînărul ei musafir. Face reflexia că deşi are fruntea prea goală, iar buza de jos cam mare şi tăiată prea sever, trebuie să tulbure femeile cu mişcările lui vii, cu vocea lui caldă, gravă, din adîncul pieptului, cu ochii lui strălucitori, puţini oblici cînd priveşte cu un spor de intenţie sau cînd e tulburat el însuşi.

Fu foarte mirată cînd cei doi îi spuseră că diseară vor să doarmă în foişorul de la poartă, unul pe pat, altul pe laviţa mare. Nu voiau nici un aşternut deosebit, că era vară şi mai ales era o căldură puţin obicinuită în vremea asta. Aveau multe de vorbit şi socoteau că-i mai bine acolo.

Odaia singuratică a foişorului pătrat, cu acoperişul lui de şindrilă, ascuţit, şi cu streşinile largi de tot, ca să acopere şi pridvorul, fusese păstrată aşa cum era atunci cînd şi-a dormit aci ultima lui noapte de om liber, Tudor Vladimirescu. De pe acest pridvor, privise el seara focurile de tabără ale celor şase mii de panduri ai lui.

A doua zi, nu se ridicase soarele de trei sulițe cînd doi călăreţi, sosiţi în goană, albi de praf, băteau puternic în poarta de subt foişor. Au intrat zoriţi cînd le-a deschis

paznicul, care acum nu se mai mira de nimic, au descălecat şi, după ce au spus pe cine caută, au fost duşi pe treptele înguste sus în chilia din turn, unde cei doi, după ce-au stat de vorbă pînă după miezul nopţii, dormeau acum sănătos. Treziţi, se îmbrăcară în grabă. Era răcoare, dar se vestea o zi de vară înaltă ca o zi de slavă.

Deivos şi Fărcăşanu veniseră în goana cailor, porniţi cam la două ceasuri după semnarea constituţiei, ca să-i aducă lui Bălcescu vestea cea mare, dar totodată să-i arate şi unele şovăiri ale celor de la Bucureşti. Noul ministru nu a depus imediat jurămîntul şi nu a luat în primire nici un departament. Odobescu pretinde că trebuiesc aşteptaţi şi cei de la Craiova, că în orice caz nu se poate depune jurămîntul fără să fie de faţă secretarul de stat Bălcescu, care e acum purtătorul sigiliului celui mare al ţării. Era nevoie deci să vie degrabă.

Zinca Golescu, care se scula de obicei o dată cu zorile, auzind bătăi în poartă, a întrebat numaidecît despre ce e vorba. Cînd i s-a spus că sînt oameni veniţi cu veşti de la Bucureşti, a tras în picioare nişte cizmuliţe galbene, a îmbrăcat peste cămaşa lungă de in maloteaua de samur şi a venit să afle, cu o clipă mai devreme, ce e cu Nicolache, cu „roşcatul", cel preferat de ea. S-a bucurat nespus aflînd că revoluţia cea mare a izbutit acum şi la Bucureşti şi că fiul ei este ministrul Trebilor din Lăuntru. I-a scris în grabă cîteva rînduri, sfătuindu-l să fie cu grijă în tot ceea ce face, să nu-şi piardă capul, acum cînd poartă o răspundere atît de mare.

Într-o caleaşcă cu opt cai, a Goleştilor, cu caii de schimb legaţi de codîrlă, cei patru — pe Dincă l-au lăsat adormit tun, ca să plece odihnit la Craiova — au plecat pe la şase dimineaţa spre capitală ridicînd nori de praf în urma lor, pe drumul cel mare de ţară. Pe verdeaţa răcoroasă a viilor de pe dealurile tărăgănate, lumina dimineţii parcă fierbea ca o pulbere de cleştar. Bălcescu se

gîndea, legănat de caleaşcă, surîzînd îndoielilor care se împrăştiau.

Frumoasă zi de început, pentru un capitol nou, în istoria poporului romîn.

VESTE BUNĂ LA VADU RĂU

Bătură mai întîi toba la Conţeşti. Deşi nu se ridicase roua de pe iarbă, oamenii începuseră seceratul pe lanurile boiereşti cu vreo trei dorobanţi călări printre ei. Din locurile în care se găsea acum fiecare, îi priveau nedumeriţi pe aceşti trei călăreţi care veneau purtînd steag. Pe urmă văzură că se opresc. Simion răpăi îndîrjit în tobă şi oamenii începură să alerge cu paşi mari, în picioarele goale şi scorojite, peste cîmpie. Cînd se adunară destui, Toma, lăsînd slobod frîul calului, le aduse vestea cea mare :

— Oameni buni, e rivoluţie. Aseară la Bucureşti s-a iscălit costituţia... A fost ştearsă claca... Înţelegeţi ? Nu mai munceşte nimeni pă moşiile boiereşti.

Oamenii ascultară năuci ; pricepeau greu despre ce e vorba. Nu înţelegeau că sînt slobozi. Dar nici dorobanţii nu mai ziseră nimic cînd Toma îi lămuri şi cînd văzură steagul şi toba. Astea erau atributele autorităţii.

La Răcari, că luaseră drumul dinspre deal, fu ceva mai greu. Un ceauş de dorobanţi le ceru socoteală că de unde ştiu ei de constituţie. De altfel, spuneau dorobanţii că îl cunosc ei pe Toma Panduru şi „snoavele" lui. Începură să pocnească iar harapnicele.

— Hai la muncă, nu mai ascultaţi prostiile lui Toma...

Unii oameni, mai slabi de înger, începură să se împrăştie. Toma se înfurie şi le spuse întorcîndu-şi calul :

Clubul cărţii digitale 2024

— Oameni buni, nu mai ascultaţi dă dorobanţi...

— Chiar Vodă Bibescu a iscălit aseară costituţia, întări şi călăreţul cu steagul, Ghiţă al lui Predoiu, cel cu cizme scurte în picioare şi cu o pălărie cît roata carului, care alergă apoi după Toma şi Simion.

În urma lor unul dintre cei din Răcari, cu fruntea numai creţuri şi obrajii scofîlciţi, mîncaţi de o mustaţă stufoasă — un cunoscut de al lui Toma, unul Voicu Tătui — dădu cu căciula de pămînt.

— O fi iscălit vodă, ori ba... dar noi clacă nu mai facem... Hai, fraţilor, şi-om spune şi la alţii dă prin satele vecine, hai că avem şi noi tobă în sat.

*

Şi cei din Vadu Rău erau de mult la muncă pe cîmp, că începuseră şi ei secera pe lanurile boiereşti. Soarele se ridicase bine de tot pe cerul limpede şi se vestea o zi însorită, cu zăduf. Din toate părţile, bărbaţi, femei şi copii se uitau cu mîna streaşină spre cei trei călăreţi. Unul strigă către Ion Firu, care secera cu nevastă-sa şi fetele în marginea rîpei :

— Măi Ioane, mi să năzare mie, mă, ori ăla călare pă surul ăla e Toma, frate-tu ?

Ion puse şi el mîna streaşină şi, privind, rămase împietrit :

— El e... ei, drăcie... uite şi pă Simion cu el. Ce Dumnezeu o mai fi cu ei ? Şi începu să se închine.

Cînd a auzit de fiu-său, Maria începu să ţipe, plîngînd fără nici un rost, parcă-l jelea, că nu-l mai văzuse de vreun an :

— Simioane... Simioane... mamă.

Dar Simion bate acum toba cu furie. Oamenii lasă lucrul şi aleargă peste cîmp ; aleargă şi logofătul Buimacu, neştiind despre ce e vorba. Cînd s-a oprit toba, Toma s-a înălţat în şa.

— Oameni buni... e rivoluţie în ţară... Costituţia a scos claca... Nu mai munceşte nimeni pă moşiile boiereşti... Să plece acasă toată lumea !

Ion Firu, cu cămaşa lipită de spate de năduşeală, cu părul năclăit, se scarpină în cap, şi nasul lemnos i se face şi mai lung.

— Frate Toma... tu glumeşti ?

— Omule, ăsta-i adevăru. Am fost şi io la costituţie. Şi io şi fi-tu, Simion. A fost şi Damian al meu. S-a şters claca...

Ghiţă al lui Predoiu, pe care oamenii îl revăzură cu bucurie, întări şi el, iarăşi.

Oamenii vorbesc, privesc neliniştiţi. După ce s-au bucurat fără să se gîndească prea mult, acum, cînd se gîndesc mai bine la acest lucru nemaipomenit, parcă nu le vine să creadă.

Logofătul boieresc, cu o crestătură roşie în obraz, nu crede de-a binelea şi îndeamnă lumea la muncă, făcînd semne dorobanţilor :

— Hai la lucru, ce staţi la taifas ?

Dar nu mai fu ca de obicei. Ion Firu îl opri, cu mîna moale, şi-şi duse mîneca înnegrită de zoi la frunte să se şteargă încet de sudoare. Apoi rosti rar, cu un soi de evlavie :

— Ba acum să mai muncească şi alţii... Noi să mai răsuflăm o ţîră.

Rămase nemişcat, cu braţele atîrnînd moi, şi toţi încremeniră ascultîndu-l. Vorba îi fusese domoală şi obosită. Faţa slabă şi neagră de ploi şi vînt îi era acoperită de o barbă nerasă de o săptămînă, ţepoasă şi mai mult căruntă, care merge pînă în încreţiturile dese ale pleoapelor. Pielea gîtului slăbit îi atîrnă ca la curcan. Fu în ochii lui în clipa asta o oboseală care venea din străfundul timpurilor, căci e în el istovirea tuturor strămoşilor. Nu vorbise numai pentru el. Vorbise pentru milioane de inşi legaţi de ogorul boieresc la fel cu el.

— Să mai răsuflăm o țîră... clătină din cap și moș Gurie, punînd secera pe troscotul hatului.

Dar Toma se aplecă mult pe gîtul calului, ca și cînd ar fi vrut să fie mai bine auzit :

— Ba, ai să muncești acum, Ioane, că o să muncim, și cu spor, pentru noi, pentru ai noștri, pă pămîntu nostru.

— Pentru ai mei, da... pînă în ziua cînd mă vor duce cu picioarele înainte... Dar măcar astăzi să hodinesc o țîră... Hai, muiere, acasă...

Și după el au plecat cu toți buluc, dar tăcuți, pătrunși pînă în oase de sorocul atîtor veacuri, împlinit...

— O să fie furios pă voi boier Zanetti, urlă logofătul Buimacu, dar nimeni nu mai are urechi pentru el.

Toma privea lanul auriu, încremenit în arșița care și începuse. Ar vrea să mai rămînă vreo două zile în sat, să-și secere și el acum, cu ajutorul lui Simion, care spunea că n-a uitat să țină secera în mîini, și al nepoatei sale, acum măritată, cele două pogoane de pămînt, care i se dăduseră pe seama lui. Se gîndea să-și cosească și finul din luncă, cel învoit pentru un spor de cărăușie, ca să-l pună în podul adăpostului, pe care-l făcuse Safta cea neagră, pentru vite, la iarnă. Oamenii se țineau însă de el scai.

— Ai fost crainic bun, vere Toma, ne-ai scăpat dă munca boierească. Să știi că acum muncim noi și pentru tine, îi spuse Vasile Peștefript.

Scăpați de subt apăsarea de mormînt a clăcii, parcă nu mai erau aceiași, parcă nu mai aveau obrajii scofîlciți și umerii încovoiați.

— Ar trebui, cu toate astea, mă Tomo, să nu te ajutăm, îl certa moș Gurie. Să poate, mă, să faci tu rivoluția fără să ne spui și nouă ? Să fi fost și io acolo, mă. Să mă vază și pă mine costituția asta... Să zică... hai să-i dăm lui Șoricaie cinci pogoane... cinci, mă... că dă s-o iuți la muncă, el și baba lui, o să fie nevoie să vie tot satu să-i oprească...

Nu prea muncește moș Gurie că are, zice el, șaptezeci de ani. Nu-i are, dar oamenilor tot le place să-l zgîndăre că nu-i stă gura și-i bun și acum de șotii. Mai ales muierile, îl ațîță înadins, ca să-l facă să spună tot felul de drăcii și măscări.

Cineva își dă cu părerea că trebuie să se dea de știre și zăvoienilor, care munceau în luncă. Neapărat să meargă așa, cu steagul, că dacă văd steagul și toba cred toți. De altfel din ce în ce mai mult veneau, ca trași peste cîmp de o sfoară nevăzută, oameni cu fețele brăzdate, arși de soare, leoarcă de năduşeală și înconjurau pe cei trei călăreți care merg la pas. Era acum un adevărat alai în jurul acestora, în timp ce se îndreptau încet spre lanurile din lunca Zăvoiului. O clipă se opriră toți, căci Simion voia să bată toba chiar pe malul înalt ca un deal, și astfel cei risipiți prin lanuri, în luncă, văzură spre răsărit un soi de arătare, lipită de cer, luminată din spate de soarele dimineții : trei călăreți cu steag și tobă, și în jurul lor sumedenie de oameni. Și se grăbiră și ei, din toate părțile, să le iasă în cale. Cînd auziră vestea din gura lui Toma începură să chiuie ca nebunii.

Alaiul, îngroșat bine acum și cu toți zăvoienii, după ce mai ascultă o dată spusele lui Toma, trecuse și în partea cealaltă a satului, în lanurile din fața hanului.

— Ei, s-a scos claca, frate Tomo ? întreba care cum venea, ca să audă întărită și de el vestea slobozeniei care se răspîndea ca focul.

— S-a șters, frate... nu mai e...

— Bine, bine, dar dă unde ne scoatem pîinea, că noi pămînt n-avem ?

— Scrie acolo, în costituția aia, că fiecare clăcaș va primi părticica lui dă pămînt, atît cît îi trebuie ca să să arănească el cu nevasta, copiii și vitele dă muncă.

Oamenii se închinau, făceau cruci mari. Unii dintre ei vrură neapărat să golească la han o ploscă-două de vin, numai ca să-i puie pe Toma și pe Simion să povestească

iar cum a fost și cum au tras clopotul în dungă boierilor. Dar Toma era atît de istovit de două nopți nedormite, că nu se lăsă cu nici un preț înduplecat. Le făgădui că va veni să bea cu ei pe înserate. Hotărîră să-l ducă așa cu toții, pînă la bordeiul lui. Ghiță plecă să odihnească puțin caii la han; avea să plece cu ei înapoi a doua zi pe răcoare.

*

Cînd caleașca prăfuită cu care călătoreau Bălcescu, Arăpilă, Deivos și Fărcășanu trecu peste prundiș și intră în gîrlă ca să treacă vadul, surugiul lăsă caii slobozi să se adape și apoi îi îndemnă peste drumul tăiat în rîpă, ieșind greu pe tăpșan, deasupra. Bălcescu avea obiceiul ca de cîte ori venea de la Bălcești să se oprească aci pentru odihna cailor și să se dea jos ca să-și mai dezmorțească picioarele. Se opri și de data asta. Priveliștea, înapoi peste luncă, era nespus de atrăgătoare, cu gîrla împărțită de prundiș în atîtea fire de apă legate ici și colo în vreo două șuvoaie groase. Sălciile zăvoiului erau amestecate și cu alte neamuri de copaci, sămînță rătăcită de vînt, ori adusă de mîl, o dată cu revărsarea apelor, căci crescuseră închircit, întors spre pămînt, dar înverzeau îmbelșugat albia rîului. La vreo cîteva zvîrlituri de piatră mai încolo, spre miazănoapte, începea creșterea domoală a dealurilor, pline de vii pe povîrnișul însorit, dar întunecate mai sus, ca și în vîlcelele dintre ele, de pădurile negre de stejar.

Cînd oamenii care mai erau pe lan văzură droașca și aflară cine sînt călătorii, năvăliră toți într-acolo și în curînd tot satul era împrejurul lui Bălcescu. Toți erau bucuroși că au scăpat de clacă și vorbeau cu însuflețire despre revoluție. Nu se mai îndoiră de nimic atunci cînd boierii din droașcă le spuseră și ei că într-adevăr s-a desființat clacа. Întrebară unii însă, grijulii, cît pămînt o să li se dea.

— Noi o să vă dăm pămînt... Dar una e să vi-l dăm noi și alta este să vi-l apărați voi singuri, să vi-l păstrați.

Revoluția vi l-a dat, acum trebuie să dați și voi o mînă de ajutor guvernului revoluționar, îi dăscăli Bălcescu.

Vasile al lui Mînjoc, un bărbat încă în puterea vîrstei, cu mustața căruntă, își puse mîna bătătorită de muncă pe aripa trăsurii.

— Apăi, să vedeți dumneavoastră.... Noi am fi mers dă la început să luptăm împotriva boierilor, da' nu ne-a spus nimeni nimic. Ăi care știau, unul-doi, pă ici, pă colo, n-au spus nimic, la nimeni. Spuneau că e taină mare. Așa o fi fost. Dar dacă acum mai e nevoie, trimiteți-ne vorbă, și cu furci, cu coase, cu topoare, cu ce s-o găsi, într-o noapte sîntem la București și noi... Că oameni sîntem.

Bălcescu, obsedat de tot ce știa el din paginile istoriei, vrea să-i încerce:

— Da' dacă noi vă dăm pămînt și vine turcul și zice: „Rînduiala asta nu-i place sultanului" și dă să vă ia pămîntul înapoi? Voi ce faceți?

Peștefript, înalt pe vremuri, dar adus din umeri acum, cu mustățile căzute otova pe gură, care ascultase cu luare-aminte, ridică de subt sprîncenele groase o privire vie, cum sînt cărbunii aprinși de subt cenușă.

— Dați-ne pămîntu și nici dracu nu ni-l mai ia... Uite, avem feciori ca brazii, care pot să meargă la oaste, dă e nevoie. Numai dați-le și lor pămînt, că tare e flămînd bietu rumîn dă un petic dă pămînt al lui. Cum să nu mergem, oriunde ne-ați chema? Pentru bucățica lui dă pămînt, omu face moarte dă om, darmite să lupte cu turcu! Dați-ne pămînt și să vie turcu să-l ia înapoi... că vorbim noi cu el. Și așa cum i-om vorbi noi, n-o să-i mai ardă dă pămînt.

Zeci de inși îi întăriră vorbele cu însuflețire. Bălcescu se privi lung cu Arăpilă și Deivos.

— Apoi, să știți dumneavoastră că noi o să facem oștire nouă care să apere țara și revoluția, vom chema ostași de-ai revoluției.

— Să faceţi... Să ne chemaţi... Azi chiar, dacă e nevoie. Nici unu dintre noi nu s-o codi.

Acum se ivi din rîpa de lîngă biserică alaiul sătenilor, care întovărăşeau pe cei trei călăreţi. Cînd îi văzură urcînd din rîpă, cîţiva flăcăiandri, cu Safta cea neagră, le ieşiră înainte ca să le spună că la vad e oprită droaşca boierului Bălcescu. De altfel ei o văzuseră şi veneau într-acolo.

Cum îl văzu pe Toma, noul secretar al statului îl întrebă plin de mirare, dîndu-i mîna :

— Aci erai, pandurule ? Cum de nu ai fost aseară în Bucureşti... la revoluţie ?

— Am fost... Şi cei doi prieteni se minunară cînd aflară şi de la Deivos că Toma chiar, şi Damian, împreună cu alţi cîţiva tabaci, au tras clopotul cel mare al Mitropoliei.

— Aţi pus voi mîna pe clopotul cel mare al Mitropoliei ? se cruci glumind Arăpilă. Şi sătenii hohotiră cu prietenie, ca de o năzdrăvănie fără pereche.

— Ei, mergi cu noi înapoi ? îl întrebă Bălcescu. Suie sus pe capră şi hai la Bucureşti !

Toma îl lămuri că vine abia pe la mijlocul săptămînii, dar vine negreşit. Mai are ceva de isprăvit pe acasă.

Cînd caii de la roată fură schimbaţi cu o pereche din cei legaţi de codîrlă şi droaşca porni iarăşi, o parte dintre clăcaşi se ţinură la uşiţa ei, alergînd, nesătui să audă glasul boierilor prieteni, iar urarea de „drum bun" fu spusă din toate piepturile cu căldură. Urmăriră îndelung norul de praf pe care-l ridica droaşca printre lanuri.

DESPRE SULTANA ŞI PĂTIMIREA EI

În odaia în care altădată dormea împreună cu Ichim, cînd era nevasta lui, Sultana se trudea să aţipească puţin, măcar acum după-amiază, căci toată noaptea nu putuse

închide ochii din pricina durerilor din braţul stîng. Aşa pătimea de la o vreme, încercînd să adoarmă, dar nu izbutea şi rămînea trează şi singură cu gîndurile ei. Sta noaptea ceasuri întregi, veghind în singurătate, ca un huhurez.

Era să aţipească în sfîrşit, cînd auzi o larmă neobicinuită în faţa hanului şi se întrebă, nedumerită, ce sărbătoare o fi azi de s-a umplut umbrarul. Îi e greu să se scoale din patul moale care-i încinge pielea, dîndu-i junghiuri uşoare, acolo unde cade greutatea trupului. Bate în masa de lîngă pat cu un sfeşnic mic de alamă şi cînd vine ca o raţă baba Dumitra, cu basmaua căzută pe sprîncene, o întreabă nedumerită :

— Ce sărbătoare o fi azi, babă Dumitro, că auz lume la han ?

— Nu e sărbătoare, au înnebunit oamenii. A venit alde Toma cu un steag şi cu o tobă dă la Bucureşti şi a dat veste că s-a scos claca şi că o să capete oamenii pămînt să să arănească. Acuma unii bea dă bucurie. Au vrut dă dimineaţă să vie, dar n-a vrut el. Adineauri s-au dus dă l-au luat d-acasă. Spuneau că dacă nu vine, dau foc bordeiului.

De azi de dimineaţă satul nu se putea dezmetici din bucuria care-l cuprinsese ca o gîrlă răcoritoare cînd aflase că s-a isprăvit cu claca. Ceasuri întregi se îmbătaşeră cu vorbe, tot sporovăind, că nu le venea să creadă. Acum aveau chef să se îmbete cu vin şi basamac.

— E şi Toma cu ei ?

— Şi Toma, şi frate-su Ion. A venit şi băiatul ăstuia dă la Bucureşti, cum naiba îl cheamă ? Deh... zi-i pă nume... că-l uitai, păcatele mele.

— Băiatul cui ?

— Al lui Ion al Firului, dă la oaste... Ăla d-a fost soldat şapte ani.

— Simion... îmi pare.

— Ei, e și Simion ăsta. Are pistoale la brîu. Și el zice că s-a isprăvit cu claca... Că el a fost la oaste, deh !... Vrei să mergi să-i vezi ? Și cînd o vede că întoarce capul cu amărăciune, se supără : Mai lasă naibii patu ! Nu e bine să boleşti aşa... hai, să vezi oamenii...

Nu vrea să meargă. Totul s-a depărtat de ea şi-i pare acum fără rost, străin. S-a isprăvit cu claca ? Ei şi ? Ce mai poate însemna pentru ea asta ? Dacă n-a fost acum douăzeci şi cinci de ani, cînd îngenunchea alături de Miai pe miriştea ţepoasă care-i sîngera picioarele pînă la genunchi, acuma s-a scos degeaba, de prisos.

Claca e pentru cei care trăiesc ziua şi dorm noaptea. Dar pentru ea noaptea e un chin şi totuşi numai noaptea trăieşte. Visează prost şi se trezeşte din vis cu tot felul de spaime care-i îngheaţă oasele. Trece cîte un ceas pînă aţipeşte din nou. Stă aşa în întuneric, cu ochii deschişi, că o dor dacă-i închide iar.

Ar vrea totuşi să se scoale, să iasă din odaia asta în care i s-a urît de tot. Nu o mai poate suferi. Patul de brad alb, cu tăblia de la căpătîi mai înaltă decît cea de la picioare, o trage greu, de parcă ea l-ar duce în spinare. În colţ, soba de zid strîmbă şi mică s-a înnegrit de fum pe la capacul de tablă, că după ce au văruit odaia în martie, înainte de Paşti, i-a fost prin april rău de tot şi a făcut focul. Are pe ea o plapumă de oraş, îmbrăcată în cit cu nişte flori pămîntii. Şi de plapumă s-a săturat. I se pare că miroase. Numai muşcatele din fereastră o mai bucură. Şi candela roşie atîrnată în colţ.

Cînd o lasă junghiurile din braţul stîng, de la subsuoară pînă-n cot, o potopesc întrebările. O înnebuneşte cugetul că e bătrînă, că toţi în jurul ei îi tot spun în toate chipurile că trebuie să se gîndească, şi ea... că e acum femeie în vîrstă. Ea, Sultana ? I se pare de necrezut. Cum ar fi putut îmbătrîni aşa într-o jumătate de an ? Nu se poate împăca de fel cu gîndul ăsta. Aşa într-o jumătate de an ? În vara trecută avea patruzeci şi trei de ani

şi viaţa îi era întocmai ca la treizeci. Răducanu, care acum nu mai dă pe la han, fiindcă nu-l lasă fata aia a Saftei, se ţinea mort după ea, iar Vasile Peştefript, deşi mînios, încă mai sta locului şi întorcea capul pe furiş cînd se întîlneau prin poiana răscrucii. Vechilul, care acum e arendaş, încă o mai sîcîia cu ale lui. Şi într-o jumătate de an totul s-a risipit de parcă nu mai e nimic.

*

N-a fost într-o jumătate de an. A fost într-o jumătate de ceas. Era ziua Sfintei Cruci, începuse chiar în dimineaţa aceea culesul viei. Din julie de cînd Medelioglu se prăbuşise cu ţeasta zdrobită subt barosul lui Filaret Mustea, moştenitorii, cam numeroşi, căci se iviseră şi copii de la o căsătorie mai veche, neştiind cum să facă să administreze moşia, hotărîseră s-o arendeze, ca să ştie măcar pe ce să se bizuie fiecare. Arendaşul fusese găsit fără prea mare bătaie de cap. Era chiar Zanetti, vechilul, care-şi luă totul asupra lui, hotărîndu-se să le plătească atît şi atît fiecăruia din cele două cîştiguri ale anului. Ba le dete şi o arvună care-i mulţumi pe toţi, căci, oricum, vedeau ceva în mînă.

Holtei bătrîn şi tare curvar, cu o mutră de ţap isteţ, Zanetti, care înţelegea să se bucure de viaţă, mai ales acum că se apropia de şaptezeci de ani, şi în sfîrşit se văzuse de capul lui, vrusese să facă un cules al viei în toată legea. Aşa că adusese lăutari şi îşi îngăduia oarecare risipă. Vreo douăzeci de fete, din cele mai frumoase, alese din Zăvoiu Dihorului, ca şi din Vadu Rău, după ce-şi spălaseră bine picioarele cu apă caldă şi săpun şi şi le stropiseră cu agheasmă sfinţită de la Bobotează, dinaintea cramei, în faţa lui, fuseseră apoi îmbrăcate cu cămăşi noi, de pînză albă, şi încinse peste mijloc cu eăpătîie de curmei, ca să zdrobească strugurii din cele patru teascuri mari. Femeile şi celelalte fete tăiau ciorchinii cu coso-

relele, iar flăcăii şi bărbaţii cărau coşurile pe umeri la teascuri. La vranele acestora şi la umplutul buţilor cu must erau alţi flăcăi, iar între ei era şi Răducanu al lui Mînjoc, dragostea cea nouă, care ţinea însă de mai bine de patru ani, a Sultanei şi, chipurile, ajutorul ei la han.

Zanetti îşi potrivise în faţa cramei subt un nuc un fel de sofa, ridicată abia de o palmă, acoperită cu velinţe, pe care se pusese o mescioară boierească, scundă tot de o palmă, în trei picioare. Pe mescioară era belşug de mezelicuri, pastramă friptă, căni cu must, cafele. El, în anteriu de mătase pătlăginie, cu lebadea îmblănită pe umeri, aşezat turceşte, cu picioarele îndoite subt el, trăgea din ciubuc şi privea. O chemase alături de el şi pe Sultana, care de altfel avea să desfacă, în anul care venea, la han vinul nou de acum. O chemase şi pentru că tot mai rămăsese flămînd de ea. O mai mînca încă din ochi.

Cei trei lăutari, un scripcar, un ţambalagiu şi un cobzar, care nu mai erau însă cei de acum douăzeci şi cinci de ani, căci multe totuşi nu mai erau, cîntau în spatele lui de zor. Cîntau mai mult cîntece fără perdea, venite de la oraş, cum îi plăceau lui. Cine ar fi putut să spună ceva ?

Feciorul unui brutar nevoiaş din mahalaua Vitanului, mic calemgiu la Vistierie, unde îl aflase Medelioglu, uscătivul Zanetti îşi făcuse viaţa de pe la patruzeci de ani, ca vechil la Zăvoiu Dihorului. Ai lui se stinseseră cu vremea şi cum şi Medelioglu era mizantrop şi singuratic, altă lume decît cea a satului nu prea cunoscuse. De la necazurile şi umilinţele unui biet scriitor de masă, căruia toţi îi porunceau cu apucături evghenicoase, el trecuse după douăzeci de ani la voluptatea de a porunci şi de a hotărî într-un fel de viaţa şi moartea a sute de oameni. Venit aci burlac tomnatic, îi trecuse pe nesimţite timpul şi nu se mai însurase, mulţumindu-se, urît cum era, să puie un bir al poftelor lui asupra satului, cît se putuse, că nu se putuse totdeauna. Cu Sultana nu izbutise de loc pe vremuri şi îi fusese greu de tot şi acum vreo şapte veri. La

treizeci şi şase de ani, ea era o femeie înflorită bine, care ştia ce putere are asupra bărbaţilor şi nu se mai speria de ifosele nici unuia. Se despărţise atuncea nepăsătoare de Codan al lui Predoiu, care se însurase cu alta, înciudat că nu-l ia de bărbat, şi se luase iarăşi, pentru cîtăva vreme, cu Peştefript, aşa cum mai făcuse din vreme în vreme, în vreo cincisprezece ani de dragoste statornică, dar domoală şi mereu întreruptă de toanele poftelor ei. În acel an, Zanetti o nimerise cam zăpăciţă, nedumerită încotro să-şi îndrepte ochii lacomi. O poftea, cum nu poftise alte femei, şi ştiu cum s-o ispitească. Hanul de care era într-un fel legată viaţa ei era slobod. Prin 1828, după ce Ichim îşi luase de mult lumea în cap, biruit, dus pînă în pragul nebuniei de încrîncenarea lui Ion al Firului, şi se aşezase într-altă parte, undeva spre Dunăre, Restea rămăsese singur la han. Ştiu să-l împace peste vreo doi ani pe Ion prin popa Gheorghe, arătîndu-i ceea ce al Firului afla abia acum, uimit, că în anul acela al nunţii, Miai fusese hoţ de cai împreună cu ei, cei de la han, şi că fusese ucis într-o încăierare cu argaţii unui arendaş turc, pe care voiau să-l jefuiască. Că nu-l lăsaseră acolo cu ţeasta zdrobită ca să nu fie descoperiţi şi ei, tovarăşii lui, toţi, că lucrul acesta nu-l putuse spune nimănui, nici lui Ion şi nici la judecată, căci ar fi fost rău de toată lumea. Că el a spus numai duhovnicului cu dezlegare să i-l spună acestui crîncen frate. Aşa rămase Restea liniştit de acum încolo, singur arendaş al hanului. Se însurase cu o veche dragoste a lui, Lica, sora lui Stanciu, dar nu avuseseră copii. Peste vreo cinci ani, hanul a fost lovit într-o noapte de octombrie de o ceată, adusă de unul dintre foştii tovarăşi de hoţie. Şi Restea şi nevastă-sa fură ucişi în casne, după ce spuseseră unde aveau ascunşi banii şi sculele de preţ. Slugile fuseseră toate închise într-un grajd şi păzite de tovarăşii din ceată, cu pistoalele. Cînd plecaseră, tîlharii dădură foc casei, dar n-a ars decît puţin. La judecată, căci în primăvară ucigaşii fuseseră prinşi, satul află de la

aceşti foşti tovarăşi între altele şi cum fusese ucis Găman de Ichim, cel căruia acum i se pierduse cu totul urma. Hanului, cu acoperişul pe jumătate ars şi părăsit, i se dusese buhul că e un han blestemat. Într-o seară, Zanetti îi şopti Sultanei că el ar putea meremetisi iar hanul pentru ea, şi numai pentru ea... Gîndul că s-ar putea întoarce stăpînă, acolo pe unde trecuse numai, o încălzi de-a binelea, dar nu se mulţumi să fie numai arendaşă. Îi ceru vechilului să-i facă hanul vînzător pe numele ei. Cu greu „grecul", cum îi spuneau oamenii din sat, izbuti s-o lămurească în cele din urmă, că el, arendaş, nu avea dreptul să vîndă nimic de pe moşie, dar îi făgădui că încetul cu încetul are să-i facă pe proprietari să vrea ei înşişi să vîndă, şi atuncea lucrurile o să se potrivească aşa cum e mai bine, că el tot ce poate să facă acum e nu numai să repare din temelie hanul, dar şi s-o scape de toate angaralele, care-i sîcîise şi-i otrăvise atît pe cei de dinaintea ei. Ea o să plătească numai vinul de la crama moşiei.

Sultana şovăise multă vreme, că nu o ducea prea rău şi aşa cum o ducea pe atunci. La clacă şi la munca grea a cîmpului nu se mai întorsese niciodată, după ce fusese nevasta lui Ichim şi fugise a doua oară cu Miai. Răsfăţată de bărbaţi, ducea de multă vreme în mijlocul satului un trai de tîrgoveaţă îndestulată cu de toate. Încă de pe cînd se ţinea cu logofătul Dobre îşi făcuse în faţa bordeiului o căsuţă destul de arătoasă, tindă şi odaie luminoasă, ridicată pe temelii sănătoase de piatră, cu prispă spre curte, înălţată de două palme de la pămînt şi închisă cu parmalîc. Înlăuntru, adunase, cu anii, tot lucruri de preţ şi se purta îmbrăcată şi încălţată chiar ca o muiere de la Găeşti.

Nu o ducea rău de loc, dar gîndul că ar putea fi stăpîna hanului o birui în cele din urmă şi cu toate că acest bătrîn urît, pofticios, care mai şi bea pe deasupra, o cam dezgusta, se ţinu cu el, dar pe de lături şi cu alţii, după pofta inimii ei. Hanul fusese făcut din nou, şi nu prea din nou. Grecul se mulţumise să meremetisească acareturile, aşa

cu oameni din sat, fără material nou, dar pentru că ei nu-i plăcea casa fără pod, se pusese deasupra odăilor şi a crîşmei un pod ridicat ca la deal, care avea intrarea spre gardul din fund, cu o scară afară, de se putea lua. Se păstra în el fîn pentru iarnă, căci era multă nevoie de nutreţ pentru cai şi vite la han. Mai era bun şi pentru că ţinea vara răcoare şi iarna cald. După vreun an, înţelegînd că arendaşul nu are nici gînd să-i facă hanul vînzător, se cam scîrbise de el tocmai cînd el se deprinsese cu ea, căci muierea era iscusită în lege şi învăţase tainele iubitului de la Miai. Acum îşi pusese ochii pe Răducanu al lui Mînjoc, un flăcău bălan şi vînjos, trecut de douăzeci şi cinci de ani, cam molîu şi lasă-mă să te las, care, îngîmfat de felul lui, se îndîrjea numai cînd o femeie nu venea singură după el, dar atuncea nu se lăsa cu una, cu două.

Vasile Mînjoc, tată-său, era un om cu stare, iute şi pătimaş de felul lui, căruia îi plăcea puţin şi băutura. Mumă-sa, Neaga, făcuse la început numai fete, şapte, una după alta şi toate cam urîţele, cum era şi Vasile al ei. Cele cinci dintîi muriseră pe rînd, cînd se apropiau de trei ani. Cea de-a şasea, Maria, ajunsese la douăzeci şi mai bine de ani cînd, văduvă după doi ani de măritiş, se îndrăgostise, de mult, acum un sfert de veac, de Vasile Peştefript şi se spînzurase din pricina lui. Cea din urmă, Ileana, era măritată cu Stanciu, prietenul lui Toma. Cînd în cele din urmă, după aproape douăzeci de ani, se născu acest băiat dolofan şi frumos, încă de mic, părinţii îl priveau ca lumina ochilor şi-i împlineau toate poftele. Era acum flăcău în toată firea, dar încă mai făcea mofturi de copil alintat. Făt-logofăt, cu ochii mari, verzi, cu faţa dreaptă şi obrajii curaţi, el ştia că e cel mai frumos flăcău din sat şi-i plăcea să se lase iubit. Altfel, înfumurat şi lipsit de isteţime, era cam otova din fire ; era cu alte cuvinte pe dos decît fusese, în vremea lui, Miai. Cînd Sultana a pus mînă „şi pe ăsta", fetele din sat ar fi vrut s-o sfîşie ; dar

el se simțea tare bine ca „ajutor" la han, căci nu-i prea plăcea munca. E drept că dacă avea ceva de făcut, făcea, dar fără chef și fără spor.

Multă lume a socotit că Sultanei îi vor trece toanele curînd, curînd și de astă dată, căci la început nimeni nu bănuia cît de prinsă era și cum se împotmolea tot mai rău zi de zi. Îi plăcea să facă acum pe dădaca, să-l învețe pe flăcău ce învățase și ea la vremea ei de la Miai. Vrea să-l uimească, dar pe molîul ăsta nimic nu-l uimea, și toate încercările astea care nimereau în gol o înverșunau și mai rău. Era altceva decît fusese Miai, ceva însă potrivit cu firea ei de acum, schimbată din pricina vîrstei. Fu întîiul bărbat care nu i se părea mai prejos decît fusese iubitul dintîi, tocmai fiindcă era cu totul altceva.

Trăiau acum de patru ani împreună, iar cel care suferea în felul lui era grecul, care nu se mai putea despărți de ea și pe care ea nu-l alunga cu totul, mai ales că Răducanu nici nu era gelos, fiind prea molatic. Într-o vreme, Zanetti se gîndi că ar putea s-o ia de nevastă, nădăjduind că în felul acesta ar putea s-o ție numai pentru el. De altfel, cine l-ar fi luat la vîrsta lui, așa urît și trecut cum era? Cînd însă ea înțelese unde bate el, o pufni rîsul. Gîndul că un bărbat ar putea avea drepturi asupra ei, și nu s-ar mulțumi cu ce-i dă ea, o scotea din sărite, mai ales cînd acest bărbat ar fi fost unul ca Zanetti.

Ședea în dimineața aceea de toamnă luminoasă, auriu însorită, cînd pădurile erau ruginite, alături de grec pe patul așternut cu velințe, în fața cramei, asculta lăutarii și gusta din cînd în cînd din mezilicul de pe mescioară. Popa Gheorghe, uscat și țeapăn la șaptezeci și ceva de ani, care fusese de asemeni poftit, plecase după ce binecuvîntase rodul, dînd slavă Domnului, și numai după plecarea lui începuseră cîntecele pipărate cu vorbe pe șleau, care-l ațîțau nespus pe arendaș.

În teascul cel mai apropiat de ei zdrobeau o tămîioasă neagră patru fete, tot una și una, alese de grec pe sprîn-

ceană. Erau între ele Chiva lui Cojan, neagră și afurisită, ca și Stanca lui Peștefript, bălană și zdravănă pentru cei șaisprezece ani ai ei.

Cu poalele cămășii albe de tot, prinse în brîul de curmei, țopăiau toate de zor, jucîndu-și sînii tineri, chicotind cînd erau gata să cadă, șuguind cu Răducanu, care era la vrana teascului. El, molatic, și plin de el însuși, le lăsa în voia lor, supărîndu-se numai cînd îl ștergea vreuna peste obraz cu poalele slobode și ude ale cămășii. Numai Stanca lui Peștefript era nepăsătoare și parcă nu-l vedea acolo, iar asta-l cam întărîta.

Cînd se opriră din țopăit, ca să se mai deșerte cîteva coșuri de struguri, el o întrebă repezit și acru:

— Și tu, fă, ce te ții așa fudulă, dă nici nu te uiți la om? Ei, drăcia dracului...

Ea își îndreptă semeață umerii bălani și rotunzi care-i ieșeau prin gura largă, rotundă a cămășii de pînză albă, îl privi dintr-o parte și-i spuse tare, ca să audă și ceilalți din jur:

— Păi am auzit, neicuțule, că dumitale îți place numai borșul încălzit!...

El o privi mînios și mormăi cu înțeles:

— Ce știi tu ce-mi place mie?

Grecul se întoarse spre Sultana frecîndu-și de plăcere, cu vîrful degetelor, nasul ascuțit.

— Asta parcă fu pentru tine, dacă auzii bine, Nico... I-a mai spus-o și el, de la el, încă o dată și vru să i-o spună și a treia oară, dar ea, încruntată, îi făcu semn cu mîna să tacă.

Sultana auzise într-adevăr și avu o clipă de ameteală, ca și cînd n-ar înțelege ce se întîmplă cu ea. Dar pe urmă pricepu bine. Și avu ce să priceapă, fiindcă de aci încolo, Răducanu al ei nu mai avu ochi decît pentru fetișcana aia, cu trup voinic și crud. Bălana însă nici vorbă să se uite la el. Juca parcă de una singură, săltînd în pasul cîntecului, subt cămașa înmuiată în must

negru, țîțele destul de mari, dar tari, care sîcîiau cu bălăbăneala lor plinuță privirile bărbaților și mai ales pe Răducanu. Celelalte trei fete, ca și cele de la teascurile vecine mai aruncau cîte o privire, cîte o vorbă, ba uneori și cîte o coadă de ciorchine zdrobit înspre flăcăul care le privea pe toate nepăsător, dar Stanca parcă nici nu mai știa că e acolo. Cînd se oprea din joc, ochii ei mari, căprii priveau departe peste vie. Flăcăul era atît de întărîtat, încît toți vedeau că se frămîntă fiindcă nu știe cum să pună mîna pe ea. Ghiceau din privirea lui că ar fi vrut s-o îngenunche ca pe o cîrlană.

Grecul, urmărind un gînd, ceru lăutarilor să cînte un cîntec pe care-l adusese el de la București, un cîntec de oraș. Îl spuse cu un iz pipărat cobzarul negricios, cu gît scurt :

„Coboram pe o cărare,
Mă-ntîlnii cu-o fată mare,
Cu poalele prinse-n brîu,
Ducea rufele la rîu...
O-ntrebai unde se duce
Rufele să le usuce...
. . . . . .
Fată mare, tu ești fată ?
Eu mi-a spus, am fost odată...“
. . . . . .

Toți rîseră, fetele chicotiră, numai Sultana era ca pămîntul la față.

În teascul vecin, Irina, fata Riței și a lui Drăgan, de o seamă cu Stanca, spuse tare de auzi toată lumea :

— Soro, e prins rău... nici nu se mai uită la baba lui.

Și rîseră iar toți cei din jur.

Sultana nu auzise, dar înțelese din privirile celorlalți că tot despre ea este vorba. Arendașul auzise însă și-i spuse cu o ipocrită intenție de mîngîiere, căreia Sultana îi simți toată otrava :

— Hei, Nico... ce vrei ? Vremea noastră s-a dus...

Îl privi cu ură. I se părea de neînchipuit că ei i se pot spune asemenea vorbe.

Dar el nu se lăsă :

— Nu vezi, a dracului, ce umeri are ? Parcă sînt mere văratice... Să tot mușți din ei...

Toată lumea era veselă. Flăcăii, cu cămășile ude de șiroaie de zeamă de struguri, din pricina fetelor nici nu simțeau greul coșurilor de nuiele necojite, pe care le descărcau în teascuri. Numai ea, Sultana, era parcă bolnavă.

Zanetti nu o slăbea din ochi și avea ochii răi, cu luciri roșii ca ăi de capră.

— Ce vrei, Nico, și-i despărțea răspicat numele în silabe, alții sînt cei care chiuie azi cu lăutarii în căruță ; nu e loc alături și pentru noi. Am rămas pe jos și privim lung după ei.

Ea-l fulgeră cu privirea :

— Vorbește pentru tine... nu pentru alții. Nu te vezi, rînjești într-una, parcă ești un țap logodit.

Cînd Răducanu nu se mai aștepta, tot privind-o mînios, un flăcău îi descărcă Stancăi dinadins coșul de struguri peste picioare și, ca să se dea la o parte, fără să alunece, ea se sprijini cu mîna de umărul celui ce o tot privea supărat. Uimit, el o smuci puternic spre el, apropiind-o de tot, de-i simți pulpa goală deasupra genunchiului, lipită de obrazul lui, și-i cuprinse spatele tînăr cu mîna lui mare, vrînd s-o aplece ca s-o sărute. Ea tresări toată, smucindu-se de era să cadă, îl privi din nou semeață și plină de silă și-i spuse întorcîndu-i spatele cu o acreală bădărană :

— Să pupi pă cine ai mai pupat.

Asta nu i se mai întîmplase lui.

Nici Sultanei nu i se mai întîmplase să aibă un bărbat ochi pentru alta atunci cînd era ea de față. Înțelese abătută că el o uitase cu totul. Simți un junghi în inimă,

parcă o gheară i s-a înfipt în piept, prinzîndu-i ţîţa stîngă, mai mică, dar mai moale ca a fetişcanei acesteia. Sultana avea ţîţe mici, ca de fată mare, căci nu întinseseră copiii de ele, ci numai le muşcau bărbaţii. În clipa asta îi era rău de tot şi ar fi vrut să plece, dar asta ar fi însemnat să se recunoască răpusă şi ar fi urmărit-o batjocoritoare toate privirile. Parcă tot mai nădăjduia ceva. N-o părăsise pînă azi nici un bărbat, nu ştia ce înseamnă să te lase un ibovnic, din cîţi fuseseră. Ea îi părăsise pe toţi pînă acum. Să se vadă dată deoparte venea ca un meşteşug dureros şi nou, pe care trebuia să-l înveţe de acum încolo.

Arendaşul, care-i ghicise gîndurile, şi nici nu era greu să le ghiceşti pe faţa ei, acum ca de ceară negricioasă, în ochii ei mari, ca apa eleşteului altădată, acum tulburi subt sprîncenele „multe", o privi cu o înduioşare ipocrită.

— Hei, Nico, tinereţea e fără milă, calcă totul în picioare.

Ea simţea mai adînc gheara care-i strîngea ţîţa stîngă. Nu mai putu îndura şi se ridică să plece.

Zanetti nu se sculă de pe sofa, bîţîi numai ceva din cap şi strigă după ea, tărişor, ducînd un pahar plin la gură :

— Nu uita, Nico : „Vară lungă, toamnă scurtă".

Aceasta fu jumătatea de ceas de atunci, iar jumătatea de an care a urmat a fost o coborîre pas cu pas spre moarte.

Mergea în acea zi de toamnă spre casă, ca buimacă. Soarele, viu ca vara, îi venea acum drept în ochi, dar ea nu simţea şi nu vedea nimic, mergea ca o lunatică. Simţea mereu gheara înfiptă în partea stîngă a pieptului şi avea în minte numai chipul acelei fetişcane, leită maică-sa, leită Safta cea bălană, din vremea nunţii de la han. Ocolind după biserică la dreapta ca s-o ia pe sus, pe subt nuci, se izbi în dreptul pridvorului de Maria lui Ion, acum femeie de cincizeci de ani, dar cu părul ca neaua, uscată la faţă şi încovoiată. Se duceau la biserică toate

bătrînele din sat, căci Ziua Crucii era sărbătoare mare, şi ea văzu în treacăt un sfeşnic aprins lîngă altar şi auzi glasul lui popa Gheorghe care mormăia umplînd bolta bisericii. Pentru tot tineretul, culesul viei nu însemna deci muncă, aşa că se putea face şi în zi de sărbătoare, ba era prilejul de petrecere şi veselie, dar ea se întorcea trudită, de parcă ar fi fost la sapă. Cînd ajunse acasă, baba Dumitra se cam sperie puţin.

— Ce-i, femeie, cu dumneata ? Ţi-e frig, de stai aşa zgribulită ? Hai, scoate alea dă pă dumneata şi aşază-te în pat, să-ţi fac nişte vin negru fiert cu miere.

Făcu aşa, fără să se gîndească la ceea ce-i spusese baba, care nu era decît cu şase ani mai bătrînă decît ea, dar era zbîrcită şi încovrigată ca muma pădurii. Vinul fiert şi îndulcit, patul moale îi făcură bine. Gheara din piept o mai slăbi. Puse mîna subt sîn şi, frămîntîndu-l, dădu în el de un nod. Îl ştia mai de mult acolo, de cînd o muşcase într-un rînd Zanetti. N-a durut-o niciodată pînă acum, dar, pipăindu-l, găsi azi că e parcă mai mare şi mai aproape de piele. Adormi moleşită.

*

Toamna care urmă fu scurtă şi grea. Ploua zi şi noapte, de nu se vedea un petic de cer senin cu săptămînile. Norii reci, desprinşi din caierul fumuriu al văzduhului, se tîrau pe deasupra satului, sfîşiindu-se de nucii goi şi negri de pe deal. Drumurile erau desfundate şi drumeţii se făceau tot mai rari. Vîntul şuiera din cînd în cînd a pustiu. Pădurea şi lunca arătau crăci negre. Ploaia putredă gonea totul.

Răducanu venise la han să-şi vadă de treabă, dar nu mai dădu ochii cu ea şi nici ea de altfel nu mai voia să-l vadă. Gheara pe inimă o încerca tot mai des şi din cînd în cînd simţea junghiuri între subsuoară şi cotul stîng. Cînd se lăsa înnegurarea umedă şi grea, parcă numaidecît

după prînzul fumuriu, se vedea pentru întîia dată singură în viaţa ei. O apăsa pustietatea asta şi nu o slăbea de fel chipul Saftei de acum douăzeci şi mai bine de ani. În cele din urmă, biruită, ar fi vrut să-l vadă pe flăcău, să-l audă cerîndu-şi iertare ; simţea nevoia să se împace cu el.

Timp de două săptămîni el bocăni prin prăvălie, prin bătătură, fără să dea ochi cu ea. Îl chemă, ea singură, dar el nici măcar nu-şi ceru iertare, iar cînd ea, încurcată, începuse să-l mustre pentru purtarea lui, el îi spuse cu o asprime de ţopîrlan că dacă-l mai cicăleşte atîta pleacă şi nu mai calcă pe la han. Îi dădură lacrimile şi, moale în tot trupul, sfîşiată, înţelese că întîmplarea e mai chinuitoare decît socotise ea, că totul e sfîrşit. Gogea în pat, căci se simţea tot bolnavă şi se întoarse spre perete, cu ochii în lacrimi. El plecă, cu pasul otova, nepăsător, înăcrit de mutrele ei. Părea să spună că şi aşa pierduse prea mult timp, patru ani, cu ea. Începu apoi să nu mai vie pe la han de loc, şi nici simbria nu şi-o mai lua. În cei cîţiva ani făcuse oarecare stare, mai ales că şi de la taică-său avea casa şi ceva vite.

Satul începu să vorbească tot mai mult că Sultana boleşte de inimă rea. Zăcea zile întregi în pat, cu toate că baba Dumitra îi tot spunea, acum cînd văzu că se îngroaşă gluma :

— Nu mai tot sta în pat, bre femeie, nu vezi că tragi a boală... Uită ce a fost... că eşti muiere în toată firea...

Înţelegea bine ce vrea să zică baba Dumitra prin „muiere în toată firea". Bătrîneţea o învăluia treptat, ca un giulgiu. Singurul lucru tînăr în ea era ceva străin, era chipul Saftei, dar nu al Saftei căreia ea îi lua din cînd în cînd, atuncea cînd avea chef, bărbatul, pe acel Vasile Peştefript, care împlinea şi el azi-mîine cincizeci de ani, avea mustaţa căruntă şi se cuminţise de-a binelea... ci al Saftei de la furcărie, fata bălană şi voinică, în umărul căreia spunea Maria lui Duţă Căciulămare că şi-ar fi rupt

logofătul Dobre dinţii. Safta aia înviase din ruina trupului ei însuşi, se numea Stanca şi îi sta acum în faţă, parcă dospită de umilinţele îndurate, vrînd s-o pedepsească.

*

Hora se făcea şi acum tot în faţa hanului. Într-o duminică de noiembrie îşi luă inima în dinţi şi ieşi să privească şi ea. Era o zi cu soare viu, dar moale, şi după întîia ninsoare fără putere, pămîntul se zbicise iar. Sultana slăbise binişor şi se subţiase la trup, iar obrajii traşi îi păreau mai întinşi.

— Io-te fă, auzi în spatele ei pe Riţa lui Drăgan, parcă a întinerit, a dracului... Să ştii că o să mai aibă fetele de furcă şi d-aici înainte cu asta.

Ştia că Riţa, ea însăşi tare îmbătrînită după cele zece sarcini şi naşteri, spusese asta cu răutate, totuşi îi făcu bine, de parcă-i turnase untdelemn de-l bun în vine.

Îi mai făcu bine şi că nu-l mai văzu pe Răducanu prin preajma Stancăi lui Peştefript. Acum el nu avea ochi decît pentru Irina, fata Riţei, care şi ea semăna leit cu maică-sa de pe vremuri. Dar aci Sultana se înşela. Răducanu nu se domolise de loc, dar acum juca numai cu Irina, ca s-o scoată din fire pe Stanca, să-i facă în necaz. Cu vreo săptămînă înainte se întîlnise cu Vasile, care se întorcea cu carul cu boi de la Găeşti. Îl oprise aşa de-a dreptul chiar în poiana răscrucii, şi-i spuse cam otova şi cam din senin :

— Ei, ce zici, tată socrule, o facem ?

Peştefript, luat pe neaşteptate, nu răspunse şi îşi scuturâ opincile de glod, ca să se mai poată gîndi.

— Ei, ce zici ?

— Păi, io zic s-o facem, mă, dar să vedem ce zice şi fata...

Altfel, flăcăul îi venea bine în socoteală lui Vasile, că era de pe acum înstărit şi nu i se ştia nici un fel de patimă urîtă.

Dar fata bălană şi voinică, întrebată de Maria lui Căciulămare, răspunse cu o vorbă urîtă, care umblă în tot satul :

— Nu-l iau, lele Mario, că nu e dă mine. A îmbătrînit în... spatele babei ăleia.

De ciudă şi mîniat, Răducanu se scrisese la conac în săptămîna aia cu încă trei pogoane, ale lui, pentru anul viitor, şi se hotărîse să nu mai calce pe la han.

Bucuria Sultanei că arăta mai tînără fusese şi ea înşelătoare, părelnică. Acasă se privi, dezbrăcîndu-se, şi înţelese. Slăbise, dar nu întinerise, dimpotrivă. Şoldurile sînt acum mai mici, dar şi mai moi, parcă adunate subt ea ; pulpele se văd mai subţiri, dar carnea pe ele s-a făcut parcă pufoasă. Începu să aibă necazuri şi de alt soi. Îi era dimineaţa gura amară şi se cam îneca. Nodul din sînul stîng era acum cît o corcoduşă de mare şi lipit de piele.

Iarna fu grea, dar nu numai pentru ea, care era otrăvită de propriile ei necazuri, ci şi pentru ceilalţi din sat. În vară, bucatele se făcuseră puţine şi de aproape douăzeci de ani, de cînd cu pravila asta nouă, care le pusese grumazul în jug, oamenii merseseră din rău în mai rău. Ei se înmulţiseră bine, dar în Zăvoiu Dihorului nu se mai ridicase nici o casă nouă în afară de căsuţa Sultanei, iar cele vechi se năruiseră încet, încet şi oamenii trăgeau tot mai mult spre bordeiele din Vadu Rău. Vitele, care erau nădejdea oamenilor, se împuţinaseră, căci pădurea se tăiase şi proprietarul nu mai lăsase pentru păscut decît suhatul din marginea eleşteului şi haturile dintre lanuri, marginile de drum. După uciderea lui Medelioglu, cînd intrase spaima în boieri, toţi cei din sat nădăjduiseră că lucrurile se vor mai îndrepta, căci vechilul care scotea şapte piei de pe ei spunea mereu că nu o face de la el, că şi el înţelege, că e om simţitor, dar că aşa îi cere

boierul. Acum, cînd era arendaş, uitase însă de tot, şi nu-i lăsa nici să răsufle măcar. Era grăbit să facă avere, căci nu ştia cît îi vor mai lăsa moştenitorii moşia.

*

Sultana chemă pe baba Dumitra, cînd o văzu trecînd prin dreptul ferestrei, bătînd cu sfeşnicul mic de alamă de pe masă în tăblia patului, căci îşi simţea gura uscată şi nu putea să strige.

— Lele Dumitro, văz că s-a mai potolit hărmălaia din faţa hanului. O fi plecat alde Toma ?...

— Mai ştiu io ? Văz că oamenii n-a plecat... Să cinstesc mereu. Să vezi... zice lumea că a scăpat dă clacă şi o să capete pămînt. Acum io nu ştiu... da' aşa zic ei, că a scăpat dă clacă.

Sultana îi luă vorba, întărîtată, căci pe ea claca şi toate astea nu o mai priveau :

— Cheamă-l aici pă Toma.

Omul se ivi în prag, dădu bună ziua şi rămase aşa încurcat, mîngîindu-şi mustaţa subţire şi căruntă în răspăr. Ea aşteptă să-l audă vorbind, dar el tăcea mereu.

— Ei, Tomo, ce s-aude ? Ai vorbit iar cu ea, joi cînd ai plecat ?

Tăcea mereu, stingherit de ceea ce ştia că are să spună. Pe urmă, după ce întoarse o cană goală răsturnată pe masă, trebui să răspundă :

— Mult nu, măi femeie, că eram şi io pă picior dă plecare. Safta era şi ea obosită, că abia venise dă la seceră, nu mai prididea robotind prin casă. Da' tot i-am vorbit. I-am spus iar.

— Ei, şi ce-a zis ?

— Tot ca mai înainte. Că s-o las în pace, că n-are copil dă dat.

— Aşa ţi-a spus ea ?

— Aşa mi-a spus !

Clubul cărţii digitale 2024

— Nu i-ai spus că dacă-mi dă fetița am s-o cresc aci, la han, și-am s-o înzestrez ? întrebă femeia cu glasul înmuiat de amărăciune.

— I-am spus, cum să nu-i spui ? A zis că n-are nevoie dă zestrea dumitale. Că nici n-a înțărcat-o încă. Că așa cum și-a făcut ea zestre singură, o să-și facă și fata, dacă o crește și dacă o fi harnică.

Abătută și istovită de singurătate, de nopțile fără somn, Sultana se gîndise să înfieze unul din copiii Saftei, care avea trei cu al lui Codan. La început ea se amăgea cu gîndul că va face astfel un bine fetei și nepoatei lui Găman, dar Safta cea neagră, cum îi tot spuneau, neîmpăcată în nici un chip, nici nu vrea să audă de așa ceva și-i trimisese de la început vorbă că ea nu are copil de dat. Sultana își dete seama că mai mult ei înseși vrusese să-și facă bine decît altuia și stărui, rugîndu-se de data asta, dar și acum, a treia oară, Toma îi adusese același răspuns biciuitor.

*

Safta, Safta cea neagră, se măritase de Sîntă Mărie, acum doi ani, cu Codan al lui Predoiu, fostul ibovnic al Sultanei. Acesta era pe vremea aceea, acum opt ani, un flăcău chipeș, foarte căutat de fete, care-i plăcuse mult femeii coapte de treizeci și șase de ani, dar ea nu voise să se mărite cu el, nu ținea să se lege. De ciudă el s-a însurat cu Dobrița, sora cea mai mică a lui Stanciu și a Licăi, copiii lui Cluțu, jitarul satului. Se vede că n-avea noroc Cluțu cu fetele lui, căci la cîțiva ani după ce Lica și Restea fuseseră uciși la han, îi muri și fata de-a doua, dintr-o facere, lăsîndu-l pe Codan văduv cu o fetiță. Fuseseră la muncă la prașilă, într-o zi din mai, cam burnița ușor și se tîrau palele de nori peste nuci, cînd o apucară durerile nașterii, care altfel fu destul de ușoară. Se vede însă că tăvălindu-se pe pămînt sau cine știe cum, din

pricina necurățeniei locului, biata Dobrița s-a îmbolnăvit de o boală care, după trei zile de chinuri cumplite, a dus-o în mormînt. Codan alergase numai să-și scape femeia și trei zile de copil nu a putut vedea nimeni, așa că — era o fetiță — a rămas în seama Saftei, care o îngrijise din cea dintîi clipă. Aceasta era foarte săritoare în asemenea împrejurări. După ce i-a crescut-o de opt luni, de i-a scos-o din iarnă, ducînd-o înfășurată în cîrpe și suman să sugă pe la vreo două muieri cu copii de țîță și i-a hrănit-o apoi cu dumicat din gura ei, Codan s-a gîndit că o asemenea femeie, fie și urîtă, dar harnică și inimoasă, i-ar trebui lui. Omul avea treizeci și doi de ani, iar fetița numai doi. El nu putea uita că avusese și un băiat, care-i pierise opărit cînd avea trei ani, căci se răsturnase peste el ceaunul în care fierbea fasolea. Ieșiseră la muncă pe ogorul boieresc și-l lăsaseră închis în casă cu ceaunul pus pe vatră la foc potolit, să fiarbă mult și pe-ndelete, că era fasole veche cu bobul ca piatra.

Pe Safta satul o socotea fată bătrînă, și pe deasupra mai era și atît de urîtă și de bolnăvicioasă, de se mira lumea de unde scoate atîta putere ca să ducă toate treburile pînă la capăt, mai ales că mereu, de cum sfîrșea, se apuca de altceva nou, fără răgaz și fără odihnă.

Codan își lăsase bordeiul lui, care era alături, și se mutase în căsuța ridicată de Safta cu mîinile ei. Aveau acum, ăștia de acum împreună, un băiat de un an și opt luni și o fată de șapte luni. Pe unul dintre acești doi copii ar fi dorit amarnic să-l înfieze acum Sultana, dar Safta, mînioasă, nici nu vrea s-audă. Fusese o întreagă poveste cu mutatul Saftei în căsuța cea nouă. Își amintea, sfîșiată de mînie și durere, și acum, de noaptea aceea de toamnă, cînd zdrobită în picioare de logofătul boieresc, fugise buimacă și zăcuse pe un țol, la ușa bordeiului pînă a doua zi, cînd s-a întors cu carul, de la deal, unchiu-său. A ridicat-o și a adăpostit-o în bordei, unde ea a rămas de atunci gospodină neobosită, sporind totul.

— Cum să-ţi iau casa, unchiule, că e casa dumitale? Mă bate Dumnezeu. Şi ochii negri i se umplură de lacrimi.

— Fa, muiere, e casa ta, că tu ai ridicat-o dă la pămînt, cu mîinile tale ai ridicat-o. Ai tăi, şi stupii, că tu i-ai înmulţit. Ăl mult dacă vrei să-mi dai să duc, din cînd în cînd, cîte puţină miere şi două-trei ocale de ceară, acolo... lui Damian şi neveste-si.

Şi astfel Toma care şi aşa locuia mai mult la feciorul lui în Bucureşti, pentru cît stă aci la Vadu Rău se aşezase iarăşi în vechiul bordei, pe care Safta îl făcuse ca nou şi-l văruia mereu, ţinîndu-l curat ca un pahar.

Încercase de fiecare dată să-i arate muierii că ar fi bine dacă-l dă de suflet şi pentru copil, care o să se trezească mai tîrziu cu oarecare stare, căci în afară de căsuţa de lîngă zăvoi, vecină cu Ion, Sultana avea şi la han multe lucruri de preţ şi două salbe — una pe trei rînduri, care i-ar fi rămas, firește, copilului. Dar Safta se arăta neînduplecată.

DOUĂ ZILE MINISTRU

Sosiţi în Bucureşti, Bălcescu şi Arăpilă, după ce se întîlniră şi cu Nicolae Golescu şi Costache Filipescu, merseră împreună la Postelnicie, unde marele postelnic Herăscu Năsturel, foarte prietenos de altfel, încredinţă noului secretar al statului, căci acolo avea să fie sediul Secretariatului de stat, cancelaria, o dată cu sigiliul cel mare al ţării. Era sîmbătă după-amiază. Pe Bibescu nu putură să-l vadă. Era plecat la palatul cel mare al Brîncoveanului de la Mogoşoaia, pe care Zoe Bibescu, prima lui nevastă, îl moştenise de la Grigore Brîncoveanu, care n-avea moştenitori, el fiind ultimul descendent al Brîncovenilor, şi o adoptase pe ea. Palatul fusese restaurat în 1832 de soţia banului, băneasa Safta Brîncoveanu, o femeie de inimă, a cărei amintire o va purta mai tîrziu satul şi pădurea Băneasa, ca şi spitalul Brîncovenesc întemeiat tot de ea. Despărţit oarecum de Zoe-Mavrocordat-Brîncoveanu, internată într-o casă de sănătate, Bibescu îi confiscase toată averea, chipurile pentru copiii pe care îi avea cu ea.

Toată ziua oameni şi trăsuri de casă făcură drumul dus şi întors la Mogoşoaia, dar Bibescu însuşi nu veni în capitală, trimiţînd vorbă că de vreme ce familia lui e la Cîmpulung, vrea să petreacă ziua de duminică afară din oraş, ferit de căldura dogorîtoare. Încurcaţi puţin de ziua de sărbătoare, membrii ministerului aşteptau. De fapt, altceva pregătea acest du-te-vino între oraş şi Mogoşoaia, dar toată ziua de duminică nimeni, afară de cîţiva iniţiaţi în secretul celor ce se puneau la cale, nu bănui nimic.

*

Împrejurările făcură ca ăl dintîi act de dreptate al lui Bălcescu, în calitatea lui de membru al ministerului revoluţionar, să fie, datorită lui Aristia, eliberarea Frusinicăi.

Fostul profesor al Şcoalei de declamaţie şi director al Filarmonicii încercase încă de vineri noaptea, înflăcărat şi înnebunit de izbînda revoluţiei, s-o scoată pe actriţă de la închisoare. I se păru că va fi cu putinţă acest lucru chiar o dată cu eliberarea lui Costache Rosetti, dar acesta fusese ţinut la Agie, pe cînd ea fusese predată judecăţii militare. Neliniştit, neobosit încercă şi aci, dar se lovi de atitudinea hotărîtă a lui Odobescu. Acesta pretindea că tînăra femeie şi cei trei descreieraţi se făcuseră vinovaţi faţă de persoana domnitorului însuşi şi deci numai domnitorul avea aci ultimul cuvînt. Rugat stăruitor de Aristia să supuie lui vodă cererea ei de eliberare, Odobescu socotea că această propunere ar fi o necuviinţă faţă de

vodă, căci l-ar sili să intervie personal acolo unde el a dat mandat unui colonel să facă instrucţia cazului. Acum numai tribunalul militar mai poate hotărî. Tot ce obţinu în noaptea de vineri fu o oarecare îndulcire a regimului de la cazarmă, pe care i-o făgădui Voinescu I. Acesta îi îngădui, chiar, s-o vadă în seara aceea, mergînd împreună cu el, şi poruncind vagmistrului să fie cuviincios cu arestata.

Fireşte că în restul nopţii Aristia nu mai putu să închidă ochii, mistuit de tot felul de gînduri şi bănuieli. Încheierea la care ajunsese îl umplu de deznădejde. Dacă vodă ţine ca atentatorii să fie judecaţi de tribunalul militar, înseamnă că ţine ca ei să fie neapărat condamnaţi la moarte, deşi constituţia a desfiinţat pedeapsa cu moartea.

Încă înainte de prînz alergă la Nicolae Golescu, ministrul Trebilor din Lăuntru, pe care-l găsi, nu la Palatul Administrativ, unde era acum sediul ministerului, ci la Vornicie. Era înflorit de satisfacţie, puţin cam încurcat, căci nu ştia cum să-şi înceapă activitatea de ministru, mai ales că vodă nici nu-i chemase încă pentru depunerea jurămîntului.

Toate stăruinţele lui Aristia se vădiră zadarnice.

— Dragul meu, îmi pare destul de rău, dar nu poci face nimic... Bibescu a devenit un principe constituţional şi ca atare persoana lui e sacră şi inviolabilă *(Sa personne est sacrée et inviolable)*. Atacurile împotriva lui depăşesc competenţa unui ministru. Trebuie ca judecata să fie lăsată să-şi urmeze drumul.

— Dar e nevinovată, domnule, nu înţelegeţi ? E absolut nevinovată ! stărui cu deznădejde fostul actor, trîntind pe biroul cu margini aurite, fără nici un dosar pe el, ciocănelul gongului. Colonelul Voinescu însuşi mi-a spus că e nevinovată... De ce ar mai suferi de prisos...? Iată, e a treia zi de cînd e închisă...

Nicolae Golescu deprinsese, încă de pe cînd era colonel aghiotant al lui Alexandru Ghica-voievod, fineţurile

curteanului şi abilităţile camarilei. Îşi spunea că n-ar avea nici un sens să ia el o măsură, cea dintîi ca ministru, pe care judecătorul de instrucţie nu vrea, sau nu are curajul s-o ia. Dar, fireşte, nu-i putea mărturisi asta înspăimîntatului şi stăruitorului prieten al actriţei. Se mulţumi cu vagi cuvinte de mîngîiere, care nu răcoreau nimic, ca un pahar de apă caldă.

— Se va vedea desigur la judecată că femeia n-are nici o vină... În orice caz, comisarul învestit cu mandat, colonelul Voinescu I, are drept s-o elibereze, dacă el găseşte asta de cuviinţă. Într-adevăr, dacă spune că e nevinovată, de ce n-ar face numaidecît acest lucru ?

Aristia înţelese, din acest „spune", că el, Nicolae Golescu, nu crede în sinceritatea colonelului şi dintr-o dată deveni pămîntiu la faţă ; atunci ministrul îşi mai înmuie şi mai mult glasul, socotind că astfel va fi mai cald :

— Dragă prietene, te înţeleg foarte bine... Frusinica este o fată plină de calităţi şi eu însumi am foarte multă admiraţie pentru ea. Crede-mă că sufăr şi eu o dată cu dumneata. Dar ce vrei ? Legea e lege...

Spusese ultima frază cu o involuntară asprime. Devenise nervos, nerăbdător la gîndul că ar putea să intre în cine ştie ce complicaţii din pricina acestei femei cam descreierate.

Cînd auzi că a sosit Nicu Bălcescu de la Goleşti, în timpul prînzului, bietul Aristia nu mai avu decît un singur gînd : să-i încredinţeze lui soarta Frusinicăi. Îl căută acasă, dar nu-l află ; nu-l găsi nici la cancelaria sigiliului. Dădu de el abia către nouă seara, şi i se spuse de către secretar că e într-o conferinţă, chiar cu Nicolae Golescu, cu Herăscu-Năsturel, noul ministru al Finanţelor, cu Alecu Golescu şi cu Rosetti, acum prefect al Poliţiei. Izbuti să-l facă pe secretar să-i ducă un bilet, în care-i cerea disperat voie să-i spuie cîteva cuvinte. Nu era o conferinţă

oficială, ci numai un tel de taifas ministerial, căci oamenii erau nedumeriți de ce nu sînt chemați să depuie jurămîntul și așteptau mereu un semn de la vodă, cu cafele dinainte, fumînd țigarete cu carton lung, rusești, oferite de Nicolae Golescu. Bălcescu îl pofti pe Aristia înăuntru ca să-i spuie despre ce e vorba. Acesta de cum intră, bucuros că sînt și alții de față, își arătă pricina suferinței, vorbind însă tot timpul numai pentru Bălcescu... Amintirea dragostei din vremea adolescenței aducea pe buzele subțiri ale fostului iuncăr un surîs străpezit, înmuiat doar de melancolia ochilor mari, acum de loc oblici.

Lui Aristia i se păru că a nimerit rău și de data asta și, înmuiat, începu să piardă șirul vorbelor. Nu mai știa ce să spună, cînd îl văzu pe Bălcescu întorcîndu-se foarte hotărît către ceilalți, privindu-l în ochi însă pe Nicolae Golescu.

— Într-un stat constituțional nu există mai multe feluri de justiție. E numai una singură, justiția poporului... Crimele politice se judecă numai de un tribunal al poporului. Arestata nu poate rămîne pe mîna șefului oștirii. Trebuie adusă neîntîrziat la Poliție... La Vornicie, dacă vrei, domnule ministru al Trebilor din Lăuntru, trebuie să dai poruncă să fie adusă Eufrosina Băl-Ceaurescu, ca să fie subt controlul dumitale...

În această clipă chiar, secretarul intră cu o scrisoare, spunînd că e un raport grabnic trimis cu un lipcan de către cîrmuitorul județului Prahova.

Nicolae Golescu luă scrisoarea pe loc, bucuros că astfel îl întrerupe pe Bălcescu. Pe măsură ce o citea se încrunta nedumerit, ca și cînd ar fi fost o amenințare pentru el.

— Au fost arestați atentatorii...

Surprinderea fu atît de mare, că toți începură să se agite, afară de Bălcescu, care rămase cu brațele încrucișate la piept.

— Citește tare, îl îndemnă Alecu Golescu pe ministru, și acesta citi :

„Astă-noapte a luat știință Cîrmuirea de la subtcîrmuitorul plaiului Teleajenului, că în Tîrgul Văleni au prins pe cei doi din cei însemnați în porunca cinstitului Departament, nr. 2905 și anume :

Alecu Paleologul și Dimitrie Kretzulescu, amîndoi în costum prost și călări... că, dîndu-le în urmă de la satul Drăgănești, unde s-au ivit... i-au luat la goană și, împănînd cu dorobanți drumurile ce urcă la munte, i-au strîmtorat de a se depărta prin păduri și poteci, încît au fost siliți a năvăli în Tîrgul Văleni, unde și s-au prins de subtcîrmuitorul local..."

Nicolae Golescu nu citi pînă la sfîrșit. Se mulțumi să spuie :

— Semnează, Filipescu.

Atunci Bălcescu, mereu cu brațele încrucișate, îl întrebă acum cu privirea puțin oblică :

— Acești oameni îți vor fi trimiși azi, mîine... Ce-ai de gînd să faci cu ei ? Crez că nu vei face greșeala să-i predai armatei ?

Nicolae Golescu răspunse hotărît, căci era acum vorba și de o rudă a sa, Dimitrie Kretzulescu.

— A, nu, asta nu ! Vor rămîne arestați la Vornicie.

— Atunci, cu atît mai mult nu o vei putea lăsa pe biata actriță arestată în seama unui vagmistru.

Fu greu să se înțeleagă dacă Bălcescu se gîndea la vagmistrul adevărat, sau la colegul său din minister, colonelul Odobescu.

Încălzit, Costache Rosetti declară că se va duce numaidecît cu oamenii necesari să ridice pe Frusinica de la cazarmă și să o ducă la Poliție. Aristia se oferi să aducă numaidecît o gardă revoluționară, ca să-l întovărășească pe Rosetti. Așa își începu el cariera de fruntaș comandant în Gvardia Națională.

*

Sîmbătă către seară apăru şi întîiul număr din ziarul lui Rosetti *Pruncul Romîn*. Era abia mai mare ca o pagină de carte bisericească, tipărit cu litere chirilice, cum se tipăresc îndeobşte, şi avea în frunte un articol entuziast :

„Trăiască Romînia Liberă." „Fraţi Romîni din toate clasele ! Iată aurora libertăţii, iată ziua fericită, ziua de mult dorită, ziua mult aşteptată cu atîta înfocare, ziua în care v-aţi arătat vrednici de strămoşii voştri, vrednici de numele de romîn..." Şi aşa mai departe.

Alt articol e un apel : *„Către fraţii noştri din Moldova. Uniţi-vă cu noi, fraţi de dincolo de Milcov..."*

Tot sîmbătă seara o „geamală" cît turnul Colţei străbătu din nou podurile oraşului, în cinstea revoluţiei, urmată de o lume nebună, care se îmbulzea în jurul ei. De doi ani, jocul geamalelor pe uliţă era oprit cu străşnicie de Agie. Păpuşa uriaşă fără cap, cu două feţe ale trupului umflat cu cercuri de butie, împopoţonată în rochiile ei, juca după isonul cimpoiului, deasupra mulţimii care chiuia.

*

Ministerul fiind înştiinţat printr-un aghiotant că poate lucra fără jurămînt, duminică după-masă, pînă noaptea tîrziu, Bălcescu a lucrat la Palatul de ţeremonie, fostul palat al Goleştilor, transformat împreună cu celelalte două mari clădiri, de lîngă el, în Palat Administrativ, redactînd o scurtă circulară către toţi consulii guvernelor acreditaţi în Bucureşti, anunţînd de schimbarea organică în conducerea Ţării Romîneşti. Îi vestea că le va comunica neîntîrziat punctele noii constituţii pe care şi-a dat-o poporul. A redactat de asemenea o scrisoare de acreditare a lui Dumitru Brătianu în calitate de agent diplomatic pe lîngă guvernul Austriei la Viena. Se propuse şi numirea lui Ion Maiorescu la Franckfurt, unde era dieta

Imperiului german. Arăpilă, îndemnat ieri de către Nicolae Golescu să plece ca agent la Paris, declară că deocamdată nu vrea să părăsească ţara şi că socoate că-i mai bine să-şi amîne plecarea. Fu de aceeaşi părere şi Bălcescu. Amîndoi privesc pe fereastră mulţimea care se plimbă pe la nouă seara, în rînduri înghesuite, mulţi cu facle şi steaguri în mînă, pe Podul Mogoşoaiei. La etajul cel scund al clădirii celeilalte din curtea ca un maidan a palatului, unde e încă Vornicia cea mare, înainte de a fi mutată în casa încăpătoare a Romanitului, ei zăresc lumină şi trimit un aprod să vadă dacă e Nicolae Golescu acolo, căci acesta a hotărît să lucreze deocamdată la Vornicia veche. Le trimite vorbă că se află în cănţălaria lui şi că bucuros ar vrea să-i vadă, dacă ei se ostenesc să vină pînă acolo, căci el are cîteva circulare de redactat către administraţiile de judeţe.

Cînd au tăiat, pe la două noaptea, curtea luminată de facle ca şi de felinare, lumea de pe Podul Mogoşoaiei, care fierbea încă, l-a recunoscut pe Bălcescu şi nu mai conteneşte nici acum cu uralele. Trebui să apară împreună cu Arăpilă şi Golescu de cîteva ori la ferestrele de sus ale Vorniciei, mulţumind cu un salut stîngaci al mîinii.

Salonul cel mare al Vorniciei e mobilat cu resturi din vechiul mobilier al casei Goleştilor, mutate acolo cînd această casă, transformată de Alexandru Ghica în palat domnesc, fusese înnoită de-a binelea. Era un fel de garnitură, făcută în ţară, imitaţie aproximativă, grosolană, de stil Louis XVI. Masa de nuc a lui Nicolae Golescu avea margini poleite şi îndoite ca nişte cifre. Nicolae Golescu îi pofti pe o canapea cu spătar brodat şi spuse unui aprod să le aducă, acolo, cafele.

Dorind să-i facă poate surpriză şi plăcere lui Bălcescu, Nicolae Golescu îl întrebă dacă vrea să-i vadă pe cei doi atentatori care se găsesc într-o odaie alăturată. Bălcescu ridică din umeri plictisit. E şi Frusinica acolo, într-altă odaie. Azi-noapte a dormit acasă la ea, învoită pe cheză-

şia lui Aristia. Ar vrea s-o vadă măcar pe ea ? Bălcescu ridică din umeri tot atît de rece. În schimb, întreabă nervos :

— Ce e cu Bibescu ? Nu l-a văzut nimeni de cînd a semnat constituţia. La Mogoşoaia e singur, căci şi-a trimis de trei săptămîni familia la Cîmpulung de frica holerei.

Această epidemie de holeră e de altfel şi groaza noului ministru al Trebilor din Lăuntru. Faţa lui roşcată este crispată de durere cînd i se raportează cît s-a întins molima.

— Avem pînă azi la o populaţie de o sută de mii de oameni, cît are Bucureştii, peste şapte sute de cazuri de holeră, dintre care o sută cincizeci mortale. La Ploieşti, Brăila, Călăraşi şi Giurgiu, peste opt sute de cazuri, cu aproape două sute de oameni răpuşi.

Arăpilă se strîmbă de furie, se ridică întărîtat de pe scaunul cu spătar înalt.

— Bibescu a făcut tot ce a putut ca să ascunză adevărul. De aceea pesemne nu s-au putut lua măsuri. Alecu Villara şi Iancu Manu au tăgăduit tot timpul că am avea holeră în ţară.

— *À propos* de Alecu Villara şi Iancu Manu, ia uite ce adresă am primit acum, printr-un lipcan care a venit anume cu o căruţă a poştei, pornită azi la şapte seara de la Giurgiu. Nicolae Golescu caută surîzînd printre hîrtiile de pe masă şi apoi le dă ca să le vadă de aproape.

Arăpilă, nedumerit la început, citeşte cu voce tare :

„Onorabilului Departament din Lăuntru
Magistratul şi popolul Romîn al oraşului Giurgiu

D. Alecu Villara, împreună cu ginerele d-sale, d. Scarlat Kretzulescu, viind astăzi, aici în Giurgiu şi uneltind prin felurite mijloace a urni popolul în potriva libertăţii, şi neputînd pe altcinevaşi trage în parte-le decît numai pe d. Căpitan Cociturov cu miliţia, din cari

ofiţerul Cuţarida a scos pistolul, vrînd a da în Petrache Michăescu, carele cu pericol a scăpat, năvălind miliţia cu armele în mînă, de au rănit chiar pe Prezidentul de maghistrat şi alte zece ce sînt în pericol. Şi pentru că atît pomenitul Villara, d. Michail Cornescu şi d. Ioan Manu ce au pasporturi fără dată şi subt numire de consuli nemţeşti...“

Arăpilă se întrerupe şi izbucneşte :

— Auzi, oameni prevăzători, îşi făcuseră paşapoarte fără dată, şi ce-o fi asta „sub numire de consuli nemţeşti“ ?...

Dar Nicolae Golescu îl îndemnă să citească mai departe.

...„şi subt numire de consuli nemţeşti, umblă a se strecura şi a trece cu vaporul în străinătăţi, pe care pasporturi d. Cîrmuitor le acordează ca bune...“

— Ce cîrmuitor e acolo ? întreabă, întrerupîndu-se iar, Arăpilă.

— Citeşte mai departe, că îţi spui pe urmă.

...şi d. Cociturov ce dintr-aceasta se înţelege că a fost în totdeauna în contra libertăţii Romîniei, le-a dat ajutor de au ridicat miliţia şi au dat în popol, vărsînd sînge... Cu într-adins stafetă popolul cere şi roagă pre Onorabilul Departament ca să binevoiască a face grabnică punere la cale pentru liniştea de care popolul are necesitate, fiindcă într-acest minut se află oraşul sculat în pericol şi în picioare, cu trimetere de gvardie de acolo, fiindcă, cum se încredinţează, şi d. Cîrmuitor e un vederat partizan. Iar pe de alta să dea ştiinţă, dacă pomeniţii pot a se folosi de voiagiul ce voiesc a face într-acest timp, cînd popolul poate are necesitate de fiinţa d-lor.

Prezid. G. Popovici

Giurgiu, 13 iunie 1848... Nr. 367.“

Nicolae Golescu îl întregește :

— Urmează semnăturile cetățenilor : D. Oprescu, Dumitru Minea, Stoian... și multe altele, împreună cu toată obștea orășenească.

Bălcescu se privește și el, uimit, cu Arăpilă.

— Cînd au fugit din București ?

— Ieri dimineață, într-o brașoveancă, ascunși în două butoaie, în care fusese mai înainte zahăr.

— Și cine este cîrmuitorul care ia drept bune pașapoartele fără dată pe care le prezintă ei ? întrebă iritat Arăpilă, ridicîndu-se de pe scaun.

Nicolae Golescu rîde, cu fața lui de țap, roșcată :

— E chiar Costache Alecu Villara.

Bălcescu se ridică și el de pe canapea cu o strîmbătură de silă :

— Scoate-l de-acolo, scoate-l afară numaidecît.

Dar Nicolae Golescu îl oprește. Îl amuză iritarea lor și face un gest care spune că mai are și altele.

— Stați, că am aci și raportul lui Costache Alecu Villara, al cîrmuitorului. E mai lung... Vă citesc numai părți din el. Și citește el însuși :

„13 iunie 1848, Giurgiu, Nr. 3.542

Cinstitului Departament din Lăuntru
Cîrmuirea Județului Vlașca

...Tot astăzi, sosind în oraș mai multe fețe a trece cu vaporul la apele minerale, se numără și Ioan Manu cu Michalache Cornescu și, pe la ceasurile aproape cinci după prînz, Cîrmuirea s-a văzut împresorată de cei mai mulți orășeni, aflați pînă acum cu numirea de birnici plugari...“

— „Aflați cu numirea de birnici plugari“ ?... Asta îmi place ! hohotește amar Bălcescu.

...„Precum și din clasul negustorese, în fruntea cărora sta Prezidentul magistratului Grigore Popovici și profesorul școalei Zaharia Boerescu, precum și alți tineri, cerînd pașaporturile lui Ioan Manu cu stăruință, care li s-au și dat ; în urmă au trecut la locuința Manului, fiind observate pașaporturile că n-au zi și lună, au vrut să-l aridice...

...Într-acest prilej a sosit și Căpitan Cociturov cu soldați de ai roșii înarmați cu pușcile... dar iuțindu-se norodul cu căpeteniile lor...“

— Stai, îl întrerupse iar Bălcescu, și pe urmă subliniază, surîzînd, ridicînd un deget cu tîlc, silabisește, înveselit amar : „iuțindu-se norodul“, zău, nu e rău.

Rîd toți și Nicolae Golescu termină fraza :

...„Iuțindu-se norodul cu căpeteniile lor... au împresurat Căpitanul, i s-a scos sabia din teacă și au dus-o la magistrat...“

Apoi se mulțumește să rezume :

— Pe urmă, căpitanul s-a întors cu soldații care au împuns cu puștile și spîngile mulțimea... „făcînd sîngerături, dar fără primejdie de viață“, scrie cîrmuitorul acesta Villara.

Apoi citește din nou :

...„Prezidentul iarăși retrăgîndu-se la magistrat a poruncit sunetul tobei pe ulițe și îndată s-a adunat publicul cu ciomege și arnături gata în răsbunări sîngeroase, a venit la Iancu Manu, l-a ardicat silnicește și l-a dus la magistrat, unde și acum se află, și unde i-am luat sînge pentru oarecare turburări ce i s-au pricinuit...“

— I-au luat sînge ? se încruntă Bălcescu. Ce vrea să spuie ?

— Este probabil că a avut un atac de apoplexie şi i-a luat doctorul puţin sînge, spune Arăpilă care zîmbeşte acrişor.

— La sfîrşit, lămureşte Nicolae Golescu, sînt, uite-le aci, semnăturile :

„C. A. Villara şi secretar
A. A. Teodorescu"

Arăpilă îşi arată dinţii albi într-un hohot de rîs :

— Ceea ce e uimitor aci este pudoarea cu care cîrmuitorul judeţului Costache Alecu Villara nu pomeneşte un cuvînt că între cei arestaţi este şi Alecu Villara...

Bălcescu a rămas pe gînduri şi pe urmă ciocăneşte cu degetele în masă.

— Numeşte-l numaidecît pe primar, pe Grigore Popovici ăsta, administrator al judeţului. E omul care ne trebuie acolo...

— Negreşit. Dar aş vrea ca întîiele noastre decrete să fie acelea pe care le-am hotărît în comitetul „Frăţiei"... De aceea v-am chemat aci, să le redactăm împreună.

Bălcescu se aşază bucuros la masa cu aplicaţii ca o broderie de aur şi scrie textul primelor patru decrete ale revoluţiei. Unul arată că steagul naţional va avea trei culori : albastru, galben şi roşu, alt decret desfiinţează toate rangurile civile, un al treilea desfiinţează cenzura, al patrulea decide înfiinţarea Gvardiei Naţionale. Pe măsură ce un decret e scris, îl citesc toţi trei şi îl semnează.

— Aş vrea să le dăm afară chiar mîine, că, iată, mîine este a patra zi de cînd sîntem la conducere şi n-am dat nimic. Dar nu poci să le dau fără Bibescu... se plînge Nicolae Golescu.

— Ei, ce e cu el ? A fost cineva la Mogoşoaia, acolo la el ? vrea să ştie Arăpilă.

— N-a primit pe nimeni nici ieri, nici azi... decît pe Odobescu.

— Şi Odobescu ce spune ? Ce gînduri grele are Bibescu ?

— Colonelul e cum ştii, foarte tăcut... Şi-a luat azinoapte feciorul, pe Alexandru, şi a plecat cu el la vînătoare la Lehliu. Zice că vrea să-l înveţe să tragă cu puşca... M-a poftit şi pe mine, dar i-am spus că am de lucru. A stăruit mult, dar a trebuit să-l refuz.

— Alecu e un băiat foarte bun, dar la paisprezece ani arată mai multă tragere de inimă pentru carte decît pentru uniforma militară... Nu va putea scoate tată-său niciodată un ofiţer din băiatul ăsta, e de părere Bălcescu. Şi pe urmă se întoarce iritat spre Nicolae Golescu : Dar unde e Rosetti, vorba aia, ministrul Poliţiei ? Eu nu l-am văzut de aseară. Poate că are să ne spuie şi el cîte ceva. O fi ştiind el ce e cu Bibescu !

Arăpilă ştie unde e Rosetti şi dă lămuririle cerute :

— A plecat azi-dimineaţă la moşia unui prieten, lîngă Bucureşti, cu o societate muierească. Deşi s-a însurat, declară că adoră sexul frumos şi nu-i poate refuza omagiile sale. Spune că e sublim să petreci în compania sexului frumos. Aşa spune el, se apără Arăpilă, zîmbind cu şiretenie.

S-au despărţit tîrziu de tot, cînd tot cerul era trandafiriu spre răsărit şi peste livezile bucureştene căzuse un fel de rouă binefăcătoare. Praful pe unele uliţe era ca o plapumă adormită şi ea. Nici cîinii nu mai lătrau. Arăpilă constată că mai trecu o zi revoluţionară :

— Azi e luni, Nicule...

NEGUSTORII LA MITROPOLIT

Peste vreun ceas, nu mai tîrziu, cînd încă spre răsărit norii erau încremeniţi în umbre pufoase, roşiatice, în aşteptarea soarelui, o delegaţie de negustori, în frunte

cu Pavlicioni, Hagi Curti și Dobrovici se înfățișară diaconului de serviciu de la palatul mitropolitan. Acesta, spîn, deșirat și somnoros, îi asculta fără pic de bunăvoință.

— Nu poci să scol la ceasul ăsta pă înaltpreasfințitul... Îi era frig se vede din pricină că se sculase dintr-o dată din somn și-și petrecu mîinile în mînecile anteriului.

Pavlicioni se răsti la el furios :

— Ascultă, părinte, că nu e glumă ! Trebuie să vorbim acum, fără întîrziere, neapărat, cu înaltpreasfințitul. Sînt întîmplări foarte grave.

Dobrovici și Hagi Curti aprobară cu fețele crispate cele spuse de către tovarășul lor.

— Trebuie să i se aducă la cunoștință preasfinției-sale fapte foarte însemnate.

Diaconul, spîn, cu anteriul strîns de frig pe el, plecă morocănos, închizînd cu grijă, în urma lui, ușa mare cu geamuri de sticlă groasă tăiate în pătrate roșii și albastre.

Peste cîteva clipe fură duși într-o sală încărcată cu icoane, ca un paraclis. Neofit apăru puțin mai tîrziu, întovărășit de un arhimandrit, binecuvîntă pe Hagi Curti și pe Dobrovici, care-i sărutară mîna, și apoi întrebă, cam supărat :

— Oameni buni, ce s-a întîmplat ? De ce-ați pornit de acasă cu noaptea în cap ?

Preasfinția-sa li se păru negustorilor nedormit, cu ochii roșii. Pavlicioni îl privi energic, pîndind să-i vadă tresărirea cînd îi va aduce vestea neașteptată :

— Înaltpreasfinte, azi-noapte Vodă Bibescu a abdicat.

— Nu crez. Nu știu nimic. Aș fi fost înștiințat desigur, spune Neofit liniștit, ducînd mîinile cu mînecile largi ale rasei la piept.

— N-are cine să vă înștiințeze... A și fugit, pe la miezul nopții, de la Mogoșoaia. Acum trebuie să fie aproape de Tîrgoviște ! Se îndreaptă spre Cîmpulung.

Neofit se înclină, cu fruntea încrețită a nedumerire.

— Mă mir că nu am fost înștiințat !

Pavlicioni îl compătimește în gînd pentru naivitatea lui și îi dă apoi, cu vanitatea de a se dovedi atotștiutor, lămuriri :

— Odobescu a luat toate măsurile ca să nu afle nimeni. Vrea să puie el mîna pe domnie... Ceilalți întăresc clătinînd din cap cele spuse de prietenul lor și acesta continuă : Înaltpreasfinte, ce faceți ?

Neofit a luat în mînă un șirag de mătănii de abanos încrustat cu aur și răspunde smerit :

— Ce vreți să fac ? Om vedea ce va fi. Ce poci să fac eu, un biet monah ?

Pavlicioni însă, foarte dîrz, nu înțelege așa lucrurile :

— Părinte, sînteți azi cea mai înaltă autoritate în țara noastră. Sînteți locțiitor de domn. Trebuie să vegheați ca lucrurile să meargă pe cea mai bună cale.

Arhiereul uscat la față a prins picior în întîmplare și deci lasă mătăniile.

— Oameni buni, fiți liniștiți, vom avea grijă de toate. Astăzi chiar voi chema aici pe toți marii boieri să ne sfătuim... pe baș boierul Iordache Filipescu, pe Cantacuzino Costache, pe Văcărescu Furtună...

Pavlicioni îl întrerupe tăios și aspru, într-un mod neobicinuit față de o înaltă față bisericească, luîndu-i fără să-și dea seama mătăniile de pe măsuța cu tipsie de aur și mutîndu-le nervos :

— Părinte, lasă pe marii boieri, s-a sfîrșit cu marii boieri !

Dintr-o dată Neofit se ridică intimidat, dar mînios, și abia acum se vede că e înalt, căci are picioarele foarte lungi și trunchiul scurt.

— Cum poți să vorbești așa cu o față arhierească ?

Dar ochii lui Pavlicioni scînteiază, arătînd că omul știe ce vrea.

— Nu vorbim noi... Ţara vorbeşte prin noi. S-a dus vremea marilor boieri... Şi fără să ia seama începe să se plimbe prin încăperea încărcată de icoane şi covoare... Ia foc toată ţara dacă vreţi să vă întoarceţi la marii boieri.

— Ia foc ţara, înaltpreasfinţite, dacă vă întoarceţi la marii boieri... îngînă, ţinînd isonul prietenului său, Hagi Curti, care se simte acum în faţa mitropolitului ca negustorul Petre Scurtu, de dinainte de hagealîc. Vrea să-şi facă puţin curaj.

— Şi atunci, ce e de făcut? întrebă parcă învins Neofit, întorcînd capul într-o parte.

Bancherul îl priveşte hotărît şi pune pe măsuţa de santal din stînga lui o listă, o foaie albă de hîrtie, pe care o ţinea înfăşurată în mînă.

— Uitaţi, aici e lista noului guvern provizoriu de subt prezidenţia înaltpreasfinţiei-voastre.

Neofit se întoarce năucit spre el; îi petrece cu privirea slabă din ochii lui foarte depărtaţi pe toţi. Ia mătăniile de pe tipsia de aur şi rămîne pe gînduri. Deodată parcă a găsit ce e de făcut:

— Oameni buni, eu, de la om la om, vă cunosc pe fiecare în parte... Dar aş vrea să ştiu în numele cui veniţi la mine? Dumneata, Pavlicioni, eşti, mi se pare, sudit, nu? Nu eşti pămîntean. I se pare că i-a înfundat şi aşteaptă cu o smerenie ipocrită.

Dar Pavlicioni nu e aşa de uşor de încurcat. Ştie limpede ce vrea. Îl priveşte scurt, îi spune răspicat:

— În numele negustorimii, în numele tuturor celor care nu mai pot să mai îndure tirania, dar au groază şi de anarhie.

— Nu ne trebuie anarhie, ţine isonul din nou Hagi Curti.

Neofit, în picioare, a luat hîrtia şi a parcurs cu privirea lista noului guvern provizoriu. Dacă sînt împotriva anarhiei, s-ar putea sta de vorbă cu ei.

— Văz că aici e tot vechiul minister, cel de la Izlaz. Cum se poate asta?

Pavlicioni zîmbeşte cu tîlc şi face un semn cu mîna lui grăsuţă:

— E acelaşi, dar cu anume „schimbări", care ni s-au părut de mare nevoie. Pe urmă, deasupra ministerului, am făcut, în locul domnitorului, un Guvern vremelnicesc. Sînteţi, mai întîi, preasfinţia-voastră, preşedinte. Am introdus apoi în minister cîţiva negustori şi mari proprietari. Dar partea cea mai de seamă e că am scos din minister pe toţi anarhiştii, în frunte cu Bălcescu şi popa Radu Şapcă.

Neofit îl priveşte uimit, cu capul lui mic cu camilafca neagră, mare, tivită cu aur. E în dreptul ferestrei, şi soarele care a biruit culcuşul de nori roşiatici învăpăiază geamurile.

— Aţi scos pe Bălcescu din minister?

— Nu ne trebuie descreieraţi ca el în minister. Înaltpreasfinţia-ta ştie că el e cel care a pus în Proclamaţia de la Izlaz nebunia împroprietăririi clăcaşilor şi votul obştesc? Cu asemenea oameni ne ducem de rîpă... Înaltpreasfinţia-ta ştie că de două zile, de cînd au auzit de Proclamaţie, nici un ţăran din Ilfov nu mai vrea să iasă la muncă pe moşiile boiereşti? Şi aşa trebuie să fie în toată ţara... Iar ca să fie mai practic, schimbă formula protocolară: Ştiţi ce înseamnă asta astăzi, cînd începe secerişul? Sîntem în 14 iunie, nu? Murim de foame, părinte, se prăpădeşte ţara... Ne omoară pe toţi, ca în revoluţia franţuzească. Trebuie îngropată povestea asta cu clăcaşii!

Neofit a rămas pe gînduri. I se pare că acest negustor astmatic are dreptate, dar nu i se pare prea uşor să scoţi pe Bălcescu, şi spune, cu o făţarnică îndoială:

— Oricum, nu se poate scoate chiar Bălcescu din minister... S-ar mişca tot poporul. Ne aprindem paie în cap.

Pavlicioni, după o clipă de reflexiune, găsind şi el totuşi plină de primejdii încercarea, pune mîna pe pană şi scrie pe listă :

— Aveţi oarecare dreptate... Îi punem şi pe anarhiştii ăştia, doar ca secretari. Pe toţi patru... Aşa... Băleeseu, Alecu G. Golescu, Rosetti şi Brătianu.

— Ca secretari ? Ce înseamnă asta ?

— Cu desăvîrşire nimic... un soi de conţopişti ai guvernului... Dar îi va vedea mulţimea şi pe ei pe listă, şi asta e tot.

Încîntat de propria lui inteligenţă, Pavlicioni se întoarce către cei doi prieteni, solicitîndu-le, cu un surîs pe subt mustaţa tunsă, admiraţia, ca şi cînd ar spune : „Nu-i aşa că sînt dat dracului ?"

Neofit face doi paşi prin odaia grea de icoane, cu perdele de brocart, cu candelă de aur, plină de icoane. Se frămîntă nedumerit, preocupat :

— Şi acum ce facem ?

— Chemaţi aici fostul minister. Îl înştiinţaţi că aţi luat în mînă, provizoriu, cîrma ţării şi le spuneţi să alcătuiască ei un nou minister. Or să discute, or să facă tot felul de propuneri, îi ascultaţi, dar pînă la urmă le spuneţi că altul decît ăsta, de pe lista asta, nu puteţi primi, şi îi arătă dîrz cu mîna albă, grăsuţă lista pe masa de santal... Pe urmă chemaţi, pe mîine, tot oraşul la o mare adunare pe Cîmpia Filaretului, ca să jure şi sfinţia-ta, şi guvernul, şi noi toţi... cu tot poporul... pe constituţie.

Dar acum Neofit e întărîtat de-a binelea. I se pare culmea necuviinţei ca acest negustor nerușinat să-i arate lui, în amănunte, ce trebuie să facă, de parcă ar fi doar momîia lui.

— Iei lucrurile prea repede, domnule Pavlicioni.

Bancherul îl priveşte dîrz, aprig.

— E singura cale, părinte, nu uita că nu mai poate fi întoarcere la boieri. Şi se înclină adînc, nu fără un soi de ascunsă batjocură.

Mitropolitul rămîne în picioare, iritat. State Dobrovici, căruia îi păru că nu-i sărutase destul mîna la venire, se repede şi i-o ia aproape cu sila, lipindu-şi fruntea de ea. Hagi Curti îi sărută şi el mîna, pe cînd Neofit e cu gîndul aiurea.

*

Delegaţia de negustori coboară pe subt clopotniţa Mitropoliei, sporovăind însufleţit, scormonind întîmplarea. Hagi Curti duce o mînă de copil nevinovat spre obrazul său smolit, uitînd de toată stăruitoarea cucernicie din odaia împodobită ca un paraclis.

— Mie popa ăsta nu mi-a prea plăcut... Dacă el acuma cheamă pe boieri să facă împreună cu ei guvernul ? Iar cu lista noastră, vorba aia...

Pavlicioni se opreşte din mers, îl măsoară cu privirea, admirîndu-l el de data asta, îi întregeşte vorba cu un iz machiavelic :

— Chiar aşa are şi de gînd să facă... Numai că nici noi nu sîntem proşti... Uite, noi doi rămînem aci, pe deal, pe laviţa asta a clopotului celui mare... să vedem ce se întîmplă pe aici... La nevoie tragem clopotul să vuiască tot oraşul. Dumneata, State, ia-ţi tabacii şi alergaţi apoi în toate părţile... Într-un ceas să fiţi aci cu două mii de oameni. Să vază popa că noi nu glumim.

*

Neofit trece printr-un lung şir de camere, care se leagă una de alta, ca nişte mari cutii cu giuvaericale. Toate au pe jos covoare moi, unele şi strane de stejar negru. Candele se află în tot locul. În fund sînt şi două saloane cu mobilă de mahon, cu canapele aşezate

în colţuri. Aici sînt adunaţi, poftiţi încă de aseară, boierii mari ai ţării, în frunte cu Odobescu. Rosetti nu ştie nimic de această adunare, cum se pare că nu ştia nimic, el, ministru al Poliţiei, de fuga lui Bibescu.

Toţi aşteptau să se întoarcă Neofit cu oarecare curiozitate, nebănuind ce ar fi putut să fie. Sînt cam miraţi de lunga aşteptare, dar mai ales cu totul surprinşi cînd îl văd venind abătut. S-a aşezat îngîndurat într-un fotoliu, care reproduce celelalte scaune de stil, dar la o scară de jilţ.

— Va fi greu... foarte greu... Aflaţi că s-a ridicat şi negustorimea... Şi e împotriva noastră.

Dar Odobescu e dîrz. Clocoteşte de mînie. E îmbrăcat fără zorzoane, într-un mundir cu epoleţii înguşti, cu şapcă în loc de coif.

— Îi mătur... Îi mătur pe toţi! se înfurie numai la gîndul că nişte negustori ar putea îndrăzni să-i stea în cale. E bolnav de autoritate. Îl scoate din sărite tot ce nu e supunere. Îi calc în picioare, părinte, auzi? Îi calc în picioare pe brînzarii ăştia.

— Nu va fi atît de uşor cum crezi, polcovnice. Ba mă tem că va fi greu, va fi greu de tot.

În timpul acesta se auzi grav, prea plin, clopotul cel mare, zguduind ferestrele.

*

Lucrurile s-au întîmplat aşa cum le-a pus la cale Pavlicioni. Dar întocmai. Cam într-o oră, au fost pe Dealu Mitropoliei ca la trei mii de oameni. În curtea îngustă nu puteai arunca un ac, dar erau stup şi la poalele dealului. Cînd mitropolitul veni la fereastră, cu Odobescu alături, să vestească un guvern al boierilor, abia scăpară de huiduieli.

Nu erau puţini cei din mulţimea înfierbîntată care învîrteau bîte şi topoare pe deasupra capetelor. Printrei cei care răcneau mai tare, de băgau spaimă în

boierii care apăruseră şi ei la o fereastră mai din fund, era Ulumeanu, ieşit ca un biruitor de la închisoare. Stătea cu spatele spre fereastră şi, învîrtind un steag tricolor într-o mînă, iar în cealaltă o măciucă ghintuită, îndemna şi oamenii să strige. Îl chemaseră din cea dintîi clipă oamenii lui Pavlicioni. Cînd îl văzu Tudor Fărşerotu, care de cum auzise clopotul Mitropoliei, urmat apoi de al tuturor bisericilor, pornise şi el de la Obor, fără măcar să ştie despre ce e vorba, dar socotind că e o chemare a revoluţiei şi ţinuse să fie printre cei dintîi, văzu negru înaintea ochilor şi vru să plece numaidecît acasă.

Îl opri cu multă greutate popa Dumitru.

La început, mitropolitul se încăpăţînă şi încercă să facă un guvern al boierilor, pe care mulţimea nu-l primi. Atunci el spuse că dacă nu mai este ascultat, îşi va iscăli pe loc paretisul, demisia din scaunul mitropolitan. Dar mulţimea tot nu se potolea şi urla mereu „...La mînăstire... la mînăstire...“ Cînd văzu că nu se poate altfel, se hotărî să primească lista înfăţişată de marii negustori în zorii zilei. Mulţimea ascultă în linişte lista pe care o citea secretarul mitropolitului, Zossima, şi, la sfîrşit, la un semn al lui Pavlicioni, Ulumeanu strigă un „ura“ de-ar fi putut să spargă ferestrele palatului şi după el urlă şi lumea toată „ura“. Primise guvernul, fără să se uite mai de-aproape, primise chiar pe mitropolitul pe care-l huiduise atîta, ca preşedinte al guvernului provizoriu.

Acum mulţimea se împrăştia, veselă că a biruit, pe poalele colinei, ocolind palatul Bibescu, închis şi păzit de soldaţii lui Odobescu.

Atît de rău se speriaseră boierii din salonul din fund, cei care priveau de la ferestrele dosnice, că unul dintre ei, beizadea Grigore Ghica, cel de al patrulea fiu al

Clubul cărţii digitale 2024

lui Grigore Ghica-voievod, îndată după amiază, pe o ploaie grozavă, şi-a luat copiii şi nevasta şi cu opt cai la butcă şi alţi opt de schimb, aduşi de slujitorii călări, a plecat la moşia cumnatului lui, la Cornești, subt deal, ca să fie mai aproape de graniţă. De acolo a scris fratelui său cel mai mic, Mitică, plecat şi el la moşie, deşi era socotit un progresist. Pe urmă s-a aflat că începuse să sufere mult de piciorul drept.

„Cornești

Mon cher frère [1],

Am primit scrisoarea ta şi am văzut cele ce îmi scrii. M-am bucurat de faptul că judeci despre lucruri ca oricare om cu minte. Am avut mare supărare că te-am văzut în adunările acestor nebuni...

Celelalte este de prisos să ţi le descriu, pentru că pînă acum trebuie să le fi ştiind, şi despre aceea că Bibescu a fugit; atîta numai îţi spun că alaltăieri puţin a lipsit de nu ne-a omorît la mitropolitul. Eu am asistat de la fereastra din odăile din fund ale mitropolitului... Îmi spui că Bibescu va da socoteală lui Dumnezeu. Ai mare dreptate. Ieri am venit aici cu Cornescu şi cu familia mea şi astăzi nădăjduiesc să plec cu copiii mei la Breaza şi acolo voi sta şi voi vedea ce faţă vor lua lucrurile. Mi-a părut rău cînd am auzit că eşti cu totul neputincios şi că ai încă le germe de la maladie [2]; *dar auz că şi în Braşov a început holera. Păzeşte-te, pentru numele lui Dumnezeu! Te sărut dulce şi sînt cel mai iubit frate.*

Gr. Ghica"

Puse nisip fin pe paginile scrise şi le închise într-un plic gros. Picură deasupra ceară roşie aprinsă şi trînti pe ea sigiliul său cu blazon. Rămase apoi pe gînduri, întrebîndu-se dacă nu ar fi mai bine să trimită caleaşca să-l ia şi pe frate-său de la moşie, aşa bolnav, ca oricum să plece împreună la Braşov. Dar nu-l prea trăgea inima de cînd auzise că şi acolo bîntuie holera.

[1] Dragul meu frate (fr.).
[2] Sămînţa, microbul bolii (fr.).

Înspre munte cerul se însenina treptat şi pădurile negre abureau.

O COTITURĂ ÎN REVOLUŢIE

Fiindcă se culcase după răsăritul soarelui, Bălcescu dormi pînă aproape de prînz şi se trezi numai cînd trecu Arăpilă să-l ia ca să meargă, numaidecît, la Palatul Administrativ, fiindcă fugise Bibescu şi se alcătuise un guvern provizoriu.

Nu pricepea, nu-i venea să creadă. Sări de pe sofa, aruncînd peste cămaşa albă şi lungă anteriul-halat.

— Ce guvern? Cine l-a numit...?

— Nu ştiu cine l-a numit... Dar avem un guvern provizoriu... Şi fără să ştim noi nimic, care, oricum, sîntem Comitetul executiv al mişcării revoluţionare. Halal comitet... Hai, îmbracă-te mai repede. Trecu în sufrageria de alături ca să-l lase să se spele la ligheanul cel mare de pe masa de brad acoperită cu muşama albă, deasupra căreia era oglinda cu chenar tot alb. Peste cîteva minute Arăpilă intră iar.

— Eşti gata? Şi ca să-l vadă mai repede îmbrăcat îi înnodă el legătura la gît.

Uliţele, şi mai ales Podul Mogoşoaiei, erau pline de lume, aţiţată de fuga lui Bibescu. Curtea palatului, mărginită cu borne legate cu lanţuri, era şi ea plină de curioşi. Îşi făcură cu greu loc pe scară spre sala mare de sus, unde li se spusese că vor fi de acum înainte şedinţele guvernului.

Aci Rosetti se dovedi bine informat şi le povesti totul.

— Bine, dar guvernul ăsta... cine l-a numit ? întrebă întărîtat Arăpilă.

— Nu ştiu... poporul, răspunse, parcă nedumerit şi el, cel întrebat.

— Cum nu ştii, doar eşti şeful, ministrul Poliţiei într-un minister revoluţionar ? !

Mai tîrziu aflară de la Costache Filipescu că şeful Poliţiei alergase şi el în Dealu Mitropoliei ; dar numai ca să potolească lumea, să o împiedice să maltrateze pe boieri.

— E „*brouillon*" rău, frate Nicule, mîrîi Arăpilă.

— Ţi-am spus că e cam „*brouillon*", ridică Bălcescu braţele ca un arhimandrit.

— Cum este cu putinţă ca membrii guvernului să nu afle decît după douăzeci şi patru de ore de abdicarea domnitorului şi de propria lor dimisie ? Ce s-a întîmplat în timpul acesta ?

Odobescu intră zornăind pintenii, cu un aer plictisit, şi le arătă scrisoarea de abdicare.

— Mi-au trimis-o de la Spătărie, şi am găsit-o acasă azi-noapte, cînd m-am întors de la vînătoare.

Omul minţea. Nu i-o trimiseseră de la Spătărie.

Nicolae Golescu vrea să-i ia din mînă hîrtia ca s-o citească, dar cu un gest autoritar Odobescu îi făcu semn că o citeşte el.

„Noi, Gheorghe Dimitrie Bibescu, cu mila lui Dumnezeu, Domn Stăpînitor a toată Ţara Romînească

Către Sfatul Miniştrilor

Fiindcă simţ că puterile-mi nu sînt potrivite cu cererile celor de astăzi împrejurări şi spre a nu mă bate vreodată cugetul că am primejduit soarta ţării, ţiind cîrma oblăduirii mai mult decît putinţa mă iartă, o încredinţez în mîinile dumneavoastră şi intru iarăşi în viaţa privată cu acea mulţumire ce aduce o conştiinţă curată.

Bucureşti,

Gheorghe Dimitrie Bibescu"

— Ce dată are ? întrebă Bălcescu.

— E fără dată, numai „Bucureşti". Atît ! precizează Odobescu.

— Trebuie adus numaidecît înapoi în Bucureşti, izbucneşte furios Arăpilă. Asta seamănă cu o fugă.

Colonelul scoate un ceasornic mare cu multe capace bătute cu briliante, se uită la el şi apoi silabiseşte batjocoritor :

— Va fi foarte greu. La ora asta crez că a şi trecut graniţa împreună cu toată familia lui şi cu văru-său, polcovnicul Bibescu... A plecat de asemeni cu ei şi doctorul Mayer.

Bălcescu e mereu uimit ; jocul atîtor necunoscute îi dă un fel de ameţeală.

— Cu ce paşaport ? Cum o să poată trece graniţa fără acturi acum cînd e, cum spune el, „intrat iarăşi în viaţa privată" ?

Odobescu spune cu o seriozitate cazonă :

— Are un paşaport în regulă, eliberat de fostul ministru al Poliţiei, colegul nostru Costache A. Rosetti.

Rosetti se întoarce, privind cam buimac în toate părţile :

— Eu am semnat paşaportul ? Nu-mi aduc aminte.

— Chiar dumneata... sîmbătă... pe numele căpitan Gheorghe şi soţii... Căpitan Gheorghe... Bibescu, adică. Aşa au înţeles desigur cei de la graniţă.

— A, da... căpitan Gheorghe ? Căpitan Gheorghe zici ? Şi se întoarce nevinovat în stînga şi în dreapta cu un zîmbet mai mult amuzat, care avea aerul să

spună: „Căpitan Gheorghe... *c'est drôle, n'est-ce pas?*[1]“ după cum îi era obiceiul. Mai tîrziu se va crea legenda că l-a și întovărășit pînă la barieră și chiar că el, șeful Poliției, a fost aclamat pe loc de popor pentru acest gest.

Bălcescu vede de la fereastră pe Neofit coborînd din careta lui cu șase cai. La invitația mitropolitului se deschide numaidecît un soi de ședință a foștilor miniștri. Neofit se ridică foarte ceremonios și privește un timp, ca să se facă liniște, înainte de a lua cuvîntul. Toți îl ascultă în picioare. E uscat și slab, cu o barbă nu prea lungă, rară și ascuțită, bine deosebită de mustață. Are fruntea mică, încrețită. Peste giubeaua de atlaz negru, cu mîneci foarte largi, poartă pe piept patru mari decorații înstelate. Un cordon mare la gît, de care atîrnă crucea bătută cu briliante. Camilafca neagră, care cade de la culion pe umeri cu marginile brodate cu aur, îi face capul și mai mic. Cîrja, aproape cît el, are ca mîner două capete de cîini cu gîturi lungi, întoarse ca un opt culcat. Între capetele cîinilor e o cruce cu rubine și smaralde. A ținut să vie și cu cîrja mitropolitană ca să corespundă demnității de păstor al țării. A început să vorbească, încet, cu voce scăzută:

— După cum știți, fostul domnitor Gheorghe Bibescu a abdicat.

Se întoarse către Voinescu II și îi ceru să citească scrisoarea de abdicare a lui Bibescu, pe care o ascultară toți în liniște.

Apoi luă din nou cuvîntul:

— Așadar, văzînd greaua sarcină care ne revine în aceste clipe grele, cerînd lui Dumnezeu îndurare și gînd îndrumător, sfătuindu-mă și cu acei oameni înțelepți ai nației, pe care i-am putut găsi într-o împrejurare atît de grabnică și plină de primejdii, am constituit un

[1] E caraghios, nu-i așa? (fr.).

Guvern vremelnicesc ca să ia în mînă conducerea țării, cît și un minister ca să se ocupe de trebile statului. Domnul maior Voinescu II, noul secretar al statului, va citi lista membrilor guvernului și a miniștrilor.

Voinescu II, înalt, frumos, cu fața lui bălană mare și desăvîrșit ovală, cu mustața scurtă mătăsoasă, cu părul despărțit printr-o cărare în stînga și întors cu cîrlionți peste urechi, citește sonor lista Guvernului vremelnicesc:

„Înaltpreasfinția-Sa mitropolitul Neofit, președinte.

Ion Eliade, Ștefan Golescu, Tell, Gheorghe Magheru și Hagi Curti, membri.

Secretari ai Guvernului vremelnicesc: Costache A. Rosetti, Nicolae Bălcescu, Alexandru G. Golescu, Ion C. Brătianu.

Ministerul vremelnicesc:

Nicolae Golescu, la Departamentul celor din Lăuntru,

Ion Cîmpineanu, la Departamentul Dreptății,

Ion Voinescu II, secretar de stat,

Costache N. Filipescu, la Finanțe,

Gheorghe Nițescu, obștescul controlor,

Colonel Ion Odobescu, la Război,

Ion Eliade, la Credință și Instrucția Publică.“

Cei de față ascultară citirea listei liniștiți, schimbînd doar priviri de nedumerire între ei, apoi mitropolitul luă din nou cuvîntul:

— Mîine, 15 iunie, Guvernul vremelnicesc, secretarii și miniștrii vor depune jurămînt pe constituție, în fața poporului, pe cîmpia de subt Dealu Filaretului. Poporul va fi chemat să jure și el de asemeni pe constituție... Crez că este bine ca să ia cuvîntul, din partea guvernului, domnul Ion Cîmpineanu, care este cunoscut ca un bun vorbitor.

Aci se auziră unele murmure și el înțelese că nu se poate.

— Foarte bine, atunci spuneţi dumneavoastră cine e mai potrivit.

Arăpilă se gîndise să propuie pe Bălcescu, dar ştia că acesta nu primeşte să vorbească niciodată de la o tribună, în faţa mulţimii, în aer liber. Vocea lui voalată, dar atît de pătrunzătoare într-o singură încăpere, nu are puterea cerută pentru cuvîntările în aer liber. Din pricina asta, deşi vorbea cu o adîncă înţelegere despre rolul maselor în istorie, refuzînd să ţie discursuri la adunări, nu avea asupra lor o influenţă imediată, ci una tîrzie, fapt de care el îşi dădea seama, spunînd că preferă o asemenea influenţă şi deci, preciza, o popularitate adevărată şi durabilă.

Pînă la urmă se conveni să vorbească Voinescu II. Şedinţa se sfîrşi şi începură convorbirile libere. Rosetti şi Brătianu, după ce se sfătuiră între ei, declarară că ei nu primesc să intre în guvern ca secretari. Fu o lungă discuţie în care Nicolae Golescu le aminti că membrii conducerii revoluţionare au jurat, înainte de a începe acţiunea, că nimeni nu se va retrage înainte ca sarcina să fie dusă la bun sfîrşit.

Către prînz se despărţiră, după ce Nicolae Golescu fu însărcinat să organizeze adunarea populară de a doua zi.

JOCUL DE ŞAH

Întors pe la trei după-amiază de la şedinţa guvernului, după ce a luat masa, Bălcescu s-a trîntit îmbrăcat pe sofa şi n-a mai ieşit de la el de acasă din mahalaua Visarionului. Nu ştie deocamdată ce hotărîre să ia. Pe la opt seara, a venit să-l caute Arăpilă, căruia îi lăsase vorbă să treacă pe la el. E încă lumină; dar stau cu pardesiile pe umeri, căci după-amiază a plouat rău.

Acum joacă şah amîndoi, subt nucul din stînga casei, la masa cu picioarele bătute în pămînt. Tiţa a aşternut pe ea o faţă de brocart arămiu. Le aduce aşa, înainte de masă, pe o tavă, două farfurii cu îngheţată de fragi şi două cafele. Tabla de şah e mare, din lemn de abanos, cu incrustaţii albe, iar figurile sînt bogat lucrate din fildeş. E un dar primit de Zinca Bălcescu, anume pentru Nicu al ei, de la o mare boieroaică, pe care o vindecase de o boală de ochi.

Alecu Golescu mută scurt tura de fildeş, care mîngîia degetele, dar se vede că nu-i e gîndul la joc:

— Aşadar, n-a trecut nici o săptămînă şi revoluţia noastră a şi făcut o cotitură... Nu mai e ceea ce a fost.

Bălcescu, care joacă cu negrele, după ce a mutat şi el, îl priveşte destul de ironic:

— Drept să-ţi spui, asta nu mi se pare numai o cotitură... Mi-e teamă de mai rău... Comitetul cu puteri discreţionare al „Frăţiei" este scos din guvern... înţelegi? Se încruntă şi se trudeşte să nu se mai gîndească decît la joc.

Alecu Golescu, furios, trînteşte nebunul de pe alb.

— Nu poate fi scos Bălcescu din guvern... Aşa... după patru zile... Nu poate fi zvîrlită „Frăţia", în patru zile, la coş.

Prietenul lui parcă nu a auzit; pare că e grozav de concentrat la joc. După un timp mută şi adaugă apoi, zîmbind cu privirea oblică, zeflemisitoare:

— Domnule, ne-am angajat să nu discutăm nimic înainte de a sfîrşi partida... Atunci, hai, mută! Apoi rîde în voie, arătînd că totuşi auzise: Ei, uite că ne-au scos... Ne-au făcut secretari, şi pe mine, şi pe tine. Ba şi pe Rosetti şi Brătianu.

Arăpilă îl priveşte întrebător, încruntat. E pornit pe ceartă:

— Ai văzut că ei doi au refuzat... Rosetti a spus că după ce a fost ministru al Poliției, el nu înțelege să rămînă conțopist al guvernului. Trebuie să refuzăm și noi... Auzi, secretari conțopiști!

Bălcescu tace încăpățînat, apoi mută încet ținînd cîtva timp calul între degete, cu mîna ridicată.

— Scumpe Arăpilă, ești mat! Așa... Uite: șah! Dar, hotărît, lui Alecu Golescu nu-i arde de șah și Bălcescu încetează cu gluma: Ei, acum, putem vorbi și îți spui limpede: Ce face Rosetti, verbos și *„brouillon"*, așa cum ți-am spus că e, nu mă interesează. Omul care a fost prin încrederea noastră ministru al Poliției într-un guvern revoluționar și n-a știut de fuga lui Bibescu, nici de alcătuirea noului guvern la mitropolit acasă, făcîndu-ne pe toți caraghioși, s-a dovedit un agitator găunos. Așta-i este felul, „nu e vina lui". Alecu Golescu rîse, căci aluzia la faimoasa poezie a lui Costache A. Rosetti i se păru potrivită. ...Dar chestia cu conțopiștii merită să o vedem mai de aproape. Tu știi ce înseamnă conțopist? Vine de la concepist... de la „a concepe". A concepe, înțelegi? Ei, bine, de aceea eu voi primi... Voi fi concepistul guvernului; dacă nu pot fi altceva, primesc să fiu și concepistul lor... Nu pot renunța la luptă numai pentru că nu sînt ministru. Ar putea face mari prostii, dacă i-am lăsa de capul lor. De vom fi și noi acolo, vor face poate mai puține.

— Da, dar nu trebuie să primim ca secretari. Numai ca membri ai guvernului.

— Și așa mi-au creat reputația că sînt un ambițios. Le e frică de „ambiția mea nemăsurată", cum spunea Brătianu. Chiar el, înțelegi? Vreau să le dau și eu o lecție de modestie tuturor.

— Alte mijloace ai fi avut ca membru al guvernului.

— Dacă nu s-a putut altfel, voi primi și așa. Pînă la toamnă. Atunci vom vedea multe, căci după întrunirea Constituantei, guvernul acesta va pleca, probabil.

Argumentul a fost, se vede, convingător, căci Alecu Golescu se însenînează, adică își arată dinții albi în fața lui de indian.

— Dacă tu primești, bineînțeles că primesc și eu, chiar ca ajutor de conțopist.

— Atunci, hai să mai jucăm o partidă, asta serioasă.

— Hai... Dar întîi să-mi mănînc înghețata.

Căci așa cum e obiceiul aiurea, Golescu-Negru mănîncă înghețata, perele și pepenii înainte de masă.

Costache Bălcescu, în jacheta neagră, cu pantalonii înguști, cadrilați, ca un elegant de reputație, coborînd din birjă i-a văzut și vine la ei. Aduce o știre de mare interes.

— Cei de la Craiova nu pot ajunge mîine dimineață în București. S-au lăsat greu... Nu voiau să vie încă în capitală... În sfîrșit au plecat. Abia sînt pe la Pitești... Au trimis ștafetă că rămîn acolo la noapte. Mîine seară dorm la Ghergani, la conacul lui Ion Ghica. Vor să poată intra la o oră potrivită, poimîine de dimineață, în București, unde li se pregătește o mare primire.

— Uite ce știri interesante pot afla din oraș secretarii guvernului, îi spuse acrișor Nicu Bălcescu lui Arăpilă.

— Și-o să mai aflăm, Nicule... O să mai aflăm.

Sevastița, care nu vrusese să vie atîta vreme cît îi știa împreună numai pe cei doi, veni acum să-i întrebe dacă au isprăvit partida și dacă se poate pune masa. Îi întrebă dacă vor să mănînce înăuntru sau afară și ei arătară că le-ar place să mănînce, cu toate că e puțin cam răcoare subt nuc. Singură vede acum de gospodăria din București, căci Zinca a plecat la Bălcești, ca să fie acolo la prășitul porumbului, și poate, dacă ține

tot aşa căldurile, să înceapă şi secerişul puţinelor pogoane de grîu. În timp ce Paraschiva aşază faţa de masă şi aduce tacîmurile, Costache le mai spune şi alte noutăţi. El e socotit de revoluţionari ca specialist, fiindcă a fost calemgiu la Vistierie şi de aceea Costache Kretzulescu, prezidentul magistratului Bucureşti, l-a luat la controlul Vistieriei orăşeneşti, unde se pare că are foarte mult de lucru. Poartă mereu faimosul lui baston cu măciucă de argint şi e şi acum pieptănat fără greş, cu bucle mari, cu toate că stă ziua întreagă la slujbă. Se vede că are ambiţia să dovedească ce poate.

În timp ce li se pusese pe masă o omletă cu ciuperci, Costache le spuse despre o convorbire de la Spătărie, pe care a aflat-o de la Fărcăşanu :

— El spunea că un colonel şi-ar fi exprimat la Spătărie temerea că Bibescu ar putea fi oprit de autorităţile din Cîmpulung... „Cum o să-l oprească ? a întrebat mirat Odobescu. Cum să se poată atinge cineva de un domnitor constituţional care vine să-şi vadă familia, trimisă de atîta vreme la Cîmpulung ? Are cu el o escortă dată de mine şi comandată de un căpitan, care are poruncă să nu lase pe nimeni să se apropie de vodă." „Totuşi, a spus colonelul, dacă vine cumva cineva de la Bucureşti să le dea de ştire că nu mai e domnitor ? Atunci s-ar putea să-l aresteze şi pe el la graniţă, ca pe Ludovic al XVI-lea la Varennes[1]..." „Nici o grijă, a spus Odobescu, fostul domnitor are o zi înainte între Bucureşti şi Cîmpulung. Totul e calculat."

Arăpilă e de aceeaşi părere cu Odobescu, numai că mai e şi furios pe deasupra.

— Au combinat bine lucrurile... L-au găsit împrejurările cu familia la Cîmpulung şi l-au nimerit şi cu Rosetti ministru al Poliţiei... Consultă atent un ceas de buzunar mare, cu capacele de aur înflorit, dar al colegilor săi de şcoală de la Geneva, şi constată răspicat : La ceasul ăsta a trecut de mult graniţa.

[1] *Varennes* — oraş în Franţa, unde a fost arestat Ludovic al XVI-lea, la 22 iunie 1791, în momentul cînd se pregătea să fugă în străinătate.

*

Vor afla a doua zi că, la ceasul acela, Bibescu şi familia lui nu trecuseră încă graniţa şi vor afla şi amănunte despre această fugă. Bibescu a sosit la Cîmpulung luni, înainte de amiază. Era îmbrăcat în surtuc cafeniu, cu joben păros şi avînd în piept o mare cocardă tricoloră. A chemat numaidecît autorităţile şi pe boierii locului, ca şi pe cei fugiţi din Bucureşti de mai înainte de frica holerei şi a răscoalei. I-a înştiinţat pe toţi că a semnat constituţia şi că a abdicat. Pe urmă le-a arătat că trece în Austria. Căpitanul de escortă Gheorghe Rucăreanu şi secretarul cîrmuirii Mihalache Predescu au alergat să facă rost de încă vreo două trăsuri, ca să se poată încărca şi calabalîcul de la Cîmpulung. Au pornit mai departe apoi toţi, Bibescu şi ai lui, văru-său, polcovnicul Bibescu, doctorul Mayer, subtcîrmuitorul, judecătorul şi deputatul judeţului. La Rucăr i-a apucat o ploaie de turna cu găleata şi au mas noaptea la popa Baştea. A doua zi, doamna Marica şi Bibescu au încălecat pe cai mici de munte, căci drumul pe deasupra Văii Ghimbavului şi de-a lungul Pietrei-Craiului era foarte rău. Însoţitorii nu s-au oprit la graniţă, ci i-au dus pînă la Braşov. S-a întors numai escorta ostăşească.

*

În timp ce li se aducea un pui fript, pe care ea îl desfăcea şi îl punea în farfurii, Tiţa Bălcescu făcu observaţia că Bibescu este al treilea domnitor, după Ion Caragea în 1818 şi Alexandru Ghica în 1842, care fugea din scaunul domniei. Bălcescu adăugă şi pe Grigore Ghica-voievod, care fugise şi el, dar numai pînă la Cîmpina.

— Toţi domnitorii Ţării Romîneşti începînd cu Caragea au fugit din scaunul domnesc speriaţi de moarte, afară de Alexandru Şuţu, care a murit pe cînd domnea, a fost ucis, pare-se.

Erau încă la masă, mîncau acum iar din îngheţata de fragi, făcută de Tiţa, cînd primiră de la Nicolae Golescu, printr-un lipcan, primele decrete ale Guvernului vremelnicesc, ca să le semneze şi el, ca şi Arăpilă, ca secretari ai guvernului.

Dădură unul dintre tacîmuri într-o parte şi citiră aplecaţi unul peste umărul altuia. Erau cele redactate de Bălcescu, dar erau refăcute, apoi aveau acum menţiunea Guvernului provizoriu, în loc de aceea a domnitorului. Le privesc amîndoi cutremuraţi de emoţie. Primele acte revoluţionare.

— Cînd acum cinci ani am înfiinţat „Frăţia" cu Ghica şi cu Tell, în lipsa ta, care erai plecat din Bucureşti, în clipa în care am semnat statutele pe care le-am rupt apoi, nu ştiam că voi semna cu aceeaşi mînă, peste aceşti cinci ani numai, decretele revoluţiei... Asta e important, Arăpilă... Mîine mergem şi noi pe Cîmpia Libertăţii, cum zice Costache Rosetti că are s-o boteze. Strigăm şi noi, în orice colţişor ne-om găsi: „Trăiască constituţia!"... Lasă supărarea. Poporul ăsta inimos care ne-a dat puterea lui merită să ne afle alături de el chiar şi mîine.

Semnară amîndoi foarte tulburaţi, ca secretari, decretele pe rînd.

Decretul Nr. 1

În numele poporului Romîn
„Dreptate-Frăţie"

Guvernul vremelnicesc decretă:

Steagul naţional va avea trei colori: albastru, galben şi roşu.

Deviza romînă, care va fi scrisă atît pe steaguri, cît şi pe monumentele şi decretele publice, se va compune de aceste două cuvinte: „Dreptate-Frăţie"...

Dreptatea, această stea strălucitoare, care luminează omenirea şi o povăţuieşte în calea binelui, voieşte ca oamenii să fie mai întîi slobozi şi deopotrivă, şi frăţia, acest sentiment străbun romînesc, leagă inimile pentru obştescul folos.

Decretul Nr. 2

În numele poporului Romîn
„Dreptate-Frăţie"

Guvernul vremelnicesc decretă:

Potrivit voinţei poporului, toate rangurile civile se desfiinţează pentru totdeauna... Nimeni, de acum înainte, nu va mai putea a-şi lua vreun rang, în nici un act public. Singura deosebire, ce va exista între Romîni, va fi aceea a virtuţiilor şi a slujbelor către patrie.

Decretul Nr. 3

În numele poporului Romîn
„Dreptate-Frăţie"

Guvernul provizoriu decretă:

Potrivit voinţei poporului, cenzura este desfiinţată pentru totdeauna. Orice Romîn are dreptul de a vorbi, a scrie şi a tipări slobod asupra tuturor lucrurilor; se înţelege însă că întrebuinţarea acestei libertăţi nu implică abuzul ce ar putea face unii, defăimînd viaţa privată a locuitorilor, sau invitînd poporul la nesupunere către legi şi guvern, abuzuri ce vor fi pedepsite de tribunalele competente.

Decretul Nr. 4

În numele poporului Romîn
„Dreptate-Frăție"

Guvernul provizoriu decretă :

Fiindcă națiа romînă, prin revoluția de la 11, a manifestat dorința de a avea o Gvardie Națională și Guvernul vremelnicesc găsind că o astfel de instituție este de neapărată trebuință, de a se întocmi numai de îndată, decretă formarea acestei Gvardii în toată țara, cu a cărei organizație se însărcinează ministrul din Lăuntru și tot deodată numește de comandant al Gvardiei din capitală pe colonelul Scarlat Kretzulescu.

Arăpilă se ridică ținînd în mînă farfuria de sticlă în care fusese înghețata de fragi.

— Am făcut treabă bună, frate... Meritäm încă o porție de înghețată de asta... E grozavă ! Eu mă duc să mi-o iau singur de la bucătărie. Am să-i spui Tiței să-ți aducă și ție.

— Nu crez că o să ne mai dea, îi spuse Bălcescu. Are ideile ei.

Știa el ce spune. Tița lega simplu vorbele : bolnav, înghețată, răceală...

— Tocmai de aia... mă duc să-mi iau singur... Vreau o porție mare. Și făcu palma căciulă deasupra farfuriei de sticlă, arătînd cît de mare să fie porția. Lui Arăpilă îi plăcéa grozav înghețata.

Pe cînd se întorcea cu farfuria de înghețată de la bucătăria de vară, care era într-o căsuță în curte, în dreapta, ca și nucul, dar dincolo de pajiște, mai în fund, Arăpilă îl văzu pe Bălcescu privind lung, încurcat un buchet de cel puțin treizeci de crini, cu lujere lungi, care aducea cu un snop de grîu, pe care feciorul trimis de Frusinica îl sprijinea să stea drept, pe scaunul pe care-l rezemase.

— Ce-i cu florile astea ? întrebă speriat de proporțiile jerbei... Și începu să rîdă nedumerit, mirat, arătîndu-și dinții puternici și albi ca ai negrilor.

— Citește ! Și Bălcescu îi întinse o scrisoare scrisă în franțuzește de eleva lui de la lecțiile de franceză, de subt același nuc, subt care se aflau azi.

„Scumpul, scumpul meu prieten...

Cum aș putea să-mi arăt recunoștința ? Unde aș fi fost azi dacă nu ai fi fost dumneata... ? Într-o lume de răi și poltroni, ai rămas același bărbat curajos, care ne dădea lecții de istorie și franceză subt nucul din grădină... Doamne, îmi tremură mîna scriind aceasta... I-am spus pe vremuri lui Iancu Manu că lîngă dumneata mă simt mai inteligentă. Azi cînd te admir pentru bărbăția dumitale, aș spune că lîngă dumneata o femeie, fericita de ea, lîngă dumneata se simte și ea curajoasă, are puterea să le arate celorlalți disprețul pe care ei îl merită.

Frusinica

Speriată și acum că nu și-a scris lecția...

Frusinica Băl-Ceaurescu"

Bălcescu mai rămase un timp pe gînduri, apoi îi spuse feciorului, cu un ton scurt, hotărît, că poate să plece.

Dar omul șovăi, încurcat :

— A spus cuconița să aștept... că poate dați răspuns.

— Spune-i că-i mulțumesc foarte mult, îi spuse Bălcescu cu o afectare protocolară și o privire rece.

Feciorul parcă tot nu știa ce să facă ; se vede că Frusinica stăruise prea mult ca să aștepte răspunsul.

— Ți-am spus că poți să pleci... Spune-i cuconiței dumitale că-i mulțumesc mult, foarte mult.

— Ciudat, mormăi Alecu, după ce feciorul închise portița de grilaj de șipci verzi.

— De ce ciudat?.., întrebă mirat prietenul său, care-și plimba gînditor palmele peste tîmplele înalte.

Arăpilă șovăi cîtva timp, parcă ar fi căutat cuvintele... Încurcat, învîrtea în mînă linguriţa de argint cu care tăia în felii înghețata...

— Toată lumea știe că ai iubit-o pe Frusinica. Mulți cred că o mai iubești și acum... Mi-a spus Mihăileanca, actrița, că e în stare să jure că singurul om pe care-l iubește Frusinica ești dumneata, domnule, și... și...

— Și...? Ce și? întrebă Bălcescu întărîtat.

— Ei bine, credeam că n-ai uitat-o într-atît... ca să-i transmiți mulțumirile acelea atît de obicinuite, rostite cu atîta nepăsare, adineauri.

— I-am mulțumit, ce vrei să fac mai mult? De altfel nici nu-mi datorează cine știe ce... După abdicarea lui Bibescu, nu mai poate fi vorba de nici un proces al atentatorilor... Nu? Poci să-ți spui că la ceasul ăsta li s-a dat drumul la toți și trebuie să fi sosit în București chiar Peretz pe care l-au căutat atît... În ceea ce privește iubirea... ar fi multe de spus, dragul meu Arăpilă...

Prietenul cel negru clatină din cap:

— Înțeleg, Luxița.

Și pîndi să surprindă pe fața lui Bălcescu vreun semn lămuritor, dar acesta, cu ochii umezi parcă mai mult din pricina acestei înserări noroase, încărcate de o ceață răcoroasă, ca după ploaie, întoarse capul, făcîndu-se că privește spre bolta de viță de vie, cu frunzele cu picături pe ele, care ascundea masa de vederea celor de pe uliță.

— Cu Lucica e altceva.

— Pe ea o iubești?

— Nu, n-o iubesc... Dar îți spui, cu Lucica e altceva... Femeia aceasta m-a iubit sacrificînd totul... Avem un copil.

— Atunci de ce n-o iubești măcar pe ea? întreabă încurcat, uimit Arăpilă. Îți spui eu, totul e foarte ciudat.

Bălcescu mai rămase iar un răstimp pe gînduri, apoi vorbi cu o hotărîre la care prietenul nu se aștepta:

— Alecule, aș vrea a-ți spune ceva, ce crez totuși că ai să înțelegi... Ai să înțelegi poate mai mult decît m-a înțeles Bazil, cînd i-am scris anul trecut, după moartea Elenei Negri... Mi-a răspuns atunci foarte încurcat, cu fel de fel de ocoluri... Despre frumusețe, despre poezia vieții, despre imboldul pe care-l dă iubirea înfăptuitorilor. În sfîrșit, nu m-a înțeles... A văzut în cele ce-i scriam fără îndoială doar vorbărie politică... Dar aș vrea ca tu să știi că aceasta este convingerea mea adîncă. Iată cam ce-i scriam și-ți repet ție azi:

...„Nenorociți sînt acei ce concentrează toată puterea lor de-a iubi într-o dragoste intimă asupra unui obiect rar de găsit, iute trecător și pieritoriu cînd îl găsim. Pentru ce să nu întoarcem dragostea noastră toată asupra unui obiect mare și nepieritor? Și ce e mai mare pentru om decît țara sa? Să nu ne mai trudim dar, iubite Bazil, a alerga după fericirea intimă, o nălucire, ce tu nu vei mai putea găsi, ce eu n-am găsit niciodată și pe care e multă vreme de cînd n-o mai caut. Să întoarcem ceea ce ne-a mai rămas din dragostea noastră, s-o întoarcem către țara noastră. Romînia va fi iubita noastră..."

Un porumbel alb, rătăcit se întoarse în umbra umedă a înserării, fîlfîind speriat peste casă, spre porumbarul de deasupra grajdului, din fundul curții.

Cei doi bărbați, pătrunși parcă de un altfel de fior, tăcură îndelung, într-o ușoară încremenire.

Bălcescu rupse tăcerea cu un soi de oftat, așa de ușor, de parcă ar fi fost în gînd:

— Viaţa este atît de scurtă, frate... Înfricoşător de scurtă. Ar fi vrut să spună „viaţa mea", dar din gingăşie nu vru să aducă nici un vaier personal în această clipă, prinsă în înserarea liniştită şi umedă, ca într-o vecinicie prevestită.

Alecu Golescu înţelese precis la ce se gîndeşte şi vru să schiţeze un gest de protest. I se păru şi lui însă nepotrivită clipa.

Bălcescu se simţea stingherit. Pe de o parte se gîndea că n-ar fi trebuit să se citeze pe el însuşi, aidoma, dar pe de altă parte simţea, fără să-şi cerceteze mai îndeaproape dibuiala şi cuvintele potrivite, că dacă ar fi desprins din ţesutul ei viu, din scrisoarea către Alecsandri, propoziţia: „Romînia va fi iubita noastră", repetînd-o fără legăturile ei din clipa în care fusese scrisă, ea ar fi început să devie cu adevărat o simplă propoziţie literară, mai mult sau mai puţin plăsmuită, aşa cum i se părea că o socotise de altfel şi prietenul său, poetul. O clipă îi păru rău că se lăsase iar mînat de apele adînci la el, ale prieteniei, şi-şi mai arătase încă o dată gîndul, atît de lăuntric, că mai era încă pe vorbe roua caldă a simţirii lui arzătoare; deşi nu fără să şovăie, ca şi atunci. Dar împrejurarea cu scrisoarea Frusinicăi şi faptul că Arăpilă era un prieten cu care nu putea vorbi decît cu inima deschisă, din străfund, dintr-un preaplin, aproape că îl siliseră să repete ceea ce spusese atunci şi trăda adevărul întreg al vieţii lui, chiar dacă, formulat, acest adevăr „Romînia va fi iubita noastră" ar fi părut cumva verbal, excesiv, de necrezut în abisurile lui. Neobicinuita putere de a iubi, nemărginita patimă pe care o simţea în el şi care l-ar fi făcut să se dăruiască din toată fiinţa lui femeii iubite, era însă răsucită şi întoarsă de zăgazul morţii pe care şi-o ştia atît de apropiată, de neocolit, ca un perete pînă la cer. Ca să nu se piardă, ea se altoia pe făptura poporului romîn, căruia el vrea să i se dăruiască într-un chip tot

atît de absolut, cum s-ar fi dăruit unei femei unice în viaţa lui, cum de puţine ori, şi numai unii oameni, se dăruiesc unei cauze şi se lasă cotropiţi de ea.

Trăind înfrigurat şi lacom de timp, aşa cum simţea el că trăieşte, iubind fără limită precum iubea, Bălcescu mergea nu numai pe firul de rădăcină al instinctului, aşa cum venea el din veacul veacurilor, dar înnoda aici şi toate fibrele cele de preţ ale făpturii lui de azi, adică laolaltă cu dragostea, încă şi setea arzătoare de a trăi cu orice preţ, deopotrivă cu raţiunea lui atît de lucidă, întreagă. Astfel, gîndul apăsător al morţii atît de apropiate, necruţătoare, de care era îmbibat ca de o umezeală rece şi întunecată, în loc să-l abată şi să-l paralizeze, îl îmboldea, stimulîndu-l ca o otravă răscolitoare, exasperîndu-i funcţiile sufleteşti, hipertrofiindu-le parcă, întocmai cum o energie descătuşată din structura ei normală, dar numaidecît încătuşată iar de puterea şi mai mare a raţiunii (care-i îngăduie să se dezlănţuie doar atît cît trebuie şi cum trebuie) aduce, astfel preschimbată, foloase nesfîrşit mai mari decît în forma ei obicinuită, dintîi. Ceea ce, în mic, e adevărat şi pentru altoi, ca şi pentru orice sămînţă care, pierind în actul rodirii, se înmulţeşte însutit.

În chipul acesta, oarecum monstruos, iubirea lui, care ar fi putut fi nemărginită, închinată unei femei unice, se prefăcea în iubire pătimaşă pentru poporul romîn întreg, iar setea lui de a trăi preschimba ceea ce îi era refuzat din pricina morţii apropiate într-o supraviaţuire, într-o neasemuită trăire după moarte. Dar cum ar putea izbîndi pe această cale? Trebuie ca în aceşti patru-cinci ani cît mai are, pînă se va stinge cu totul, să trăiască şi să înfăptuiască peste măsură cît pentru o viaţă întreagă, cît pentru trei vieţi. Numai urmînd însă lumina minţii se poate trăi intens aşa cum arde încins focul, numai aşa se poate vieţui cît în trei vieţi... Gîndurile acestea pe care le măcinase în felurite chipuri

în lungile zile și nopți nedormite de la închisoare îi arătau că trebuie, neapărat, să scrie o operă care să fie vie și peste un veac și se cerea ca această operă să fie anume de istorie, ca să-l și ajute într-o activitate neîntreruptă, într-un șir de îndreptări, menite să schimbe făgașul istoriei. Dar, nu numai atît. Ca să fie de preț, ținta acestor înfăptuiri trebuie să fie însăși soarta poporului romîn. Și încă nu era de ajuns. Pentru ca această îndreptare a răului adunat din veacuri să-și merite numele și să-i aducă o adevărată supraviețuire, ea trebuie legată negreșit de soarta întregii omeniri, se cădea să nu vie niciodată în contrazicere cu idealurile mari ale istoriei. Numai aceste țeluri unele într-altele, și laolaltă, puteau să dea preț unei lupte, să facă viața insului nepieritoare. Toate scăpărările minții îi arătau că nici o fărîmitură din timpul rămas nu trebuie pierdută fără folos. De aici înfrigurarea și graba pe care o punea el în tot ceea ce făcea, iritarea trecătoare pe care o stîrneau în el piedicile întîlnite sau ocolurile pe care era silit să le facă. Dar știa limpede ce vrea. Numai biruind astfel împrejurările gîndea el că ar putea cîștiga o prețuire adevărată, vie și peste o sută de ani, numai așa ar dobîndi cinstirea posterității pentru părinții care l-au născut (pentru mama lui îndeosebi, care îl sprijinea și acum, făcînd sacrificii pentru țelurile lui, în loc să o ajute el pe ea), pentru frații și surorile lui (pentru Tița care nu trăiește decît pentru el), poate și pentru acel fiu care nici nu-i va purta numele. Numai așa va crește mîndria, peste timp, a celor ce vor locui pe ulița pe care a copilărit el, a poporului întreg în mijlocul căruia și-a plămădit ființa sufletească. Numai o astfel de viață va cinsti însuși faptul de a fi om. Astfel, indefinit prefăcută, patima din el, care putea fi iadul sau raiul pe pămînt, devenea o floare eternă pe cerul istoriei.

Nu le gîndea toate acestea clar, cum se văd aici, căci erau gînduri dibuitoare de zi și de noapte, care se înfruntau, se alegeau necontenit și iar se începeau, dar îi întovărășeau mintea cu o drojdie tare. Din acest tumult lăuntric, ar fi vrut să-i spuie ceva, totuși, prietenului său, dar nu i se ivi pe față mistuită de trăirea din el decît un zîmbet amar. Nu băgă de seamă nici trecerea zilei. Se întunecase de-a binelea cu toate că spre apus o geană tîrzie de lumină, de un albastru nou ivit, arăta că vremea va fi a doua zi frumoasă. Arăpilă, care de cîteva zile încerca să se obicinuiască să tragă dintr-o lulea, cît un degetar, de spumă de mare, se prefăcea că fumează adîncit, ca să nu-și tulbure prietenul. Îi întîlni într-un tîrziu surîsul obicinuit, din colțul stîng al gurii. Bălcescu, simțindu-se vinovat parcă, fiindcă împusese acest tăcut ocol al gîndurilor, ar fi vrut să se dezvinovățească, dar iarăși își pierdu încrederea chiar în cel mai bun prieten al lui... De ce să caute să-l mai lămurească? Oamenii chiar cînd sînt atît de apropiați se înțeleg nespus de greu... Nu va înțelege nici Arăpilă mai mult decît Bazil... Ce înseamnă numele Maria, Maria Nicolaescu, de pildă, pentru altul decît pentru cel care o iubește cu o dragoste unică. Ce înseamnă numele de Romînia pentru altul decît pentru el, care o iubea atît de cotropitor, cu prevederea peste timp cu care tremura el pentru soarta ei? Doar un nume, la fel cu cel de Maria Niculescu, ori Maria Ionescu, un nume folosit de ceilalți cu rost și fără rost, care se ștergea ca o monedă dintre cele ce umblau prea mult, fără să se oprească, mereu schimbată pe altceva socotit mai bun, luată iar înapoi pentru scurt timp. Numai surorii lui, Tiței, poate să-i spună orice gînd lăuntric, fiindcă Tița este el însuși. Cît de bine l-a înțeles ea cînd, acum cinci ani, el i-a spus, sfîșiat de mînie la închisoarea de la Dejurstfă, că despoții i-au lăsat numai un ciot de viață, dar că îi va sili să plătească ceea ce i-au luat, ca pentru trei vieți. Și cît de înfiorată, și albă la față ca de

ceară, l-a privit ea atunci cînd i-a spus înfrigurat că nu mai doarme noaptea şi face fel de fel de planuri, că ar vrea să mai trăiască încă zece ani, încă zece numai, ca să răstoarne ca fierul unui plug putregaiul păturii conducătoare... Ar fi vrut... Ah, au şi trecut cinci ani...

Alecu Golescu bănuia însă că mintea lui Bălcescu cutreieră în clipele astea meandrele îndoielii şi ale morţii şi-l lăsă în pace, aşteptînd să se întoarcă în lume... Tresări cînd îl auzi rostind, parcă sfîşiat de durere, ca şi cînd în gîndul lui s-ar fi luptat stihii :

— Şi totuşi..., totuşi, Alecule, mi se pare de neînţeles că Lucica nu mi-a mai scris nimic de la naşterea copilului... Ce poci să crez ?

— Grijile copilului, ce vrei !

— Aş fi vrut să ştiu chiar despre copil cîte ceva.

— Mă gîndesc, Nicule, uneori, că trebuie s-o înţelegi, aşa cum e ea... Puţin mai în vîrstă decît tine, speriată că i se trece viaţa, ceea ce a dorit cu patimă a fost să aibă un copil... Şi l-a dorit de la tine... Acum are acolo, la Budapesta, ceea ce a dorit din făptura ta.

— M-am gîndit şi eu în ultimul timp că ar putea să fie aşa... Nici nu mai poci să crez altceva.

Tiţa se apropia ţinînd în mîna ridicată lampa cu globul ei alburiu iluminat pe dinlăuntru, care făcea un focar purtat cu cercuri concentrice de lumină tot mai slabă, şi Bălcescu, cotropit încă de gîndurile lui, ca de nişte valuri care se mai clatină şi după furtună, ar fi vrut să-i cadă în genunchi ca unei întruchipări. Ea văzu, rezemat de spătarul scaunului, uriaşul buchet de crini... Puse lampa jos şi privi o clipă înfiorată, apoi cercetătoare. Mîngîie o corolă albă, cu petalele ei întoarse, scrise cu fire aurii, albe ca nişte degete de o frumuseţe nepămîntească... O ameţi dintr-o dată mireasma tare, crudă şi pătrunzătoare.

Nu îndrăzni să întrebe de la cine sînt, deşi era curioasă să ştie. Nu era geloasă pe femeile care-l iubeau pe fratele ei... Dimpotrivă, ar fi vrut să-l ştie iubit de toate... Aşa iubit de femei se întregea chipul lui pentru ea... Dar voia ca el să nu iubească niciuna... Să nu-şi piardă timpul lui fără preţ cu ele.

— Mă duc să pui crinii aceştia în apă, ca să nu se ofilească... Şi apoi vi se aduce cafeaua.

Purta peste rochia lungă, de pînză mînăstirească nisipie, un şorţ albastru cu stele mici albe.

*

Frusinica fu foarte dezamăgită cînd află răspunsul atît de sărac în cuprins al lui Nicu. Se aşteptase ca el să fie tot atît de tulburat primind scrisoarea, pe cît fusese ea cînd o scrisese. Era, şi fusese totdeauna, convinsă că el o iubeşte, dar că e prea mîndru ca să mărturisească...

Se arăta, de azi de dimineaţă de cînd ieşise de la arest, din pricina zbuciumului prin care trecuse, furioasă pe toţi revoluţionarii. Îşi ieşea din sărite cînd i se vorbea despre revoluţie. Făcea în gîndul ei excepţie numai pentru Bălcescu şi Aristia, pe care nu-i socotea la fel cu ceilalţi.

Aristia fu şi el cumplit de supărat pe cei trei atentatori. Le trimise a doua zi o provocare la duel, „fiecăruia în parte şi tuturor laolaltă", pentru laşitatea de a se sluji de o persoană străină fără s-o întrebe, pentru ticăloşia de a implica, fără ştirea ei, o tînără fată într-o astfel de aventură care se putea sfîrşi rău.

PE CÎMPIA LIBERTĂŢII

Cu greu, birja în care se afla Nicu Bălcescu, Grigore Alexandrescu, Barbu şi Tiţa îşi face loc pe Podul Mogoşoaiei ca să treacă Dîmboviţa peste podul de piatră,

Clubul cărţii digitale 2024

la Mitropolie, și de acolo, subt Dealu Filaretului. Din toate colțurile orașului, pe toate podurile, pe toate ulițele, rîuri de bărbați, femei și copii se îndreaptă spre locul de adunare. Nicolae Golescu a făcut bine lucrurile, Magistratul nu s-a lăsat mai pre jos, Agia la fel. Acuma s-au mișcat la glasul mitropolitului, dar fără voia din adînc a lui, și toți preoții din capitală, care umplu unele uliți, căci merg în pîlcuri.

Clopotul cel mare zguduind văzduhul și toate celelalte au sunat din zori. Dimineața e frumoasă, pareă umedă, cu mulți nori albicioși, cu un început de zăpușeală.

Negustorii au închis prăvăliile și se îndreaptă și ei, înăbușindu-se de zăduf în anteriile lor și în lebadelele îmblănite; pe căldura asta, venită după ploaia de ieri, care a presărat drumurile cu băltoace, dar amenință cu o zi toropitoare. Cînd să treacă de Mitropolie, birja a trebuit să se oprească înapoia unui șir întreg de trăsuri și carete, căci toată ulița e acum prinsă de o lungă coloană de săteni care vin dinspre Domnești, Clinceni și Slobozia Nouă. Abia către prînz pot răzbate. Acum înaintează și ei, mai mult împinși din urmă, căci ulițele bucureștene sînt înguste și întortocheate. Chiar în trăsura din fața lor e Ana Ipătescu, cu soțul și cumnatul ei. Leagă cît de cît un capăt de convorbire cu cei din birjă.

Mai în urmă în trăsura pompierilor sînt îngrămădiți vreo cinci inși: Axente Sever, Deivos, Scarlat Turnavitu, fratele lui mai mare, Demostene Turnavitu, fost parucic, și Vasile Maiorescu, care sta pe capră, lîngă soldatul care mînă caii. Zăgănescu și sublocotenentul Dănescu sînt, cu compania de pompieri după ei, mult înainte. Sînt veseli și gălăgioși și toată lumea de pe la ferestre și de pe margine se uită la ei. Mergeau așa salutîndu-se ceremonios cu prietenii. Deodată Scarlat Turnavitu îngheță. De la o răspîntie intrase în șir, numaidecît după trăsura lor, brișca lui Tase chiristigiul, în care se puseseră două leagăne cu perne de mușama. În față ședea

chiristigiul, care mîna caii mari roibi, și alături de el, Tudor Fărșerotu; în spate erau popa Dumitru cu preoteasa Stana, iar între ei, Tincuța, care vrusese să vadă și ea depunerea jurămîntului pe constituție. Era într-o rochie care-i pornea de subt piepți și se înfoia apoi, cu părul negru tras spre tîmple, despărțit printr-o cărare subțire în două cozi, strîns împletite, ce-i cădeau pe spate. Preoteasa Stana, într-o fermenuță de mătase verde peste rochie, avea capul înfășurat într-un tulpan alb, cu un capăt zvîrlit înapoi pe umărul stîng, iar celălalt în jos. Părea atît de tînără, că nu i-ai fi dat cei treizeci și șase de ani pe care-i avea.

Scarlat Turnavitu își sucise gîtul tot întorcînd capul s-o vadă mai bine pe Tincuța, care-l privea cu o bucurie înspăimîntată, să nu o descopere cumva tată-su atît de fericită. Slava zilei atît de însorite, era și slava tăcută a dragostei lor.

— Frumoasă fată are popa Dumitru, îl auzi Scarlat pe Vasile Maiorescu, și în clipa aceea simți mai întîi un fior de spaimă care se prefăcu într-o clipă într-un fior de mîndrie.

Nimeni nu știa minunata lui taină. Dar numaidecît se strînse, jignit, în el însuși, căci auzi răspunsul lui Deivos:

— O fi frumoasă, nu zic... Da' nici preoteasa nu-i de lepădat! Of... Of... Ce i-aș mai pupa benghiul de pe buză. Doamne, Doamne!

„Ofițeroii ăștia sînt tot ofițeroi, orice-ar face, își spuse în gînd cu obidă Scarlat Turnavitu. Îți vine să-i dai dracului."

Subt coloanele albe ale fîntînii Filaretului, de ieri pînă azi arhitectul Melic a făcut, acolo unde începe cîmpia, o poartă în stil neogotic, înaltă cît o biserică și cu trei intrări: pentru trăsuri în mijloc și pentru cei ce merg pe jos două arcade laterale. E toată împodobită cu ghirlande de verdeață și cu steaguri tricolore. Tribuna s-a făcut pe

o podea mai înaltă, iar la cele patru colțuri ale ei s-au pus stîlpi înghirlandați, care sînt legați între ei cu frînghii din cîte trei fire, roșu, galben, albastru, împletite, ca să nu năvălească mulțimea peste vorbitori și peste cei care vor oficia.

Pe masa acoperită cu o năframă albă, doi diaconi strălucesc încă din vreme crucea de argint bătută în rubine și diamante, adusă de la Mitropolie, un vas alb de faianță și zece sfeșnice de argint cu lumînări groase. În stînga tribunei e o raclă cu moaștele sfîntului Dimitrie Basarabov. Mulțimea nesfîrșită este ținută mai departe cu cordoane de soldați și de volintiri din Gvardia Națională, care și-au luat, mîndri, asupra lor paza. La cele patru colțuri ale locului de adunare e cîte un tun, cu tunarii săi, așezați după regulile ostășești.

Poporul nu putea să știe ce se întîmplă pe dedesubt, de vreme ce nimeni nu îi dădea la o parte vălul de deasupra. El a fost chemat alaltăieri dimineața, în zori, la Mitropolie, ca să împiedice un guvern al boierilor și a făcut lucrurile bine că abia au scăpat, fugind pe din dos, boierii care veniseră la chemarea mitropolitului. Acest popor încă mai avea încredere în mitropolit și în guvernul revoluționar. Venise din zori că, după vorba din teatru, de atunci, parcă se desfundaseră mahalalele. Nu avea de unde să știe că „Frăția" de care nu auziseră toți, fusese scoasă din guvern, că Bălcescu nu mai era acum secretarul statului, ci numai secretar al guvernului.

Ca să mai treacă timpul, fuseseră aduși și lăutari. Dintre carele breslelor, care aveau să treacă prin fața tribunei, fusese lăsat să intre deocamdată numai echipajul cu patru cai al tipografiei lui Rosetti și Winterhalter. În carul împodobit cu ghirlande și steaguri era un teasc al tipografiei care tipărea pe loc, subt ochii fermecați ai mulțimii, pe foi volante, o poezie ocazională. Două fete frumoase, în costum național, azvîrleau foile în mulțime, pe măsură ce se tipăreau.

„Iunie 11, 1848

Ce glas măreț răsună?
Văz, poporul s-adună,
Prin sfînta libertate
Se simte fericit,
Și toți se strîng în brațe,
Căci toți s-au înfrățit.

. . . . . .

Cenzura se gonește,
Tiparul dobîndește
Dorita-i libertate,
Ce e viața sa.
Cu ea numai trăiește,
Cu ea va prospera."

S-au strecurat, de te miri cum au izbutit, și vînzătorii de bragă răcoritoare, de dulciuri cu apă rece. Li se dă voie să se împrospăteze de la fîntîna cea mare, de subt deal.

În stînga tribunei vorbitorilor s-a făcut o alta, cu trepte mai înalte, dar neacoperită. E împodobită și ea cu steaguri tricolore și cu ghirlande. Aci fu poftit Bălcescu și ai lui. Mai erau acolo, cînd sosiră ei, și alți cîțiva membri ai guvernului și ai ministerului, cum și un mare număr de preoți și de fruntași ai revoluției.

În așteptare, Rosetti se dusese în carul tipografiei, unde se afla asociatul lui, Winterhalter, ajutînd fetele să împartă foile, glumind cu cei de față. Pe urmă s-a trezit ținînd o înflăcărată cuvîntare, de acolo, din car.

Pe la douăsprezece a venit și a trecut pe subt poarta de triumf, în trapul mic al cailor, un lung alai cu trompete. În frunte era jumătate din escadronul de cavalerie, apoi careta mare, neagră, în care se aflau mitropolitul și colonelul Odobescu. De o parte a caretei era călare

colonelul Voinescu I, şeful ştabului armatei. I se spunea Voinescu I, totdeauna pentru că în armată mai era şi celălalt camarad, Voinescu II, văr cu el, care pînă azi rămăsese numai maior, dar devenise, în schimb, secretar al statului.

Într-o a doua caretă veneau Nicolae Golescu, Ion Voinescu II, iar într-a treia Ion Cîmpineanu şi Costache Filipescu. Fu văzut intrînd pe jos, în acelaşi timp, Ion Brătianu.

Cei din tribună zîmbiră. Grigore Alexandrescu surîse ca de obicei, nelămurit:

— Aştepta desigur în dosul porţii, pentru ca să facă o demonstraţie de democraţie.

După ce steagurile armatei au fost aduse în faţa tribunei, a început sfeştania.

Slujba a fost făcută de arhiereul vicar şi vreo zece preoţi şi a fost foarte lungă, pe cînd alţi o sută şi mai bine de preoţi înconjurau tribuna. După slujbă a vorbit Voinescu II, îmbrăcat în frac cenuşiu, foarte arătos, cu faţa lui bălană şi ovală, cu mustaţa mică, unduioasă, dar fără sfîrcuri, pe o gură cărnoasă, cu cîrlionţi peste urechi. A rostit cu glas puternic, cu o ţinută exagerat elegantă, cuvîntarea scrisă:

„Fraţilor!

Noi astăzi nu sîntem adunaţi la această solemnitate spre a celebra vreun sfînt sau pentru vreo altă serbătoare obicinuită, ci pentru sfinţirea acestor steaguri naţionale, care se înalţă, pentru asigurarea drepturilor celor mai scumpe, celor mai sfinte ale unei naţii: pentru sfinţirea, zic, a steagurilor celor mai potrivite cu mîntuitoarele învăţături ale Evangheliei...

. . . . . .

In zilele aceste se va decreta chemarea obştestii Adunanţe constituante şi cît de curînd vor începe şi alegerile. Pînă atunci guvernul aşteaptă o întreagă slo-

bozenie de lucrare, şi îndată ce se va deschide Adunanţa, el îşi va da socoteala de întrebuinţarea ce a făcut cu puterea ce i-aţi încredinţat. Şi atunci, de îşi va fi împlinit misia după dorinţa poporului, nu cere nici o recunoştinţă, căci nu a făcut decît să-şi împlinească o datorie. Iar de nu va fi răspuns la misia sa, singura facere de bine ce cere de la popor este de a porunci darea lor subt judecată ca trădători ai patriei, ce în vremi atît de grele, atît de periculoase, nu au depus toate ostenelile, toate privigherile pentru împlinirea datoriilor lor...

Încă o dată, veniţi să sărutăm steagurile şi prin această sărutare să întărim frăţia ce trebuie să stăpînească între toţi Romînul.“

Cuvîntarea a plăcut pentru că a fost destul de scurtă şi bine rostită. Multă vreme s-au tălăzuit uralele mulţimii.

Între timp, mitropolitul a fost îmbrăcat în odăjdii, punîndu-i-se omoforul de către diaconii săi. Apoi a trecut pe tribuna vorbitorilor. Diaconii au ţinut isonul arhiereului care se închină în faţa mitropolitului, şi acesta a început să binecuvînteze steagurile, stropindu-le cu apă sfinţită. Pe urmă a sărutat *Evanghelia*, ferecată în încheieturi de aur, pe care i-a înfăţişat-o arhiereul şi a citit formula jurămîntului, pe care i-a înaintat-o Voinescu II, pe o tipsie acoperită cu o maramă, după ce s-a închinat iar şi a sărutat şi crucea bătută în rubine.

„Jur în numele lui Dumnezeu şi pe această sfîntă cruce, că voi fi credincios voinţei naţiei Romîne, apărînd-o din toate puterile împotriva oricărui atac şi asupriri; jur că nu voi lucra niciodată în contra intereselor naţiei, şi că voi ţine şi apăra acele douăzeci şi unu de punturi decretate de popor, conlucrînd după putinţă-mi şi jertfind şi viaţa mea chiar pentru dînsele şi pentru naţie.“

A sărutat iar crucea, a semnat jurămîntul şi a rămas apoi în tribună.

— Crezi că o să-şi dea Neofit viaţa pentru constituţie? întrebă cu zîmbetul lui iritant Grigore Alexandrescu pe Tiţa... Ce zici, Nicule? Pe fată, surîsul lui, atît de obicinuit, semn al unei maliţiozităţi de neînvins, o necăji, dar Bălcescu, care stătea cu braţele încrucişate, îi răspunse poetului cu zîmbetul lui din colţul stîng al gurii, tot atît de obicinuit, dar reflexiv, cu o întrebare:

— Crezi că un mitropolit poate călca un asemenea jurămînt?

Uralele au ţinut multă vreme. Au depus după aceea acelaşi jurămînt toţi membrii guvernului şi ai ministerului. Au jurat şi cei doi, Rosetti şi Brătianu, dar au anunţat că îşi vor da după aceea din nou demisia, care de altfel nu le-a fost primită. Au fost şi ei salutaţi cu urale care cutremurau văzduhul. Se întunecase puţin fiindcă se adunau nori mari de ploaie.

Cînd au depus jurămîntul cei doi, Bălcescu şi Arăpilă, acesta venind lîngă prietenul său i-a şoptit în glumă, arătînd că sînt mai puţin aclamaţi.

— După cum vezi sîntem mai puţin populari decît Rosetti şi Brătianu.

Dar Bălcescu i-a zîmbit şi i-a şoptit, fără urmă de părere de rău:

— Eu nu alerg după popularitate, după orice fel de popularitate... Eu vreau o popularitate întemeiată nu pe fum, ci pe meritele mele. O popularitate care vine de obicei tîrziu uneori, ori numai după moarte. Vreau o popularitate desfăşurată în timp, nu pe uliţe. A rămas cu braţele încrucişate, cu mîna dreaptă la bărbie, cu ochii oblici şi pătrunzători îngînduraţi, aşa cum i se întîmpla de obicei.

După ce au jurat toţi membrii guvernului şi ai ministerului, colonelul Voinescu I a dat ordin să se apropie, în formaţii strînse, trupa. A urmat o scurtă cuvîntare a colonelului Odobescu, care a citit actul de abdicare al lui Bibescu şi a anunţat că toţi ostaşii sînt dezlegaţi de vechiul jurămînt. Îi vestea apoi că vor fi aduşi din nou a doua zi să depună jurămîntul separat, pe unităţi.

După ce s-a retras armata, Voinescu II a luat iar cuvîntul şi a întrebat poporul dacă vrea să jure şi el că va apăra cu preţul vieţii constituţia.

Multă vreme nu s-a auzit decît un vuiet ca al unei mări în furtună. Hotărîrea şi însufleţirea erau de nedescris. Voinescu II a făcut apoi semn cu mîna că are de vorbit şi s-a făcut linişte. Le-a cerut să repete după el formula jurămîntului. Şi din mii şi mii de piepturi s-a auzit repetarea răspicată a fiecărui cuvînt din jurămînt.

Numaidecît apoi, el a citit decretul prin care Cîmpia Filaretului se va numi pe viitor Cîmpia Libertăţii.

Pe urmă au defilat soldaţii, carele breslelor, au cîntat muzicile. Mitropolitul şi unii miniştri au plecat în carete şi caleşti încă mai dinainte de sfîrşit şi mulţi au făcut la fel, căci norii de ploaie se îngrămădesc tot mai mult. Nicolae Golescu ia în sfîrşit cuvîntul şi cere celor de faţă să aleagă pe şeful Gvardiei Naţionale. Se iscă o larmă îndîrjită. Unii propun pe Scarlat Kretzulescu, alţii pe căpitanul Teologu. Pînă la urmă e ales Kretzulescu, care îmbracă deocamdată doar eşarfa de comandant. A început să plouă, repezit, răpăit. Unii văd în asta un semn bun, făgăduială de rod.

UN JOC NERUŞINAT

Chiar din cele dintîi zile ale revoluţiei, o spaimă nemaipomenită îi cuprinsese pe boieri. Amintirile Revoluţiei Franceze, cu cruzimile şi execuţiile ei, îi îngrozeau.

Cel dintîi gînd al tuturor fu să fugă. Dar se zvonise că țăranii ațin drumurile și trimit înapoi caretele boierești, silindu-i pe fugari să rămînă în țară. Pe mulți din cei care încercaseră să fugă se spunea că i-au jefuit, ba pe unii i-au și ucis.

În București le e frică să iasă pe uliță și pe poduri și stau ascunși ba la unul, ba la altul. Cei mai curajoși sînt anume cei mai ambițioși, care-s veseli că au scăpat de Bibescu și văd acum calea deschisă pentru ei.

— Nu poate să dureze asta! spunea Alecu Vulpe. Am mai văzut eu revoluții.

Toată lumea își amintea cum îl „lucrase în foi de viță" pe Tudor Vladimirescu, acest mare vornic și vistiernic totodată, în acele luni din 1821, cu cîtă iscusință se descurcase cînd fusese nevoit să îndeplinească poruncile lui.

Așteptînd, boierii se adunau acum ba la unul, ba la altul și jucau cărți, flecărind despre toate.

De data asta se găseau din nou la Alecu Vulpe, unde erau cinci-șase mese de joc, boierești ori nemțești. Cînd jocul era în toi, se produse afară o mare mișcare și toți tresăriră, speriați, dar dintr-o dată se liniștiră, se înseninară, căci se ivi ca un soare Frosy Băl-Ceaurescu, de-abia eliberată luni dimineața de la Vornicie și întovărășită de colonelul Dăscălescu. E negrăit de tulburătoare într-o rochie de tafta liliachie fără alte volane decît două cercuri jos de aceeași culoare pe poalele largi. Poartă în cap un cauc vișiniu, prins în față cu un surgiuc imens de safir, ca turbanele pașalelor. Cerceii, două briliante care strălucesc viu, trimit ochilor ei albaștri, și așa plini de lumină, reflexe arzătoare. E un joc amețitor al luminii tari de la surgiuc la ochii mari, migdalați, de la cerceii ca niște mici aștri la dinții strălucitori în albeața lor umedă, cînd rîde. Mai toți se scoală și aleargă înaintea ei. Lăcusteanu, care pare grozav de preocupat, nu poate să nu-i spună în treacăt cu îngîmfarea lui de încrezut „cu-

noscător al sexului", cum afirmă el despre el însuși, cu orice prilej:

— *Mademoiselle*, nu știu cînd sînteți mai frumoasă, pe scenă sau în viață? Săptămîna trecută v-am văzut în *Angelul husarilor* și am crezut că sînteți un angel, o floare între angeli.

Frosy era foarte sensibilă la părerile rostite despre apariția și jocul ei pe scenă. Se grăbi să-l întrebe, în timp ce își lăsa mîna sărutată, fără să se uite cine i-o sărută:

— M-ați văzut în *Angelul husarilor*?

Surîdea, și dinții ei de fildeș se cheamă în strălucire cu cerceii.

— Se poate? Se poate să nu vă văz? Am crezut că nimic nu e mai frumos în soțietatea noastră, își reluă el cu încăpățînare ideea de compliment. Dar văd acum că în rochia asta sînteți și mai frumoasă... Și cînd sfîrși complimentul, ca să-i dea autoritate, își pocni pintenii galant.

Se pare că ea vrea să uite că a fost arestată și nici dintre cei de față nu aduce nici unul vorba, căci sînt mulți care văd în atentat mîna lui Băl-Ceaurescu.

Dintr-o aruncătură de ochi, Frusinica se convinse că boierii totuși joacă, fiindcă ea văzu pachetele de cărți pe masă. Îi fusese teamă că din pricina revoluției își vor schimba tabieturile. Se liniști. Avea nevoie de bani numaidecît și nu știa de unde să-i ia. Nu cerea niciodată nimic bărbaților, aștepta ca ei să-i ofere și în genere se mulțumea, și acum, cu micile ei cîștiguri din marginea meselor de cărți. Avea cheltuieli mari și leafa nu-i ajungea nici pentru fleacuri. Mai cumpărase doi cai pentru corvezi. Erau de plătit vizitiul, argatul din curte, feciorul din casă și bucătăreasa, căci nu voia ca bătrînele ei să mai muncească. Pe deasupra veneau lucrurile de îmbrăcăminte foarte costisitoare. Avea deci nevoie de cel puțin patru-cinci galbeni pe zi. Își făcu

totuşi fără nici un fel de grabă loc la masă. Auzi însă limpede în spatele ei pe marele postelnic Năsturel, care spunea, în şoaptă, unui boier mai tînăr de mîna a doua, Lahovary, mîngîindu-şi cu tîlc barba cam rară :

— Giuvaericalele Băl-Ceaureştilor se întorc unde le era menirea, de la început... la fata celeia care a fost jefuită de ele.

Şi Lahovary îngăimă compătimitor :

— E căzut rău, bietul de el.

Se vorbea acum deschis despre această nebunie a lui Băl-Ceaurescu, de patima lui pentru această ucigaşă frumuseţe. Faptul că ea se încăpăţîna să-i spună mereu „unchiule" nu-l descuraja, ba da încă poftelor lui un iz de incest, care-l tulbura şi îndîrjea şi mai mult. Nu se sinchisea nici de faptul că se ştia de către toată lumea că Frusinica nu-i îngăduie mai mult decît un sărut pe obrajii ei de trandafir, în calitatea lui de unchi. El aflase, după cercetări încăpăţînate de amant nenorocos, dar dîrz, că Frosy nu fusese nici a lui Aristia, cum crezuseră toţi, nici a nepotului său şi nici a inginerului neamţ, care se mulţumise să aibă în Bucureşti o bună şi frumoasă tovarăşă de petrecere, cu cîntec şi danţ, cu glume puţin cam tari. Băl-Ceaurescu ştia acum, şi era adînc convins de asta, că la această frumuseţe nu ajunsese încă nici un bărbat. Era sigur că nimeni nu o văzuse decît îmbrăcată în capoatele ei voluptoase de mătase, care abia îngăduiau, cînd se întredeschideau şiret, să lase să se vadă genunchii ei catifelaţi ca florile de nufăr. Părerea lui se răspîndise, şi astfel, după ce tot Bucureştii o socotise pe Frusinica femeia cea mai depravată din acest oraş, care şi aşa avea un prost renume în ce priveşte moravurile aristocraţiei lui, lumea bună începuse acum să vorbească în mod perfid de castitatea ei, care le apărea tuturora nefirească. Urmarea fu că se căutară tot felul de explicaţii, înflorite cu cele mai absurde insinuări. Calliopi Ghica,

soţa lui Băl-Ceaurescu, faimoasa „logoviperă" a saloanelor bucureştene îi găsise o poreclă, repetată, în bătaie de joc, de către femeile din protipendadă : „Fecioara din mahalaua Visarionului". Se pretindea că fuge în ultima clipă de bărbaţi fiindcă trupul ei ar avea mari cusururi ascunse, că are un şoric pe sîn în loc de fraga obicinuită, ba unii, şi mai ales unele, depăşind cu totul afirmaţiile dintîi ale lui Băl-Ceaurescu (care, crezînd că îi apără reputaţia, o calomniase), pretindeau că de la nişte prietene ale doicei ei s-ar fi aflat că nici nu e măcar femeie cu adevărat. La douăzeci şi trei de ani o fată fiind socotită o fată bătrînă, mai toţi susţineau că însuşi faptul că-l poartă de atîta timp pe colonelul Dăscălescu după ea nu dovedea altceva decît că omul avea nevoie de parale ei, iar ea avea nevoie de un *„chevalier servant"*, un sigisbiu cum spunea tot dulcea ei mătuşă, acea „logoviperă", gura rea a Bucureştilor, care după ce-i luase cota parte din avere, prin dezmoştenirea mamei, o mai şi ura acum de moarte.

Băl-Ceaurescu nu credea însă nimic din toate acestea, el era convins că ea nu a întîlnit încă un bărbat adevărat, ca el de pildă, şi îşi spunea că el singur e în stare să încălzească marmura asta rece, că într-o zi, triumfător, o va înmuia şi o va face el femeie adevărată.

Aştepta, pîndea mereu clipa prielnică şi hotărîtoare, iar pînă atunci căra de acasă giuvaericalele familiei, mulţumindu-se să fie îngăduit, cu acest preţ, în apropierea ei intimă, fie şi numai în calitate de unchi.

De aceea îl scoase din sărite gluma lui Alecu Vulpe care, spurcat la gură cum îl ştia lumea, şi cum îi plăcea şi lui să i se spună, căci erau multe femei tinere care făceau un haz nebun de măscările lui, găsise, acum la joc, prilej să facă aluzie la ceea ce şoptea lumea, şi distila cu perfidie şi chiar cu amănunte şi alte vipere în salonul din palatul Doamnei de la Tei (al doamnei răposatului Grigore Ghica-voievod). Lăcusteanu, încîntat de atenţia pe

care i-o dăduse ea, și fericit că se așezase lîngă el, mare cunoscător al sexului frumos, ceruse lui Vulpe — care dădea banca la stos — să plătească întîi miza Frusinicăi.

— Nene Alecule, plătește întîi acestei sublime femei, care ne onorează cu prezența domniei-sale.

— Sublimă o fi ea, spusese acru Vulpe, dar de unde știi dumneata că e femeie?

Toți începură să zîmbească; zîmbi și Frusinica.

Vulpe, văzînd zîmbetele tuturor, stărui în gluma lui echivocă:

— Nu i-ai văzut nici măcar sînii... De unde știi dumneata că nu-i are de pîslă, sau ca niște pungi căzute...?

Lăcusteanu se supără galant și se înflăcără, ridicîndu-se și lipind picioarele de-i pocniră pintenii.

— Sînt convins că are cei mai frumoși sîni din lume... că nici Hebe[1] nu poate a o întrece...

— Să-ți fie de bine dacă ești convins... dar eu nu crez!

— Sînt și eu de părerea maiorului, izbucni jignit și îndîrjit Băl-Ceaurescu.

— Să-ți fie de bine și dumitale, dacă crezi asta, se încăpățînă să stăruie Alecu Vulpe, și ochii lui mici, maliționși, însîngerați ca de țap îl învăluiră cu o părere disprețuitoare, care sugeră celorlalți ideea că marele logofăt e un caraghios dus de nas... Din partea mea eu m-aș prinde că are sînii de pîslă.

— Și eu m-aș prinde că e dimpotrivă... că nici Hebe nu ar putea s-o întreacă, spuse înflăcărat mereu Lăcusteanu.

Dialogul ăsta, neobicinuit în fața unei femei, care era astfel cu atîta lipsă de gingășie discutată, stîrni o veselie tulbure. Cantacuzino își frămînta buzele groase. Toate privirile bărbaților se opreau asupra femeii atîtate și iscoditoare. Costache Cantacuzino, nemaiputîndu-se parcă

[1] *Hebe* — zeița tinereții, fiica lui Jupiter și a Junonei.

stăpîni, lipăi din buze și, în tăcerea asta întărîtată, spuse grosolan:

— Și eu sînt de părerea lui nenea Alecu... Și eu m-aș prinde pe cinci sute de galbeni că Frosy nu are sîni frumoși.

Frusinica stătea cu coatele pe masă și cu bărbia sprijinită în palme. Parcă își apăra talia de privirile iscoditoare. Cînd auzi sfidarea cu o astfel de prinsoare, a lui Cantacuzino, întrebă cu un aer mirat și firesc:

— Și de ce nu pariați?

Toți se priviră încurcați, nepricepînd unde vrea să ajungă ea.

— Cum să pariem? întrebă, mai nedumerit decît toți, chiar Cantacuzino.

— Foarte simplu, îl lămuri Frusinica. Dumneata pui pe masă cinci sute de galbeni, nenea Alecu pune și el pe masă cinci sute de galbeni. Nu? Unchiul Cristache pune alături o mie de galbeni. După ce i-ați pus, eu iau jumătate din banii de pe masă pentru mine, adică o mie de galbeni, și jumătatea cealaltă îi ia cine va cîștiga prinsoarea.

— Adică acel care cîștigă își ia miza înapoi, constată tînărul Leneș.

— Îi rămîne cinstea și favorul de a fi apărat frumosul, întări Lăcusteanu, care era mîndru și de școala lui subțire, cu dascăli de tot soiul.

Oamenii parcă erau buimaci, tot nu pricepeau. Ochii ei mari de safir îi învăluia cu o strălucire dulce, blîndă și candidă. Întrebarea care plutea pe buzele tuturor era însă cum se va ști cine are dreptate și deci cine trebuie să cîștige? Alecu Vulpe parcă băuse un pocal de vin nou, care îi înfierbîntase sîngele. Preciză el gîndurile celorlalți:

— Și cum o să știm, Froso, dacă ai sîni frumoși sau nu?

— Foarte ușor, răspunse femeia, cu o ușoară rumenire a obrajilor albi, cu o tremurare abia simțită a nasului sumes, cu nările lui ca niște mici petale de trandafir alb. Vi-i arăt!

Peste tăcerea încremenită flutură un roi ușor de pofte.

— Ne arăți sînii? întrebă din nou, brutal, Alecu Vulpe, dar fonf, pentru că nu mai avea dinți la șaptezeci de ani, cu buzele împleticite. Cum? Cînd?

— Acum, aci...

Fu o tăcere de necrezut.

— Ei... și cum... și cum știm dacă sînt frumoși? întrebă bîlbîit Cantacuzino.

Fata ridică senină și candidă din umerii roz-albi:

— Asta nu știu...

Toți băuseră parcă o drojdie tare. Cantacuzino se întoarse hotărît și arătă două cupe de Baccarat pe masă.

Erau cupe subțiri de băut șampanie, din care avea să li se dea mai pe urmă. Boierii socoteau că pot lua dulceața cu aceeași linguriță și bea apa din același pahar, dar de șampanie ziceau, rafinați, că este necivilizat lucru dacă n-o bei în cupe rotunde și subțiri de cristal.

— Pentru mine sînt frumoși numai dacă sînt albi și pe potriva acestor cupe... Le luă în mîini pe amîndouă și le puse la o palmă una de alta în fața ei. Erau două cupe desăvîrșit rotunde, de loc adînci, cu picior subțire, cu cristal fin lucrat în flori de crini. Ușoare și transparente, nu aveau masivitate... Va trebui deci să vedem dacă sînt la fel.

Toți crezuseră că această pretenție nesăbuită pune capăt discuției, dar Frusinica spuse simplu:

— Bine...

Băl-Ceaurescu trînti pe masă două pungi pline cu aur. Cantacuzino puse și el înfrigurat cîteva fișicuri de galbeni în fața lui, lîngă miza celuilalt. Alecu Vulpe, la rîndul

său, cu buzele căzute, parcă beat, așeză pe masă încetișor, ca în fișicuri, cinci sute de galbeni.

Era o liniște încremenită, o tăcere de cleștar. Frusinica, încet, măsurat, luă din grămada de bani jumătate și îi puse cu grijă în punga ei de brocart liliachiu, ca și rochia, în care-și purta batista, banii și alte lucruri mărunte. Apoi, subt privirile lor încinse de pofte, toropite, își lăsă rochia, decoltată sus, peste umeri în jos. Sînii apărură în culcușul transparent de mătase moale al cămășuței ușoare ca un voal. Lăsă apoi încet de tot, ca și cînd ar fi oficiat, și umerii subțiri ai cămășuței jos. Bustul întreg apăru modelat și alb ca de marmură. Coșul pieptului, săltat, purta în dreapta și în stînga, ușor, depărtați, doi sîni cu unduiri de crin atît de suave, că nu se putea vedea nici un început, ca pieptul de porumbel alb, totul creștea și se topea în creșterea lui, și pînă la urmă se încheia cu cele două boabe de smeură, care le sporea parcă albeața. Tăcută, luă de pe masă cele două cupe și le așeză, fiecare pe cîte un sîn, ca niște paftale de cristal transparent.

Potrivirea era desăvîrșită. În înfrigurarea aprigă și tăcută era ceva din patima cu care, în numeroasele și faimoasele tablouri ale Renașterii, bătrînii priveau pe Suzana în baie, dar acolo în tablouri, Suzana nu știa că e privită.

Cu un surîs de învingător, Băl-Ceaurescu își luă înapoi mia de galbeni, punînd-o fălos în buzunarul anteriului.

— Spune-i și bunei mele mătuși ce ai văzut, unchiule. Se pare că o interesează foarte mult, se întoarse, cu un zîmbet afurisit, Frusinica spre Băl-Ceaurescu.

Pînă seara tot orașul, adică toată lumea bună, nu vorbea prin saloane decît de această nebunie nerușinată a Frusinicăi. Cel mai mult suferi Aristia, căruia îi dădură lacrimile. El nu-i văzuse niciodată sînii. Bălcescu, auzind despre întîmplarea asta, se întristă puțin și apoi se îngrozi de zădărnicia frumuseții femeiești.

„OLTENII" SPRE BUCUREȘTI

Acum se știa, în sfîrșit, sigur. Fracțiunea guvernului, care a ocolit pe la Craiova, se întoarce în București. Timp de vreo două zile nu s-a știut nimic despre „olteni", cum li se spune, și în cugetele membrilor guvernului de la București intrase neliniștea. Dacă cei patru: Eliade, Magheru, Tell și Ștefan Golescu sînt cumva supărați sau cine știe ce și nu mai vor să vină în București ca prieteni? O luptă între fracțiunile revoluționare îi îngrozea pe toți.

Plecați în ziua de 9 iunie din Izlaz, după ocolul făcut pe la Craiova, unde au fost și arestați de reacționari cîteva ceasuri, pînă i-a eliberat Magheru, timp de trei zile nu s-a știut nimic despre ei, despre gîndurile lor. Cu forțe militare, serioase pentru cîtă armată se găsea în Țara Românească, două companii de linie, șase sute de dorobanți și tot atîți volintiri, cu Magheru, Tell și Pleșoianu, oameni iubiți de ostași, putea să fie loc pentru orice presupunere, mai ales cînd doi membri ai fracțiunii de la Craiova, Popa Radu Șapcă și Pleșoianu fuseseră lăsați afară din noul Guvern provizoriu, constituit la București. Preotul țăran de la Celei putea să ridice și singur o parte din țărănime, iar Eliade, la rîndul lui, avea negustorimea și intelectualii. Au răsuflat deci ușurați cei din București cînd, în seara zilei de 14 iunie, au fost vestiți că „oltenii" dorm în noaptea aceea la Pitești, că în noaptea de 15 vor cina la Ghergani, de unde vor pleca în zori, așa încît în ziua de 16 pe la prînz să fie în București. Ceas potrivit pentru o primire cît mai plină de pompă.

Vin de altminteri în cîteva trăsuri, fără trupă, pe care au lăsat-o în urmă, căci altfel le-ar fi trebuit încă o săptămînă ca să ajungă la București. De la popas la popas se formează un soi de alaiuri locale alcătuite din cîrmuitorii județelor, subtcîrmuitori, dorobanții locului și numeroase trăsuri cu prieteni, cum și destul de mulți săteni.

De altfel, ocolul pe la Craiova fusese un ocol strategic, la care Eliade ținuse în mod deosebit, căci era bine să fie cît mai departe, în mijlocul pandurilor și al trupelor prietene, cîtă vreme situația nu e încă pe deplin lămurită în capitală.

Sînt acum la ieșirea din Ghergani în totul vreo douăzeci de care te și brișt în frunte cu zeci de săteni călări, gătiți cu flori și panglici, cu steaguri tricolore și cu dorobanți călări în urmă. Cîtă vreme trec prin sate, e totdeauna și lume multă, care privește și le aruncă flori.

De-abia ieșiseră din Slobozia-Moara, cînd se văzură așteptați de un alt mic alai, numai din două care te, dar acestea luxoase, cu roțile vopsite în galben. Erau oprite în marginea drumului, subt un stejar rotat. Eliade recunoscu numaidecît pe prietenul său, bancherul Pavlicioni, însoțit de noul membru al guvernului, Hagi Curti. Alaiul cel mare se opri și oamenii se salutară între ei. Pavlicioni îi felicită călduros pe cei trei care rămăseseră în guvern, și, la pornire, pofti pe Eliade în careta sa. Hagi Curti, care spusese că e trimis de guvern ca să-i întîmpine, îi pofti într-a sa pe Tell și Ștefan Golescu, fiindcă Magheru declară că rămîne cu Pleșoianu în trăsura lui de țară.

Nici „oltenii" n-au avut la rîndul lor știri din București și de aceea Eliade este grăbit să cunoască situația. Este neliniștit, iritat, din pricină că arșița asta și norii negri încălecați spre munte vestesc o furtună. Se gîndește cu amărăciune că n-o să se aleagă deci nimic din primirea de la București.

Pavlicioni suferă și el grozav din cauza zădufului și cu toată eleganța lui obicinuită și-a deznodat legătura care-i înconjoară de trei ori gulerul alb, cu aripi mari, ascuțite. Pune mîna pe umărul prietenului său, ca să-l facă mai atent la cele ce va spune:

— V-am ieșit înainte, anume, ca să-ți explic situația de la București. Vreau să fii bine informat, chiar înainte de

a da ochii cu ei. După cum știi, crez, s-a format un Guvern provizoriu și alt minister.

— Foarte rău... Trebuia să-l păstrați pe cel făcut de noi la Izlaz.

— Cu Popa Șapcă în guvern? Buzele lui cărnoase se strîmbă într-un surîs dispreţuitor: Și pe urmă, se mai și făcuse altul la București, cu Bălcescu, cu Rosetti... Nu se poate... Am pus în locul lor un mare negustor, deocamdată, și vreo doi-trei boieri liberali. Îi spune apoi lista întreagă. Deși o cunoaște, Eliade o ascultă cu luare-aminte.

— Trebuie să rămînem pe muchea dealului, nici în dreapta, nici în stînga...

E surprins că Eliade în loc să fie bucuros e mirat și iritat.

— Ați pus doar secretari în guvern pe Bălcescu și Alecu Golescu-Negru? Aștia erau comitetul „Frăției"...

— S-a isprăvit cu „Frăț a". Acum sîntem cu toții frați. Nu ne trebuiesc anarhiști în guvern... Dumneata ai spus-o: Urăsc tirania, mi-e frică de anarhie!

Eliade rămîne îndelung pe gînduri, apoi ar vrea să spuie ceva, dar Pavlicioni îi pune dinainte o foaie de hîrtie, scoate un toc și călimara din cutia de la capra trăsurii.

— Iscălește acum asta.

Ministrul citește nedumerit.

— Ce-i asta?

— Un ordin al dumitale către ispravnicul numit azi, Florian Aaron, să-mi aducă țăranii de pe moșie la secerat.

Eliade s-a posomorît brusc, a luat de pe coșul caleștii un mănunchi de flori și-l miroase îndelung. Pe urmă întreabă nedumerit:

— Dar ce? Nu ies singuri? Noi am dat la Craiova poruncă aspră către clăcași să continue muncile pînă la toamnă, cînd se va chema Adunanța Constituantă.

— Ordinul dat de dumneavoastră e apă de ploaie. Nu ajunge aci un ordin. Li s-a urcat Proclamația la cap clăcașilor. Uite cîmpul! N-a început secerișul și sîntem în a doua jumătate a lui iunie. Îi arătă holdele de un auriu roșcat care fremătau acum înainte de furtună.

Eliade șovăie mereu:

— Ce poci face?

Pavlicioni întoarce capul spre el, aprig.

— Ascultă, mie nu-mi arde de glume... Pierz recolta de pe trei moșii... Eu te-am ajutat cînd ai avut nevoie.

Aluzia asta la ajutorul dat pentru cumpărarea tipografiei îl cam supără pe Eliade.

— Dar ce poci face? Ți-am spus că am dat ordin ca să se muncească ca și pînă acum.

— Asta îți cer și eu. Nu-ți cer ceva nou. Însă e nevoie să dai anume poruncă ispravnicului Aaron ca să-i scoată la secerat ca și pînă acum, adică cu dorobanții după ei. Să-i scoată pe moșia mea... Semnează aci.

Eliade lasă capul în piept, nemulțumit, iritat; totuși semnează.

Au ajuns la București abia pe înserate, căci furtuna i-a prins înainte de Chitila și a fost nevoie să se adăpostească la un conac. Din norii negri, încălecați unii peste alții ca niște arătări de spaimă, curgeau, departe peste dealuri, umbre de snopi lungi de ploaie, pe cînd în jurul trăsurilor vîntul ridica vîrteje de praf, spulbera frunzele căzute și culca copacii tineri, îndoindu-i, despletindu-le ramurile celor mai mari. Pe urmă a fost o năruire de tunete, întretăiate de fulgere, și a început potopul. N-a durat mult, ca la un ceas, un ceas și jumătate, dar cînd a fost ca ei să iasă iar la drum din adăpostul de la Chitila, totul era înaintea lor ca o baltă, prin care caii călcau la întîmplare, căci drumul nu se mai cunoștea.

Vremea se răcise brusc, încît seara asta grăbită de 16 iunie părea o seară de toamnă, iar cerul rămăsese, jos, acoperit tot, în afară de o geană de lumină roșiatică spre apus.

Prin sat, cîteva acoperişuri fuseseră ridicate şi trunchiuri de copaci frînţi erau culcaţi uneori de-a curmezişul drumului.

N-a mai putut fi vorba de primire la Bucureşti, iar cei patru au depus jurămîntul la Palatul Administrativ, în faţa mitropolitului şi a celorlalţi membri ai guvernului.

*

Începu, la cererea lui Eliade, în continuarea şedinţei de primire, o şedinţă de lucru, şi în această întîie şedinţă a întregului guvern s-au lămurit multe, s-au ales apele de uscat. Cu o înverşunare de nedescris Eliade ceru să se dea afară, cum zice el, chiar în acea seară o poruncă neşovăitoare către clăcaşi, ca să iasă numaidecît la secerat pe moşiile boiereşti.

Pe cînd căuta o formulare oarecare, spre indignarea lui Bălcescu şi a lui Arăpilă, poetul-ministru scoase din buzunar un caiet şi spuse că el are scris, încă de pe drum, redactate gata, deci, două proclamaţii, una către săteni, alta către proprietari şi că vrea să le supună Sfatului miniştrilor ca să se pronunţe asupra lor. Arată că este neapărat nevoie ca ele să poarte, dacă nu acelaşi număr, atunci negreşit aceeaşi dată, ca să poată linişti cu totul pe proprietari.

— Eu nu-l înţeleg pe fratele Eliade ? întrebă mînios Alecu Golescu. Guvernul domniei-sale a fost arestat şi batjocorit de proprietari la Craiova, fie şi numai o oră. Nu au scăpat de la pieire, după cît aflarăm, decît datorită curajului şi clarvederii fratelui Magheru, care a despresurat guvernul... Ei bine, tot mai vrea „să-i împace pe proprietari ?" Crez, vreau să zic doar că asta este părerea mea, că el ar merita ca proprietarii să-l aresteze din nou, poate că atunci ar pricepe că nu e cu putinţă înţelegerea cu ei.

Eliade nu răspunse, înghemuit în el însuşi ca subt o carapace, şi ceru iar „să se dea afară" fără întîrziere următoarele două decrete, a căror ciornă o citi cu un glas sonor şi hotărît :

„Proclamaţia Nr. 15
În numele poporului Romîn
«Dreptate-Frăţie»

Fraţilor săteni,

Dumnezeu s-a milostivit ; după atîtea certuri, ne alină durerile şi, prin schimbarea ce s-a făcut, ni se dete fericirea."

Cînd Eliade ajunsese aci, Arăpilă izbucni într-un hohot de rîs.

— Fericire ? Unde naiba-i fericirea ?

Eliade se supără şi ameninţă că nu mai citeşte, dar continuă :

. . . . . .

...„Însă, precum oamenii cei buni s-au gîndit la voi, asemenea şi voi să vă gîndiţi la paguba cea mare ce ar fi pe ţară, cînd v-aţi îndărătnici a lăsa bucatele proprietarilor şi arendaşilor nestrînse. Prin urmare, daţi ajutor cu toţii, faceţi încă trei luni înlesnirile ce faceţi cu claca...

...Această întîrziere de trei luni nu are altă pricină decît chiar interesul vostru, cît şi al proprietarilor, ca să se poată culege rodurile lucrului cîmpului de estimp."

Bălcescu, care dintr-un soi de ciudă se-ntorsese cu spatele spre ei şi privea pe fereastră, căutînd în gînd ce ar fi de făcut, fierbea acoperit şi, cînd Eliade ajunse aci, izbucni mînios :

— Rîde ţara întreagă de noi cînd va ceti că munca de clacă este în interesul clăcaşilor. Sătenii trebuie lăsaţi să-şi adune mai întîi bucatele lor de pe cîmp. Nu înţelegeţi odată asta?

Eliade s-a oprit cu încăpăţînare, fără să răspundă, pufnind doar pe nas. A aşteptat un timp, apoi a dat citire mai departe:

...„Fraţilor, vrăjmaşii voştri nu erau şi nu sînt boierii, ci pravilele rele şi greşelile domnilor...

O să se facă o Adunare Obştească, unde o să se cheme mai mulţi dintre săteni ca să arate Stăpînirii toate păsurile voastre...“

Aci Bălcescu, care se trîntise iar dezgustat într-un scaun cu spătar înalt din colţ, de lîngă fereastră, sări în sus plin de mînie:

— Ce vreţi dumneavoastră, domnule Eliade, să spuneţi cu frazul ăsta, că „vom face aşa ca în Adunarea Obştească să se cheme mai mulţi dintre săteni“? Cum „să se cheme“, aşa... ca musafiri? Cine are să-i cheme? Dumneavoastră, care văz că vă numiţi „stăpînire“? Ce-i asta „stăpînire“? Ce gînduri aveţi? Adunarea Obştească trebuie aleasă prin vot obştesc şi nimeni nu are dreptul să anticipeze voinţa obştei... Nu există nici o „stăpînire“.

Nicolae Golescu făcea semne lui Bălcescu să se liniştească, în timp ce mitropolitul se întorcea la dreapta şi la stînga, ridicînd dezolat din umeri.

Eliade se rezemase de spătarul jilţului şi, întors pe jumătate, părea că nu vrea să audă nimic.

Arăpilă şi Magheru luară însă cuvîntul ca să susţină cu hotărîre părerea atît de îndreptăţită a lui Bălcescu. Abia atunci Eliade se întoarse surprins către Magheru şi îi spuse ironic:

— Dumneata, frate Magherule, parcă erai de altă părere la Craiova?

— Nu vedeam atît de limpede, cum le văz acum, gîndurile dumneavoastră. Domnul Bălcescu are dreptate. Nu există, nu poate să existe altă stăpînire decît poporul însuşi.

Eliade se îmbufnă iar şi aştepta, tot pe jumătate întors, să se facă linişte.

Nicolae Golescu se apropie de scaunul îndepărtat din colţul sălii şi-i şopti lui Bălcescu, prefirîndu-şi bărbuţa roşcată:

— Lasă-l astă-seară pe Eliade... E obosit de drum şi e nervos. Nu trebuie să ajungem la o ruptură în guvern chiar de la prima şedinţă comună.

Mitropolitul arătă cu mîna întinsă că vrea să fie ascultat:

— Socot că unii dintre colegii noştri nu au obicinuinţa discuţiilor în adunanţe conducătoare. Se cere o anumită măsură, fără care nu ne rămîne decît să tăbărîm unii pe alţii, ca la spartul bîlciului.

Eliade putu citi mai departe; la sfîrşit se văzu însă că în consiliu domneşte o tăcere apăsătoare.

— Nu ştiu ce să crez... Sfatul guvernului nu e de părerea mea?

Mitropolitul, din fruntea mesei lungi de nuc lustruit, acoperită cu faţa de postav roşu, făcu un semn, un semn prezidenţial cu mîna, abia văzută din mîneca largă a giubelei mătăsoase.

— Sfatul guvernului va vota la sfîrşit, şi acesta, şi nu altul va fi răspunsul său... Mai aveţi ceva de arătat, domnule Eliade?

Cel întrebat citi a doua Proclamaţie, cu aceeaşi dată de 16 iunie:

— Ele se întregesc una pe alta, lămuri el.

„În numele poporului Romîn
«Dreptate-Frăție»
Guvernul provizoriu către toți proprietarii de moșii

Fraților,

Acei care s-au sculat în numele dreptății și al frăției n-au putut avea cuget să năpăstuiască pe nici una din clasele societății...“

Arăpilă, care se dusese și el în colț, aproape că șuieră la urechea lui Bălcescu :

— Asta-i îndrăzneala... Vorbește acum în numele „Frăției“, unde nu a fost admis decît acum cîteva săptămîni.

Iritat, Eliade se opri iar din citit și așteptă pînă cînd se făcu din nou liniște.

...„Fraților ! Nimeni n-a putut avea de gînd a vă răpi moșiile. Poporul Romîn voiește ca săracii săteni, plugarii hrănitori ai orașelor, care pînă acum au purtat toate greutățile țării prin munca lor și care de atîtea veacuri au lucrat moșiile și le-au îmbunătățit și au hrănit pe strămoșii voștri, să aibă și ei drept la o părticică de pămînt. Acea părticică și acum este lăsată pentru hrana lor și țăranii plătesc pentru dînsa o arendă foarte împovărătoare de la Regulament încoace... Ei plătesc clacă, iobăgie, dijmă...“

Aci mitropolitul, ca să atragă luarea-aminte că Proclamația dă satisfacție și grupului care protesta, sublinie, apăsînd vorbele :

— Asta așa-i... Foarte bine zis.

Cei mai mulți aprobară, unii gata să se lase convinși, alții erau convinși de mai înainte.

Eliade citi mai departe :

...„Acum patria recunoscătoare către frații noștri săteni a hotărît principiul și a consfințit prin jurămînt să scape pe fratele său sătean de robia clăcii, a iobăgiei și a dijmei, însă patria...“

Arăpilă întrerupse sec și rosti aprig, șuierat, cu privirea scînteietoare :

— Ei, acum să vedem și pe „însă“...

Eliade își mușcă mustața și așteptă iar, apăsat, cu intenție. Apoi citi mai departe :

...„Însă patria, ca o mumă bună a tuturor, nu voiește ca această măsură de înfrățire să fie spre paguba proprietarilor ; de aceea Guvernul provizoriu declară, ca să fie în cunoștința tuturor, atît a fraților săteni, cît și a fraților proprietari, că deși s-a hotărît și s-a jurat sfințenia principiului, însă pînă cînd nu se va aduna Obștească Adunare Constituantă care să chibzuiască și să hotărască cum se cuvine ca Stăpînirea să despăgubească pe proprietari pentru desființarea drepturilor de care ei se bucurau pînă acuma...“

Bălcescu, deși era hotărît să nu mai intervie în seara aceasta, izbucni iarăși, întrebînd cu pumnul întins plin de mînie :

— Ce vreți dumneavoastră să spuneți, domnule Eliade, că proprietarii trebuie să fie despăgubiți pentru drepturile de care ei se bucurară pînă acum ? Vreți să spuneți că vor fi „despăgubiți“ pentru că nu mai sînt vornici și spătari ? Că vor fi despăgubiți pentru tot ceea ce a cîștigat revoluția ? Chiar și pentru aceea că nu vor mai avea dreptul să bată la scară și să afume cu ardei țărănimea ? Și cine-i va despăgubi ? O adunare de proprietari ? Cum va fi aleasă ? Ce înseamnă bîlbîiala asta revoluționară în cel dintîi ceas al guvernării noastre ?

Eliade ridică din umeri, într-un gest de iritare, care ar fi vrut să spună : „asta am zis eu ?“ Se mulțumi însă cu atît și începu iar cititul :

...„Pînă atunci, nu e drept, nici nu este iertat ca sătenii să înceteze de a răspunde proprietarilor sau arendaşilor de moşii îndatoririle proprietăreşti, afară de acea infamă iobăgie..."

— Pînă acum poruncile astea sînt singura voastră măsură sigură, mîrîi Arăpilă.

Eliade mai citi încă aproape un sfert de oră, dar nimeni nu-l întrerupse. Bălcescu era din cale afară de dezgustat. La urmă, mitropolitul puse la vot ambele Proclamaţii, fără nici un soi de comentariu.

Nu votară împotrivă decît trei inşi : Bălcescu, Magheru şi Arăpilă, iar Voinescu II se abţinu, prefăcîndu-se neatent.

La propunerea lui Nicolae Golescu, înainte de ridicarea şedinţei, cei de faţă mai semnară un decret, dar acesta nu mai stîrni nici o discuţie.

„Decretul Nr. 23

În numele poporului Romîn

«Dreptate-Frăţie»

Guvernul provizoriu hotărăşte :

1. Toţi amploaiaţii Statului vor purta eşarpe cu culorile naţionale în vremea cînd se află în funcţii.

2. Membrii Guvernului provizoriu şi miniştrii vor purta eşarpa de la dreapta spre stînga.

3. Amploaiaţii Poliţiei vor purta eşarpa la mîna stîngă, ceilalţi amploaiaţi o vor purta încinsă..."

*

Plecînd pe drum, în birjă cu Arăpilă, căci nu se putea merge pe jos, deoarece străzile erau ca nişte băltoace, iar din multe pivniţe oamenii tot mai scoteau apa înspumată cu doniţele şi cazanele de tinichea, făcură o constatare ciudată.

De unde, după cum aflaseră ei, la Craiova Tell ceruse să fie împroprietăriţi neîntîrziat clăcaşii, prezentînd chiar el un proiect de decret, dar se opusese Eliade, susţinut atunci de Magheru, şi numai aşa Eliade izbutise să facă să se dea uimitorul decret de la Craiova, prin care clăcaşii erau îndatoraţi să iasă la muncă pe moşiile boiereşti, dimpotrivă, la şedinţa de azi, Magheru s-a alăturat cu hotărîre la protestarea lor, a lui Bălcescu şi a lui Arăpilă, votînd cu ei doi împotriva Proclamaţiei, în timp ce Tell s-a lăsat foarte uşor convins de mitropolit şi de Eliade. Au convenit însă amîndoi că nu pierd la schimb.

SAFTA CEA NEAGRĂ CROIEŞTE CU GÎRBACIUL

Luînd cunoştinţă de Proclamaţia către „fraţii săteni", cum şi de cea către „fraţii" proprietari de moşii, administratorii de judeţe au înţeles ce au de făcut şi încă de joi, mai ales în satele cele mai apropiate de Bucureşti, poruncile au pornit severe, ca dorobanţii să scoată fără întîrziere lumea la muncă pe ogoarele boiereşti.

*

La Vadu Rău, oamenii abia sfîrşiseră cu strînsul snopilor de pe pogoanele lor şi se pregăteau să-l treiere cu cele cîteva perechi de cai care se găseau în sat, căci în douăzeci de ani cam sărăciseră de vite şi îndeosebi nu aveau cai, cînd vineri, încă de cu noapte, fură treziţi în pocnet de harapnice. Logofeţii boiereşti, şi mai ales Buimacu, însoţiţi de cîte patru dorobanţi călări, sculau lumea să meargă la seceră pe lanurile arendaşului. Oamenilor nu le venea să-şi creadă ochilor şi urechilor. Celor mai mulţi parcă li se frînse deodată şira spinării. Mitru

Chibuc, lung și uscat, își luă inima în dinți și începu să strige în poiana răscrucii, unde se adunaseră nechemați, ca să se sfătuiască, pe malul de doi-trei pași, care cobora de la porțile caselor spre Gîrloagă :

— Nu mergem. Costituția a șters claca !

Dar o lovitură de bici îi plesni fața și lăsă pe ea o dungă vînătă. Buimacu ieșise călare de după casa lui Duță Căciulămare și se oprise nevăzut lîngă ei.

— Vreți costituție, ai ? Uite costituție... Și iar îl pocni.

Oamenii, neavînd ce să facă, ieșiră iarăși, încă din zorii zilei, la munca lor de robi, așa cum fusese de cîndu-i lumea. La capătul lanului, unde se opriră să răsufle, Ion Firu se uită cu ochii rotunzi, sticloși, duși în fundul capului la Toma și fruntea i se încreți și mai mult.

— Ei, frate Tomo, nu scăpărăm dă clacă nici dă data asta... Și rămase cu privirea pironită în pămînt.

Toma, la început, nu mai putea de rușine față de oamenii pe care, se chema, își zicea el în gînd, că îi păcălise, mai ales că în batjocură fu dus și el la cules de spice cu copiii, dar pe urmă se îndîrji iar :

— Ei, n-am scăpat acum... o să scăpăm peste o lună... O să vedeți voi.

Frate-său, Ion, iar îl privi amărît și nedumerit, cu un zîmbet greu, care nu se vedea de subt mustața căzută și umezită de scuipat.

— Peste o lună, mă ?

— Peste o lună, peste două... o să scăpăm noi dă claca asta... Numai să nu mai fim atît dă bicisnici.

Vorbea Toma, dar numai el știa ce era în inima lui de rușinea îndurată.

Cînd soarele era de trei sulițe pe cer, doi dintre dorobanți plecară spre alte moșii.

Pe la prînzul cel mic, ca să îmbuce ceva și să hodinească o țîră, alde Firu și vecinii lor s-au tras spre marginea drumului cel mare, deși era o postață de mers pînă să ajungă la el, dar aveau acolo carele și vitele defugate,

a umbra unui frasin mare și umbros, lîngă un puț cu cumpănă, căci intraseră cu secera în lanurile boierești, în zori, din jos de sat, spre Mărunțișu. Carul îl păzise Luța, fetița de cinci ani acum, a lui Codan, un năpîrstoc de fată, neastîmpărată ca un cățeluș, care-și cam făcea de cap cu tată-său, dar știa de frica Saftei, că ea nu glumea. În grija ei rămăsese și Tricuț, băiețelul de un an și opt luni. Pe iarba rară de lîngă trunchiul scorțos al copacului așternuseră un ștergar și pe el pusese Safta de-ale gurii pentru toată lumea. Dumicau cuminți, mișcînd fălcile îndelungă vreme, ca să simtă mai bine gustul mălaiului făcut la țest, al brînzei care începuse să se încrețească în sare și al cepii. Erau acum cam mulți : Codan, Toma, Ion, cu cele două fete ale lui, gineri-su Vasile Țurcă, nepoțica de cinci ani și băiețelul care începuse să umble și să vorbească binișor.

Safta singură nu se oprea o clipă locului. Luase pe lan, la cîțiva pași de ea, și fetița cea mică de tot, pe Ionica, într-o copăioară, că nu putea s-o lase aci la căruță, fiindcă era departe. Ca să-i fie la îndemînă, o punea acolo, subt un măr păduret, cam fără umbră, chiar lîngă locul de seceră. O ținea în copaie de frica popîndăilor și a gîngăniilor de tot soiul, căci de la nenorocirea cu celălalt copil al lui Codan ea nu mai avea inima să lase copiii închiși în casă cînd ieșeau la muncă. O adusese acum și pe ea, firește, aci lîngă puțul de la drum. Ducea copaia cînd pe umăr, cînd în creștetul capului, ținînd-o cu o singură mînă. Aci, după ce așternuse și după ce scosese apă, ea lăsase bărbații să mănînce și spălase plodul, îi schimbase scutecul și-i da să sugă. Oamenii erau frînți de oboseală și abia își clătiseră ochii năpădiți de năduşeală și praf. Pe cînd Safta, în cămașă prăfuită, de pînză și cu vîlnicul negru dinainte, întindea brațele, goale și călite, căci mînecile i se adunaseră spre umeri, scoțînd încă o ciutură de apă, Ion băgă de seamă, și spuse cu un soi de mirare :

— Măi Tomo, ţie nu ţi se pare că femeia asta s-a împlinit binişor ? Dă cînd o ştiu io avea braţele subţiri şi uscate ca dă băieţoi. Hă... Ce zici ?

— Ehei, s-a împlinit d-a binelea, răspunse Toma, căutînd să-şi scoată de la spate un spic de grîu, pe care neastîmpărata de Luţa i-l vîrîse subt cămaşă, mînioasă, fiindcă el îi prinsese năsucul între două degete, ameninţînd-o că i-l fură... S-a împlinit binişor... mă Ioane, da' tu nu vezi că a început să semene cu răposatu tată-su, cu Miai ?

— Ce să spui, seamănă pă zi ce trece cu Miai, dar vezi că Miai era bărbat frumos.

— Păi, uite că şi Safta s-a făcut frumoasă, nu vezi, bre ? se amestecă în vorbă Lisaveta, care-şi căuta loc să se aşeze ca un cîine, fiindcă hatul era cam gloduros, la umbra frasinului. S-a făcut frumoasă. Dacă unchiu Miai era aşa, era frumos, nici vorbă.

Era adevărat. De cînd căzuse peste ea, la douăzeci şi şase de ani, norocul neaşteptat al măritişului, ea, pe care toţi o vedeau îmbătrînită, singură şi înăcrită din pricina urîţeniei, înflorise toată în două veri. Nu mai avea cearcănele orbitelor osoase şi golul nărilor care-i dădeau, împreună cu oasele obrajilor uscaţi şi fruntea streaşină ieşită, acel cap de mort care cam speria lumea. I se împliniseră pleoapele şi ochii negri i se făcuseră veseli şi luminoşi ; oriunde era în chipul ei un os şi o uscăciune, se întregise şi se rotunjise ceva. Fruntea, nemaicăzînd în gol ca o streaşină, părea acum numai netedă şi rotundă, buzele i se făcuseră mai cărnoase, fălcile care jos, la ureche, făceau un uşor coltuc ca al lui taică-su, prinseseră carne şi aveau acum ceva cu adevărat femeiesc în ele, nările aveau un freamăt de sînge şi acopereau mai mult, dar nasul tot aducea cu acel plisc de vultur care înfiora femeile. Nu mai era bolnăvicioasă şi, fără să se îngraşe, trupul ei nu-şi mai arăta de loc oasele.

Nemaipomenit era că de unde pînă la douăzeci şi cinci de ani părul i se cam uscase şi încărunţise pe ici pe colo, acum se făcuse iar negru şi lucios tot.

— Hei, mă Codane, te aleseşi şi cu nevastă frumoasă şi cu femeie harnică. Ai avut ochi bun, mă, spuse Lisaveta, vîrîndu-şi mîinile subt cap, drept căpătîi, pe un muşuroi de pămînt la umbra frasinului, că se vedea şi ea ruptă de oboseală. Ce-i făcuşi, mă băiete, dă să schimbă aşa ?

Vasile Ţurcă, bărbatul Lisavetei, strigă de la puţ, de unde aştepta să scoată apă ca să adape boii :

— Hei, ce-i făcu ? Mai întrebi şi tu... Ce vrei ? A dat biata fată... care să usca bătrînă... dă ce ştii tu... Şi acum e alta... Şi-şi turnă şi el o ciutură de apă în cap, ca să se răcorească.

Cerul dogorîtor şi senin, deasupra, era, în zare, greu de ales între pulberea nemişcată şi ceaţă. Ion nu se lungise, sta numai rezemat de trunchiul frasinului, sprijinit cu cotul într-o mogîldeaţă de pămînt lutos, care se ivea din troscotul rar ca un petic rîios.

— Spui prostii, mă Vasile. Nu e aia ce crezi tu, mă. Sînt copiii, mă... O femeie care rodeşte să hrănească o dată cu rodul ei, mă, că i să dezleagă sîngele, care vezi tu... merge în tot trupu, care... de ! musteşte apoi ca para pîrguită, vezi tu... Ion vorbea greu cînd vrea să spuie prea mult.

Toţi se uitau acum la Safta, care, rezemată de tulpina frasinului, potrivea între buzele copilaşului ţiţa doldora, fumurie, cu floarea neagră de care el întindea apoi lacom. Ea auzise tot ce spuneau ei, dar se prefăcea că nu aude. Ca totdeauna era furioasă cînd i se pomenea de tată-său şi se îmbufna. Dacă avea poate chipul şi înţeleala la faptă a lui Miai, Safta avea şi inima lui Toma, dar mai ales avea cugetul drept şi hărnicia de bou a lui Ion. Din cîte auzise ea, socotea că tată-su fusese cam prea fluşturatec şi îl disprețuia.

De la o vreme, Toma, care sta pe crucea carului lîngă boii dejugați, că de cătrănit ce era nu mai asculta nimic, se ridică dintr-o dată, nemailuînd în seamă nici ghidușiile Luței, și spuse hotărît :

— Frate Ioane, io plec la București, plec năpristanu... Boierii ăia ai mei m-au făcut dă rușine rău... Mă duc să văz ce gînduri au, în ce ape să scaldă... Și începu să adune în traistă, la loc, ce rămăsese din mălai și două cepe. Luă și codirișca de îndemnat boii.

— De, mă Tomo, io ce să zic ? Am crezut și io ca prostu că boieru nu mai e boier... Da' ce vrei ? Ei cu ale lor... noi oropsiții, cu ale noastre... Cum să stea să-și puie ei obrazu pentru opincă ?

Ion își ridică sprîncenele căzute parcă peste ochii cenușii și dădu din cap încet, ca o vită, rumegîndu-și gîndul.

Toma se scutură de pulbere, mai trase o dușcă de apă rece din botă.

— Mă duc... Că tot nu sînt dă cine știe ce folos, așa, fără mînă, la secera asta...

Se făcu nevăzut, cu traista în băț și bățul pe umăr, în tarlaua de porumb de peste drum, că dorobanții tocmai începuseră să caute călare oamenii, zorindu-i să-și înceapă iar munca istovitoare subt soarele care acum cădea parcă în creștetul capului, arzînd pielea ca focul.

Safta strînse și ea ce era de strîns, îi mai spuse încă o dată Luței să vadă de băiețel ca de ochii din cap, își puse copăița pe umăr și porniră spre mărul pădureț.

Bărbații retezau din nou, cu secera, femeile legau în urma lor snopii. Îi usturau ochii pe toți, le sîngerau picioarele înscorțoșate de drumurile de primăvară și vară și uneori se clătinau buimaci, dar dorobanții și logofeții, călări și ei, le dădeau tîrcoale, de nu-i slăbeau o clipă.

Într-o vreme Safta auzi copilul plîngînd și se îndreptă spre mărul pădureț, să vadă ce-i cu biata făptură, dar dorobanțul îi ținu calea cu calul.

— Hei, tu, unde te duci ?

— Păi, n-auzi, bre, că-mi plînge copilu ? Nu vezi că l-a ajuns iar soarele și-i arde ochii ?

— Hei, umbli să-ți faci dă lucru pă lîngă copil. Lasă-l în pace. Așa plîng copiii !... Nu-i nimic... Înapoi, n-auzi !... Leagă snopii ăia, că ai rămas în urmă, și pocni cu gîrbaciul, așa, în gol, de fudulie.

Femeia se întoarse cu inima arsă nu numai de arșița amarnică a soarelui :

— Ăștia-s cîini, soro, nu oameni ! îi spuse, chipurile, ca s-o mîngîie Lisaveta, ai cărei copii rămăseseră cu Maria, maică-sa, acasă, că bătrîna era cam bolnavă.

— Aș... zici tu cîini, fă. Da' unii cîini stau și păzesc copiii, Veto ; ăștia nu sînt cîini, sînt fiare.

Vreme de o jumătate de ceas a tot încercat să meargă la pom, căci fetița acum nu mai plîngea, ci o ducea într-un fel de orăcăit uscat, de i se sfîșia inima femeii. Dar dorobanțul cu gîrbaciul o trimitea mereu înapoi. Deodată lăsă totul și se îndreptă din nou spre mărul pădureț, mai mult alergînd. Găsi fetița cu ochii roșii de soare, dar vînătă de atîta plîns, cu roiuri de muște în jurul gurii și năpădită toată de furnici. Se vede că biata de ea, înfometată cînd o alăptase lîngă puț, supsese prea lacomă, căci mai tîrziu vărsase și era plină pe guriță și bărbie de lapte scurs, brînzit. Din pricina asta, mai ales, o chinuiseră tot timpul muștele. Safta își turnă în palmă din ulciorul cu apă și începu să-i șteargă fețișoara boțită, cînd văzu venind în goana calului, din nou, pe dorobanțul de adineauri.

— Grijania mă-ti dă muiere afurisită, tot nu te-ai lăsat, hai ?

Avea o mustață cu fir mic, dar lățită și întoarsă în jos după fața lui de dulău îngăietănat.

— Nu vezi, omule, că să prăpădește copilu în soare ?

— Ți s-a făcut ție dă trîndăvie, puturoaso... Că voi nu sînteți oameni să înțelegeți... Sînteți porci și trebuie să tot stea omu cu biciu pă voi.

Aci Safta simţi că i se încleştează fălcile de furie, dar mormăi numai scrîşnit :

— Porc a fost tac-tu, cînd a tăbărît asupra mă-tii dă te-a făcut, cum te-a făcut... neom !

Dorobanţul rămase o clipă încremenit, ca şi cînd n-ar fi auzit bine şi deodată i se urcă sîngele la cap şi începu să răcnească :

— Paştele şi dumnezeii mă-ti, cu cine vorbeşti tu aşa, fă ? Şi o plesni scurt cu gîrbaciul.

Nu o nimeri în plin, căci ea făcu un pas spre cal, iar gîrbaciul îi arse numai umărul, pe care i-l însîngeră uşor, dar în aceeaşi clipă femeia îl prinse de harapnicul împletit şi i-l smuci pe neaşteptate din mînă. Era în ea toată furia care lucea altădată în ochii de oţel ai lui Găman. Se întoarse în loc, îl luă de codirişcă şi, cînd aduse gîrbaciul, îl plesni pe cel călare în plinul obrazului de i-l însemnă cu o dungă de foc, care începu să sîngereze bine.

— Na... paşti... Na... dumnezei... urla ea ca o fiară.

Murgul, lovit şi el, se ridicase puţin pe picioarele din faţă, cînd ea aduse a doua oară gîrbaciul. De data asta izbi numai calul care o rupse la fugă într-o parte. Dorobanţul îl întoarse şi se pregătea să scoată pistolul, cînd ea îl plesni a treia oară, pe el, peste obraz, şi calul, peste ochi. Murgul se smuci din nou şi începu să fugă înnebunit pe hat. În timpul acesta, oamenii alergau peste cîmp din toate părţile spre ei. Safta pusese liniştită gîrbaciul lîngă ea şi-şi luase fetiţa în braţe. Cînd dorobanţul putu să se întoarcă din nou, era multă lume adunată. Strigă la Safta cu glas spart, cu obrazul plin de sînge :

— Hai cu mine ! Şi o sudui din nou. Hai cu mine... eşti arestuită ! Hai, şi-ai să vezi tu ce înseamnă să dai în omu stăpînirii... Ocna părăsită te mănîncă.

Ea, punînd mîna pe gîrbaci, se pregăti să-l plesnească iarăşi, dar oamenii, înconjurîndu-i, căutară să potolească lucrurile.

Moş Gurie clătină din cap şi-şi roti privirea în jurul său, oprindu-şi-o asupra lui Vasile Peştefript, ca omul care ştie lucrurile de demult.

— Amarnic neam de oameni au mai fost şi alde Firu ăştia... Ce zici, bre, Vasile ?

— Şi mai sînt, răspunse Peştefript, aşezîndu-se în calea dorobanţului, în timp ce mulţimea pornise cu Safta în mijloc.

Seara, fără s-o ştie nimeni, femeia dormi cu copiii la popa Gheorghe, care o ascunse într-un şopron. Era destul de ferită, că vara mai toată lumea din sat dormea de obicei afară, subt cer.

*

Toma, după ce se făcuse nevăzut prin tarlaua de porumb, o luă o bucată de vreme prin lunca Argeşului, apoi ieşi din nou la drumul cel mare de ţară. Era arşiţă şi nădusise de se făcuse lac de apă, dar de mînie nu mai simţea nimic. Mergea întins.

Văzu, tot drumul pînă la Bucureşti, că pretutindeni lanurile boiereşti sînt împănate cu bărbaţi, femei şi copii, care muncesc la seceră, cu cîte doi-trei dorobanţi călări pe fiece moşie. Fusese bolnav în ultimele zile, dar parcă nici nu ştiuse, căci dospea în el bucuria de cele întîmplate la Bucureşti. Acum, vestea proastă de ieri, oboseala, boala îl răzbiseră şi picioarele îi erau grele. Îl durea tot trupul. Ceru unor săteni să-i dea să bea apă din botă şi apoi se aşeză mai la umbră, ca să aţipească puţin, căci prea se sculase de dimineaţă şi mai avea încă mult de călcat cu piciorul. De mîncat îi fu ruşine să ceară, că-şi sfîrşise merindea şi îi venea greu să le arate cum a fost cu plecarea lui pe furiş. Îşi spuse

că va mînca la București, la fiu-său, că noră-sa o avea ea prin casă ceva de îmbucat acolo. Oricum, către seară tot va ajunge.

ÎN JURUL ȘI-NĂUNTRUL UNUI PALAT DOMNESC

De o săptămînă de cînd revoluția s-a așezat în „Palatul de ceremonie", curtea lui a devenit tactul a două bresle foarte deosebite între ele, dar amîndouă în căutare de vad bun pentru meșteșugul lor. S-au mutat aci birjarii din fața Clubului nobililor de la Casa Török, și țiganii, lustruitorii de pantofi și de iminei, cam de pretutindeni. Știut fiind că nimeni din lumea bună nu poate merge pe jos, birjarii pîndesc acel du-te-vino de la palat în oraș și din oraș la palat al tuturor celor care au nevoie de noii miniștri. Cînd boierul cu redingotă și pălărie înaltă și tare, cu streașină mică, face un semn ușor cu degetul, trei trăsuri pornesc deodată din mijlocul maidanului spre el, căci nu toți birjarii păzesc orînduiala de a se așeza îndărătul celor veniți mai înainte, ca să-și aștepte rîndul la mușterii. A vrut Vornicia să-i gonească, fiindcă imeori curtea e mocirlă, plină de bălegar, dar pînă la urmă n-a avut ce face, pentru că nici boierii noi — mai toți — nu vor să meargă pe jos, mai mult de doi-trei pași. Vin însă acum la palat, de cînd cu egalitatea asta nouă, și mulți mărginași mai înstăriți, cu cămașă de pînză albă, pieptar negru, nădragi găietănați și cizme ori iminei. Vin de departe, de prin mahalalele prăfuroase în aceste zile însorite, albi de pulbere, de parcă ar fi umblat prin cenușă. Mulți se mulțumesc să scoată din buzunarul adînc al nădragilor o basma cît toate zilele ; și cu piciorul pe bornele de piatră sau chiar pe lanțurile care le leagă, se scuturã cu grijă, dar și mai mulți se lasă vrînd-nevrînd șterși

pe încălțăminte, în mers, de cîte doi-trei țigănuși odată, aruncîndu-le cîte o para acolo, pe care e aproape să se încingă bătaie în lege.

Dintre cele cîteva maidane care înconjurau palatul, acesta, singurul, avea pretenția să i se spună curte, numai fiindcă era închis dinspre Podul Mogoșoaiei pînă la Vornicie, adică pe vreo sută de pași, cu borne de piatră legate cu lanțuri și de un șir de vreo zece felinare puse pe stîlpi verzi de un stat de om, ca să ajungă pînă la ele cu scărița lui dusă pe umeri mucarnicul, căci tot așa i se spunea, deși de la o vreme luminările de seu fuseseră înlocuite aci cu lămpi de petrol.

Acum, în dimineața asta de sîmbătă, atît de însorită, toți țigănușii, și o dată cu ei toți vînzătorii, cu tablale pline de acadele ori de cireși și vișini, ca și cei doi bragagii obicinuiți, s-au adunat în jurul a doi boieri, care din mijlocul curții privesc și măsoară cu mîinile palatul cu atîta luare-aminte, de parcă ar vrea să-l cumpere. Sînt Gheorghe Nițescu și Ion Cîmpineanu, miniștri amîndoi. Cel dintîi, care venea la ședința de dimineață a guvernului în caleașcă, pe la biserica Brezoianu, îl văzuse pornind, de asemeni la ședință, pe Ion Cîmpineanu, care locuia pe lîngă Cișmigiu. Marele boier — fost maior în armată la înființarea ei, apoi colonel, fost mădular fruntaș al Adunării Obștești, bogat pe vremuri, de i se dusese vestea, însurat cu o Dudească, întemeietorul împreună cu Eliade al Filarmonicii — era într-adevăr prea sus în evghenie ca să se mai poată teme că-și pierde rangul umblînd pe jos. De altfel fusese vreo cîțiva ani la Londra și la Paris și știa că acolo ducii și marchizii se plimbă adesea pe jos și că nimeni nu găsește aceasta lipsit de distincție.

Nițescu îl salută și coborî din caleașcă respectuos, ca să-l întovărășească pînă la palat.

Pe drum începuse între ei o discuție chiar cu privire la acest palat, pe care omul de gust, călătorit prin străină-

tăți, îl găsea, mai ales privit dinspre biserica Kretzulescu, un edificiu lipsit de orice interes. Gheorghe Nițescu se mira, căci, spunea el, cunoscuse un dascăl grec care pretindea că ar fi o clădire în stil neoclasic, cu coloane și ferestre arcuite. Ion Cîmpineanu zîmbi condescendent, ca un doctor lîngă un bolnav naiv, căci un om care prînzise la Londra în tovărășia lordului Dudley și fusese cu el la teatru nu putea rîde cu hohote, dar se oferi să-i arate pe loc, colegului său din minister, de ce nu poate fi vorba de un stil oarecare și mai puțin un stil neoclasic. Aerul de școlar cu care Nițescu, un bărbat înalt, cu barba neagră ușor despărțită în două, și de obicei rigid în făptura lui, îl urmărea sorbindu-i cuvintele, îi făcea nespusă plăcere marelui boier liberal, căci primele ședințe ale guvernului stîrniseră o mare amărăciune în sufletul lui. Nu mai era de loc ascultat, el, omul atît de popular acum zece-doisprezece ani, cînd îi cîntau lăutarii cîntecul în toată țara, chemînd poporul: „Aideți, frați, la Mărgineanu, să scăpăm pe Cîmpineanu". Arestat de guvernul imperial al Vienei la Lugoj, fusese predat lui Alecu Ghica, și acesta, speriat de popularitatea lui, de opozant curajos și văzînd în el un rival, pretendent la tron, îl ținuse doi ani la închisoarea de la mînăstirea Mărgineni și apoi la Plumbuita. E drept că, iertat de vodă, nu mai fusese de atunci încoace opozantul îndîrjit de mai înainte. Nu mai era din cel de altădată decît numele; își cam cheltuise cu necazurile și călătoriile, și averea.

Fusese foarte supărat cînd descoperise că membrii „Frăției" făcuseră să izbucnească revoluția fără să-l cheme și pe el alături de ei, și că întîiul minister revoluționar, cel de vineri seara, nu cuprindea și numele lui, căci, firește, nu-și dădea seama că popularitatea lui e un mit dispărut. Fu în schimb foarte mulțumit cînd Pavlicioni, însoțit de Hagi Curti și State Dobrovici, îl sculă luni la trei noaptea ca să-i spuie că marea negustorime

are încredere într-un mare boier atît de luminat și că această negustorime vede în el o pavăză împotriva anarhiei și mai ales împotriva celor care vor să se atingă și de proprietate, în sfîrșit, că ei nu primesc un guvern fără marele bărbat liberal Ion Cîmpineanu. Cînd văzu că această negustorime chiar izbutise să-l impuie ca ministru, fu încîntat și o clipă crezu că steaua lui se va ridica iarăși. De la întîia ședință înțelese însă că una e să fii membru al ministerului, și alta membru al guvernului, fiindcă acesta, guvernul vremelnicesc, întruchipa forța politică a revoluției. Încercase de vreo două ori, în această ședință, să ia cuvîntul cu ocoluri oratorice, dar văzu că nu e ascultat, că mai ales Bălcescu și Arăpilă îl priveau nemulțumiți și bănuitori. Înțelese că este tot în afară de spiritul conducător al revoluției și se hotărî să nu mai participe la ședințe pînă cînd nu se întoarce Eliade. Nici acum nu avea de gînd să vie, căci ieri îl așteptase zadarnic pe Eliade, care se scuzase că nu poate veni, dar preciza că îl va vizita azi. Cînd l-a întîlnit Nițescu, el nu plecase ca să ia parte la ședință, cum socotise acesta, ci ca să-și facă obicinuita plimbare prin Cișmigiu. Se lăsase dus, fără să vrea anume, spre palat, și mai ales se lăsă prins în discuția despre arhitectura acestui edificiu. Prețuit acum un deceniu și mai bine drept cel mai de seamă orator al țării, era acum bucuros că poate uimi fie și un singur auditor cu vraja cuvîntului și bogăția cunoștințelor sale, dacă membrii guvernului socot că se pot lipsi de talentul său. Îi făcea nespus de bine luarea-aminte cu care Nițescu îl urmărea expunerea, sorbindu-i parcă vorbele, mirîndu-se cu naivitate din cînd în cînd.

Pe nesimțite, ocolind palatul ca să i-l arate mai bine, ajunseră în mijlocul curții neîmprejmuite, dîndu-i mereu lămuriri cu gesturi elocvente.

— Negreșit, dumneavoastră, stimate domnule coleg, aveți dreptate: acele șase coloane la etaj ale corpului

din mijloc amintesc de coloanele templelor antichităţii, dar amintesc aşa cum o femeie slută aminteşte de una frumoasă, numai fiindcă stau pe aceeaşi uliţă. Amintesc numai... altfel ele sînt tot atît de meschine ca şi urîtul balcon de fier care le susţine. Tot mijlocul acestei clădiri este cu un pas mai în faţă, ca un frontispiciu, dar poate fi vorba oare de un frontispiciu adevărat? Poţi să spui că aceste jumătăţi de coloană tăiată în lungul ei, lipite de zid cu tencuială, au ceva comun cu minunatele coloane ale Atenei ori ale Spartei?

Ochii lui mari, negri se opreau întrebători asupra supusului ascultător, învăluindu-l cu un fel de dezolare, iar mîinile înmănuşate şi ridicate cu palmele moi în dreptul umerilor spuneau: „Asta e... Îmi pare rău că trebuie să vă supăr...“ În realitate, Niţescu nu era supărat de loc, dar oratorul socotea că asta face frumoasă impresie asupra celor ce se adunaseră în jurul lor şi continuă:

— ...Şi apoi, spune-mi, rogu-te, că eu nu înţeleg, ce rost au... ce a vrut arhitectul să arate punînd un brîu de tencuială să alerge de-a lungul clădirii, legînd între ele laturile de sus ale pervazelor ferestrelor, iar alt brîu să le lege pe cele de jos, brîu paralel cu brîul făcut de ciubucul care arată despărţirea etajului de parter? Spune-mi, te rog, ce a vrut să arate?

Glasul lui se înălţa muzical, căci lumea se aduna tot mai numeroasă în jurul lor, amintindu-i de succesele de la tribuna Adunării Obşteşti, de acum un deceniu şi mai bine. Vorbea cu gesturi controlate, elegante, potrivite cu redingota lui neagră, croită fără cusur la Londra, iar mîna înmănuşată descria arabescuri aeriene explicative, asemeni oratorilor de la Westminster[1].

— Şi asta nu-i nimic. Dar iată că ferestrele au deasupra un fel de rozete de stuc, nu? Dar dacă te uiţi bine

[1] Palatul parlamentului din Londra.

nu sînt rozete, căci nu sînt chiar rotunde, ci sînt mai curînd lunguieţe şi retezate jos, de par numai nişte arcade caraghioase lipite deasupra ferestrelor. A, de-ar fi fost arcade adevărate, aşa cum pretinde stilul neoclasic, ar fi fost cu totul altceva! Ar fi fost o suită elegantă de jumătăţi de arcuri, într-adevăr frumoase.

Aci, mîna sa grăsuţă, îmbrăcată în mănuşă de piele de Suedia, descrise în aer, cu arătătorul întins, nişte elegante şi caligrafice bucle, mai întîi cinci sus şi apoi nouă jos, neglijînd restul, căci apendicele clădirii prelungite spre Cişmigiu avea ferestrele simple. Văzînd că, stîrniţi de această discuţie teatrală în aer liber, se apropiau Costache Filipescu şi Aristia, care coborîseră împreună din caretă, marele boier liberal repetă caligrafia lui aeriană, însoţind-o de un surîs condescendent şi punîndu-i punct cu o competentă ridicare din umeri.

— Ar fi fost poate frumos, dar din păcate arhitectul s-a mulţumit cu aceste false rozete pe care le-a lipit pe nişte pereţi de cazarmă... Şi uite sus acel fronton triunghiular pe care Gheorghe Bibescu şi-a pus orgolios stema dinastiei ce voia s-o întemeieze ca domn ales — şi aci glasul lui Ion Cîmpineanu căpătă o şuierătoare ironie — ce se socotea, spune, izbuteşte el oare să transforme aceşti pereţi într-o faţadă? Mai ales cu acest peron săracăcios, abia ridicat pe cele cinci trepte ale lui? Nu, nu... E ceva fără cap şi coadă.

— E atît de adevărat ce spui, dragă vere, îl întrerupse aprobîndu-l Costache Filipescu, încît în cei douăzeci şi cinci de ani de cînd s-a construit palatul acesta, i s-a schimbat de trei ori intrarea. La început a fost de-a dreptul de pe Podul Mogoşoaiei, pe urmă a fost acolo unde e încăputată spre Cişmigiu, şi, după cum vedeţi, de cînd Alexandru Ghica l-a făcut palat domnesc, intrarea este aceea pe care o vedem, prin curtea asta care e mai curînd un maidan.

Ion Cîmpineanu, cel ce fusese un atît de arătos şi bogat ofiţer în oştirea romînă, cel ce surîsese diplomatic stînd de vorbă cu lordul Palmerston [1], primul ministru al Angliei, întoarse spre vărul său ochii negri, turtindu-şi bărbia de un guler alb, corect (iar nu cu colţuri ascuţite în sus ca ale tineretului) şi o bărbuţă cu fire cărunte, mătăsoase, care abia ascundea paloarea pielii afînate. Din închisoare rămăsese cu usturimi ulceroase ale stomacului şi faţa îi căpătase din pricina durerilor din primăvară şi din toamnă o grimasă pe care greu o deosebeau cei din jurul lui de un zîmbet sceptic, şi care stăruia şi acum, cînd luna iunie îi potolea orice suferinţă.

— Dacă-mi daţi voie să continuu, răspunzînd onoratului nostru coleg, domnului Niţescu, v-aş mai pofti să băgaţi de seamă cît de ieftină şi de sărăcăcioasă este decoraţia acestui edificiu, mai ales din pricina materialului prost din care e lucrat.

Într-adevăr, de la cornişa alcătuită din două ciubuce de stuc paralele, depărtate cam de un cot între ele, care înconjurau clădirea sus subt acoperişul parcă retezat şi pînă la patratele săpate cu linia în tencuiala spălăcit cenuşie a pereţilor (vrînd, chipurile, să imite piatra) şi pînă la brîul lucrat în ciubuc şi el, care arăta în afară articularea etajului cu parterul, totul era grosolan şi de mîntuială.

Auditoriul oratorului încă mai spori, deoarece cînd să coboare din caleaşcă cei trei fraţi Ştefan, Nicolae şi Alexandru Golescu, văzînd lumea adunată şi în mijlocul ei pe Ion Cîmpineanu, desenînd cu degetul în aer razele de linii în tencuială, care dublau arcurile ferestrelor, se apropiară şi ei curioşi. Ca să nu-i supere pe cei care vînduseră palatul statului, acum şaisprezece ani, Ion

[1] *Lordul Henry Palmerston* (1784—1865) — om politic englez, care a sprijinit politica lui Napoleon al III-lea.

Cîmpineanu întoarse dintr-o dată, elegant, fraza, ca o acoladă răsucită într-un scris caligrafic:

— Şi totuşi, domnilor, aci, acum douăzeci de ani, în sălile acestui edificiu s-au ţinut şedinţele acelei „Societăţi literare" din care avea să iasă bruma de cultură pe care o avem astăzi... Aci l-am auzit eu pe Dinicu Golescu vorbind cu durere despre starea de înapoiere a patriei noastre...

Şi bucuros de auditoriu, începu să-şi depene amintirile, pe care mai ales Ştefan Golescu, cel care în februarie 1832 obţinuse „iertarea vîrstei", ca să poată vinde statului după moartea părintelui său acest palat, le asculta cu înduioşare.

— Îmi spunea nenea Alecu — Alecu Filipescu Vulpe, vrea să spună Ion Cîmpineanu — că atunci, în 1815, cînd banul Radu Golescu, bunicul dumneavoastră, a văzut gata clădirea asta, care pe vremea aceea, cu cele douăzeci şi cinci de odăi şi saloane ale ei, era cea mai mare din Bucureşti, l-a întrebat pe fiul său crucindu-se: „— Dinicule, socotita-i tu cîtă ceară îţi trebuie ca să luminezi hardughia asta? Şi la ce-ţi foloseşte de o făcuşi atît de mare, aci la marginea oraşului?" Că pe atunci aci era marginea Bucureştiului, adică la bariera de îi zice Puţu cu Zale. În sus nu mai erau decît cîteva binale, dincolo de metocul Episcopiei. Ghica şi-a început palatul mai tîrziu. Marele vornic, slăvitul dumneavoastră părinte, era un bărbat în toată firea, cînd, după ce s-a întors din călătoria lui în străinătate, prin 826 mi se pare, dacă nu o fi cumva prin 827, ne-a chemat pe toţi cei care doream să se schimbe starea de ticăloşie a Ţării Romîneşti aci, în salonul de jos, că atunci intrarea era pe Podul Mogoşoaiei, ne-a citit un fel de statute şi ne-a pus să jurăm pe ele că nu vom afla odihnă pînă cînd nu vom duce ţelurile „Societăţii literare" la îndeplinire. Aci s-a pus la cale scoaterea unei foi în limba romînească, fiindcă pînă atunci nu fusese nici

una. A dat mai tîrziu tot sprijinul său colegului nostru de azi Eliade, ca să scoată peste trei ani *Curierul românesc*, a pus la cale prefacerea școlii de la Sfîntu Sava în Colegiul național. Asta a înfăptuit-o Kisseleff în 32, căci el n-a apucat să-l vadă, fiindcă pieri răpus de holeră. Plănuise de asemeni întemeierea unui Teatru Național. Da... Aci, noi cîțiva ne-am învrednicit să-i împlinim gîndul, înființînd în 33 Filarmonica, la care dumneata, Aristia, ai jucat un rol atît de strălucit. Ar mai fi vrut marele vornic Dinicu Golescu să vadă școli normale, și de celelalte, în fiece județ, dar asta nu s-a împlinit încă, așa cum nu i s-au împlinit nici alte dorinți pe care ni le-a lăsat nouă cu limbă de moarte să le înfăptuim, și va trebui să le înfăptuim, acu, cînd țara e condusă de un guvern revoluționar... Eu nu pot uita ceasurile cînd am ascultat, aci în salonul de jos, alături de care el făcuse o librărie și un cazinou pentru cititul ziarelor sosite din străinătate, aci zic, am ascultat eu *Gramatica limbii românești*, scrisă și citită de colegul nostru, domnul Eliade, aci a citit din gramatica asta scrisă de el și unchiul dumneavoastră, marele vornic Iordache Golescu, tatăl focosului nostru Arăpilă, aci am auzit atîtea tălmăciri pe limba noastră din elinește și franțuzește, dar mai ales aci a citit Dinicu Golescu însuși multe capitole din îndurerata lui carte despre călătoria pe care o făcuse prin Europa în anii 24, 25, 26... Asemenea lucruri nu se pot uita...

Sfîrși cu brațele și mîinile înmănușate, încrucișate pe piept, cu toate că soarele începuse să ardă vestind o zi dogorîtoare, și glasul lui se prefăcuse pe nesimțite amar și îndurerat. De unde la început vrusese să întoarcă într-un compliment critica de cunoscător într-ale artei pe care o făcuse palatului, pînă la urmă amărăciunea îl birui, iar spusele lui erau mai mult o mustrare adresată celor patru frați Golești că îl țin în umbră în guvern, cînd ei ar putea fi alături de el, care era continuatorul lui Dinicu Golescu. Întorsătura despre „focosul nostru Arăpilă" era de-a dreptul un atac ironic împotriva aripei stîngi a conducerii revoluționare, Bălcescu-Alecu Golescu, în care vedea el un fel de dușmani personali, căci știa că ei nu numai că nu-l simpatizau, bănuindu-l că e ambițios și dorește să ajungă pe tronul țării, dar se și opuseseră intrării lui în minister, cu toate că era unchiul lui Ion Ghica, pe care amîndoi îl iubeau. Numai stăruința mitropolitului și a marei negustorimi îl impusese și numai sentimentul de „frățietate" al lui Brătianu și Costache Rosetti îl ajutase să se mențină. Înțelesese de aceea din cele dintîi zile că el trebuie să fie veriga dintre marea negustorime și boierii fruntași ai țării, căci încă de pe acum această negustorime se dovedise puternică și hotărîtoare.

Vrînd să-i facă plăcere, Nițescu îl întrebă pe Ion Cîmpineanu cu un respect dinadins exagerat, pronunțînd cu stîngăcie cuvîntul „domnule", căci era ispitit să-i spuie „arhon boierule" :

— Credeți, domnule, că noi n-am putea construi edificii care să aibă stil și să bucure pe privitori ?... Avem noi oare arhitecți care să poată izbuti asemenea lucrări ?

Se grăbi să răspundă Nicolae Golescu, care, ca toți cei de față, fusese prins de această discuție slobodă :

— Cu neputință... Ce știu arhitecții noștri ?

— Nici Melic ? întrebă Nițescu jucînd mereu comedia școlarului modest.

Aci răspunse, scandalizat, Aristia :

— Aș... de unde... arcul acela de la Filaret de pe Cîmpia Libertății, despre care el pretinde că l-a făcut în stil neogotic... se potrivește acolo ca nuca în perete... Neoclasic frumos mi se pare palatul lui Ghica de la Tei.

Așteptau însă toți părerea lui Ion Cîmpineanu, căci reputația lui de om de gust și călătorit era copleșitoare. El nu răspunse însă numaidecît, căci știa de la tribună ce efect puternic au răspunsurile așteptate. Scoase cea-

sul mare de aur înflorat de la jiletcă, îi desfăcu îngîndurat capacul, dar nu citi ora.

— Melic a auzit şi el de moda zilei şi vrea să facă şi la noi neogotic... Asta vor romanticii, cum li se zice de la o vreme. Dar noi avem un artist adevărat — pe arhitectul Orăscu. Mi-a arătat într-o zi multe planuri şi desene de-ale lui, căci stăm ades de vorbă despre artă. Ei bine, dacă i s-ar da sprijin şi mijloace, el ar clădi lucrări minunate în stil neoclasic adevărat... Acum citi ora şi spuse ironic: Dar, domnilor, v-am ţinut prea mult de vorbă şi mi se pare că aţi întîrziat de la şedinţa de azi a guvernului. Pe urmă, ştergîndu-şi fruntea de năduşeală cu o batistă albă, mare şi brodată, adăugă ironic: O să se supere pe dumneavoastră domnul Bălcescu.

Era în această ironie şi o intenţie de intrigă, fiindcă simţise chiar din cea dintîi şedinţă că miniştrii ascultau cam iritaţi mustrările pe care li le făcea Bălcescu, e drept fără să pronunţe nici un nume, arătînd că se pierde timpul atît de preţios al celor dintîi zile de revoluţie.

— Dar dumneata nu vii nici astăzi la şedinţa guvernului? îl întrebă mirat Ştefan Golescu.

Ion Cîmpineanu ridică şi mai sus pălăria înaltă, pe care o scoase ca să-i salute, despărţindu-se de ei.

— Nu poci veni... am primit cu plăcere să vă dau sprijinul meu, făcînd parte din acest minister al dumneavoastră, dar sînt în constituţia pe care vreţi s-o impuneţi ţării două-trei puncte pe care eu nu mă pot angaja să le apăr.

Vorbi ca un protector al guvernului, apoi salută din nou şi se îndreptă, printre casa lui Wachman şi grajdurile de zid, spre Cişmigiu. În gîndul lui surîdea, că ştia că în nici un caz şedinţa nu va începe înainte de venirea lui Eliade, şi era sigur că Eliade va trece mai

întîi pe acasă pe la el către orele zece şi jumătate, aşa cum fusese vorba între ei.

*

Sentinela din faţa gheretei, postată lîngă treptele îngustului peron, încremeni cu arma pe umăr, dînd onorul mic miniştrilor care intrau. Uşa cu pervaz şi cercevele de fier vopsit cafeniu dădea mai întîi într-un vestibul nu mai mare decît peronul, dar cu trei uşi care răspundeau spre sala mare de jos. Iarna, din pricina viscolului, nu se intra decît pe uşa din dreapta, ca să nu răzbată crivăţul dinspre răsărit-miazănoapte. Acum era cald, iar toate cele trei uşi, şi ele împodobite bogat cu motive „empire", care nu se prea vedeau însă din pricină că vestibulul era mereu într-un fel de obscuritate, sînt deschise. Sala însăşi schimba vederea dintr-o dată, căci dacă pe din afară palatul părea o cazarmă aşezată între cîteva maidane, în schimb interiorul era mai mult decît încărcat. Ştiindu-se domn numit pe viaţă, Alecu Ghica îşi spusese că ţara are nevoie de un palat domnesc, că tronul ţării nu mai poate fi purtat în braşoveancă de la o locuinţă particulară a domnitorului la alta. Îşi opri deci ochii asupra casei Goleştilor, în care, după ce o cumpărase, administraţia lui Kisseleff instalase mai toate departamentele ţării, făcînd din ea o curte administrativă (dar mai fusese în cei trei ani şi cazarmă şi spital). Fusese aţîţat în ambiţia lui de Gheorghe Bibescu, care, după ce se însurase cu întîia nevastă, Zoe, atît de bogata moştenitoare a Brîncovenilor, mobilase palatul de subt Mitropolie cu mobilă „empire", cu belşug de aurărie şi mătase, cum nu se mai pomenise în ţară, căci îşi vedea şi el calea deschisă spre tron şi ştia ce înseamnă, în societatea în care trăia, „să sperii lumea". După ce făcu reparaţii destul de superficiale clădirii pe din afară, Ghica a comandat

pentru aproape patruzeci de mii de lei mobilă „empire" de la casa „Levy et Worms, Rue de Choiseul, Paris", de care fiind deplin mulțumit, avea să-i rămînă client statornic, sporind comanda. E drept că o parte din mobila aceasta a plătit-o el personal și a și luat-o cu el cînd n-a mai fost în scaunul domniei.

O dată adusă mobila, domnitorul băgă de seamă că ea nu se mai potrivește cu interiorul unei case care a slujit drept administrație a menzilului și spital. Și atunci prefăcu numai interiorul corpului principal al palatului, căci lunga aripă cu care fusese încăputat spre Cișmigiu rămăsese aproape neschimbată. Făcu lucrurile bine, potrivit ambițiilor lui, fără să se uite la cheltuieli și mai ales după gustul femeii care-i robise inima, contesa van Suehteln.

Nepotrivirea asta, dintre un exterior sărăcăcios și acest belșug de strălucire interioară al caselor boierești, sta să fie una dintre caracteristicile veacului în acest întins oraș de pe malul Dîmboviței, și ea este remarcată de către mai toți călătorii străini. În mijlocul acestui mare tîrg, cu ulițele lui, cele mai multe înguste și prăfuroase, nu era nici o frumusete obștească, nu existau monumente, nici parcuri, nici edificii cardinale. În afară de unele biserici, lăsate și ele în părăsire, nu era nimic gîndit slobod spre desfătarea poporului însuși, de care nu se sinchisea nimeni. În schimb interioarele erau încărcate cu splendori domestice pentru îmbuibarea celor cîțiva inși care le locuiau.

Faptul că îndeobște călătorii străini se arătau uneori încîntați tocmai de contrastele pe care le întîlneau la tot pasul, că erau zăpăciți de pitorescul mulțimii care forfotea pe lungile poduri încărcate cu prăvălii pline de bunătăți și mărfuri de lux, că frumusețea femeilor din popor era atît de izbitoare nu schimba nimic din nedreptatea strigătoare la cer a orînduirii sociale. Iubitori de pitoresc cu orice preț (mai ales cînd erau și pictori)

în schițele cu care-și sporeau albumele de călătorie, acești străini, după ce căutau îndelung, zugrăveau dinadins tocmai ceea ce era neobicinuit (dar pitoresc), cîte o vînzătoare de flori ori de porumbiel fierbinte, pestriță într-un adevărat port național, cu maramă de borangic, cu galbeni la gît și altițe cu fir de aur, iar dintre bărbați preferau din același motiv surugiii în straie albe și roșii, cu ciorchini de găietane negre, cu căciuli dintr-un miel întreg și harapnice, dacă nu pe vînzătorii de pește care pun somnii și crapii lunecoși în coșnița slujnicelor, neapărat rumeni toți, cu mustața ca vrabia, îmbrăcați cu cămăși albe de in, cu ilice și itari înzorzonați ca la nuntă, surîzători anume, ca să arate că nu le pasă dacă sînt nevoiți să dea la curățătorie în fiece zi cîte un rînd de straie atît de împodobite, care, și atunci, costau totuși mai mult decît o sută de ocale de pește. E greu de spus deci că aceste albume de călătorii înfățișează realitatea și au vreo valoare documentară. Cunoașterea unui popor nu se bizuie niciodată pe aspectele exterioare ale existenței lui, ci pe cunoașterea orînduirii lui sociale, a literaturii și artei lui, care nu se pot afla dintr-o plimbare cu trăsura, și la care nu ajungi fără să cunoști limba acestui popor. Ce a putut să cunoască din starea clăcașilor romîni în 1843 pictorul Doussault, care a desenat „după natură" splendoarea recepției dată de Bibescu în salonul de sus al acestui palat, ori în saloanele lui Barbu Știrbei, fratele său, în palatul de pe Podul Mogoșoaiei, colț cu Ulița Tîrgoviștei, în cinstea prințului Albert al Prusiei? El, și alții la fel cu el au desenat și au pictat în acuarelă saloanele încărcate de imense oglinzi aurite, cu pereții îmbrăcați în stofe mătăsoase, îmbibate și ele cu aur, policandrele cu zeci și zeci de lumînări de ceară parfumată, ale căror lumini erau însutite de girandole de cristal, cu ferestre ascunse de draperii somptuoase de damasc de India, capitonate cu fular de mătase franțuzească, cu zeci

și zeci de sfeșnice aurite cu cîte trei ori cinci brațe fixate pe pereți, cu tavanele lucrate în casete adînci. În aceste saloane, Doussault a fixat în schițele sale, oprindu-i din mișcarea amețitoare a dansului, pe ofițerii în uniforme pe talie, cu pantaloni care plesnesc pe trup, încărcați cu ciorchini de epoleți, cu ceaprăzărie, ledunci și fireturi subțiri, i-a arătat eleganți pe tinerii îmbrăcați după moda europeană, în fracuri lipite pe trupurile lungi, guler întors din croială, jabouri albe de mătase, ori gulere englezești cu cravate înnodate ca bobocii de trandafir alb, cu pantalonii întinși pe picior de bentița petrecută pe subt pantofi de lac, le-a înfățișat pozînd pe femeile tinere cu rochii de tafta și voal de Lyon, strînse pe talie și largi în jos, ori puse pe demodate panere, cu umerii rotunzi și goi, în culcușul lor de dantelă, cu pieptănături strînse spre ceafă, dar întoarse peste tîmple, cu adaus de zulufi, după cum bătrînioarele lor demodate poartă pe cap o arhitectură uluitoare de bucle (mai toate false, firește). Lumea asta vorbește numai franțuzește, așa că vizitatorul străin și pictorul amator de pitoresc se simt ca la ei acasă. Giuvaericale de aur și pietre prețioase, coliere de perle arată musafirilor bogățiile fabuloase ale țării, cu un milion de clăcași, în zdrențe cel mai adesea, mai mult nemîncați, puși cu gîrbaciul la munci grele, istovitoare. „Te-ai crede la Paris", este refrenul pe care îl cîntă uimiți, pînă în zorii zilei, în aceste nopți albe, care se leagă unele de altele ca o chermesă fără sfîrșit. E mai frumos chiar ca la Paris, fiindcă în saloanele acestea vezi prin colțuri și unele figuri de bătrîni boieri, îmbrăcați peste anterie de pambriu cu binișurî de moar alb, căptușite cu blană de cacom ori de biber. Poartă pe cap cîte un cauc de caşmir întărit cu flori de mătase și sînt solemni în singurătatea lor, ca niște arhierei lumești și, iar, nu se află la Paris lachei care să treacă, purtînd tablalele încărcate de înghețată și șampanie, în miraculos de albe straie arnăuțești, cu găietane negre. Prelungită la nesfîrșit în oglinzile paralele ale sălii, lumea de aci, cu luxul ei, este pentru mai toți musafirii străini însăși întinderea Țării Romînești.

Cei 312.536 (trei sute douăsprezece mii cinci sute treizeci și șase de lei) cheltuiți în cea mai mare parte pentru prefacerea interiorului, fără să intre aci mobilierul, nu fură cheltuieli de pomană. După vestibulul pardosit cu mozaic de bucăți mici de granit în două culori, prin care se intra în sala de jos, căreia unii îi zic hol, după moda franțuzească (căci nu le vine să-i spună tindă), începeau semnele bogăției. Pe jos sala e pardosită cu lespezi de piatră bine închegată. Ușile de stejar, din dreapta, ca și cea din stînga, sînt încadrate în pervaz de lemn cu ciubucărie, lat de o palmă, cu coloane jumătate aurite între chenare împletite. Ușa din dreapta duce în sala de așteptare, care a rămas și acum cu același rost, iar cea din stînga, în odaia care a devenit anticamera cabinetului lui Tell.

Acesta are intrarea și prin micul culoar care pornește la stînga de la piciorul scării celei mari, dar pe aci se urcă pe o treaptă. Dincolo de cabinetul lui Tell e cabinetul șefului Ștabului. Peretele din fund, în care se taie scara cea mare ce duce spre etaj, e îmbrăcat, ca și laturile scării, ce pînă la jumătate nu are rampă, în stuc marmurean, cu vine negricioase și albăstrii, iar sus, acest perete poartă un brîu, ca o cornișă întoarsă, ce se prelungește jur împrejurul sălii și chiar pe culoarul din dreapta, închis acum, înspre sală, cu o ușă la fel cu aceea a odăii de așteptare. Scara cea mare însăși e de marmură albă, depășind, cu cele două trepte dintîi, într-o parte și alta peretele. E păzită, în dreapta și în stînga, de doi lei din lemn de nuc, în picioare, auriți în întregime, care se sprijină fiecare, ca și cum ar vrea să se urce pe el,

de trunchiul răsucit al unui lampadar de bronz cu cinci ramuri de sfeşnice. Plafonul acestei tinde mari este cu grinzi aparente de stejar, care-şi păstrează culoarea şi peste care aleargă flori mărunte de bronz, iar cîmpul dintre grinzi este acoperit cu motive de frunze late, poleite. De la mijlocul ei, unde e o mică platformă de odihnă tot de marmură, scara se desface în două braţe, care apoi urcă întors spre vestibulul etajului. De sus din tavan coboară deasupra acestei platforme un policandru cu trei rînduri de lumini în cercuri din ce în ce mai mici. Peretele este îmbrăcat în întregime de o oglindă cu chenar de bronz aurit, în triplă acoladă. Colţurile oglindei erau mascate de două vase mari de faianţă verde chinezească, pe care Ghiculeştii le-aveau moştenire de la o mătuşă a lor de la Ţarigrad, pe care tatăl acesteia le primise în dar de la o solie venită din Siam cînd era dragoman al Capidanului flotei turceşti. Cînd Ghica a părăsit tronul, aceste amfore, ca şi gobelinurile franţuzeşti care decorau pereţii sălii tronului, au fost luate împreună cu cea mai mare parte din mobilă, căci erau averea lui personală, şi duse la palatul de la Tei, unde locuia acum cumnata lui, Maria Ghica, născută Hangherliu. În locul acestei părţi din mobilierul luat, Bibescu a cumpărat altul cu banii Vistieriei, firește, căci pentru el actualul palat era numai „Palat de ţeremonie". Din cauza încurcăturilor cu Maricica Bibescu, cu locuinţa preferase să rămîie tot în palatul brîncovenesc de subt Dealu Mitropoliei.

Vestibulul de sus de la etaj este foarte îngust, ca să nu ia prea mult din sala tronului, dar nu se bagă de seamă, căci are cinci uşi, dintre care două laterale spre coridoare şi trei în sala cea mare. Uşile toate sînt încadrate de pervaze imense, alcătuite din jumătăţi de coloane de stuc aurit, avînd sus capitel de frunze la fel aurite. Este luminat de şase sfeşnice de bronz cu ramuri împletite, patru fixate între uşi, iar două mai înalte, pe

lampadare din trupuri lungi, încîlcite, de grifoni bronzaţi. Ziua, cuşca scării şi vestibulul primesc lumina soarelui de sus, printr-un luminator tăiat în pod, după planurile arhitectului Vilacroz (Villagros după adevăratul său nume). Uşa din dreapta vestibulului duce spre o săliţă foarte înzorzonată, în care răspund alte uşi, şi ele cu pervaze bogate, unde lucrează acum Eliade pe stînga, Ştefan Golescu şi Hagi Curti, membri ai guvernului, pe dreapta. În stînga, uşa tot cu două canaturi se deschide pe un lung coridor, cu alte uşi vopsite în alb, cu ciubucărie aurită, căci fiind fără altă fereastră decît cea din fund, acest culoar este foarte întunecos. Pe stînga şi pe dreapta se fac tot felul de odăi, unele mari, altele mici, care slujiseră lui Alexandru Ghica de dormitoare şi dependinţe, iar lui Bibescu de apartamente pentru musafiri. Acum, în afară de cele trei odăi care au fost prefăcute în locuinţe pentru Magheru, Tell şi Pleşoianu, restul este ocupat de serviciile guvernului.

Cea dintîi dintre aceste odăi de pe culoar, pe dreapta, este o odaie în care mitropolitul se odihneşte înainte de şedinţă, căci are un divan „empire" cu tablii de nuc arcuite în afară. O ramură de coridor, la stînga, duce la patru odăi în care lucrează cei patru secretari ai guvernului. Toate uşile de la aceste camere sînt cu un singur canat, însă este dublat, aşa că fiecare dintre camere are întîi un vestibul lat de un pas între cele două uşi.

Sala tronului, întinsă cît era de lat corpul din mijloc al palatului, cu cinci ferestre mari pînă jos, fiind în acelaşi timp şi uşi spre urîtul balcon de fier, este cea mai împodobită, printr-o decoraţiune „empire" copiată după apartamentul lui Napoleon din palatul Tuileriilor. Tronul, în stînga, fusese subt un baldachin în formă de cort de catifea roşie şi înălţat pe un piedestal de trei trepte, îmbrăcat şi el în stofă roşie, tivită jos în aur. Cele două aripi mari care se desfăceau ca să se vadă scaunul dom-

nesc sînt acum strînse căci, plecînd, Bibescu, din mîndrie sau poate din speranța că se va întoarce, a luat cu el acest tron și locul e gol.

*

Cele două ședințe de ieri ale guvernului s-au ținut dinadins în odăile din stînga, de jos, după dorința lui Eliade, căci prin ferestrele mari ale acestor odăi vecinii și trecătorii puteau să vadă înlăuntru. „Să vadă poporul cum lucrează guvernul, spunea el într-un acces de romantism revoluționar. N-avem ce căuta în acea sală a tronului în care se află simbolul vechii stăpîniri." Cînd au înțeles despre ce e vorba, frații Golești l-au lămurit că Bibescu și-a luat tronul cu el și atunci a primit să se mute ședințele în sala aceasta, mai ales că jos nici nu era loc destul.

Ca de obicei, „sala cea mare", cum i se zicea acum, e plină de lume, căci la ședințele guvernului iau parte nu numai membrii lui și miniștrii, ci și funcționarii superiori, împreună cu tot felul de musafiri.

Rămîn uneori la ședință și conducătorii numeroaselor „deputății", care vin din toate colțurile țării „să complimenteze" guvernul revoluționar. În asemenea condiții firește că nu se lucrează mare lucru. Mai ales aceste nesfîrșite discursuri de felicitări, cu flori și cîntece, îi scot pe Bălcescu și Arăpilă din sărite. Pierderea de timp e cu atît mai primejdioasă, cu cît șoapte de tot soiul vin de pretutindeni, că proprietarii, în fierbere, urzesc aproape pe față împotriva revoluției. Acum, de pildă, în timp ce guvernul nici n-a început ședința de azi, proprietarii țin și ei o întrunire la „Clubul proprietarilor", înființat chiar ieri, în sala Momolo, de peste drum de biserica Sărindar. I se pare de neînchipuit lui Bălcescu că guvernul a putut încuviința o astfel de adunare reacționară și agresivă, dar a stăruit Eliade, care a avut de

partea lui și sentimentalismul verbos al lui Costache A. Rosetti. Nu numai atît, dar ca să li se arate proprietarilor că revoluția nu va face nimic cu silnicie, se stăruie mereu asupra lozincii: „Urăsc tirania, mă tem de anarhie", pe care Eliade, cu principiul său de guvernămînt denumit „mișcare-regenerație", vrea s-o impună guvernului. Sînt mereu reluate și celelalte lozinci ale lui: „Nici nedreptate celor mulți, nici silnicie celor puțini", ori, „folos pentru toți, cu paguba nimănui" și altele. Știu toți că Eliade, pe care-l așteaptă la ședință, e dus la Ion Cîmpineanu ca să discute această problemă a proprietății. Mai mult, rugat de membrii guvernului, Magheru, al cărui cuvînt serios socot ei că inspiră încredere proprietarilor, s-a dus azi, sîmbătă 19 iunie, la Momolo să-i liniștească în ceea ce privește intențiile guvernului cu privire la articolul 13 din „Constituția de la Izlaz", de vreme ce Proclamația „de la 16 iunie" încă nu i-a potolit, după cît se pare.

I s-a încredințat această sarcină aseară, după ce o delegație de cinci inși venise să vestească guvernul că proprietarii au constituit acest „Club al proprietarilor", și anunțase că a doua zi, sîmbătă, clubul lor va ține o adunare la Momolo.

Bălcescu, întărîtat de îndrăzneala lor, i-a invitat să lase o cerere în scris pentru încuviințarea clubului, mai întîi, și apoi a adunării proiectate. Să vie a doua zi după rezultat. Răspunsul lor a părut cam tulbure atunci, dar s-a lămurit bine a doua zi, prin cele ce au urmat.

— Bine, domnilor, vom reveni și mîine. Vom reveni *mai mulți*. Și toți cinci salutară pe rînd, foarte afectat și detașat, ca să aibă o scuză în forul lor interior că salută un astfel de guvern.

Tocmai fiindcă au rămas atît de încurcați, miniștrii, la propunerea lui Eliade, au însărcinat pe Magheru să

se ducă a doua zi la întrunirea „Clubului proprietarilor", a cărui adunare simţeau că nu au destulă putere şi poate nici voinţă sinceră s-o împiedice.

*

Fostul comandir de panduri, straşnic bărbat în puterea vîrstei, înalt, voinic, cu părul lung pe spate, retezat la ceafă (cum îl poartă poeţii şi unii revoluţionari, ca şi Bălcescu de altfel), cu ochii negri mari şi mustaţă moale, îmbrăcat cu un spenţer de pînză gălbuie în loc de redingotă, tocmai intra în sala zgomotoasă de la etaj, unde aveau loc de obicei baluri mascate, dar care acum era ticsită de oameni înfierbîntaţi, cînd un orator năduşit din pricina căldurii, îmbrăcat europeneşte, cam scurt şi gras, cu fracul de culoarea tutunului, se bătea cu pumnul în piept :

— Mai am cîteva cuvinte şi închei... Care va să zică, ţinem să să ştie că vom apăra cu piepturile noastre dreptul sfînt al proprietăţii. Orice atingere a ei va ridica proprietărimea din întreaga ţară ca un singur om. Marea revoluţie a franţujilor n-a îndrăznit să să atingă de proprietate, şi vom îngădui noi să să facă acest lucru de către o haită de derbedei ?

Mai încurca el istoria, dar sala urla aţîţată. Zeci de pumni se ridicau ameninţători, fracuri, jachete şi giubele fluturau în vînt, cîteva işlicuri, ca nişte căldări întoarse, parcă stau să explodeze. Magheru, ajungînd la tribună, vorbeşte ceva cu preşedintele adunării, care se ridică şi vesteşte :

— Vă anunţ că guvernul a trimis aci pe un membru al său, pe *căpitanul* Magheru, ca să ia cunoştinţă de dorinţele noastre.

I se răspunse cu urlete sălbatice :

— Nu ne trebuie guvern... N-are ce căuta aci...

Magheru face totuşi semn că vrea să vorbească. Cu greu se face puţină linişte.

— Am fost şi eu de părere că nu se poate sta de vorbă cu dumneavoastră într-o astfel de adunare. Am venit aci numai fîndcă am fost delegat să viu şi vreau să vă spui ceea ce am fost îndatorat să vă spui.

Urletele nu mai contenesc :

— Nu ne trebuie. Jos cu guvernul desculţilor. La ocnă cu tîlharii ! Moarte golanilor !...

Magheru se întoarce să vadă cine strigă. Sala se îndîrjeşte mai rău. Se năpustesc toţi spre Magheru. Scaune şi bastoane se ridică asupra lui. Se pare că va fi lovit în cap şi sfîşiat în cîteva clipe. Unul tocmai a ridicat scaunul în spatele lui. El, care urmărea cu coada ochiului, se dă un pas înapoi, se lipeşte de perete şi-şi scoate sabia, gata să lovească. Cei din rîndul întîi se dau înapoi speriaţi. Cei din fund îi împing însă din nou spre Magheru, înghesuindu-se unii într-alţii. Fostul comandir se simte căzut într-o capcană, pierdut. Ce poate face el cu sabia împotriva atîtor turbaţi ? Poate tăia o mînă, două, poate despica o faţă, i s-a întîmplat să reteze şi un cap, dar astea nu se pot face toate într-o singură clipită. Cer cît de cît timp, şi în vremea asta poate fi lovit şi prins pe la spate. Simte răceala morţii înghefindu-l. În fiecare sfert de clipă aşteaptă un scaun repezit în capul lui dintr-o latură a sălii. Vede în jur, ca în visurile înfricoşătoare ale copilăriei, numai capete hidoase strîmbîndu-se la el. Ca fiarele în cuşcă, dacă una va îndrăzni, vor îndrăzni toate. Dar nu îndrăzneşte nimeni. Ceea ce i-a îngheţat pe toţi e tocmai spaima morţii reci care se citeşte pe faţa lui ca de ceară negricioasă. O spaimă rece, care se poate întoarce dintr-o dată, căci ei simt că el s-a hotărît să moară, şi deci de aci poate ieşi sfîrşitul oricăruia. Acest oricare însă nu se clinteşte... Faima celui care a răpus pe Cătui, celui care a luptat la Sisești, a celui care la Craiova a eliberat guvernul îi paralizează. Cît e de înalt şi voinic nu poate fi ucis. Toţi simt că a intrat în el o tărie nepămîntească. Acuma Ma-

gheru, cu sabia ridicată, strigă liniştit, dar pătrunzător, ca o poruncă de comandir :

— Toată lumea la o parte ! Să se facă drum pînă la uşă ! Numaidecît mustaţa atît de blîndă de obicei i s-a zburlit ca dinţii unui lup. Arătă cu sabia întinsă : La doi paşi în lături, aţi înţeles ?

Într-o tăcere îngheţată se face loc, o cărare dreaptă prin mulţimea pestriţă, pînă la uşă. E o mare încleştare. El pleacă încet, pîndind cu ochiul înapoi vreun scaun care ar putea să-i fie aruncat din spate, dominîndu-i pe toţi cu statura şi cu privirea ageră. Merge încet, ca îmblînzitorii cu furca în mînă într-o cuşcă cu fiare, care nu-l mai ascultă şi sînt gata să-l sfîşie dacă iuţeşte pasul.

*

Ajuns afară, trece cu pasul mare prin faţa prăvăliilor luxoase, încă necunoscut, fiindcă nu e decît de cîteva zile în Bucureşti, deşi eşarfa l-ar putea trăda, mai ales că Podul Mogoşoaiei este întesat de prieteni şi de gură-cască. Vede pe cei îngrămădiţi în faţa bornelor cu lanţuri, ca să privească pe boierii care intră în palat, şi mai ales delegaţiile venite din toate colţurile ţării, în porturi atît de diferite şi uneori atît de ciudate, sumedenie de curioşi. Supărat că împotriva voinţei lui i s-a dat o însărcinare atît de fără rost, nu se duce la Consiliu, ci taie curtea dintre clădirile administrative, spre Vornicie, unde vrea să ştie în ce fază anume e Gvardia Naţională.

*

În sala cea mare, aşteptîndu-l pe Eliade ca să se înceapă şedinţa, oamenii au devenit nerăbdători, iar discuţiile, ca şi rîsetele, au devenit mai nervoase. Sînt risipiţi în grupuri ; unii au ieşit şi pe urîtul balcon de fier (trecut în „ofisul" lui Alexandru Ghica ca punct deosebit : „517 lei cherarului pentru balcon"). Singurul care

rămîne senin şi politicos la nesfîrşit este Gheorghe Niţescu. Explicaţiile lui Ion Cîmpineanu despre lipsa de stil a palatului i-au deschis pofta şi a izbutit să stîrnească în Costache Filipescu, care a fost un bun student la Paris, pofta de a-i da lămuriri acum despre stilul „empire", îmbibat de antichitate, al sălii tronului. La drept vorbind, date fiind complicaţiile decoraţiei „empire", prea mult nu ştia nici Costache Filipescu, deşi vizitase de cîteva ori sălile de la Tuilleries[1] şi chiar de la Malmaison[2], de pe care a fost copiată, prin alegere de model şi de motive, decoraţia palatului şi mai ales această sală a tronului.

Tavanul ei are grinzi în afară, groase de două palme în lăţime şi alte două în adîncime, care dau naştere la trei dreptunghiuri paralele, pe cînd la toate cele patru colţuri, alte grinzi, acestea din tencuială, alcătuiesc casete, pe al căror cîmp adîncit sînt pictaţi tritoni verzui. Toate grinzile sînt împodobite cu muchii numeroase, lucrate în ciubucărie şi bronzate din belşug. Ciorchini de struguri de lemn aurit, prea puţin stilizaţi, aleargă ca nişte ghirlande de-a lungul grinzilor şi se desfoaie în frunze mari, aurite, care coboară pe pereţi pînă la chenarul tapetului de brocart roşu, însemnat cu fulgere aurii. Aceste chenare au şi ele o arhitectură bogată de motive liniare în relief, lucrate în ciubucărie. Mai complicate decît ale intrărilor de pînă acum, aproape monumentale în bogăţia lor, sînt pervazele late şi groase în care sînt încadrate cele cinci uşi ale sălii, trei care vin din vestibul şi două care duc în fosta sală de biliard, unde e acum cabinetul lui Eliade. Uşa din dreapta tronului, fiind o uşă mascată, e acoperită toată cu catifea

[1] *Tuilleries* — vechea reşedinţă a regilor Franţei, construită în 1564, a cărei grădină a fost făcută după planul renumitului pictor şi arhitect francez Le Nôtre.

[2] *Malmaison* — localitate situată la 13 km de Paris, locul de petrecere al Iosefinei, soţia lui Napoleon Bonaparte.

roşie brodată şi ea cu figuri în relief de aceeaşi culoare. Pervazul acesta, la fel la toate uşile, este alcătuit de fiecare parte dintr-un pilastru de lemn roşcat de mahon, lat cît un trup, cu caneluri de coloană antică, ale căror muchii sînt aurite. Acest pilastru este întovărăşit, în stînga şi în dreapta lui, de două colonete, înguste numai de cîteva degete, care sînt însă mult mai scoase în relief decît marginea lui. Arhitrava orizontală este pusă imediat deasupra uşii şi este cu totul la fel cu pilaştrii, sprijinită fiind pe capitelurile lor în formă de sfincşi aurifi şi terminată la cele două capete ale ei cu învălătuciri aurite. De cum intri în sală te izbeşte soba monumentală de ceramică alb-albăstrie, aşezată în latura din dreapta, între uşi. E atît de mare, fiindcă trebuie să încălzească o sală vastă cu cinci uşi, ferestre la balcon, spre miazănoapte. Pe un soclu de un lat de palmă e aşezat un trunchi dreptunghiular, împărţit în plăci pătrate, cu legătura atît de fină, că e aproape invizibilă, fiecare placă fiind la rîndul ei o mică piramidă orizontală cu bază pătrată şi cu cinci-şase trepte late cît unghia, pînă în vîrf. Deasupra trunchiului e aşezat un paralelipiped, tot alb, cu semne albăstrii, avînd baza mai mică, dar fiind mai înalt decît trunchiul. E, la rîndul său, împărţit şi el de plăci în pătrate, care cresc fiecare într-o mică piramidă cu tăieturi orizontale. Numai muchiile cele mari sînt rotunde, iar sus acest mic edificiu are un acoperiş cu streaşină şi muchii arcuite care îi dau un aer de pagodă de faianţă alb-albăstrie. Înspre sală soba înfăţişează un fel de fals şemineu, cu grătar jos, unde se împinge jeraticul spre sobă, mai mult pentru decor, iar focul se face în sobă prin camera vecină, unde sînt cele cîteva uşiţe-capace, de fontă bine lustruită şi poleită, de par de argint. Soba a fost făcută de un meşter de la Kiev, adus cu cîţiva ani mai înainte de Kisseleff şi care rămase apoi în ţară, şi uneşte în decoraţia ei un aspect de carapace de faianţă albă cu fire albăstrii, cu

o arhitectură foarte bogată. Dar nu mai e aşa cum a făcut-o el. A mai fost întregită şi după gustul altora. De paisprezece ani, de cînd muzeul Luvrului din Paris a achiziţionat Venusa găsită în 1820 la Milo, un fel de nebunie a cuprins lumea, şi pe cei care au fost la Paris îndeosebi. Acum cele patru colţuri muchii ale sobei de la registrul paralelipipedului în sus, adică de la jumătate, sînt dublate de cîte o Venusă de Milo şi toate patru fac oficiul de cariatide aproximative acoperişului ţuguiat de pagodă al sobei.

Ceea ce sporeşte impresia de fast şi mai mult este somptuozitatea draperiilor încrucişate, făcute din damasc roşu de Persia, căptuşite cu fular de mătase, molton garnisit cu gazolină mătăsoasă (cum le numise prospectul), cu perdele albe, dantelate, „en guipure". Galeriile sînt rotunde, aurite şi cu o margine proprie de draperie de un lat de palmă. Şnururi groase, împletite cu ciucuri mari de bronz sînt acolo pentru ca draperiile să fie atîrnate apoi în talduri de o parte şi de alta. Mai trebuie arătat că de sus, din tavanul cu grinzi aurite şi casete, atîrnă două policandre, dar azi, cu toată bogăţia celor cinci braţe arcuite, aurite şi ele, şi purtînd fiecare cîte trei rînduri de cescuţe de alamă pentru lumînări, ca şi a girandolelor cristaline menite să dea un aspect de feerie în jurul lor. În dimineaţa asta vie de iunie trec aproape neobservate.

În sală, acum cînd au venit mai toţi cei aşteptaţi, Rosetti şi Alecu Golescu-Albu, cel mai mic dintre cei patru feciori ai lui Dinicu Golescu, numit aşa ca să-l deosebească lumea de Alecu Golescu-Negru, pentru prieteni Arăpilă, discută aprig. S-au adunat aproape douăzeci de inşi. A sosit şi mitropolitul, care însă aşteaptă în odaia cu divan cu tablii arcuite şi perdele verzi de lîngă sala cea mare, între cei de faţă rămînînd numai secretarul său, Zossima, un bărbat înalt, uscat, cu fruntea încreţită şi umerii fracului mereu murdari de mătreaţă. Poartă o

barbă lungă, castanie, despărțită în două. Știe să povestească anecdote și s-a făcut cerc în jurul lui. Stă rezemat cu cotul de o consolă, gest foarte obicinuit în această vreme la bărbați în saloane. Se pare că rostul acestor mescioare cu picioare înalte, mai bine zis jumătăți de masă, lipite de perete, nu este numai să se puie pe ele ceasornice mai mari, aurite și înzorzonate, vase cu flori ori sfeșnice cu brațe grațioase, ci să slujească drept tribună bărbaților în frac, care în timpul seratei „fac consola", așa cum marile doamne „fac canapeaua", adică, așezate pe o canapea fastuoasă în colț, îngăduie ca persoanele prezente să vie pe rînd să le prezinte omagiile lor.

Eliade tot întîrzie, dar intră Dimitrie Florescu, flăcăiandrul negricios și sprîncenat, care aduce vestea că la Momolo era să iasă bucluc mare, că proprietarii au vrut să-l ucidă pe Magheru, care nu a putut ieși decît luptînd cu sabia. Tot orașul nu mai vorbește decît de asta. După ce au ascultat îngrămădiți în jurul lui cele întîmplate, s-au împrăștiat iar pe grupuri, unii prin colțurile sălii, pe lîngă consolele cu oglinzi deasupra, pe lîngă soba alb-albăstrie, în timp ce alții s-au adunat în capul celălalt al mesei mari de mahon, din care însă acum nu se văd, de subt fața de postav roșu, decît cele șase picioare, ornamentate cu capete de lei care le păzesc. Rezemătoare tot de capete de lei, pentru sprijinit brațele, au și scaunele de mahon cu spate foarte înalt, de pai împletit, pe care este fixat un buchet mare de trandafiri de aur în jumătate relief, de care bineînțeles nu se poate rezema nimeni, căci buchetul cu frunzele lui întoarse vine tocmai între umeri. Noroc că jos fundul este din perne de atlaz roșu.

Bălcescu se întrerupe din lucru și se uită dinadins la ceasornic, pentru ca să-și arate nemulțumirea că ședința guvernului încă n-a început. Clatină din cap, plin de

amărăciune, către Arăpilă, care alături de el copiază pe curat o ciornă de propunere.

— Arăpilă, oamenii aceștia nu-și dau seama că fiecare ceas pierdut e o primejdie mai mult pentru revoluție. Ah, blestematul de taifas turcesc o să ne împotmolească înainte de a fi izbutit să o luăm din loc!

— Vezi, frate, că îl așteaptă pe Eliade...

— De ce? Fără Eliade nu se poate începe?... Tu nu vezi că nu e decît un pretext ca să-și prelungească taifasul?

De data asta nu mai fu glumă și taifas, ci aproape ceartă în capul celălalt al mesei, căci începutul de discuție dintre Rosetti și Golescu-Albu se înteți rău de tot. Venise vorba despre înființarea „Societății studenților romîni din Paris" în martie 1846, la care luaseră amîndoi parte, dar nu se înțelegeau asupra cîtorva date. Rosetti spunea că ideea a luat naștere într-o seară la cafeneaua Régence, iar Golescu-Albu spunea că aceasta s-a întîmplat în sala de șah la Tortoni, pe bulevardul cel mare. De fapt numai amănuntul jocului de șah le era comun amîndurora, dar aci se arată o altă deosebire, căci Golescu-Albu susține că Ion Ghica juca șah cu Costaforu, pe cînd Rosetti pretinde că niciodată Costaforu n-a știut să joace șah.

— Frate, pentru numele lui Dumnezeu, greșești... Eu mi-aduc aminte că jucau Iancu Ghica și Vîrnav... Mi-aduc aminte ca acum că noi îi zoream să termine mai repede, ca să începem așezarea statutelor...

Dar cel mai mic dintre Goleștî se încăpățîna să susție că Iancu Ghica juca șah cu Costaforu:

— Parcă îi văz și acum pe amîndoi la masa de marmură de la Régence... Costaforu, cu fața încruntată, își frămînta între degete barba, că nu știa dacă să facă schimb de cai sau nu.

Aci Rosetti izbucni triumfător:

— Ei, vezi că te înșeli? Costaforu avea atunci drept ornament capilar numai mustață; în anul acela, în 1846, nu purta barbă. De altfel cred că el nici n-a fost de față în ziua aceea.

Atunci izbucni Costache Filipescu:

— Dar ce fel de martori oculari sînteți dumneavoastră care nu mai știți exact ce s-a petrecut acum doi ani?... Într-o bună zi o să scrieți poate istoria înființării „Societății studenților romîni din Paris", dumneavoastră care sînteți între întemeietorii ei. Vai de istorie, săraca, dacă așa o scriu martorii oculari.

— Memoria poate să-l înșele pe om, conveni, împăciuitor acum, Rosetti. Mai ales dacă nu-și notează faptele imediat și caută să-și aducă aminte mai tîrziu. Dar e foarte simplu. Din 1844 eu notez zilnic evenimentele de seamă într-un caiet de note intime. Frate Alexandre, mîine lămurim și această chestiune.

— Nu mă interesează ce ai scris dumneata în notițele dumitale intime, îi răspunse întărîtat Albu. Asta te obligă numai pe dumneata. În ceea ce mă privește, eu îmi aduc perfect de bine aminte că era la Régence, și că Ion Ghica juca șah cu Costaforu. Eu nu crez în notele dumitale „zilnice".

Din capul celălalt al mesei, Arăpilă își dădu și el părerea:

— Sînt și eu de părerea vărului Alecu că „memoriile", „jurnalele" și „notele intime" n-au cine știe ce valoare ca adevăr. În ziua în care a căzut Bastilia, fapt care avea să-i ducă familia la ghilotină și se transforma Franța în republică, regele Ludovic al XVI-lea a notat în jurnalul lui intim numai atît: „14 iulie 1789... nimic deosebit".

Arăpilă nu avea de unde să știe că nici în „notele lui intime" Rosetti nu vorbea nicăieri despre această ședință, iar amănuntele pe care le da despre întemeierea societății erau foarte vagi și întîmplătoare, notele sale

intime avînd mai mult un iz moral și personal, cam de felul acesta: „Astăzi se săvîrși numărul cel fericit, numărul doi. Astăzi ieșii din vîrsta mea. De acum s-au sfîrșit toate", sau peste două zile într-altă parte: „Nimic alt, în toată această lume nu mă poate mulțumi, nu mă poate face să nu plîng ceasurile trecute, decît trei lucruri: a fi cu o femeie ce iubesc și mă iubește, a face versuri bune, sau a dormi mult și bine. Femeia nu mă iubește, versuri nu știu să fac, nu poci și nu am vreme să dorm."

Discuția între cei din capul mesei continuă încă și mai înverșunată despre valoarea datelor furnizate de memoria martorilor oculari... despre incertitudinea istoriei.

— Foarte interesant, ce să spui, și foarte just ce spuneți dumneavoastră, se amestecă în discuție și Zossima, dar istoria nu se scrie numai pe baza amintirilor personale, ci și pe baza documentelor materiale, mai ales grăiesc actele păstrate. Aci ea este la largul ei.

Dar juvenilul Golescu-Albu era de neînduplecat. Cu părul castaniu dat într-o parte peste ureche și mustăcioara lungă lăsată peste gură pînă la ciocul cam ciufulit, gesticula dîrz, acum îndîrjit chiar împotriva istoriei însăși, ca știință.

Găsi iar sprijin tot la vărul său Arăpilă, care clătina din cap, aprobîndu-l cu un soi de melancolică părere de rău.

— Are dreptate vărul Alecu. Ce înseamnă și actele astea scrise! Mai întîi că le scriu tot oamenii. În al doilea rînd, oricît de multe s-ar pune pe hîrtie, tot sînt prea puține ca să se poată afla adevărul... Uite, eu stau și mă întreb: ce va ști viitorul despre aceste ședințe ale noastre? Noi stăm și discutăm aci ore întregi, dar secretarul ședinței, care e și el om, nu notează decît două-trei pagini, pe cînd dacă s-ar scrie tot ce se spune, ar trebui să se scrie o carte întreagă despre fiecare ședință. Actele

pe care le dă afară guvernul ca aprobate de majoritate se iscălesc numai de doi-trei inşi. Mă întreb, oare ce va şti istoria despre noi ?

Costache Filipescu găsi că e un bun prilej să-l întărîte pe Bălcescu, şi cum se înţepau uneori cu destulă acreală, îl arătă cu un gest atît de teatral, că din greşeală răsturnă şi împrăştie pe jos un teanc de hîrtii, pus alături pe colţul mesei.

— Domnii mei, văz că v-aţi năpustit asupra istoriei şi nu-i nimeni s-o apere. Mai văz că avem aci de faţă pe cel mai mare istoric al nostru. Ce zic ? Un geniu, aşa cum pretinde Costache Negri, care tace în capul celălalt al mesei şi mîzgăleşte hîrtie, prefăcîndu-se că nu aude, ca să nu fie nevoit să ia apărarea istoriei.

Vorbele lui Costache Filipescu aveau în ele iz de glumă prietenească, chiar afectuoasă. De altfel nu numai Costache Negri vede în tînărul istoric o făgăduială a geniului, ci foarte mulţi alţi intelectuali. Numai că înţelesul cuvîntului geniu e la ei, ca de obicei, foarte schimbător şi condiţionat. E un fel de floare la ureche care nu spune mare lucru şi nu angajează la nimic. El e limitat totdeauna de persoana celui care vorbeşte şi tîlcul lui este următorul : X este un geniu, adică ceva în felul meu, dar mai puţin. Ceea ce îngreuia discuţiile în şedinţele guvernului, era că într-un fel toţi cei de faţă gîndeau aşa, condiţionaţi de această limită absolută a eului. Asta însemna şi zîmbetul afectuos al lui Costache Filipescu, denunţîndu-l tandru pe Bălcescu şi obligîndu-l să-şi spună părerea.

Nicolae Golescu spuse în şoaptă şi nu fără răutate :

— Nu-l mai zgîndăriţi, că iar vă moralizează.

Bălcescu, îngîndurat, privi lung, ca o ameninţare glumeaţă, pe prietenul său şi-i spuse zîmbind numai din colţul gurii :

— N-avea nici o grijă, amicul meu. Istoria nu se sinchiseşte de atacurile domniilor-voastre. Ea ştie ce ştie

şi nu se sperie de asemenea observaţii numai pe sfert întemeiate.

— Ce vrei să spui, Bălcescu ? Vrei să spui că are dreptate Alecu-Albu cînd susţine că nu putem pune baze pe amănunturile istorice ? Au oare eşti de părere că nici nu trebuie să ne ocupăm de ele ?

Bălcescu lăsă pana din mînă, îşi încrucişă braţele pe piept şi spuse cu glasul subţiat într-o ironie tăioasă :

— Acum eu ce poci a vă zice ? Mă întreb şi eu ce importanţă are faptul că amicul nostru Costaforu purta sau nu purta barbă în 1846 ? Ce importanţă are faptul că şedinţa de aşezare a „Societăţii studenţilor romîni din Paris" s-a făcut la Régence şi nu la Tortoni ? Eu gîndesc că este însemnat că această societate s-a înfiinţat, că şi-a ales un comitet, că a întreţinut doi bursieri din ţară la Paris şi că a scos o dare de seamă peste un an despre activitatea ei. Dar asta e o glumă. Aţi vorbit şi asupra revoluţiei franţuzeşti. Ce importanţă are că Ludovic al XVI-lea nu şi-a dat seama ce a însemnat căderea Bastiliei ? Istoria nu-şi va însuşi însemnarea lui din acea zi : „nimic deosebit". Apoi asupra revoluţiei franţuzeşti, cei care au trăit evenimentele ei dau ştiri subiective, cele mai capricioase şi mai contradictoare amărunte. A însemnat fiecare ce a fost în stare să vază. Nu verice afirmaţiune a unui contemporan este un adevăr istoric. Cu toate acestea noi ştim că revoluţia franţuzească însăşi a existat şi ştim chiar foarte multe lucruri adevărate asupra ei. Oamenii în parte pot să se înşele, dar toţi la un loc se înşală mai greu. Se înşală uneori chiar şi atunci, dar oricum mult mai rar şi totdeauna rămîne slobodă calea spre îndreptare. Bineînţeles actele şi documenturile sînt supuse interpretării, astfel ele sînt doar oarecare amărunte care nu au cine ştie ce însemnătate.

— Cum, amăruntele nu au importanţă ? întrebă scandalizat Alecu-Albu. Cum poţi a spune asta, frate ?

— Uite, omule, amăruntele sînt negreşit interesante, căci ele îmbogăţesc cunoaşterea noastră despre evenimente. Dar însemnătatea lor cît priveşte noima evenimentelor, însăşi, putem a spune că e mai mică.

— Cum, oare nu e bine să cunoaştem amăruntele întîmplărilor istorice ?! se miră iar feciorul lui Dinicu Golescu.

— Dar, frate, eu n-am spus asta... Dimpotrivă, este foarte bine să le cunoaştem, dar dacă nu le putem cunoaşte... nu le cunoaştem, şi pace. Ele au mai ales însemnătate cînd sînt singurul izvor, cînd nu cunoaştem întregul eveniment, ci numai un ecou asupra lui. Atunci amăruntul este baza cunoaşterii noastre pînă aflăm ce a fost evenimentul însuşi. Rămîne faptul că e cu putinţă ca totuşi să fi fost tocmai pe dos. Ce putem a face ? Atunci însă cînd acest eveniment, cum este de pildă revoluţia franţuzească, este cunoscut în întregul lui, ei bine, amăruntele oricît de interesante subt anume aspect au mai puţină însemnătate, căci după părerea mea întregul dă adevăr amăruntelor şi nu dimpotrivă.

— *Alors, dites-moi* [1], cum cunoaştem întregul ? întrebă surîzînd strepezit, neîncrezător, Costache Filipescu.

— Am să spui acilea că întregul îl cunoaştem cu adevărat numai atunci cînd cunoaştem legile de schimbare ale societăţii omeneşti şi adevărurile statornice asupra sufletului omenesc. Învăţatul porneşte adesea şi de la frunză, ca să afle despre ce copac e vorba, dar el, ca să ştie ceva cu adevărat asupra pădurii, trebuie să cunoască mai întîi care e felul de a fi al speţiei acelui copac. Dacă eu ridic de jos o frunză şi vă spun că aceasta este o frunză de moşmon, nu aflaţi nimic despre moşmon, decît că are astfel de frunze, ca asta din faţa dumneavoastră, şi încă e cu putinţă ca să aibă mai multe feluri de frunze, după cum e cazul cu atîţi copaci. Altceva, dacă n-aţi

[1] Atunci, spune-mi (fr.).

văzut moşmoane, nimic. Întrucît priveşte acum teama fratelui Arăpilă că nimeni nu va şti vreodată ce am discutat la aceste şedinţe şi cum a fost revoluţia noastră, eu îi spui că poate fi liniştit. Într-o zi se vor cunoaşte legile societăţii omeneşti, se va cunoaşte tot mai bine şi sufletul omenesc şi atunci revoluţia noastră va înfăţişa destul material ca să fie cunoscută în întregul ei, iar atunci cînd va fi cunoscută în întregul ei va fi cu putinţă să se osebească şi amăruntele adevărate de cele neadevărate, chiar dacă asta va contrazice cumva pe unii martori oculari, sau unele documente scrise.

— Nu mă dumiresc eu ? întrebă acum Nicolae Golescu răsfirînd cu tîlc degetele mîinii stîngi. Cum să nu aibă importanţă amărunturile pe care le aflăm despre eveniment ? *Et alors* [1]...

Bălcescu îşi ieşi din sărite :

— Nu este chiar aşa... m-aţi înţeles greşit... Amăruntele adeverite de întreg au foarte multă însemnătate. Ele la rîndul lor îlumineazâ şi întăresc întregul. Dar ce importanţă are faptul că de pildă dumneata eşti uneori cînd Nicolae Golescu, cînd Niculae Golescu, cînd Nicu Golescu, după întîmplare şi după gustul acelui ce te numeşte ? La fel aş zice despre mine !...

Şi a tăcut. S-a aşezat parcă fără să vrea istovit de oboseală, îndoit de mijloc, de parcă ar fi cărat pietre. Suferea. Cele ce spusese nu erau totul. Deasupra nu era decît puţin lucru, ca la acele plante la care rodul cel preţios e în pămînt, deasupra fiind doar buruiana şi florile. Dedesubt e, la ele, chinul rădăcinilor şi ale rizoamelor plesnind de bogăţia miezului, înăbuşite de apăsarea humei, sortite să-şi prefacă uneori rodul acesta necules în putreziciune, în otravă pentru ele însele. Acolo e arderea şi mîntuirea.

[1] Şi apoi... (fr.).

Cu toată truda pe care şi-o dăduse ca să vorbească liniştit, Bălcescu vădea o nemulţumire şi o adîncă stîngherire. Vorbele uşuratice ale lui Costache Filipescu căzuseră în adîncimi tulburi, nebănuite de acesta, pe care le tulburase şi mai mult. Bălcescu nu putea uita nici o clipă vocaţia lui de istoric, cum şi rostul istoriei, care vede just cauzele răului, în izbăvirea poporului romîn. De ani de zile el tot amîna lucrul celor două cărţi de istorie pe care le socotea rostul vieţii sale, pe care şi-o ştia fără greş atît de scurtă. Amîndouă priveau problemele primordiale din viaţa poporului romîn. Una se ocupa de un moment culminant al istoriei romîneşti, de domnia lui Mihai Viteazul, şi i-ar fi dat prilej să-şi arate părerile despre tot trecutul romînesc, alta, despre străfundurile sociale ale poporului, era să fie o cercetare a stării de robie în care se găsesc plugarii romîni, şi i-ar fi dat prilejul să tragă învăţăminte temeinice pentru structura viitoare a ţării lui. Din fiecare publicase pînă atunci numai cîte un fragment. Şovăia şi amîna mereu aşezarea pe o muncă hotărîtă pentru redactarea lor, căci i se părea că îi lipseşte informaţia şi posibilitatea de a verifica atîtea amănunte. Ştia bine că este stăpîn pe material în întregul lui, că are o vedere justă a nodului de probleme care se cerea dezlegat, dar îi era teamă că aceste lucrări ar putea suferi şi nu ar putea convinge cum a dorit el, din lipsă de informaţie. Despre starea plugarilor romîni avea putinţa să consulte o serie de documente ale trecutului, care-i căzuseră în mînă, dar bănuia că ar mai putea descoperi încă multe altele, dacă ar avea răgaz, şi nu se îndoia că în viitor cercetătorii vor fi mult mai norocoşi decît putea să fie el într-o capitală de ţară mică, unde nu se aflau, se putea spune, nici biblioteci, nici învăţămînt, nici arhive. În ceea ce priveşte istoria domniei lui Mihai Viteazul, cercetase multe biblioteci şi arhive, în cele douăzeci de luni cît stătuse în străinătate, dar era un subiect necunoscut forurilor străine, de care nu se

ocupase mai nimeni, materialul era împrăştiat şi greu de adunat. Nu era mulţumit de ceea ce găsise şi nutrea o vagă nădejde că va mai putea să aibă încă timp pentru cercetări. Amîndouă aceste lucrări ar fi putut fi prilej de realizări mari, dar dacă era nemulţumit şi suferea atît, era din pricină că, dîndu-şi seama de adevărul de neclintit al vederilor lui în acest subiect şi ştiind că ele i-ar fi îngăduit, într-o ţară cu materialul sistematizat înaintea lui de alţi cercetători de documente, să treacă dintr-o dată la lucrări de sinteză, fără riscul inexactităţilor de amănunt, se vedea nevoit să scrie cum scrie acum, pripit, neatent la condei şi fără răgazul de a-şi şlefui fraza, pe care o dorea avîntată, dar nu sărind dincolo de gîndul lui. Ştia că în ochii pedanţilor, însăşi înflorirea frazei e un semn de necompetenţă, sporită pentru ei de neprecizia unor surse şi de folosirea, pentru ei oribilă, pentru el temeinic îndreptăţită, a unor date din materialul legendelor. Această obsesie de stafii a amănuntelor îi tulbura nopţile. Îşi simţea vocaţia de istoric greu stînjenită. Îi era acum ciudă pe acest Alecu Golescu-Albu, care punea atîta preţ pe ele şi îl neliniştea Costache Filipescu, iubitor de idei zvîrlite la întîmplare, care era gata acum să tăgăduiască din pricina acestor fleacuri istoria însăşi. Poate însă că două întîmplări chiar din această vreme l-ar fi putut întări în judecata lui şi i-ar fi adus liniştea de care avea nevoie, dacă le-ar fi cunoscut. Nu de mult un medic german, expatriat în Batavia, pe nume Iulius Robert Mayer, necunoscut de nimeni, a trimis marilor publicaţii de ştiinţă a matematicii şi a mecanicii din Germania, conduse de unii dintre cei mai de seamă savanţi ai timpului, un memoriu în care formula, pentru întîia dată, unul dintre principiile primordiale ale mecanicii, şi anume „Întîiul principiu al termo-dinamicii", numit şi principiul conservării energiei. Marile reviste de matematică şi mecanică au refuzat să publice acest memoriu. Iluştrii eruditi ai amănuntului au socotit că acest principiu este

o prostie, fiindcă expunerea lui era argumentată cu unele date şi calcule greşite. Şi n-au avut dreptate. I-ar fi folosit mult, fără îndoială, în judecata stărilor sociale, găsind în ea întărite unele vederi ale lui şi o mică broşură publicată chiar anul acesta, în luna februarie, de doi germani de asemenea expatriaţi şi ei, şi intitulată *Manifestul comunist*.

*

Între timp, lîngă soba de teracotă alburie cu semne albastre, se iscă o nouă discuţie între Rosetti, Costache Bălcescu, care a venit şi el, Grădişteanu şi Bolliac, căci este vorba să se alcătuiască o comisie subt conducerea lui Cezar Bolliac, care va proceda numaidecît la eliberarea ţiganilor. Poetul ar vrea ca decretul „să treacă" chiar în şedinţa de azi a guvernului. Ar dori de asemeni ca eliberarea să se facă fără nici o despăgubire, în mod automat, dar el ştie că la aceasta se opun o parte din membrii guvernului, care socot că prin acest fapt s-ar aduce o atingere a principiului „sfînt" al proprietăţii, şi pretind să se hotărască o despăgubire de cîţiva galbeni de fiecare cap de ţigan eliberat. Grădişteanu e foarte încurcat, dar Bolliac clocoteşte de furie şi din altă pricină :

— După cît ştiu eu, unii proprietari, dacă vor fi siliţi să-i sloboade pe ţigani, îi vor goni din curţile lor goi, ca la naştere, subt motiv că îmbrăcămintea şi ţoalele ţiganilor sînt date de ei... Dar atunci pe ce au muncit aceşti oameni o viaţă întreagă ? Ăsta-i creştinism ? Barba pătrată, răsfirată scăpăra scîntei.

Bălcescu, la masa cea mare, scrie înfrigurat, tăind mereu cu creionul, sfătuindu-se cu Arăpilă, care priveşte paginile scrise peste umărul lui. Pregătesc şi ei un decret, la care ţin îndeosebi, pentru înfiinţarea posturilor de comisari revoluţionari.

Gheorghe Niţescu şi Aristia, care stătuseră de vorbă în balcon, văzură intrînd în curte caleaşca în care era Eliade şi îi vestiră pe ceilalţi.

Poetul, care era şi acum însoţit de cumnatul său Nicolae Alexandrescu şi de o altă rudă, Andronic, ca de doi aghiotanţi, coborî înfăşurat într-o mare pelerină albă, pe care o purta peste redingota cenuşie, deşi era într-o săptămînă de călduri dogoritoare, şi urcă, salutat de sentinelă, cele cinci trepte ale peronului. Era zîmbitor, foarte satisfăcut de el însuşi. Avea sentimentul că i-a dat lui Ion Cîmpineanu, omul care tot timpul vorbea despre prietenii lui politici de la Londra, o adevărată lecţie de parlamentarism.

— Veţi nimici oare principiul sfînt al proprietăţii ? a întrebat fostul tribun al Adunării Obşteşti. Vă daţi seama ce înseamnă asta ? Ştiţi că aşa deschideţi porţile anarhiei ?

— Eu respect proprietatea tot atît de mult ca şi dumneavoastră, domnule. Cunoaşteţi principiile mele : „Folos obştesc, dar pagubă nimănui".

— Atunci de ce nu vă opriţi de pe povîrnişul pe care aţi pornit ? De ce nu luaţi măsuri pentru asigurarea proprietarilor, care sînt speriaţi şi s-ar putea deda la unele acte de violenţă ? a întrebat plin de amărăciune, mîngîindu-şi nervos bărbuţa căruntă, tunsă scurt, prietenul lordului Dudley.

— Ştiţi ceva în această privinţă ? Glasul lui Eliade tremura puţin, cu toată sonoritatea lui obicinuită, şi simţi că-l strînge gulerul cămăşii cu colţuri albe prea mari. Se pregăteşte ceva ? Se gîndi cu spaimă la ameninţarea de ieri, la adunarea de azi de la Momolo... Sînteţi membru al ministerului şi aveţi datoria să ne spuneţi tot ce ştiţi.

Ion Cîmpineanu îşi ţuguie buzele în semn de indiferenţă, arătînd că pe el l-ar lăsa rece asemenea întîmplări :

— Nu ştiu nimic, dar nu voi veni la şedinţa guvernului pînă cînd nu se va spune în mod răspicat că proprietatea va fi respectată.

Aci fu punctul gingaş al răspunsului biruitor dat de fruntaşul guvernului :

— Vă repetez că eu respect proprietatea ca şi dumneavoastră, domnule, dar aci o hotărîre definitivă nu poate lua, într-un fel sau într-altul, decît Adunanţa Constituantă, care se va întruni la toamnă. Noi sîntem un Guvern vremelnicesc, dar un guvern constituţional. Constituţional, înţelegeţi, chiar dacă această constituţie nu e decît un proiect de decret iscălit de fostul domnitor.

Îşi pusese pelerina albă pe umeri, în timp ce Cîmpineanu rămăsese pur şi simplu ţintuit locului de acest răspuns, care era într-adevăr o lecţie de formalism parlamentar.

În vestibulul palatului, Eliade se întîlni cu colonelul Odobescu, îmbrăcat cu toate zorzoanele aurite de ţinută de paradă, cu coiful lui cel mare pe cap.

— Nu mergeţi sus la şedinţă, domnule colonel ? l-a întrebat mirat.

— După cum ştiţi, domnule, urmează ca la ceasurile douăsprezece ofiţerii din garnizoană, în frunte cu şeful Oştirii, să prezinte şi ei, la rîndul lor, complimentări guvernului. Au venit toţi, şi eu mai rămîi, domnule, jos, ca să pregătim ostăşeşte lucrurile.

Se salutară foarte ceremonios, şi Eliade urcă, subt privirile celor din sala de jos, scara albă de marmură păzită de doi lei de lemn bronzat ridicaţi pe picioarele dinapoi.

Cînd a apărut după atîta aşteptare în pervazul lat şi încărcat de ciubucărie aurită al uşii de sus, cu pelerina albă iscusit desfăcută la piept cu cotul stîng, ca să atîrne numai pe umeri, aşa cum atîrnau cabaniţele de hermină ale voievozilor, cu fruntea sus, cu ochii verzi pe jumătate închişi şi cu mustaţa mică, mătăsoasă, înţepenită sever, urmat la doi paşi de cele două rubedenii ca de o suită, peste toate feţele trecu un zîmbet de iritare şi de ironie.

— Mă iertaţi, domnilor, dar ştiţi că am întîrziat din dorinţa de a reface armonia din Guvernul nostru vremelnicesc. Dacă vrem ca ţara să fie unită, atunci trebuie să fim noi mai întîi uniţi, noi, guvernul.

Prin uşa mascată de lîngă baldachinul gol al tronului se ivi, cu camilafca neagră tivită cu aur, mitropolitul Neofit, căruia i se spusese de către ofiţerul de gardă că a venit Eliade. Aproape pe urmele lui Eliade venise cu caleaşca însă şi Ion Cîmpineanu, care intrase pe uşa dinspre Cişmigiu şi se instalase în cabinetul lui Costache A. Rosetti, spunînd tînărului Costache Florescu, care era dejurnă ca ofiţer al Gvardiei, şi-l anunţase că guvernul s-a adunat, că el va intra mai tîrziu în sala de şedinţe.

ŞEDINŢA GUVERNULUI VREMELNICESC

Peste cîteva clipe, Eliade veşteşte, potrivindu-şi zgomotos scaunul, începerea şedinţei cu o autoritate care crede că i se cuvine, apoi se ridică şi cu încuviinţarea mitropolitului spune solemn :

— În fiecare zi, înainte de orice cuvînt spus, să mulţumim providenţei, să ne întoarcem faţa spre angelul libertăţii şi al frăţietăţii şi tot guvernul în picioare să salutăm.

S-au ridicat în picioare toţi, se reculeg cîteva clipe, apoi se aşază, dar înainte ca preşedintele să spună ceva, Arăpilă se întoarce furios către ceilalţi :

— Mai bine să lucraţi, că de nu, vă răstoarnă reacţionarii. Fuga lui Bibescu la Braşov i-a speriat, căci văd că rămîn singuri ; dar nu i-a dezarmat.

Rosetti, care se aşezase, se ridică solemn, cu barba în vînt, cu ochii verzi uşor bulbucaţi :

— Să mă ierte scumpul şi gloriosul meu frate Golescu, dar, deşi împreună cu fratele Brătianu mi-am

dat astăzi iarăşi demisia, ţin să vă spui că sînt şi eu de părerea fratelui nostru Heliade.

Nicolae Golescu, care a venit în costum de vînătoare, găseşte că are dreptate şi-l încurajează :

— Spune, spune, frate Rosetti.

Şi Rosetti continuă, crescînd cu gestul larg :

— Nu uitaţi, domnilor, că am făcut cea mai măreaţă revoluţie de pe pămînt, din lumea întreagă, din istorie. Europa întreagă ne admiră înmărmurită, extaziată, fraţilor, hotărîtă să ia exemplu de la noi.

Bălcescu, pe care aceste discursuri şi laude de sine îl scot din sărite, caută să se stăpînească totuşi, dar privirea îi arde :

— Nu vă supăraţi, fraţilor, dar dacă tot vorbim şi nu lucrăm, ne prăbuşim... În ceea ce priveşte părerea exprimată de fratele Rosetti, socot şi eu că o răsturnare politică atît de paşnică, fără ca o picătură de sînge să se fi vărsat, este fără exemplu în istorie, dar tot meritul este al poporului romîn, care a cerut-o cu atîta energie, încît a speriat pe cei care altfel s-ar fi împotrivit şi s-ar fi ajuns la vărsare de sînge. Dacă Europa ne admiră sau nu, aşa cum crede fratele Rosetti, nu putem a şti însă pînă nu va sosi la Viena fratele Dumitru Brătianu sau pînă nu va ajunge la Paris fratele Alecu Golescu, pe care vreţi să-l trimiteţi acolo, ca să arate ce vrem şi să caute sprijin. Dumnealui — uite-l — încă nici n-a plecat. Mari isprăvi nu am prea făcut, pentru că noi în loc să lucrăm, ne ţinem de discursuri, de festivităţi. Ne felicităm mereu şi ne odihnim de prea multă fericire politică.

Inima cuprinzătoare a lui Rosetti e neîmpăcată şi revine plină de căldură, cu braţul drept îndoit, cu palma întinsă, cu degetele lipite :

— Să mă ierte colegul nostru Bălcescu, dar e o nedreptate strigătoare la cer să fie acuzat guvernul şi ministerul de lipsă de activitate. Într-o săptămînă de

cînd sîntem la conducere, am şi decretat unele măsuri care nu pot fi trecute cu vederea. Chiar la propunerea dumisale, am decretat tricolorul ca steag naţional şi am oficializat lozinca „dreptate-frăţie". Am desfiinţat rangurile boiereşti, am hotărît libertatea tiparului şi a cuvîntului, am înfiinţat Gvardia Naţională... Atunci, în faţa unei activităţi fără pereche în istorie, stau şi mă întreb : are dreptate colegul Bălcescu ?

Dar cel întrebat îl întrerupe tăios, scurt :

— Am... şi continuă apoi, îndurerat, în timp ce Rosetti rămîne ţeapăn şi nedumerit, cu mîinile încrucişate la piept într-o aşteptare retorică : În împrejurările grele în care avem de înfăptuit revoluţia — revoluţia adevărată, întreagă, singura care s-ar putea menţine aci, aşa cum ne găsim înconjuraţi de trei împărăţii despotice, ce nu aşteaptă decît să intervie cu armele în ţară — nu ne poate fi îngăduit să ne jucăm cu jumătăţile de măsură ; să pierdem un timp preţios cu dezbateri teoretice, să discutăm interminabil orice fleac de propunere... Ne trebuie, înainte de toate, un program urgent de lucrări esenţiale, hotărîtoare pentru soarta revoluţiei, şi pe care să le ducem la îndeplinire fără şovăire, cu toate mijloacele de care dispozăm.

Ştefan Golescu întreabă, iritat de această lecţie de guvernare:

— Şi care sînt după dumneata punctele acestui program ?

Bălcescu tace cîteva clipe. Toţi ochii se aţintesc asupra lui. Vocea, care în convorbirile familiare grăbite arată un uşor cusur de vorbire, anume tendinţa de a înlocui, dar numai uneori, pe ş cu s, iar pentru adunările în aer liber nu e destul de puternică, devine copleşitoare prin intensitatea ei în aceste dezbateri închise. Apare caldă, răspicată, tulburătoare, lăsînd să răzbată prin ea accentele inteligenţei. Cu mîna tăind energic în spaţiu, începe să enumere :

— Țara așteaptă de la noi convocarea urgentă a unei Constituante, care să fie votată de toți romînii majori.

Nicolae Golescu își mîngîie bărbuța sur-roșcată și întoarce ochii spre Eliade, să vadă dacă e de aceeași părere :

— Ei, asta nu e atît de simplu...

Eliade aprobă rezerva lui Nicolae Golescu cu un gest al mîinii, care ar spune : evident.

Bălcescu continuă însă, tot mai dîrz, închizînd și deschizînd, ca într-o punctuație, pumnul mîinii drepte :

— Țărănimea așteaptă de la noi, așa cum i-am promis în Proclamație, la punctul 13, să o scăpăm de clacă, să o împroprietărim... Și aci vocea lui se ridică arzătoare : Acest lucru trebuie făcut numaidecît, chiar înainte de convocarea Constituantei.

Mitropolitul, în fruntea mesei, cu cîrja bătută în rubine alături, se întoarce uimit în stînga și în dreapta, ca să fie sigur că are martori :

— Cum ? Cum ? Înainte de Constituantă...? Asta nu se poate. Va zice lumea că sîntem comuniști... Ne prăbușim...

A găsit ecou și e în Consiliu o rumoare de aprobări murmurate. Dar Bălcescu îi întoarce pe toți, la locul argumentului cu o vibrantă convingere, ținîndu-i subt puterea inteligenței lui, ca subt o spadă :

— Dimpotrivă, devenim o putere de neînvins, fiindcă ne vom sprijini pe un milion de piepturi...

— Un milion de piepturi goale, fără arme, nu pot rezista nici măcar unui regiment adevărat, e de părere Tell, și caută și el aprobări în stînga și în dreapta.

Autorul *Puterii armate la romîni* îi privește de jos în sus, cu ochii lui ușor oblici, arzători, sprijinit cu amîndouă mîinile pe masă.

— Atîrnă numai de noi ca să organizăm aceste piepturi, să le înarmăm. Apoi se îndreaptă brusc și rostește răspicat : Vă propui ca acum, pe loc, să numiți pe colegul nostru Gheorghe Magheru „căpitan general al armatei neregulate și al Gvardiei Naționale" ! Așteptă neclintit răspunsul lor.

Propunerea produce multă surprindere ; Tell ridică din umeri mirat, căci toate privirile s-au ațintit asupra lui, căci, după părerea lor, în el vrea să lovească Bălcescu.

— Dar ce, n-avem armată ? De ce ar fi nevoie de altceva ?

— N-am încredere în această armată și în comandanții ei. Afirmația lui este primită cu gesturi de uimire iritată, căci de obicei toți vorbesc mereu despre „brava noastră armată" cînd e vorba de cele trei regimente de linie... Căpitanul general Magheru să ridice țara întreagă, începînd deocamdată cu pandurii din Oltenia. În șase luni, într-un an, să ne dea armata populară pe care să ne întemeiem statul, cu care să-l apărăm de dușmanii dinlăuntru și din afară.

— Dar deocamdată țărănimea nici nu e cu noi toată, spune molatic, dar sonor, Eliade, crezînd că răspunsul lui e fără replică. Și continuă, surîzînd bonom, punînd jos tocul pe care-l ținea în mînă : Ei, uite, că țăranii nu sînt cu noi.

Dar rămîne cu totul surprins cînd vede că Bălcescu e și el de aceeași părere :

— Și au dreptate, fiindcă nici n-am făcut încă nimic pentru ei... Fiindcă această țărănime nici nu știe ce vrem... Fiindcă e subt înrîurirea calomniilor reacțiunii... Tocmai de aceea propui ca să decretăm pe loc numirea unor „comisari speciali", cîte doi de fiecare județ.

Eliade se ridică aproape cutremurat. Încrucișează mîinile pe piept, ca o statuie a întrebării.

— Cum ? Ca în revoluția franțuzească ? Dar ce, sîntem iacobini ? Să facem și cluburi, atunci ?

— Trebuie să facem tot ce stă în puterile noastre ca să răspîndim revoluția, să chemăm la viață slobodă straturile cele mai adînci ale poporului... Numai în ziua în care plugarul va cunoaște și va înțelege revoluția va vedea că ea îi dă lui, celui oropsit, ceea ce niciodată nu i-a fost dat de nici o stăpînire, se va face lumină în mintea lui și își va lega soarta de a noastră. Nu ne va rămîne atunci decît să-i înarmăm pe clăcași și ei vor fi sprijinul nostru cel mai sigur, singurul nostru sprijin adevărat. Treaba asta de lămurire a poporului trebuie făcută de comisarii aleși de noi... Acești comisari cată să fie înflăcărați de ideea revoluției și de aceea să fie aleși dintre cei mai inimoși căuzași, iar cuvîntul lor trebuie să poarte focul revoluției de la sat la sat, pînă în colțurile cele mai depărtate ale țării... Bălcescu vorbea cu o înflăcărare aprigă, speriat puțin la gîndul că s-ar putea ca miniștrii să nu înțeleagă necesitatea propagării neîntîrziate a revoluției și dincolo de marginile Bucureștilor ori de-ale altor orașe din țară. După gîndul lui, mai ales satele trebuiau să ia asupra lor, ducîndu-le mai departe, la izbîndă deplină cele două mari țeluri: libertatea poporului și independența națională.

— Dar acești comisari revoluționari trebuie să fie plătiți, nu? întrebă iritat Costache Filipescu... De unde vom lua atîția bani? Avem atîtea nevoi grabnice de împlinit înaintea acestor comisari!

Atunci se ridică plin de elan Rosetti:

— Domnule, sînt de părere și eu că banii ne trebuiesc pentru alte nevoi mai grabnice; dar ar fi o injurie pentru acești comisari să spunem că ei vor cere să fie plătiți pentru munca pe care o vor depune întru luminarea țării... Ei vor face orice sacrificiu și vor refuza orice sumă ce li s-ar oferi, punîndu-se cu totul în slujba țării, cu toată ființa lor.

Bălcescu avu un surîs străpezit de mînie. Mai ales intervenția lui Rosetti, în care el văzu o încercare de a zădărnici numirea comisarilor, îl scoase din sărite.

— Fratele Rosetti poate să fie liniștit... Comisarii pe care îi vom numi noi, dintre cei mai luminați căuzași, nu vor fi dintre cei care să caute foloase personale ori să se aleagă cumva cu vreun cîștig de pe urma muncii lor. Va trebui însă să li se asigure, fiindcă mulți dintre ei sînt oameni fără venituri, măcar cheltuielile cu drumul prin sate...

Costache Filipescu întrebă puțin cam întărîtat:

— Și la cît socotiți dumneavoastră că s-ar putea ridica aceste cheltuieli?

— Nu știu, ban cu ban, la cît se vor ridica aceste cheltuieli, dar știu că fără trimiterea de comisari — și să nu uitați asta — fără trimiterea lor cu foi revoluționare la țară, zadarnic am mai făcut revoluția!

— Dar ministrul Finanțelor ți-a arătat, frate, că Vistieria statului e aproape goală și că avem alte multe nevoi de împlinit mai înainte, exclamă cu barba bălaie în vînt Rosetti.

Atunci Arăpilă, care tăcuse tot timpul, urmărind cu privirea încruntată această discuție despre comisarii revoluționari, se ridică, înconjură masa și veni mînios spre Rosetti:

— Ascultă, frate, fă și dumneata o socoteală bărbească. O trăsură costă pe zi douăzeci de lei. Timp de treizeci de zile asta face șase sute de lei. Să zicem cinci sute de lei. Să punem cinci comisari de fiecare județ, asta face nouăzeci de comisari pentru toată țara... Prin urmare ne trebuie patruzeci și cinci de mii de lei pe lună, vreo mie trei sute de galbeni, în sfîrșit, în două luni, pînă la Adunanța Constituantei, să zicem patru mii cinci sute de galbeni în totul. Oare nu merită revoluția noastră să jertfim pentru ea patru mii cinci sute de galbeni?... Și aci se întoarse spre Costache Fili-

pescu: Cum, frate, în fiece zi ies bani din Vistierie pentru felurite cestiuni şi dumneata nu găseşti bani necesari pentru propaganţii revoluţiei?

Nimeni nu răspunse nimic. Se făcu o tăcere încurcată. Adevărul este că în afară de Arăpilă, Magheru şi de Costache Filipescu însuşi, toţi vedeau în stăruinţa lui Bălcescu de a se numai comisari revoluţionari, care să meargă să străbată satele, o încercare a lui de a-şi face popularitate. Costache Filipescu era cu ochii lipiţi de cifre şi nu înţelegea însemnătatea comisarilor. Unii ca Eliade şi Cîmpineanu se cutremurau numai la pomenirea numelui de „comisar", care le amintea de Revoluţia Franceză.

Eliade, care se arătase în cursul anilor pînă la revoluţie un polemist înverşunat şi abil, dovedind în numeroasele lui certuri de tot soiul o stăpînire a limbii româneşti cum nu o arăta nici pe departe în operele lui cu pretenţii filozofice, cunoştea puterea tăioasă a cuvîntului şi ideea comisarilor îl înspăimînta. Îl întrebă pe Bălcescu, dar gîndul lui era să-i mobilizeze pe ceilalţi împotriva numirii comisarilor:

— Cum? Vreţi cu adevărat să facem şi noi ca în revoluţia franţuzească? Să facem cum au făcut ei atunci?

— Da, aşa cum s-a făcut atunci. Vom face fără întîrziere şi cluburi, ca să lămurim ţara. Aceşti comisari vor merge în judeţele respective, vor străbate satele şi oraşele adunînd poporul, lămurindu-l, anunţînd măsurile bune pe care le vom lua, luînd ei pe loc măsuri de îndreptare.

Mitropolitul îşi ridică autoritar camilafca cu margini aurite şi pune mîna pe cîrja cu capetele de cîine, din aur bătut cu rubine şi smaralde, care e sprijinită de spătarul unui jilţ, alături.

— Cu ce puteri?

Toţi cei de faţă aşteaptă încordaţi răspunsul.

Bălcescu îl priveşte în ochi, hotărît:

— Cu puterile pe care ni le vom acorda noi, din încredinţarea poporului.

Răspunsul a căzut ca o piatră grea în baltă.

Cu toate că Arăpilă vorbeşte şi el cu multă căldură, cerînd să se numească, neapărat şi fără întîrziere, comisarii pe care îi cere Bălcescu, tăcerea rămîne de gheaţă.

Un vornicel intră şi merge către Eliade, căruia îi spune la ureche că afară, în curte, este o deputăţie de săteni din districtul Buzău, în frunte cu un preot, care vor să complimenteze guvernul.

Într-adevăr, popa Neagu de la Buzău, căci el e, a făcut roată cu oamenii lui în curtea palatului, încurajîndu-i, căci bieţilor săteni li s-au tăiat picioarele la gîndul că merg în faţa guvernului.

Eliade se ridică onctuos, uitînd de periculoasa întrerupere a dezbaterilor.

— Fraţilor, o deputăţiune de săteni din judeţul Buzău vrea să feliciteze Guvernul vremelnicesc... Socot că o putem primi, nu-i aşa?

Scos din sărite, Bălcescu ridică glasul:

— Iar deputăţii? Iar salutări? Iar felicitări?

Eliade stăruie cu o voce duioasă, potrivită cu mustaţa lui moale, ondulată, cu chica lui de diacon, care vrea să placă;

— Socot că nu putem jigni pe dulcii noştri fraţi săteni neprimindu-i... Au venit de atît de departe...

Cei mai mulţi îl aprobă binevoitori, cu înclinări din cap.

— Fără îndoială... îi primim... e de părere, grăbit, Rosetti.

Eliade se întoarce atunci spre vornicel şi îi porunceşte sonor:

— Să fie conduşi, ca de obicei, prin intrarea din faţă. Apoi pe scara cea mare.

Într-o zi, cu cîţiva ani mai înainte, pictorul ungur Barabas [1], care a cunoscut cu un ochi foarte viu Bucureştii, a venit să-l viziteze pe Costache Cantacuzino, căci plănuia să-i facă portretul. Acasă, chiar în aceeaşi seară, el a scris nişte însemnări în care arăta cum se înfăţişa o reuniune boierească, acasă la marele vornic paia în vremea aceea.

„Vizitîndu-l, de-abia ne-am putut ţine rîsul. Intrînd în odaia lui, unde am văzut vreo zece boieri fumînd din nişte ciubuce lungi, însă şezînd fiecare cu cilindrele în cap şi cu aripile fracului tăvălite pe duşumelele odăii. Cantacuzino însuşi şedea pe canapea, însă celorlalţi boieri le venea mai bine să stea pe podea, cu picioarele încrucişate... Se bea dintr-un singur pahar... Se lua şerbet cu o singură linguriţă pentru toată lumea..."

Nu chiar la fel arată astăzi salonul marelui vornic Lenş, a cărui casă de pe Podul Mogoşoaiei, cu cîţiva paşi mai sus de casa lui Alecu Vulpe, tot în mahalaua Manea Brutaru, e una dintre cele mai cunoscute în Bucureşti. Are saloane mari, care dau unele într-altele, mobilate după moda europeană, căci familia Lenş se pretinde de origine franceză, Linch.

Salonul cel mare, care are patru canapele cu cîte o măsuţă şi două fotolii alături, în fiece colţ, e plin de lume care a încercat să joace cărţi, dar nu are răbdare, încît mai toţi s-au sculat şi cîte doi-trei şuşotesc neliniştiţi şi nerăbdători. De jucat cărţi, joacă ei mai în fiece zi, că nu prea au ce face. Joacă de năduf.

Pe uliţe nu prea au curajul să se plimbe, căci te poţi

[1] *Nicolae Barabas* (1810—1898) — pictor maghiar care a locuit la Bucureşti între anii 1831—1834 şi care a realizat în această perioadă peste 120 de tablouri (portrete ale marilor boieri şi ale soţiilor acestora, precum şi numeroase peisaje).

aştepta la orice din partea mojicilor, şi acum n-au nici o putere. Se întîlnesc unii cu alţii, îşi trec cu nădejde toate zvonurile, numai să fie potrivite cu ceea ce ar dori ei să se întîmple. Acum ştiu toţi că la Momolo s-au adunat proprietarii şi că se pregăteşte ceva grav. Chiar Costache Cantacuzino, Alecu Vulpe, Băl-Ceaurescu şi maiorul Lăcusteanu, singurii care joacă, sînt cu gîndul la pîndă în altă parte. În sfîrşit, a venit cineva. Jocul se întrerupe. Maiorul Lăcusteanu este chemat afară. Se scoală de la joc, iese, dar se întoarce după cîteva clipe, anunţînd :

— Colonelul Odobescu vrea să vă vorbească !

Se ridică toţi uitîndu-şi rangurile şi ighemoniconul. Unii aşteaptă aproape tremurînd de tulburaţi ce sînt.

Odobescu intră în uniforma lui cu coif şi leduncl strălucitoare, se opreşte scurt, milităreşte şi, în loc de bună ziua, dă uşor din cap, apoi tace puţin, privindu-i sever, ca să aibă autoritate, şi în sfîrşit întreabă :

— Domniile-voastre sînteţi gata ? Adaugă cu glasul lui sonor, uşor înfiorat : A sosit ceasul...

Îi răspunde Băl-Ceaurescu cu tonul omului al cărui cuvînt are greutate :

— Cinci sute de proprietari sînt adunaţi în sala Momolo.

Proprietari şi boieri de mîna a doua ar trebui să spună, căci nici unul dintre boierii din protipendadă nu s-au dus, firește, la adunare, căci nu le îngăduia ighemoniconul.

Vulpe, bătrîn, chinuit de surpătura lui, rînjeşte totuşi vesel, chicotind :

— Cu învoirea guvernului... ha-ha-ha !

Odobescu anunţă marţial, sigur de el, pentru ca ei să simtă cine are rolul conducător în această hotărîtoare operaţie :

— La noi toate măsurile sînt luate. Viu de la palat şi mă întorc numaidecît la palat... Se întoarce apoi spre Lăcusteanu, dîndu-i milităreşte ordin : Vii cu mine. Mergi în trăsura mea, care aşteaptă după colţ.

Cantacuzino îşi priveşte mîinile, căci încă mai e îngrijorat, şi îşi turteşte buzele nedumerit :

— Neofit ce face ?

— Mitropolitul e de partea noastră. Aseară am avut o convorbire hotărîtoare cu el.

Marele logofăt, liniştit acum, îl petrece spre uşă, unde îi dă mîna, oarecum în numele tuturor, căci el se simte şef.

— Să fie cu noroc !

CE-A FOST MAI DEPARTE LA ŞEDINŢA GUVERNULUI VREMELNICESC

Cînd vornicelul cu iţari şi ilic găietănat l-a vestit pe popa Neagu că pot să intre şi apoi a luat-o înainte ca să le arate drumul, sătenii, în straie de sărbătoare, cu flori şi snopi de grîu în braţe, au prins să urce cele cîteva trepte ale peronului, pătrunzînd uimiţi în sala de jos, apoi urcînd treptele de marmură spre catul de sus, îngroziţi de oglinzi. Cînd au intrat după arătarea celui care-i călăuzea în sala de şedinţe, au îngheţat pe loc.

Eliade şi-a pus pe umeri falnica lui pelerină albă şi aşteaptă să se concentreze atenţia tuturor. Această pelerină albă îi dă iluzia, pare-se, că e azi cel dintîi om în Ţara Romînească. E un fel de uniformă de Cezar local, mai mult de teatru, îndeosebi cînd îşi ridică bărbia ca să-şi arate profilul bine desenat, pe cînd mustaţa

moale şi părul purtat ondulat la ceafă amintesc mult şi de poetul atît de iubit.

Bălcescu, Arăpilă şi chiar ceilalţi au surîs de cum au văzut pelerina şi privesc iritaţi, dar surîzînd mereu, la mersul şi gestul teatral al colegului lor, care s-a îndreptat spre delegaţie. Popa Neagu, care e în fruntea deputăţiei de ţărani, într-un anteriu pămîntiu de mohair, după ce sărută mîna mitropolitului, ia cuvîntul, adresîndu-se însă lui Eliade, căci e vădit impresionat de mantia lui albă :

— Cinstit guvern, îngăduiţi-ne şi nouă, obidiţilor, oropsiţilor de pînă acum, să vă spunem două-trei cuvinte strămoşeşti. V-am adus aceste flori de cîmp ca ele să înflorească legea cea nouă ce aţi dat... Ia din mîna unui sătean tînăr un buchet de rosmarin, maci şi sînger, pe care îl dă sfios lui Eliade. V-am adus şi acest snop din spice de grîu, ca ele să rodească truda voastră spre binele obştesc ! Ia din mîna altui sătean un snop de grîu copt şi i-l dă lui Eliade care-l trece lui Hagi Curti. Iertaţi-ne de îndrăzneală...

Cuvintele lui cuminţi, neobicinuit de simple în asemenea împrejurări, tulbură adînc pe cei de faţă.

Eliade, care era în picioare, tuşeşte ca să-şi dreagă glasul şi să se facă ascultat, apoi vorbeşte solemn :

— Fraţi săteni, cînd providenţa sublimă şi-a coborît ochii asupra nimicniciei noastre şi ne-a turnat în sînge harul ei, noi ne-am zis : Nimic pentru noi, totul pentru poporul romîn, pentru aceşti arhangheli care sînt fraţii noştri săteni.

Bălcescu, scos din sărite, îi taie scurt discursul, rostind cu aceeaşi simplitate sănătoasă, cu care a vorbit popa de la ţară :

— Să trăiţi, fraţi săteni... Mergeţi sănătoşi acasă şi aşteptaţi-ne acolo, pe noi, sau pe oamenii noştri, pe care vi-i vom trimite.

Faţa cu barbă castanie a popii şi feţele trudite ale sătenilor înfloresc într-un larg surîs, nevinovat, ca desprins de trup.

— Vă mulţumim, fraţilor, vă aşteptăm bucuroşi... spune răspicat, acum, că greul a trecut, ţăranul popă.

Sătenii ies mergînd de-a-ndaratelea în straiele lor de sărbătoare, fericiţi că au văzut minunea cea mare, „guvernul" Ţării Româneşti.

Pe Nicolae Golescu îl pufni rîsul cînd îl văzu pe Gheorghe Niţescu scoţînd fără să-şi dea seama, ca să se şteargă de năduşeală, o batistă mare, albă şi înnodată de trei ori la colţ. Îl întrebă apoi oarecum în şoaptă :

— Văz că ai înnodat azi doar trei popi ! Numai atîţi ai întîlnit ? Şi cu privirea mucalită, văzînd fistîceala şi graba cu care acesta îşi ascundea batista, adăugă : Ai grijă, o să-ţi meargă prost, mai ales că azi e sîmbătă şi sîmbăta sînt trei ceasuri rele.

În sfîrşit, Niţescu asigurîndu-se că n-a fost văzut de mitropolit se linişti, dar Arăpilă care băgase de seamă întîmplarea îi şopti zeflemitor :

— Apoi chiar că ţi-ar fi mers prost, amice, dacă te-ar fi văzut Neofit... Şi culmea e că tocmai de la noduri ţi s-ar fi tras.

Superstiţia de a face nod la basma ori la batistă cînd îi ieşea omului un popă în cale era foarte răspîndită, dar cele trei noduri nu însemnau că Niţescu întîlnise trei popi, căci toate trei erau, şi asta o ştia el singur, numai pentru mitropolit. Îngheţase cînd la întîia şedinţă a Consiliului îşi dete seama că-l va întîlni în fiece zi pe Neofit. Alăturat zicalei : „Fă-ţi cruce mare, că dracul e bătrîn", încerca şi el făcînd trei noduri deodată să conjure piaza rea. De altfel îl auzise chiar ieri tot pe Arăpilă spunînd acru lui Costache Filipescu : „Ce vrei să iasă dintr-un guvern care are în frunte un popă ?"

Alecu Golescu glumise, dar el se gîndi îngrijorat că azi e sîmbătă.

Eliade îi urmăreşte lung cu privirea pe săteni, apoi îşi dezbracă mantaua albă, oftează cu amărăciune, căci a înţeles că vorbele lui Bălcescu au mers la inima delegaţiei :

— I-ai cam repezit puţin pe bunii noştri fraţi săteni, scumpe Bălcescule... Lor le face atîta plăcere să vină să vază cum lucrăm...

Bălcescu îl priveşte drept, nervos :

— Cum ? Să vază cum lucrăm ?

— Desigur, să vie să ne vază cum lucrăm aci, frăţeşte, membrii guvernului, miniştri, secretari şi prieteni laolaltă... cu uşile deschise... Căci nu avem nimic de ascuns... Deschide cu intenţie uşa cu două canaturi de la balcon, miroase florile teatral şi priveşte pe fereastră... Cu vara asta dumnezeiască !...

Bălcescu ar vrea să răspundă aspru, dar se reţine scurt, fiindcă în această clipă a intrat Magheru, care de altfel era foarte aşteptat ; şi toţi se răsucesc pe scaune ca să-l aibă în faţă.

— Ei, ce veşti ne aduce stimatul nostru coleg de la adunarea proprietarilor ? Ce-au spus cînd au auzit lămuririle guvernului ?

Cel care l-a întrebat e tot Eliade, întors pe trei sferturi de la fereastră.

Spătos, înalt şi foarte mlădios de altfel, Magheru se gîndeşte în clipa dintîi să-şi formuleze impresia într-o înjurătură oltenească neaoşă, la adresa proprietarilor, dar fiindcă socoate că, oricum, se află într-o şedinţă oficială, se sileşte să uite că a fost pus de colegii săi într-o situaţie neroadă şi se mulţumeşte să le spună, aşezîndu-se pe scaunul liber de la dreapta mitropolitului :

— Presupuneţi că nu m-aţi trimis... şi discutaţi mai departe alte cestiuni.

— N-au fost mulțumiți de lămuririle noastre ? întrebă mirat Eliade.

Magheru, întărîtat de naivitatea teatrală a poetului, se mulțumește să-și încrețească ușor fruntea într-o privire și un surîs glumeț, dînd un răspuns care pare confuz pentru cei de față :

— Mai rău...

— Adică ?

— Vă rog să nu mai stăruiți, că nu poci să vă reproduc aci părerile proprietarilor despre membrii guvernului, fiindcă dacă ați lua oficial cunoștință despre ele, ar trebui să-i provocați în duel de la om la om fiecare dintre dumneavoastră sau să găsiți mijloacele să-i treziți, arătîndu-le că sînteți conducătorii țării. Ceea ce se pare însă că nu vreți cu tot dinadinsul... Așa că vă rog să vă continuați, uitînd, dezbaterile.

În această clipă se aud pași sonori pe sală și apare mai întîi Odobescu, care intră marțial, jucîndu-și coada de cal a coifului. Se oprește milităros în apropierea mesei și rostește solemn :

— Fraților și onorați colegi... ofițerii Regimentului III, care se găsesc azi în garnizoană, doresc să vă prezinte și ei la rîndul lor salutul și felicitările lor... Vă cer îngăduința să-i primiți chiar acum.

Bălcescu face un gest de om scos din sărite.

Cei mai mulți știu că încă de aseară Odobescu rugase pe toți membrii guvernului să fie prezenți azi la prînz, fiindcă vrea să vie cu ofițerimea să-i „complimenteze" și ea, astfel că hotărîrea nu poate fi schimbată.

— Dar... n-ar fi mai bine oare la sfîrșitul ședinței ? stăruiește totuși Bălcescu.

Eliade, care s-a și dus grăbit să-și îmbrace mantia albă, e însă de altă părere :

— De bună seamă că vom primi numaidecît, fraților, pe sublimii ofițeri ai bravei noastre armate...

Nicolae Golescu împreună cu ceilalți s-au ridicat și întăresc plini de gravitate :

— Da, negreșit că da.

Colonelul, marțial, iese în prag și poftește ceremonios :

— Intrați, domnilor...

Ofițerii în mundire strînse pe corp, încărcați de ceaprazuri aurite, cu chipiile negre înalte, dar cu viziere mici și legate pe subt bărbi, intră pe rînd, se opresc militărește și, cînd li se spune numele, salută scoțînd sabia :

— Colonelul Solomon... maiorul Lăcusteanu... maiorul Cerchez... apoi anunță global : ofițerii batalionului 3.

Aceștia scot și ei săbiile toți odată. Membrii guvernului se găsesc așezați la masa cea mare de nuc lustruit, acoperită cu brocart roșu ca de obicei : în fund, în capul mesei, mitropolitul Neofit ; în stînga lui : Rosetti, Hagi Curti, Arăpilă, Bălcescu și Tell ; în dreapta mitropolitului : Magheru, Ștefan Golescu, Nicolae Golescu, apoi Eliade, care a rămas în față. După ce salută, Solomon trece cu sabia la umăr cam în spatele lui Eliade, Lăcusteanu în spatele lui Bălcescu, iar ceilalți ofițeri în spatele cîte unui ministru. Nimănui nu-i pare totuși ciudată această desfășurare ceremonioasă. Își închipuie fără îndoială că așa sînt pompele ofițerești. Cînd îi vine rîndul lui Odobescu, acesta ia în mod nespus de firesc un pistol, pe care-l scosese din tocul lui, de la centura locotenentului Boboc și, întinzîndu-l spre cei din față, strigă răspicat :

— În numele proprietarilor, vă arestuiesc... Apoi numaidecît, brutal, cu o voce aspră, cu un ton de vulgaritate cazonă : La perete cu ei... La perete cu ei...

Miniștrii au rămas mai toți uluiți. S-a făcut un gol în fața lor și ei privesc încremeniți săbiile îndreptate spre ei. Tell singur a vrut să scoată sabia, dar Odobescu i-a prins mîna cu stînga lui și i-a pus revolverul în tîmplă.

Arăpilă, după cîteva clipe de uluire, izbucnește sarcastic :

— În numele proprietarilor ? Hohotește, arătîndu-și într-un rînjet dinții albi în fața neagră. Hai, mai spune o dată...

Nicolae Golescu își dă seama că, asemeni mitropolitului, el nu e păzit și, cum se găsește în dreptul ușii, țîșnește afară. Din cîțiva pași este pe scară unde începe să coboare liniștit, cu sînge rece, ca să nu dea de bănuit. Cînd ajunge pe peron strigă caleașca care-l aștepta în curte. Nu-l urmărește nimeni, fiindcă în sală cei arestați s-au dezmeticit și încep să apostrofeze pe cei care-i brutalizează, provocînd un început de învălmășeală.

Magheru simte o sudoare rece de-a lungul tîmplelor. Luat așa prin surprindere nu mai e în stare să facă nici un gest. Asta e firea lui. S-a înmuiat ca o cîrpă. E furios pe el însuși, că e atît de neprevăzător. În două ceasuri a căzut în două capcane. Lasă, cu privirea aiurea, pe locotenentul Cernat să-i ia sabia. Nu face niciodată încercări fără rost, fapte care n-au de fel sorți de izbîndă.

În timp ce ofițerii împing pe cei arestați spre fund spre o cameră vecină, Lăcusteanu l-a oprit în loc pe Bălcescu și urlă la el, sfîrîind de mînie cu ochii în fierbere, cu mustața zbîrlită ca o lăcustă neagră :

— Ți-am spus, bestie, că o să ne mai întîlnim.

Bălcescu, care trecea spre fund cu brațele încrucișate, se întoarse liniștit spre el :

— Și o să ne mai întîlnim încă.

Odobescu dă o poruncă scurtă către un ofițer care-l păzea pe Rosetti :

— Cernat, condu pe domnul Rosetti la un loc cu ceilalți, apoi caută numaidecît sigiliul de stat. Vezi la secretarul Voinescu II.

Rosetti, pe al cărui umăr pusese mîna energic ofițerul, se întoarce totuși cu barba în vînt :

— Istoria ne e martoră... Rușine... Rușine...

Solomon îl întrerupe brutal, soldățește :

— Ține-ți gura...

Eliade nu pricepe nimic și invocă angelic :

— În numele atotputernicului, care știe ce e în conștiința noastră...

Dar în această clipă Lăcusteanu, care lăsase pe Bălcescu, se întoarce brusc și vine la Eliade ca un turbat, îl ia de guler, îl zguduie :

— Taci, tîlharule, că te omor și te învăț eu să mai dai Proclamații. Scoate una din buzunar și i-o arată : Uite-o !... Uite-o !... Ai intenția a ne aduce la mizerie, amenințînd proprietarii a rămîne muritori de foame, arendașii nemaiplătind arenda...

Odobescu, care căutase tot timpul prin hîrtiile de pe masă și nu găsise, îi dă ordin :

— Dă-l Cornescului pe tîlharul ăsta și lasă că-i judecăm pe toți pe urmă. Du-te repede la Momolo să vii cu proprietarii aici să formăm guvernul. Vezi să treci mai întîi pe la Lenș. În caleașca mea. Nu întîrzia de loc.

Cornescu îl împinge din umeri, cu asprime, pe Eliade, spre odaia de la uliță, în care răspunde sala unde au fost închiși cei arestați.

N-au trecut decît cîteva minute. Magheru, care începuse numaidecît să gîndească iar și căuta o ieșire din această idioată înfundătură, judecă liniștit situația. Apoi, pe neașteptate, smulge sabia lui Cornescu, care trecea neprevăzător pe lîngă el și strigă, năpustindu-se spre ofițerul care era în dreptul ușii și pe care-l luă aproape în brațe, zvîrlindu-l în lături :

— Ticăloșilor, trădătorilor !

Odobescu a pus mîna pe pistol, dar nu poate trage, căci Magheru se apără cu cel pe care l-a înșfăcat.

Iese de-a-ndaratelea, luptînd cu doi ofiţeri care au sărit asupra lui, dar sînt vădit uluiţi de atîta îndrăzneală. Pe sală mai e atacat şi de alţii, dar înaintează lipit de perete. Se cunoaşte că are obicinuinţa de a lupta de la un pas şi are încredere în sabia lui. Vede că nu mai poate ieşi din palat şi se îndreaptă spre cei doi panduri ai lui, care-s de pază ca de obicei la odaia de locuit, căci el şi cu Tell, fiind fără casă în Bucureşti, locuiesc la palat. Aceştia au văzut, au înţeles şi au deschis la timp o uşă, apoi sar în ajutorul căpitanului general. Intră toţi trei cu spatele luptînd şi se închid acolo. Solomon sare prea tîrziu, aleargă pe sală cu sabia scoasă şi urlă speriat către ofiţeri, care vin cu săbiile mofluze după el :

— Ce-aţi făcut ? V-a scăpat Magheru... Boboc, întăreşte garda... Tunurile în bătaie...

Polcovnicul, turbat de mînie, va încerca, o jumătate de ceas, împreună cu ofiţerii lui, să intre, fără să poată, peste cei trei baricadaţi şi înarmaţi cu puşti şi pistoale, din care această locuinţă a lui Magheru avea destule. Pînă la urmă renunţă, şuieră dintr-un ţignal, face un semn şi vine o grupă de soldaţi, dintre care patru se aşază sentinele la uşă. Jos, alţi soldaţi formează un cordon care barează calea mulţimii, din ce în ce mai numeroasă, altfel liniştită, numai foarte curioasă.

Toate măsurile, şi astea neroade, luate de Solomon acum nu pot repara prostiile făcute de conspiratori cînd au plănuit atacul. Odobescu, convins însă că totul s-a terminat, se propteşte solid pe picioare în faţa mitropolitului :

— Binecuvîntează, preasfinte... scăpărăm ţara de criminali...

În clipa aceea Rosetti apare iar în pragul camerei unde au fost îngrămădiţi cei arestaţi, fără să se închidă uşa, cu barba în vînt, cu părul vîlvoi.

— Noi criminali ? Noi care am făcut cea mai sublimă revoluţie fără să vărsăm o picătură de sînge ?

Colonelul, furios, ia şi trînteşte una din săbiile rămase pe masă.

— Criminali care vreţi să călcaţi în picioare ceea ce are omul mai bun, proprietatea...

Mitropolitul nu e totuşi liniştit, deşi lui i se pare că cele întîmplate sînt destul de bine făcute :

— Aţi dat de veste proprietarilor ? Să nu ne pomenim iar cu descuţii peste noi...

— Vin marii boieri numaidecît aci să alcătuim guvernul. Lăcusteanu va aduce aci pe proprietari, neîntîrziat. Să nu vă fie teamă de golani. Avem două companii afară cu amoniţie de război...

Mitropolitul se aşază la masă, lipind neliniştit, fără să vrea, mîinile palmă de palmă, ca într-o rugăciune.

— Nu-s de ajuns... Cu puştile astea... ştii, pînă se încarcă a doua oară... le zdrobesc tîlharii capetele cu ciomegele la soldaţi... Mai bine să scriem fără întîrziere consulatelor protectoare după ajutor grabnic.

— Asta o putem face negreşit, pînă constituim guvernul, e de părere şi Odobescu.

Trece astfel aproape un ceas, şi mitropolitul, mereu neliniştit, se gîndeşte că situaţia e destul de încurcată. Iar cînd vin veşti de afară că lumea a început să se adune în faţa palatului, motivele de nelinişte au sporit... Un incident petrecut acum cîteva clipe aruncă pe mitropolit în apele spaimei. I se aduce anume la cunoştinţă că fiul vornicului Iordache Florescu, negriciosul frate al Luxiţei Florescu, Costache, ca să nu fie arestat, căci era în serviciul Gvardiei Naţionale la palat şi văzînd că toate intrările sînt păzite, a sărit de la balconul dinspre Podul Mogoşoaiei jos, peste mulţime. Au alergat soldaţii cu baionetele să-l prindă, să-l aresteze, dar privitorii, înmărmuriţi de curajul lui, l-au scos din mîinile lor.

Totuși mulțimea rămîne abia călduță și Odobescu simte asta. Ca să-i facă puțin curaj mitropolitului, strigă tare către căpitanul Caragea:

— Ei, au să vază craii de jos că nu-i de glumit. Caragea, du pe Tell, între soldați pe jos, la arest la cazarmă, de unde nu-l mai scoate nici dracul. Auzi?... între soldați pe jos...

Tell e scos din odaia celorlalți, înconjurat de o grupă de opt soldați, cu spîngile la puști. E în capul gol și fără sabie, galben ca de ceară, barba mică îi acoperă numai un sfert din obraji în jos și mustața frumoasă îi e acum răvășită. E ceva de moarte în înfățișare. Cînd apare pe îngustul peron de la intrare, între soldații de pază, se oprește clipind din ochi, de parcă nu vede bine. Dar cînd escorta coboară prima treaptă, Aristia, care izbutise să iasă și se afla jos în grup, cu ai lui, cu Mihăileanu, Mavromati, Apoloni și alții, care încercaseră și nu putuseră să intre în palat, strigă puternic, cu glasul lui din scenele de tragedie:

— Tell, înapoi...

Tot grupul lor începe să strige atunci:

— Tell, înapoi... Tell, înapoi...

Se auzi deodată mulțimea murmurînd, ba țîșnind și unele strigăte, legănîndu-se: ...„Tell, înapoi". Aceste strigăte, altfel singuratice, duraseră cam un sfert de ceas, dar căpitanul Caragea nu se sperie atît de cele auzite, cît de hotărîrea mută, pe care o ghici neclintită, în privirile celor mulți. Înțelese că nu va putea trece și dădu poruncă în șoaptă soldaților să se oprească, apoi puse mîna pe umărul lui Tell, ca să-i arate că trebuie să se întoarcă.

Cînd căpitanul Caragea veni și îi raportă că nu se poate trece fiindcă norodul e în număr mare, Odobescu zguduit de furie ieși în balcon și aruncă o privire sfidătoare celor de jos. Dar mulțimea rămase neclintită și mută. El privi treptele palatului, apărate de cordonul de soldați care-l înconjoară, și socoti că totuși le e peste

putință celor de jos să răzbată sus. Se întoarse către căpitanul Caragea, care venise după el:

— Sîntem, cum s-ar zice, asediați... Hei... Un foc de rînduri și limpezește totul.

Mitropolitul, îngrijorat, l-a urmărit tot timpul cu privirea, iscodindu-i cutele frunții și privirea... Acum îl întreabă cu vocea moale:

— Atunci, ce facem?

Odobescu ar vrea să spună că e foarte simplu, că va porunci să tragă în mulțime, dar simte și el că nu e tocmai așa.

— Dacă am arăta că nu-i arestuit Guvernul vremelnicesc? îngînă din nou mitropolitul... Să le spunem că a fost numai o mică modificare.

Ideea lui Neofit nu i se pare prea rea lui Odobescu. La urma urmelor dacă i s-ar face și lui loc în Guvernul provizoriu, ca să nu rămîie numai un băgător de seamă, apoi cu ajutorul celor mai puțini nebuni, cum zice el, ar putea cu timpul să aducă toată apa la moara lui.

— Să încercăm, părinte, și cum zici dumneata.

Sînt aduși în sala cu pîlpîiri de brocart roșu, în lumina amiezii, Tell și Eliade. Bălcescu, chemat, refuzase să vie, și la fel Arăpilă. Vine de asemenea Ion Cîmpineanu. Mitropolitul ia cuvîntul și începe un discurs împăciuitor, dar Tell, care văzuse poporul adunat în fața palatului, îl întrerupe în mod neașteptat:

— Nu poci să stau de vorbă nici o clipă cu dumneavoastră cît timp sînt în stare de arest.

Odobescu își muște buza și poruncește să i se aducă sabia și eșarfa.

Urmează o lungă discuție, mai mult un soi de tîrguială. Pînă la urmă se ajunge la formula unui guvern cu mitropolitul, Odobescu și Cîmpineanu, care să lucreze împreună cu vechiul minister. În ultima clipă, cînd să iasă pe balcon, Tell se oprește din mers în mijlocul sălii și le spune:

— Credeţi că veţi potoli poporul proclamîndu-vă şefi ai guvernului? Vă înşelaţi... Uite, eu merg pe balcon.

— Se va potoli numaidecît, dacă dumneata ori Eliade anunţaţi noul guvern.

Tell se crispă şi Eliade şovăi o clipă. Apoi ieşiră, ei doi mai întîi, urmaţi de Odobescu, şi după el Ion Cîmpineanu.

Tell proclamă noul guvern, dar vorbele lui fură acoperite cu huiduieli nesfîrşite. Cîmpineanu se făcu la faţă alb ca varul, dimpotrivă Odobescu parcă ar fi înghiţit jeratic. Se întoarseră în sala cea mare în urletele furioase ale lui Odobescu:

— Am să-i împuşc ca pe cîini... Ca pe cîini... S-au mai văzut multe ieşiri biruitoare şi din cetăţi mai asediate decît sîntem noi în acest palat.

În timpul acesta, pe scările dinlăuntrul clădirii e o învălmăşeală de nedescris, funcţionarii prinşi acolo, amestecîndu-se cu ofiţerii.

*

Fiind plecat înainte ca să se adune lumea în curtea cu borne legate cu lanţuri, Lăcusteanu a ajuns la timp la sala Momolo, ca să-i vestească pe proprietari să vie la palat. Dar spre surprinderea lui, oamenii încep să puie întrebări, să ceară lămuriri, ar vrea să ştie ce gînduri are Odobescu, pe care ei îl ştiu în minister. Ei ar vrea, şi el nu pricepe de ce, un fel de garanţie. Lăcusteanu e soldat şi nu-i place să i se puie întrebări, pe care el le bănuieşte că ei le pun fiindcă le e frică să meargă la palat, şi tot ca soldat el crede că fanfaronii ăştia nu sînt la urma urmelor de nici un folos cînd e vorba de reprimat o revoltă. Nu mai stăruie şi pleacă furios înjurînd ca un soldăţoi. A priceput că pentru formarea guvernului nu poate fi vorba decît de marii boieri.

Un ucenic ştirb, slăbuţ şi cu părul ici, colo căzut de bube dulci, întrase în goană în magazia cea lungă, ţipînd printre gropile cu saramură:

— Nea Licsandreee... nea Licsandreee, au arestuit gubernu... E un boier care strigă în curte. Au arestuit gubernu...

Licsandru Hergă ajuta ca de obicei la scoaterea pieilor vîscoase, grele de saramură, care şiroiau în mocirlele din magazie; treabă de bunăvoie, căci el ca meşter n-avea astfel de îndatorire, dar nu-l lăsa inima să privească atunci cînd vedea oamenii istoviţi trăgînd, lunecînd şi iar trăgînd din răsputeri ca să scoată din groapă pielea grea ca şi cînd ar atîrna tuci de ea, cîtă vreme el cu o mînă făcea treabă cît trei inşi. Pentru asemenea fapte, lucrătorii îl socoteau frate de-al lor, glumeau cu el în voie, mîndrindu-se cu el, pe cînd Fănică Teică, de curînd meşter la magazia a doua, era mai al dracului, devenise cam boieros, ţinea la starea lui de meşter.

Licsandru auzi larmă şi în curte; lăsă pielea de bou să cadă la loc în dubă şi întrebă, mai mult necăjit că nu pricepe:

— Ce strigă şi ăla, bre oameni...? Ce dracu spune c-au făcut?

— Au arestuit gubernu... Aşa strigă un boier în mijlocul curţii.

Cu un glas, ca un muget de taur, meşterul strigă de zgudui magazia:

— Afară, mă, toţi!...

Boierul din curte era Ştefan Turnavitu, fratele lui Scarlat, profesor şi el. Costache Florescu, după ce sărise de pe fereastra palatului, alergase gîfîind de-a dreptul la şcoală, la Axente Sever, dîndu-i de veste despre cele în-

tîmplate la palat. Trimiși de profesorul ardelean, dascălii se răspîndiră în tot orașul, ca să scoată lumea pe uliță.

— Săriți, fraților, că au arestuit Guvernul vremelnicesc, striga mereu Ștefan Tumavitu în curtea tăbăcăriei.

— Damian... Damian... Mitrule... începu să urle Licsandru. Hai, fugiți la clopotu Mitropoliei... Hai repede.

De pe toate ușile magaziilor năvăleau oamenii în cămăși și izmene, ude și zdrențuite, plini de mîzgă, cu părul năclăit. În curînd fură adunați cei mai mulți dintre ei.

— Mitrule... Mitrule, ai luat cheia dă la magazia cu pușile ? Teică... Unde-i Teică ?

Mitru și Damian se spălau, împroșcîndu-se pe față la puț, înainte de a-și pune pe ei cămășile și izmenele mai curate, cu care umblau pe uliție și înainte de a-și fi încălțat imineii. Cel întrebat spuse că a lăsat cheia lui Eftimie. Teică apăru și el, destul de mirat.

— Fănică, aleargă și în celelalte tăbăcării, adu-i pe toți aci. În timp ce se spăla și el la jgheabul puțului, urla mereu, nu se oprea o clipă... La topoare, fraților... Ăi care n-aveți puști, luați cuțitoaiele dă curățit piile.

Atunci se ivi din prăvălie Pană Dobrovici, ca de obicei în cămașă înflorată cu arnici, cu nădragi de mohair și în papuci. Începu să strige la el :

— Ce, ați înnebunit ? Cum lăsați lucrul ziua în nămiaza mare ? Licsandre, ce-i asta ?

— Au arestuit guvernu, jupîne, n-ai auzit ? îi strigă destul de acru Licsandru, stropindu-și fața cu apă din căucul celor două palme, mare la el ca o căldare. Ei, drăcia dracului, n-auzi că au arestuit guvernu ?

— Ei și ce dacă l-au arestuit ? Ce-i treaba voastră ? Vedeți-vă de lucru.

Pe cînd taică-său, State Dobrovici, era un partizan hotărît al revoluției, deși mărginit în granițele intereselor tagmei lui, Pană Dobrovici, care datorită averii părintești se înhăitase cu o seamă de feciori petrecăreți ai boierilor

din protipendadă, era dușmanul revoluției și tresărise de bucurie cînd auzise că guvernul a fost arestat.

De la magazia cu materiale din fundul curții veneau acum oameni cu puști, iar pe de alte praguri alergau alții cu topoare și cuțitoaie.

Un lucrător înalt, cu mărul lui Adam colțos și cu mustața neagră tușinată, se scărpina în cap și, privindu-și cămașa și izmenele negre de sărătură și noroi, întrebă nedumerit pe meșter :

— Nea Licsandre, cum o să mergem așa ? Cu zdrențele astea pă noi ? Să mergem întîi acasă să luăm alte albituri pă noi.

— Mă Trișcă, mă... trebuie să doborîm mai întîi pă tîlharii ăia care au arestuit guvernu.

— Păi cum naiba ? Așa cum ne aflăm ?... Io ziceam...

— Nu e timp dă așteptat, mă... Io zic așa : care aveți hanțe aci la fabrică, schimbați-vă, care nu, mergeți și așa.

— Mergem, nea Licsandre, mergem ! strigă un bătrînior, smolit rău la față, de-i semăna și ea cu zdrențele de pe el, cu ochii numai creturi, altfel vînos încă ; rîdea, trecîndu-și degetele prin barba rară și sură : Mergem așa... și-i doborîm cu putoarea dă argăseală.

Licsandru rîse și el de năstrușnicul gînd al tabacului. Peste vreun sfert de ceas veni și Axente Sever. Fu bucuros că-i vede adunați, gata să alerge la palat, dar fu de părere că nici de atîta grabă nu e nevoie, ci să lase oamenii să se spele și să se mai schimbe. Măsură cu privirea un tabac mai zdrențuros și-i spuse lui Licsandru :

— Dă-mi mie cinci oameni de-ai dumitale, frate, nădăjduiesc să vă aducem noi ceva cămăși și opinci.

Se duse cu oamenii prin Dobroteasa și pe la bariera Vitanului unde știa niște prăvălii cu tot soiul de marfă de îmbrăcăminte și încălțăminte : opincării, pînzării, abagerii cu zăbune. Mai toți mici negustori de pe aci erau trup și suflet pentru revoluție, și aflînd ce s-a întîmplat, după ce

se sfătui toată barieră cîteva clipe, dădură sumedenie de cămăşi, izmene şi opinci, care sosiră la timp la tăbăcărie.

Axente Sever n-a venit cu ele, că se dusese la altă fabrică, dar trimisese vorbă lui Licsandru să aştepte liniştit cuvînt de la el, că nu e nevoie să se pripească.

*

Erau toţi grămădiţi în curtea cît un bărăgan, cînd se ivi pe poartă Gligore Hergă de la Piatra, aproape alergînd, suflînd cam greu, căci era prea mare ca să ţină atîta goană. Sosise în ajun în Bucureşti, la frate-său, că tot aşteptase zadarnic să treacă pe la ei revoluţia de la Izlaz. Nu-l mai răbdase inima şi venise s-o vadă cu ochii lui pe cea din Bucureşti.

Cînd îl văzu de departe pe frate-său, care era cu capul şi cu umerii peste mulţime, îi strigă din fugă :

— Să ridică norodu, Licsandre. Să ridică norodu... Voi ce faceţi ?

— Bine că venişi, neică, taman vream să trimit pe cineva să te cheme. O să avem dă furcă azi.

Oamenii se uitau cu un fel de mirare înspăimîntată la acest al doilea uriaş care venea în mijlocul lor, al treilea cînd se gîndeau la familia lui Licsandru, la Licsandra pe care o ştiau mai, mai, cît cei doi fraţi de voinică.

*

De la sala Momolo, Lăcusteanu a plecat — înjurînd în gura mare pe proprietarii în care-şi pusese speranţele lui toate de boier de rangul doi — întins spre locul unde ştie că sînt adunaţi marele ban Alecu Filipescu-Vulpe, logofătul Cantacuzino şi ceilalţi, adică la bătrînul Lenş, în frumoasa lui casă de pe Podul Mogoşoaiei, din mahalaua Manea Brutaru.

Se urcă într-o birjă şi, ocolind pe din jos de temeliile pe care se înalţă zi de zi teatrul, pe după biserica Kretzulescu, ieşi pe Ulita Luterană în sus, pînă pe Podul Mogoşoaiei. Cînd birja a intrat în curte la Lenş, sări înainte ca ea să se oprească, împinse zgomotos uşile şi strigă :

— Colonelul Odobescu vă pofteşte la palat să alcătuiţi guvernul.

Vulpe, care a uitat de surpătură, se scoală grăbit.

— Acuşi, acuşi... Şi se întoarce către Cantacuzino : Hai repede, că ne-o ia Furtună înainte... E mort după căimăcămie.

Cantacuzino îşi potriveşte tulburat redingota, destul de îngustă, gulerul cam ţeapăn.

— Mi se pare că, din păcate, la căimăcămie se gîndeşte şi Odobescu.

În micul ceardac, pînă trag caleştile lor la scară, marele logofăt îl întreabă scurt pe tînărul Lenş :

— Ai Proclamaţia către ţară ? Arzul către sultan îl ai ?

Lenş scoate surîzînd Proclamaţia şi scrisoarea plină de ploconeli către sultan.

— Uite-le ! Le-am scris aşa cum mi-aţi spus aseară.

Dar cînd să iasă pe Podul Mogoşoaiei, înghesuiala e atît de mare, birjele şi caretele merg în aşa neorînduială, încît cele trei caleşti ale lor se încurcă. Lenş pune mîna în ceafa vizitiului :

— Dobitocule, fă-ţi loc ! Fă-ţi loc, că te împuşc !

Abia ajung pînă la Cişmeaua Roşie, dar mai departe spre biserica Albă nu pot trece. Ocolesc la dreapta, spre biserica Luterană. Cînd ajung aci, iar le încurcă drumul carele care vin de la piaţă, din jurul bisericii Kretzulescu, căci azi e sîmbătă, zi de tîrg. Trebuie să aştepte să treacă trei braşovence încărcate cu zarzavat rămas nevîndut, care le taie greoi calea. Cu o săptămînă înainte, un ţărănoi care ar fi încurcat cu carul lui drumul unei caleşti boiereşti, ar fi fost plesnit de vizitiul acesteia cu biciul, să-i sîngereze faţa... Dar acum e greu, e revoluţie. Pierd

aci aproape un ceas, că în fața palatului e mare îmbulzeală de curioși, deocamdată.

În clipa asta începe să sune puternic, într-o dungă, clopotul cel mare al Mitropoliei. Boierii se sperie și stăruie mereu, izbutind s-o ia la stînga. Dar nu pot ajunge mai departe de poarta casei baș boierului Iordache Filipescu. Drumul spre Podul Mogoșoaiei este iar închis acum de mulțimea care înconjoară din toate părțile palatul. Alături, pe Podul Mogoșoaiei, e casa cea mare a lui Gantacuzino. Se îndreaptă pe jos într-acolo, măcar să se pună la adăpost.

Între timp poporul bucureștean începuse să se miște de-a binelea.

*

Acasă la Ana Ipătescu, cu care unii cred că are legătură de rudenie, Nicu Golescu sosise în goana cailor, căci ca de obicei caleașca lui îl aștepta în curtea palatului. Ocolise pe Batiște spre mahalaua Caimatei, sărise din trăsură și intrase în fugă în curtea cu boltă de viță, la marchiza din mijloc, unde locuia Nicolae Ipătescu.

— Ana... totul e pierdut... Guvernul a fost arestuit de Odobescu și Solomon... Am crezut în prima clipă că putem face ceva... Dar e de prisos... Orașul nu se mișcă! Dar, înfrigurat, aci el se înșelă. Orașul se mișca, dar se mișca încet, e drept.

Femeia cu ochii mari, obosiți de obicei, care este în stare să se aprindă într-o clipă, ca aburii explozivi, își mușcă buza de jos și îi pune liniștită mîna pe braț. Ar vrea să-l vadă mai întîi liniștit pe omul acesta care suflă greu și are privirea rătăcită.

— Totul poate fi recîștigat. Liniștește-te puțin, apoi fugi repede la Axente Sever.

— Mi-e teamă că e prea tîrziu, Ana... Trebuie să mergem la consulat.

Tocmai în clipa aceea se aude vuietul adînc, imens, metalic, al clopotului cel mare.

— Ascultă, asta e chiar echipa lui, nu poate fi altfel. Axente Sever a și aflat de bună seamă.

Dar Nicolae Golescu încă nu poate asculta liniștit. Și-a desfăcut legătura de la gît, ca să răsufle în voie:

— Ana, ce va fi? Ce ne facem?

În ochii mari ai tinerei femei pîlpîie o flacără, iar părul ei castaniu, greu are în el reflexe de jeratic.

— Îl arestuim pe Odobescu, îl zvîrlim în temniță și pe Solomon. Asta vom face.

Nicolae Golescu ascultă și nu pricepe. Astea i se par lucruri de neajuns, ca în vis.

— Dar acum? Ce facem în clipa asta, Ana?

— Mergem la palat...

O crede nebună, dar vede că pune pe umeri un bariz de mătase spumoasă, neagră. Are în ea ceva dintr-o dalie mare, grea, fumurie.

— Ai caleașca jos?

Golescu ridică din umeri și dă din cap afirmativ, într-un gest contradictoriu, căci nu mai e stăpîn pe el însuși.

Cînd ajung la poarta cu uluci de stinghii, ea smulge steagul tricolor, care de o săptămînă străjuia acolo, biruitor.

— Caută-ți o birjă, lasă-mi mie caleașca, și mergi repede la Axente Sever, trebuie să te vezi cu el neîntîrziat... Află ce măsuri au luat... Trebuie să vie cu tabacii cît mai curînd.

El a oprit nedumerit o birjă, dar înainte de a se urca, aude vocea pătrunzătoare a tinerei femei, care fîlfîie în caleașcă steagul către un grup de trecători.

— La palat... La palat...

Ei întorc capul după ea și o văd pînă departe, în picioare în caleașcă, ținînd steagul cu brațul întins. Alți și

alți trecători o privesc uimiți, nu au înțeles limpede despre ce e vorba, dar cînd aud iar clopotul cel mare, pricep că se petrec lucruri neobicinuite.

•

În Dealu Mitropoliei, trecînd prin dosul palatului lui Bibescu, Damian, Mitru Tabacu și cu alți cinci fîrtați de-ai lor intraseră încă de acum o jumătate de oră în îngrăditura cu zăbrele a clopotului cel mare, ca să-l tragă. Un călugăr cu potcap pămîntiu, cu vițioane de păr păios peste urechi, strigase la ei furios, cu brațele spre cer :

— Nu să poate să trageți clopotu fără voie dă la cântălarie.

Mitru nu e om să se împiedice de un călugăr cu vițioanele ieșite din potcapul tras peste urechi.

— La o parte, părinte... că au arestuit boierii guvernu !

— Da' ce, dumneavoastră nu înțelegeți că nu e voie ? Și călugărul furios dăduse să ia din mîna lui Damian frînghia cea groasă.

Acesta îi pusese mîna cealaltă în piept :

— La o parte, părinte, la o parte, că dacă nu, zbori și dumneata la vale după potcap ! Căci de smucitură, potcapul îi căzuse și se rostogolise la vale.

Și clopotul vuia mereu, rar, gros, imens, adînc, umplînd cu ființa lui văzduhul. Fu un fior prelung și greu care cutremură orașul de la un capăt la altul.

•

Atunci se ivi din vale, dinspre biserica Sfîntu Nicolae din Țigănie, o ceată de țigani în frunte cu Filaret Mustea, care fusese alaltăieri slobozit din temniță printr-o poruncă neîntîrziată a lui Bolliac. Trecură porțile mici de lemn lîngă schelăria de bîrne a clopotului și începură să se roage de Mitru, care smucea răsucindu-se de una din frînghii :

— Lăsați-mă și pă mine, oameni buni, să trag clopotu ăsta ca să-l audă și robii care au fost... Să-l audă și țiganii mei.

— Lasă, neiculiță, că-l aud ei și cum îl tragem noi, îi spuse Mitru rîzînd.

— Nu, nu, îl aude altfel cînd oi trage și io dă frînghie. Că io am fost la ognă, să-l audă, să vie să lupte pentru ca să nu mai fim iar robi. Să să umple inima dă mînie în ei...

Pretutindeni lumea iese la porți și treptat ulițele și podurile sînt înțesate de trecători, care vor să știe ce s-a întîmplat.

•

Axente Sever aflase despre arestarea guvernului de la tînărul Costache Florescu, cel care sărise de pe balconul palatului și de acolo venise întins la el, la școală. El vestise prin Ștefan Turnavitu pe Licsandru Hergă să-și adune oamenii și să-și trimită echipa la clopotul Mitropoliei, apoi se dusese el însuși să vadă în ce chip au mers lucrurile cu tabacii. Întors acasă, îi găsi pe Dorcea, Scarlat Turnavitu și pe Deivos. Pe cel dintîi îl trimise să ridice calfele de măcelărie. Cînd sosi Nicolae Golescu, dascălul greoi era plecat de aproape un sfert de ceas. Se liniști văzînd zorul celor de aici și lăsă lui Deivos și Scarlat birja lui, ca Turnavitu să ajungă mai repede, în goană, la Obor, la Tudor Fărșerotu și să-l îndemne să vie negreșit cu negustorimea de la Bariera Tîrgului din Afară.

Birja lor se întîlni în drum cu trăsura în care Ana Ipătescu, în picioare, cu steagul în mînă, cu fața aprinsă, străbătea străzile Bucureștilor strigînd mereu :

— Săriți, că au arestuit guvernul... La palat... La palat...

Cele două trăsuri se opriră o clipă una lîngă alta şi Deivos îi putu spune că Nicolae Golescu a ajuns la Axente Sever, că Dorcea a plecat să ridice calfele de măcelari din Scaune. Apoi trăsurile porniră mai departe, fiecare pe altă uliţă.

*

Acum trăsura Anei Ipătescu aleargă pe Podul Calicilor în sus. Unde vede pîlcuri mai mari de oameni ieşiţi în uliţă, ea se întoarce şi îi îndeamnă strigînd :

— La palat... La palat...

Apar şi unele feţe boiereşti pe la ferestre şi în sacnacsii, apar negustori şi vînzători în pragul prăvăliilor, pe care le închid apoi numaidecît.

— La palat... Reacţionarii au arestuit Guvernul provizoriu. Glasul i-a obosit şi i s-a uscat cerul gurii.

E miezul zilei şi cerul dogoreşte. Lumea scoasă pe la poartă de clopotul Mitropoliei şi de zvonurile de la vecin la vecin parcă o aşteaptă. Un mămular o petrece cu ochii şi se întoarce către vecinul lui :

— Vezi, Trişcă ? D-aia sună clopotu Mitropoliei... Hai şi noi...

*

Cînd a ajuns în Obor, Deivos a găsit ca la cinci sute de oameni adunaţi pe maidanul din faţa prăvăliei Fărşerotului. De cum auziseră clopotul Mitropoliei, căruia îi răspundea mereu cele de la Sfîntu Ioan Moşi, puseseră obloane la prăvălii şi se adunaseră în faţa prăvăliei căldărarului. Numai că el, încăpăţînat şi morocănos, nu vrea să se mişte, şi pace. Că el nu merge să dea ochi iar cu huiduma de Ulumeanu şi cu acsizarii lui. Deivos l-a lămurit însă numaidecît că acum e lată rău, că a fost „arestuit" tot guvernul, că Axente Sever îi trimite vorbă

să vie negreşit cu ai lui la palat. Şi aşa s-a pus în mişcare negustorimea oboreană. Au plecat cam cinci sute de inşi. Au luat în lung Podul Tîrgului din Afară, căci au ocolit pe la Sfîntu Gheorghe, alt drum de-a dreptul spre palat nemaifiind, şi nu puteau încurca oamenii pe uliţe întortocheate, înfundate. Mergea încruntat moşneagul în frunte. Alături de el păşea cu faţa conabie ginerele lui, Tase chiristigiul, fîlfîind steagul tricolor. Prin dreptul Bisericii Sfinţilor se făcuseră poate două mii de oameni. Au luat-o pe Uliţa Lipscanilor şi de acolo pe Podul Mogoşoaiei, strigînd mereu : „Moarte vînzătorilor", „La palaaat..."

*

Printre Scaunele de măcelărie din Piaţa Mare, trecînd în goană podişca de peste Bucureştioara, goneşte o caleaşcă împrăştiind mulţimea de cumpărători. În picioare, sprijinită de steagul tricolor, Ana Ipătescu strigă cu o voce caldă, pătrunzătoare :

— La palat, fraţilor... cu topoarele... cu cuţitele... că reacţionarii au arestuit guvernul.

Măcelarii se opresc, se întorc spre ea. Un flăcău cu ochii albaştri şi mustaţa bătoasă, ca paiul, nu pricepe. Strigă după ea :

— Cum l-au arestuit ? Cine ?

Dar caleaşca şi-a făcut iar loc şi Ana Ipătescu nu are timp să dea lămuriri. Strigă numai în treacăt :

— La palat, la palat, cu topoarele...

Zane şi Bolintineanu, care veneau dinspre cafeneaua turcească de lîngă Dîmboviţa, s-au agăţat de scările caleştii, în dreapta şi în stînga ei.

Ana Ipătescu a trecut pe podul de piatră spre Domniţa Bălaşa, apoi a ocolit pe lîngă biserica Antim, tot în goana trăsurii, tot cu steagul înălţat, chemînd poporul la luptă. A răguşit. Îi e gura parcă arsă. Trece Dîmbo-

viţa, pe podul Cilibiului, la Mihai Vodă. A luat de la una dintre femeile, care, chircite jos, vînd vişine lîngă parmalîcul podului de lemn, o cană de vişine. Le gustă, carnea e acrişoară şi dulce ; gustă şi cei doi prieteni, Bolintineanu şi Zane, în timp ce vizitiul aşteaptă să-şi facă loc printre caleşti şi căruţe. Freamătă de nerăbdare. La capătul podului sînt fel de fel de vînzători. Cîţiva îmbrăcaţi cu nădragi de şiac şi cu pieptare tot de şiac. Îi cunoaşte : sînt din Ciorogîrla, fac şi negustorie. Au căruţele de felul boaltelor, cu dricul înalt şi deasupra pusă încă un fel de colivie de lemn cît toată căruţa. Aduc la piaţă păsări de vînzare.

— Unde sînt ai voştri ? Lăsaţi marfa în paza unuia, a femeilor, şi veniţi la palat... Au arestuit ciocoii guvernul ! le strigă Bolintineanu care îi cunoaşte, căci sînt de pe la el, de-acasă.

Oamenii au înţeles. A rămas să păzească cele cinci boalte cu dricul înalt, cu boii dejugaţi, un bărbat pletos, cu o căciuliţă ca o jumătate de potcap şi cîteva femei.

S-a făcut loc şi trăsura urcă acum rîpa către mînăstirea Sfîntu Ioan de lîngă casa cea mare a „banului bătrîn". E sîmbătă şi prăvăliile de la uliţă, ale mînăstirii, sînt pline de muşterii. Nişte flăcăi, cu cămăşile lungi, de pînză cu rîuri de arnici, lăsate peste izmenele lungi ca nişte burlane, încinşi cu bete cu mărgele peste cămăşi, încearcă pălării mari cît roata plugului, la o prăvălie. Cînd s-a oprit trăsura şi femeia frumoasă a început să cheme lumea, ş-o îndemne, au alergat cei dintîi.

— Haideţi cu toţii la palat... Ticăloşii de reacţionari au arestuit guvernul...

— Hei, d-aia sună aşa clopotu Mitropoliei... se dumireşte negustorul.

Într-o clipă s-au adunat în jurul trăsurii alţii şi alţii. Vînzătorii au ridicat marfa de pe şatre, au închis în grabă obloanele prăvăliilor şi se duc şi ei după trăsura cu steag.

— Jupîne, noi am plecat.

Iată, sînt acum cîteva sute de oameni în jurul femeii tinere care ţine steagul întins. Părul i s-a desprins, faţa, înflorită de arşiţă şi mînie, îi dă o frumuseţe nepămîntească.

De aci, caleaşca nu mai poate merge decît la pas. Dinspre viraneaua cea mare, unde a fost Hanul lui Constantin, vin zeci şi sute de oameni. De altfel, de pe toate uliţele unde a picat în goană chemarea ei se adună oamenii spre palat ca sîngele spre inimă, umplînd Podul Mogoşoaiei.

Cei treizeci de paşi pînă la mînăstirea Zlătari îi face trăsura greu, chiar mergînd la pas. Prăvăliile zarafilor din jurul ei sînt închise. Negustorii aşteaptă cu zeci de steaguri în faţa caselor cam dărăpănate, cu două caturi, care înconjoară biserica şi sînt, ca şi la mînăstirea de peste drum, proprietatea ei. Pornesc toţi, bărbaţi, femei, copii, după trăsura înecată parcă în mulţime şi dusă de ea ca de o apă. Pornesc şi iaurgiii, şi vînzătorii de cireşe, şi turcii cu bragă rece. Chipurile, unii gîndesc că se poate face vînzare bună cu asemenea prilejuri. Nu, nu-ţi fură marfa... Nu e timp s-o fure, că se vinde repede.

Mulţimea curge revărsată în sus pe Podul Mogoşoaiei. Rămîn încet în urmă, pe stînga, casa Darvari, galbenă ca şofranul, după ea — înapoia prăvăliilor mici de la uliţă şi despărţită de ele prin borne cu lanţuri, în fund — casa baronului Meitani, bancherul cămătar ; pe dreapta, lasă casele Filipeştilor, Biserica Doamnei, casa din colţ a lui Greceanu, şi peste drum de ea casele Corbenilor. Au ajuns la Biserica Sărindari. E mare, veche şi cam dărăpănată. Peste drum de ea sînt casele lui Slătineanu, cu cofetăria, prăvăliile şi sala de bal. De la ferestrele de sus ale casei mari, de care se apropie, casa lui Mihalache Ghica, unde au locuit vreo trei domnitori, priveşte lumea ciucure, în jurul nepoatei lui, Calliopi Ghica, „logovipera", sora lui Băl-Ceaurescu, gura rea a

Bucureștilor, nelipsită din sacnacsiu, în asemenea împrejurări. De la casa Cocorăscu, de pe stînga, alte zeci de privitori. Nimeni nu mai poate rămîne locului, căci e tîrît de valurile mulțimii. Sînt acum mii și mii de oameni. Au trecut de casa joasă și mare cu grădină a Oteteleșeanului, arendașul ocnelor de sare. Au ajuns din urmă ceata nesfîrșită a oborenilor, care așteaptă să-și facă loc, dar pînă atunci au năvălit acum pe binaua Teatrului Național, care e în construcție.

— Ghiță, săi la cărămizi... că sînt bune... Și tu, mă, n-auzi, Cristache? Născătoarea ta... ia cărămizi!

Acum iau și alții, iau mai toți. Cel care-i îndeamnă pe ai lui e finul și nepotul căldărarului, cel cu cap de șobolan, brutarul Trică. Nici n-a avut timp să se scuture de făină. Ginerii și feciorii caută să-l apere pe Tudor să nu-l strivească mulțimea.

Cărămizile le-au luat degeaba. Dincolo de biserica Kretzulescu nu mai poate trece nimeni. Podul Mogoșoaiei e plin, plină e și curtea cea mare ca un maidan dintre Palatul Administrativ și Vornicie, casa galbenă ca dovleacul.

Pe capra trăsurii în care e Ana Ipătescu s-au suit totuși vreo doi oboreni, Tase chiristigiul cu steagul și, firește, Trică. Brutarul s-a așezat la spate cu două cărămizi la subsuoară ca două pîini. Ar mai vrea să se urce un flăcău cu o pată roșie ca o arsură într-un obraz frumos ca de fată, care învîrtește deasupra capului o bardă de teslar, de asemeni un tîrgoveț gras, mustăcios, bălan, cu surtuc de mohair, care flutură deasupra capului o cîrpă roșie, că n-a avut altceva. Ana Ipătescu filfîie mereu steagul tricolor și cei de pe capră urlă:

— Loc... loc... faceți loc... Vine steagu... Vine steagu...

Greu, dar li se face loc. Nu poate să treacă însă decît trăsura. Ceilalți, care urmau caleașca, spunînd că sînt cu ea, sute și sute, rămîn în urmă, între hotelul lui Broft

și temeliile Teatrului Național. S-a ridicat deasupra mulțimii un baros și o dată cu el cîțiva drugi de fier. E Mustea, cu ceata lui de țigani.

— Pentru numele preasfîntului, oameni buni, faceți-ne loc, că io am mai omorît un boier. Să scăpăm gubernu, că și el ne-a scăpat pă noi, țiganii, din robie... că robi am fost.

Un sfert de ceas i-a trebuit Anei Ipătescu și celor cinci-șase inși, care-i deschid drumul, să ajungă în curtea mărginită cu borne și lanțuri, care e acum o mare de capete. E lume și în sus pînă la metocul Episcopiei. Casa lui Cantacuzino e toată înconjurată de mulțime, și boierii, care au venit să alcătuiască guvernul, privesc deocamdată de la ferestre, de la catul de sus.

★

Ana Ipătescu s-a dat jos acum și cu greu, cu steagul în mînă, și-a făcut loc, prin curte, ca să răzbească pînă în față. Peronul este ocupat de soldați cu armele la mînă, în jumătate poziție de tragere. În fața lor e un gol ca o jumătate de cerc.

Cei din față sînt oameni de tot felul, care privesc liniștiți ca la teatru. Printre ei este și Simion Firu, în costumul său arnăuțesc de paznic la Eforie, cu pistoalele puse în brîu. E tare nedumerit. El se știa cu revoluția, dar, acum, cînd îi vede pe ofițerii lui închiși în palat, nu mai știe ce să facă. Șapte ani de militărie îl paralizează. Stă cu mîinile încrucișate pe piept. Lîngă el sînt tîrgoveți și femei, a fost împins pînă aci și un mămular cu mosoare de ață și panglicuțe. Iată că Ana Ipătescu urcă primele trepte. Ostașii își îndreaptă armele spre ea. Mulțimea parcă se dezmeticește, dar e tot rece.

— Dați iureș, fraților, să eliberăm guvernul pe care l-au arestuit ticăloșii de reacționari.

Dar nu se mişcă nimeni. S-a întors iar spre mulţime, coborînd două trepte din cele pe care s-a urcat, şi privirea ei caută departe.

— Cum puteţi să priviţi cu braţele încrucişate? Nu e nici o săptămînă de cînd subt Dealu Filaretului douăzeci de mii de oameni aţi jurat să apăraţi constituţia cu viaţa voastră, şi acum priviţi liniştiţi cum vi-o răpesc douăzeci de ticăloşi? Se frînge de durere, ochii mari strălucesc de patimă şi durere, e într-o mişcare continuă şi necontenit privirea ei cuprinde totul, mulţimea care o urmăreşte uimită şi mută. Coboară iar treptele. Vine lîngă cei din faţă: Cum puteţi sta aşa? Ah, eram mîndră că sînt romîncă... îi curgeau lacrimi pe obraji. Oamenii însă au parcă ochii îngheţaţi. Ea tresare indignată: Şi acum?

Se urcă iar pe trepte, voinică, sprintenă, mlădioasă. Îşi plimbă privirea cu dispreţ peste ei toţi, de la dreapta spre stînga.

— Şi acum, pe cîmpul libertăţii voastre pasc iar rîmătorii. Ca laptele crud, vitejia voastră s-a şi trezit de marţi pînă sîmbătă...

*

Prin dreptul bisericii Caimatei trece o mare ceată de flăcăi cu fote de piele, cu cîte două cuţite mari în tecile lor duble, cusute chiar în fote. În mîini au satîre şi topoare. Vin de pe malul Bucureştioarei, de la Scaunele de dincolo de piaţă. În fruntea lor merge cu pasul lui greoi, cu ceafa bălană, dascălul ardelean Constantin Dorcea.

Un tîrgoveţ în papuci şi cămaşă înflorată cu arnici lămureşte pe vecinii săi, toţi gabroveni, cu şalvari găietănaţi ca şi el:

— Sînt băieţii din Scaune. Noi le vindem cuţitele şi satîrele... Dă gură apoi neveste-si: Chivo, scoate-mi re-

pede prăjina cu cîrlig de fier... Şi strigă după cei din Scaune, care acum ocolesc pe subt duzii cei mari, de la colţul maidanului: Acuşi, acuşi, vin şi io, fraţilor.

Lîngă cărămidăriile de la Caravasera, tabacii, care veneau de pe Uliţa Colţei, cu Axente Sever în frunte, s-au întîlnit cu flăcăii din Scaune. Să tot fie împreună şase-şapte sute. Pe de lături sînt cu topoare şi puşti Licsandru Hergă, Mitru şi Damian, care au lăsat pe Fănică Teică la clopotul cel mare. Sînt parcă puţini, dar Axente Sever socoate că ăştia sînt nădejdea revoluţiei.

— Dacă soldaţii trag? întreabă profesorul Dorcea, care gîfîie de căldură, gras cum e, potrivindu-şi pasul cu al lui Axente... Ce facem?

Dar acesta se miră, cu fruntea lui înaltă, ascetică:

— Apoi, frate, ei au, după cîte ştiu eu, vreo patrucinci sute de oameni, dară, omule, tot ce pot să tragă sînt cinci sute de focuri, că, pricepi tu, nu mai pot să încarce a doua oară puştile lor, că n-o să le dăm timp. Dacă omoară cinci sute dintre noi, ăilalţi o să-i culce în tină şi or să-i calce în picioare... că miile astea de oameni ce-or păzi?

*

S-au suit pe borne şi stau ca nişte cocostîrci într-un picior Telegescu, Bolintineanu, căpitanul Teologu, Niţă Magheru, cam la patruzeci-cincizeci de paşi de intrarea palatului. Tocmai lîngă Vornicie, pe o grămadă de moloz, sînt Bolliac, arhimandritul Ioasaf Snagoveanu, popa Dumitru, State Dobrovici cu fiul său Pană, profesorul Vasile Maiorescu, dornici măcar să privească, dacă nu pot război mai în faţă!

În timp ce era cu spatele spre intrare, Ana Ipătescu vede că toată lumea priveşte deasupra ei spre o fereastră, unde se pare că s-a ivit cineva. Coboară şi ea treptele, ca să vadă mai bine. La fereastră sînt Eliade şi Odobescu. Colonelul, care se vede că doreşte mai întîi să

împace poporul, înainte de orice propunere, se apleacă pe fereastră şi strigă lui Solomon, care era între soldaţii lui pe peronul palatului:

— Solomon, la stînga!

— Şi eu? întrebă polcovnicul nedumerit.

— Şi dumneata.

Mai mult nu se poate auzi, căci mulţimea a început să huiduiască din nou. Se aude doar un strigăt pe deasupra huiduielilor, venit tocmai dinspre Vornicie, aşa de crăpat, de parcă s-ar fi spart o tobă şi toţi au întors capetele spre el.

— Trădătorule... ne-ai vîndut iar. Te-ai dat cu golanii, cu descuţii... Ptiu... ptiu... şi scuipa parcă şi cu mîna, apoi iar ameninţa cu pumnul strîns pe Odobescu.

Atîta îndrăzneală uimi lumea, care întoarse capul spre cel ce strigase. Era maiorul Lăcusteanu, care nu mai putea răzbi în palat.

Telegescu, cînd îl văzu lămurit, îl recunoscu şi strigă:

— Puneţi mîna pe ticălosul ăla, puneţi mîna pe el... Şi căuta să-şi facă loc într-acolo. Dar ca bun cunoscător al locului, Lăcusteanu izbuti să ajungă îndată după grajduri şi să iasă pe o mică poartă lîngă Biserica Luterană. Telegescu nu se lăsă însă şi-l ajunse împreună cu alţii, între care şi Ion Brătianu, care privea şi el de lîngă Vornicie. Lăcusteanu, răzbind lîngă Biserica Luterană, tocmai se urcase într-o birjă, care însă nu putea să-şi facă loc. Mulţimea se ţinea după el. Strîmb de furie, se apăra cu sabia scoasă. Un tînăr slab, cu urechile mari, încercă să i-o prindă, însă maiorul o smuci tăindu-i degetele. Telegescu îi trînti doi pumni în cap năucindu-l o clipă şi putînd astfel să-i prindă sabia de gardă. Au mai sărit vreo cîţiva tineri, fraţii Florescu, Ion Bălăceanu şi Ion Brătianu i-a prins cealaltă mînă; au pornit cu el spre Vornicia oraşului, dar ocolind pe la Cişmeaua Roşie, în timp ce Telegescu s-a întors iar în curtea palatului.

În dreptul locuinţei maiorului, pe Podul Mogoşoaiei, au sărit însă cu puştile întinse cei doi soldaţi care făceau de serviciu la el acasă, şi l-au scăpat.

*

Întors în sala cea mare din nou, unde-l aştepta îngrijorat mitropolitul şi ofiţerii lui, colonelul Odobescu nu spuse o vorbă şi începu să se plimbe cu paşi care zguduiau podeaua. Crezuse că, o dată puterea cucerită cu soldaţii, va avea lîngă el, ascultător cum fusese din timpuri uitate, şi norodul. Strîngea dinţii de i se vedeau muşchii puternici ai fălcilor cu două ghemotoace în obrajii mari, palizi, şi i se strîmba mustaţa boantă. Se întreba frămîntat care va fi dezlegarea. Un fior rece îl pătrunse ca un mucegai umed. „Se lasă cu moarte", îşi spuse de cîteva ori în gînd, repetîndu-şi o vorbă din război. Ştia că toată lumea îi pîndeşte privirea, că ofiţerii aşteaptă hotărîrea lui. Dar nu vedea nimic de făcut, decît o rezistenţă disperată. Îşi dădu seama că începe o luptă pe viaţă şi pe moarte.

*

Afară lumea parcă obosise din nou. Trecuse de mult de nămiază şi soarele dogorea puternic, străbătînd şi mai supărător prin unii nori albicioşi care treceau din cînd în cînd acoperindu-l. Soldaţii stau nemişcaţi la marginea peronului şi în jurul palatului, cu armele parcă înţepenite în mîini.

Ana Ipătescu fierbe de mînie, văzînd mulţimea intimidată de privirile aspre ale soldaţilor, de mîinile lor încleştate pe arme.

— Fraţilor... Vremea trece... Gîndiţi-vă că prinşii sînt sus... în mîna trădătorilor... Aşteaptă sus fraţii noştri, membrii Guvernului provizoriu... Bălcescu, Alecu Go-

lescu, Magheru... Apoi întreabă, arătînd cu un soi de strîmbătură de silă și mînie, puștile întinse: Ah, vă sperie acum puștile astea întoarse spre voi? Îi privește pe cei mulți cu o îndîrjită durere, cu un fel de deznădejde întoarsă și glasul ei înfioară: Dar nu au despoții atîtea puști ca să poată doborî pe toți cei însetați de libertate...

Mulțimea ascultă încremenită, căzută parcă în gol. Norodul e ca o mitralie încărcată, gata să explodeze. Îi lipsește parcă numai scînteia începătoare, izbitura care aprinde capsa.

Ana Ipătescu își lovește privirea de un bărbat tînăr, bine legat, care stă cu mîinile încrucișate la piept, deasupra unui brîu lat în care sînt înfipte două pistoale. E Simion al Firului, de la Zăvoiu Dihorului, în portul lui de arnăut de paznic la Eforie. A fost cu revoluția, a bătut, el, toba libertății la Vadu Rău, dar acum e altceva. Și-a tot spus că frații lui sînt de partea cealaltă, dar, hotărît, șapte ani de militărie i-au intrat în sînge și cînd îi vede aci pe foștii lui ofițeri, pe lîngă care, cînd trece pe uliță, simte un fior, nu mai are voință. Sînt ofițerii lui, nu se poate. Stă așa bățos, cu nasul mare în vînt. Ana Ipătescu vine spre el și-l întreabă brusc, prin surprindere, cu glasul obosit, ușor îngroșat:

— Dumneata ce ești?

Simion nu pricepe și răspunde fudul:

— Paznic de noapte la Eforie...

Ea îl măsoară cu un rînjet amar, cu ochii ei frumoși plini de scîntei:

— Te întrebam dacă ești bărbat sau mămăligă...

Lumea rîde. Simion se întoarce întărîtat, să vadă cine rîde, dar în clipa asta ea îi smulge unul dintre pistoale.

Constată zăpăcit, rușinat, cu necaz:

— Eee... Mi-ai luat pistolu?

Lumea iar rîde de necazul lui; el se întoarce din nou și mai întărîtat. Trică brutarul se înalță în vîrful pi-

cioarelor și îi turtește pe la spate, cu o palmă, fesul alb de arnăut. Lumea rîde și mai tare. Ana Ipătescu i-a smuls, în această clipă, cînd el îi caută furios pe cei ce rîd, și al doilea pistol, lăsîndu-l buimac în rîsetele mulțimii. Apoi îl întreabă, cu același dezgust amar:

— La ce-ți folosește dacă nu le ții în slujba poporului?

Cine e mai uimit însă e Trică brutarul, care descoperă în arnăutul ăsta fudul pe unterofițirul Simion al Firului, cel care a nenorocit-o pe cumnata lui, Măria mică. Nu-l mai slăbește din ochi, hotărît să-l dea pe mîna oborenilor.

Ana Ipătescu ridică deasupra capului pistolul din dreapta, pe cînd pe celălalt îl ține moale cu țeava în jos.

— Fraților, dați iureș să eliberăm guvernul... Moarte vînzătorilor!

Mulțimea, după voia bună de adineauri, s-a mai dezghețat, se aud strigăte de îndemn:

— Jos cu tîlharii... Să mergem, fraților!

Se încurajează unii pe alții, întărîtați:

— Să mergem!... Moarte vînzătorilor!

În timpul acesta, ca un rîu umflat de ploi, care se revarsă într-o mare, tabacii și flăcăii din Scaunele de pe malul gîrlei, înarmați cu pești, pistoale, topoare, cuțite late, satîre, pătrunseră în mulțime, despicînd-o furtunos.

Licsandru Hergă, Mitru, Damian, Ilinca, Licsandra cea plăvană, Toma și țiganul scos de la ocnă, Mustea, care ținea toporul lat de tăiat copacii în pădure, învălmășiți cu Nicolae Golescu, Axente Sever, Dorcea și alții răzbesc și ei cu furie, zguduind pe toți cei care de vreun sfert de ceas erau și ei încălziți binișor. Nicu Golescu, care s-a regăsit în mijlocul unor oameni hotărîți, strigă arătînd ferestrele palatului, cu steagul pe care-l are în mînă:

— Fraților, forțele întunericului au pus iară stăpînire pe țară... Nu vă lăsați!...

Au răzbit cu toții în față unde mulțimea e și mai înfierbîntată. Dar cînd o vede pe Ana Ipătescu pe trepte, o privește încremenit, cu o spaimă care ar întări credința multora că ei sînt frați după tatăl lor, Dinicu.

— Ana, Ana, ce faci?

Tînăra femeie se întoarce o clipă, apoi, ca un ecou din ea însăși, spune mai mult în șoaptă, dar cu hotărîre:

— Nu se află altă cale...

Mulțimea e acuma caldă, prinsă cu totul; se strigă mereu din toate colțurile: „Moarte vînzătorilor... Moarte tîlharilor... Vrem constituția..." Tabacii și calfele nu mai pot fi opriți. Ana Ipătescu vede asta și înțelege că a sosit clipa. Cu tabacii înfierbîntați nu mai poate fi oprire. Totul durează cîteva clipe.

Femeia cu plete negre acum îmbrățișează cu privirea mulțimea și înainte de a străbate printre soldați, cu pistolul din mîna dreaptă ridicat deasupra capului, strigă pătrunzător:

— Ați jurat! După mine!... Pentru libertate!

Licsandru Hergă, cu făptura lui de uriaș, cu satîrul în mînă, Toma Panduru, Damian Tabacu sînt cei dintîi care năvălesc după ea pe trepte.

— Sus, fraților!

Solomon făcuse cam din colțul palatului dinspre grajduri, unde se refugiase, un semn către ofițerul bondoc de pe peron: să se tragă. Și o bubuitură, ruptă în bucăți, plesnește în urechi, zguduie văzduhul. Apoi e un iureș peste zidul puștilor. Întîiul rînd de năvălitori trecuse oarecum prin surprindere, armele descărcate doborînd doar al doilea rînd din mulțime. Cînd se risipește puțin fumul alb al puștilor, se văd ca prin ceață morți și răniți pe trepte. E o crîncenă învălmășeală. Soldații sînt repede dezarmați de tabacii rămași afară. Înlăuntru

sînt acum și urcă treptele scării Ana Ipătescu, Licsandru Hergă, Damian, Teică și între alții Catina, care a smuls o pușcă unui soldat, Scarlat Turnavitu, cofetarul Toma Gheorghe, care are o spangă, un sătean din Ciorogîrla, Trică brutarul, care se ține de Simion, dar a pus mîna și pe o pușcă, pe care o scăpase din mîini un soldat lovit în cap de un satîr, și încă alți zece-doisprezece tabaci. Simion aleargă după Ana Ipătescu, speriat că își poate pierde pistoalele. S-au oprit toți buluc în pragul sălii de consiliu, amenințători. Apariția lor i-a paralizat pe ofițeri. Odobescu se înfioară și are o clipă în gînd să lupte; dar de afară se aud strigăte:

— Moarte ucigașilor!... Moarte nemernicilor!

Ana Ipătescu simte clipa și, ca să evite o vărsare de sînge de prisos, îi oprește pe cei din spatele ei, fără să întoarcă însă capul și fără să miște pistolul țintit asupra lui Odobescu.

— Rămîneți... în prag... pe trepte.

S-au oprit cei cinci-șase alături de ea, care îl țintuiește și cu privirea pe Odobescu. Are acum amîndouă pistoalele întinse spre pieptul lui, căci știe că el hotărăște viața și moartea.

— Zvîrle sabia, ticălosule!

Odobescu întreabă înfiorat, parcă năucit:

— Eu?

Nu poate continua, are o crispare de fiară a întregului corp, e dintr-o dată gata să dezlănțuie lupta, dar iarăși pregetă, căci simte apăsarea celor de afară. A auzit salva de dinainte, nu mai aude nimic acum și înțelege că soldații au fost dezarmați; vede pistoalele întinse, pușca lui Catina, topoarele celor dinlăuntru, se uită la ofițeri, ei se uită la el, neștiind ce să facă, așteptînd hotărîrea lui. El șovăie mereu. Clipa asta e o vecinicie și poate însemna vecinicia pentru mulți.

Catina, care e un fel de *dandy* poet, strigă, cu pușca mereu întinsă către ofițeri:

— Zvîrliți săbiile, nemernicilor!

Se aud iar voci de afară, care îi înspăimîntă tot mai mult:

— Moarte ucigașilor!... Au tras în frații lor!...

Și deodată Ana Ipătescu strigă, scoasă din sărite:

— Haide odată, ucigașule!... Ce vrei? Să curgă iar rîuri de sînge?

Odobescu se frînge învins, aruncă cu un dispreț crîncen sabia pe masă. Ofițerii, cînd văd aceasta, își aruncă și ei săbiile pe masă. Oamenii de pe trepte năvălesc acum și pun mîna pe ei împingîndu-i spre peretele din fund. Membrii guvernului au apărut înghesuiți în ușa încăperii unde erau arestați. Nu știu parcă ce să creadă. De afară vine un nou val de flăcăi din Scaune și săteni, care încep să-i lovească pe ofițeri, strigînd furioși:

— Moarte ucigașilor!...

Catina îi oprește, așezîndu-se între ei și ofițeri:

— Ucigașii sînt arestuiți...

Cu sabia în mînă, intră gata să lovească Magheru, dar cînd îi vede pe ofițeri înșfăcați de tabaci, se oprește rezemat de usciorul ușii cu chenar de aur și răsuflă adînc. Nu-i plac aventurile stupide.

— Nu-i ucideți, la judecată!...

Simion care, grijuliu să nu-și piardă pistoalele, se ținuse scai de Ana Ipătescu și trecuse cu întîiul val, o întreabă, acum liniștit, cînd vede că a rămas locului, nemișcată:

— Îți mai trebuiesc pistoalele...?

Ea îl privește surîzînd, dar istovită:

— Nu... Și i le dă.

I se pare năzdrăvan omul ăsta care a înfruntat atacul doar cu gîndul la pistoalele lui. Cade pe un scaun, cu coatele pe masa mare de nuc. Își sprijină în mîini fericită și istovită capul. Cînd Nicolae Golescu îi mîngîie tulburat și fratern părul, ea îi răspunde cu același surîs obosit.

Simion își cercetează fericit pistoalele și cu ele ridicate aleargă și el să păzească pe ofițerii arestați, acum definitiv cîștigat de partea revoluției. Dar e ajuns de Trică brutarul, care l-a recunoscut, după ce i-a turtit fesul, așa cum e acum, în straie de arnăut. L-a ajuns tocmai cînd escortează pe Odobescu, ca să fie și el, împreună cu o echipă de tabaci, subt ochiul lui Axente Sever.

— Mă fîrtate, mă, născătoarea cui te-a făcut mă, vino să te însori cu fata, că are casă, zestre și ai un băiat, mă... Îi pune spanga în piept. Se adună în jurul lor oborenii care l-au încolțit pe Simion ca niște dulăi.

Licsandru Hergă cu satîrul în mînă își înfige mîna în umărul mitropolitului:

— Nelegiuitule, dă ce ți-ai călcat jurămîntu? Ai călcat costituția pă care ai jurat pă Cîmpia Filaretului.

Săteanul din Ciorogîrla, cu umeri de obidit, cu cămașa zdrențuită ridică și el toporul amenințător.

Se strigă din mulțimea care a intrat:

— La moarte!... La moarte!...

Damian îl privește înmărmurit, înghețat. Niciodată nu a văzut o față de arhiereu atît de aproape.

Mitropolitul, speriat, nu mai are picătură de sînge în obraji.

— Iertați-mă, oameni buni... Am greșit.

Licsandru Hergă îl zguduie puternic, de îi clatină camilafca:

— Cum să te iertăm? Ți-ai călcat jurămîntu... În genunchi...

Mitropolitul se îndoaie, se lasă poate în genunchi, căci nu se vede subt anteriu și giubea. Se simte pierdut:

— Iertați-mă!

— Te-ai dat cu cei bogați, cu boierii, în loc să fii așa cum a fost Hristos cu noi cei nevoiași! îi strigă, cu fața vîrîtă subt camilafca lui, săteanul uscat și obidit.

— Nu mai fac... Voi sluji constituția. Și aproape în genunchi, își ține mîinile drept pe crucea bătută în briliante, pe care o poartă cu colan de gît.

— Dacă jură din nou că va sluji constituția, oameni buni, să-l iertăm, e de părere Ion Brătianu, care, din fața Vorniciei, văzuse lupta și pătrunderea în palat și răzbise și el cu un nou val, în sala Consiliului.

Vine de afară în fugă un tabac; îl caută, cu fața lui bălană, pierită acum, pe Damian.

— Vino, frate, repede, moare Mitru, vrea să-ți spuie ceva.

Damian parcă s-a trezit de pe altă lume:

— Moare Mitru? E rănit greu? Ce s-a întîmplat?

— Au căzut aproape numai tabaci de-ai noștri, vino repede...

Damian trece prin vestibulul cel mare în fugă, iese pe terasă. Treptele sînt stropite cu sînge. Toată curtea i se pare plină de morți și răniți. Sînt unii pe trepte, sînt alții rostogoliți jos, sînt în curte. În jurul fiecăruia sînt femei care plîng, bărbați care privesc topiți.

— Mitrule... Mitrule... strigă Damian îngrozit.

Tabacul bălan îl trage de mînă jos, spre colțul din stînga al treptelor. O femeie îmbrăcată cu o bluză de arnici roșu îi ține rănitului capul sprijinit. E Ilinca, zdrobită, încovoiată ca o bătrînă. Ochii mari, negri ai rănitului prevestesc moartea. S-au adîncit în cearcănele lor obicinuite și au căpătat o lucire umedă, liniștită, care e o împăcare cu veșnicia neantului.

— Omule, frate, te doare? Unde ești rănit?...

Mitru, ca de la capătul lumii, zîmbește:

— Nu mă doare... dar își ridică încet pieptarul ușor însîngerat pe care un tabac i l-a și scos și l-a pus întors peste mijlocul trupului. Are pîntecul spintecat, de i se văd vinete intestinele care stau să iasă. Și iar zîmbește: Nu mă doare, nu simț nimic, dar n-am putere... Am vrut să iau unui soldat pușca... să nu trag. Mi-a

înfipt spanga în burtă... Și ochii lui lucesc liniștiți, înrourați de o inteligență nepămîntească.

Damian se cutremură. Nu pricepe cum poate să moară un om care vorbește atît de liniștit, atît de limpede și cu fir. Dar nu pricepe nici cum mai poate trăi, măcar cîteva clipe, un om care are pîntecele astfel sfîșiat, de se văd mărunțaiele din el. Nu știe ce să spună. Își simte gura încleștată. Fața lui, oacheșă și rotundă ca de dulău negru, se strîmbă de durere.

— Mitrule... și nu poate spune mai mult, îl acoperă, încetișor.

— Aibi grijă de nevastă-mea... Aibi grijă de fetiță...

— Ascultă, Mitrule, o să aibă grijă de ele amîndouă Ilinca, iar io voi munci pentru toată casa...

Acum Mitru nu mai vorbește. A închis ochii cu capul sprijinit în mîna lui Damian.

În timp ce înlăuntru se înghesuie mulțimea împingîndu-i pe arestați, iar aceștia sînt porniți spre dreapta, și în timp ce Solomon fuge pe poarta din dos a palatului, urmărit, el și soldații lui, cu cărămizi și lemne de la construcția Teatrului Național, în curte, lumea, care nu s-a retras, copleșită de priveliștea celor morți și prăbușiți pe trepte, se descoperă, încercînd să-i recunoască, fără să-i atingă. Unele femei plîng îngenuncheate la căpătîiul morților. Curtea cît un bărăgan pare acum goală, e plină însă de lucruri pierdute în învălmășeală: pălării, haine, papuci, anterie chiar...

În mijlocul celor care fuseseră arestați, care așteptau acum în colțul lor mulțimea dezlănțuită, Bălcescu privea cu mîinile încrucișate pe piept. Îl vede pe mitropolit aproape îngenuncheat, pe Odobescu și ai lui fără săbii și înțelege încă o dată ce putere uriașă e în popor. Coboară apoi scara cea mare însoțit de Arăpilă și Nicolae Golescu, ca să vadă ce a fost în fața peronului. Privește adînc tulburat, pășind cu grijă, cutremurat de această jertfă. Întreabă încet, cu pietate:

— Cîți or fi căzut ?

Nicolae Golescu măsoară cu ochii împăienjeniți, umbriți, treptele, curtea.

— Par să fie șase-șapte morți. Dar sînt foarte mulți răniți greu... care au fost ridicați de ai lor. Nu trebuia să fie mișcați din loc. Și pleacă pe jos spre poartă. Într-o jumătate de ceas mă întorc cu toți doctorii din București.

Bălcescu își trece cu o nesfîrșită tristețe privirea de la un căzut la altul și, oprit acolo pe trepte, murmură, ca pentru el însuși :

— În fiecare dintre ei a murit un prinț neștiutor de sine însuși.

În stînga lui, Mitru Tabacu are o zvîcnitură, și lîngă el, gata de ajutor, se încordase Damian, care îi ridică ușor capul. Bălcescu a tresărit și s-a aplecat grabnic, îngenunchind cu nădejdea că poate fi de folos.

Dar nimic nu mai poate ajuta. Cel cu pîntecele sfîșiat mai are o zvîrcolire și cade moale.

Damian îl privește lung, îi închide, frînt de durere, pleoapele :

— A murit și el. Apoi îi lămurește, abătut, ca în șoaptă, pe Bălcescu și pe Alecu Golescu : Se numea Dumitrache Stoica... Era tabac de-ai noștri... Lumea îi spunea Mitru Tabacu... Are ochii împăienjeniți și privește lung fața mare, negricioasă, fără sînge, cu gura strînsă subt mustața mică a prietenului lui.

Bălcescu a îngenuncheat, și din adîncul ființei lui îi șoptește, ca un ecou al tuturor gîndurilor care îl frămîntă :

— Frate tabacule, ai murit pentru ca poporul romîn să fie liber... pentru ca istoria acestei țări să fie alta. Îi mîngîie ușor fruntea : Ai murit, dăruindu-te tot... dintr-o singură dată... Așa cum o singură dată a murit oricare dintre eroii de pînă azi... Mai mult decît tine n-a dat pînă acum nici un om în toată istoria. Îl privește

îndelung, cu luare-aminte... Va pomeni cineva despre tine, Dumitrache Stoica, după ce vei fi dus mîine la groapă ? Își frînge mîinile într-o ușoară crispare... Totul depinde de cum va izbuti revoluția noastră... Dacă va sfîrși în ridicul, dacă va fi o revoluție în glumă, atunci se va uita că ați murit voi șapte. Vom ști atunci că această revoluție nu merita nici o jertfă... Se ridică brusc și spune apăsat, cu umerii încleștați : Dar nu va fi așa !

Eliade, care și-a găsit cu greu mantia albă și a coborît cu ea pe umeri scara cea mare, apare acum pe îngustul peron, privește adînc tulburat și el pe cei căzuți. Un mort, lungit pe o singură treaptă, e la picioarele lui. Se uită lung la ochii care s-au dus în fundul capului, la mîna bătătorită care a încercat să sprijine tîmpla. Și dintr-o dată spune cu o voce copleșitoare :

— Se vor face funeralii naționale acestor sublimi martiri ai libertății...

PRIVEGHIUL MORȚILOR CARE VEGHEAZĂ

Pe la șapte seara, cînd se părea că ordinea s-a restabilit, membrii guvernului se împrăștiară, rămînînd în palat numai Magheru, Tell și cei care nu aveau locuințe în București, cei pentru care se mobilaseră odăi de locuit, unele la catul întîi, altele în stînga sus, unde era o mansardă. Eliade rămase de asemeni la palat, mai ales că, după ce Tell, Nicolae Golescu și el discutaseră cu mitropolitul, încă năucit de întîmplările de peste zi, se hotărîse o nouă ședință a guvernului, la ora nouă seara. Eliade se simțea mai liniștit aci în acest palat, în jurul căruia poporul ridicase trei rînduri de baricade, ca să preîntîmpine vreo răbufnire a dușmanilor revoluției. Bălcescu nu știa despre această nouă ședință, căci rămăsese

aproape un ceas în biroul lui, unde chemase pe arhitectul Orăscu și pe pictorul Negulici ca să discute cu ei despre funeraliile celor căzuți pe treptele palatului. Deocamdată se hotărîse să se prefacă sala de jos din stînga, dinspre Podul Mogoșoaiei, într-un soi de capelă funebră, pentru ca să poată veni rudele să-și vegheze morții după datină. În mijlocul odăii mari, îmbrăcată în negru toată, se așezase un mare cenotaf, acoperit cu negru de asemeni, care deveni un catafalc atunci cînd cei șapte morți fură așezați în coșciuge de lemn, care abia prinseseră pe ele vopseaua galbenă. Douăzeci de sfeșnice mari de argint, aduse de la Mitropolie, ardeau la capetele și picioarele celor din coșciuge, care mai întîi fuseseră scăldați și îmbrăcați de către cîteva bătrîne în două odăi din fund, unde fuseseră duși, și aduși de acolo, pe o năsălie, luată de la biserica Boteanului. Numaidecît sicriile se umpluseră de mănunchiuri mici de flori, aduse de rude, care așteptau pe trepte în curte, căci erau vreo patruzeci-cincizeci de bătrîni și bătrîne, și mai ales femei cu copii.

Mitru era în al treilea coșciug așezat cu capul chiar în dreptul ferestrei care da înspre Podul Mogoșoaiei. Pe treptele îmbrăcate în negru, la căpătîiul lui, îngenunchease Gherghina, cu basma și fustă neagră, dar cu o bluză albastră de femeie nevoiașă. Din cît era de slabă de felul ei, era azi și mai slabă, cu obrajii încă mai trași, de i se măriseră cearcănele vinete ale ochilor. Parcă atunci cînd îl găsise în curte își plînsese toate lacrimile, și acum privea moale, buimacă, alături de fetița ei, care, cu toate că avea acum opt ani, întreba din cînd în cînd speriată, nedumerită, același lucru:

— Mamă, tăicuțu dacă-i mort nu mai vine niciodată acasă...?

La care ochii Gherghinei se împăienjeneau de lacrimi și începea să-i tremure falca subțire de jos.

Cu toate că nu era îngăduit în noaptea asta decît rudelor apropiate să vie înlăuntru, iar ceilalți să aștepte în curte, Ilinca înfrînse cu frumusețea ei răzvrătită, și totuși sfioasă, porunca și acum veghea în picioare lîngă sfeșnicul aproape cît ea de înalt, atît de plînsă, parcă de pe altă lume, de n-a băgat de seamă că era să i se aprindă caierul părului de la o lumînare care se îndoise, căci lumînările erau prea des puse și, deși nu erau subțiri, se topeau una de căldura celeilalte.

De obicei morții sînt bociți cu anume tînguiri, de cînd lumea, dar aci femeile văzînd că nimeni încă nu bocește, simțind că e altceva, socoteau că nu o fi poate îngăduit și atunci sufereau și mai mult, căci aveau timp să se gîndească, și toate erau cu obrajii șiroaie de lacrimi, cu chipurile schimonosite, strîmbe de truda pe care și-o dădeau să nu plîngă. Liniștea asta apăsătoare, lîngă șapte coșciuge, deschise, cu șapte chipuri de morți unul lîngă altul, în timp ce înserarea se lăsa încet, era mai greu de îndurat decît orice.

Gherghina mîngîia mîna, de pe acum fără sînge, vînătă a soțului ei și ar fi vrut să-i vorbească. Nu găsi decît un singur lucru să-i spuie, clătinînd din cap, într-o șoaptă care cutremură pe cei care o auzeau:

— Știi tu, Mitrule... cînd m-ai luat în brațe... și m-ai scos din casă...?

Ea vrea să-i amintească mortului că acum patru ani, cînd a leșinat de spaimă, în ziua de Blagoveștenie, din pricină că el se certase cu ai ei, el o luase în brațe și o dusese în altă casă, numai a lor.

•

Panait Stoica, fratele lui Mitru, a umblat ca un nebun toată noaptea să-l prindă pe Solomon ca să-l judece pentru cutezanța lui de a fi tras în norod. El văzuse morți și răniți căzuți, dar nu-i văzuse de aproape, ci în învăl-

măşeală, nu mai intrase în palat, ci pornise după el pe uliţi, printre acei care urmăreau pas cu pas companiile lui Solomon pînă la Agie, de acolo la cazarma nouă, de unde acesta ridicase tunurile, apoi la cazarma veche, unde găsise şi celelalte şase companii şi unde polcovnicul, scund, fălcos şi înspăimîntat, socotind că de pune mulţimea mîna pe el îl sfîşie, se pregătea să reziste cu disperare unui asediu pe care-l prevedea crîncen.

Furia poporului era sălbatică, strigătele de „noarte ucigaşilor" înfiorau uliţele, iar în jurul cazarmei creştea vuietul războinării. Solomon izbutise să ia cu el, venind, un preot de la Sfinţii Apostoli şi-i puse pe soldaţii lui să-i jure că vor muri cu el. Cum o parte pregetau, el, răguşit, cu ochii ieşiţi din cap, le arăta că nu trebuie să creadă cumva că va fi vreunul iertat, după ce au descărcat puştile, că de se vor preda vor fi toţi făcuţi bucăţi, căci mulţimea va fi neîndurătoare şi necruţătoare. Soldaţii erau albi de spaimă şi hotărîţi să se apere. De trei ceasuri dura acest asediu. Erau ceasurile aproape zece şi treptat întunericul învăluise oraşul, după o înserare lină şi plăcută pentru cei care nu erau în fierberea istovitoare a morţii. Atunci fusese chemat repede la palat, de Ilinca, Panait Stoica, să vadă pe frate-său.

De teama unui nou măcel, guvernul trimise pe înserate pe mitropolitul Neofit cu careta să făgăduiască lui Solomon iertarea, dacă se va preda. O dată cu mitropolitul mersese la cazarmă şi Aristia, acum colonel în Gvardia Naţională, cu un număr de gvardişti tineri înarmaţi cu puşti şi săbii. Solomon îngădui numai mitropolitului să intre singur în cazarma iluminată de facle. În curte avu loc între ei un arzător dialog:

— În numele lui Dumnezeu, domnule polcovnic, cruţă norodul de un nou măcel... Îţi făgăduiesc din partea guvernului iertarea pentru cele întîmplate...

Deşi era destul de gros la trup, colonelul slăbise parcă de spaimă. Deznădejdea îi dădea un curaj înverşunat.

— Preasfinte, mie nu-mi trebuie vorbe... Vreau să ştiu ce poate guvernul... Mulţimea mă va sfîşia dacă voi depune armele... Cum poate guvernul să-mi chezăşuiască viaţa...?

— Este la poartă Costache Aristia, care-i colonel în Gvardie, cu douăzeci de gvardişti. Are să te ducă într-un loc secret şi păzit.

— Nu-mi trebuie nici un loc secret şi păzit, căci nu sînt atît de caraghios să crez că Aristia şi ciracii lui mă vor putea apăra de furia poporului...

Mitropolitul, care era istovit, căci trecuse şi el prin aceleaşi încercări de la prînz pînă la căderea serii, se îndreptă către o laviţă şi se aşeză pe ea. Părea că nu mai poate răsufla. Cu greutate îi spuse, după un timp de căutare zadarnică, polcovnicului care venise după el şi aştepta în picioare:

— Eu nu înţeleg ce vrei dumneata...

Solomon nu avea nici o încredere în mitropolit, căci ştia că poporul nu-l ascultă, dar şovăia să-i spuie asta:

— Vreau un paşaport să poci părăsi, fără întîrziere, ţara...

— Dacă guvernul îţi făgăduieşte iertarea, fără îndoială că-ţi va da numaidecît şi paşaportul cerut...

— Cine îmi e chezaş pentru asta?

— Eu...

— Nu vă supăraţi, înaltpreasfinte, nu crez că veţi fi ascultat... Vă sărut smerit dreapta, dar din nenorocire ăsta e adevărul. Nu vă ascultă norodul... spuse sfîşiat.

Mitropolitul parcă nici nu avu timp să bage de seamă necuviinţa colonelului, injuria care i se aduce. Văzuse altele şi mai amarnice în această zi, care nu se mai sfîrşea:

— Ţi-am spus că vin în numele guvernului. Eliade şi Tell m-au autorizat anume să vorbesc în numele lor, poţi fi deci sigur...

— Am văzut azi cîtă trecere au aceşti domni la norod... Am văzut cum se cutremura văzduhul de huiduieli... N-am nevoie de chezăşia lor. Un singur om îmi poate azi scăpa viaţa de furia poporului. Nicolae Bălcescu... Aduceţi-mi aci cuvîntul lui, atît, cuvîntul lui, şi împreună cu ostaşii mei depunem îndată armele şi vă predăm tunurile... Nu mă pot încrede decît în cuvîntul lui Bălcescu.

Pentru întîia oară mitropolitul simţi un fior de alt fel decît cele ce îndurase în cursul zilei şi în acelaş timp o pornire de ură înverşunată. Ca mai toţi membrii guvernului în afară de Arăpilă, Magheru, poate Costache Filipescu şi Voinescu II, el îl nesocotea pe Bălcescu, iar numele şi tinereţea lui îl iritau, căci se simţea stingherit de inteligenţa şi de arzătoarea lui argumentare în consiliile ministeriale. Replicile lui agere îl speriau şi, neînţelegînd patriotismul omului, vedeau în dîrzenia lui doar o vanitate juvenilă şi o aroganţă cărturărească. Ei între ei, membrii guvernului, ca să-şi pomădeze amorul propriu, ca să înghită mai uşor unele îngenuncheri în faţa acestei neînduplecate inteligenţe, încercau să bagatelizeze, prin simularea indiferenţei ori a bonomiei, personalitatea vie a tînărului secretar; să arate că tot ce spune el nu le prea face impresie unor oameni ca ei, care au văzut şi ştiu multe. Se prefăceau că nu văd în propunerile lui nimic deosebit, chiar cînd le încuviinţau. Era în asta un fel de supremă abilitate fanariotă, dospită de secole în preajma Patriarhiei (care era în inima Fanarului), iscate de toanele padişahilor, greu de îndurat de ceî supuşi lor. Nici nu fusese nevoie să se înţeleagă între ei anume ca să se poarte în acelaşi fel cu Bălcescu, căci se simţiseră uşor unii pe alţii, se înţeleseseră fără cuvinte şi se confirmaseră prin adaptare aceloraşi ifose de superioritate faţă de el. În două săptămîni un fel de conspiraţie a bagatelizării se stabilise în sînul guvernului cînd era vorba de Bălcescu, şi de altminterea avea să

dăinuie în tot cursul puţinilor ani pe care el îi mai avea de trăit, ba chiar şi după moartea lui, căci atît de încîlcite sînt meandrele vanităţii jignite, încît e probabil că ei sfîrşeau prin a se convinge pe ei înşişi. Aveau de altfel un argument intim hotărîtor. Bălcescu era sincer, deci, după legea logicii, era un naiv. Fiind un naiv, nu putea fi decît mai prost ca cei care nu erau sinceri cu el. Junghiul pe care-l simţise mitropolitul era deci un junghi îndurat în trufia lui de autoritate supremă. Împrejurările supraomeneşti, pe care acum el şi guvernul nu le mai puteau controla, restabileau adevărul, acea realitate pe care ei o tăgăduiau, complici unul cu altul, măsluind în esenţa ei istoria pe care o trăiau. În această seară, în care suflul uciderii cutreiera uliţele şi învăluia oraşul într-un imens priveghi funebru, un om prins în capcana spaimelor şi trezit în deznădejdea morţii avea revelaţia adevărului şi nu-şi putea îngădui să mai joace nici un fel de comedie. Solomon ştia că singura forţă între el şi moarte este, în noaptea asta, numai Bălcescu.

— Eu nu înţeleg ce chezăşie îmi ceri dumneata... Ce înseamnă asta, cuvîntul lui Bălcescu...?

— Iertaţi-mă, preasfinte, dar mi se pare că v-am spus destul de lămurit... Vreau chezăşia lui Bălcescu... Este astăzi în ţară singurul om ascultat de norod... O vorbă a lui în noaptea asta poate să dea foc Bucureştilor... sau poate să mîntuie oameni de la moarte.

Mitropolitul fu cuprins de un soi de furie acră şi începu să-şi scuture faţa şi mîna de parcă s-ar fi apărat de viespi, lucru pe care Solomon îl văzu limpede, căci de la faclele care ardeau în curte veneau fîşii de lumină care scădeau din cînd în cînd şi creşteau pe neaşteptate.

— Nu înţeleg de ce tot dai dumneata zor cu Bălcescu. Bălcescu nu e nici măcar membru plin al guvernului... E doar un secretar.

— Părinte, uită-te dincolo de gardurile cazărmii şi vei înţelege că astă-seară Bălcescu este singura putere în

Bucureşti. Dacă norodul află că Bălcescu vrea să fim slobozi, atunci se va retrage şi ne va lăsa în libertate. Vreau să ştiu dacă el a fost de faţă... şi dacă a aprobat hotărîrea guvernului.

Mitropolitul, care fierbea, mai înghiţi încă o dată cupa cu cenuşă a umilinţei, minţind, deşi ştia bine că Bălcescu nu fusese de faţă şi nu luase parte nici la redactarea procesului-verbal al şedinţei, dar cînd ai intrat pe făgaşul minciunilor, nu are nici un sens să te mai împiedici de fleacuri. Văzînd că numai cuvîntul lui Bălcescu îl poate face pe Solomon să se predea, ca să scurteze această discuţie, care-i otrăvea sîngele, minţi pînă la capăt:

— Ascultă, polcovnice, nu mi s-a părut că e nevoie să-ţi spui, dar, iată, Bălcescu, dorind să cruţe poporul de o nouă vărsare de sînge, m-a luat deoparte şi mi-a declarat: „Spune-i neapărat lui Solomon că doresc să nu se mai întîmple o nouă vărsare de sînge şi ca atare promite-i şi din partea mea libertatea, dacă se predă".

Minciuna era limpede. Omul care se socotea ceva nespus de mare, un prinţ al bisericii, era silit în mod brutal să recunoască adevărul, să renunţe la orice zadarnică amăgire de sine, să se încovoaie îngenuncheat în el însuşi.

— Puteţi să spuneţi norodului asta... acum?

Cum s-ar fi putut opri Neofit?

— Bineînţeles că da.

Solomon şovăi iar, încercînd să-şi arate îndoiala faţă de un răspuns prea grabnic şi prea sigur de el.

— Numai să vă crează că spuneţi adevărul!

Pe urmă îşi zise că e de prisos şi chemă doi soldaţi cu făclii, îl întovărăşi pe mitropolit pînă la poartă, rămînînd înlăuntru şi lăsîndu-l pe el să iasă şi să se urce în caleaşca deschisă. Îl auzi vorbind din caleaşcă; stătea în picioare şi întindea mîna moale ca şi cînd ar fi binecuvîntat:

— Oameni buni, Bălcescu, dorind să cruţe norodul de o nouă vărsare de sînge, a făgăduit polcovnicului Solomon că-i cruţă viaţa dacă predă numaidecît armele regimentului său şi tunurile... Polcovnicul a primit aceasta şi va preda, acum chiar, cazarma colonelului Aristia, din Gvardia Naţională, urmînd ca el să fie transportat apoi subt pază la Palatul Administrativ, unde urmează să fie judecat împreună cu Odobescu... Văzînd în tăcerea oamenilor o aprobare, mitropolitul stărui: Vă rog, deci, să vă împrăştiaţi numaidecît, ca să se liniştească toată lumea... Făcu semnul binecuvîntării şi coborî din caleaşcă, sprijinit de secretarul său, Zossima.

În curte, Solomon, care ascultase cu inima îngheţată, îl primi furios, urlînd cu capul încins.

— Ai spus, părinte, că Bălcescu mi-a făgăduit libertatea şi un paşaport, iar mulţimii i-ai spus că voi fi arestuit şi judecat... N-a fost vorba aşa... Nu voi preda nimic... Vă rog să părăsiţi curtea cazărmii acum, pe loc, fără întîrziere.

Mitropolitul îi spuse cu o voce blîndă, însă cu ochii crispaţi:

— Aşa ţi-a făgăduit Bălcescu... Dar cum vrei să ieşi de aci fără pază? Vrei să te omoare lumea cu pietre? Aristia te va duce într-un loc sigur, şi acolo vei fi liber... Ăsta e cuvîntul lui Bălcescu.

Peste un sfert de oră, după ce mulţimea se împrăştie, polcovnicul Solomon ieşi pe poarta din dos a cazărmii spre cîmpul Dudescului, escortat de cei douăzeci de gvardişti, comandaţi de Aristia.

*

Între timp Panait Stoica, căutat şi vestit de Ilinca, secată de lacrimi, că frate-său a fost străpuns cu spanga, se desprinsese dintre cei din jurul cazărmii şi alergase la palat, unde văzu pe Mitru aşezat în sicriu. Fu cuprins

de o durere și o furie fără margini și începu să strige la Damian că o asemenea nelegiuire e strigătoare la cer, că nu se lasă pînă ce nu-l ucide cu mîna lui pe Solomon, „ca să vază și copiii lui ce înseamnă să rămîie fără tată", cum rămăsese fetița lui frate-său. Și alți tabaci, rude de-ai celor uciși, începură să strige mînioși și împreună cu Licsandru Hergă, cu Damian, cu Teică și alții porniră înapoi, spre cazarma veche. Pe drum se în... cu cete din mulțimea care venea chiar de acolo și care le povestiră cele întîmplate. Damian, care vorbea atît de rar și atît de puțin, izbucni mînios :

— Nu crez că e adevărat... Nu poate să fie adevărat... Eu îl cunosc pe domnul Bălcescu... El nu putea să ierte pe cei care au tras în norodu care luptă pentru ca să fie slobod și să aibă o pîine. Aici e o minciună... Vă spui eu, e o minciună. Unde e acum Solomon ?

Se mai opriseră și alte cete în jurul lor. Erau ca la vreo două sute de inși. Unii, care veneau dinspre Mihai-Vodă, spuseră că l-au văzut pe Solomon dus între pușți, dar cînd au întrebat pe gvardiști unde-l duc, ei n-au vrut să spună. Licsandru Hergă se încruntă și, dînd într-o parte cu mîna pe un moșneguț care se vîrîse între ei, le arătă că au fost înșelați :

— Fraților, vor să-l scoată afară din oraș... ca să-l facă scăpat... Aideți să-l prindem la barieră...

Se auziră strigăte de mînie și toți începură să strige : „La barieră !... La barieră !..." Erau pe Podul Mogoșoaiei, dincoace de casa Corbenilor. Se împărțiră pe loc în vreo zece cete și porniră grabnic fiecare ceată spre o barieră, jurîndu-se toți să-l ucidă cu mîna lor, dacă-l prind cumva. Alergau strigînd „moarte ucigașilor" și fiecare ceată sporea mereu pe drum spre bariera către care pornise.

Aristia se îndreptă, cu Solomon între gvardiști, mai întîi tot spre Podul Calicilor, înspre Bariera Bragadirului, dar văzînd mișcarea de pe uliță înțelese numaidecît că nu va putea trece. Se întoarseră și, ocolind prin zăvoaiele

Dîmboviței, încercară să iasă prin bariera de la Grozăvești, dar și acolo, un gvardist trimis în recunoaștere le spuse că tabacii ajunseseră mai înainte și că la barieră era sumedenie de lume care-l așteaptă ca să-l prindă și să-l rupă în bucăți. Era o lună mare, plină, ușor înmuiată într-o parte, care lumina ca ziua ulițele și înnegrea tare umbrele copacilor, arătînd un cer înalt cu stele palide. Lumina parcă un alt tărîm decît cel cunoscut oamenilor. Căci, peste acoperișuri, coborîte din slavă, cutreierau îndîrjite stihiile morții. Cînd Solomon înțelese că e hăituit ca o fiară și că ori încotro se îndreaptă îl pîndește și îi taie calea moartea, se înțepeni locului de groază și spuse scîncind că nu mai poate să meargă. Răsuflă, vlăguit, doar cîteva clipe, căci văzură venind, acum din urma lor, o ceată de oameni care puteau fi cei care-l căutau. Noroc că la lumina lunii ei văzuseră ceata mai de departe, peste maidan, și mai ales că pe urmă drumul ocolea după o grădină cu pomi deși, înalți... Aristia își ascunse tot grupul după o casă cu grajd, dar fără ogradă. O fierbințeală moleșitoare îi tăiase lui Solomon picioarele de nu le mai putea mișca. Era atîta durere și atîta deznădejde în făptura lui, că Aristia fu sfîșiat de milă. Întrebarea lui nu mai avea pic de ură.

— Colonele, acum șapte ceasuri ai poruncit foc de rînduri în mulțime... Cum ai putut face asta ? Știi că sînt șapte morți și zeci, și zeci de răniți greu, nu mai vorbesc de nenumărați răniți ușor. Cum ai putut face asta ? Nu era în vorbele lui Aristia nici măcar o mustrare, ci numai nedumerire.

Solomon fu înmărmurit, simțind totuși, căci nu-l vedea la față, doar după glas, mila lui Aristia. Îi venea să-i cadă în genunchi, recunoscător pentru întîile vorbe de milă pe care le auzea după șase ceasuri de amenințări cu moartea.

— Domnule, se vede că mi-a luat Dumnezeu mințile... Numai Odobescu, de care ascultam ca un netot, m-a nenorocit... Ce vreai să fac ? Un ostaș trebuie să asculte... Te rog, scapă-mă... Nu știu ce a fost cu mine. Îndură-te și scapă-mă... Își aplecase fața spre brațul lui Aristia, pe care îl prinsese și i-l strîngea cu putere.

Acesta simți picături fierbinți picurîndu-i pe dosul mîinii și încremeni cîteva clipe pe gînduri. Ar fi vrut să se sfătuiască, să întrebe pe cineva ce să facă. Nu mai putea îndura deznădejdea omului care gemea în întuneric. Îi ghicea și pe tinerii din escortă, obosiți de aceste peregrinări spre bariere, dar își spuse că nu poate să lase omul pe care-l avea în pază sfîșiat de mulțime. Se hotărî să meargă spre bariera cea mai opusă, spre Pantelimon, iar acolo să încerce să treacă neapărat. Socoti că e mai bine să-l ducă deocamdată la via lui, să-i dea apă de băut și ceva de mîncare ; să se odihnească puțin toată lumea, căci era miezul nopții, pînă după cîntatul cocoșilor a doua oară, cînd va fi poate mai ușor de tăiat orașul dintr-o margine într-alta.

*

Pe la zece seara Arăpilă, tulburat și mînios, îl căuta, întrebînd în toate părțile, pe Bălcescu, fără să-i poată da de urmă, deși i se spusese că este în cuprinsul Palatului. Dar nu era nicăieri : nici cu arhitectul Orăscu, așa cum îl știau toți, în odaia lui de secretar, nici la Vornicie, unde i se spusese că ar putea fi. La urmă află că a plecat cu o caleașcă și bănui că s-a dus acasă să mănînce. Se hotărî să-l caute și acolo. Dar cînd să iasă din curtea palatului, plină de lume, se întîlni cu o birjă care tocmai intra și se opri în dreptul ei, căci o recunoscu în întuneric pe Tița.

— Nicu nu-i acasă ? E numaidecît nevoie de el la ședința guvernului, care a început de o jumătate de ceas.

Tița abia putea vorbi. Era istovită de o nesfîrșită așteptare, mistuită de toate chinurile primejdiilor prin care își închipuia că a trecut fratele ei. Cu toate că încă de pe la opt seara Costache, după ce încercase să-l ia pe Nicu acasă și nu izbutise, căci îi spunea că are treabă la palat, venise singur și îi arătase că totul s-a sfîrșit cu bine, că fratele lor, după ce a fost arestat, e sănătos, că nu se resimte în nici un fel, că va veni mai tîrziu, ea tot nu se liniști. Nemaiputînd îndura îndoiala, venise să-l vadă cu ochii ei și acum iată că nu-l găsea. Aflînd că și Alecu Golescu îl caută fără să afle unde e, abia mai putu îngăima cîteva cuvinte fără șir, pătrunsă de un fior la gîndul că a fost mințită și că lui Nicu i s-a întîmplat ceva. Îi veni rău. În lumina ce venea pe ferestrele mari de la numeroasele sfeșnice care se vedeau arzînd în odaia îmbrăcată în negru, cu cele șapte coșciuge, Arăpilă îi zări o clipă obrajii albi ca varul înainte ca să-i cadă capul moale pe marginea dreaptă a birjei. Sări din caleașca lui și îi sprijini umerii. În aceeași clipă un bătrîn, după cît se părea o rudă a vreunuia dintre cei uciși, văzînd întîmplarea și auzind despre cine e vorba, îi spuse lui Arăpilă că știe el că Bălcescu s-a dus cu o caleașcă să aducă pe nevasta, lehuză de șase zile, a unui tabac dintre cei aflați în sicrie și că e departe, dincolo de Dobroteasa, dar că acum trebuie să se întoarcă. Tița, care nu avusese decît o clipă de leșin, se liniști numaidecît. Spuse că vrea să-l aștepte, și atunci Alecu Golescu o ajută să coboare din birjă.

Curtea era plină de lume din popor care aștepta, cei mai mulți rude și prieteni cu cei uciși. Privind din curte odaia cu coșciugele care se vedeau lămurit prin ferestrele deschise, între atîtea sfeșnice încărcate de lumînări care ardeau, și apoi tot Palatul Administrativ, cu sala de consiliu, ale cărei ferestre mari erau și ele luminate din plin, cum erau și alte zeci de ferestre la cele două rînduri, Alecu Golescu își zise înfiorat că întregul edificiu

pare în noapte un imens cenotaf funebru. Pe fețele sutelor de bărbați și femei care așteptau în curte și în întuneric jucau răsfrîngerea de lumini trecute prin geamuri și le arătau cumplit de încleștate. Arăpilă știa că toate intrările palatului sînt păzite cu străşnicie și că în subsolul lui este adusă o companie de pază, căci se aflase că mulțimea din curte veghea ca Odobescu să nu fie scos cumva din palat și plănuia ca după miezul nopții să se urce să-l ucidă.

De altfel nu era vorba numai de paza lui Odobescu. Spaima intrase și în mulți membri ai guvernului, care pe de o parte se temeau de un atac disperat, dat în timpul nopții de forțele reacționare și de năimiții lor, iar pe de altă parte se temeau tot atît de mult de o năvală peste ei a poporului descătușat. Pentru orice întîmplare, se ridicaseră baricade de jur împrejur și fuseseră aduse cele două companii venite cu Pleșoianu, din Oltenia, care în caz de primejdie să apere palatul. În cabinetul lui Nicolae Golescu de la Vornicie era, acum chiar, o discuție foarte aprinsă între el și Voinescu I, șeful Ștabului și al Dejurstfei deci. Pentru a treia oară în astă-seară, ministrul, năpădit de cereri și plîngeri din partea boierimii, îi cerea colonelului să-i mai dea încă vreo cîteva pichete de pază pentru unele curți și familii speriate. Obținuse, cu multă greutate, pînă la ceasul acesta, aproapé efectivul unei companii, dar acum Voinescu I se arăta neînduplecat.

— E cu neputință, domnule ministru, cu neputință.

— Dar dumneata, colonele, înțelegi că eu nu-mi poci lua răspunderea atîtor vieți omenești ?

Și sporindu-și încă ifosele lui obicinuite, Nicolae Golescu vrea să-l facă pe șeful Ștabului să simtă pe cine are în față, să afle că în momente grele se dovedesc oamenii.

— Dar de unde să dau, domnule ministru ? Dumneavoastră știți bine că în afară de cele două companii care fac paza palatului, mai avem alte vreo două risipite în

diferite posturi în oraș... În afară de ceea ce mi-ați cerut dumneavoastră, a trebuit să trimit pichete de pază la locuințele ofițerilor ca să le apăr familiile și locuințele, foarte amenințate în noaptea asta. Numai la casa lui Odobescu, de la Grădina Icoanei, avem, ascunse în spatele grajdurilor, o comandă de cincizeci de soldați... La fel la Solomon și la alții... Pentru ofițerii de cin mai mic, tot ce-am putut face a fost să le îngădui să-și aducă familiile la cazarmă. Dar vedeți că aceste cazărmi trebuiesc păzite și ele... Nu poci să dau ultimele rezerve.

— Colonele, e singura rugăminte pe care ți-o mai fac... Dă-mi un pîlc de zece-doisprezece soldați, dar comandați de un ofițer... să meargă să păzească palatul de la Tei. A venit la mine, cu ochii în lacrimi, frîngîndu-și mîinile, beizadea Scarlat Ghica ; n-am putut să-l liniștesc. Spune că Doamna Maria e greu bolnavă de o săptămînă, iar nevastă-sa în a noua lună stă să nască din ceas în ceas... Nu poci părăsi palatul... Frații lui sînt plecați toți, unii la moșii, iar beizadea Grigore la Brașov. Alte rude se gîndesc că e mai bine cu slujitorii pe care-i au să-și păzească mai curînd averile proprii. La Tei se pare că n-au nici oameni de încredere... Te rog foarte mult fă ceva... Nu putem lăsa, înnebunite de spaimă, pe soția și pe nora lui Grigore Ghica-voievod... Trimite doisprezece oameni acolo.

Auzind că e vorba despre Maria Doamna, colonelul se îmbună :

— Domnule ministru, este tot ceea ce mai poci face... Vă rog, respingeți orice altă cerere... și salută scurt, nervos, îndreptîndu-se spre ușă.

În prag, Golescu îl opri.

— Dar de ce nu faceți măcar niște caraule puternice care să cutreiere orașul în timpul nopții ?

— Și ce să facă ? Mai ales dacă întîlnesc cete mari de tabaci și calfe ? Socoți dumneata că mai trag soldații,

aflați în grupuri mici, în cineva, cînd i-au văzut astă-seară pe Solomon și pe ofițerii lui fugăriți pe ulițele orașului ? Aci făcu un pas înapoi ca să-i șoptească și în lumina lămpii cu gaz, fața îi apăru lividă... Domnule ministru, eu mă întreb azi dacă și în formații întregi, de companie *par exemple* [1], soldații vor mai trage... Dusese mîna la piept și frămînta furajera de ofițer al Ștabului.

— Cum, colonele, acolo am ajuns ? Nu vor mai executa soldații ordinele primite ? întrebă Golescu speriat.

— Poate... cine știe... vor trage... în alcătuiri mari, de pildă dacă ar fi regimentul întreg adunat și bine ținut în mînă. Da... vor executa ordinele ofițerilor, dar altfel nu ne putem bizui pe soldați... Și colonelul ridică din umeri îngrijorat, arătînd totodată astfel că nu e el de vină.

— Și atunci, în noaptea asta... ce facem ? Ni s-a adus la știință că umblă zvonuri în șoaptă, că la noapte va fi o baie de sînge.

— Mîine vom vedea ce vom putea face, dar în noaptea asta nu e nimic de făcut... Știu și eu că mulți nu dorm acasă...

— Lăsăm capitala în voia soartei o noapte întreagă ?

— Ce putem face ? Să fim bucuroși că avem în mînă palatul și cazărmile...

— Dar nu e numai norodul mînios, colonele, mai sînt și răufăcătorii care bîntuie mahalalele... Cum să lăsăm orașul pradă făcătorilor de rele ?

— În noaptea asta fiecare să stea închis în casă... Asta e tot ce putem face și noi de altminteri. Așa, închiși în palat... închiși în cazărmi... Se pregăti să plece și adăugă arătînd că n-a uitat. Într-un ceas grupa de soldați va fi la Tei ! Salută cu eleganța lui obicinuită și vru să iasă pe ușă.

Golescu, speriat de spusele colonelului că soldații nu vor mai trage, îi puse mîna pe umăr, oprindu-l din nou.

[1] De exemplu (fr.)

— Știi, colonele, că locotenentul Deivos a plecat cu știrea și cu porunca mea să aducă înapoi în București compania de pompieri ? Socot că va sosi chiar în cursul nopții. Crez că pe ea ne putem bizui... M-am mirat mult că a fost scoasă din oraș fără știrea mea.

— Aseară, adică ieri, vineri, căpitanul Gorduceanu, comandantul ei — știți, nepotul marelui logofăt — făcînd o inspecție companiei, a găsit-o lipsită de spirit ostășesc... I-a dat ordin să se pregătească și, azi de dimineață, a pornit în fruntea ei călare, ca să facă exerciții de tabără două zile și două nopți, la Săftica... Dar de ce credeți că vă puteți bizui pe acești pompieri ? spuse colonelul cu un fel de dispreț distins.

— Sînt acolo ofițeri de încredere, Zăgănescu, sublocotenentul Dincă Bălășoiu... Și pe urmă, dacă se dă cumva foc palatului ?...

— A rămas, chiar la porunca mea, în București sublocotenentul Dănescu, cu pichetul de serviciu. Și de data asta Voinescu ieși, înclină hotărît și milităros bustul rigid, ducînd mîna la chipiu...

Golescu trecu sala și din pragul altei odăi îl pofti pe beizadea Scarlat Ghica, un bărbat înalt, dar încovoiat, cam în jur de patruzeci de ani, care părea năsos, fiindcă era foarte slab, cu mustața rară. Acesta, care aștepta neliniștit, îl întrebă cu sufletul la gură :

— Ei, s-a făcut ?

Nicolae Golescu clătină din cap afirmativ, fericit de a fi făcut acest serviciu omului atît de speriat.

Aprozii și slujbașii care mai erau pe sală în noaptea tîrzie fură uimiți văzînd un cavaf cu fotă de piele dinainte și încălțat cu iminei groși, strîngînd cam pleoștit amîndouă mîinile ministrului...

Știind că trebuie să vie pe jos, căci în caleașcă ar fi fost mult mai primejdios, Scarlat Ghica își pusese pe el hanțe de cizmar de rînd și își smolise fața. Nicolae Go-

lescu de-abia îl recunoscuse. Şi acum încă îl privea nedumerit.

— Aşa... pînă ajungeţi acasă, prinţule... vă soseşte şi comanda de soldaţi. Dar nu poftiţi mai bine o caleaşcă de-a mea, sau un cal, dacă vreţi să mergeţi cumva călare ?

— Îţi mulţumesc, îţi mulţumesc, scumpul meu prieten *(cher, mon très cher ami)*. Am să mă duc pe jos, cum am venit. Ars de groază, de grija celor de acasă, Scarlat Ghica îşi spunea că în caleaşcă ori călare va fi fără îndoială oprit. Nu luase cu el nici unul dintre cei doi-trei oameni de încredere, pe care se putea bizui, ca să nu slăbească paza celor două femei rămase acasă. În prag îi mai mulţumi o dată lui Golescu : Nici în mormînt n-am să uit binele pe care mi l-ai făcut. Îţi voi fi recunoscător ca un cîine.

Plecă pe jos, pe uliţe, care păreau pustii pentru vecinicie. Nici o lumină nu se mai zărea dincolo de metocul Episcopiei ; toate ferestrele erau oarbe. Singură lumina lunii scălda oraşul bîntuit de spaimele morţii... Mergea repede, căci de-a lungul uliţei se putea vedea departe... Cînd i se părea că se iveşte ceva, se dădea după vreun gard, după copaci. Dar fiece cotitură a drumului, întunecată, era legată de primejdii.

*

Între timp sosi şi caleaşca cu care plecase Bălcescu şi aducea acum pe nevasta tabacului ucis. Întîrziase, fiindcă drumul fusese foarte lung, dincolo de Dobroteasa înspre Vitan, pe uliţe întortocheate, ocolind ici-colo zăvoaiele Dîmboviţei. Mahalaua aceasta de dincolo de barieră, în care locuiau cei mai nevoiaşi dintre tabaci, era o încîlcitură de cocioabe, cele mai multe fără acoperiş adevărat, ci cu cîrpituri din te miri ce, adunate parcă din gunoaie. Curtea în care fu dus de unchiul lăuzei era lungă şi îngustă, străjuită de o parte şi de alta de odăiţe, unele mici ca nişte chilii de schimnici, altele ca nişte carcere de temniţe, iar unele abia mai mari decît nişte cotete. Nu era vorba de vreo casă, cu adevărat, căci mai toate odăiţele astea fuseseră lipite unele de altele de către un negustor, lacom de cîştig, din partea locului, care se pomenise stăpînul unui maidan din apropierea tăbăcăriilor, la care cei mai mulţi dintre chiriaşi erau muncitori salahori, zilieri, care nu erau greu de înlocuit cu nişte meşteri sau calfe specializate. Într-o viaţă de om, uneori chiar două, aceşti oameni bătuţi de nevoi, cu istovitoare greutăţi familiare, căci erau numeroşi laolaltă, nu izbutiseră să aibă nimic al lor, în afară de un pat cu rogojină pe el, pentru toată familia, şi o strachină cu cîteva linguri de lemn, în sfîrşit numai acele mizere lucruri pe care le are orice osîndit la temniţă. Necazurile vieţii lor erau aşa de mari, că ei se găseau veşnic în întîrziere cu împăcarea lor, încît lipsurile se îngrămădeau, sporite necontenit, în loc să scadă, şi astfel vremea îi îngropa fără nădejde. Bălcescu abia putu trece prin liota de moşnegi, femei şi copii, toţi speriaţi de nenorocirea a cărei veste le sosise către seară, căci căzuseră doi tabaci din această curte, iar soţia unuia putuse să alerge la palat în grabă. Femeile, rude ori numai vecine, bociseră să li se rupă inima, pînă ce le tulburară şi pe ele fierberea stîrnită de venirea unui asemenea boier în curtea lor, acum seara. El află că bărbaţii în stare să lupte puseseră mîna pe ce găsiseră şi alergaseră cu ceilalţi toţi să scape guvernul de arestare. „Să scape guvernul de arestare, ei, la care nu se gîndeşte nimeni..." murmură Bălcescu îngrozit, vorbind cu sine însuşi, scrîşnind din dinţi. „Nu e oare loc de clădit locuinţe omeneşti în acest oraş care-i jumătate maidane şi grădini, şi nu e lemn şi cărămidă în ţara asta ? Atunci de ce atîta ticăloşie ?"

Erau, fără un copac între ele, vreo trei uliţe, la fel ca asta, înghesuite una într-alta, ca un fel de „ţigănie". În această uliţă îngustă, în aceste căsuţe peticite, duhul morţii, care plutea peste oraş, îşi înfipsese anume gheara, despicînd lumea asta nevoiaşă, care abia se mai mişca, buimăcită de trăsnetul întîmplării.

Cîteva vecine o urcară pe femeia care era moale, topită de durere şi nu-şi dădea seama de nimic. Născuse abia joi dimineaţa, era tînără de tot; se luase cu flăcăul ei abia din vara trecută. O vecină îi aduse învăluit într-o ţoală copilaşul născut abia de cîteva zile.

— Ia-l, fă, şi pă iel, să-l vază pă taică-su măcar mort.

— Cum o să-l vază, sărăcuţu de iel, că încă nici n-a făcut ochi, îl căină o vecină legată la cap cu o basma. Bietul Eftimie, nici nu şi-a văzut copilu ca lumea.

Era în trăsură şi unchiul ei, un bătrîn cu faţa ţepoasă, brăzdată, îmbrăcat ca un tîrgoveţ nevoiaş. El fusese cel care îi vorbise lui Bălcescu despre suferinţa femeii şi îl dusese pînă acolo. Ea era foarte tînără, micuţă, istovită la faţă de naşterea de pe urma căreia nu se ridicase bine din pat, bălaie, cu buze subţiri şi ochii negri subt pleoapele albe tare bombate. Tiţa, care îşi venise cu totul în fire cînd îşi văzu fratele, o sprijini împreună cu bătrînul pe trepte, pînă în odaia în care bărbatul ei, semănînd cu ea ca un frate, dar cu oasele feţei mai tari, era aşezat în al cincilea sicriu.

•

Arăpilă îl sili pe Bălcescu să urce treptele în fugă.

— De cînd te caut... Vino numaidecît... De ce n-ai venit la şedinţa guvernului?

— Păi, că nici nu am ştiut de ea... M-am gîndit la altele...

Ajunseseră în capul scării de la rîndul de sus.

— Hai... Vino să vezi ce prostii fac... Sînt nişte criminali...

Şedinţa era în toi şi foarte agitată. Pe feţele tuturor celor de faţă se putea citi zbuciumul zilei încă neîncheiate. Bălcescu află uluit că s-a iscălit o Proclamaţie a guvernului care, ca să liniştească pe proprietari, declară inactual punctul 13 din „constituţia de la Izlaz" şi arată că numai Adunarea Obştească va putea hotărî ceva în această privinţă, firește, atunci cînd va fi convocată. Bălcescu văzu în asta semnul că guvernul nu uita spaima prin care trecuse. I se dete Proclamaţia, pe care o citi cu dezgust, copleşit încă de vedeniile morţii din odăile de jos.

„În numele poporului Romîn
«Dreptate-Frăţie»

Domnilor proprietari!

Fiindcă mulţi din dumneavoastră au tălmăcit sau au înţeles rău Proclamaţiile guvernului, el şi acum vă asigurează că nu se va atinge nimic dintr-ale proprietăţii, pînă nu se va aduna, va chibzui şi va hotărî Obştească Adunare..."

. . . . . .

A iscălit toată lumea, afară de Arăpilă, şi e bucuros că a întîrziat şi deci nu mai e obligat să iscălească şi el cu mîna lui, deşi — potrivit regulilor „Frăţiei" — este obligat să fie solidar cu hotărîrile majorităţii.

Acum, parcă n-ar fi fost de ajuns atîta laşitate, se redactă şi o altă proclamaţie, prin care sătenii sînt energic sfătuiţi să nu mai asculte după unii şi după alţii şi să nu mai umble forfota pe la oraş şi prin capitală, ci să se întoarcă pe moşiile boiereşti, ca să-şi îndeplinească vechile obligaţii, căci rămîn bucatele pe cîmp:

„În numele poporului Romîn
«Dreptate-Frăție»

Guvernul provizoriu
către toți locuitorii țării de prin sate.

. . . . . .

...Totodată vi s-a făcut cunoscut că mîntuirea ce vi s-a vestit nu poate fi în paguba nimănui fie oricine va fi, prin urmare... vi s-a poruncit ca, pentru munca cîmpului din anul acesta, să vă împliniți toate datoriile voastre către proprietari și arendașii lor, tot așa după cum le-ați împlinit și pînă acum...

Totdeodată vi se scrie ca să vă liniștiți pe la satele și casele voastre și să vă vedeți de munca cîmpului, căci trepădarea pe la orașe, ori încetarea de la munca cîmpului va aduce scumpete și foamete asupra țării și rău vouă și nouă tuturor..."

Din cea dintîi clipă Bălcescu protestă cu îndîrjire. Prea mult sînt îndemnați sătenii să fie și mai departe robi. Tot ce izbuti fu să se renunțe la unele ordine represive și textul să rămînă doar la amenințări vagi. În timp ce se face îndreptarea pe proiectul de Proclamație, Eliade nemulțumit se privește lung cu mitropolitul și cu Tell. Liniștea creează un gol stînjenitor în ședință, întrerupt de glasul amar al lui Bălcescu :

— Astfel răsplătește Guvernul provizoriu eroismul și credința nației care l-a mîntuit de la pieire, ori măcar de la viața de temniță ? E bine să se știe și asta... Vorbise aproape strigînd din cadrul unei ferestre, unde se afla împreună cu Arăpilă, nu pentru că era o zăpușeală care apăsa răsuflarea, căci ei nici nu-și mai dădeau seama de asta, ci pentru că simțeau nevoia să se ferească din silă de ceilalți.

— Ăștia sînt oamenii, ce vrei ? Sînt bolnavi de împăciuire, murmură Arăpilă, cu brațele încrucișate pe piept.

— Îți dai seama, Alecule, că în chipul acesta proprietarii obțin, după ce au fost zdrobiți de popor, ceea ce au vrut să ne impuie cu bestialitate, asasinînd poporul ? Își luă fruntea în mîinile cu degetele subțiri, ca și cînd l-ar fi durut capul, apoi mototoli îndîrjit ciucurele aurit al draperiei. Revoluția s-a pierdut pe drum... Fără punctul 13 nu e revoluție.

Dar între timp — cu șiretenie și grabă — se trecuse la votarea altei publicații, prin care guvernul nu numai că refuza să aresteze pe Odobescu, dar publica și o justificare a acțiunii lui, absolvindu-l în mod curios de orice vină. Numai protestînd furios și înfruntîndu-l pe Rosetti — redactorul Proclamației — Bălcescu a putut să intercaleze în text o precizare, care arăta că nu e vorba acolo de argumentele guvernului, ci de acelea proprii ale lui Odobescu. Fraza era următoarea înainte de modificare : „...Și d. Odobescu, orbit în acel minut de dragostea țării, poruncește să vie două roate de soldați cu care arestă mădularii guvernului..."

Veniseră de la fereastră amîndoi spre Rosetti, și, în picioare, Bălcescu a trebuit să bată cu pumnul în masă, să-l ia aproape de piept pe redactor.

— Dar dumneata nu te rușinezi că în timp ce șapte oameni, care au luptat cinstit și eroic pentru o cauză pe care noi o proclamăm sfîntă, zac astă-seară între lumînări aprinse, cu mîinile pe piept, plînși de cei care au pierdut totul, pierzîndu-i pe ei, că în timp ce alți zece, și poate și mai mulți, zac sfîrtecați pe patul de spital, singura preocupare pe care o aveți este să scăpați pe asasini de pedeapsă, chiar cu prețul batjocoririi celor jertfiți...? Cetățene Rosetti, unde crezi dumneata — și ca dumneata mai sînt și alții, sînteți dumneavoastră toți cei care nu vă dați seama de nimic, nu pricepeți nimic — vă întreb, unde credeți că a fost „dragostea țării" : la cel care înțelegea să asasineze pe cei mai buni fii ai nației, numai ca să-și ajungă ambițiile

lui criminale, să-şi împace setea lui de putere, sau la victimele lui care au dăruit totul fără să ceară nimic ? Şi nu vă cade pana din mînă, dezgustată şi ea, cînd mai îndrăzniţi să scrieţi că „vă jurăm încă o dată să murim pînă la unul pentru voi, precum voi astăzi muriţi pentru noi" ? Eu nu văz decît o batjocură sfruntată, de vreme ce nu numai că umblaţi să-i cocoloşiţi pe ucigaşi, ci sînteţi la un pas de a le îndreptăţi fapta ! Ştiu ce angajament mi-am luat cîndva, în sînul „Frăţiei". Poci să las să fiu iscălit pe un asemenea act ruşinos, dar ţiu să ştiţi, acum în clipa asta, şi ceea ce gîndesc despre această ispravă a unui guvern revoluţionar, care s-a înstrăinat de naţie : va veni odată sorocul socotelilor, şi eu nu văz ce veţi răspunde istoriei...

Se făcu iar un gol, care arăta toată încurcătura celor de faţă. Mitropolitul îşi frămînta mîinile în mînecile largi şi făcu semn că-l supără o lumînare care se înmuiase. Bălcescu se trîntise iar în jilţul dintre cele două ferestre. În capul mesei, Eliade privea stînjenit nişte hîrtii răvăşite în faţa lui, stînd strîmb în jilţ, ca să arate că nu ia notă de insultă. Unul lîngă altul, spre colţul mesei, cei doi Goleşti erau foarte încurcaţi. Arăpilă bătea furios din degete în masă. Se frămînta întrebîndu-se dacă e sau nu clipa să declare odată lichidate angajamentele comitetului „Frăţiei", jurămîntul de solidaritate cu majoritatea în hotărîri, pe care-l făcuseră cîndva.

— Eu sînt de părere că trebuie să intercalăm un cuvînt sau două, prin care să arătăm că justificarea dragostei de ţară, astfel scrisă, e chiar a colonelului Odobescu, zise în sfîrşit Ştefan Golescu, care luase între timp în mînă textul de pe masă şi-l cerceta... Uite, crez că fraza ar trebui să sune aşa : „...Şi d. Odobescu, orbit în acel minut de dragostea ţării, după cum zice...", va să zică adăugăm „după cum zice" şi sublinie cu

vocea arcuită pasajul propus ...„porunceşte" şi aşa mai departe...

Răsuflară uşuraţi. Rosetti citi apoi mai departe conceptul propus. Era mereu în acelaşi ton de confuzie :

...„D. polcovnic Odobescu şi Solomon, deşi este deosebire mare între greşelile dumnealor, se puseră subt arest şi se vor da în judecată ; tot asemenea şi d. maior Lăcusteanu."

Arătară o mare grijă apoi, la încheiere, ca să se risipească orice teamă a ucigaşilor că ar putea fi condamnaţi la moarte, adică un avertisment dat celor de jos, din faţa palatului, care nu voiau să se împrăştie încă, la această oră tîrzie din noapte, sau a celor ce treceau pe Podul Mogoşoaiei şi strigau din cînd în cînd prelungit : „Moarte ucigaşilor !"... „Moarte vînzătorilor !"

În finalul Proclamaţiei sale, guvernul vru să excludă din capul locului pedeapsa capitală.

...„Iar cît pentru cei ce au greşit vi se mai spune că s-au dat subt judecată, aducîndu-vă aminte că aţi jurat toţi în Cîmpul Libertăţii, că pedeapsa cu moartea nu mai este, şi că Hristos a zis : «Iartă-le lor, stăpîne, că nu ştiu ce fac»."

Bălcescu, chemat apoi să iscălească, se ridică parcă bolnav de pe scaunul cu spătar înalt. Cu un vădit dezgust, care arăta cît îl costă solidaritatea revoluţionară, îşi mîzgăli semnătura pe minuta şedinţei.

Era unu din noapte şi după un răstimp de tăcere se auziră nişte strigăte mai stăruitoare şi mai înverşunate. Tell păru scos din fire şi exclamă întărîtat :

— Dar ăştia nu au de gînd să mai termine în seara asta ?

— Aceştia sînt, domnule mădular al guvernului, cei care au împiedicat pe Odobescu să vă trimită între sentinele la cazarmă, cei care v-au redat sabia şi locul în guvern, îi spuse Bălcescu şuierat, privindu-l în ochi.

— Foarte bine, le sînt recunoscător... Dar ar putea să se potolească acum... Avem nevoie de linişte.

Mitropolitul, amintindu-şi, cu toată fiinţa lui, prin cîte trecuse astăzi, cu obrajii supţi, grăi cutremurat :

— Eu vă spui un lucru : astă-seară umblă moartea pe uliţele oraşului... Un om e hăituit ca o fiară, de parcă n-ar fi făptura lui Dumnezeu. Nu e bine...

Ion Cîmpineanu, care se trăsese într-un colţ, abătut, cu părul vîlvoi, pentru întîia dată poate, de ani de zile, el care era de o eleganţă de parlamentar englez, le atrase îngrijorat luarea-aminte :

— Nu trebuie lăsat norodul să miroasă sînge cald. Dacă Solomon e sfîşiat în bucăţi în noaptea asta, dacă guvernul nu intervine cu o hotărîre de fier, mîine vor urma şi alţii. Poporul îşi va cere în fiece zi porţia lui de sînge. Iar mai curînd decît credeţi va veni şi rîndul dumneavoastră... Nu uitaţi cele ce s-au întîmplat în revoluţia franţuzilor. În noaptea asta pe uliţele oraşului care răsună de strigăte de „moarte!" se hotărăşte dacă intrăm într-o baie de sînge, ori facem revoluţia cuminte pe care am dorit-o... Nu uitaţi nici o clipă că sîngele cere sînge...

Mitropolitul, foarte tulburat, ca mai toţi cei de faţă, întări şi el :

— A spus-o şi domnul nostru Isus Hristos : „Cine trage sabia, de sabie va pieri".

Bălcescu îi ascultase înmărmurit, neştiind ce să mai creadă, apoi îi întrebă simplu, cînd ei nu se aşteptau :

— Şi cine a tras sabia ? Cine a umplut treptele palatului de sînge cald ? Sînge, care, la ceasul ăsta, încă nici nu a fost spălat din curte cum se cuvine !

Aşteptă îndelung, dar nimeni nu răspunse.

Toţi parcă aveau cugetele trase în ţeapă.

Deodată Eliade, care toată seara mocnise în el însuşi, cu ochii în cearcăne, cu obrajii traşi, nu se mai putu stăpîni şi izbucni ridicînd mîinile deasupra capului :

— Cum vreţi să se liniştească poporul cînd înşişi membrii guvernului îl aţiţă şi îl îndeamnă la o răzbunare sîngeroasă ?...

Toţi se priviră nedumeriţi şi tulburaţi, neînţelegînd pe cine ţinteşte Eliade. Gheorghe Niţescu, ministrul obştescului control de stat, întrebă timid :

— Care membru al guvernului ? Ce vreţi să spuneţi?

Atunci Eliade se întoarse de-a dreptul către Bălcescu :

— Aţi putea spune, stimate coleg, cine v-a autorizat să organizaţi o capelă funerară chiar în cuprinsul Palatului Administrativ, aici unde au loc lucrările guvernului, în punctul cel mai umblat al capitalei ?

Bălcescu răspunse liniştit, privindu-l de jos în sus :

— Aici au căzut; pentru cucerirea acestui palat, în care ei au încercat să intre ca să ne libereze... Am socotit că nimeni dintre noi nu va avea nimic de zis dacă îi voi ajuta să pătrundă în acest palat... măcar morţi...

Toţi se priviră tăcuţi, înfiorăţi. Eliade, înfrînt, scăzu glasul şi spuse înmuiat de tot :

— Poate că ar fi fost mai cuminte ca trupurile acestor eroi să fie lăsate familiilor lor, ca ele să le facă toate cele cuvenite după datinele creştineşti...

— Au fost împlinite toate cele cuvenite, după orînduiala creştinească. Doi preoţi vor ceti pe rînd, începînd de la miezul nopţii, rugăciuni pentru odihna sufletelor lor ; părintele arhimandrit Ioasaf Snagoveanu şi preotul Dumitru Georgescu. Părintele Radu Şapcă, urmînd să sosească mîine în Bucureşti, va fi negreşit şi cuvioşia-sa printre cei ce vor săvîrşi sfînta slujbă.

Eliade nu fu tocmai mulţumit :

— Bine. De altfel slujba lor funerară o vom hotărî noi, aci, căci neîndoios că vom face acestor scumpi martiri funeralii măreţe, cum nu s-au văzut în Bucureşti... Aş fi vrut să te mai întreb încă un lucru : Ştii bine că în saloanele de jos se poate vedea foarte bine din curtea palatului, că se poate vedea la fel de bine de pe Podul Mogoşoaiei, chiar cînd mergi pe jos, nu mai vorbesc de cei care trec în trăsuri... Ei bine, te întreb, stimate coleg, de ce ai lăsat ferestrele mari descoperite, cu luminile aprinse înlăuntru, de se vede catafalcul deopotrivă din curte, ca şi de pe Podul Mogoşoaiei...? Nu socoţi că vederea celor ucişi va stîrni în fiece clipă mînia poporului şi-l va aţîţa la o cumplită răzbunare, care ar trece peste capetele noastre, şi că ne putem aştepta din clipă în clipă la o năvală deznădăjduită în cuprinsul palatului ? Asta ai urmărit ?

Bălcescu răspunse sec, parcă mirat că Eliade nu ştia acest lucru :

— Nu se pot închide ferestrele unei camere funebre într-o noapte de vară, cînd sînt şapte trupuri la un loc, care pot începe să se descompună...

— Aşa o fi... Dar dacă ne întrebai şi pe noi, frate, îndulci el apelativul, atunci poate că ai fi fost de părerea noastră, anume că nu era nevoie de aceste mari perdele negre, că negrul nu este culoarea cea mai potrivită pentru aceşti eroi, ci albul, căci nu în perdelele morţii trebuie să-i învăluim, ci în perdelele gloriei, ca să fie o pildă memorabilă pentru generaţiile care vor veni ! Eu văz altfel înmormîntarea de mîine, decît cum se fac înmormîntările obicinuite... Va trebui să facem mîine o apoteoză a eroismului, toată în alb. Nu va trebui să plîngă nimeni.

Bălcescu îl întrerupse, căci îi era teamă de frazele pronunţate prea sonor ale poetului, deşi propunerea lui i se păru totuşi îndreptăţită şi frumoasă. Vedea însă cu oroare toate aceste compătimiri platonice, acum după

ce se dăduseră Proclamaţiile odioase, care nu ascundeau decît golul sufletesc al celor care refuzau să facă dreptate clăcaşilor :

— Veţi face mîine cum veţi voi şi cum veţi hotărî... Eu îi cunosc pe aceşti bărbaţi care s-au jertfit pentru patrie şi pentru libertate. Erau înainte de toate oameni, cu toate durerile şi bucuriile omeneşti. În urma lor nu rămîn fraze frumoase, ci rămîn mamele, soţiile şi copiii lor... Pentru că ştiu ce au lăsat ei în urmă, mie mi se pare şi mai măreaţă fapta lor ! Am vrut ca astă-seară să fie vegheaţi de familiile lor. Mîine veţi hotărî dumneavoastră însivă ce veţi crede de cuviinţă. Şi dacă vreţi să vă spui drept, sînt şi eu de părere că priveghiul funebru din noaptea asta e bine să se prefacă mîine într-o apoteoză albă ca şi gloria acestor eroi... Aci am încredere în talentul poetului Eliade Rădulescu...

Consiliul hotărî să discute imediat liniile mari ale funeraliilor de a doua zi. De altfel, această discuţie nu dură mult. Eliade îşi arătă vederea lui mai în amănunţime.

Hagi Curti fu de părere că ar fi bine să fie întrebat şi maimurbaşa Orăscu, iar consiliul aprobă şi hotărî ca Eliade să-l cheme mîine la el pe arhitectul oraşului cu care să discute amănuntele.

Înainte de sfîrşitul şedinţei, Tell ceru cuvîntul ca să facă o propunere, dar Bălcescu se întoarse brusc spre Arăpilă şi îi spuse cu amărăciune :

— Eu plec acasă... E destul, e prea mult pentru o singură şedinţă.

Tell îl rugă totuşi să mai rămîie, căci are de făcut unele propuneri de înaintări în armată, ca să împace ofiţerimea şi s-o cîştige iar de partea revoluţiei.

— Nu rămîn, fiindcă această ofiţerime care a jurat să apere constituţia şi-a călcat totuşi jurămîntul. Merită să fie concediată, nu să fie înaintată ! Şi ieşi pe uşă.

Cînd era în prag, Arăpilă îl strigă, rugîndu-l să-l aştepte o clipă că vine şi el.

— Pleci şi dumneata, Alecule? De ce? Rămîi! încercă să-l oprească Nicolae Golescu.

— Nu, mă duc şi eu acasă... Vreau să cuget liniştit... Uite, azi s-a vărsat atîta sînge şi nu pricep de ce... În folosul cui? De ce e împiedicat poporul să se mîntuie de robie în mod pacinic? Cîţi inşi au interes să fie altfel? De ce să arestuiască guvernul, de ce să se stăvilească dreapta mînie a poporului chiar cu ameninţarea unei uciderii în masă? Şi ce drept au aceştia să verse sînge ca să-şi apere ticăloasele lor interese? Lăsaţi-mă să mă gîndesc, în odaia mea, singur, poate voi găsi răspuns la toate astea... Îi privi cu ochii îndureraţi, pe rînd pe fiecare, şi ieşi în vestibulul cel mare, căutînd să-l ajungă pe Bălcescu.

Cei care rămaseră în sala fastuoasă, cu masa învelită cu stofă roşie, ridicară nedumeriţi din umeri, răspunzîndu-şi doar prin gesturi unul altuia, ca şi cînd ar fi spus „Dumnezeu să-i mai înţeleagă", apoi citiră decretul pentru înaintarea ofiţerilor.

*

Pe drum, mult după miezul nopţii, în caleaşca vorniciei, care-i ducea acasă, pe uliţele pustii şi întunecate, dar înmiresmate de mirosul salcîmilor tîrzii, Bălcescu şi Arăpilă erau cu totul abătuţi.

— S-a isprăvit... Nu mai e nimic de făcut... Vreau să plec din ţară...

— De ce, Arăpilă?

— Crez că voi putea fi mai de folos la Paris... ori în Ardeal... Cu oamenii de aci nu e nimic de făcut...

— Cum poţi să vorbeşti de plecare?

— Tu crezi, Nicule, că se mai poate face ceva?

— Trebuie să se poată!

— Nu vezi? Cînd nu sînt poltroni, sînt trădători... Cînd nu sînt trădători, sînt poltroni...

— Alecule... nu avem altă cale de ales... nu uita ceea ce ţi-am spus de atîtea ori... Trebuie să răspîndim revoluţia, s-o propagăm şi s-o înarmăm. Dacă izbutim să facem tabăra de la Rîureni, dacă focul credinţei în revoluţie cuprinde ţara, atunci nimic nu e pierdut. Vom reveni cît de curînd, cu cel dintîi prilej, în sfatul guvernului, stăruind asupra punctului 13. Vom face asta în fiecare şedinţă de aci încolo. Dacă în vară izbutim să facem să se aleagă o Adunare Obştească fără cens, cu votul tuturor bărbaţilor, guvernul acesta de flecari fricoşi va fi înlăturat... Ceea ce este neapărat de trebuinţă este ca tu să-ţi aminţi, măcar cu cîteva zile, plecarea la Paris, pînă trecem acele hopuri grele pe care ţi le-am arătat... Şi el i le enumără: a) punctul 13; b) armata populară; c) legea electorală... Nu trebuie să mă laşi singur!...

Cocoşii cîntau a doua oară, cîinii oraşului se stîrniseră din cine ştie ce şi-şi răspundeau de la o mahala la alta. Praful se aşezase de tot şi noaptea era proaspătă şi răcoroasă ca într-un sat de munte. Oraş aşezat în cîmpie, Bucureştii sufereau mult din pricina prafului, căci foarte puţine din uliţele sale erau podite. Biruia numai cu răcoritoarele sale grădini, şi de aceea casele de locuit se făceau depărtişor de uliţe ca să nu le ajungă pulberea, şi de multe ori cu spatele la uliţe.

— Şi eu aş fi vrut totuşi să plec... Mă neliniştesţe că nu mai ştiu nimic despre Luxiţa, despre copil... Oftă îndelung... şi pe urmă se apără de gînd ca de o albină.

Cînd ajunseră înspre casa lui Leng, căci caleaşca trebuia să lase întîi pe Alecu Golescu, auziră pe Podul Mogoşoaiei în sus un zgomot greoi de paşi... Vizitiul opri caleaşca. În spatele lor turlele bisericii luceau poleite subt lună. Se ivi după cotitură, din întuneric, compania de pompieri, în fruntea căreia mergea căpitanul

Gorduceanu, urmat de locotenenții Zăgănescu și Deivos, călări toți trei. În urma companiei, tot călare era sublocotenentul Dincă Bălășoiu, ca să încheie coloana. Toți știau, de la Deivos, de sîngeroasele întîmplări din București și, cu toată opunerea căpitanului, ascultaseră ordinul ministrului Trebilor din Lăuntru și porniseră de la Săftica în marș grăbit spre palat.

Văzîndu-i pe cei doi secretari ai guvernului că pleacă, așa, haihui, în noaptea asta acasă, în loc să doarmă la palat, Deivos se împotrivi cu hotărîre dorinței lor de a merge nepăziți și îi înduplecă să înnopteze amîndoi la Bălcescu, unde va rămîne cu ei Dincă și o grupă de opt soldați... Sublocotenentul se și sui în trăsura care o porni la pas, iar cei opt soldați, trudiți de marșul greu, porniră după ea... Acasă Tița, care venise mai devreme de la palat, așternu cu rufărie proaspătă și cealaltă sofa din odaia lui Bălcescu, făcu alt pat în odaia lui Barbu, pentru Dincă, și ospătă soldații.

Înainte de a se culca, Arăpilă îi mai spuse cum a fost arestat Solomon. Fusese o chestiune înverșunat discutată la începutul ședinței, înainte de venirea lui Bălcescu. Astfel acesta află că plecînd de la palat, cu trupa lui și cele patru tunuri, urmărit cu cărămizi și lemne de la binaua Teatrului Național, Solomon se închisese în cazarma infanteriei și amenința că face praf orașul dacă se atinge cineva de el.

— Și tu crezi, Arăpilă, că se poate face praf Bucureștii cu niște nenorocite de tunuri și cu patru sute de oameni, care după ce trag un foc cu puștile lor, nu le rămîne decît să le transforme în spăngi și ciomege?

— Crez că ai dreptate. Dar guvernul s-a speriat. A trimis pe mitropolit să-l implore să nu mai facă și altă vărsare de sînge. A răspuns din dosul porții că se potolește și predă tunurile numai dacă i se făgăduiește un pașaport, iscălit de Bălcescu, și o trăsură ca să poată trece granița.

— Iscălit de mine? Cum asta?

— Da, iscălit de tine... Pretindea că numai pe tine te ascultă astăzi poporul... Că altfel va fi sfîșiat pe pod...

— Ei, și?

— I-au promis tot ce a cerut, dar cînd a ieșit din cazarmă l-au arestat.

— S-au folosit de numele meu ca să-l atragă într-o cursă? întrebă Bălcescu îngrozit. În loc să-l fi arestat atunci cînd era timpul? În loc să-l fi silit să se predea, pur și simplu?

Fu atît de supărat, că nu dormi toată noaptea și nu uită niciodată asta...

APOTEOZA CELOR ÎN ZDRENȚE

E adevărat că de cum se auziseră împușcăturile de la palat și aflaseră din zvonuri înfierbîntate că au fost peste o sută de morți și de grav răniți din rîndurile poporului, și că de asemeni în rîndurile ostașilor, în afară de numeroși soldați răniți, se găsesc și zeci de morți, dintre care doi ofițeri împușcați cu pistoalele, cei mai mulți dintre marii boieri rămași în București își spuseră că-i așteaptă o noapte grea. Începuseră să se caute unii pe alții, mai ales cei care erau rude, și să se adune în casele cu ziduri mai groase, unele ca de cetate, înconjurate de curți mari de acareturi, în care se aflau zeci de slujitori. Puseră străji la toate colțurile. Puțină lume a dormit în noaptea aceea bîntuită de duhul morții. Neliniștea lor e mare și azi, a doua zi, și temîndu-se că înmormîntarea va putea prilejui acte de răzbunare, ei rămaseră mai departe închiși în astfel de case și curți păzite cu spaimă.

O singură boieroaică, logofeteasa Calliopi Ghica, sora lui Băl-Ceaurescu, femeie în puterea vîrstei, de o energie dîrză, agresivă în vorbă şi în faptă — o porecliseră chiar ai ei „logovipera" — ţinuse să vadă cu orice preţ înmormîntarea care se pregătea celor ucişi de soldaţi şi îşi alesese casa lui „nenea mare", cum îi spuneau ei vornicului Mihalache Ghica, fratele cel mai mare al lui Alexandru Ghica, adică palatul în care locuiseră cîţiva domnitori, între care şi Grigore Ghica, o clădire aflată între casa Slătineanu şi sala Bossel (care urma să fie inaugurată în toamnă) cu alte cuvinte, cam peste drum de casa şi grădina lui Iancu Oteteleşeanu.

Era o femeie care, acum la cincizeci de ani, ar fi putut prea bine să treacă drept bărbat, aşa înaltă, uscăţivă, destul de osoasă, cu bărbia uşor întoarsă spre nasul drept, puternic, cum se arăta. Şi totuşi avea în înfăţişarea ei ceva care-i da un aer de feminitate. Părul îi fusese în tinereţe negru ca pana corbului, mătăsos, mare şi des, îmbîcsit de des, cum îl avea şi fratele ei Băl-Ceaurescu, împlîntat puternic, aşa încît îi acoperea tîmplele şi îi micşora fruntea. Cu vîrsta încărunţise, fruntea i se mai golise ceva, dar părul îi rămăsese tot atît de des. În loc să-l poarte cărunt, ca o lînă sură, sau în loc să şi-l cănească, şireata Calliopi şi-l albise de tot şi acum nu numai că părea mult mai mătăsos, de parcă se amestecau în el fire uşoare de argint, dar o şi întinerea oarecum, ceea ce nu izbutesc niciodată femeile care-şi cănesc părul. Îi mai sporea feminitatea şi şiretenia de a vorbi celor din lumea ei, cu ochii pe jumătate închişi ca de mioapă, ducînd cu oarecare graţie la ochi lornionul, care însă nu avea decît sticle fără dioptrii. Numai ca să mai ţie subt privirea ei, ca pe nişte obiecte, pe cei cu care vorbea. Pe de altă parte, fineţea şi subtilitatea ei de netăgăduit îi dădeau, cînd vrea, un adevărat farmec, ceva din frumuseţea unor şerpi veninoşi, cu care domina în aşa-zisa aristocraţie valahă. Era

foarte temută nu numai de toţi cei din protipendadă, bărbaţi şi femei, dar chiar de lumea diplomatică, adică aceea a consulilor marilor puteri. Astfel duşmănia ei cu doamna de Kotzebue era cunoscută de toţi şi alimentată cu tot felul de cancanuri. Era ahtiată după evghenie, suferea foarte mult că din neamul ei nu ieşise nici un domnitor şi se mîngîia cu gîndul că măcar îşi luase un bărbat care era nu numai mare logofăt, ci şi fiu şi nepot de domn, cu cincisprezece ani mai în vîrstă ca ea, numai ca să fie anunţată în saloane „*la princesse* Ghica", titlu considerabil sporit mult de cei care erau la curent cu genealogiile şi de faptul că, fiind o Băl-Ceaurescu, era înrudită, fie numai şi după mamă, cu Cantacuzineştii, cu Mavrocordaţii, vară cu Văcăreştii, Bălenii, Bărcăneştii, Goleştii, Floreştii, totodată, cu alte cuvinte, şi cu ce mai dăinuia, prin alianţă numai, din Brîncoveni. Era şi imens de bogată pe deasupra, căci moştenise o mare parte din averea care i s-ar fi cuvenit nepoatei ei, Frusinica. Nu renunţase de altfel la gîndul că Hristache, frate-său, ar mai putea fi domn în Ţara Romînească. Îşi putea îngădui, tocmai datorită averii ei uriaşe, să fie „logovipera" temută a saloanelor bucureştene. Trecea drept nemaipomenit de inteligentă, şi vorbele ei, aşa-zise de spirit, de fapt obrăznicii veninoase şi bîrfeli grosolane, făceau în scurtă vreme înconjurul Bucureştilor şi uneori erau cunoscute şi la Constantinopol. La mers şi la îmbrăcăminte căuta s-o imite pe Maria Antoaneta, aşa cum şi-o închipuia din reproducerile pe care le cunoscuse, fără să ţie seama de moda zilei. Purta părul ei frumos, ridicat într-o arhitectură complicată şi susţinută cu tot felul de spelci de argint, piepteni bătuţi cu pietre scumpe şi diademe. Din nefericire pentru ea, maiestatea mersului şi a îmbrăcămintei era aproape caricaturizată, pentru că rochia ei, pornind îndeobşte de la aceea a Mariei Antoaneta, era încărcată prin adaos cu tot ceea ce aduseseră modele suc-

cesive din prima jumătate a veacului: mîneci bufante, gulere ridicate de dantelă scumpă, combinate cu decolteuri din vremea imperiului, mascate de barizuri subțiri, patru-cinci rînduri de volane suprapuse rochiei, zorzoane, eșarfe și chiar un șal de mătase imens, pe care-l purta cîteva minute pe umeri și pe care-l lăsa să cadă apoi cu un gest distins pe spatele canapelei. Urmărise fazele revoluției cu sentimente felurite. La început cu multă încîntare, nerăbdătoare să-l vadă scos din domnie pe Bibescu și mai ales pe rivala ei personală, Maricica Doamna. Pe urmă, văzînd că se încurcă lucrurile, că după Bibescu se proclamă un Guvern provizoriu și că e vorba să li se știrbească moșiile, o cuprinsese o adevărată turbare și spumega de furie în saloanele bucureștene. Găsise porecle pentru toți fruntașii revoluției, iscodise și aflase fel de fel de lucruri intime despre ei, umplea totul de bale veninoase.

Acum, în palatul lui „nenea mare", ascunsă după perdelele roșii, trase, ale sacnacșiului, ea aștepta aproape cinci ceasuri la geam, privind forfoteala nemaipomenită de jos, de pe Pod, trăsuri de tot soiul, preoți, ostași, negustori și pîlcuri de meseriași cu prapure îndoliate, care se îndreptau înspre palat încă de la prînz. Erau și mai mulți cei care veniseră să privească, căci era și duminică. De acolo de unde se găsea, fiindcă Podul Mogoșoaiei făcea o ușoară încolăcitură, ea putea vedea peste piața viitorului Teatru Național, ale cărui temelii erau puse, pînă înspre biserica Kretzulescu, deci aproape pînă la palat. Cele mai multe case erau împodobite cu flori, steaguri tricolore îndoliate, în afară de palatul în care era ea, și către șase ceasuri, cînd se mai răcori puțin, căci era o zi cu seninul uscat și dogorîtoare, Podul Mogoșoaiei era înțesat de mii și mii de oameni, iar răspîntiile care duceau la dreapta și la stînga lăsau să se vadă că și ulițele laterale erau la fel de înțesate. Nu toată lumea aflase că doliul celor morți va fi alb, iar nu negru, și astfel multe case aveau ferestrele îmbrăcate în negru, de asemeni multă lume era îmbrăcată în negru, încît doliul fu mai curînd amestec de alb și negru.

Calliopi tresări puțin speriată, căci auzi, cu tot covorul gros, pași hotărîți în spatele ei, care nu puteau fi în nici un caz pași ai oamenilor din casă, deoarece aceștia pășeau totdeauna sfios și ușor ca stafiile. Se întoarse mirată și, în întunericul din salon, recunoscu pe un nepot al ei, îmbrăcat europenește, vornicul Nicolae Băleanu, descendent din marea familie a Bălenilor, care dăduse țării în trei sute cincizeci de ani o seamă de conducători de oști și de mari dregători. Înalt, slab, cu nasul coroiat ca un plisc de vultur, cu nările la fel vădite, cu doi barbeți mătăsoși, el trecea drept unul dintre cei mai frumoși bărbați din București. Era unul dintre cei mai înverșunați dușmani ai revoluției, și cu toate că în viața de toate zilele era mai potolit decît Gligore, frate-său, devenise din ură îndrăzneț pînă la inconștiență. Calliopi îl iubea foarte mult, deși două lucruri i se păreau de neîngăduit la el. Mai întîi, boier din familia Bălenilor fiind, se apucase să facă trei fabrici, una de țesături la Tîrgoviște și alte două în București, și în afară de asta umbla cu tot felul de afaceri negustorești. În al doilea rînd, era un devotat prieten al lui Bibescu și deci și al Maricicăi Bibescu, pe care „logovipera" nu o putea suferi. Atlfel era foarte măgulită, deși era o femeie curtată, că o prețuiește un bărbat atît de iubit de femei; astfel, vederea acestui strașnic nepot o bucura totdeauna, și mai ales o bucură acum.

— Am auzit că ești aici, tanti Calliopi, că vrei să vezi mascarada... Și am venit să-ți țiu de urît... Îi sărută familiar mîna, dar nu rămase la geam, ci se duse în salonul întunecat, unde un fecior îi aduse ciubuc și cafele. După ora șase se auzi un marș militar foarte

viu şi oamenii Agiei începură să fluiere, pentru ca dorobanţii călări să deschidă drumul cortegiului.

Veneau mai întîi breslele, fiecare în frunte cu starostele şi cu flamurile ei, în afară de steagurile tricolore. Urma un batalion de infanterie şi un pluton din cavalerie foarte înzorzonat cu ledunci şi ceaprazuri. Veneau apoi în odăjdii arhierei, arhimandriţi şi sute de preoţi şi diaconi, dintre care unii cădelniţau cu tămîie aprinsă, care învăluia în nori albicioşi cortegiul. Se desprindea dintre ei statura şi chipul de haiduc al preotului Radu Şapcă. După slujbaşii de seamă ai statului veneau ofiţerii care nu intrau în comanda trupei de paradă.

Calliopi Ghica, cu trăsăturile ei aspre, bărbăteşti, privea încruntată această desfăşurare care nu se mai văzuse în Bucureşti nici la înmormîntarea foştilor domnitori; era uimită ea care văzuse vreo două alaiuri de acest fel, rămase în amintirea tuturor : înmormîntarea lui Mihai Şuţu în 1821, şi a lui Grigore Ghica în 1834. Fu de aceea scandalizată şi ar fi vrut să bată cu pumnul în geam.

După ce se făcu un gol în cortegiu, şi se făcu linişte, muzica Ştabului ostăşesc cîntă iar un marş vioi ca o apropiere de cîmpul de luptă şi se iviră trei cruci galbene, pe care ea ştia că se scrie cu lac negru numele celor morţi. Urma un capac de sicriu, dar mare cît trei din cele obicinuite, purtat de patru oameni în alb. Dintr-o dată la ocolul Podului se ivi un uriaş car simbolic, tot în alb, tras de opt cai îmbrăcaţi şi ei în alb din creştet pînă la pămînt, de nu li se lăsaseră slobozi decît ochii. În totul o uriaşă arătare în alb. Pe car era aşezată o piramidă trunchiată, albă şi ea, pe care era aşezat un coşciug lat de trei paşi, îmbrăcat în mătase trandafirie în care, atunci cînd trecu prin dreptul ei, logofeteasa putu să vadă că se aflau trei morţi cu chipurile galbene descoperite, învăluiţi cu lauri. La cele patru colţuri ale carului, oamenii îmbrăcaţi de asemeni în alb, nemişcaţi, întindeau falduri de muselin şi ghirlande de flori de la un colţ la altul.

Veneau apoi după zece paşi alte trei cruci, alt capac lat, trandafiriu, şi pe urmă ca o altă vedenie de alb, flori şi fum de tămîie, un al doilea car uriaş îmbrăcat în alb, tras de opt cai acoperiţi cu alb, un car cu totul la fel cu celălalt, în care erau alţi trei dintre cei ucişi. Urma încet singuratică o năsălie îmbrăcată în alb, pe care se afla ultimul coşciug, purtat pe umeri de tabaci.

Veneau încet pe jos rudele celor ucişi şi după ele în şir rar membrii guvernului. Logofeteasa îl chemă pe vornicul Nicolae Băleanu şi-i ceru să i-l arate pe Bălcescu. Era în al treilea rînd, gînditor, cu faţa palidă, în chenarul bărbii mici, negre; părea că nu se uită la nimic şi nu vede pe nimeni. În urma guvernului venea comanda din Gvardia Naţională, în frunte cu Scarlat Kretzulescu şi ajutorul său, Costache Aristia, amîndoi într-o uniformă improvizată. După ei se îmbulzeau sumedenie de oameni din popor în rînduri înţesate, şi pe chipurile lor încruntate se citea o mînie fără margini.

Calliopi Ghica înţelese că ar fi fost destul o vorbă, un gest, pentru ca această mulţime să se aprindă ca un butoi de praf de puşcă şi să izbucnească într-o sîngeroasă răzbunare. Se retrase palidă, cu nasul rece şi ascuţit de la geam.

— Ei, te-ai săturat, tanti Calliopi ?... Dar ce văz ? Îmi pare că nu te-ai săturat, că mai curînd te-ai speriat ?

Calliopi tresări. Era într-adevăr foarte tulburată, căci simţise acum mai mult decît oricînd ce putere copleşitoare era norodul despre care ai ei nu vorbeau decît cu dispreţul cu care vorbeau despre vite. Dar, vanitoasă, ţinu să nu se arate mai prejos decît nepotul ei.

— Sîntem noi slabi, Nicolachi, nu sînt ei tari.

— Aci poate că ai dreptate... Mi-e silă de boierimea noastră.

*

În Dealu Mitropoliei, învăpăiat şi însîngerat tot de soarele care cobora mărit şi scăpăta de dincolo de Cotro-

ceni spre Străulești, alaiul funebru în alb fu întîmpinat de mitropolit în odăjdii, înconjurat de alți preoți, scînteind de aur și argint în apusul cu raze prelungi culcate. După slujba religioasă, Eliade ținu o cuvîntare, înaripată în fraze, dar care nu era toată decît o disperată încercare de apărare a vinovaților. Suit într-un car, pe piedestalul de bănci îmbrăcate și ele în alb, pe care erau puse coșciugele, aureolat de lucirile trandafirii ale asfințitului, cu vocea sonoră și gestul larg, Eliade încheie cu următoarele cuvinte :

„Fraților romîni, cîți vă aflați de față și din toată țara, dacă credința în Evanghelie *este tare în noi, dacă credem că cei drepți și martirii iartă pe ucigătorii lor și dacă Dumnezeul nostru a iertat pe cruce pe cei ce-l băteocoreau și-i dau moartea ; fraților, în aceste minute de durere cînd ne despărțim de frații aceștia ce mureau pentru noi, cu lacrimi vă rog să facem și noi ca răposații aceștia, să facem cum a făcut Mîntuitorul lumii, Christos, să iertăm pe cei ce au comandat să se facă foc asupra fraților lor, să-i iertăm ca niște adevărați creștini, ca să ne ierte și pe noi Dumnezeu cînd vom fi înaintea lui, ca să arătăm lumii bărbăția, înțelepciunea romînilor și marea lor generozitate, ca să fim următori libertăților ce am proclamat, în care s-a desființat pedeapsa cu moartea !...“*

Și ridicînd ușor brațul încovoiat, așa ca părinții bisericii, el închipui un dialog cu poporul :

— „Iertați, fraților, pe arestanții voștri ?
— Iertați să fie de moarte, iar nu și de pedeapsă cuvenită.
— Iertare, fraților, evanghelică iertare și iertare cu totul.
— Nu, nu, la ocnă pentru toată viața.
— Ocna e mai rea decît moartea.
— La mînăstire dar, ca să-și vie la cunoștință.“

Sugerînd o claustrație monahală, Eliade își simțea inima încărcată de groaza celor ce puteau să se întîmple. Treizeci de mii de oameni erau ca un cer încărcat de toate puterile trăsnetului și el simțea că în fiece clipă se pot dezlănțui haotic fulgerele nimicitoare. Spaima întregului guvern era atît de mare, încît tot restul oștirii, al Gvardiei Naționale, toți dorobanții erau ținuți subt arme, ca în așteptarea unui atac iminent. Odobescu era păzit cu grijă la palat, Lăcusteanu era străjuit în casa lui Costache Kretzulescu, unde se refugiase. Aristia, îmbrăcîndu-l pe Solomon civil, izbutise să-l ducă la mînăstirea Cernica, unde era de asemeni păzit. Chiar batalionul venit la înmormîntare era în același timp și slaba garanție a unei liniști cîștigate greu. De altfel Eliade îngheță cînd văzu că după el se suie pe piedestal un bărbat înalt și sprîncenat cu mustață neagră, ca o lipitoare pe buză, tîrgovet după înfățișare, care socoti că e nevoie să i se răspundă și altfel oratorului decît își răspunsese el însuși. Se vedea că îl nemulțumise cu totul felul în care Eliade înțelegea să împace ceea ce era greu de împăcat.

— Apăi, domnilor, dă sînteți guvern, zic, că dă să vor lăsa liberi, iar încep a urzi cele ce au făcut, iar să mai varsă sînge, și dă vom pierde cauza, sîntem răspunzători față dă copiii noștri...

Cerul întunecat se dezlănțui în mii de tunete, dar nu și cu trăsnete. Poporul își detună cu vuiet mînia, dar scînteia, care ar fi fost începutul urgiei sîngeroase lipsi.

Cei mai mulți membri ai guvernului, cu răsuflarea tăiată, trăiră cîteva clipe în prelungirea așteptării lor încordate, dar se socotiră fericiți cînd primejdia trecu și cerul se însenină iar.

Departe spre Cotroceni, roata uriașă a soarelui roșu cădea încet în gol și treptat se mai reflecta, doar ca o privire înapoi, în norii trandafirii, care-i străjuiau, înalți la trei sulițe, căderea pe celălalt tărîm.

CARTEA A ŞAPTEA

OSTAȘI DE TOT SOIUL

Luni către seară, Axente Sever zorea în cancelaria școlii să dea gata niște tabele și note care i se cereau de la Eforia Școalelor, ca astfel să poată pleca mai repede, căci de cu seară trimisese vorbă „pompierilor" să se afle negreșit la ceasurile cinci la locul știut. Vrea să se sfătuiască împreună cu ei ce să facă, pentru ca să nu se mai întîmple nenorociri asemeni celei de la sfîrșitul săptămînii. Era furios pe Tell, din neprevederea căruia, zicea el, se întîmplase totul. Față-n față, Scarlat Turnavitu pregătise și el același fel de note pentru Eforie. Mai priceput în asemenea tabele și formulări, sfîrșise mai repede și acum își aștepta, alături la masa acoperită de hîrtoage, cum le spuneau ei, prietenul, care, înalt și osos, era și încăpățînat pe deasupra. Cînd gîndea ceva, stăruia în loc, pînă se potrivea totul cum trebuie.

— Apoi că, frate, spune-mi și mie, rogu-te, ce fel de șef al oștirii este acela care se lasă arestuit de ofițeri ? No, că spune-mi te rog... Mai pomenita-i asemenea lipsă de inteligență ? Păi dacă el era, cum musai să fie un șef al oștirii, cu ochii în patru, n-ar fi fost de trebuință să-i elibereze poporul și n-ar fi pierit frații noștri tăbaci... Musai să facem orînduiala cuvenită și aci, că așa nu mai merge. Noi nu putem scoate oamenii toată ziua pe uliță.

Scarlat Turnavitu era și el de aceeași părere și la fel se gîndi că ar fi bine să stea la sfat cu cei trei ofițeri de

pompieri, cu care ei făceau un grup al lor în sînul „Frăției". Mutați anume la pompieri de către cei care-i persecutau, ca să le închidă calea spre gradele mai înalte, acești „pompieri" erau poate cei mai destoinici ofițeri de rangul lor din oștire.

— Facem noi paza Guvernului vremelnicesc, dacă altfel nu se poate.

— Atunci fii bun, mă rog dumitale, Turnavitule, du-te înainte, că și eu voi veni neîntîrziat, dar mai am o țîră cu păcătoasele astea de hîrțoage... Uite că acum apune soarele. Am întîrziat al naibii.

La locul știut, la cîrciuma dintre viile de la Vitan, veniseră mai devreme Deivos și Dincă Bălășoiu, care așteptau cu o cană albă cu vin dinainte, în magherniță de scînduri din față, care slujea drept prăvălie. Era un fel de dugheană dărăpănată, cu două ferestre, o fostă cramă, căreia i se adăugase în față o șandrama și se prefăcuse astfel într-o cîrciumă săracă de mahala, unde se bea cu țoiul, ori cu cana. La față, mai atîrnau, în geamul prăfuit, covrigi galbeni și uscați, vreo două hălci de pastramă încrețite de sare, cinci-șase cîrnați turtiți și tari ca ghiudemul și niște brînză chircită, pătată de muște, uitată acolo de cine știe cînd. De obicei, începînd de prin mai, prietenii aceștia stăteau la masă în grădina din spatele cocioabei, subt un păr rotat, la o masă de umbrar, pe lîngă cuibarele găinilor, ascunși de niște tufe de corn și gherghini ca de o perdea, dar azi plouase cu găleata și încă mai picura din frunzișuri și astfel rămăseseră în magherniță din față, în timp ce în odaia de dincolo, că erau două de toate, cu tindă și prispă lipită cu pămînt, o nepoată a cîrciumăresei pregătea pe unul dintre paturi obicinuita masă scundă cu trei picioare, în timp ce afară subt un șopron, unde era plita de vară, cîrciumăreasa, știind pe cine are astă-seară, tăiase cîțiva pui, pe care îi dichisea pentru frigare. Asemenea mușterii erau rari la o astfel de cîrciumă și veneau numai pentru că erau prieteni

cu Zăgănescu. Ai ofițerului veneau, cum s-ar zice, cumetrii cu alde Ciupitu cîrciumarul, căci bătrînul Zăgănescu îl cununase și îi botezase copiii. Pentru ei cîrciumăreasa gătea anume, aprindea grătarul pentru pastramă și cîrnați, căuta tot lucruri proaspete, brînză de mai, un vin păstrat în crama strîmtă, unde nu încăpeau mai mult de două-trei butoaie, căci mai mult nici nu aveau de păstrat, fiindcă se vindea ca tulburel.

Aproape o jumătate de ceas își bătu joc Deivos de pompierie, pentru că fuseseră „duși" de acel căpitan care nu mai dăduse de vreun an pe la companie și habar n-avea de militărie.

— Bine, mă Dincă, ce fel de brabete ești tu, mă, de te-ai lăsat prostit de zaharisitul ăla de Gorduceanu ca să scoateți compania din oraș taman cînd ei pregăteau răsturnarea revoluției ? Muică, muică, mă Dincă, faci Mehedințul de rîs, mă ! Ce să mai zic și de Zăgănescu ?

Dincă recunoaște amărît că s-au lăsat duși. Dacă ar fi știut ce se întîmpla, îl pierdeau pe căpitan pe drum și veneau întins înapoi de la barieră. Așa cel puțin gîndea acum.

Cînd intră Scarlat Turnavitu în magherniță luminată de un opaiț care pîlpîia, cei doi goliseră vreo trei-patru căni și vorbeau acum despre femei. Deivos era totdeauna furios pe toate. Dincă era totdeauna zîmbitor și călduț cînd vorbea de oricare dintre ele.

— Păi tu, mă Dincă, ce să spui despre ele ?... Că vin după tine ca viespile după pîinea unsă cu miere. Cît ești de nerod și nesimțitor, nici nu le simți, mă, țepile. Uitați-vă la el, așa candriu cum e are un noroc orb la muieri... E drept, ce mai încolo și încolo, că Deivos era păgubos la femei, și pace.

— Asta cam așa-i, ce să zic ? întări sublocotenentul. Înalt, bălan și iste, Dincă era în fața femeilor molatic, fără personalitate și nepăsător... Nu poci să spui că nu se țin toată ziua după mine...

Cine, auzindu-l, ar fi zis că e un îngîmfat şi că se laudă ar fi greşit... Aşa era, cum zicea. Se ţineau femeile de el, şi erau atît de multe, că orice ar fi spus, era subt adevăr, deci nu putea fi învinuit că se laudă. Şi îngîmfat era şi mai puţin. Mai curînd se putea spune că rămînea fără luare-aminte în faţa numeroaselor dovezi de plăcere, pe care i le dădeau femeile, atunci cînd se aflau în faţa lui. I se părea atît de firesc să le vadă ca nişte mieluşele în jurul lui, încît nu găsea de loc de ce ar putea fi mîndru. Tocmai această condescendenţă molatică şi dulce făcea posibil acest soi de prietenie senzuală. Omul găsea totdeauna pusă masa oriunde se ducea, de aceea nu prea avea poftă de mîncare niciodată şi mulţumea totdeauna surîzător gazdei, mulţumindu-se să guste de ici de colo. Pentru că avea ochi verzi catifelaţi şi dinţi de potcovioară albă, asemeni femeilor, pentru că avea obrajii mari, dascălii ăştia îşi cam băteau joc de el. Într-o zi, înainte de un chef, cum îi spuneau ei, contemplîndu-l cum era cu falnicul lui coif de pompier fălos, căci venise de la şmotru de-a dreptul la masă, Ştefan Turnavitu, dascăl şi el, rostise cu un fel de admiraţie :

— Uitaţi-vă la el, e Pallas-Athena, ieşită cu coif cu tot din capul lui Zevs.

Toţi rîseră, găsind gluma potrivită, numai Dincă întorcea candid frumosul lui cap în toate părţile, căci nu prea pricepuse ironia şi mai ales nu pricepea de ce e asemuit el cu o femeie, cine o fi ea.

— Ce-i aia Pallas şi cum naiba ai mai spus ?...

Dascălii şi Deivos rîdeau cu hohote. Axente Sever se gîndi să împace lucrurile :

— Apoi, frate Dincă, n-ai de ce să te superi... Dacă muierea asta era chipoasă, aşa ca dumneata, era însă şi zeiţa înţelepciunii. Strămoşii noştri, romanii, îi ziceau Minerva... Aşa că vezi, că fiind vorba despre înţelepciune, mai curînd ar avea dreptul să se supere ea...

Şi din nou fură hohote de rîs. Axente Sever nu voia să spună însă că Dincă e cumva prost, cînd îl ştiau toţi ca pe un oltean isteţ, „dat dracului", cum se zicea, ci doar voia să spună că e un om nechibzuit, care făcea cîte una boacănă, şi poate că nu-i prea plăcuse nici la şcoală, pe vremuri, cartea. Dar şi aci făptura lui Dincă era înşelătoare. Tot ceea ce făcea neaşteptat pentru ceilalţi era, dimpotrivă, un lucru pregătit de el şi plănuit pentru orice întîmplare. Aşa fusese cu scăparea din capcana lui Costache Chiorul şi aşa fusese cu multe altele. Era foarte prevăzător şi foarte socotit.

De dincolo veni şi-i pofti la masă nepoata cîrciumarului, o fată cu faţa albă, molatică, nici frumoasă, nici urîtă, cu trup plin şi sănătos, cu ochii negri, dulci şi cam prea apropiaţi. Măsuţa, aşternută cu un ştergar alb, era trasă mai la marginea patului. Deocamdată nu le pusese dinainte decît mămăliguţa şi un talger cu pastramă, care încă mai sfîrîia în mustul ei sărat, tăiată felioare, şi căniţe albe cu vin. Deivos se lungi aşa cum îi plăcea lui pe pat. Scarlat Turnavitu se aşeză şi el de cealaltă parte, dar fără să se lungească ; Dincă luă un scaun ţărănesc, care se găsea lîngă fereastră.

Cînd ciocniră, ciocniră şi cu fata, dar băgară de seamă că ea n-are unde să şadă. Deivos o pofti să stea pe pat, el, lungit într-o rînă, grăbindu-se să-i facă loc cuviincios, dîndu-se într-o parte. Fata îi mulţumi rîzînd şi în modul cel mai firesc se aşeză pe genunchii lui Dincă, care parcă nici nu băgă de seamă asta, şi-l întrebă pe Scarlat Turnavitu cînd socoate că va veni Axente. Deivos se înnegri însă şi mai rău de ciudă, văzîndu-l pe Dincă ţinînd atît de aiurea pe genunchi, de parcă ar fi ţinut o doniţă, trupul acela tînăr pe care el l-ar fi simţit înfiorat de căldura lui aromitoare. Se încărcă iar de ură împotriva femeilor.

— Uitaţi-vă la neroada asta... În loc să stea pe pat ca lumea, stă strîmbă pe genunchii nătărăului ăsta de Dincă.

— Aşa i-o fi plăcînd fetei, domnule locotenent, spuse cu sfială, ca totdeauna cînd era vorba despre femei, Turnavitu.

— Cînd îţi spui că e neroadă, ca toate femeile, e neroadă, şi gata. Hai să bem, asta nu e o donă, e o doniţă, cum ţi-am spus eu...

Dădu căniţa pe gît şi strigă furios, căci întîmplarea asta îl întărîtase şi îl făcuse sentimental :

— Să vie Chiose... Aduceţi-l pe Chiose aci, numaidecît ! Dacă nu-i acasă, îl omor !...

— E aci, domnule ofiţer, unde dracu să fie ?... Că din ce vreţi să trăiască... Aci mai pui din cînd în cînd şi pentru el cîte ceva... Că afară dă dumneavoastră şi dă nebunu dă Licsandru, tabacu ăla, cine-l mai ascultă ?... Nici nu-l mai primesc unele cîrciumi, că nu ştie cîntece d-acum. Uite, mă duc io să-l chem, spuse fata.

Peste cîtva timp sosi şi Zăgănescu împreună cu un bărbat slab, aproape uscat şi prea lung, Ştefan Turnavitu, fratele mai mic al lui Scarlat. Era şi el chemat. Se împinse lîngă pat o ladă pe care se aşezară şi ei. Ştefan adusese cu el şi *Monitorul romîn*, la care era acum un fel de redactor-şef, cu noile proclamaţii ale Guvernului provizoriu. Scarlat Turnavitu i-l luă din mînă şi le citi cu voce tare. Toţi fură mînioşi. La urmă, profesorul descoperi ceva care i se păru ciudat :

— Ia uitaţi, sînt aci şi nişte înaintări în armată, numai ofiţeri... De ce dracu să-i mai înainteze ? Ce ispravă au făcut ?

Deivos întinse în grabă mîna şi începu să citească el. Era de vreo paisprezece ani în armată şi nu era decît locotenent. Fusese mai întîi cîţiva ani la pompieri şi pe urmă, înlocuit acolo cu Zăgănescu, devenise un fel de

ofiţer cu armamentul al Dejurstfei... I se dăduse în primire, acolo lîngă Curtea Arsă, un fel de magazie în care erau vreo patru sute de puşti stricate, trimise la reparat. Le dregeau vreo zece lăcătuşi într-o fierărie abia mai mare decît o potcovărie.

Cînd sfîrşi de citit lista se încruntă şi mîna îi căzu moale pe perna cu faţă de pînză cu arnici roşu de la perete. Nu mai scoase o vorbă. Dincă luă *Monitorul* de pe patul aşternut cu macat de cit şi se făcu şi el la faţă ca hîrtia. Ştefan Turnavitu, deşi venise pe drum cu Zăgănescu, nu-i spusese că are *Monitorul* în buzunar, căci nu ştiuse că-l interesează şi pe el asemenea înaintări. Zăgănescu ceru să citească el singur încă o dată lista şi nu mai spuse o vorbă.

Urmă un răstimp de tăcere apăsătoare, întreruptă în cele din urmă de Dincă :

— Aşadar, ne ia înainte alt rînd de ofiţeri mai tineri ca noi.

— Ce vrei ? mormăi Zăgănescu, fără ca măcar să încrunte sprîncenele lui negre şi pline ca nişte lipitori... Sîntem pompieri, noi nu sîntem ostaşi.

— Păi tocmai de aceea ne-au mutat la pompieri, ca să ne scoată din oştire, clătină din cap cu amărăciune Deivos... Ofiţer la pompieri înseamnă ofiţer la pensie.

— Şi ce băieţi buni avem aci la pompieri !... Mă gîndesc la bietul Dănescu. A rămas şi el sublocotenent. Şi mai sînt vreo doi, spuse Zăgănescu, plimbîndu-se prin casă.

Deivos se strîmbă şi luă cana furios de pe masă.

— Hai să bem... Popii m-au înşelat, muierile m-au înşelat, oştirea m-a înşelat... O să le plătesc într-o zi la toţi, să fie de pomină... N-o să rămîn dator o leţcaie măcar. Nici popilor, nici muierilor, nici oştirii.

Scarlat Turnavitu nu mai scoase o vorbă. Era foarte îndurerat de necazul prietenilor săi. Lumina moale a opaițului creștea și scădea pe neașteptate.

*

Cînd Axente Sever veni cu Dorcea pe la zece seara, odaia era plină de fum, căci Zăgănescu, altfel foarte elegant, tuns cu grijă, cu bărbița neagră aproape frizată, fuma dintr-o lulea țărănească. Cheful era în toi, uitaseră de necazul înaintărilor și Chiose îi zicea mereu, lung, mormăit, lăsînd apoi hangul cimpoiului să-i tărăgănească suflarea în ison prelung. Cînd era prea chinuit de amintiri, Deivos îi lua vorbele și le spunea aprig, așa ca acum cînd, cu cana în mînă, rezemat de perna de la perete, cînta răspicat, mistuit de furie, jucînd doar cu mîinile :

...„Subt călcîiul cizmei mele
Șade dracu și-o muiere
Și mă-ndeamnă a face rele,
Și mă-nvață a face rele."

. . . . . .

— Mă, să vă spui eu... Și adăugă cîntecului, care-l răcorise parcă, o cugetare proprie : Muierea e calul dracului... Asta e. Le cunosc pe toate... Sînt niște tîrfe...

Scarlat Turnavitu suferea ca un martir de un ceas de cînd se tot vorbea despre femei. Mai ales felul spurcat, judecata veninoasă și oarbă a lui Deivos, îi făcea rău. Își ținea sus, în mîini, chipul nepămîntesc al Tincuței, ca să n-o atingă nici un strop din băltoaca în care locotenentul zvîrlea toate femeile. Nu scotea o vorbă, fiindcă nu putea îndura nici un soi de apropiere între fata atît de cuminte și de proaspătă pe care o iubea el și celelalte femei.

Dincă însă, după ce goli cana pînă în fund, protestă blînd, molatic, așa cum era firea lui, cînd era vorba despre femei :

— De ce spui că sînt rele ? Mie, sărăcuțele, nu mi-au făcut nici un rău... Numai bine am avut de pe urma lor.

Deivos rînji :

— Da... numai bine... D-aia ești la pompieri...

— Ei, află că tot nu sînt supărat.

Sublocotenentul Dincă Bălășoiu fusese mutat la pompieri fiindcă într-o seară de bal soția colonelului, care îl vedea întîia dată, uimită de frumusețea lui, dănțuise numai cu el, și a doua zi, venind acasă cu Zăgănescu, spre uimirea lui, o găsi așteptîndu-l pe pat. Vru s-o sfătuiască să plece cuminte, dar nu fu chip s-o convingă. Îi luase capul în mîini și i-l săruta ca o bezmetică.

— Toată noaptea numai la gura ta m-am gîndit... Aș fi înnebunit dacă n-aș fi izbutit s-o sărut azi... Fie ce-o fi...

Dincă găsise că e mai curînd nebună că a venit și, ca să nu se întîmple vreo nenorocire, plecă numaidecît cu Zăgănescu și nu se întoarse acasă decît cînd află că zănateca a plecat. Se află în tot Bucureștii fiindcă tot ea povestea întîmplarea la toată lumea, spunînd că bărbatu-său n-are decît s-o lase dacă vrea. N-a lăsat-o, dar a închis-o șase luni la mînăstire. Pe el, deși se știa că nu numai că nu era vinovat cu nimic, dar chiar o îndemnase să se ducă acasă, marele spătar îl mutase la pompieri, spunînd că ofițerii din oștire merg în saloanele protipendadei și că sublocotenentul ăsta nu trebuie să ispitească cumva pe marile boieroaice.

Dincă nu se supără pe ea, deși dorea nespus și muncise mult ca să înainteze în cariera lui de ostaș. Spusese plin de filozofie : „Nici ea nu mi-a vrut decît binele, sărăcuța". Nu se supăra niciodată pe femei, dar

nici nu se bucura cine știe cît văzîndu-se atît de iubit. Era un om cumsecade, și pace.

Deivos oftă prelungit și scăzut, apoi strigă la Chiose să-i cînte „cîntecul lui", cîntecul pentru care-l îndopa cu fripturi și turna mereu în căniță vin rubiniu. Era unul dintre acele cîntece de oraș cu care se trudea bietul Chiose să le învețe și în care amesteca, după obiceiul lui, ale satului cu ale orașului, și pînă la urmă le cam nimerea.

Capul bătrînului, cît un pumn și jumătate de-al lui, cu barba cărunță și cu obrajii scofîlciți, rămase cîteva clipe aplecat pe umăr, cu privirea în gol, ca și cînd ar fi ascultat în el însuși ; apoi Chiose începu cu un dor amar, tocat mărunt, sfîrșind fiece pereche de stihuri cu cîte un „măi" ușor ca o chemare tristă.

„Uite-o zăv, uite-o zău,
Parcă n-am iubit-o ieu... măi...

Trece-acum pă lîngă mine,
Parcă nu mă vede bine... măi...

Că-i luai fustă dă tafta,
Și papuci dă catifea... măi...

Uite casa, uite poarta
Unde mă aduse soarta... măi..."

Aci Deivos îl întrerupse, scuturîndu-și mîna păroasă de bărbat oacheș, nerăbdător parcă. Chiose punea chiar în cîntecele vesele o tristețe îndepărtată, o oboseală de viață zădărnicită. Acum chiar, dacă gîndul era certăreț și jucăuș, zicerea era de o nespusă duioșie. Deivos îi luă viersul din gură, legănîndu-l încă o dată, dar cu un iz amar, ca o dezndejde înecată în vin...

„Uite casa, uite poarta
Unde mă aduse soarta... măi..."

Păstra totuși în acel „măi", cu care se încheia fiecare distih ca o punctuație cîntată, o întorsătură înmuiată a glasului, o nesfîrșită părere de rău, stăpînită bărbătește.

Treptat însă, cu distihurile următoare, pe care le zicea încă o dată, mai pătimaș, după ce le îngîna, cu o durere de unul singur, cimpoierul, Deivos se frîngea și el într-un surîs moale, ca o ciudă înduioșată...

„Uite-i nasul, uite-i gura,
Uite-i și căutătura... măi..."

Ofta ușor și clătina din cap cu o durere strepezită mereu de ciudă, dar tot surîdea cu ochii negri pe jumătate închiși, toropit de arătarea, în sinea lui, a vreunui chip ca un talisman pe care nu-l putea uita...

...„Cît să ține dă măreață
Pentru-n petic dă negreață... măi..."

Zîmbea, parcă s-ar fi gîndit la un copil prostănac și scump ; învăluia trecutul cu o gingășie amară...

„C-așa strînsă-mi sta în brațe,
Dă n-o mai vedeam la față... măi..."

Se răsucea în el, ars de amintire, dar surîsul moale și-l păstra subt mustața neagră, tunsă...

„Uite-o zău, uite-o zău,
Să uită la mine rău... măi...

Parcă n-am iubit-o ieu,
Parcă n-am iubit-o ieu... măi..."

Biruit de cine știe ce îndepărtate amintiri, și el, bătrînul Chiose, avea fața schimonosită și i se prefirau lacrimi de-a lungul nasului, în barba rară.

Cînd îi văzu ochii umezi, Deivos se înfurie, scrîşnind d'n dinţi... De-abia se ţinea, şi el, ca să nu-i dea lacrimile şi se strîmba de silă.

— Uite, aşa era de mică, s-o ridici cu o mînă, dar avea pe dracu-n ea. Îi plăceau dulciurile şi mă căuta prin buzunare, cînd veneam, ca un căţel... Eh, hai să vorbim despre altceva, că mi-e scîrbă...

Şi iar bea şi iar cînta, pe cînd ceilalţi tăceau îngînduraţi.

— ...Într-o seară viu acasă...

Dar nu povesti mai departe. Iar se strîmbă de silă. Iar fu cît p-aci să-i dea lacrimile.

În satisfacţiile dragostei, totul era uşor şi limpede pentru Dincă şi totul era greu şi chior pentru dragostea aprigă a lui Deivos, niciodată împărtăşită.

În timp ce fata aducea talerele cu friptură pentru noii-veniţi, Axente Sever, care nu pricepea nimic, întrebă din ochi pe Scarlat Turnavitu ce s-a întîmplat. Acesta îi spuse încet la ureche tărăşenia înaintărilor în armată. Axente Sever se gîndi că ei poate greşesc punînd atîta preţ pe această carieră ofiţerească, dar oricum, toţi trei au chemare pentru asta şi pot fi de folos patriei. Nu se poate goli oştirea de ofiţerii buni subt pretextul că nu le e gîndul decît la grade cîştigate. Un guvern trebuie să ştie să folosească spre binele poporului asemenea oameni. Se hotărî să se ducă a doua zi negreşit la Bălcescu, să-i arate ce greşeală s-a făcut.

•

Marţi de dimineaţă Palatul Administrativ răsuna de strigăte mînioase. Telegescu, în cabinetul lui Ioan Voinescu I, îi cerea socoteală şefului Ştabului oştirii pentru chipul în care se făcuseră înaintările în armată de către guvernul revoluţionar.

— Aţi fost armată de ciocoi şi aţi rămas armată de ciocoi... Aţi lucrat voi între voi cu porţile închise... Şi îndrăzniţi să numiţi asta democraţie.

Colonelul Voinescu, de obicei arogant şi cu maniere de diplomat, în acelaşi timp, speriat de acest mod de a i se vorbi, căci aşa nu i se vorbise niciodată, se folosea acum numai de manierele diplomatice şi se făcea că nu bagă de seamă tonul neobicinuit cu care era apostrofat.

— Cetăţene Telegescu... Vă rog să mă ascultaţi liniştit... Trebuie să înţelegeţi că în cariera armelor se cere şi multă ştiinţă, multă carte, se cere disciplină... Nu oricine poate înainta în această carieră... Aici nu se admite întrerupere.

Ca mai toţi specialiştii, colonelul Voinescu voia să facă din meserie o castă, cu un fel de ritual al ei, cu legile ei, proclamînd anumite însuşiri ca esenţiale, cele pe care le au ei îndeosebi.

— Ce ştiinţă ? Ce carte ! Toţi proştii aceia pe care i-aţi înaintat nu ştiu nimic... Îi cunosc pe toţi... Vai de săraca ţară, dacă vrea să fie mîntuită de ei...

Tell, auzind aceste vociferări din cabinetul lui, care era alături, intră cu o mutră severă, autoritară, de proaspăt general, făcîndu-se că nu-l cunoaşte pe Telegescu.

— Ce e aci ? De ce strigi, cetăţene ? Ce doreşti ?

Telegescu nu răspunse nimic. Tell socoti că l-a intimidat. În realitate, fostul parucic condamnat la ocnă era cu ochii ţintuiţi pe epoleţii şi galoanele lui nou-nouţe. Deşi Telegescu nu spusese lui Voinescu ce doreşte anume, ci protestase doar în principiu împotriva înaintărilor de care luase cunoştinţă în ajun, colonelul se socoti abil, spunînd liniştit şi perfid :

— Cetăţeanul Telegescu socoate că înaintările pe care le-am făcut nu sînt democratice... E nemulţumit că domnia-sa, ca fost parucic, n-a fost primit din nou în cadrele oştirii şi înaintat !

Fața negricioasă a lui Telegescu aproape că se învineți. Sări peste birou să pună mîna în gîtul colonelului.

— Ciocoiule, ți-am spus eu asta ? Îndrăznești să spui că ți-am cerut eu să fiu primit iară în cadrele ofițerimii ?

— Atunci, întrebă, sincer nedumerit de data asta, Voinescu, atunci ce dorești, cetățene ?

Tell, care înțelese cu dezamăgire că nu l-a intimidat nicidecum pe Telegescu, își văzu autoritatea în joc și își aminti dintr-o dată că fusese cîndva coleg de regiment cu mîniosul cetățean.

— Cetățene Telegescu, de ce nu spuneți limpede ce doriți ? De ce sînteți nemulțumit ?

În clipa aceea intră în birou, cu autoritatea lui de secretar al guvernului, Alecu Golescu, Arăpilă, întovărășit de Axente Sever, mai bine zis intra Alecu Golescu mai mult tîrîndu-l pe Axente Sever, care venise mai întîi în biroul lui Bălcescu, unde se găsea și el, să se plîngă de înaintările în armată. Intransigent și îndrăznet în acțiunile mari, dascălul de la Radu-Vodă era cuprins de sfiiciune cînd vorbea de-a dreptul cu personalitățile cu oarecare suprafață, meritată ori nu. Și mai ales avea un respect ardelenesc pentru oamenii mai în vîrstă decît el. Se socotea prea tînăr, deși împlinise de curînd douăzeci și șapte de ani, și mai ales apărea în el feciorul de iobagi fugar de pe Mureș. O dată biruit acest complex fizic, omul era cutezător și de neînduplecat. De altfel tot atît de indignat era și Alecu Golescu.

Tell, văzîndu-i intrînd pe cei doi, socoti că a venit clipa să-și recîștige autoritatea :

— Frate Telegescu, dacă nu ceri să fii primit din nou în cadrele oștirii, atunci spune-ne de ce ești nemulțumit ?

— Ați putea să-mi spuneți și mie ce fel de înaintări revoluționare sînt astea care continuă nedreptățile făcute și lasă iar pe de lături pe cei doi ostași revoluționari.... locotenentul Deivos și sublocotenentul Dincă Bălășoiu ? Sau un sublocotenent ca Dănescu ? În schimb ați înaintat o liotă de ciocoi...

Cei doi, Alecu Golescu și Axente Sever se priviră întrebători, căci nu pricepeau de unde aflase Telegescu de nedreptatea care se făcuse prietenilor lor. În realitate, acesta aflase despre înaintări din *Monitorul romîn*.

Tell, auzind că e vorba despre Deivos și Dincă, păru că răsuflă ușurat și întoarse impozanta-i făptură spre cei doi sosiți, luîndu-i parcă martori ai ușurinței cu care procedase Telegescu, într-o chestiune care e foarte limpede, dar, e drept, numai pe înțelesul oamenilor pricepuți.

— Vezi, frate Telegescule, acum eu înțeleg mînia dumitale de revoluționar, dar trebuie să-ți spui că privești lucrurile cam prea simplu. O armată revoluționară nu e o armată de gloată, este tot o armată adevărată, pusă însă în slujba țelurilor revoluționare !

— Crezi dumneata că această armată de ciocoi va fi vreodată sincer și cinstit în slujba poporului ?

Alecu Golescu și Axente Sever se tot priveau mirați de această potrivire, care făcea ca ei să nimerească tocmai pe această discuție. Arăpilă îi făcu semn însoțitorului său să aștepte.

Tell, care avusese discuții cu Voinescu și ceilalți ofițeri pe chestia asta, începu să vorbească liniștit, stăruind pedant în concepția lui :

— Nu e o armată de ciocoi, frate Telegescule, este o armată de oameni care-și cunosc meseria. Ofițerii de azi trebuie să fie oameni de carte, să aibă meșteșugul de a comanda în sînge... Aste calități se cer de la un ofițer.

— Își cunosc ăștia meseria, cum mă pricep eu la spiterie ! Ceea ce văz, însă, este că dumneavoastră, domnule general, vă prefaceți că nu știți că dacă Deivos este ținut de paisprezece ani în același grad și Dincă Bălășoiu a rămas sublocotenent bătrîn și el este fiindcă au fost oameni curajoși și au spus totdeauna cinstit ceea ce gîndesc,

și asta n-a plăcut superiorilor lor... N-a plăcut domnului colonel Voinescu, care de zece ani face și desface totul în oștire, și dumneavoastră îl păstrați și acum, ca și cum poporul romîn s-ar pierde fără grozava dumisale pricepere... Vă sperie pe toți cu ifosele sale de specialist, de parcă i-ar fi scris moașa pe frunte de la naștere „fără mine nu se poate".

Colonelul Voinescu tăcea cu un vag surîs, avînd aerul să spună că pe el nu-l ating asemenea violențe naive, dar Tell se mînie de-a binelea, mai ales că-i vorbea un fost ofițer, care trebuise să părăsească oștirea tocmai din pricina nesupunerii. Vorbi însă jucînd pe aluzii numai pentru cei doi :

— Frate Telegescule, dumneata ar trebui să pricepi odată că oștire fără ascultarea superiorilor, fără supunere. fără disciplină nu se poate... O astfel de oștire este o hoardă, nu este o armată demnă de numele ăsta. Armata cere supunere, cere răbdare. Nu se poate face cu țîfnă și cu toane... Singur mi-ai spus că Deivos și Bălășoiu aveau obiceiul să discute ordinele primite și să facă mai mult de capul lor. Cu asemenea oameni armata nu are ce face.

Încheiase dintr-o dată tăios, concludent, definitiv și apoi se întoarse brusc spre Alecu Golescu, ca să curme discuția, convins că a spus ultimul cuvînt :

— Dorești să vorbești cu mine, frate Golescule, ori cu domnul colonel ?

Arăpilă se încruntă și răspunse scurt :

— Cu amîndoi.

Tell ridică ușor brațele în semn că este la dispoziția lui :

— Atunci fii bun și spune-mi... nu te supăra că te-am ținut să asiști la o discuție fără interes.

— Ai să vezi, dimpotrivă, că are foarte mult interes. Uite, a venit la mine, să-mi arate că am greșit, fratele Axente Sever. Și mie mi s-a părut că are dreptate.

Tell îl privi mirat, așteptînd totuși să continue.

— ! ? În care cestiune ?

— Păi tocmai despre Deivos și Dincă Bălășoiu voiam să-ți vorbim și noi... Nu ne-am putut închipui că niște ostași devotați revoluției ar putea fi ținuți mai departe în nedreptatea în care i-au ținut oamenii vechiului regim, trecîndu-le iar alții înainte.

— Nu e acum clipa să reparăm astfel de nedreptăți, și pe urmă trebuie să vedem mai întîi dacă ele sînt cu adevărat nedreptăți și dacă ele se pot repara, răspunse proaspătul general țîfnos.

— Cum să nu se repare ?

— Păi, deh, e de văzut dacă acești doi prieteni ai noștri au cu adevărat însușiri de ofițeri superiori, căci dacă își reiau rîndul în înaintare, vor fi pe calea care duce la cinuri superioare... Vedeți, nu putem introduce politica în armată... Și aici Tell își aminti de amenințările lui Voinescu, de alaltăieri seară.

Arăpilă avu însă un rînjet amar. Ca un ofițer care s-a culcat sîmbătă maior și s-a trezit duminică general — cum aflase că spusese veninos Calliopi Ghica duminică pe la prînz, la masă, pe terasa umbrită a palatului de la Tei, și vorba ei făcuse ca de obicei într-o singură zi ocolul saloanelor — și înaintase numai datorită revoluției, acum să vorbească despre „politică în armată", îl scoase bine din sărite :

— Am să-ți spui o vorbă, frate. Pe cînd eram la Paris și învățam carte, am cunoscut o familie cam aristocratică de felul ei și tare pretențioasă în moral. Dar cea mai morală dintre ai ei era o mătușă, care fusese o poamă în tinerețea ei. Cînd se mira cineva că tocmai ea vorbește atît despre moralitate și este atît de certăreață cu celelalte femei din familie, contesa spunea așa pe șleau : „Ajunge o curvă în familia noastră..." Așa că eu zic s-o lăsăm mai moale cu frica de politică... mai

ales că nici nu e vorba de politica ălora dinaintea noastră. E vorba de oamenii revoluției, de oameni de care noi avem nevoie, nu ei de noi... Uite, asta este și părerea fratelui Axente.

Axente, încruntat de mînie, mormăi cu un glas de cioban :

— Apoi, că chiar așa.

— Puteam să nu facem înaintări, spuse iar Arăpilă, dar dacă le-am făcut, trebuia să le facem cu cuget revoluționar. De altfel la aceștia doi, eu aș adăuga și pe căpitanul Teologu, cel care a fost arestat că luptă însuflețit pentru revoluție... Și pe el l-ați lăsat deoparte.

Tell se stăpîni acum și începu să se explice liniștit :

— Dacă ați fi rămas alaltăieri la ședință, dumneata și fratele Bălcescu, așa cum v-am rugat, ați fi aflat rostul acestor înaintări. Am fost obligați să constituim un tribunal marțial. Acest tribunal trebuie făcut după anumite reguli ostășești. Trebuie prezidat de un colonel egal în grad cu Odobescu și Solomon, asistat de doi maiori și doi căpitani. L-am făcut deci pe Pleșoianu colonel. Aveți ceva de zis ?

Aci interveni Telegescu, care tăcuse tot timpul :

— Dacă n-ar fi vorba decît de Pleșoianu, pe el puteați să-l faceți și general, că știu ce poate...

— Îmi pare bine că ești și dumneata o dată de părerea noastră. Mitropolitul și Eliade, dimpreună cu membrii guvernului, au spus că ar fi nedrept ca Pleșoianu să devie superiorul meu și atunci mi-au propus gradul de general, pe care l-am acceptat cu destulă greutate.

Voinescu I rîse în gînd cu dispreț, aducîndu-și aminte de discuțiile avute, și zîmbi mai ales de truda pe care și-o dădea Tell ca să i se facă uitată de către ofițeri înaintarea atît de neobicinuită, că de duminică încoace, chiar cei din oștire vorbeau despre cel ce se culcase

maior și se deșteptase a doua zi întîiul general cunoscut în istoria armatei romîne, întîiul căruia i s-a spus „domnule general".

Pînă la urmă noul general veni cu o altă soluție :

— Eu mă gîndesc, frate, că am putea să numim pe acești ofițeri în funcții administrative ori în cadrul trupelor neregulate, pe care le plănuim. Pe Telegescu am putea să-l facem șef al Gvardiei Naționale, iar pe Deivos și Dincă șefi de batalion.

Arăpilă nu răspunse decît atît :

— Asta e, dacă primesc ei, nu-i așa ? Și se îndreptă furios spre ușă, chemîndu-l cu capul pe Axente Sever.

Cel care amenință, plecînd, și mai rău procedarea ciocoiască a Ștabului, a fost Telegescu :

— Hei, o să facem noi o armată în care Deivos și Dincă să fie ei generali, și pe dumneavoastră o să vă facem șef de masă la Departamentul Credinței, ori al Finanțelor, ca specialiști...

Peste o jumătate de ceas, Arăpilă îi povesti lui Bălcescu, în biroul lui de secretar, cele întîmplate. Dar spre mirarea lui, Bălcescu se supără pe Telegescu, pe care-l găsi de neiertat :

— Negreșit că s-a făcut o mare greșeală cu Deivos și cu Dincă Bălășoiu, dar nu se vorbește astfel cu un general revoluționar. Așa vorbesc reacționarii... Trebuie să respectăm noi cei dintîi legile și hotărîrile Comitetului revoluționar al „Frăției". Altfel e haos. Am văzut într-o scrisoare a ta că tu nu faci distincție între democrație și demagogie... Află că noi nu trebuie să fim demagogi.

— Aci mi se pare că am greșit și eu, frate, dar cu legalitatea ta nu-mi cam place. Tu știi, nu-i așa, cum s-a prăbușit acel mare revoluționar care a fost Robespierre ?

— ! ? Cum ?

— În timp ce jandarmii intraseră în sală, ca să-l aresteze în numele Convenției, el a refuzat să semneze chemarea Comunei împotriva Convenției, declarînd că

această chemare la insurecție este nelegală... Și s-a lăsat mai curînd împușcat în falcă de jandarmul ordinei legale, cînd odaia era ticsită de partizani ai lui.

Bălcescu uitase asta și rămase mult pe gînduri. Arăpilă înțelese, și ca să schimbe puțin, ca să-l ajute, întrebă :

— Crezi că Telegescu nu e sincer revoluționar ?

— E un sincer revoluționar, un pătimaș revoluționar, nu mai încape vorbă.

— Ei, și socoti că nu e un om de stînga ?

— Prea de stînga... Nu e bine nici așa de stînga cu orice preț. Robespierre a știut ce face cînd l-a trimis pe Hébert la ghilotină.

*

A doua zi Tell, plictisit și iritat, chemă în cabinetul lui pe Voinescu I.

— Colonele, mi-am adus aminte aseară că Zăgănescu nu e decît locțiitor la comanda roatei de pompieri.

— Da, îngînă Voinescu, titular e căpitanul... și aci spuse încet un nume de fiu de mare boier. Acesta, după o ceartă cu Odobescu fusese mutat, drept pedeapsă, la pompieri, dar nu se înfățișase niciodată la comanda companiei, care rămase astfel în mîna vechiului ofițer.

— Numește-l atunci în locul lui pe Zăgănescu. Îl mai domolim și pe Arăpilă ăla...

— Să-l și înaintăm, domnule general, că e cam întîrziat în rang ? întrebă Voinescu afectînd o supunere exagerată, ca să măgulească epoletul proaspăt al lui Tell.

— Nu, răspunse acesta scurt. Lasă-l locotenent. I-ajunge...

A doua zi apăru în *Monitorul romîn* ordinul pe armată prin care Zăgănescu era numit comandant al roatei de pompieri.

La ședința de duminică, se anunțase că va fi în trecere acum spre Constantinopol Talaat-Effendi, comisarul turc de seamă, care venea de la Iași. Cum cei mai mulți membri ai guvernului nu mai dorm noaptea de frica invaziei puterilor protectoare și li se năzare că văd numai fesuri și căciuli circasiene la tot pasul, Bălcescu fu rugat să-l întîmpine la Focșani pe Talaat și să facă împreună cu el drumul cu droașca spre București, explicîndu-i, cu „marafeturi" istorice, cum ziceau ei, că revoluția este un drept istoric al poporului romîn, la care acesta n-a renunțat prin tratate și capitulații. Să facă tot ce poate ca să cîștige pe turc de partea căuzașilor. Cu milă și dezgust privea Bălcescu la acești oameni care, ca să-și facă puțin curaj, făceau glume de mînji. „Marafeturi istorice"... Dar, pînă la urmă primi. Simțea nevoia să facă un drum lung, ca să-și mai adune gîndurile, să vadă limpede în jurul său. Luă cu el și pe Toma, care venise anume să-l vadă în ziua aceea acasă. Îi arătase pandurul amărăciunea, durerea țărănimii, care se văzuse înșelată încă o dată.

— S-a tras înapoi toată bucuria satelor. Ce vorbă-i aia, că azi să facem claca ca și pînă acum, dar că mîine să dăsființează ? La tîrg, la Găești, într-o cîrciumă, stă scris pă un perete : „Azi cu bani, mîine fără bani". Am înțeles... Mîine, vorba aia, la paștele cailor.

Ce i-ar fi putut explica Bălcescu ? A ridicat din umeri. Va căuta dezlegarea pe drum. Se vor sfătui. Drumurile lungi l-au ajutat totdeauna să se adîncească în el însuși, să descopere legături noi. Unele cărți le-a scris cutreierînd țara în trăsură. Mai ținu să ia cu el și pe Marin Serghiescu, pe care vrea să-l trimită spre Brăila, unde auzise că se găsește pe o navă austriacă praf de pușcă de vînzare.

E mulțumit de plecarea lui mai ales guvernul, fiindcă acum va putea scoate afară, cum se zicea, „publicația către frații săteni", în lipsa lui, dar iscălindu-l și pe el conform înțelegerii dintre membrii conducători ai „Frăției".

•

În ajun de Drăgaică nopțile sînt scurte, iar diminețile luminoase de te amețesc. De pe la trei, cînd abia mijesc zorile, oamenii se grăbesc spre lanuri, porniți ca la drum lung în care, căci pogoanele lor sînt departe și merg uneori tot neamul de la bărbați la neveste și copii, cu ulcioare și bote cu apă, cu bruma de merinde pe care o pot încropi pentru ziua întreagă, în ștergare. Tot așa, de dimineață de tot pleacă la drum și călătorii chibzuiți, care nu vor să-i prindă căldurile năucitoare ale nămiezii în cîmp, fără pic de umbră, năclăiți de sudoare și de praf. E mai bine ca, atunci cînd soarele lovește în creștetul capului, carul sau trăsura să fie trase pentru un ceas, două undeva lîngă vreun puț cu ciutură și cu umbră de copac, dacă nu se poate să se afle unul chiar lîngă o margine de pădure, ca să lași vitele ori caii să mai și pască.

Droașca în care călătorea Bălcescu era încăpătoare și bine așezată pe arcuri. „Turcul o să fie mulțumit", îi spusese el cam în bătaie de joc Tiței, care nici nu mai dormise pregătindu-i cîte unele de drum și care îl petrecu pînă la trăsura care aștepta de cum se crăpase de ziuă la poarta casei cu gard de șipci vopsit verde, ici-colo înnădit și cam șters de ploi. Pe capră, lîngă surugiu, era Toma, care nu vrea să meargă înlăuntru.

Bălcescu fu din toată inima bucuros cînd îl știu cu el, căci îi plăcea să aibă tovarăș de drum un bărbat atît de inimos și atît de cuviincios. Cînd îl poftise să meargă, omul s-a cam codit, căci nu se încumeta să călătorească

alături de un boier, dar pînă a doua zi s-a răzgîndit, socotind că poate totuși Bălcescu are dreptate. Tot atît de multă plăcere îi făcu și Marin Serghiescu, pe care trăsura trecuse să-l ia de acasă. E cel mai vesel tovarăș de drum, măcar pînă la Buzău, căci de acolo se abate spre Dumitru Golescu, administratorul de la Brăila, ca să afle de la el mai de aproape ce e cu acele butoaie de praf de pușcă pe care vrea să le vîndă o corabie austriacă, ancorată la Galați. Îi mai întovărășea un parucic, care deocamdată mergea și el în droașcă, urmînd ca de la Focșani să întovărășească pe oaspete înapoi călare, ca ofițer de ordonanță.

La început au întîlnit numai tarlale de porumb, dar dincolo de Otopeni, cît vezi cu ochii, sînt numai lanuri aurii de grîu copt. Oameni întîlnesc deocamdată puțini, căci după obicei au început secera departe de drumul mare. Abia cînd se coboară la pas spre balta Săfticăi văd de pe clinul luncii lume multă secerînd de zor. Cînd droașca se ivește subt ploaia de raze, cu un lung nor de praf în urma ei, oamenii o privesc de departe cu mîna streașină, cercetători, bănuitori. Caii mergeau acum la pas, ocolind pe șleaul șerpuitor după un pîlc de arini. Totuși sătenii aceștia nu fugiră, ca de obicei; acum au auzit și ei că s-a petrecut ceva neobicinuit la București. Tot așteaptă vești noi.

Se vedeau mai toți, căci puțini aveau opinci și unii numai de cele de scoarță, cu picioarele goale, scorojite și însîngerate de mirișteа proaspătă, dar cei tineri, flăcăii și fetele, călîți de soare, cu gurile uscate, cu ochii tulburi de oboseală, erau totuși cei mai mulți voinici și arătoși în arderea tinereții lor. Cei mai vîrstnici în schimb, bărbați și femei, erau istoviți înainte de vreme de truda fără odihnă și fără nădejde, de parcă i-ar fi supt țarina. Bărbații erau cu bărbile țepoase, cu frunțile osoase și părul rărit, cu mîinile puternice parcă doar prin vinele lor uscate și întărite ca niște vine de bou. Femeile

erau tot atît de scofîlcite la față, dar pe deasupra li se vedeau și gurile strînse ca niște pungi.

În sat erau mulți bolnavi de friguri și fuseseră lăsați la bordeie cu copiii chinuiți și ei de muște. Pe toți de pe mirişte îi mistuia arșița și aveau mijlocul parcă rupt cu cleștele din pricina încovoierii la seceră. Ei nu erau în veac cu civilizația parfumată a boieroaicelor și cu fracurile și discursurile franțuzești ale boierilor. Erau rămași în urmă de la începutul vremii, apăsați, zdrobiți de cei care, deasupra, sus de tot, surîzători și cu mofturi simandicoase, își trăgeau propria lor sevă din vlaga oamenilor aceștia prinși de pămînt ca rădăcinile. Conștiința realității sociale funcționa ca un sistem de supape inverse, ca la mașinile astea noi cu aburi, dar mari cît toată țara, care făcea să se uite orice legătură între ce e sus și ce e dedesubt.

Atunci cînd se deschidea o supapă, aia de sus, se vedea numai o lume căreia i se cuvenea și i se dădea totul. Lumea aceasta socotea că nu datorește nimănui nimic și își afla tot soiul de merite, tocmai pentru că era sus. Nimeni nu era stînjenit, fiindcă supapa cealaltă era închisă de parcă ar fi astupat alt tărîm. Nu se vedeau de loc clăcașii asupriți și storși de sevă, pentru ca să fie atîta lux sus. Dimpotrivă, cînd se deschidea supapa vederii de jos, se arăta numai o mulțime suferind amarnic ca un tărîm al deznădejdii, fără să se știe legătura cu cele de deasupra, nefiind îngăduit să se spună că dacă n-ar fi sus așa cum e, n-ar fi jos atîta suferință.

— Nu e drept să mai fim scoși la munci pă moșia boierului... Constituția nu dă voie.

Cel care vorbea, Florea, un sătean amărît, cu umerii încovoiați subt cămașa ferfeniță, cu fruntea cheală și mustața ca o lipitoare, își puse puțin scuipat pe sîngele care i se prelingea din laba piciorului, dintr-o înțepătură în mirişte.

— Dă unde știi tu ? îl întrebă ridicîndu-se din șale, cu greu, un bărbat cu umerii înguști și gîtul lung.

— Iaca, știu. Pă lîngă Dunăre costituția a venit într-un sat. A văzut oameni aduși cu dorobanții la muncă. A spus : „Acasă". Da' dorobanții : „Păi ăștia sînt clăcași". — „Dă acu încolo nu mai sînt clăcași, a spus costituția... Toată lumea e slobodă."

Se opri din secerat și un altul, îmbătrînit, spîn, cu nenumărate crețuri subt ochi, cu gura pungă.

— Le-a dat și pămînt ?

— Dă fiecare cap dă om zece pogoane.

Spînul se scărpină în cap minunîndu-se :

— Auzi, frate ? Atunci s-o chemăm și la noi în sat.

— Păi, că numai așa... întări Florea. Altfel nu vine... Diseară pleacă cinci oameni din Periș, alți șase din Pucheni și pleacă și Druțu cu cinci oameni din Săftica la București, să aducă și la ei costituția aia ca să-i mîntuie dă clacă, să le dea pămînt.

— Păi, noi ce facem ?

Spînul îmbătrînit se uită în jurul lui și spuse bombănind :

— Io zic să mergem și noi.

Un bătrîn mărunțel și uscat, cu barba încîlcită, îi ziceau moș Bireacă, îi sfătui să nu se ducă :

— Măi, costituția să dă cu boierii și ne lasă tot robi...

Dar spînul stăruie biruit de foamea de pămînt...

— Acu, io zic că moș Bireacă nu are dreptate, mă Floreo... Ar trebui să mergem, numai că, mă, dă mers e ușor, că Bucureștii nu sînt cine știe unde, vorba e unde te duci acolo și dă unde iei și tu un boț dă mămăligă, că am auzit că e nevoie să stai cinci-șase zile, și pă urmă unde îți pui capu noaptea ?...

— Ei și tu, mă Guțule ! Nu vezi că sîntem aproape în toiul verii ? Omul doarme unde găsește, și pă lîngă vreun gard la nevoie, iar dă mîncat mai găsim și noi la un rumîn ici, la altul dincolo, cîte un gogoloi dă mămă-

ligă acolo, că ceapă o să luăm d-acasă... Așa fac oamenii dă pretutindeni, că am auzit că merg dîn toate părțile la București, să vază ce e cu claca aia. Cică uliții Bucureștilor îs pline d-ai noștri.

— Hai, nu mai sporovăiți acolo, că acuși e prînzul mic, îi îndemnă cu harapnicul unul dintre dorobanți. O să vă spuneți pînă la urmă și dă ce v-au bătut nevestele! Și pocnește gîrbaciul deasupra capului lor, așa, de fudulie, ca să arate că e meșter și atinge doar nasul omului cînd vrea.

Bălcescu, Marin Serghiescu și Toma mergeau pe jos, la cîțiva pași înaintea trăsurii. Cînd ajunseră în dreptul pîlcului de oameni, negri-arămii în bătaia nemiloasă a soarelui, se opriră. Bălcescu, mînios și îndurerat, întrebă pe dorobanț:

— Ce-i asta? Ce cauți dumneata aici?

Dorobanțul, răscopt de căldură, cu căciula în cap și cu mundirul de dimie albastră închis la gît, care nu înțelese întrebarea și voi să se arate zelos, amenință mai întîi cu harapnicul, dînd buzna cu calul peste cei care vorbeau.

— Hai, mă, și apoi se întoarse spre Bălcescu. Ia, li s-a suit la cap costituția aia... Nu mai vor să secere.

— A cui este moșia asta?

— Mi se pare că este a unui boier arendaș, Tavliceanu, nu-ș' cum îi zice...

Bălcescu se uită lung la Toma:

— Și pe voi cine v-a trimis aicea?

— Boierul ispravnic.

— Păi, nu știți că s-a scos claca?

Un țăran matur cu sprîncenele groase, negre la rădăcina unui nas scurt, dar puternic, cu fălci tari, care se apropiase cel din urmă de pîlcul celor care vorbeau, îl privi lung pe Bălcescu, cu ochii de dulău.

— Cine s-o scoată?

— Guvernul și... Încurcat, Bălcescu mai scăzu glasul: Dar deocamdată... să vedeți...

— Gubernul sînt tot boierii. Ai văzut dumneata corb să scoată ochii la alt corb? Și cîtu-i lumea n-ai să vezi... Nimănui nu-i pasă dă clăcași... că ei nu-s oameni!...

„De sute de ani, își zice Bălcescu, poporul asuprit și stors cu dușmănie de toată vlaga lui în folosul cîtorva simte ce simte omul din fața mea. Acestor oameni niciodată nu li s-a dat nimic, totdeauna li s-a luat. Statul le-a fost totdeauna dușman."

— Bine, oameni buni, acum e altceva... Acum e revoluție.

Săteanul, Druță îl chema, se uită pe subt sprîncenele tari, negre și stufoase, bănuitor.

— Am aflat și noi ce e cu rivoluția asta. Scoală tu să șez io... Pînă la urmă să înțeleg boierii între ei, tot pă spinarea noastră. Că vezi dumneata, o mînă spală pă alta și amîndouă obrazu... Și scuipă într-o parte cu silă... Obraz boieresc...

Bălcescu strînse mîna sprijinită pe aripa droștei. Are omul dreptate? Așa o să fie oare și de data asta?

— Mă Druță, îi spuse căutînd să-l domolească moș Bireacă, cum vorbești tu așa cu boierii, mă?

Dar omul îndîrjit nu se mai putea opri:

— O să vie într-o zi rivoluția noastră... Ehei! Atunci o să arză conacele și curțile boierești, zi și noapte cu tot ce e în ele, dă o să să vază dă la un sat la altul, așa ca să să știe. Atunci o să fie și rivoluția adevărată a clăcașilor. N-o să rămîie piatră peste piatră dîn palatele alea dîn București... Că sînt toate făcute dîn sudoarea noastră. Atunci o să ne luăm singuri pămîntu... N-o să fie nevoie să ni-l dea nimeni.

Marin Serghiescu începu să cînte încet și cu tîlc: „Rabdă inimă și taci". Toma se uită lung la Bălcescu, care nu mai spuse nimic, ci, toropit de cele aflate, făcu

doar semn surugiului îngăietănat să pornească. Oamenii privesc şi ei îndelung după droaşcă, nedumeriţi.

— Măi Druţă, ce-o fi vrut boieru ăsta dă la noi?

Druţă scrîşni printre dinţi, încrîncenat:

— Şi, uite, ce droaşcă are...

*

În toate satele pe care le străbătură pînă trecură Ialomiţa spre Buzău, sătenii erau scoşi cu biciul dorobanţilor pe moşiile boiereşti. Bălcescu era abătut. Nu mai putea gîndi, se simţea învins. După cîtva timp însă firea lui de totdeauna birui, iar descurajarea se arăta trecătoare. Vederea ţăranilor obidiţi şi purtaţi pe lanuri, cu aprigă silnicie, în loc să-l doboare, sfîrşi prin a-l îndîrji şi a-l răscoli cu totul. Îşi spuse că nu se va abate pentru nimic în lume de la ţelul hotărît.

După o noapte petrecută la Ploieşti, pe unde ocoliseră dinadins, ajunseră la Buzău prăfuiţi, nemîncaţi, cu caii obosiţi, dar administratorul le găsi cu uşurinţă loc de găzduire şi, fiindcă refuzaseră să meargă la ospăţul pregătit din vreme, li se aduse la fiecare în odaia lui cîte ceva de gustat. Bălcescu, deşi obosit, nu putu să doarmă decît vreo trei ore, fiindcă li se spusese de cu seară că, din pricină că Buzăul a crescut mult, în nici un caz nu puteau pleca mai departe. Îi scrise lui Arăpilă la Bucureşti o epistolă înverşunată, dîrză şi hotărînd un întreg plan de luptă. A aşternut pe hîrtie în grabă, în febra mîniei, fără luare-aminte la ortografie, fără să-şi amintească o clipă că este neasemuitul traducător al *Cîntării Rominiei*, o scrisoare repezită aşa ca o „notă de serviciu", atent numai ca să arate în fugă, dar lămurit, măsurile urgente ce se impun. Puternic gîndită, sare de la o idee la alta, după fierberea lui interioară, tocul rămînînd mereu în urma gîndului. E acelaşi mod de a fi uneori copleşitor, iar alteori încurcat, stînjenit ca atunci cînd vorbeşte unei asistenţe.

„Buzău. 22 iunie. 1848.

Iubite Alecule,

Sînt în Buzău de astăzi de la cinci ore. Întîrziai puţin din pricină că apa Buzăului e mare şi anevoie de trecut. Voi pleca însă îndată. Îţi scriu ca să-ţi arăt că starea lucrurilor prin sate merge cam moale.

Măsurile noastre pentru proprietate, lăsînd lucrurile în starea veche, sînt cam vătămătoare, căci ţăranii nu cred făgăduielile şi zic de ce nu li se dă de-acum. Noi am făcut greşeală, căci trebuiam a ne folosi de biruinţă, ca să scoatem deocamdată măcar iobăgia. Noi am biruit, şi rodul biruinţei l-au luat împotrivnicii noştri. Acum ce trebuie să facem? Socotesc că deoparte să se dea afară cît mai degrabă Proclamaţia aceea dintîi ce se dedese în tipar, ştergîndu-se iobăgia ca încai să se dea afară împrejurările ce ne-a silit, sau alta mai deslusită în care ţăranii să vază că noi am fost oarecum siliţi a le face acea concesie proprietarilor. Dintr-altă parte, să se revoluţioneze ţăranii, încît chiar dacă Obştească Adunare ar fi retrogradă, să se vază silită a nu fi, aducînd pe ţărani în stare a nu mai primi de atunci a mai împlini îndatoririle lor şi reclamîndu-şi drepturile. Altmintrelea revoluţia noastră, care este politică şi soţială, se perde pe jumătate, poate şi toată. Aicea în Buzău am găsit pe Prezidentul magistratului I. Marghiloman, pe poliţaiu C. Drăgulănescu, şi pe profesorul Grăjdanul foarte reacţionari, stăvilind administraţia în lucrarea ei şi căutînd să răspîndească fel de fel de intrigi între orăşeni, împiedicînd formarea Gvardiei. Am hotărît să se suspendeze vremelniceşte Prezidentul magistratului ce încă din Bucureşti am auzit că e foarte blestemat şi am hotărît a-l remplasa cu Ghiţă Dăscălescu ce se bucură de cea mai bună opinie şi care e recomandat şi de N. Golescu şi are influenţă în judeţ. Asemenea am zis lui Filipescu să suspendeze pe poliţaiu. Cît pentru

profesor ce se află în Bucureşti, vei zice lui Eliad a-l remplasa.

Aş dori ca acolo să umblaţi mai cu energie. Căutaţi să vă folosiţi de victoria dobîndită care ne va da mare putere, de vom şti a trage, prin energia şi activitatea noastră, încrederea poporului. Faceţi mai curînd judecata arestuiţilor. Cercetaţi şi ispitiţi, ca să se afle toţi complotiştii şi arestuiţii. Acum avem mijloc de a ne scăpa de toţi reacţionarii. Trebuie ca judecata să fie foarte ecspeditivă. O comisie ostăşească ar fi de trebuinţă pentru aceasta, mai cu seamă de veţi simţi că complotiştii tot lucrează, cum auzisem ieri ; atunci nu trebuie a ne feri de-a proclama chiar legea marţială pentru dînşii.

În împrejurări grele şi extraordinare trebuie măsuri extraordinare. Nu faceţi poezie şi sentimentalism, ci dreptate strașnică. Proclamaţia noastră asupra complotiştilor a făcut rău efect în public, după cum m-am asigurat ieri, căci, în loc de-a spune întîmplările, face apologia lui Odobescu, aruncînd toată vina pe Solomon. Nu era de datoria noastră ca în proclamaţie să facem treaba unui judecător de instrucţie.

Nu întîrziaţi a scoate afară Proclamaţia pentru ţigani.

Scoateţi mai curînd un regulament pentru Gvardia Naţională şi cea mobilă.

Eu le-am dat pe ambele (texte) cele franceze lui Scarlat Kretzulescu. Însărcinaţi pe frate-meu ca, împreună cu Kretzulescu, să redijeze aceasta. Frate-meu are mult spiritu de organizaţie şi ar trebui ca să-l chemaţi să mă remplaseze, pînă la întoarcerea-mi în lucrarea de secretar, şi să nu-l lăsaţi fără lucru. Aveţi un drept şi o datorie a o face. (E vorba despre Barbu, nu despre Costache, adăugăm noi.)

Nu face trebuinţă ca s-o faceţi formal, şi numai să-l chemaţi să-i daţi de lucru.

Căutaţi să întemeiaţi un club de oameni tineri, care să poată atît pe voi, cît şi pe reacţionari a vă opri de a ieşi din programul revoluţiei.

Fiţi mai cu îngrijire la hîrtiile ce vestesc chibzuirile, pîn-a nu le obşti, ca să nu mai facem greşealele ce am făcut.

Dezorganizaţi partida Cîmpineanului, vorbiţi chiar cu dînsul. Spuneţi-i să ţie în frîu pe oamenii ce-i compromit numele. Scrieţi lui Negulici la Prahova să privigheze pe Telegescul, ce s-a dus ca comisar acolo şi să raporteiască. Daţi un post lui Niculescu şi îl chemaţi şi pe dînsul la discuţia legii alegerilor.

Publicaţi toate cele ce lucraţi. Este vremea ca toate să se facă pe faţă. Decretul de amnistie încă nu s-a tipărit. Împărţiţi-vă lucrarea, luaţi fiecare cîte un minister, cu care să aveţi a face, ca să lipsească acea neorînduială. Costăchiţă Filipescu îmi spunea că vrea să dea demisia şi că ar dori să vie comandant al Cavaleriei. Eu crez că am putea s-o facem aceasta, căci în Minister tot nu e de vreo treabă.

Fiţi mai revoluţionari, că am făcut mari greşeli.

Hotărîţi o epocă pentru Obştească Adunare printr-o Proclamaţie cît mai curînd...

...Faceţi schimburile cuvenite, ca să puteţi îndestula deosebitele ambiţii.

Complimentele mele la toţi şi să dea Dumnezeu să vă găsesc bine şi puternici. Adio, prietene.

N. Bălcescu

(P.S.) Puneţi de lături pe Romănescu, că ne face rău în opinia publică. Adu aminte lui Eliad aceea ce i-am zis d-a face circulare la profesori ca să adune în comitetele judeţelor profesorii satelor şi a-i pregăti pentru propagandă prin sate.

Nu întîrziaţi a decreta acea adunare de cîte trei oameni din sate la Bucureşti. Aceasta ne va da putere şi

va fi cel mai sigur mijloc d-a ne trage încrederea poporului.

Trimisei și acum la rîu să vază dacă se poate trece și ni se aduse răspuns că este peste putință d-a trece acum. După cum am înțeles, Turcul nu poate sosi decît diseară la Focșani. Sînt foarte supărat de aceasta. Îmi spun că peste un ceas poate să șeazâ apa și să poci trece, iar acum este peste putință. Scrisei la Focșani în pricina aceasta pentru primire ce ar trebui să se gătească Turcului, cum și să-l ție acolo pînă cînd voi sosi eu ca să nu-l facem a sta lîngă apă fără să-l putem trece, și să-i vestească sosirea mea și pricina întîrzierii de se va întîmpla să sosească acolo înaintea mea."

Bălcescu e destul de nemulțumit de Telegescu, fiindcă i se pare că a luat-o iar razna. Numit comisar revoluționar la Prahova, amenință că va veni cu moșnenii din județ asupra Bucureștilor. Le-a spus celor din minister de la obraz că va face el revoluție cum știe el, cu miniștri îmbrăcați în dimie albă și cu egalitate la cazan.

*

La Vad, pe malul rîului umflat de ploi și tulbure, mai așteptau în fața unei cîrciumi cu umbrar cîteva care și două brașovence cu coviltir înalt să scadă apa. Era o dimineață cu soare alburiu și peste valurile gălbui mai pluteau pale de ceață trase la vale de șuvoiul apei.

Toma, care nu știa seama locurilor, ar fi vrut să ducă un răspuns mai potrivit așteptărilor lui Bălcescu și-l întrebă pe cîrciumarul borțos, care-și ținea mîinile subt fota verde, ca muierile subt șorț, dacă socoate că s-ar putea trece. Omul bărbos și morocănos îi răspunse înțepat :

— Cum o să treacă ? Dumneata nu vezi ?

— Păi, uite... că, acum chiar, intră niște călăreți în apă... îi arată Toma nedumerit, rezemîndu-se de stîlpul umbrarului.

De dincolo încercau să treacă doi lipcani, după cît se părea, care intraseră cu caii în apă.

— Ei, dac-or ajunge aci, se cheamă că au trecut, răspunse cîrciumarul întărîtat. Numai vezi că io nu crez că o să ajungă. Mai ales dacă nu descalecă, să lase caii slobozi, și dacă nu se dezbracă.

Toată lumea privea încleștat spre cei doi lipcani care pătrunseseră mult în apa tulbure și înspumată care acoperise prundișul dintr-un mal în altul al rîului. Buzăul nu era chiar revărsat, ci numai crescuse. Și caii și înotătorii buni l-ar fi putut trece fără primejdie, dar de droașcă era limpede că nu poate fi vorba. Caii, după ce mirosiseră apa tulbure și învălurată, se opriseră în loc și se codeau să înainteze. Lipcanii, îngrijorați și ei, nu îndrăzniră să-i silească, și-i lăsară cu totul în voie. Cînd dădură de șuvoiul apei din matcă se opri întîi murgul cu șoldurile osoase, apoi se opri și celălalt, un sur scund. Un flăcău în cămașă și izmene, cu mărul lui Adam prea ieșit, se arătă dezamăgit de această sfială.

— Sînt ei fricoși... Ar putea să treacă. Uite, dumnealui cum trecu... Nu-i așa, moșule ?

Moșul nu era chiar moș, căci deși avea barba căruntă și răsfirată, arăta în puterea vîrstei, mai ales că avea fața roșcată și sănătoasă. Cînd îl auzi pe flăcău vorbindu-i, se supără parcă și duse înțepat țoiul de țuică la gura acoperită de mustața groasă, fără să-i răspundă, ba dintr-o sucitură a umerilor chiar întoarse capul într-altă parte, arătînd că nu are chef de vorbă.

— A trecut el cum a trecut, dar noroc că are ulcica aia dă țuică la îndemînă, ca să să usuce și pe dinlăuntru, pînă să mai usucă hanțele după el, spuse cu oleacă de pizmă un cărăuș cu fața uscată, îmbrăcat cu pieptar negru peste cămașă, dar fără nădragi, numai în izmene.

Cel despre care vorbeau mai avea încă mînecile cămăşii ude, iar de subt masa cu picioarele bătute în pămînt i se vedeau nădragii de aba, cam peticiţi, murdari de lutul malului.

Toma rămase o clipă locului împietrit... I se păru că el îl cunoaşte bine pe acest bărbat cărunt, cu pieptul păros şi cu faţa rumenă. Îl privi lung, scărpinîndu-se în cap ca să-şi adune gîndurile. Nu-i venea să creadă că ar putea fi, totuşi, cine bănuia el. Omul stingherit de privirea lui iscoditoare, care atrăgea luarea-aminte a tuturor celor de faţă, se ridică mînios şi porni spre malul rîului, îndreptîndu-se spre nişte tufe de gherghinar. Cînd trecu pe lîngă el, Toma îi văzu cicatricea de subt ureche şi nu se mai îndoi o clipă. Strigă după străin, alergînd din urmă :

— Vasili Vladimirovici.

Dar omul nu se opri. Era limpede că nu vrea să i se vorbească, anume ca să nu se vadă că nu ştie romîneşte. Cu o îndîrjire ţărănească, Toma se luă după el, întrebîndu-l naiv şi înduioşat, în rusește, de ce fuge de el... Străinul nu se întoarse, dar cînd ajunse subt arţarul de lîngă tufele de gherghinar, se opri cu spatele şi aşteptă. Cînd fu ajuns, se răsuci pe călcîie şi îl strînse pe Toma în braţe să-i frîngă oasele. Lucrurile se luminară cu totul. Vasili Vladimirovici, frate de suferinţă al pandurului în lazaretul de la Craiova, unde au fost singurii care au stat aproape un an de zile amîndoi, căci aveau răni grele care nu voiau să se vindece, pe cînd ceilalţi se înnoiau rînduri, rînduri, deşi vorbise cu el nopţi întregi, nu-i spusese totul... Nu-i spusese că el era, atunci în 1829, parucic degradat de cînd cu răscoala decembriştilor din 1825 şi trimis după doi ani de temniţă soldat de rînd pe frontul dunărean. Cum ar fi putut Toma să bănuiască oare că soldatul acela bărbos, cu rană grea la gît, slăbit de o lungă zăcere pe patul de scînduri acoperit cu rogojină, este un fost parucic în garda imperială ? Ofiţerii din

lazaret se purtau cu el mai duşmănos decît cu oricare alt soldat, că parcă stăteau numai cu ochii pe făptura lui... Ca să-l ajute pe acest prieten a învăţat Toma bruma de rusească pe care o ştia... Dar iată că după douăzeci de ani Vasili Vladimirovici nu s-a schimbat, e tot fratele de atunci. Mai mult chiar, acum lungiţi pe malul apei, încinşi de soarele care s-a ridicat de trei suliţe şi străbate prin puful de nori albicioşi, stau de vorbă şi mai deschis ca atunci. Astfel Toma află că prietenul lui, după ce a scăpat de armată, s-a apucat să lucreze într-o tipografie, ba a şi pus din cînd în cînd mîna pe pană, cînd n-au putut-o face alţii. Anul ăsta, în primăvară, cînd în toate ţările apusene au fost tulburări mari, de s-a sculat de data asta mai ales muncitorimea, poliţia ţaristă s-a pus pe arestări cumplite, ca s-o ia înaintea revoluţionarilor. El a izbutit să se ascundă, apoi să fugă... Luna trecută putuse să ajungă la Iaşi, unde-şi găsise prieteni, care au căutat să-l rostuiască. Înainte de a putea căpăta un paşaport pe nume nou, a aflat că trupele ţarului au trecut Prutul la Leova. A fugit cum a putut, a izbutit să ocolească Focşanii şi era cît pe-aci să se împotmolească din pricina Buzăului care a crescut din mal în mal.

Toma a ştiut ce are de făcut şi s-a întors numaidecît la gazdă. Bălcescu a ascultat puţin încruntat, timp de un ceas, povestea lui Toma despre prietenul său rus, întîlnit pe malul apei. Era neliniştit de vestea adusă, şi vedea cu nemulţumire că încă nu se poate trece spre Focşani, iar pe deasupra părea puţin cam nedumerit şi de această întîmplare cu rusul fugar. Se plimbă cîtva timp prin odaie numai în jiletcă şi cu braţele încrucişate, în timp ce Toma aştepta în picioare urmărindu-l cu ochii ca o flacără. În cele din urmă Bălcescu veni la el şi-i puse mîna pe umăr :

— Frate, spune, îl cunoşti bine pe acest rus ?

— Îl cunosc, cum să nu-l cunosc, răspunse Toma surprins.

Bălcescu avea un fel de jumătate de zîmbet iritat şi încurcat. Firea lui bănuitoare, prepuielnică, îl biruise şi de data asta. Vorbea stingherit, pripit, îndurerat că trebuie să-şi supere prietenul:

— Vezi, frate... eu cunosc... că am auzit mult vorbindu-se la Paris asupra întîmplării cu aceste regimente răzvrătite în decembrie 25, cînd nouă ofiţeri progresişti au fost spînzuraţi, alţii mulţi au umplut ocnele din Siberia şi nenumăraţi părtaşi au zăcut în temniţele de tot soiul... Poci zice că, de asemenea, cunosc lupta neînfricată pe care o duc revoluţionarii ruşi pentru libertate şi mai ales pentru dezrobirea zecilor de milioane de plugari care se chinuie acolo mai rău decît iobagii, căci sînt robi care pot fi vînduţi. Acolo, am citit adeseori, se vînd atîtea şi atîtea suflete, frate, cu atîta preţ... Sînt în această ţară mare mulţi luptători cu pana şi cu fapta care nu mai pot îndura ce le vede ochiul şi despre care s-a dus vestea în lumea întreagă. Lupta lor e mai grea însă decît oriunde aiurea, pentru că ei au de înfruntat pe despoţii cei mai puternici ai pămîntului, care veghează şi nu şovăie să pedepsească fără cruţare... Nenumăraţi luptători, de care noi abia am auzit, au plătit cu viaţa curajul lor năprasnic şi, cum ţi-am spus şi ai auzit şi de la alţii, ocnele şi pustiurile Siberiei sînt pline de aceşti deportaţi, care îndură acolo munci grele, lipsuri de tot soiul, frigul aspru şi ticăloşia vieţii îngrădite. Dar ei nu se sperie de mînia ţarului autocrat şi vor duce mai departe lupta lor pînă la biruinţă, căci mintea nimiceşte planurile tiranilor; e lege ca dreptatea şi adevărul să triumfe asupra silniciei şi minciunii. Totul se leagă pe lume, frate. Tocmai prin puterea şi prin cruzimile lui, ţarismul va stîrni şi va căli forţe revoluţionare cum nu s-au mai văzut. Omenirea întreagă îi va slăvi cîndva pe aceşti neînfricaţi revoluţionari ruşi care stau azi cu mintea deschisă în faţa puterii oarbe, sîngeroase. Dar vezi, frate Tomo... cum poci a-ţi spune mai limpede? Tocmai

de aceea noi trebuie să fim şi cu mai mare grijă. Să ştim cu cine avem de-a face, să nu cumva să ne înşelăm şi să luăm drept revoluţionari nişte unelte ţariste ascunse, prefăcute... Şi văzînd că Toma s-a întristat şi-l asculta cu capul lăsat pe umăr, frămîntîndu-şi brîul roşu, îndurerat, Bălcescu se grăbi să adauge: Vorbesc aşa asupra lor, fiindcă noi avem răspundere mare, frate, tocmai faţă de revoluţionarii adevăraţi pe care-i urmăresc asemenea iscoade ticăloase şi de aceea îţi vorbesc cum îţi vorbesc... Ţiu să te întreb încă o dată: îl cunoşti bine?

— Acum, io aşa zic. Că-l cunosc. Ne-a ţinut moartea un an dă urît, la amîndoi... Şi dacă nu să arată un om aşa cum e el, pînă în fundul străfundului, atunci cînd stă aşa numai cu pielea pă oase în faţa lui Dumnezeu, păi atunci cînd să-l mai cunoşti? Cînd îţi bea şi-ţi mănîncă la nuntă?

Bălcescu se arăta, aşa cum îi era firea, bănuitor şi cu un simţ al răspunderii care adesea îl copleşea.

— Toma, dumneata trebuie să ştii că înaintea unei armate străine merg uneori fel de fel de oameni trimişi anume ca să încurce lucrurile.

Toma simţi că un val de sînge i se ridică pînă la rădăcina părului. Parcă stătea să-i dea lacrimile. Un răspuns totuşi nu dădu numaidecît. Chibzui adînc, apoi îşi ridică ochii, care acum îi erau înstelaţi de luminiţe, spre cărturarul din faţa lui, pe care îl ştia că preţuieşte cum trebuie prietenia.

— Mi-aţi zis într-o zi să vă spui frate... Nu v-am putut spune asta, cu toate că stă scris în inima mea... şi nici nu o să vă poci chema aşa nici dă acum înainte... Inimile poate să semene între ele, dar pă noi prea multe ne-au dăspărţit pînă azi în viaţa asta, ca să ne mai ajungem unii pă alţii... Acum ce să fac şi cum să vă spui? Dar, uite, o să mă înţelegeţi, nădăjduiesc io acum, şi după vorbe numai, că altceva n-am ce să pui chezăşie... Uite, mai am o singură mînă, dă să va întîmpla ca prietenul

ăsta al meu să fie altfel dăcît îl simt io în toată făptura lui, pui să mi-o taie şi pă asta. O pui io pă butuc.

Bălcescu, zguduit în toată fiinţa lui, îl luă în braţe.

— Frate, iartă-mă... iartă-mi firea păcătoasă. Am să-ţi scriu pe loc o scrisoare să mergi la Filipescu, la administratorul judeţului, să scoată rusului tău o adeverinţă că e sîrb, negustor de porci, care a venit în ţară să facă negoţ, şi că şi-a pierdut în apa Buzăului hainele şi paşaportul, încercînd să treacă gîrla. Uite şi trei galbeni, din banii care mi s-au dat de la Vistierie pentru drum... luaţi căruţa poştii dacă mai merge, dacă nu, caută de găsiţi cărăuşi de la sat la sat... Îi voi da rusului tău şi o scrisoare către Rosetti, care are unele cunoştinţe printre fugarii muscali din Bucureşti, cu rugămintea să-i facă paşaport nou pe numele pe care-l vrea el şi să-l pună în legătură cu ceilalţi ruşi urmăriţi de poliţia ţaristă şi ascunşi prin Bucureşti. Cînd m-oi întoarce şi eu, poate îi voi găsi şi vreun mijloc de trai.

Cînd văzu tresărirea de bucurie din ochii lui Toma şi-i simţi căldura mîinii în mîinile lui, Bălcescu fu bucuros că îşi învinsese firea bănuitoare, neîncrezătoare în indivizi, dar încrezătoare în steaua întregii omeniri.

*

Nu poate pleca din Buzău decît a doua zi spre seară. Cît a stat în Buzău, şi-a dus mai departe cercetarea la faţa locului asupra stării de lucruri. Nu mai simte nici o urmă de oboseală sau descurajare. Dimpotrivă, o hotărîre înverşunată de a învinge e în el, setea, îndelung stăpînită, de a birui greutăţile. Face mereu planuri de luptă.

Umblă zvonul că armatele străine, ale ţarului şi ale sultanului, au şi pornit să invadeze ţara. Dinspre Brăila, unde este ispravnic acum Dimitrie Golescu, fratele lui Arăpilă, numit o dată cu pictorul Ion Negulici la Prahova, vine vestea că unităţi turceşti au şi trecut apa fluviului

prin sălciile luncii Siretului. Nu este nimic. Ţara se va ridica şi va lupta. Pe Marin Serghiescu tocmai îl luase, ca să-l trimită neapărat cu un tîlmaci din Brăila la Galaţi, unde a auzit că e o corabie austriacă, ce are şase sute de ocale praf de puşcă de vînzare. În frigurile acestei hotărîri de luptă, îi scrie din nou lui Arăpilă, a doua zi, de astă dată din Focşani, unde Talaat-Effendi tot nu sosise şi nici nu se ştia dacă mai vine, fiindcă se părea că s-ar găsi încă la Iaşi, bolnav de holeră.

„...N-am nici o ştire după plecarea mea. Am văzut ieri o poruncă către locuitorii săteni în care sînt şi eu iscălit, cu toate că nu eram în Bucureşti cînd s-a făcut. Îmi pare rău de această neorînduială..."

Această încăpăţînare şi rea-credinţă a colegilor lui din guvern de a pune şi semnătura lui pe hotărîrile pe care el le-a combătut în consiliu îl încovoaie.

Îi cere lui Arăpilă să se facă numaidecît prin negustori o comandă de arme la Breslau, care ar fi bune, chiar sosite cu întîrziere: bune de folosit „cînd ne-om afla traşi la munte"...

Ideea de luptă cu spatele apărat de munte, cu legături cu romînii ardeleni, care se organizează în legiuni, de la care aşteaptă un bun ajutor, i se pare cea mai nimerită. Are o încredere nemărginită în puterea forţelor revoluţionare, care răscolesc masele, aşa cum a fost rezistenţa şi apoi trecerea la biruinţă a armatelor de sans-culoţi ai marii revoluţii din Franţa.

„...Ar fi bine să luaţi toate dispoziţiile şi să porunciţi din vreme ispravnicilor ca să tragă toată lumea la munte... Ar trebui asemenea ca toate grînele din Brăila, ce n-au acum preţ, să le opriţi pe seama statului prin dare de recunoştinţă, plătind poate o parte din bani... şi să le porniţi spre munte, ca să avem cu ce ne hrăni acolo..."

...Nu știu ce măsuri ați luat cu înrolarea în garda mobilă și cu pandurii... Ar trebui să puneți steaguri și toba să bată în piață și astfel să chemați lumea a se înscrie."

Bălcescu, adînc cunoscător al istoriei, își dădea seama că numai printr-un război de partizani Țara Romînească ar avea o oarecare șansă de rezistență glorioasă și poate și fericită în rezultate imediate, aci la răspîntia a trei mari imperii absolutiste. O rezistență într-un oraș asediat, oricît de mare, i se părea irealizabilă. De aceea, numaidecît, chiar în cele dintîi ședințe ale guvernului, pusese mereu chestiunea organizării trupelor neregulate, fără să găsească însă ascultarea cuvenită. Tot despre războiul de partizani avusese lungi discuții cu Magheru, discuții la care asista de obicei și Arăpilă, și cunoscînd și vitejia legendară a fostului comandir de panduri ar fi vrut să-l vadă în fruntea acestor trupe neregulate. Îi împrumutase anume cărți de istorie despre războiul de partizani din Spania și cel din Rusia din 1812. Pînă în cele mai mici amănunte, într-o frămîntare de zi și de noapte în lungi ceasuri de insomnie, gîndurile îi sînt toate spre rezistență, spre luptă. Scrie mai departe în această scrisoare, în care vederea lui de strateg e uimitoare :

„...A fost acilea un neamț, ofițer de artilerie, care a adus niște scrisori din Moldova. Ar fi avut plăcere să rămînă la noi în această slujbă... Eu am vorbit cu dînsul și se vede că cunoaște treaba lui și războiul de partizani...

...Adresa fabricantului de arme de la Breslau este : Hübner und Sohn în Breslau... *Pentru ce întîrzîază sosirea comisarilor ? Ar trebui o proclamație, invitînd pe țărani la apărare în contra acelora care ar voi să le ia drepturile dobîndite...*"

Îi cade tocul din mînă ; se duce la fereastră și privește spre măgura Odobeștilor, spre munții Vrancei, în-

tr-o scurtă criză de amărăciune. Totul ar fi nesfîrșit mai simplu dacă s-ar limpezi acel punct 13, dacă l-ar putea face să devină o realitate neîntîrziată înainte de Adunarea Obștească. Fără acest punct 13 nu e revoluție, nu e rezistență.

*

La Focșani întîlnește și pe Scarlat Turnavitu, numit de cîteva zile administrator al județului Slam-Rîmnic. E viu, plin de duh, neastîmpărat ca un viezure, dar e și furios că a fost silit să plece înainte ca decretul de numire să fi fost publicat în *Monitorul romîn*. Are din această pricină neînțelegeri cu Filipescu, vechiul administrator, care-i trimite vorbă „să se facă nevăzut". Plictisit că nu are o situație lămurită, peste cîteva zile pleacă înapoi la București, adică a doua zi după Bălcescu, care aflase că Talaat nu mai vine.

PROCESUL CELOR TREI

Întors în București, Bălcescu văzu, înainte de prînz, o întîmplare care îl umplu de mînie și dezgust. Venea tocmai de la o ședință a guvernului, în care se vădise și mai dureros neputința oamenilor revoluției de a lua o hotărîre. Era cu el și pictorul Rosenthal, care îl așteptase la Palatul Administrativ într-un birou alăturat, și acum îl însoțea spre casă. Ținea să-i facă un nou portret, iar Bălcescu nu avea timp să pozeze decît la prînz, la masa de subt nucul bătrîn, în dreapta casei. Serdăreasa nu era în București, dar în lipsa ei, Sevastița îngrijea întotdeauna de cele de trebuință. Rosenthal vedea bine cît de tras de treburi era Bălcescu în aceste săptămîni

zbuciumate şi căuta să folosească măcar aceste clipe de conversaţie la masă, ca să-l schiţeze, în diferite momente expresive, cu creionul.

Nu vrusese să ia drumul cel mai scurt, pe după Biserica Albă, din pricina unui pîlc tufos de oţetari care îşi treceau crăcile peste uliţă, scuturîndu-şi moaţele pe jos, ca un rumeguş de lemn, şi al căror miros — ca de tăbăcărie — îl înăbuşea, apăsîndu-i pieptul. Prefera să ocolească mai pe departe, pe la biserica Amzei. Podul Mogoşoaiei, socotit calea principală a oraşului, de se minunau de ea cei care veneau din celelalte oraşe şi tîrguri ale ţării, ba chiar şi unii călători străini, era o uliţă lungă şi cam întortocheată, cu case strîmte la faţă, care aveau cele mai multe doar cîte un cat mărunt ori două deasupra prăvăliilor de jos, şi de altfel era atît de îngustă, încît, de la balcoanele mici de vergele de fier îndoite, vecinii de peste drum şi-ar fi putut arunca unul altuia unele obiecte casnice. O bucată de teren la faţă, pe care să se poată clădi trei-patru prăvălii înguste, dar luxoase, care luau ochii, aducea cît o moşie, pe cînd toate pogoanele de grădini din spatele acestor prăvălii nu aveau valoare comercială. Din pricina acestor prăvălii, unele vestite pînă la Istambul, pe acest Pod al Mogoşoaiei mişuna, din zori şi pînă tîrziu după miezul nopţii, o lume împestriţată, forfotind ca într-un bîlci mereu în toi. Pe la prînz, în această zi strălucitoare de iunie, îmbulzeala era şi mai mare. Se împiedicară de cîteva chivuţe care alergau spre binale, şi era cît pe-aci să fie izbiţi de un faeton galben, nerăbdător, care se urcase pe trotuarul îngust, ca să treacă de o încurcătură de caleşti şi brişti. La colţul de la Cişmeaua Roşie ajutară o slujnică tinerică şi speriată, care aducea stăpînă-si de la marşanda de mode o rochie galbenă cu volane şi dantelă verzuie, şi pe care o ferea deznădăjduită de înghesuială, ca să nu i-o mototolească din nou lumea, căci la colţul de peste drum se frămînta un pîlc de

oameni care huiduiau şi ameninţau spre ferestrele de la catul care era chiar deasupra colţului.

— La moarte cu ticălosul ăsta... la moarte!

Unii urlau şi fel de fel de sudalme:

— Să-i vărsăm maţele trădătorului... Daţi foc casei!...

Cel huiduit era maiorul Lăcusteanu, care fugise de subt escortă şi se refugiase aci, în casa lui Costache Kretzulescu, unde, înarmat cu o carabină, refuza să se predea, ameninţînd cu moartea pe oricine se apropia. Rezista aşa de cîteva zile. Din cînd în cînd, fie din plictiseală, fie din poftă de a sfida, apărea la fereastră. Atunci, mulţimea de oameni, dintre care unii aşteptaseră ziua întreagă în faţa casei, se înfuria şi îl ameninţa, huiduindu-l cu îndîrjire şi suduindu-l. De altfel şi el, ţanţoş, îi înjura, cu un trivial exces de mimică, pe muteşte, din dosul geamului.

Rosenthal se uită cu un zîmbet amar la Bălcescu:

— Spune, frate, cum de este cu putinţă asta? Kretzulescu e prezidentul magistratului, e frate cu Scarlat, şeful Gvardiei Naţionale, nu? E căuzaş şi el, fruntaş al revoluţiei... Cum de îl găzduieşte pe Lăcusteanu?

Bălcescu ar fi vrut să lovească ceva cu pumnul, de mînie şi dezgust.

— Guvern de neputincioşi... Îşi umezi cu limba buzele arse şi de oboseală, şi de arşiţa zilei: Vezi, frate, că Lăcusteanu şi Costache Kretzulescu sînt rude...

A spus asta cu o vădită silă, fiindcă îşi dădea seama că incapacitatea celor din guvern este agravată şi din pricină că boierii din fruntea mişcării revoluţionare sînt cei mai mulţi rude cu şefii reacţiunii, iar pentru ei revoluţia este un soi de simplă ceartă de familie, în care oamenii se ocărăsc, se şi defăimează, dar se ajută la greu unii pe alţii, îndeobşte pe subt mînă, dar unii şi pe faţă chiar.

A fost nevoie ca la şedinţa de după-amiază, el şi Arăpilă să pună din nou problema arestării şi a judecării

celor trei ofițeri complotiști, ca să se ia în sfîrșit o hotărîre, care tot întîrzia.

Către apusul soarelui, care făcea să scînteieze roșiatic ferestrele caselor de pe partea stîngă, o mînă de gvardiști au năvălit sus, la catul întîi, unde Lăcusteanu, Kretzulescu și familia acestuia se aflau tocmai la masa de seară. Maiorul, încolțit, s-a predat, dar a cerut o birjă cu care să meargă la palat, unde știa că are să fie judecat.

— Am ordin să te duc pe jos, între puști, a răspuns dîrz Zalic, ofițerul care venise cu Gvardia. Era nepotul lui Eliade, și unul dintre ofițerii sinceri revoluționari.

A intervenit însă cu hotărîre Kretzulescu :

— Domnule, îmi place să crez că guvernul nu poate împinge lucrurile la exagerații... Așadar, du-te dumneata de arată guvernului că-l voi duce eu la palat... „Eu" fusese spus cu un sentiment al autorității, categoric.

Ofițerul, intimidat, a cedat deocamdată :

— Foarte bine, domnule, vom merge toți trei într-o birjă.

Însă jos, în uliță, cînd a văzut mulțimea înfuriată, a poruncit birjarului să meargă la pas, iar gvardiștilor să înconjoare degrabă trăsura, cu puștile întoarse spre Lăcusteanu. Era către nouă seara, dar soarele, deși căzuse acum dincolo de case, mai dăinuia încă în cîțiva nourași trandafirii și înalți peste albastrul limpede al amurgului, peste grădinile orașului.

Ajungînd, pe la Hanul Episcopiei, la palat, maiorul a fost condus de-a dreptul într-o odaie păzită cu două sentinele din armată și două din Gvardia Națională la ușă, alături de camera în care era arestat Solomon. Acesta auzind zgomot deschise ușa ; Lăcusteanu îl privi cu aroganța lui obicinuită, căci nu-și da seama de nimic din ce e în jurul lui, ca toate caracterele exclusiv practice, totdeauna orbite de interesele imediate.

— Te credeam plecat peste granită, domnule...

Dar Solomon era de nerecunoscut. Avea o privire rătăcită, mustața îi cădea peste gură și mundirul îi atîrna pe el, desfăcut în față. Glasul îi era răgușit, înecat în salivă :

— M-au înșelat, m-a mințit Bălcescu că îmi dă pașaport... Nu m-au trimis peste granită, cum s-au jurat! M-au adus aci în iad... După ce mitropolitul s-a jurat...

— Și de ce te-ai speriat așa ? Unde-i Odobescu ?

— Ai să vezi de ce... În fiece clipă sentinelele te amenință cu moartea... Răsuflă apoi greu și se lăsă pe un scaun fără spătar, ca de bucătărie.

Maiorul îl privi sanchiu, clătinîndu-și capul fălcos, cu mustața mică răsucită în sus.

— Au, eu, domnule, te-am pus să trădezi epoletul pe care măriile-lor au binevoit să ți-l dea ?

Înțepat, Solomon se trase înlăuntru și îi trînti ușa în nas, cu un dispreț uscat și amărît.

În camera lui, Lăcusteanu nu văzu nici un pat. Întrebă din prag :

— Unde voi dormi ?... Vă rog să-mi spuneți...

În loc de răspuns, un gvardist uriaș, care nu era altul decît Licsandru Hergă, îl sudui de născătoarea cui l-a făcut, spunîndu-i să mai tacă din gură, și-i dădu brînci înăuntru. Peste cîteva clipe, ușa se deschise din nou și apăru în prag celălalt gvardist, un țăran cu cămașa lungă, de pînză albă, groasă, încrețită la mîneci, fără rîuri de arnici. Era încins cu un brîu roșu... Se întoarse spre sentinelă, și mustața mică, neagră i se strîmbă într-un rînjet :

— Ăsta l-a ucis pe frati-miu... Dă cînd îl caut... Și își îndreptă mînios pușca lungă spre pieptul lui Lăcusteanu, care abia avu timp s-o înlăture cu mîna.

— Dumneata ești orînduit să mă păzești afară, nu să intri în cameră, avu el timp să bîiguie totuși năucit.

— Mă, Panaite, nu ăsta l-a ucis pe Mitru, mă. Ăsta nu era acolo cînd s-a tras, îl lămuri Licsandru Hergă.

— Tot vînzător e și el... trebuie să plătească toți. Dezmeticit din aroganța lui, speriat, Lăcusteanu bătu cu pumnii grași în ușă, cerînd să vie numaidecît ofițerul de serviciu.

Cînd apăru un tînăr, încins cu sabie, văzu că era Costache Florescu, cel cu cap mic, sprîncenat și negricios, intrat și el în Gvardie, pe care-l imploră să-l ducă în camera căpitanului Pleșoianu. I se albiseră buzele, și vocea i se muiase ca într-un scîncet.

— Pleșoianu a slujit zece ani în batalionul meu, din Regimentul I. Trebuie să mă apere... Aci voi fi asasinat!

Costache Florescu își încruntă și mai mult sprîncenele, negre și lăsate pe ochi, apoi intră într-o cameră vecină, ca să înfățișeze vreunui șef cererea. Lăcusteanu fu dus peste un ceas în camera lui Pleșoianu, care era acum colonel.

*

Comisia ostășească judecătorească, orînduită să judece pe arestați, fu alcătuită din maiorii Racotă și Mavrocordat și încă patru căpitani, tot noi înaintați în noaptea de 19 iunie, avînd în frunte pe colonelul Pleșoianu. Ei au început ascultările în seara de 26 iunie, cu intenția să sfîrșească în aceeași noapte chiar, căci ziua ar fi fost primejdie să năvălească poporul peste judecători și să-i sfîșie pe cei arestați.

În odăile lor, la capătul sălii lungi, cei trei ofițeri sufereau de asprimea arestului, căci tabacii din Gvardia Națională nu glumeau. Erau opt care făceau de pază cu schimbul, cîte doi. Arestații mai erau și toropiți, răscopți de căldură, căci în această parte, acest adaos spre Cișmigiu al palatului are ceva dintr-o mansardă, dreaptă și înaltă spre biserica Kretzulescu, și care nu se poate vedea bine dinspre curtea cu borne. După ruperea de nori de săptămîna trecută, care înecase pivnițele din tîrg și cocioabele din mahalalele de jos, un soare dogoritor uscase în cîteva zile, cele mai lungi ale anului, noroiul ulițelor nepietruite care erau, acum cînd pe ele treceau caretele și caleștile, înecate în nori de praf; din fericire nu treceau mult în dreapta și în stînga drumului, așa că pulberea nu ajungea pînă la casele din grădini, unde seara era aer curat și răcoare, ca la țară, oricît ar fi fost, ziua, arșița de mare. E adevărat că în dreptul palatului, unde, aflînd de judecată, se adunaseră înainte de apusul soarelui ca la o mie de oameni, nu era praf, căci Podul Mogoșoaiei era podit cu macadam, pe o mică porțiune numai, deoarece nu era decît o experiență edilitară, la care apoi s-a renunțat.

Judecata avea loc într-un salon de la etaj cu vederea spre acea piață interioară ca o curte. Era o odaie mare cu pereții tapetați în galben, cu tulpine și frunze stilizate, roșiatice. Fusese sufrageria mare a palatului. Cele două ferestre aveau draperii sîngerii, drepte, care se ridicau în stînga și în dreapta, de altfel ca toate perdelele palatului, în falduri prinse în ochiuri de șnur auriu. În partea stîngă a sălii se așezase o masă lungă pe un podium improvizat de scînduri, la care luase loc comisia de judecată. Într-un cap al mesei, cu spatele la ferestre, ședea grefierul ședinței, în celălalt capăt, acuzatorul Ciocîrdia. Încăperea era luminată nu numai de candelabrul cel mare de sus, cu patrusprezece lumînări groase de ceară, așezate în două rînduri de brațe, ci și de o lampă cu gaz, născocire oarecum recentă, care-și căuta forma. Cea de pe masă era prea înaltă, cu o umbrelă mică de porțelan, mult deasupra flăcării.

Grefierul a citit, și comisia a ascultat întîi declarațiile martorilor, a generalului Tell, a lui Golescu-Arăpilă și a cinci grade inferioare, despre condițiile în care s-au săvîrșit asasinatele, apoi înainte de miezul nopții au început să se ia în instanță tacrirurile acuzaților.

Odobescu s-a înfăţişat spătos şi foarte dîrz, în uniforma pe care şi-o netezise cu palmele, şi împodobit cu toate ornamentele gradului său. Îi lipsea doar sabia, care îi fusese luată.

După ce grefierul i-a citit depoziţiile martorilor, Pleşoianu, încruntat, cu faţa lui smeadă, uscăţivă, l-a întrebat fără să-l privească, căci nu îi putea suporta privirea de comandant autoritar :

— „Cum te cheamă ?"

— „Numele meu este Ioan Odobescu, ales de popor ministru al Războiului şi recunoscut prin multe decrete ce am primit de la Guvernul provizoriu..."

— „De cîţi ani eşti, de ce naţie şi de care religie ţii ?"

— „Sînt de cincizeci şi cinci de ani, sînt de neam romîn, sînt de legea bisericii răsăritului."

— „Te-ai spovedit, te-ai cuminecat în toţi anii, asemănat sfintelor dogme ?"

— „În toţi anii m-am spovedit şi m-am cuminecat, afară numai de anul acesta."

— „Din care judeţ şi din ce sat sau oraş eşti ?"

— „Sînt născut în oraşul Bucureşti."

— „Însurat eşti ? Ai familie, copii şi ce avere ai, mişcătoare şi nemişcătoare ?"

— „Sînt însurat, am soţie, am copii, am şi avere mişcătoare şi nemişcătoare, atît moştenire de la părinţi, cît şi agonisită şi cumpărată cu strădaniile mele... Am avut totdeauna dobîndite laude de la împărăţiile străine şi de la domnitori."

Soţia lui Odobescu era născută Caracaş, aveau doi copii, dintre care viitorul mare scriitor avea acum paisprezece ani.

— „Guvernul provizoriu, prin decretul nr. 73 din 21 iunie curgător, te-a dat în judecată pentru învinovăţire că dumneata, împreună cu colonelul Solomon şi maiorul Lăcusteanu aţi atacat pe acest Guvern provizoriu, chiar în palatul său, punîndu-l la arest... că aţi

comandat foc asupra palatului şi asupra popòrului suveran... În urma acestora, judecata te întreabă pe dumneata să arăţi care pricină te-a îndemnat către o asemenea faptă a blestemului şi cu cine alţii, afară de pomenitele două feţe ostăşeşti, ai mai fost înţeles şi implicat ? Nu ascunde nimic dacă eşti fiu al Romîniei şi dacă se mai află în inima dumitale vreo scînteie de iubire de patrie. Nu ai a te teme de moarte. Negrul său nume nu va fi scris în condicile Romîniei..."

Înalt, cam ciolănos, cu capul trufaş pe umerii largi şi drepţi, Odobescu asculta nemişcat, parcă absent, cu privirea pironită în gol. Are ochii mari cu sprîncene lungi şi oarecum groase. Fălcile îi sînt late şi cu ghemotoace de muşchi pe maxilar, gura e strînsă energic subt mustaţa castanie, tunsă scurt de tot, de pare ciuntită. Înainte de a răspunde mai tăcu vreo cîteva clipe, ca să-şi verifice în gînd cele ce avea să spuie. Apoi a început să vorbească rar, apăsat, cu un glas care nu se putea înmlădia. Ca să-l vadă mai bine, căci îl stingherea flacăra lămpii, maiorul Mavrocordat atîrnase peste gîtul sticlei şi peste abajur un ziar împăturit în două, aşa încît comisia de judecată era într-o penumbră gălbuie, iar Odobescu era luminat viu de tot, şi toate fireturile şi metalele aurii ale uniformei sclipeau, jucîndu-şi reflexele după mişcările lui, deşi altfel lumina lămpii nu ajungea prea departe, lăsînd restul încăperii într-o lumină de bisericuţă. Capul cu privirea aspră îi rămăsese în umbră neîntrerupt vreme de două ceasuri. Tacrirul său fu o abilă încurcătură, povestind întîmplări de dinainte de 19 iunie, dînd amănunte multe de prisos, mai ales despre răsturnarea de la 11 iunie, care nu era în discuţie. Tîrziu veni iar la acuzaţia care i se aducea, anume că în noaptea de 18 iunie a avut conciliabule secrete, că l-a chemat pe Solomon, că au dat dispoziţii să se dea trupei alese de ei, adică celor două roate, carne şi rachiu. E întrebat de ce a înlocuit sentinelele

din Gvardia Națională, care dublau pe cele din armată la temnița de la Curtea Arsă. Răspunde că n-a avut nici o intenție rea, dar chiar în seara aceea și-a adus aminte că doctorul Vitman i-a spus odată că pentru ca să se combată primejdia de holeră soldații trebuie hrăniți cu carne și să bea puțin rachiu.

A început să se plimbe marțial prin fața comisiei, cu cizmele de cavalerist întoarse peste genunchi. Umbra lui, mărită de lumînările care pîlpîiau, juca uriașă pe pereți.

Judecătorul care făcuse instrucția, Ciocîrdia, îi atrase luarea-aminte că aceasta nu e cuviincios. Colonelul îl fulgeră cu privirea și apoi se opri. Ținea la șold enormul lui coif cu tuiul de coadă de cal întors. Dădu pretinse lămuriri, cu pretinse căutări în memorie, răspunzînd pe larg la întrebările care i se puneau:

— „Am fost la cazarmă ca să inspectez străjile și caraulele; de acolo, mergînd noaptea pe jos, cu d. Solomon, și apropiindu-ne de locuința dumnealui, mi-a zis să poftesc sus ca să vorbim ceva și, suindu-mă, mi-a arătat că are știință, că vin două roate cu d. Plășoianu și cu dorobanții de peste Olt, că trebuie să ne grăbim a întîmpina acest rău, că de vor sosi o să se facă mare tulburare și că o să fim de rîsul lumii, și că aceasta este lucru de întîmpinat, arestuind trei persoane, pe Magheru, Tell și Eliade, și eu i-am răspuns că nu cunosc inimile acestor oameni... dar că cunosc pe d. Bolliac, și acesta are inimă rea și că trebuie arestat."

Se vădea astfel că planurile se încurcau de frica sosirii în București a celor două roate credincioase din Oltenia.

Era tîrziu, trecut de miezul nopții. Dinspre maidanul cel mare, cuprins între biserica Kretzulescu și biserica Brezoianu, unde se va ține a doua zi, duminică, obicinuitul tîrg gospodăresc, au început să cînte neliniștiți cocoșii aduși de cu seară în coșuri cu plasă deasupra,

ori legați perechi de picioare. Lampa fumega și ziarul se arsese în jurul gîtului sticlei. Cele patrusprezece lumînări de ceară de pe brațele candelabrului de sus au ars inegal, de s-au îngroșat cu ceara scursă într-o singură parte, de aceea lumina lor pîlpîie mereu, mișcînd umbrele din încăpere. Judecătorii par obosiți. Au ascultat cu încordare declarațiile colonelului, care de la înființarea armatei romîne, de acum aproape douăzeci de ani, fusese neîncetat, într-o formă ori alta, șeful autoritar al oștirii, ascultat chiar de către domnitori, cu încredere în competența lui și cu respect. De doi ani avea rang echivalent celui de spătar. Începuse de la o vreme să se plimbe iar, gesticulînd scurt și pretențios, dar ei se prefăcură acum că nu mai bagă de seamă.

A fost furios cînd l-a văzut pe Racotă în București. I-a dat ordin să se întoarcă, să iasă înaintea lui Plășoianu și să-i spuie să nu mai înainteze spre București, să se oprească pe loc, cu divizionul său.

— „Racotă mi-a spus că a fost bolnav de holeră și că este slab și că nu poate să meargă. Acest răspuns m-a revoltat."

Evenimentele de la 19 iunie le povestește la fel de încurcat.

A dat poruncă lui Solomon să plece la cazarmă... n-a știut că acesta a dat ordin să se tragă în carne vie. A fost parcă arestat, dar mulțimea striga totuși „ura" cînd îl vedea.

— „M-am suit iarăși sus, cînd m-am pomenit că a venit nevastă-mea cu doi copii ai mei, băieți, în salonul din mijloc, pe lîngă ușa balconului, și mulțimea de norod ce sta în salon a vrut să o ridice și pe dînsa, și eu i-am rugat să lase femeia, că poate să se sperie, iar pe băiatul meu cel mare, Alexandru, am văzut că l-a ridicat...

...Am trecut în odaia din stînga de lîngă salonul din mijloc, am scos șarful și sabia, am aruncat pălăria,

m-am descheiat şi m-am trîntit pe o saltea ce era lîngă fereastra de lîngă uşă..."

A răspuns şi la declaraţiile lui Tell, tăgăduind însă că l-ar fi arestat.

— „Adevărul este că, atunci cînd m-am coborît jos, l-am găsit pe domnul general Tell înconjurat de mai mulţi ofiţeri, din care unii strigau: „Domnule, dumneata n-ai moşie şi cum dispozezi de ale noastre?"

Auzind că Odobescu spune „domnul general Tell", Pleşoianu simţi o uşoară înviorare, o dulce mîngîiere.

Era prima recunoaştere a noilor înaintări.

Cînd îşi dădu seama că a pronunţat termenul „domnul general Tell", Odobescu însă îşi muşcă mustaţa de ciudă. Nu fusese decît un semn de oboseală. După zile de aşteptare în odaia cu salteaua pe jos şi după ore de întrebări şi răspunsuri, realitatea cea nouă îl biruise. Tot prin ceva înnăscut în el: spiritul ostăşesc. Chiar înaintat, aşa cum fusese înaintat, Tell era general, iar faptul începuse să se strecoare în subconştientul unui om deprins să respecte formele militare. Se dezmetici însă dintr-o dată şi-l cuprinse furia. Răsucindu-se în el însuşi îşi întrerupse declaraţia. Văzu din nou în cei din faţa lui nişte subalterni, care altădată tremurau pîndindu-i privirea poruncitoare şi care acum îndrăzneau să-l judece pe el, şeful lor pravilnic! Soldat pînă în măduva oaselor, Odobescu respecta cu sfinţenie însuşirile ostăşeşti, care lui i se păreau de căpetenie: disciplină oarbă la subalterni şi hotărîrea în poruncă la cei ce comandau. Numai în aceste condiţii, cariera ostăşească însemna în ochii lui o valoare. De aceea el vedea cu putinţă o adevărată armată numai sub un regim autoritar, cum era cel autocrat, cunoscut de el. Subt acest regim, soldatul care nu se supunea, ori nu executa o poruncă, era bătut cu vergele pînă la moarte, iar ofiţerul care-şi cunoştea meseria era răsplătit cu cinuri şi avea cîteva uniforme pline de zorzoane, coifuri măreţe, epoleţi de aur, ledunci,

strălucitoare furajere, „şarfuri, lampasuri". Avusese uneori, în armata ţaristă, subt ordinele lui, tot felul de aristocraţi, prinţi şi conţi, care după părerea lui cinsteau prin naşterea lor uniforma şi tagma. Cînd se vedea pe el, fecior de om sărac, poruncind — aşa cum i se întîmplase în armata ţaristă — unor astfel de prinţi şi conţi, care deşi îl ascultau, în orele de serviciu, doar formal, dincolo de cazarmă îl dispreţuiau, fără ca el să bănuiască, Odobescu simţea cariera de soldat ca un vin bun şi o vedea posibilă, cu toată frumuseţea ei, după gustul lui, numai subt un asemenea regim. Ce avea să devie acum această carieră ostăşească într-o lume fără uniforme, fără prinţi, care bat din pinteni la ordine, fără soldaţi care să asculte orbeşte pînă la moarte, o lume care nu mai preţuia o statură falnică şi o privire autoritară? Morala lui, optica lui, estetica lui erau iremediabil jignite; o carieră, aceea de ofiţer, unica în lume, era depreciată ca un dulap de doctorii cînd omul s-a făcut sănătos. Odobescu nu avea imaginaţia ca să-şi închipuie o lume nouă, nu prea ştia multă carte, nu ştia ce cariere strălucite făcuseră generalii Revoluţiei Franceze, era orbit numai de exemplele pe care le cunoscuse el. El semăna într-un fel cu unii dintre foştii lachei ai ministerelor şi palatelor publice ale vechiului regim din Franţa, pe care Revoluţia Franceză îi dezgusta. În loc să se bucure de această revoluţie, care le restituia demnitatea de oameni şi îi făcea cetăţeni şi funcţionari egali cu ceilalţi, ei o urau, căci îşi iubeau meseria de lachei, erau mîndri că îi cunosc toate subtilităţile şi că şi-o exercită cu măiestrie. Îşi dobîndiseră, ziceau ei, postul cu trudă, cu sîrguinţă, cu cinste (ei voiau adică să spună că nu prin favoritism şi şiretlicuri, căci pretindeau că se găsesc şi dintre aceştia). O recepţie reuşită la care ei slujeau, stilaţi, cu lanţul simbolic de gît ca un colan de paftale argintate, în uniforme negre de mătase, arăta şi meritul lor. Cînd au fost siliţi

să deschidă batantele uşilor aurite pentru miniştrii şi demnitarii revoluţionari, chiar cînd aceştia erau îmbrăcaţi elegant ca Robespierre, ei sufereau în demnitatea lor profesională. Puneau aceeaşi conştiinciozitate, dar fără participare sufletească. În timpul liber, ei bîrfeau cu dezgust şi se bucurau de orice zvon duşmănos revoluţiei, în care ei nu vedeau un regim în stare să pună în valoare frumuseţile vieţii de lacheu bine stilat.

Milităros ca mentalitate, Odobescu privea cu oroare îndeosebi revoluţiile în care erau amestecaţi şi militarii de carieră. „Complotul ticălos" — cum îi zicea el — al decembriştilor îi provocase o mare silă, fiindcă fusese iniţiat şi condus de un grup de tineri ofiţeri din garda imperială. Cînd în 1828 avu trecător subt comanda lui un ofiţer cu numele de Muraviov, făcu cercetări îndelungi ca să afle dacă era sau nu rudă cu colonelul Muraviov, cel care comandase regimentul răsculat Cernigov. Nu vrea să aibă de-a face cu astfel de oameni.

Acum tăcea îndelung, iar cei din comisie aşteptau nedumeriţi. Îi privea pe aceşti maiori şi pe acest colonel care nu văzuseră niciodată un cîmp de luptă şi „se autoînaintaseră peste noapte", cum îi socoteau vechii lor camarazi, el care, pornit ca iuncăr cu raniţă, îşi cîştigase în treizeci şi cinci de ani rangul de comandant, cîn cu cîn, fără să sară nici unul, făcînd şi două războaie, cel din 1812 şi cel din 1828, îi măsura cu coada ochiului şi suferea crîncen. Vedea că această revoluţie, după ce îi depreciase cariera şi îi cerea moşia ca s-o dea clăcaşilor, îi ameninţa acum şi libertatea, dacă nu chiar viaţa (căci cu toată declaraţia lui Pleşoianu, cei arestaţi aflaseră că sînt discuţii, în guvern şi în armată, dacă să-i osîndească ori nu la moarte), lui, care nu avea decît o ambiţie, să fie un soldat cinstit, aşa cum cinstit, gîndea el, îşi adunase averea. Duşmanii lui îi atribuiau ambiţia de a rîvni la tron, dar el se simţea numai soldat cinstit. Şi în clipa asta cît era de falnic şi băţos, era şi

profund înduioşat de nedreptatea pe care i-o făcea soarta.

Văzîndu-l că tace, colonelul Pleşoianu îşi potrivi abajurul de hîrtie ca să-i vadă faţa mai bine, căci geamurile se aburiseră parcă de zori, şi îi puse o întrebare la care Odobescu nu se aştepta :

— „Dumneata ai săvîrşit la 15 ale acestei luni iunie, pe Cîmpul Libertăţii, în faţa lui Dumnezeu şi în faţa poporului romîn, sfîntul jurămînt că vei fi credincios patriei, Guvernului provizoriu şi sfintei constituţii. Cum de nu te-a mustrat cugetul cînd ai hotărît să-ţi calci jurămîntul ?"

Umerii trufaşi ai colonelului se încovoiară puţin, gura se strînse pungă subt peticul de mustaţă, ghemotoacele maxilarului se accentuară. Îşi frămîntă cîteva clipe buzele arse şi-şi trecu coiful cel mare de pe şoldul stîng pe cel drept. Vorbi apoi încurcat, găsind greu cuvintele :

— „Am săvîrşit jurămîntul din tot cugetul meu, fiind totdeauna gata a-l îndeplini... iar... am vrut... fapta ce-am săvîrşit-o am socotit-o iarăşi spre binele ţării, măcar că n-am vrut... în ziua aceea vărsarea de sînge s-a făcut fără voia mea şi fără a mea ştiinţă... Nu-poci tăgădui că simt multă mîhnire pentru această nenorocită întîmplare."

Pleşoianu, care îşi lăsase mustaţa, pînă atunci tunsă, să crească mai plină, ca să-şi dea autoritate, şi acum şi-o mîngîia într-una, se întoarse către membrii comisiei, întrebîndu-i dacă vor, la rîndul lor, să pună întrebări acuzatului. Nici unul dintre ei nu a avut de întrebat nimic.

Se întoarse către acuzat şi-i spuse foarte rece :

— „Mulţumesc"...

Odobescu salută milităreşte şi ieşi uşor abătut, cu un pas mai greoi decît atunci cînd intrase. Ultimele minute ale depoziţiei îi lăsaseră în gură un gust coclit, amar.

Licsandru Hergă, care stătuse tot timpul cu puşca sprijinită de pămînt, cîţiva paşi înapoia lui, în dreptul uşii, ieşi după el. Pleşoianu îi strigă să trimită sergentul dejurnă cu mucarniţa ca să stingă candelabrul, căci geamurile se albiseră de-a binelea. Afară începuse o nouă zi. Mavrocordat deschise ferestrele ca să primenească aerul, căci devenise înecăcios din pricina fumului lumînărilor şi al lampei care filase de cîteva ori.

•

Colonelul Solomon fu aproape jalnic. Era încă speriat de nopţile arestului, cu mundirul murdar, prost încheiat. Mustaţa groasă îi era căzută pe obrazul gros şi scofîlcit.

— „Te-ai spovedit, te-ai cuminecat în toţi anii, asemănat sfintelor dogme ale religiei ?"

— „În toţi anii m-am spovedit, adică în anul trecut la oraşul Brăila, la biserica grecească, iar estimp aicea la Bucureşti, în săptămîna brînzei, şi alaltăieri cînd mă aflam la Cernica, la zece ale acesteia, auzind că vine norodul... şi m-am cuminecat."

Solomon aflase că joi după-amiază tabacii şi cu Panait Stoica, descoperind că e ascuns la mînăstirea Cernica, porniseră să-l caute acolo, şi după ei se luase mulţime mare de norod. Paza lui, prinzînd însă de veste din vreme, îl lăsase la rugămintea lui să se împărtăşească şi apoi îl ascunsese în pădure.

— „Unde te-ai născut ? Însurat eşti ? Ai familie, copii ? Ce avere ai mişcătoare sau nemişcătoare şi în ce loc se păstrează ?"

— „M-am născut în satul Pleşoiul, ce-i zice acum Solomoneşti, din judeţul Doljului. Sînt fiu de căpitan, am cincizeci şi doi de ani. Am fost căsătorit, mi-a murit soţia, acum sînt văduv, am copii ; avere am şi mişcătoare şi nemişcătoare..."

Are moşii în trei sate, în districtele Dolj şi Romanaţi.

Îl acuză pe Odobescu că l-a îndemnat, că i-a poruncit.

— „După aceea, după ce am inspectat toată noaptea posturile şi trupele, plecînd pe jos amîndoi pînă în dreptul curţii mele, mi-a zis să mergem sus, să tragă un ciubuc. După ce i s-a dat ciubucul, s-a răsturnat în pat şi a început să-mi zică că guvernul nostru nu se ţine de constituţie şi umblă să ne ia şi moşiile noastre şi să le dea ţăranilor. Întrebîndu-mă dacă soldaţii mai poartă credinţă către mine, i-am spus că la soldaţi tot am credinţă, dar la ofiţeri nu prea...

...După aceea a zis că singuri proprietarii o să dea acest guvern jos, şi de ce să nu facem noi, ostaşii bătrîni, acest folos patriei. I-am răspuns că : «Ce-mi vei porunci ca un şef, eu din porunca d-tale nu ies...» M-a luat de mînă şi a zis : «Prea bine...»"

Pe urmă arătă pregătirile militare pe care le-au făcut. Despre focul în carne vie, pe care l-a poruncit, dă lămuriri, cam surprinzătoare pentru comisie :

— ...„Şi mergînd pe uliţa din dos a palatului, m-am pomenit cu unii din domnii ofiţeri şi mai ales cu căpitan Fărcăşanu strigînd : «Domnule Solomon, pentru ce să fugim ca curvele şi să-l lăsăm pe şeful nostru Odobescu, că poate să-l omoare». I-am zis : «Mergem la cazarmă, că nu-i face nimica». Strigînd Fărcăşanu : «Roata întîi, stai !», aşa, de ruşine, m-am întors şi eu împreună şi, venind pînă la colţ, în ulicioară, ne-am pomenit atacaţi cu pietre şi cu două-trei puşti slobozindu-se după fereastra palatului. În furia aceea, au început şi soldaţii să dea, fără nici o comandă."

Şiret ca un vulpoi, după ce l-a acuzat în repetate rînduri pe Odobescu, după ce a implicat şi pe Fărcăşanu, spre mirarea comisiei, ca s-o facă să şovăie, nu uită să amintească şi faptul că, din ordinul lui Odobescu, chiar

maiorul Mavrocordat, din comisia care-l judecă, a venit cu divizionul de cavalerie la palat.

— „Care aceasta, chiar d. Mavrocordat n-a tăgăduit înaintea judecăţii că din porunca lui Odobescu a venit cu divizionul."

E ora patru dimineaţa. Pe fereastra deschisă vine o boare răcoroasă. A început să forfotească prin curte mulţimea care în timpul nopţii se mai potolise, aţipind. Solomon e dus şi el de Licsandru Hergă afară, în paza sentinelelor.

*

Membrii comisiei sînt foarte obosiţi şi mai ales foarte încurcaţi. Nu ştiu ce hotărîre să dea. N-au nici măcar curajul să întrebe guvernul. Se plimbă prin sala de şedinţe ca să-şi mai dezmorţească picioarele, unii privesc pe fereastră, jos, în curte şi pe Podul Mogoşoaiei, lumea care aşteaptă mereu hotărîrea lor. Sînt rudele celor ucişi şi răniţi. Ar da buzna înlăuntru, buluc, peste comisie, ca să facă ei dreptate, dacă palatul nu ar fi atît de bine păzit.

Sergentul dejurnă, chemat să vie cu mucarniţa să stingă candelabrul, şi care a lăsat numai lampa din dreptul grefierului, îi spune şi el lui Pleşoianu, tare îngrijorat, că mulţimea care a aşteptat toată noaptea în curtea neîngrădită a palatului are gînduri rele. I-ar fi spus unul că toţi cei de jos pîndesc ca, după judecată, cei condamnaţi să fie ucişi pe loc, cînd vor fi duşi prin curte, că ei nu mai aşteaptă ca ucigaşii să fie împuşcaţi. Racotă, nemăsurat de înalt, şi Mavrocordat, care ascultaseră cele spuse de sergent, schimbară îngrijoraţi priviri întrebătoare.

S-a luminat de-a binelea de ziuă cînd e adus maiorul Lăcusteanu. Răspunde cu afectare militărească. E de treizeci şi şase de ani, însurat, are copii, are avere mişcătoare şi nemişcătoare, s-a spovedit în toţi anii regulat. Tacrirul lui nu e prea lung şi seamănă cu el însuşi. Amestec de aroganţă şi sentimentalism declamatoriu.

— ...„La toate acestea mărturisesc cu mîna pe cugetul meu şi în frica mare a lui Dumnezeu că niciodată n-am cugetat rău Guvernului provizoriu, nici preaiubitei noastre patrii, nici sfintei noastre constituţii..."

N-a fost cu trupa cînd s-au tras focurile. Era sosit acasă.

Spune cum a fost arestat, cum a stat la Costache Kretzulescu pînă a fost ridicat şi adus la arest. Pleşoianu îi spune „mulţumesc", şi el salută şi iese, nedumerit că a trecut tacrirul prea repede ; pleacă liniştit însă de vorba lui Pleşoianu, că nu va fi nimeni condamnat la moarte. Oameni ca el cred tot ceea ce le convine.

*

Pe la cinci dimineaţa, cînd prăvăliile se pregătesc să deschidă — eăci nu cunosc repaus nici duminică, decît de la prînz în sus — cei şapte ofiţeri încep deliberările. Au groază să ia orice hotărîre. Încep să se plimbe neliniştiţi prin cameră.

*

Deţinuţii aşteaptă sentinţa chiar pe sala cea lungă care răzbate prin aripa stîngă, adăugată la intrarea dinspre grajduri, pînă în fosta sufragerie a lui Alexandru Ghica, unde dezbate comisia de judecată, cum şi alte uşi de la diferite servicii. Odăile lor de arest sînt la capătul dinspre Brezoianu, dar cei trei aşteaptă la un loc, chiar pe sală, acolo la capătul ei. Sînt păziţi azi de patru sentinele soldaţi şi de patru inşi din Gvardia Naţională, înarmaţi cu puşti militare. Între aceşti paznici sînt acum mereu orînduiţi Licsandru Hergă şi Panait

Stoica. Se hotărîse de altfel, încă mai demult, ca toate gărzile şi toate posturile să fie pe din două, jumătate soldaţi şi jumătate gvardişti, căci o parte din guvern nu avea încredere în oştire, deoarece prea era în mîna ofiţerilor, în genere duşmănoşi revoluţiei şi devotaţi lui Odobescu.

Lăcusteanu nu-şi prea găsea locul. Încercă să-i vorbească lui Odobescu, dar înfăţişarea încă trufaşă a colonelului, comandant autoritar, cu mustaţa tunsă scurt subt nas, cu fălcile tari, cu ochii îngînduraţi, îi tăie curajul. Lăcusteanu era şi el băţos, dar Odobescu îl intimida. Se întoarse spre Solomon, care şedea pe un scaun, cu umerii îngheboşaţi, cu mustaţa căzută, topit de tot. Văzîndu-l atît de prăbuşit, se simţi el tare.

— „Vezi ce păţim dacă...?"

— „Dacă ce?" mormăi polcovnicul.

— „Dacă...", dar aci Lăcusteanu se înmuie. Ar fi vrut să spună: „Dacă nu m-ai lăsat să-i împuşc pe loc pe toţi... Acum ne judecă ei..." Dar văzu umerii de uriaş, mustaţa ca vrabia a lui Licsandru Hergă şi se mulţumi să mormăie ceva neînţeles.

Veni sergentul dejurnă cu patru soldaţi să schimbe sentinelele militare. Veniseră nişte gradaţi noi, de la care fără să vrea Odobescu află, el singur, căci fusese mai aproape şi putuse auzi, că se ţine o şedinţă a guvernului în care se discută chiar acum dacă să li se aplice legea marţială. Nu le mai spuse nimic la ceilalţi doi, care nu auziseră, ca să nu-i mai sperie. Din mormăitura lor, după schimb, cei doi aflară totuşi de mulţimea care îi aştepta afară să-i sfîşie, înainte de a fi împuşcaţi. Lăcusteanu ţîşni furios:

— O să sfîşie pe tat-su şi pe mă-sa! şi făcu un gest obscen.

Omul avea un soi de curaj, care era mai curînd inconştienţă. Nu avea destulă imaginaţie să-şi închipuie ce înseamnă moartea. Nu avea puterea — cum spunea

cîndva un cugetător — s-o privească în faţă, s-o vadă de-a dreptul cum nu se poate privi soarele. Asemenea oameni nu văd obicinuit moartea decît o singură dată, o singură clipă, ultima din viaţa lor. Încrezător în fizicul său, Lăcusteanu se vedea biruind orice împotrivire; era de un optimism scabros, care îi ţinea loc de curaj, nu era o încredere îndreptăţită de mijloacele lui adevărate. Avea sentimentul găunos că „lui" nu i se poate întîmpla asta, că a mai văzut el asemenea „cestii". Se întoarse pe tocurile cizmelor împodobite cu pinteni, sigur de el:

— Ştiu de la Pleşoianu că nu vor osîndi pe nimeni la moarte.

Odobescu, mereu tăcut şi cu privirea încruntată subt sprîncenele mari, întoarse o clipă capul spre el, privindu-l dispreţuitor, căci îl găsea prea agitat şi gălăgios. Ca să-l tulbure puţin, îi spuse brusc, măsurîndu-l sec:

— Şi dacă te-a minţit?

Solomon, care ascultase încremenit şi sfîşiat convorbirea soldaţilor, auzind acum şi pe Odobescu, îşi pierdu din nou capul. Deşi se aştepta abătut la deznodămîntul tragic, neavînd vreo nădejde să scape, orice fapt nou care confirma această aşteptare încă mai năruia ceva în el. Topit, murmură, încît vorbele i se pierdură subt mustaţa întoarsă, amestecată cu barba nerasă de atîtea zile:

— Să ştii că au ordin să ne condamne la moarte... Să ştii că au ordin... Îţi spui eu.

Pe Solomon îl înspăimînta îndeosebi momentul însuşi al morţii violente, izbitura fizică. Altfel avusese pe vremuri, în tinereţe, un fel de curaj, oportunist, e drept — se purta pe atunci fără mustaţă şi cu favurizi după moda ofiţerilor ţarişti — cînd era comandir de panduri, spre Calafat. Avea faima că e foarte descurcăreţ. În clipele grele îşi pierdea însă capul şi asta i se întîmplase şi în ziua de 19 iunie; o prostie, gîndea el acum, pe care o regreta amarnic.

Odobescu rînji privindu-i pe amîndoi, şi fără să spuie o vorbă intră în odaia lui şi se trînti cu faţa în sus, pe salteaua aşternută de-a dreptul pe podea. Fuseseră aci mai înainte două mese de calemgii, scoase acum afară, dar pe perete mai rămăseseră mici afipte, cu „dispoziţiuni", şi o „tarifă", liniată cu creionul, dar scrisă cu cerneală violetă.

Rămase aşa îndelung pe gînduri. Îşi spunea că s-ar putea ca Solomon să aibă totuşi dreptate şi că hotărîrea de a-i împuşca să fie la ceasul acesta luată de către guvern, unde avea atîţia duşmani, peste capul lui Pleşoianu, şi astfel judecata să nu fi fost decît doar o formă de acoperire. Pînă în această zi nu se prea gîndise nici el la moarte, anume. Fire trufaşă, era de un curaj rece şi hotărît, aţîţat de o ambiţie profesională fără margini. Spre deosebire de Lăcusteanu, care fiind prea tînăr în timpul războiului nu luase parte de-a dreptul la nici o luptă, Odobescu înfruntase de multe ori moartea, dar totdeauna laolaltă cu alte sute şi mii, încălzit de urale, de altfel convins mereu că va scăpa. Nici el nu avusese pînă azi reprezentarea nemijlocită a morţii, acum simţea însă că o umbră grea îl învăluie. Aşteptarea asta a sentinţei era din ce în ce mai apăsătoare.

Pe cînd, ţanţoş şi expansiv, Lăcusteanu se consuma în exclamaţii, colonelul Odobescu, tăcut de felul lui, începu să se gîndească adînc, aşa cum nu făcuse niciodată în viaţă pînă azi.

A stat aşa îndelung, îi era parcă teamă să scoată ceasul de aur, dăruit acum zece ani de Alexandru Ghica, ca să vadă cum trece timpul.

Odaia era luminată din plin, căci deşi cînd mijeau zorile era răcoare de-a binelea, acum ziua se vestea strălucitoare şi din nou călduroasă. Începură să se audă strigătele micilor precupeţi care porneau grăbiţi, încărcaţi cu marfă din piaţa vecină, pe uliţele oraşului, şi-şi încercau ca de probă strigătele, înainte de a ocoli spre

Podul Mogoşoaiei. Odobescu le ascultă cu un soi de înmărmurire, parcă le auzea acum întîia dată. Niciodată nu i s-au părut atît de mult lungite, cîntate.

„...Cornuuuri caalde...", răsuna ridicat sus de tot şi apoi răsucit într-un ison jos: „caaldă jiimbla..." „...Peş... peş... peştiliii", striga altul pripit din fundul capului, iar din gîlgîitul strigătului i se ghicea mersul săltat, ca să-i fie mai uşoare în cobiliţe coşurile încărcate.

„...Căimăceluuu... iaurgjuuu...", se auzeau cu un „u" prelung, cam pe-o ureche.

„...Hai cuuu pui graaaşi... puişoriii... Hai cu puişoriii..."

Odobescu simţi cutremurat că viaţa va dura mai departe şi fără el. Din sala de judecată de alături putea veni moartea lui, iar dincolo în uliţă, unde el nu mai avea voie să meargă, se vestea o zi cu soare, fie şi dogorîtor, în care lumea urma să trăiască cu pregătiri la fel ca în fiecare zi, cu noi nădejdi.

Cînd auzi strigătul, cînd legănat pe nas, cînd scurt şi pripit, apoi lung şi întors înfundat, al vînzătorului de cărbuni, zîmbi amar: „...Chioob... chiob-chiob... Cărbooni...", se prăbuşi în el însuşi.

Cine ştie ce femeie va cumpăra cărbuni să puie să-i calce rochia cu volane de dantelă, ca să se ducă la petrecere, astă-seară... azi, cînd el nu ştie dacă va mai apuca apusul soarelui? Începură să-l năpădească părerile de rău. Măcar de şi-ar fi văzut copiii mari. Îi e teamă îndeosebi de Alexandru. Văzîndu-l cum creşte înalt încă de mic, a crezut că o să semene cu el, a şi semănat într-o vreme, pe urmă a început să semene cu maică-sa. A ţinut să-l deprindă de mic cu armele. Să-i dea gustul pentru cariera ostăşească. De la zece ani l-a dat pe mîna tămădăienilor să-l facă vînător pe Bărăgan. Nu e însă ceea ce ar fi vrut el, deşi acum la paisprezece ani e înalt ca unul de şaptesprezece şi frumos peste aşteptări. Pe cîmpia nesfîrşită a Bărăganului nu aleargă după dropii,

tîrîndu-se în genunchi printre spini şi ciulini, cu puşca gata de tras. Îi place doar aşa, să hoinărească în căruţa vînătorilor tot timpul, cu gîndul aiurea. Parcă visează treaz. Noaptea în schimb nu doarme în căruţă, ci culcat în iarbă, alături ; priveşte într-una cerul înstelat şi ascultă cu nesaţ nesfîrşite poveşti vînătoreşti. Aci mai cu seamă seamănă cu maică-sa, cu care se şi simte mai bine. Ea, despre care Odobescu spune mereu că „e plină de isterisme", îl alintă şi-l ţine toată ziua printre fustele muierilor care vin în casă. A devenit răsfăţat şi cu gusturi prea subţiri. Scrie şi poezii, aşa cum poate. După exemplul, legendar în armata rusă, al Suvorovilor, Odobescu ar fi vrut să facă din acest întîi născut al lui un adevărat soldat, deprinzîndu-l de mic cu o viaţă aspră, cu exerciţii şi încercări fizice grele. Ca şi generalul Suvorov-tatăl, el ar fi vrut ca fiul lui să pornească de la cinul cel mai de jos în armată, să nu se ţie seamă că e fiu de comandant şi să-şi cîştige galoanele treptat, pe merit. De la zece ani l-a pus să doarmă pe un pat de scînduri, l-a ţinut zile întregi, cînd greşea ceva, la arest în cameră, numai cu pîine şi apă. Îi dădea porunci pe care el trebuia să le execute, fără să le judece. A suferit nespus cînd a aflat că lumea îl socoate din pricina asta un părinte rău şi neînţelegător, cînd el şi-ar fi dat viaţa ca să poată face din acest băiat, înalt şi frumos, un om, un bărbat în toată puterea cuvîntului. Într-o zi a auzit dintr-o odaie vecină pe acest copil al lui, care acum la paisprezece ani a devenit un băieţoi obraznic, care are toată ziua păreri despre toate, judecîndu-l pe el, pe tatăl lui, luîndu-l în rîs faţă de alţi băieţoi obraznici, făcîndu-l vagmistru împopoţonat cu coif. Acolo după uşă, i s-a înnegrit sufletul de durere. Îl judecă propriul lui copil, îşi spunea abătut. Dacă acum îi pare rău că moare e că nu mai e cu putinţă să-l îndrepte, să-i explice frumuseţea vieţii de soldat. Ştie că aşa sînt copiii pînă la o vîrstă, dar că pe urmă uneori se îndreaptă. Îi curg lacrimile uşor pe obraz, gîndind că ar

fi putut veni o zi în care băiatul lui, devenit un soldat adevărat, să-i cadă la piept cu dragoste şi recunoştinţă, mărturisind că a greşit, spunînd că acum înţelege adevărata frumuseţe a vieţii. Poate că totul s-a sfîrşit. Se cutremură întrebîndu-se ce va deveni acest băiat care va fi prea frumos, prea pofticios, mieratic şi prea răsfăţat de femei, cînd se va trezi orfan şi fără avere, cu proprietăţile răpite de revoluţie. Va deveni un nenorocit, un jucător de cărţi, trăind pe la uşile altora, neajutat de nimeni. Îşi muşcă buzele într-o strîmbătură de durere mută şi simte mai mult de-a lungul nasului, calde, două şiroaie de lacrimi.

Lăcusteanu a apărut în prag, negăsindu-şi nici o clipă locul, şi-i vede ochii tulburi, umezi, lacrimile pe obraji. Îi spune vag, protector :

— Au plîngi, domnule colonel ?... Nu trebuie să-ţi fie teamă... nu va fi nimic.

Colonelul îl fulgeră cu privirea, aşa umedă, şi se răsteşte tăios la el, ca la un servitor :

— Ieşi... închide uşa !

Îl dezgusta acest fanfaron care crede că el, Odobescu, se teme de moarte, altfel decît gîndind la soarta băiatului lui cel mare.

*

Era ziuă de-a binelea cînd veniră din capul celălalt al scării doi tabaci care lucrau la magazia de piei crude şi cu ei un al treilea, un tînăr, de prin viile din deal, care era îmbrăcat jumătate ţărăneşte, cu pieptar negru, iar pe cap, peste chică, purta o pălărie cît roata carului, cu marginile unduite într-o parte şi alta. Se vedea că e tîrgoveţ, căci ţăranii care sărăciseră de la an la an, bătuţi de noile nevoi, ca şi de setea neostoită de aur a boierilor, nu-şi mai puteau cumpăra pălării ; purtau peste pletele, pe care nu prea aveau cu ce să le taie ca lumea, căciuli

de miel făcute de ei înşişi. Pînă la urmă au ajuns toţi la căciuli, iar pletele le-au pierdut mai tîrziu, cînd au început să meargă la oaste.

Tîrgoveţul se apropie de uriaşul cel bălan :

— Nea Licsandre, n-ai terminat cu Gvardia ? Că, uite, noi sîntem gata, plecăm... Dada Licsandra este jos... întreabă ce faci ? Zice că ea nu merge fără dumneata... Da' a adus vin, brînză şi ouă... Peşte găsim la lac, şi raci... Aşa ne-a spus Silică.

— Ce brînză, mă ? Ce ouă ? N-ai luat nici un miel să-l frigem la iarbă verde ? se răsti Hergă la tîrgoveţ.

— Nu se poate, nene, că sîntem în postu lui Sîn Pietru şi e dezlegare numai pentru peşte... E dezlegare, că, deh, e azi duminică.

— Mă, io trebuie să aştept să să termine judecata asta... Să vedem ce facem cu ăştia, şi pă urmă vin şi io, la voi acolo... Vă găsesc pă toţi în grădină.

— Nu în grădină, ne găseşti în vîlcea, la moară, pă drumul Plumbuitei, că vrem să ne scăldăm la scocu morii... Pă urmă mergem să mîncăm în grădină. Stăm acolo toată ziua. Ne găseşti, că sîntem mulţi.

— Bine, mă, duceţi-vă înainte că viu şi io... Cum s-o sfîrşi aci cu ăştia...

Odobescu, care între timp ieşise iar pe sală, simţi din nou un cuţit înfipt în inimă şi-l încercă o ameţeală moale. Mereu se găsea faţă în faţă cu realitatea cea nouă. Oricare dintre gvardiştii ăştia putea să spună : „Viu peste o jumătate de ceas... Viu mai tîrziu, după ce s-o sfîrşi cu ăştia", dar lui asta nu-i era cu putinţă. Pleoapele i se zbîrciră uşor şi peticul de mustaţă i se strîmbă.

Nici n-ajunseră tabacii şi tîrgoveţul la capătul lungii săli, că se pomeniră în faţă cu doi popi, care-i întrebară unde-i canţelaria, căci au fost chemaţi la consistoriu. Oamenii ridicară din umeri, arătînd astfel că habar n-au, şi le indicară pe un ipistat, care tocmai trecea, să-l întrebe pe el. Se închinară apoi cu spaimă şi scuipară într-o

parte. Tîrgoveţul îşi înnodă capul betelor, ca să nu-i meargă rău.

— Ne-au luat dă dimineaţă... N-o să ne priască petrecerea...

Ipistatul care trecea pe acolo le arătă celor doi o uşă la fel cu celelalte.

Erau popi de oraş, cărora li se vedeau cizmele groase de subt anterie de lustrin negru şi aveau cozi care le ieşeau de subt potcap, strîns împletite la ceafă, ca la muieri. Intrară în odaia arătată.

Lăcusteanu, care-i văzuse de departe, îngheţă. Pierit la faţă, se bîlbîi parcă în neştire.

Acum îşi aminti de o întîmplare din ajun pe care nu o pricepuse bine. Pe cînd se afla la Pleşoianu, acesta fu vizitat de Popa Şapcă, venit să-şi ia rămas bun, căci ca să-l îndepărteze din Bucureşti, Neofit îl numise stareţ la mînăstirea Sadova din Dolj.

Întrebase popa, arătînd spre odăile arestaţilor :

— „Ce-aveţi de gînd cu ăştia ?"

— „Păi... ce să facem ? Îi judecăm..."

— „Judecaţi-i, judecaţi-i, mă, şi fiţi fără cruţare. Nu uitaţi cuvîntul *Evangheliei* : cine trage sabia, de sabie va pieri".

Acum văzu cu groază că ar putea să fie altfel decît nădăjduia el.

— Ăştia au venit să ne citească molifta morţilor. Intrînd în odaie se aruncă speriat şi furios pe salteaua de pe podea. Îşi simţea burta moale. Ne-au mînţit... Ne-au osîndit... la moarte.

În clipa asta el pricepu tot. Parcă moartea însăşi îl strîngea de gît. Îşi pierdu capul, şi colţurile gurii i se acoperiră de un soi de spumă albă. Nimic nu mai rămase din semeţia lui de pînă acum. Murmura în neştire : „Copiii mei, copiii mei", simţind abia acum, în mod ciudat, că şi alţi părinţi ar putea avea copii. Acum înţelese că aceşti copii ai lui nu sînt unicii pe lume, cum

credea el, ci sînt la fel cu toţi, că pot rămîne şi ei orfani, că pot fi izbiţi şi ei de nenoroc.

Se ridică şi începu să se zbată ca într-o cuşcă. Apoi, simţindu-şi iar picioarele moi, se trînti din nou pe saltea, murmurînd în neştire :

— Ne-au mînţit... Ne-au înşelat... Ne-au osîndit la moarte...

Odobescu tăcea mereu încruntat. Solomon privea năuc.

•

Judecătorii şovăiau mereu. Deliberau acum de trei ore.

Sînt unii jucători de şah, începători, care văd numai-decît greşeala adversarului şi ştiu precis şi mişcarea pe care trebuie s-o facă. Dacă jocul se complică însă şi trebuie să ştie precis nu numai mişcarea cu care urmează să răspundă, ci şi alte trei-patru mişcări şi contramişcări înainte, atunci nu mai joacă zdravăn şi hotărît, ci şovăie îndelung, gîndindu-se mult timp chiar cînd e vorba de o mişcare vădit bună, temîndu-se că, cine ştie, s-ar putea totuşi să greşească, fiindcă acum văd mai multe posibilităţi ca înainte.

Un astfel de jucător în revoluţie fusese Pleşoianu. Straşnic executant, hotărît şi îndrăzneţ cît timp jocul ei era simplu ; acum cînd el descoperise că lucrurile stau ceva mai complicat, începuse să şovăie. La Izlaz purta doar mustăcioară neagră, din admiraţie pentru colonelul Odobescu ; dar după izbucnirea revoluţiei începuse să poarte o barbă îngustă de tot, de la urechi pe subt maxilare, ca o curea neagră de coif fără coif, ca un carbonar, şi mustaţa plină. Văzuse multe în două săptămîni de revoluţie şi mai vedea acum atîtea întorsături cu putinţă, încît îl tulburau deopotrivă şi Bălcescu, şi Magheru, ba chiar şi Eliade, şi nu mai ştia ce să facă. Devenise mai prevăzător, nu din laşitate, ci din jumătate vedere. Se mai adăuga la toţi membrii comisiei şi duhul camaraderiei,

amintirea vieţii şi a petrecerilor împreună, peste care nu aveau mijloace destule ca să treacă.

Într-un tîrziu, maiorul Mavrocordat spuse că are de făcut o propunere. Se apropie de Pleşoianu, iar în jurul lor se adunară în picioare şi ceilalţi.

— La urma urmelor, noi sîntem o comisie de judecată ostăşească şi nu putem da decît pedepse ostăşeşti. Noi îi vom pedepsi deci numai ca militari. Apoi, îi predăm guvernului să-i judece ca ucigaşi.

Pleşoianu, înalt, cu umeri înguşti, întors pe jumătate, a rămas încremenit cîteva clipe, apoi a răspuns surîzător :

— ...Nu e rău ce propui dumneata. Hai să scriem încheierea.

Se trage iar de mustaţă, se plimbă prin salon, dictează. După ce expune împrejurările, procedura, încheie despre Odobescu :

> — ...*„Să se gonească din slujbă, ştergîndu-se din catastişe numele său, să i se ia toate cinurile şi să se dea subt judecată criminalicească politicească, unde să se judece ca ucigaş...“*

La fel pentru Solomon.

Lăcusteanu scăpă şi mai uşor :

> — ...*„Să se gonească din slujbă, ştergîndu-i-se numele din catastişe...“* (Deci fără să fie predat guvernului ca să-l judece ca ucigaş.)

Iscăliţi : *„Col. Pleşoianu*
Maiori : Racotă şi Mavrocordat
Căpitani : Ciocîrlan, Serghie, Hagiopol, Dumitrescu
Judecător de instrucţie : D. Ciocîrdia“

Cei trei fură aduşi în odaia cea mare, care devenise sala de şedinţe, şi li se citi încheierea Comisiei de judecată. Odobescu intrase îmbătrînit parcă, dar cu o voită

bărbăţie, Solomon cu ochii mistuiţi de nelinişte, iar Lăcusteanu, sleit de spaimă, abia ţinîndu-se pe picioare, parcă nu mai vedea nimic, mai mult mort decît viu. Nu le crezu auzul cînd preşedintele rosti întîia hotărîre, apoi a doua şi a treia. Maiorul nu pricepea că la prînz va fi liber. Totuşi nu fură scoşi din palat decît a doua zi, seara tîrziu, pe din dos. Lăcusteanu fu în zorii zilei acasă între ai lui şi deveni aci din nou ţanţoş şi cu păreri sigure despre toată lumea şi despre tot ce se întîmplă.

*

La zece dimineaţa, în cabinetul lui Tell, de jos, cu ferestrele spre Podul Mogoşoaiei, se putea vedea de la ferestrele de peste drum o discuţie foarte vie. Într-o jumătate de ceas se adunaseră aci, aşteptînd şedinţa anunţată, mai toţi membrii guvernului, aşa cum se hotărîse din ajun, ca să ia cunoştinţă de hotărîrea Comisiei de judecată. Erau, cei mai mulţi, bucuroşi că s-a găsit o astfel de soluţie, căci nu aveau curajul hotărîrilor mari, dar se vede cît de colo că Bălcescu, Arăpilă, Magheru şi chiar Tell sînt nemulţumiţi de hotărîre. Se urcară la zece jumătate toţi sus ca să ia la rîndul lor o hotărîre, căci şeful oştirii propune ca Odobescu şi Solomon să fie transportaţi în altă parte, că nu mai puteau rămîne, o dată achitaţi, la palat şi nici la cazarmă nu puteau fi duşi, fiindcă ar fi putut înrîuri pe ofiţeri. Era neapărat nevoie de o mînăstire cu ziduri întărite, dar şi Mărginenii şi Snagovul erau prea departe pentru o pază care nu putea fi încredinţată decît Gvardiei Naţionale.

Discuţia fu destul de lungă şi tot Tell propuse pînă la urmă mînăstirea Plumbuita, vechea ctitorie a lui Matei Basarab, ca fiind cea mai potrivită în acest scop, fiind şi aproape de capitală şi cu ziduri tari ca de cetate. Deoarece Bălcescu fu împotriva ideii ca un astfel de lăcaş istoric să fie făcut închisoare, discuţia se prelungi încă,

pînă la urmă hotărîndu-se ca şeful Departamentului Trebilor din Lăuntru, Nicolae Golescu, şeful Oştirii, Tell, şi secretarii : Nicolae Bălcescu şi Alecu Golescu să viziteze chiar după-amiază mînăstirea şi numai după aceasta să se vadă ce e de făcut. Se mai hotăra ca Ion Brătianu să plece spre Focşani şi Brăila ca să aducă veşti exacte, căci se tot vorbea că unele trupe străine se pregătesc să treacă graniţa, împotriva revoluţiei. Cu toate că era duminică, şedinţa se prelungi pînă către ceasurile două după prînz.

CEA DE A TREIA DUMINICĂ

De cum auzi hotărîrea Comisiei de judecată, Licsandru Hergă înjură straşnic şi plecă mînios să se răcorească în apa lacului Tei, unde-l aşteptau ai lui, după ce dădu cu grijă în seama lui Panait, rugîndu-l să le ducă la secţia înfiinţată de conducerea Gvardiei Naţionale, chiar la tăbăcăria lor, puşca şi spanga, patroanele şi cureaua de încins. Ziua se încingea tot mai mult, cu cît se apropia vremea prînzului, şi cerul, senin, din albastru se făcea parcă albicios ca sticla. Grăbi să iasă pe la Florească, fiindcă pe drumul obicinuit dinspre Colentina, adică pe Podul Tîrgului din Afară, ar fi ocolit prea mult. Nu era singurul care zorea să iasă din oraş, căci era cea dintîi duminică după Drăgaică, şi din moşi-strămoşi, dacă nu ploua în această zi, bucureştenii ieşeau să se scalde în susul Dîmboviţei şi mai ales în lacurile din partea de miazănoapte şi răsărit a oraşului. Mare şi mic, bărbaţi şi femei, cete-cete, unii încărcaţi cu coşuleţe şi trăişti cu de-ale mîncării, alţii cu un codru de pîine şi puţină brînză într-un ştergar se îndreptau mai ales spre Tei, Imper şi Fundeni, care aveau ochiuri de apă mai limpede, cîte o

bună bucată de maluri fără stufăriș și fără brădiș, nufăriș ori mătăsea broaștei și lintiță.

De cum trecu de răspîntia cu patru cîrciumi așezate în cele patru colțuri ale ei, toate cu umbrar de stuf, așa cum era parcă regula fiecăreia dintre cele douăzeci și ceva de bariere ale orașului, Licsandru Hergă nu mai întîlni trecători, iar casele le-ai fi numărat pe degete, și alea la depărtare mare unele de altele în cîmp, fără nici un copac în apropierea lor. De la o vreme, ocolind, pe șleaul cu făgașuri gloduroase și uscate, gropile cele mari ale cărămidăriilor, întîlni firul de apă al Colenținei care, după ce legase lacul Herăstrăului de lacul Florească, îl lega acum pe acesta de lacul Teilor. Era un fel de șanț cu apă verzuie abia curgătoare, plin din mal în mal, dar nu mai larg de patru-cinci pași, pe care mai-mai l-ar fi putut sări cineva dacă și-ar fi luat avînt. Cum putea pîrîul acesta să facă atîtea lacuri era de mirare. Licsandru avea de mers cu soarele drept în creștet cam o jumătate de ceas de-a lungul apei, lăsînd în urmă doar smocuri de pelin, măselariță și alior. Întîlni un băiețandru numai în cămașă și izmene, jerpelite și soioase și acelea, cu picioarele pline de noroi uscat pînă peste genunchi. Purta în mînă un snop de șerpi de baltă, încă vii, iar în spinare o dăsagă udă plină cu scoici pămîntii și sidefii, mari cît o palmă de voinic.

Lacul Florească, foarte lin în partea dinspre miazăzi, era cunoscut pentru scoicile lui, după cum lacul Teilor era vestit pentru bibanii, caracudele grase și racii lui. Băiatul îl întrebă pe Licsandru dacă vrea să cumpere scoici sau vreun șarpe, dar acesta, cît era el de spătos, se scuturâ cu silă.

— Ia unu, bre nene, că i-am scos dinții, nu mușcă.

Hergă se strîmbă și mai mult de silă și trecu mai departe. De la o vreme fu silit să-și scoată iminei, că pe partea asta poteca trecea prin smîrcuri cu ape verzui. Cît vedeai cu ochii pe dreapta era numai cîmp noduros cu

ciulini, pelin și măselariță, iar din cînd în cînd cîte două-trei clădării de cărămizi tăiate din lut și apoi uscate, cu un fel de găuri sus ca niște ferestruici. Erau cuptoare de ars cărămizi și așteptau să li se dea foc. Altele, roșii și cu strălucîri sticloase în bătaia nemiloasă a soarelui, erau arse gata și așteptau să fie desfăcute. Pe pogoane întregi alte cărămizi, proaspete, abia tăiate, încă umede, erau puse la uscat pe nisip una lîngă alta, în șiruri apropiate și lungi cît vezi cu ochii. Nu se zărea țipenie de om, că era duminică. Aproape de Tei întîlni o cocioabă fără gard, dar înconjurată de cîteva zeci de lujere de floarea-soarelui, al cărei galben proaspăt lupta cu pustiul fierbinte. Găsi cu greu brișca lui fină-su Core, fiindcă toată partea de mal de subt grădină, singurul loc bun de scăldat al Teilor, era un furnicar de lume, care mișuna printre briști și căruțe cu caii deshămați, ori printre grămăjoare de țoale și albituri. În apă se vedeau nenumărați inși bălăcindu-se, împroșcîndu-se unii pe alții. Copii mărișori se alergau ca niște draci, stropind totul în jurul lor, izgoniți cu ocări de femei cînd se apropiau de locul lor de scăldat, care era ceva mai deoparte, deși erau multe care se amestecau și printre bărbați, dar acestea își păstrau toate cămășile de pînză albă pe ele, lipite de trup după ce se udau. Brișca era trasă subt malul ridicat al luncii, adică la vreo sută de pași de malul apei, între alte briști. Toți ai lui erau în apă. Fină-su Core spăla iepele într-un loc spre dreapta, unde mai erau alți douăzeci-treizeci de cai. Licsandru se despuie îndată, zorit să se răcorească, lăsîndu-și hanțele de pe el în brișcă și, acoperindu-și cu mîna lui de uriaș mijlocul trupului, așa cum făceau toți bărbații, alergă în apă. Era atît de înalt și de voinic, că trebuia să meargă adînc, acolo unde alții înotau, ca să-i vie apa pînă la piept. Firește, Damian și Fănică Teică îl văzură de departe și veniră după el. Îi arătară în partea dinspre femei pe Licsandra, care nu știa să înoate, dar era și ea atît de înaltă, că printre unele care înotau îi

ieşeau umerii afară din apă şi-i străluceau obrajii mari şi rumeni în bătaia soarelui. Făpturile lor de uriaşi nu aveau asemănare în furnicarul acesta de oameni goi. O desluşi cu greu pe Ilinca, mai mult după ciuful ei aproape alb, care, fricoasă, se scălda la mal între copii. Cei patru bărbaţi trecură de cinci-şase ori înot lacul lat; pentru asta veniseră aci, că erau sătui de cei treizeci de paşi ai Dîmboviţei lor, unde nu se putea înota mai în voie. Se întoarseră la brişcă răcoriţi, cu o foame de lup. Le găsiră pe Licsandra, Ilinca, Fănica lui Core şi pe Sica, soţia lui Teică, îmbrăcate. Ochiră un tei rotat chiar deasupra malului, de unde puteau zări cu privirea şi brişca, apoi întinseră o pînză pe iarbă pentru masă şi făcură mai deoparte un foc de găteje şi uscături, ca să frigă vreo zece bibani cumpăraţi de Core de la un pescar, care se tocmise cu el din luntre, de pe lac, şi apoi îi adusese la mal. Tot Core ăsta, care era foarte iscusit, fiind cîrciumar, aduse şi unul dintre cele trei clondire cu vin roşu puse la răcit în apă, în stufişul din dreapta. Friptura, pentru că pînă la urmă Core tot făcuse rost de un mieluşel, şi brînza cu ceapă merg bine cu vinul roşu. Un băieţaş, care umbla cu o coşniţă printre cei care se ospătau, le răsturnă pe pînza mesei vreo două ocale de vişini. Fu cu alte cuvinte un prînz de duminică, pentru nişte meşteri tăbăcari, aşa cum erau Licsandru Hergă şi Fănică Teică, că nimeni nu-i întreba ce mănîncă în restul săptămînii. După masă, cei patru bărbaţi istoviţi de o săptămînă de lucru şi de zilele începute de la patru dimineaţa adormiră buştean la umbra răcoroasă a teiului, sforăind sănătos. Femeile se mulţumiră să stea de vorbă, căci nu mai vorbiseră de vreo trei ceasuri şi aveau multe de spus.

*

Cele două caleşti trecînd de Bariera Tîrgului din Afară, căreia tot mai mulţi îi spun şi Bariera Moşilor, de

cînd se ţine acolo marele bîlci pentru pomenirea morţilor şi strămoşilor, cu totul în „Joia Moşilor", „joia cumpărăturilor", au luat-o pe drumul care se face în stînga, adică al Colentinei şi al Urzicenilor, lăsînd în dreapta pe acela al Pantelimonului. Numaidecît au făcut-o iar la stînga, pe lîngă biserica Sfîntu Dumitru, pe un şleau cu făgaşuri de roţi răsfrînte ca opturi lungi peste cîmpul cu iarbă mărunţă, care se îndrepta spre palatul de la Tei. Au trecut pe drumul tăiat printre curtea cea mare şi grădina cu tei lăsată slobodă pentru obşte. Vreo cîteva sute de paşi, acest drum duce de-a lungul lacului, umbrit de sălcii mari, care se încovoaie pînă la faţa aci limpede a apei. Pe dreapta sînt încolăciturile, printre smîrcuri, ale pîrîului, pe care ei le trecură pe un podeţ prin faţa unei mori şi a unei cîrciumi, chiar aci unde firul apei ia naştere din nou. Din lac, un şuvoi gros, care e însuşi pîrîul, după ce trece pe subt pod, cade pe roata morii şi iese dincolo, vijelios, pe talpa unui scoc lat de vreo cinci paşi şi lung poate de douăzeci. De aci se aruncă apoi spumegînd de furie, ca o zăpadă în albia propriu-zis, care îşi începe numaidecît încolăcirile printre smîrcuri, dar şi printre sălcii şi cîteva plute. Zeci şi zeci de bărbaţi, femei şi copii se scaldă anume aici, ca să lupte cu şuvoiul. Numaidecît se zăreşte şi fiinţa albă a mînăstirii Plumbuita, în faţa căreia cele două caleşti se opresc. E către ceasurile şase seara, dar n-a tocat de vecernie, căci soarele e încă sus, iar cei cîţiva călugări se odihnesc la umbra unui stejar în curtea înconjurată, la drum şi pe laturi, de două rînduri de chilii cu ceardacuri, iar în spatele ei, biserica cu turlă scundă se apără cu ziduri groase de cetate. Stareţul, bătrîn şi înalt, cu barba căruntă şi întoarsă subt bărbie, a ieşit înaintea boierilor primind cu smerenie prefăcută poftirea lui Tell.

— Binecuvîntează, părinte.

Cînd află că sînt membri ai Guvernului vremelnicesc, îşi pierde capul cu totul şi porunceşte arhondarului cafele

și dulcețuri. Îi vede pe toți patru vorbind între ei fără înțeles pentru el și urcîndu-se unul după altul, pe scările mîncate de putregaiuri, spre pridvorul care înconjoară chiliile de sus. Pînă la urmă se pare că au ales aripa stîngă și dau poruncă să se lase acolo slobode cinci odăi mai mari, una pentru Odobescu, una pentru Solomon și alte trei în stînga și în dreapta pentru comanda de pază a Gvardiei Naționale. După asta, vizitează și biserica fără pridvor, cu intrarea îngustă, cu puține ferestre înguste și ele, unde starețul le dă lămuriri și le arată subt lespezi mici mormintele lui Vlad și al domniței Ilina, fiii lui Mihnea-vodă, nepoții ctitorei Ecaterina și a soțului ei Alexandru. Le arată și un jilț de piatră, dăltuit în stele așezate una peste alta, cu lei mici, stîngaci, cu cozile întoarse pînă la coamă, spunîndu-le că a fost scaunul domnesc. Alecu Golescu își arată părerea de rău că pînă la urmă Bălcescu nu a putut veni cu ei ; el care ar fi ascultat cu interes explicațiile starețului și poate ar fi citit și inscripțiile de pe lespezi.

Adevărul este că Bălcescu nu se învoise în ruptul capului ca mînăstirea să devie loc de închisoare, ca să nu se strice astfel încă o urmă a trecutului, de aceea pînă la urmă pretextă că este prins cu o scrisoare cifrată către Iancu Ghica la Constantinopol și se lipsi de această vizită.

Între zidurile groase, la umbra stejarilor din curte e răcoare și musafirii întîrzie la dulcețuri cu apă rece și cafele.

*

Cei trei tabaci și Core crîșmarul s-au deșteptat după cîteva ceasuri de somn sănătos, s-au întins să le trosnească oasele, și acum au iar poftă să se scalde și să înoate. Licsandra însă vrea să se răcorească neapărat la scocul morii și izbutește pînă la urmă să o înduplece pe Ilinca să meargă cu ea, în timp ce Sica, nevasta lui Teică, va

rămîne să păzească brișca și îmbrăcămintea celor care se scaldă.

Sînt aci ca la șaizeci-șaptezeci de bărbați, femei și copii, care intră pînă subt boltița de blăni groase și putrede a morii, ca să primească drept în piept ori în spate trîmba puternică de apă, ce cade vijelioasă, cu o putere de cascadă. Se țin unul de altul cinci-șase, cît îngăduie lățimea scocului, și încearcă să lupte voinicește cu vîltoarea. Mult nu poate să țină nimeni și totdeauna unul din lanț slăbește, iar apa-l fură, trăgîndu-i după el și pe ceilalți, care se lasă chiuind în voia șuvoiului peste patul de mușchi verde mătăsos al scocului. Au grijă, cei din dreapta, ca așa, din zbor, să împingă cu mîna în ulucul scocului cam pe la mijloc, în dreptul unei rupturi, care le-ar putea scrijela pulpele. Sînt duși ca vîntul cei cam șaizeci de pași cît ține patul cu uluci și pe urmă sînt zvîrliți într-o bulboană înspumată, care se răsucește în loc. Unii se trezesc de acolo drept pe malul pîrîului, dar mulți nimeresc și subt podul scocului, de unde ies dacă-și țin bine răsuflarea, apucîndu-se de stîlpii lucioși de pe care cam lunecă mîinile, din pricina mușchiului verde.

Licsandrei îi plăcea să înfrunte cu un fel de furie puterea trîmbei de apă de subt boltița asta, de la scocul morii Ghiculeștilor ; o măgulea că-i poate ține piept mai mult chiar decît bărbații care încercau această ispravă. Înverșunată, era stîrnită în ea pofta de a birui a unei sălbăticiuni întărîtate. Își încleșta tot trupul în viscolul vîrtejului, iar cînd, în sfîrșit, era învinsă, smulsă din propteala mîinilor și a picioarelor cu pulpe groase și tîrîtă vijelios pe podul verde al scocului, chiuia ca o nebună, luîndu-se la întrecere cu vuietul asurzitor al apei, care scăpa din stăvilar... Cu o mînă își ținea cămașa de pînză albă care se împletea cu șuvoiul înzăpezit de spumă pe coapsele mari, iar cu alta și-o apăsa pe pieptul voinic și se lăsa astfel dusă, îmbătată de iuțeala apei, arătîndu-și dinții albi și strălucitori. Nu se mai sinchisea că i se

udaseră pletele bălaie, care începeau stufoase de deasupra frunții cam înguste și care i se deznodaseră pe jumătate, toată făptura ei sclipind de picăturile de apă ale învolburării, mai ales obrajii lați și rumeni... Se prăbușea în bulboană, luptînd să cadă, cît de cît, în picioare; izbutea mai mult decît ceilalți și pe urmă ieșea din matca pîrîului, alerga cu cămașa udă lipită de trupul ei uriaș, zburdînd ca o cîrlană. Îmbrîncea tot ce întîlnea în cale, bărbați sau copii, bruftuind ca un grenadir, și iar își făcea loc subt bolnița scoculuí. Acum o cunoșteau mai toți, chiar și ăi mai arțăgoși mardeiași din Tei, vestiți între cei vestiți, și se fereau din calea ei.

— Măi, asta-i nevasta lui Licsandru tabacu, feriți-vă, mă, că iese lată rău... și dăm dă dracu cu el... Nu mai țineți minte ce a fost cînd ne-am bătutără cu el?

În vara trecută, tot aci la Tei, la cîrciuma de lîngă moară, Licsandru Hergă se pomenise înconjurat de vreo șapte inși, dintre care unul, Tebeică, fălcos ca un cîine cîrn, tartorul Teilor, toți cu ciomege în mîini și cuțite pe dedesubt. I-a snopit însă pe toți șapte în bătaie, nedîndu-le timp și nici putință de a ajunge la cuțite, că-i smulsese ălui dintîi ciomagul din mînă. I-a lăsat mai mult morți decît vii. Pînă a doua zi vestea făcuse înconjurul barierelor. Ceea ce speriase mai mult nu era atît puterea cumplită a lui Licsandru Hergă ăsta, cît faptul că părea de fier cînd era lovit... Se rupeau ciomegele în spinarea și în ceafa lui și el n-avea nici pe dracu... Spaima de el răspîndise și spaima de tabaci îndeobște.

Ilinca, bălaie ca un miel, stătea zgribulită, în cămașa udă, pe mal, lîngă grămăjoara fustelor și a papucilor. Nu mai îndrăznea să intre în apă, căci uneori șuvoiul smulgea cămașa de pe femei și atunci, acoperindu-și cu o mînă mijlocul trupului, erau nevoite să o prindă cu cealaltă cum puteau, pînă nu zbura toată în vijelia înspumată, și astfel în goana apei o lipeau pe ele la întîmplare.

— Hai, fă, să te ții dă mine, că te duc io în spate, o îndemna Licsandra cu fața ei bălană, cîrnă și cu gura mare strălucind de picături de rouă.

— Nu pot, dadă Licsandră, răspundea fata cu ciuful părului ca un caier de lînă ud și ochii vineți. Nu pot, că zboară cămașa dă pă mine și mi-e rușine dă mor dă bărbați.

— Dă ce să-ți fie rușine, fă...? Ce, alea dîm neamu lor n-au și ele? Hai, nu fi proastă, că apa asta nu e ca Dîmbovița dă la noi, dă miroase a argăseală...

O lua mai mult fără voia ei, și fata, gingașă și subțirică, se zbătea ca un miel alb la subsuoara năstrușnicei de Licsandra.

* * *

Dinspre mînăstire veneau una după alta cele două caleți, la pas, ca să nu facă praf cea din față celei din urmă. Soarele, cu razele acum vădite, se lăsa departe spre pădurea neagră a Bănesei și, în slava asfințitului, lumina începuse să se daurească.

Se pregătea lin peste cîmpul bogat înverzit, ici-colo cu clăițe de snopi, peste lac și zăvoaie, boarea înserării.

La vreo două sute de pași înspre lac și oraș, peste meandrele pîrîului, printre pîlcurile de sălcii și teii lui rotați, ferestrele palatului, înălțat pe o terasă în partea asta, răspunzîndu-și cu acoperișul zincat al bisericii de alături, răsfrîngeau razele tari ale unui început de apus.

Nicolae Golescu, care era în caleașca din față cu fratele său Ștefan, scoase un ceasornic de aur cu două capace, bogat înflorate acolo în Elveția cu stiloul de gravat, apăsă pe bumbul resortului, și cel de deasupra se deschise, arătînd miezul alb al unui cadran european. Toți cei patru frați aveau ceasornice la fel și le purtau cu pietate, căci le fuseseră dăruite de tatăl lor, cînd erau în pension la Geneva.

— Mai avem un ceas şi mai bine pînă cînd o să se întunece, dar aci a şi început să se răcorească!... Şi, văzînd că Ştefan e cu privirea întoarsă prelung spre palatul ale cărui ferestre şi acoperişuri de zinc scînteiau în razele apusului, îi spuse ca şi cum şi-ar fi adus aminte: Ştii că la palat se fac pregătiri pentru masă mare? Mi-a spus cineva că astă-seară Maria Doamna are un dineu cu musafiri politici.

— Ce dineu? întrebă Ştefan. Nu ştii că la ea de obicei este lume poftită la masă, mai ales acum vara, căci pe terasa aia a lor — şi arătă cu privirea terasa din spatele palatului dinspre pîrîu, căci faţada era spre lac — e răcoare şi plăcut seara.

— Nu, astă-seară e cu totul altceva. Aristocraţia noastră vrea să se înţeleagă cu marea negustorime... Prin Ion Cîmpineanu, Ghiculeştii i-au chemat la palat, aci, pe Rudi Pavlicioni, pe Hagi Curti şi pe Dobrovici.

— De unde ştii, Roşculiţă?! se miră fratele mai mare.

— Cum de unde ştiu? Nu sînt ministru al Trebilor din Lăuntru? Crezi că numai Iancu Manu avea oamenii lui? (*„Ses informateurs“* [1], căci vorbeau ca de obicei între ei franţuzeşte.) Izbucni într-un rîs copilăros cel întrebat, de-i tremura bărbuţa, acum mai mult sură decît roşie.

— Ţi-ai angajat şi tu spionii tăi? Pe faţa cu barbă, mică şi ea, a lui Ştefan Golescu se putea citi o mirare de om cumsecade ce era.

— Nu, sînt tot ăi de pe vremea lui... au şi acum nevoie de bani... Oameni despre care unii zic că sînt din lumea bună... Ascultă, n-ai să crezi... Ştii cine e printre ei? Întîrzie, pentru ca să-i aţîţe interesul. Cineva chiar din familia Mariei Doamna... Şi-i spuse un nume care-l înmărmuri pe frate-său şi care era în acelaşi timp al unui pătimaş jucător de cărţi.

[1] Informatorii săi.

Maria Doamna, cum îşi zicea şi îi zicea toată lumea, nu fusese chiar doamnă a Ţării Romîneşti, căci după vreo optsprezece ani de căsătorie cu marele vornic Grigore Ghica, în care timp îi dăduse şase feciori, acesta în 1821 îi căută pricină şi izbuti să divorţeze de ea şi să o silească să plece, dar luîndu-şi cu ea pe toţi cei şase fii ai ei la Braşov... Asta cu un an înainte ca el să ajungă domnul Ţării Romîneşti. Şi aşa prin străinătăţi a pribegit ea cît a domnit Grigore Ghica, şapte ani şi încă şapte, pînă cînd el a murit. Divorţase de ea ca să se însoare cu o fată, Eufrosina Săvescu, cu patruzeci de ani mai tînără decît el. Deci doamnă cu adevărat, deşi mamă a şase beizadele, nu fusese Maria Doamna... Dar domniţă fusese, fiindcă era fata lui Hangherliu şi viaţa se arătase cumplită cu ea, căci îi fusese dat să audă strigătele tatălui său, pe cînd era sugrumat în iatacul lui cu frînghia, de un harap mare, buzat, şi fusese apoi silită de acelaşi harap să privească împreună cu mama şi sora ei, pus pe tavă, capul retezat al părintelui ei... Toate acestea erau însă trecute, acum Maria Doamna avea şaizeci şi nouă de ani, locuia de mai bine de doisprezece ani în palatul de la Tei şi acolo primea necontenit musafiri, fiind ea însăşi foarte vorbăreaţă, plăcîndu-i să bîrfească şi gustînd cu plăcere clevetirile şi şampania franţuzească. Toţi cei şase fii ai ei trăiau, dar cam certaţi între ei.

— N-aş fi crezut niciodată! murmură după un timp, mereu uimit, Ştefan Golescu. N-aş fi crezut că o odraslă domnească ar putea să se dedea la una ca asta, să fie plătit de Agie.

— Ce vrei? Patima jocului de cărţi... Şi am să-ţi mai spui şi... nu sfîrşi vorba, căci rămase cu ochii întorşi spre pîrîu.

Ştefan cercetă cu privirea să vadă la ce se uită ţintă frate-său şi rămase şi el la fel.

Licsandra, uriaşă în goliciunea ei copleşitoare, alerga dincoace de vîltoarea scocului să-şi prindă cămaşa pe

care i-o smulsese trîmba de apă, căci căzînd adînc în bulboană, o pierduse cîteva clipe din vedere... Cînd o zărise apoi, era departe, iar șuvoiul încă puternic i-o ducea și mai departe. Astfel alerga, oarecum înspre cele două caleşti, în apă pînă la genunchi. Trupul ei bălan auriu aduna lumina care dădea un soi de gingăşie limpede unduirilor de gutuie ale sînilor voinici și coapselor prea pline.

— Ştefane... n-am văzut niciodată o femeie atît de tînără și atît de invoaltă. Ți-aduci aminte de *Toilette der Venus* a lui Rubens[1], de la muzeul din Viena? Uită-te la ea și spune-mi dacă nu seamănă cu Venus!

Licsandra, care cu gîndul la cămaşa luată de apă nici nu băgase de seamă că vin cele două caleşti, încerca acum s-o îmbrace. Cămaşa fiind udă se împiedica ba de umeri, ba de sîni, și nu vrea să treacă de şoldurile atît de robuste. Era acum cu spatele la ei, și soarele culcat pe zare o lumina toată ca trimis dintr-o oglindă.

Ştefan, care întîrzia mereu răspunsul, întări în cele din urmă părerea fratelui său:

— Roşculiță, e întocmai spatele acela uriaș al Venerei.

Flăcăi tomnatici, cei doi feciori mai vîrstnici ai lui Dinicu Golescu erau la fel de muieratici ca și părinții lor și cunoscuseră atît de mult femeile, că tot amînau mereu să se însoare, spre amărăciunea Zincăi Golescu, care se vedea mamă a patru bărbați straşnici, dar fără o noră în casă, fiindcă nici ceilalți doi nu păreau să se grăbească. Casa era goală de cînd fata, Felicia, se măritase cu un Racoviță, ispravnic la Craiova.

În sfîrșit Licsandra izbuti să-și tragă pe poale cămaşa udă și se îndreptă iar în fugă spre scocul morii.

Caleașca din urmă oprise cu cîteva clipe întîrziere, așa că acum se găseau alăturate. Nicolae Golescu îl

[1] *Peter Paul Rubens* (1577—1640) — celebru pictor flamand, autorul a peste 2.300 de tablouri reprezentînd: portrete, peisaje, scene biblice, istorice, de familie, de vînătoare etc.

întrebă de-a dreptul pe Arăpilă, care rămăsese mereu nemișcat:

— Ți-a plăcut, Alecule, zeitatea asta a mahalalei? Nu ți s-a părut că seamănă cu femeile lui Rubens?

Alecu Golescu nu răspunse, nu pentru că nu i-ar fi plăcut, ci tocmai fiindcă era prea tulburat. Atunci Nicolae Golescu îl întrebă pe Tell:

— Ce zici, generale, dumitale ți-a plăcut?

Omul își ciupi bărbuța și clătină din cap, semn că nu i-a plăcut. Foarte înalt el însuși, Tell găsea farmec numai femeilor mici și vioaie, tocmai dimpotrivă cu firea lui posacă; le căuta mai ales pe cele care păreau și deștepte și-l dominau pe el, care era și cam greoi la minte.

Alecu Golescu se gîndi o clipă să se dea jos din caleașcă și să încerce să afle cine era tînăra femeie. El nu o vedea ca pe Venusa lascivă a lui Rubens, ci se gîndise, cînd fusese întrebat, că seamănă, dacă e vorba de pictură, mai mult cu o *Evă* de Michelangello[1], bălaie. Străfunduri nelămurite se tulburară încă și mai mult în ființa lui.

Trăsurile porniră mai departe la pas și ocoliră pe podețul de la moară.

— Te gîndești mereu la fata aceea? îl întrebă Tell, punîndu-i mîna pe genunchi, pe cînd mergeau de-a lungul lacului cu apele limpezite și luminate de soarele domolit.

Ochii mari și negri ai acestui vlăstar din Goleşti, cu fața arămie ca de indian, căreia barba retezată drept îi dădea un aspect dreptunghiular, rămîneau mereu îndepărtați. Îi venea greu să vorbească, simțea că nu are putere să spună întocmai ce are de spus și pe urmă gîndurile i se păreau prea delicate, prea intime. Cînd înțelese în sfîrșit că nu va scoborî din trăsură ca să afle cine e, că

[1] *Michelangello Buonarati* (1475—1564) — sculptor, arhitect, pictor și inginer italian, unul dintre cei mai mari artiști ai Renașterii.

nu se va mai întîlni cu ea poate niciodată, răspunse încrucișînd brațele pe piept :

— Cu astfel de fete sănătoase ar trebui să se însoare cei mai mulți dintre boierii noștri, dacă vor să fie din nou oameni adevărați... Numai întorcîndu-se la obîrșia sa în popor, boierimea noastră va cunoaște omenia și va fi iar folositoare.

Tell îl întrebă uluit :

— Ai lua de nevastă o asemenea fată ? Și știind și el de ciudățenia preferințelor amoroase, adăugă cu un soi de cordialitate : Poate unde ești dumneata atît de negricios și ea atît de bălană.

Alecu Golescu zîmbi și el acestui gînd :

— Să știi că dacă o mai întîlnesc o dată, o întreb dacă vrea să mă ia de bărbat.

— Oprește caleașca și întreab-o.

— Nu... Trebuie să lăsăm cuvînt și soartei. Și nu mai spuse nimic, privind malul, mai înalt, de subt grădină, unde lumea se cam rărise și de unde plecaseră cele mai multe briști și căruțe. Nu știa că brișca, largă și cu leasă de nuiele pe care o privea chiar acum, era aceea cu care va pleca acasă femeia plăcută și goală, pe care o scălda lumina soarelui.

Tell, nedumerit mereu că Alecu Golescu ar putea să ia de nevastă o asemenea fată din popor, se întoarse din ocolul gîndului :

— Te-ai întrebat ce ar zice părintele dumitale dacă i-ai spune că vrei să te însori cu o fată dintre mărginașii Bucureștilor... ? O asemenea fată, nora marelui logofăt Iordache Golescu ?

— Nu ar zice nimic... Și pe el l-am auzit spunînd adesea că boierimea ar trebui să-și împrospăteze sîngele luînd soții din popor. Dar el vrea asta tocmai pentru regenerarea și păstrarea mai departe a sevei boierești... Cînd l-am văzut ultima dată s-a arătat îndurerat că am desființat rangurile boierești... „Voi trebuie să ridicați

poporul la voi, să-l înstăriți, să-i dați poftă să cîștige și el pe merit ranguri boierești, nu să vă coborîți voi la ei, să fiți la fel cu cei de rînd..."

Strălucitul cărturar, în vîrstă acum de optzeci de ani și bolnav, suferea că șapte Golești, dintre care trei, feciorii lui (ceilalți frați ai lui Arăpilă fiind unul maior în armată și altul administrator la Brăila), erau printre fruntașii unei revoluții care voia să știrbească proprietatea.

Lacul rămase în urmă și acum începu pe dreapta grădina care era încă plină de lume, căci prin diata lui, Grigore Ghica-voievod o lăsase spre folosința obștească. Pe stînga începea grilajul palatului. La intrare, pe doi pilaștri de piatră, doi vulturi sculptați încercau să-și ia zborul. Chiar din mersul la pas al trăsurii se putea citi pe unul dintre pilaștri inscripția : *„Zidit a fost din temelie acest Palat Domnesc, de către Voievodul Grigore Ghica, Domn al Țării Rominești, pe moșia domnească Colentina, în anul Mîntuirii 1822.*

Alături chiar durase totodată și o biserică, bine înzestrată.

Ca la o sută de pași în fundul curții ca o pajiște, este o clădire cu etaj, mare și simplă, toată albă, după moda rusească din vremea lui Alexandru I, adică inspirată de stilul așa-zis „neoclasic". Un corp în mijloc, care nu are fronton, este cuprins între două aripi care au în schimb fiecare cîte un fronton triunghiular. Corpul central are patru ferestre mari arcuite sus, iar în mijloc o ușă-fereastră la fel arcuită sus, care dă într-un urît balcon de tier. Fiecare aripă are și ea la etaj cîte trei ferestre tot mari și arcuite sus. Registrul de jos, corespunzător parterului, are ferestre mai mici, dreptunghiulare, și este despărțit de cel de sus printr-un brîu de stuc ca o ghirlandă. Totul este simplu și armonios, mai ales că urîțenia balconului și a leilor de piatră de la scara mică a intrării este răsplătită printr-o frumoasă friză în relief, lată de

un cot, care aleargă pe subt streaşina mică. Hora faunilor şi a nimfelor, cu cununi de lauri, poate fi deslușită de la drum numai de cine a mai văzut-o o dată.

La poartă se văd de pază doi soldaţi. Sînt din grupa trimisă sîmbăta trecută de Voinescu I la cererea lui Nicolae Golescu. Se vede că postul nu a fost încă retras.

Locurile umbrite se înnegurează tot mai mult, în timp ce razele soarelui, acum aproape lungite pe pămînt, se răsfrîng tare în ferestrele şi acoperişul bisericii palatului şi în cele două-trei cocioabe care se văd în împrejurime. Caii iuţesc pasul şi caleştile trec treptat de valurile de lume care se întoarce în oraş, revărsată peste cîmp.

*

La întoarcere oamenii aveau obiceiul să se oprească la cîrciumile care le erau cu socoteală negustorească aşezate în cale pe la barierile şi intrările în oraş. Asta făcură foarte mulţi şi de data asta. Mai toate cu umbrar şi împodobite cu frunziş verde, subt care erau mese ţărăneşti, cu bătătura din faţa lor stropită des, aceste cîrciumi sileau omul să se scotocească în fundul pungii şi să facă cinste aşa cum cerea obiceiul, ori numai să-şi facă cheful. La mesele îndesate unele într-altele se adăugau mereu altele pînă în mijlocul răspîntiei — căci mai toate cîrciumile erau la răscruce de drumuri — pentru cei ce aşteptau în picioare ameţiţi de mirosul de cîrnaţi şi de frigărui. În mijlocul tarafului de lăutari, cel care-i zicea din gură trebuia să aibă glas, nu glumă, ca să răcnească peste toată lumea asta jalea cîntecului sau tîlcul lui amoros. Şi de astă dată oamenii, cei care nu erau fără leţcaie în buzunare, fireşte îşi făcură cheful. Dar către nouă şi jumătate, zece seara se răspîndi din gură în gură un zvon neliniştitor : vin oşti străine asupra Bucureştilor. Oamenii se întunecau la faţă ; treceau de la o masă la alta, întrebîndu-se, căutînd sfat.

Într-un pătrar de ceas, cele mai multe mese rămaseră goale, flăcăii cu fote verzi care slujeau se uitau unii la alţii speriaţi şi ei, iar lăutarii cîntau a pustiu. Oamenii se grăbeau neliniştiţi spre casă. Chiar cei care nu credeau, care se lăudau că ei nu cred toate prostiile şi îşi turnau mereu în pahar, începuseră să se ia de gînduri, să se cam îndoiască. Aproape fiecare casă de pe uliţele cele mari avea o laviţă la poartă şi toate laviţele acum erau înţesate, căci toţi ieşiseră pînă în drum să afle veşti noi de la trecători. Mulţi porniseră spre inima oraşului în cete să iscodească mai de aproape cum stau lucrurile. Mai cu seamă în piaţa cu borne şi lanţuri groase de fier din faţa Palatului Administrativ, în dreptul ferestrelor multe, luminate toate, aştepta mulţime mare de tîrgoveţi şi printre ei, amestecaţi cu toţi vînzătorii umblători, cu marfa în spate ori în tablalele atîrnate de gît, cu doniţa răcoritoare în mînă, erau foarte mulţi negustori speriaţi rău. Cînd venea huruind pe macadam vreo trăsură ori vreo caretă, toţi se întindeau spre ea, cu nădejdea că vor afla ceva. Dar cei din caretă ori trăsură, speriaţi şi ei, dădeau buzna în palat, îngrijoraţi, fiindu-le parcă frică să vorbească. Către zece seara sosi în goană un lipean călare, prăfuit tot, pînă şi pe sprîncene şi mustăţi. Mai mult se zvîrli de pe cal, dar oamenii tot putură să afle. Venea de la Brăila. Veşti proaste. Turcii fac mari pregătiri şi ei să treacă Dunărea.

Se ştia că o bună parte din miniştri s-au adunat şi deliberează în sala de la catul de sus.

Oamenii din piaţă vedeau doar umbre mişcîndu-se prin dreptul ferestrelor luminate şi se întrebau plini de neliniște ce hotărîri se vor lua.

La palatul de la Colentina, la palatul Doamnei cum i se spunea mai obicinuit, vestea intrării în ţară a armatelor străine va fi adusă după nouă seara de către vornicul Nicolae Băleanu, pe cînd, după ce luaseră aperitivele în

micul pavilion de zid cu coloane dorice, musafirii se aşezaseră la masa pusă pe terasă, masa strălucitoare cu olandă albă, porţelan de Saxa, pahare de cristal de Boemia şi tacîmuri de argint pentru şaisprezece persoane.

Cerul era limpede, şi, cum nu era lună, se umpluse repede de o spuză de stele, care din argintii şi palide se prefăceau treptat în ţinte de foc. Adia o boare atît de răcoroasă dinspre lac şi grădina cu tei, unii întîrziaţi în floare, că în scurtă vreme elegantele cucoane îşi puseseră fişiuri de voal pe umerii goi. Mai tîrziu aveau să le prindă bine şi împotriva ţînţarilor, căci nu puteau să-i ardă pe toţi cele patru sfeşnice mari de bronz cu cîte cinci lumînări roze.

Maria Doamna îşi punea de obicei un şal uşor de damasc albăstriu, cu dungi albastre, pe umeri şi purta peste părul cărunt o boneţică de fular franţuzesc cu panglică vineţie pe subt obrajii uscaţi.

Se aflau la masă şapte femei şi opt bărbaţi, cei mai mulţi din familia Ghica. Erau, firește, o parte numai din membrii acestei familii foarte numeroase, parte ieşită din cele două căsătorii ale marelui ban Dumitrache Ghica (fratele voievodului Grigore Ghica, cel decapitat de turci la Iaşi în 1775, fiindcă se împotrivise cedării de către diplomaţia otomană a mormîntului lui Ştefan cel Mare către austrieci); douăzeci şi patru de copii avusese marele ban care a trăit nouăzeci de ani şi, firește, asta făcuse ca unii încă în leagăn să fie fraţi şi surori cu bunici încărunţite. În a doua generaţie, mai ales prin complicaţia încuscrirolor, încurcăturile erau şi mai mari. Alexandrina, fata de opt ani a Pulcheriei Blaremberg, aceasta fiind şi ea fiica cea mai mică a marelui ban, era la trei ani mătuşa baş boierului banul Filipescu, cel cu barba albă peste tot pieptul. Ca să se deosebească unii de alţii era nevoie să-şi ia fiecare cîte o poreclă, căci erau patru-cinci Alexandru Ghica, trei-patru Scarlat Ghica şi aşa mai departe. Era astfel un Ghica Barbă-

roşie, altul Ghica Căciulămare, acesta dintr-altă ramură, Ghica Tingirică. Soţul Calliopei era marele logofăt Ghica Ţipar, poreclit aşa în legătură cu vreo întîmplare din copilăria lui. Doi din feciorii marelui ban domniseră în Ţara Romînească: Grigore şi Alexandru. De la masă lipseau însă trei din cei şase fii ai Mariei Doamna... Grigore Ghica fugise cu familia la Braşov, Dimitrie era bolnav la moşia lui de subt deal, iar Panait era certat pe viaţă şi pe moarte cu maică-sa, fiindcă ea ceruse Divanului să-l închidă într-o casă de nebuni, deoarece vrusese să se însoare cu o Rusetoaică fără voia mamei lui. Pretindea, mama dîrză, că Ruset l-a furat pe Panait cel cu minte puţină şi l-a dus la Breaza de l-a însurat cu fie-sa.

Masa fusese mai curînd posacă, cu toate că Maria Doamna se înzdrăvenise, după boala de săptămîna trecută, din pricină că beizadea Scarlat a cărui nevastă nu născuse încă, deşi trecuse de nouă luni, declarase că-i ia la palme pe cei trei mari negustori, bancherul Rudi Pavlicioni, giuvaergiul Hagi Curti şi starostele tăbăcarilor State Dobrovici, dacă vor îndrăzni să stea la aceeaşi masă cu el. Aşa că pînă la urmă se hotărîse să fie chemaţi numai „la cafea", adică o dată cu încă vreo douăzeci de boieri şi cucoane, mai aşa, poftiţi numai la îngheţată şi la cafea după masă. Cei care stăruiseră să stea de vorbă şi să se caute o înţelegere cu marea negustorime erau vreo doi unchi ai dîrzului Scarlat, unul dintre ei chiar Alecu Ghica Barbăroşie, care erau de părere că problema proprietăţii e foarte gravă în cazul cînd se îngăduie cea mai mică atingere a principiului, chiar dacă atingerea ar fi trecătoare şi lucrurile s-ar restabili, şi ei chiar aşa socoteau că va fi, căci se puteau obicinui mulţi cu ideea că proprietatea poate fi cumva atinsă, că nu mai era deci sfîntă. Ion Cîmpineanu, cu care unul dintre Ghica se întîlnise întîmplător, deşi era certat cu Ghiculeştii de cînd Alexandru Ghica, fostul lui prieten de alt-

fel, îl ținuse întemnițat la Mărgineni și la Plumbuita, pentru atitudinea lui dîrză în Adunarea Obștească, le arătase că s-ar putea ajunge la o înțelegere între marii boieri și marii negustori în privința mersului revoluției, cel puțin pe chestia respectului proprietății.

Maria Doamna se arăta gata să-i primească pe acești negustori chiar la masă. Ea știa de la feciorul ei, beizadea Grigore Ghica — cel care fusese la Neofit, în ziua cînd Danielopolu, Rudi Pavlicioni și ceilalți mari negustori îl siliseră pe mitropolit să facă un guvern cerut de ei, care să cuprindă și pe Ion Cîmpineanu, dar să scoată pe Nicolae Bălcescu — ce putere au devenit marii negustori, și-l cunoștea de altfel pe bancher de cînd îi vînduse marea vie de la Imper. Trebui să cedeze însă în fața furiei fiului ei. Fuseseră deci chemați numai „la cafea".

Cînd Calliopi Ghica „logovipera" era de față, bineînțeles că numai ea singură vorbea la masă. Ar fi fost și foarte greu să fie altfel, căci oricine ar fi îndrăznit să-i taie vorba, în afară de Maria Doamna, ar fi primit una dintre acele replici pline de duh, veninoase, care în trei zile făceau ocolul saloanelor bucureștene. Astă-seară ea schița într-o franțuzească accidulată un portret al lui Eliade ca revoluționar cu atîta haz, că făcu deliciul celor de față. Firește că adăuga modelului mult de la ea:

— Se crede, *ma chère princesse*[1], de pe acum voievod... Umblă într-o mantie albă ca o cabaniță domnească, mereu cu mîna stîngă pe garda unei săbii imaginare... Zi și noapte e după el o „suită" făcută din rudele lui; unul Alexandrescu, altul Andronic, cum și o seamă de oameni, veri mai îndepărtați, care locuiesc pe aceeași uliță cu el. Aceștia, cu fes în cap și avînd cîte un covor pe umăr, parcă ar fi niște cadii atașați persoanei lui. Se supără din nimic și începe să strige că are să taie capul la toată lumea dacă nu i se dă respectul cuvenit... În ceea ce privește banii, se duce singur în fiece zi la Vistierie, și după ce vistiernicul îi deschide, ia de acolo tot ce găsește în ziua aia, dar nu prea mult, fiindcă funcționarul, pățit, ascunde o parte din aur.

[1] Draga mea prințesă (fr.).

Toți rîdeau cu hohote, grosolan, plebeu, convinși că astea sînt apucăturile șefilor revoluției.

Ion Cîmpineanu fu foarte stingherit și se grăbi să amintească ce înseamnă Eliade:

— Nu e chiar așa, scumpa mea prietenă, dar recunosc că știți să mînuiți arta portretului și mă gîndesc cu spaimă că aș putea vreodată să vă servesc și eu drept model. Trebuie să știți că bietul Heliade a devenit ceea ce e numai după un mare necaz în viața lui de familie, care i-a schimbat cu totul caracterul. Totuși așa cum este, el e mai aproape de noi, decît de extremiști. Heliade este un *facteur* important al revoluției... Antrenat de formulările lapidare ale logofetesei, Ion Cîmpineanu se grăbi să caracterizeze și el într-o formulă această revoluție: ...Astfel, după cîte îmi dau eu seama, tăria revoluției stă în trei *facteurs*: popularitatea lui Heliade, mintea înverșunată a lui Nicolae Bălcescu și puterea lui Gheorghe Magheru... la care s-ar putea adăuga apoi și rolul în oștire al lui Tell.

— Foarte bine, în ăștia să lovim atunci, spuse marele logofăt Ghica Țipar, care nu era și ca fizic decît umbra nevestei lui, această soră dîrză a lui Băl-Ceaurescu.

— Nu va fi atît de ușor... fiți cu luare-aminte, prezise Cîmpineanu, pe care ifosele acestor beizadele îl iritau și-l dezgustau.

— Constat că ai uitat pe bieții feciori ai lui madame Farfara... pe scumpii veri, frații Golești. Ei, oare, nu înseamnă nimic? *(Vous avez oublié les enfants de madame Farfara... mes chers cousins, les Golesco.)* Calliopi Ghica îi botezase cîndva pe toți marii boieri care

se aflau printre revoluționari „farfarale". „Farfarale" erau astfel Ion Ghica, nepotul ei, Costache Rosetti, frații Kretzulești, apoi Arăpilă și fratele lui, dar mai cu seamă „farfarale" erau cei patru feciori ai Zincăi Golescu, pe care „logovipera" îi botezase într-o clipă de vervă *„les enfants de madame Farfara"*, ceea ce constituia un calambur foarte gustat și foarte repetat în saloane, fiindcă Zinca Golescu, nevasta marelui vornic Dinicu Golescu, era de la Craiova și era născută Farfara, după numele tatălui ei.

În timp ce urmară și multe alte glume de acest fel, pe seama revoluției, care făceau încîntarea bătrînei gazde și erau toate menite să otrăvească pe revoluționari cînd le vor afla, începuseră să se adune în saloanele de sus musafirii poftiți numai „la cafea". Cei trei negustori care sosiseră cei dintîi, fiindu-le teamă să întîrzie, fuseseră poftiți să aștepte într-un salon mare, lung cît toată lățimea palatului, cu tavanul împărțit de acolade aurite în relief și la fel și pereții, cu cîteva cîmpuri pictate cu scene mitologice de către pictorul, în trecere prin țară, Giaccometti. La cele patru colțuri ale lui, acest salon de recepție avea cîte o canapea mare Louis XVI și două scaune la fel, cu picioarele subțiri, ușor arcuite, bogat aurite, cu căptușeala de Aubusson [1] de culoarea mierii, înflorită cu buchete albăstrii, nisipii, verzui ori cărămizii, după felul colțului.

Se adunară aci vreo opt alți musafiri, cînd prin salonul îngust, prin mijloc, trecu vijelios de-i fluturau pulpanele fracului albastru marele vornic Nicolae Băleanu, cel cu ochii mari, sprîncenați, cu nas de vultur. Servitorii se închinară adînc, căci era un obicinuit al casei, avînd dreptul să vie la orice oră vrea el.

[1] *Aubusson* — oraș în Franța, renumit pentru covoarele și mătăsurile sale.

Cînd apăru pe terasă, aprins la față, Calliopi voi să-i facă loc lîngă ea și-l pofti cu mîna, amical... El se opri însă în loc și anunță vestea atît de așteptată de ei, pentru care se ploconiseră și trimiseseră delegați peste delegați și emisari intriganți de tot soiul, neîntîrziata reprimare a revoluției.

— Au intrat în țară oștile împărătești... Cavaleria țarului înaintează marș-marș spre capitală...

Fu o explozie de bucurie pe terasă subt cerul plin de stele vii, printre care Calea Laptelui părea un abur străveziu albicios, indiferent față de întîmplările omenești.

„Logovipera" vru să-i facă din nou loc la masă, el însă spuse că nu mănîncă... A venit numai să le aducă vestea... e grăbit.

— Guvernul golanilor va fugi la noapte. Un membru al ministerului mi-a spus că e vorba să fugă toți în Austria pe la Rucăr... Asta înseamnă că trec pe la mine pe la Tîrgoviște... Plec și eu acolo, astă-noapte chiar. Vreau să le tai calea și să-i arestuiesc pe toți.

Sărută mîna Mariei Doamna, apoi „logoviperei" și pe urmă făcu un salut circular către ceilalți.

— Scumpă mătușă! îi spuse, întorcîndu-se pe călcîie, logofetesei... Ai grijă, te rog, și pregătește, chiar astă-noapte, cîțiva călăreți, prin care să-mi trimiți fără întîrziere știri despre cele ce se întîmplă prin București... și iar salută dispărînd pe ușa cu două canaturi, arcuită sus, a palatului.

— Hei, acum ce facem cu negustorii din salon? întrebă cu un aer voit fioros beizadea Scarlat Ghica. Îi băgăm pe loc la beciuri aici la noi la palat?

Ion Cîmpineanu îngălbeni... Se ridică în picioare, arătînd că e gata să plece și el.

— Luați lucrurile puțin cam ușuratic, scumpul meu văr! căci și el era rudă cu Ghiculeștii. Țineți minte o vorbă de la mine: veacul acesta este veacul aburului și al burgheziei... Nimeni nu mai poate trece peste ea.

Dar Scarlat Ghica, acum înalt şi bătos, stărui.

— Vă anunţ că, în orice caz, pe fraţii Goleşti ţiu să-i arestuiesc eu, cu mîna mea. Să fim înţeleşi. Eu am să-i acuz. Voi cere să fiu acuzator public. Să arăt eu de ce trebuie spînzuraţi. Era greu de înţeles de ce ţinea Scarlat Ghica să-l spînzure cu orice preţ pe Nicolae Golescu... Poate că nu-i poate ierta că-l rugase cu ochii în lacrimi, frîngîndu-şi mîinile, ca să-i scape familia în noaptea de spaimă de săptămîna trecută şi Nicolae Golescu se lăsase înduioşat.

Se hotărî pînă la urmă ca Maria Doamna singură să-i primească pe cei trei, dar nu, nu aci şi nici în salonul cel mare, ci într-un salon mic, unde vor veni numai ei trei. Va sta de vorbă cu ei pînă li se va aduce cafea şi îngheţată şi apoi le va face semn că audienţa s-a terminat.

În oraş spaima crescuse şi oamenii ieşiţi din case pe la porţi ca să afle veşti noi nu se hotărau să meargă să se culce.

Ca la răspîntii şi ca la palatul Doamnei, aşa a fost aproape toată noaptea aceea în Bucureşti.

*

A doua zi luni pe la prînz se zvoni că trupele ţariste au ajuns la două zile de marş de Bucureşti. Toată lumea se întreba mereu ce va face guvernul. Se aflase că aseară, încă, Bălcescu obţinuse să se facă o nouă chemare către populaţie, cerîndu-i să se înscrie degrabă, numaidecît, în Gvardia Naţională. El ar fi vrut o ridicare în masă şi mulţi socoteau că dacă s-ar fi găsit arme de ajuns, s-ar fi putut alcătui un straşnic miez de oştire populară. Încă de dimineaţă Simion, care trecea spre Eforie, îl întîlnise pe Damian pe lîngă biserica Sfîntu Nicolae, cu o puşcă pe umăr şi cu o sabie de gît. Îl

pufnise rîsul, dar Mutulică de pe vremuri era foarte serios. De cînd se însurase, Damian aproape că nu mai ieşea sîmbăta seara la petreceri cu celelalte calfe şi nu se mai întîlnise deci nici cu Simion, din săptămîna trecută. Ştia că fusese vorba ca văru-său să aibă nunta chiar în duminica asta, dar ştia şi că se amînase, fiindcă Deivos, care trebuia să fie naş împreună cu o mătuşă a fetei, îi vestise că nu e o zi potrivită pentru nuntă.

— Te însori, mă Simioane, cu adevărat? Îţi pui tu pirostriile pă cap?

— Păi ce mă, Mutulică, să te las numai pă tine? Să vezi, mă, ce frumoasă e Mărioara mea... Am, mă, şi un băiat... Cînd l-am văzut, să-mi vie rău, mă, aşa seamănă cu mine! Cum dă n-am ştiut io că am un asemenea flăcău? M-aş fi întors dă la capătu pămîntului.

Damian era prea puţin vorbăreţ ca să-i spună ce gîndeşte, că doar îl văzuse galben ca de ceară sîmbăta trecută cînd Trică brutarul îl ţinea de guler şi cîţiva oboreni îl înconjuraseră gata să-l şi înşface. Aflase de însurătoarea lui, dar cine-i spusese, îi spusese şi că Marioara a căpătat de zestre o căsuţă cu grădină şi vie, cam prin Delea Nouă, de la un unchi al fetei, orzar. Nu se putu să nu-i spună măcar o vorbă.

— Mă Simioane, nu cumva o găseşti frumoasă pă Mărioara fiindcă are acum casă şi vie, mă?

— Taci, mă, nu-mi mai aduce şi tu aminte acum... Mai bine spune-mi, înscrisu-te-ai cumva în Gvardia Naţională?

Damian îi arătă hotărît arma:

— Cum vezi, mi-am şi luat puşca... Mă duc la lăcătuş s-o dreg... Am făcut şi noi o roată în Tabaci, a noastră.

Simion pipăie curios mai ales sabia.

— Ce, să dă cumva şi sabie?

Damian îl lămureşte, mereu grăbit:

— Sabia este a jupînului, că e căpitan...

De ani de zile Simion şi-a dorit să poarte şi el sabie.

— Ce zici, Damiane, dacă mă înscriu şi io, m-or face vagmistru ?

— ! ? Io zic că da... Vino la noi în Tabaci.

— Ştii, că dacă eşti vagmistru, atunci trebuie să-ţi dea şi sabie...

Damian îl sfătuieşte să zorească, să nu întîrzie înscrierea şi porneşte în grabă să-şi dreagă puşca.

LA BOIERI ACASĂ

La Cantacuzino acasă, boierii care se căutau unii pe alţii pe faţă, fierbînd de bucurie, şi în afară de obicinuitul joc de cărţi de sîmbătă seara, care se prelungea, firește, pînă luni, a fost de data asta o adevărată sindrofie. Au venit nechemaţi mai toţi boierii din protipendadă să afle ştiri, să facă planuri. Vorbesc batjocoritor despre oamenii guvernului care sînt înfăţişaţi ca nişte caraghioşi într-o panică nebună. Cică de duminică de la prînz, Eliade şi-a chemat escorta de vecini şi de aghiotanţi şi a încărcat de zor, în cîteva care, lucruri pe care le-a şi trimis spre Tîrgovişte. Ceva mai tîrziu l-au văzut unii, speriat, pe la şase seara, plîngîndu-se către toată lumea că el nu are nici o vină.

În odaia cu sofale şi cu sacnacsiu spre Podul Mogoşoaiei se joacă şi stos, ca să poată lua parte, la grămadă, cît mai mulţi. Şi totuşi nimeni nu joacă prea serios, căci toţi sînt nerăbdători şi cu gîndul aiurea. Din ceas în ceas se aşteaptă veşti noi.

La un joc în patru, în salonul tapetat cu verde, se discută în derîdere despre împroprietărirea clăcaşilor, jucîndu-se însă pe sume mari, căci ăştia patru sînt iscusiţi la joc, şi mai ales nu-şi pot înfrînge patima.

— Costache, ţie cîte pogoane ţi-ar fi luat ? îl întrebă cu zîmbetul lui fonf Vulpe.

— Apoi, dacă ar fi după tîlharii ăştia, mi-ar fi luat un sfert din moşie... Ei, şapte punturi am luat, adăugă marele logofăt, mai mult în marginea gîndului.

Nu a luat, fiindcă Băl-Ceaurescu a fost mai tare. Intră pe uşă Lahovary, care stă în loc o clipă ca să-şi recapete răsuflarea, că a venit în goană de la caleaşcă pînă înlăuntru, şi anunţă apoi un spor de veste, sfîrîind de frenezie :

— Vin !... Au trecut ! ! !

Vulpe se închină, cu o cruce largă :

— Dă... Doamne... Dă unde ştii ?

— Au venitără nişte negustori fugiţi de la Giurgiu.

Cantacuzino îl ia pe Vulpe în batjocură, vesel, şi îi susură la ureche :

— La Giurgiu ? Te-ai închinat degeaba, nene Alecule...

Vulpe întreabă iar, plouat, căci nădejdea lui era alta :

— La Giurgiu, mă Niculache ? Dă unde ştii ?

— Mi s-a spus că au venit nişte negustori azinoapte de acolo. Apoi se apleacă milog către Cantacuzino : Arhon boierule, dacă te pun turcii caimacam, nu mă uiţi ?

Cantacuzino joacă vesel, cu fălcile şi mai lăţite :

— Opt punturi... Şi-l bate pe umăr pe Lahovary : Te fac ispravnic, mă. Du-te şi dă de veste prin tîrg, să băgăm şi mai multă spaimă în desculţii din guvern...

Au mai jucat, au mai bîrfit, unii întinşi pe sofale, cu mîinile împreunate subt cap, au băut şi au mîncat într-una.

Vulpe soarbe des vinars... Vinarsul e bun la surpătură şi la stomacurile leneşe.

— Cine face cartea ? şi-i dă celui arătat pachetul.

Peste vreun ceas, Lenş intră pe uşă triumfător la rîndul său :

— Vin dinspre Urziceni două corpuri de armată. Sînt la două conace de poştă... Vuieşte tot Bucureştii...

E o mişcare de uimire şi bucurie. Cel venit, arogant de felul lui, cere scurt unui boier slăbănog, cu buza de jos care-i atîrnă peste începutul bărbii:

— Dă-mi locul! Şi se aşază în locul celui care i-l cedează respectuos.

Vulpe se închină cu trei cruci acum pe drept fericit:

— Adu-i, Doamne... Adu-i pe drum de seară... Şi iar se închină. Apoi către Lenş: Cît ai pontat, mă?

— O sută de galbeni.

Vulpe îi dă suta de galbeni şi mai cere pe deasupra încă trei sute. Lenş vede că a pierdut, de aceea îi spune acru, ca să-i strice aşa, pe dedesubt, cheful:

— Nene Alecule, oi fi dumneata pravoslavnic... Oi fi dumneata Vulpe, da' mi-e teamă că te-ai închinat degeaba...

Vulpe simte un cuţit în inimă. De-abia leagă fonf întrebarea:

— Ce zici, mă Christache!

Lenş îi spune pe subt mustaţă, privind cu înţeles pe Băl-Ceaurescu:

— Mi se pare că nu-i pentru cine se pregăteşte... ci pentru cine...

Vulpe nu mai poate răsufla, se întrerupe:

— Pentru cine? Pentru cine e, mă?

Lenş îşi ciuguleşte cu vîrful degetelor nasul, semn că ştie bine ce ştie, că are mirosul fin şi face cu ochiul, apoi îşi ciuguleşte tot cu tîlc firele bărbii mici şi parfumate, arătînd pe Băl-Ceaurescu:

— Pentru cine se scoală mai de dimineaţă şi nu spune la nimeni...

Dar vizatul, Băl-Ceaurescu, joacă, sau se preface numai că nu aude, şi vrea să ia banii de dinainte:

— Opt punturi... Am cîştigat.

Vulpe, mînios, adună grăbit, cu mîna grăsuţă şi pătată de pistrui, banii de pe măsuţa rotundă de mahon roşcat. Ochii verzui lăcrimoşi şi cu firişoare roşii acum scapără de ciudă.

— Nu se ştie, Ceaurescule, nu se ştie! Şi îi arată cartea lui, care e mai mare, apoi clatină din cap cu amărăciune, cu un soi de suferinţă în care el pune o îndurerată demnitate după chipul lui: Dar dacă o fi aşa, dacă oamenii mei, cu care am mers o viaţă întreagă, o să treacă peste mine, uite, mă jur... îmi fac cruce... că mă fac turc şi io... intru în partida lui Costache ăsta.

Cantacuzino îl întreabă uimit şi bucuros:

— Te faci turc? Şi aşteaptă curios, cu mîna ridicată, oprită înainte de a pune miza.

Vulpe se închină iar, făcînd o cruce largă, apăsată peste tot pieptul, şi spune grav:

— Turc... asta mi-e crucea!

GUVERNUL VREMELNICESC ÎN CEASUL RĂSPUNDERILOR

În cabinetul lui Nicolae Golescu, care este acum una dintre camerile mari ale palatului, aflat în colţul dinspre curte şi Podul Mogoşoaiei, au început să se adune încă de pe la nouă dimineaţa, îngrijoraţi, mai toţi membrii guvernului şi foarte mulţi fruntaşi ai revoluţiei. Nu e anunţată nici o şedinţă, dar au venit toţi îmbolnăviţi de ştirile noi, să vadă ce se hotărăşte pînă la urmă în şedinţa de azi. De altfel tot palatul e într-o forfoteală mută, funcţionarii se adună prin birourile mai mari, discutînd îngrijoraţi, înspăimîntaţi de zvonurile care au înnebunit oraşul. Curtea cea mare, mărginită cu borne de piatră, legate cu lanţuri, e şi ea plină de oameni din popor, de

mici negustori şi de tineret, care au auzit că guvernul stă să plece. Fiecare dintre fruntaşii care urcă treptele de la intrare e cercetat cu îngrijorare.

— E adevărat că guvernul să pregăteşte să fugă în munţi ? întreabă Trică brutarul pe Eliade, pe care-l cunoaşte de la ei din mahala, după pelerina cea albă, cînd acesta coboară din caleaşcă.

— Nici vorbă... Cine a mai răspîndit această minciună ticăloasă ? întreabă ridicînd fruntea popularul poet.

— Toată lumea spune, domnule, dă aceea am venit şi noi, că vedeţi... vorbeşte lumea... şi ne pare bine că rămîneţi cu noi. Ştiţi, n-ar fi frumos, zău, să ne părăsiţi şi să fugiţi cum spune lumea... că lumea zice...

— Nu, nu, cetăţene, fiţi fără nici o grijă, îi răspunde Eliade sonor şi gol ca o cupă de teatru la banchetele de pe scenă şi urcă sus, solemn.

Topit parcă de căldură, coboară şi urcă în fugă treptele Mărgărit Moşoiu, şeful Poliţiei, care aflînd că nişte cetăţeni afirmă că au văzut, ei cu ochii lor, trupe de cazaci mai sus de Urziceni, a trimis de i-a adus la Agie. Erau doi, un bărbat uscat, altul negru şi năsos, negustor de porci după îmbrăcăminte. Veneau de la Urziceni. Au călătorit cu o brişcă plecată din zorii zilei. Spuneau că înspre Făurei încolo, se vedeau nori de praf şi cete de călăreţi care alergau dintr-o parte într-alta. Oamenii fugeau de pe cîmp, de pe lanuri, înspăimîntaţi.

Cei de faţă îl ascultă uimiţi. Numai Arăpilă întreabă cu faţa înăsprită :

— Dar dacă e vreun ticălos, pus de boierime să răspîndească astfel de zvonuri ? L-ai arestuit ?

— De ce să-l arestuiesc ? întrebă Mărgărit Moşoiu. Dacă-i adevărat ce spune, ne-a făcut un bine, iar dacă nu e adevărat... nu e adevărat, şi pace ! Cu atît mai bine !

Bălcescu aflase de trecerea trupelor ţariste peste Prut, la Leova, încă de pe cînd era la Focşani, dar alte ştiri

după asta arătaseră că aceste trupe trecuseră Prutul înapoi.

— Eu nu înţeleg, spuse iar furios Arăpilă, care de ciudă se apucase să dreagă o călimară cu capacul strîmb de pe birou, nu înţeleg de ce Iancu Brătianu nu dă nici un semn de viaţă, de ce nu se ţine de cuvînt.

Ca să aducă oarecare lămurire între atîtea ştiri contrazicătoare, guvernul trimisese înspre Focşani pe Ion Brătianu. Plecase ieri de dimineaţă cu un ordin de numire ca administrator la Buzău (ordin care dinadins fusese trimis la *Monitorul romîn* numaidecît ca să ştie lumea că pleacă din Bucureşti numai fiindcă e numit). El trebuia să trimită cîte un raport din fiece oraş şi din fiecare tact de subtadministraţie întîlnit în drum, cu mijloace locale, pentru ca astfel guvernul să ştie ce să facă. Deocamdată nu venise nici un fel de ştire de la el.

— Parcă l-a înghiţit pămîntul, frate, îşi arătă nemulţumirea Ştefan Golescu. Parcă nu ar şti cum e aşteptată aci o veste de la el.

Pînă atunci cei de faţă răsfoiesc cu înfrigurare un teanc de ziare străine sosite azi de dimineaţă în Bucureşti. Toate cuprind cîte o notă, dată subt formă de depeşe, fie de la Constantinopol, fie de la Viena, despre revoluţie.

Către ora nouă şi jumătate veni şi Aristia, locţiitor al şefului Gvardiei Naţionale, pe care o şi conduce efectiv, fiindcă Scarlat Kretzulescu, din motive pe care nu le poate ghici nimeni, nu mai dă pe la postul său de aproape o săptămînă. Aristia era unul dintre cei mai îngrijoraţi, fiindcă oricum el reprezenta — aşa socotea el — forţa de apărare a Bucureştilor. Ar fi vrut să aibă ordine precise. Deocamdată aduce vestea că boierii se pregătesc să alcătuiască un guvern reacţionar, că au făcut liste de noi cîrmuitori, că acasă la mulţi dintre ei aşteaptă cîţiva slujitori gata să încalece ca să ducă în toată ţara vestea despre fuga guvernului în munţi şi instituirea unei noi administraţii. S-au făcut şi liste de cei care trebuie ares-

taţi şi împuşcaţi în cîteva ceasuri. Căpitanul Costache Chiorul, care s-a întors de la Grădişte de lîngă Rîmnic, unde-l mutaseră ca zapciu, l-a întîlnit pe Paleologu acum un ceas şi l-a ameninţat: „Ai să ai de-a face cu mine, boierule..."

— Şi pe ăsta de ce nu l-aţi arestat pe loc? De ce? întreabă uluit Bălcescu.

În clipa aceea îşi dădură aproape toţi seama că nu mai sînt un adevărat guvern, că puterea le-a scăpat din mîini. Iată, un Costache Chiorul îi sfidează, sigur fiind că în cîteva ceasuri el va fi din nou stăpînul oraşului, iar ei nu sînt în stare să-l aresteze. Bălcescu ceru să se convoace, acum pe loc, un consiliu al guvernului.

— Dar nu e mitropolitul, observă Rosetti.

— Vom trimite careta după el, să-l aducă aci numaidecît. Trimitem după toţi membrii guvernului care nu sînt aci. Avem de luat hotărîri grave! Şi Bălcescu, fierbînd ca un vin tare, începu să se plimbe prin birou.

*

În sala cea mare, Guvernul provizoriu deliberează. De faţă sînt mitropolitul, Eliade, Tell, Nicolae Golescu, Nicolae Bălcescu, Ştefan Golescu, Hagi Curti, Rosetti, Voinescu II, Golescu-Arăpilă, Magheru şi alţii. Este o atmosferă de panică sporită din pricina veştilor care vin de pretutindeni. Mai toţi au înfăţişarea unor oameni bolnavi, istoviţi de grijă, de zigzagurile ştirilor contradictorii şi ale îndoielilor. Eliade se plimbă prin sală, se opreşte abătut:

— Ce ne facem acum? Dacă ne prind armatele lor, ne spînzură.

Nicolae Golescu, palid, nedormit ca toţi ceilalţi, se adresează cu o voce răguşită mitropolitului care a adus ştirile cele mai alarmante:

— Sînteţi sigur, înaltpreasfinte, că ordinele pentru intrarea trupelor străine în ţară s-au şi dat?

— Toate veştile oficiale care ni s-au adus, prin Zossima, întăresc acest fapt. Armatele protectoare s-au şi pus în marş. Asta e... Şi mitropolitul cu mîinile pe piept, cu fruntea încreţită, ia din nou o poză hieratic enigmatică.

Voinescu II ridică din umeri nervos, cu părul vîlvoi:

— Din nefericire, veştile noastre sînt aceleaşi. Turcii au debarcat de cîteva zile la Brăila şi la Giurgiu.

Eliade se întreabă, parcă de unul singur, frămîntîndu-se în gol:

— În definitiv, nu văz de ce ne-ar spînzura. Ce am făcut noi ca să ne spînzure?

Voinescu II îl priveşte cu milă şi surîde amar de atîta puerilitate:

— Nimic, decît... o revoluţie.

Şi Eliade se miră candid:

— Da?!

Bălcescu este încruntat şi parcă absent, scrie mereu cu pana într-un dosar şi acum ridică doar puţin capul.

— Informaţiile care vin sînt contrazicătoare? Dar ce importanţă are faptul că trupele străine nu vor intra azi, ci vor intra mîine sau poimîine? Singura certitudine este că nici unul dintre cele trei imperii despotice care ne înconjoară nu va îngădui un guvern revoluţionar şi o mişcare populară la hotarele lor, adică un „exemplu rău" pentru popoarele lor. Chiar dacă se va dezminţi zvonul invaziei, noi trebuie să ştim ce avem de făcut... Iar ceea ce e de făcut trebuie început de îndată fără întîrziere şi fără şovăire.

Nicolae Golescu, care îşi trage nervos tot timpul o buclă de păr întinzînd-o spre tîmplă, îi ia pe ceilalţi drept martori:

— Ce putem face? Sîntem un guvern în aer... Fără nici un sprijin.

Bălcescu notează mereu şi absent parcă, cu totul deosebit de cei mai mulţi dintre oamenii aceştia în jachete mototolite, cu legăturile de la gît acum strîmbe, cu vîrfurile lungi ale gulerelor înmuiate, suferind şi de căldură pe deasupra, care nu mai găsesc pic de energie în ei.

— De la cine vrei sprijin ? De la proprietari ? Ei sînt duşmanii noştri cei mai înverşunaţi, îl fulgeră cu privirile, întrerupîndu-şi notele, Bălcescu.

Eliade îşi mîngîie mustaţa moale şi mică, încercînd să facă puţin curaj :

— Eu nu crez că puterile protectoare ar putea să ne spînzure, cum susţin proprietarii... În definitiv, ce-am făcut noi ? Am înlocuit numai pe Villara şi pe Iancu Manu... Căci nu sîntem noi de vină că Bibescu a abdicat şi a fugit... Şi altceva ? Nu pricep nici măcar ce vor proprietarii cu noi, căci noi nu ne-am atins de proprietate. Am cam atacat-o noi în principiul ei, dar nu ne-am atins de ea.

Nicolae Golescu, care de la o vreme se sileşte să fie metodic şi să clarifice totul, intervine şi el :

— Mie îmi pare că fratele Eliade are dreptate. Cestiunea proprietăţii trebuie discutată serios... Şi spre a arăta buna lor credinţă, a Goleştilor, şi obiectivitatea cu care ei dezbat problema, invocă faptul adevărat, cunoscut de toţi : Ştiţi că noi, fraţii Goleşti, am vrut să emanţipăm şi să împroprietărim pe clăcaşii noştri încă de anul trecut, dar am fost opriţi de guvernul de atunci. Bibescu ne-a ameninţat cu exilul la moşie. Deci nouă nu ne e teamă de împroprietărirea clăcaşilor. Dar recunosc şi eu că din punct de vedere politic sînt multe de spus. Trebuie să ne gîndim bine şi ce vor spune ţarul şi sultanul.

Ochii lui Bălcescu au început să scînteieze ; aruncă dosarul într-o parte.

— Atunci pe ce vreţi să sprijiniţi revoluţia, cînd ea este atacată şi subminată din toate părţile ? Cînd de la ceas la ceas ne putem aştepta la o răsturnare totală ?

— Deocamdată pe armata pe care o avem... e de părere, cam fără convingere, Tell.

Bălcescu îl priveşte îndîrjit.

— Ce crezi dumneata că se poate face cu trei regimente de infanterie, două escadroane de cavalerie şi cu cele patru tunuri care constituie toată armata romînă de azi ?

Colonelul, proaspăt şi el, Voinescu II, deşi era secretar de stat, acum ţinea să se ştie că e înainte de toate ofiţer şi adaugă cu tristeţe :

— Dintre cele trei regimente trebuie să scoţi neapărat Regimentul III, pe care Solomon şi Odobescu l-au demoralizat şi destrămat. De altfel, cea mai mare parte dintre ofiţeri au anunţat că ei îşi vor da demisia dacă vor fi trimişi să lupte la hotare cu armiile străine ! Ridică mîinile în tavan şi le lăsă să cadă moi pe faţa de masă roşie, clătinînd din cap : Nu ne putem bizui pe armată...

Bălcescu îşi poartă privirile pe deasupra celor de faţă, cu un surîs sarcastic :

— Aţi ascultat glasul unui colonel...

El ştie de altfel că încă de azi de dimineaţă o delegaţie de ofiţeri din Regimentul III se prezentase la Tell declarîndu-i că ei nu vor părăsi capitala şi nu vor lupta cu armatele protectoare.

Ştefan Golescu întreabă, nenorocit şi scos din sărite, capitulînd ca un copil în faţa profesorului sever, cu toată barba lui ca un smoc sur :

— Dar bine, omule... spune-ne ce trebuie să facem... Nu ne mai înnebuni aşa...

Bălcescu întîrzie dinadins răspunsul pînă cînd toate privirile sînt întoarse asupra lui, şi atunci îi sfătuieşte cu o silabisită ironie :

— Să vă duceţi acasă, să vă încălţaţi papucii, să aprindeţi ciubucele şi să sorbiţi cafele.

Şi începe să caute cu ochii oblici de încruntare în dosarul din faţa lui. Îi vede acum caraghioşi, ca într-o

oglindă vrăjită care arată plină de cruzime adevărul. Contactul silit cu realitatea demască oamenii.

Eliade, care parcă nu mai pricepe nimic, întreabă exasperat, graseind puțin, gata să-l găsească vinovat pe Bălcescu, nu să se recunoască în clipele astea inferior lui. Arde în el vanitatea ca o iască :

— Ce vrei, dumneata, Bălcescule, de la noi ?

Cel întrebat a ridicat iar capul, ochii-i strălucesc de ironie subt sprîncenele tari. Barba tunsă scurt și potrivită mult în jurul obrazului cu briciul îl încadrează ca pe un cap de diacon. Mustața mică se strîmbă ușor.

— Nu vreau nimic de la dumneata... Dar aș dori să știu ce căutați dumneavoastră aici ? E în el acum o mustire de orgoliu, care-l ațină și-l face să-i țină ca pe niște vietăți, strînse într-o lumină nouă, neașteptată.

Și într-adevăr în clipa asta membrii guvernului și miniștrii se uită unii la alții, surprinși de această constatare, cu o naivă nedumerire.

În sfîrșit, parcă în numele tuturor, Eliade mormăie încurcat, cu o candoare de copil care a făcut-o bună :

— Acum că făcurăm revoluția... deh...

Bălcescu îl măsoară cu privirea mereu tăioasă :

— Ei, acum că făcurăți revoluția, sînteți liniștiți și nu vreți să rămîneți decît ceea ce sînteți, nu-i așa ?

Nicolae Golescu nu înțelege ironia și murmură vag, dar tot candid :

— Vrem să guvernăm. Dar întrebarea e, ce facem acum ?

Îndîrjitul secretar al guvernului se întoarce repede cu un surîs, în clipa asta compătimitor. E în el o nebănuită, uluitoare energie, care e și mai tulburătoare, venind dintr-un trup destul de slăbit :

— Și cei cărora le-ați luat locul credeți că o să vă lase să vă faceți liniștiți digestia ? Să „guvernați" ? Pînă cînd ? Proprietarii se agită și vă vor da peste cap pînă într-o săptămînă. Vă repet. Credeți că imperiile despotice

protectoare puteau îngădui aci un guvern revoluționar mai mult decît o lună ? Nu e de loc exclus ca ordinele de invadare să se fi și dat, la ora asta... Nu trebuie să judecăm înlănțuiți de ziua de azi, ci cu tot viitorul înaintea noastră. Trebuie să luăm acum, în ceasul acesta, hotărîri care să ne facă posibilă rezistența oricînd și oriunde ne vom găsi.

Astfel, pe de o parte Bălcescu ar fi vrut ca guvernul să lucreze în liniște, fără spaimă, fără să ia notă năucit de situația de la hotarele țării, dar pe de altă parte, văzîndu-i nu cum ar trebui să fie, ci cum sînt, schimbînd brusc tactica, ar fi vrut să profite tocmai de spaima asta a lor, ca să-i facă să voteze măsuri revoluționare.

Nicolae Golescu se ridică iritat, spiritul lui împăciuitor nu mai e acum de ajuns :

— Dar dacă la proprietari nu putem găsi sprijin, dacă pe armată nu ne putem rezema, dacă diplomația nu ne ajută și dacă puterile protectoare sînt împotriva noastră, atunci pe ce ne putem sprijini ? Pe ce ?

Bălcescu îl privește scurt. În clipe de acestea privirea ca și rostirea lui e răspicată și biciuitoare, nu mai are nici o urmă de șovăire. Nici unul dintre cei de față nu ar mai îndrăzni să-l bagatelizeze ca în ședințele obicinuite, acum, cînd deasupra capului lor stă sabia cumplită a realității. Nu mai sînt nici în mod voit greoi, nici curcani importanți. Ei caută cu privirile rătăcite și cu respirația grăbită. Răspunsul fostului osîndit de la Mărgineni cade simplu, greu ca un bloc de granit :

— Pe poporul romîn... Pe un popor care-și ia soarta în propriile lui mîini.

S-a făcut un gol în cuprinsul sălii, căci oamenii tocmai la asta parcă nu se gîndiseră.

Bărbatul tînăr din fața lor, care de atîtea ori dădea semne de oboseală, care de atîtea ori părea cuprins de melancolie și îndoială, se dovedea acum parcă făcut din

fibre de oțel, iar ei, cu trupurile lor solide, bine proptite pe picioare, se vedeau fără puteri, amorfi.

După un lung răstimp de tăcere, Tell întreabă neclintit în părerea lui, dar cu vocea moale, cu o cuminte nedumerire, jucîndu-se cu degetele mari pe garda săbiei :

— Vrei să luptăm cu trei imperii ?

Bălcescu răspunde scurt, ca o sabie întinsă, fără șovăire :

— Va trebui să luptăm cu oricine va încălca pămîntul romînesc...

Voinescu II, care se așezase pe un scaun, se ridică iar uluit, ia martoră istoria militară, așa cum o știe el :

— Asta este cu neputință... Armata noastră nu va accepta niciodată asemenea luptă disproporționată... Trei regimente împotriva a o sută de divizii ! Întoarce capul la dreapta și la stînga, așteptînd o grabnică întărire a părerii lui.

Bălcescu îl privește cu ochi strălucitori, dar ridică moale brațele, căci violența lui e, în această creștere uimitoare, alternată cu clipe de relaxare, și surîde îngăduitor, ca unui copil.

— Dar nu e vorba despre armata actuală, care nu va avea niciodată curajul să înfrunte asemenea riscuri. Vom crea o nouă armată... O armată populară...

— O armată de gloate, o armată de adunătură ?... Și vrei s-o duci să lupte cu armatele de carieră, care duc războaie grele, de sute de ani ? se revoltă știința militară a lui Tell.

Voinescu II, deși are multă simpatie pentru Bălcescu (care se vădește, el cel melancolic și frămîntat de îndoieli, în clipa asta atît de hotărît și atît de încrezător), ia un ton sentențios :

— Dar poporul romîn nu a mai fost în foc de două sute de ani ! Și aci face o pauză, ca să vadă efectul afirmației lui. Reia apoi cu o condescendență sentimentală, de om care crede că știe ce spune : Frate Bălcescule, îți sînt prieten și știi cît te admir, dar mi se pare oarbă

această încredere într-un popor care a pierdut de veacuri tradiția intrării în foc.

Cei de față nici nu-l aprobă, nici nu-l dezaprobă, căci sînt mai toți parcă scoși din apele lor, și el așteaptă cu privirea întrebătoare să vadă ce i se răspunde. Bălcescu pleacă brusc de la locul lui și înconjoară în căldura vorbirii masa cu postav roșu.

— Vă repet. Trebuie să ne sprijinim numai pe poporul romîn. Să facem o armată populară. Resursele unui popor chemat la viață prin revoluție sînt nelimitate... Armatele Republicii Franceze, brigăzile acelea de sans-culoți, la început neînarmate și neaprovizionate, au învins toată Europa, coalizată împotriva lor, într-o serie de lupte cum nu s-au mai văzut pînă atunci. De altfel o politică lașă de jivine tîrîtoare costă orice popor mai scump și în bani, și în vieți omenești decît o politică de rezistență în clipele potrivite ! Și precizează tăios, fără să ridice glasul, prelungind fraza într-o paranteză de pauză : O rezistență hotărîtă, însă din vreme lucid organizată.

Vocea lui, cu acel ușor defect în convorbirile familiare, grăbită și prea slabă ca forță pentru adunările vaste, e acum îndîrjită, răspicată, hotărîtoare, mai mult, e pătrunzătoare chiar în șoaptă și în explicațiile scăzute, ca vocea marilor actori.

Rosetti, care stătea cu mîinile la piept între ferestre, în picioare, se întoarce nedumerit, așteptînd curios, oarecum neliniștit, să vadă ce va ieși de aci. Și el, ca și Brătianu în alte împrejurări, sînt pentru rezistență, dar în mod confuz, fără să înțeleagă nimeni ce vor, parcă sînt așa, mai mult retoric, de dragul frazelor.

Nicolae Golescu are impresia că a găsit o spărtură în sistemul propunerilor făcute de Bălcescu și cere răspicat, triumfînd secret, o precizare pe care o crede periculoasă pentru fugosul secretar, cîntărindu-și mîinile cu palma în sus :

— Ai spus: „rezistență în clipele potrivite". Ei bine, eu te întreb, crezi că e acum momentul „potrivit" pentru rezistență?

Bălcescu rămîne drept, cu privirea sus, ca o sabie întinsă.

— Dacă nu mai pierdem și ziua de azi, da... Însă numai dacă în aceste puține luni, puține săptămîni, puține zile, poate puține ceasuri care ne mai despart de cotropirea țării de către armatele trimise de despoți, punem poporul în măsură să-și apere el însuși revoluția, revoluția lui, nu a boierilor, nu a negustorilor, nu a noastră, afirm hotărît că este momentul potrivit pentru o rezistență biruitoare împotriva oricui vrea să ne răpească libertatea... Știu ce spun... Prin glasul meu vorbesc șase sute de ani de istorie românească... Este singura dată cînd vă rog să nu uitați că am scris o carte: *Puterea armată la români*. Acesta va fi titlul ei definitiv... cînd o voi întregi. Da, e momentul potrivit... Și aci vocea lui caldă se înecă parcă într-un val de amărăciune, se întoarse în ea însăși, și el spuse iar, dar în șoaptă intensă, ca o taină: Dar pentru asta nu trebuie să mai pierdem și ziua de azi... Nici o zi pierdută...

Atunci, Nicolae Golescu, în felul său convins, căci mai totdeauna era de bună-credință, dar voința lui călca după inteligența lui, și aceasta din păcate șovăia, spuse hotărît:

— Propune... Propune pe loc... Și se lipi cu pieptul de masa cu postav roșu deasupra, așteptînd.

— Să însărcinăm pe fratele Magheru — pe care de altfel degeaba l-am numit căpitan general — să ne facă o armată nouă de panduri volintiri, și pe lîngă ea, pentru apărarea ordinii în București, o gardă mobilă, ca să nu ne mai slujim de dorobanții căpitanului Costache Chihaia. Trebuie să adunăm și să înarmăm o sută de mii de clăcași dezrobiți.

Se făcu iar acel gol imens în sala cu masă lungă și acoperită cu postav roșu. Urmează un răstimp de tăcere

grea. Tell nu-și poate stăpîni nemulțumirea, e iritat, căci se simte jignit în demnitatea lui de specialist:

— Te întreb iar, cu astfel de gloate vrei dumneata să lupți împotriva unor armate de meserie? Cu o astfel de hoardă?

Răspunsul e ca o cădere de fier:

— Nu ne rămîne altceva de făcut. Și se așază pe scaun, ca să curme o discuție fără sens. Adaugă însă ca o paranteză cu tîlc: Aș vrea să știi însă, domnule general, că acea hoardă, acele teribile oști ale tătarilor au fost în vremea lor, și în unele privințe n-au fost întrecute poate nici azi, una dintre cele mai organizate armate din istorie. Ca să știți!... Nu a existat în nici o epocă istorică o cavalerie atît de organizată și atît de disciplinată... ca hoarda.

Voinescu II, uluit de acest optimism care îi apare nesocotit, legat de mari primejdii, crede că e mai potrivit să arate că el judecă și se îndoiește de toate, de aceea stăruie în ideea lui:

— Frate Bălcescule, vrei să aduni volintiri care habar n-au de ce e un război adevărat. Ce te faci cu oamenii aceștia cînd se vor găsi dintr-o dată cu un ceas înainte de bătălie?

— Ce-au făcut atîția volintiri care au luptat o jumătate de veac alături de oștile rusești. Ce au făcut pandurii în atîtea rînduri. Vor face și mai mult încă.

Dar cei de față sînt obosiți de sforțarea făcută și nu le mai place, nici nu mai înțeleg nuanțele. Ștefan Golescu pare cîștigat printre cei dintîi pentru rezistență:

— Totuși crez că fratele Bălcescu are dreptate. Am putea să ne retragem în munți. La Cîmpulung, de pildă.

— Asta da, asta da! întărește grăbit Eliade, care se gîndește cu bucurie că așa va fi mai aproape de graniță și de familia lui trimisă la Elöpatak (Vîlcele)... Trebuie să plecăm numaidecît. Acolo vom fi mai liniștiți. Vom hotărî fără grabă.

Bălcescu tresare și îl privește uimit :

— Cum asta, liniștiți ? Nu plecăm acolo ca să fim mai „liniștiți"... Plecăm ca să luptăm, ca să organizăm lupta, de altfel hotărîrile mari trebuie să le luăm aci, acum !

Nicolae Golescu întreabă cu îndoială, căci deși a fost un colonel cam monden, aghiotant domnesc, a fost oricum colonel în armată :

— Vrei să spui că vom lupta acolo ca haiducii ?

Răspunsul cade fără șovăire :

— Ca haiducii... Și luptînd astfel, vom aștepta. Timpul e cu noi. Vor veni romînii din Ardeal, grănicerii, să ne ajute. Așa trebuie să ne cunoască Europa... Nu mergem ca să fim acolo mai „liniștiți". Iar măsurile hotărîtoare, repet, trebuie luate acum, pe loc !

Arăpilă, care urmărise încordat dezbaterea, simte că e ceva schimbat și crede că s-ar putea, cine știe, ca această ședință să devie istorică. Se ridică și trage hotărît concluzia care se impune :

— Sîntem niște nevolnici... Niște trădători ai cauzei pe care am proclamat-o. Să ne învîrtoșim ceva inimile și să apucăm o politică mai energică, mai aspră împotriva inamicilor libertăților publice... care complotează subteran... împotriva dușmanilor revoluției de oriunde ar fi ei.

Eliade vede cu spaimă că acum lucrurile au ajuns prea departe. Proptindu-se în masă, împinge speriat jilțul înapoi, ca să-și facă loc :

— A, nu... Noi am spus țării că venim cu duhul frăției, nu cu sabia și dihonia...

Capul mare al lui Arăpilă, cu bărbia scurtă, aproape pătrată, se oprește asupra fostului profesor de la Sfîntu Sava și omul pare supărat. Apoi spune agitînd arătătorul, ca o prevenire :

— Un guvern slab e silit la mai mari cruzimi decît un guvern tare. Se cere să fim tari, ca să nu fim nevoiți să vărsăm sînge zadarnic. Să trecem pe loc la fapte... Să

decretăm acum deci desființarea polcului III al lui Solomon și Lăcusteanu și să urgentăm judecarea acestora, acum că tribunalul militar i-a absolvit, pentru crime și trădare, că-i ținem arestați degeaba. Să decretăm pe loc înființarea armatei populare subt conducerea lui Magheru, așa cum a propus-o fratele Bălcescu. Uite, eu am aci o ciornă de proiect. S-o subscrieți acum.

Toate privirile s-au îndreptat spre fostul comandir de panduri care tace, cu mîinile încrucișate pe piept. N-a scos o vorbă.

Tell vede că nu mai poate stărui în opoziția lui încăpățînată și convine, ridicîndu-se însă în picioare, și trădîndu-și astfel gîndul de dedesubt :

— Se poate discuta.

Dar Arăpilă e hotărît, și chipul de indian nu îngăduie ocolul tactic :

— Nu mai discutăm... Subscriem acum. Se întoarce brusc spre Eliade, pe care-l surprinde : Da, ori ba ? Și așteaptă încremenit răspunsul lui.

Acesta rămîne cîteva clipe pe gînduri, încleștat, citește textul și, după oarecare șovăire mută, primește :

— Da.

A spus un „da" scurt, chibzuit.

Apoi toți, luați pe rînd subt privirea grea a lui Arăpilă, zic unul după altul, ca subt amenințarea unui pistol : da.

În timp ce ei semnează sculîndu-se de la locul lor, Eliade îl privește moale pe Bălcescu și îi spune părintește :

— Omule, nu mai fi așa țeapăn, mai lasă puțin și de la dumneata...

Secretarul, care s-a ridicat în picioare, îl privește peste masa acoperită cu brocart roșu.

— Cum ?

Poetul cu fața de cezar patern, îndoită de bunătate, cu un soi de tandrețe, precizează :

— Dacă toți ceilalți zic că trei și cu patru fac cinci, zi și dumneata la fel cu ei... că nu se dărîmă lumea!

Bălcescu, drept ca o spadă, cu umerii sus, rostește totuși încet, simplu și hotărît:

— Nu pot! Și se uită apoi cu un fel de duioșie la cel pe care ei toți îl consideră totuși marele lor dascăl, deși nu a profesat la Colegiul Sfîntu Sava (la a cărui înființare însă a contribuit atît), și deci numai unii ar fi putut fi elevii lui, și încă numai pînă în 1829, căci în acel an, Eliade a început să scoată *Curierul românesc*, dîndu-și demisia de la școală. Îl socot dascălul lor fiindcă gazetele lui: *Curierul românesc*, *Curierul de ambe sexe*, *Gazeta teatrului*, și, pe lîngă acestea, înființarea Societății Filarmonice, au fost o școală națională. Îl doare inima că un astfel de om nu poate vedea limpede viitorul, că se împiedică în socoteli mediocre. Știe și el, că și unele dureri în viața lui de soț l-au înăcrit pe acest poet, l-au făcut bănuitor și i-au exasperat orgoliul, schimbîndu-i cu totul firea.

*

S-a făcut o pauză firească în timpul semnării. E trecut de ora trei. Sînt de cinci ore în ședință. Nervii tuturor s-au destins. S-a luminat ceva în fiecare din ei. Au uitat parcă de spaima care îi stăpînește de cîteva zile. Se fac mici grupuri, în discuții mai libere. Ședința asta are în ea într-adevăr ceva de ședință istorică. Gulerele albe, înmuiate, și latele cravate negre desfăcute de căldura toropitoare a sfîrșitului de iunie, care adineauri făcea din ei niște oameni destrămați de spaimă, par acum, dimpotrivă, rezultatul unei cheltuieli de energie, a libertății veșmîntare, a unor oameni care fac un efort biruitor. Au și chipurile mai luminoase. Nicolae Golescu îl întreabă surîzînd pe Hagi Curti:

— Nu ți-e cald?

Hagiul, care nu are curajul să iasă din tradiția breslei lui și se poartă încă ras la tîmple și îmbrăcat în anteriu și caftan de catifea, încins peste mijloc cu șal persan, cu breloc de diamant atîrnat cu lanțul de aur de la gît pînă la brîu, este singurul care parcă nu simte în nici un fel căldura, nici pe aceea a soarelui, nici aceea iscată din dezbateri. Clatină din cap zîmbitor. Emanciparea veșmîntară este în epocile de tranziție, în societățile închise, lucrul cel mai greu pentru individul așezat. Un simplu amănunt în îmbrăcăminte, care arată intenția de a trece în altă clasă, stîrnește batjocura necruțătoare a celor de o seamă cu el, care văd în asta o intenție de arivism, pe care o pedepsesc cum pot. A trebuit prestigiul fizic și social al lui Costache Cantacuzino care să-i îngăduie să-și radă barba și să se îmbrace europenește, făcîndu-și un cap aproape de nerecunoscut. Un lucru e oricum sigur, că hagiul se simte prost între ceilalți membri ai guvernului.

Bălcescu discută tot timpul aprins, între cele două ferestre, cu Arăpilă. Acesta îi arată că el totuși nu crede că trupele invadatoare vor veni atît de repede.

— Nu e vorba dacă vor veni acum sau mai tîrziu, Alecule. Am mai vorbit noi despre asta. E vorba că revoluția nu poate dura, nu se poate așeza bine pe temeliile ei dacă rămîne capitala la trei poște de Giurgiu, de poate întinde pașa de la Rusciuc, într-o noapte, mîna deasupra ei. Revoluția va trebui să reziste împotriva oricărei presiuni din afară și de aceea e mai bine ca rezistența să fie organizată în munți. Un oraș mare, înconjurat și asediat, nu poate rezista fără o armată interioară puternică, pe care noi nu o avem azi, mai ales cînd nu se poate bizui și pe o armată liberă, mobilă, căci aceea cîștigă victoria, tocmai folosind rezistența cetății. Trebuie să ne folosim de spaima celor din guvern ca să mutăm provizoriu capitala la Cîmpulung, unde a fost dintru început. Dar trebuie să luăm acum, pe loc, unele măsuri hotărî-

toare, pe care ei le tot ocolesc. Să-i silim la asta cît timp sînt cuprinşi de spaimă.

În tot timpul acestei şedinţe agitate, îndîrjite, doi oameni stătuseră tăcuţi pe scaunele lor cu spătar înalt, pe care erau puse buchete de trandafir aurite, la masa mare, roşie, fără să spuie o vorbă, dar din privirea lor se vedea că nu pierd un cuvînt din cele ce se spuneau : Magheru şi mitropolitul Neofit. Atît de adîncă era tăcerea lor, atît de limpede voită, încît Bălcescu nu-i scăpase o clipă din ochi, căci atitudinea lor era hotărîtoare pentru soarta guvernului şi deci a revoluţiei. De aceea, multiplicat în fiinţa lui, gata de apărare ca un izvor de energie mic în aparenţă, dar o dată descărcat, înmiit ca putere, istoricul era gata pentru orice răspuns, căci sporind năvalnic în gînduri, privind limpede peste timp, vedea totodată la fel de limpede şi ceea ce era în clipa aceea chiar în faţa lui, în jurul lui. Ca un diamant între bucăţi de granit şi de cuarţ, mintea şi făptura lui, care erau acum totuna, înregistrau, răsfrîngeau cu scînteiere totul. Nu-i scăpase nici un gest al celor de faţă, nici o nuanţă a replicilor lor. Observase că, puţin prea scund în jilţul său, din cauză că avea picioarele lungi, dar talia prea scurtă, mitropolitul Neofit, cu fruntea încreţită mult din cauza întrebărilor în viaţă, stătuse tot timpul nu numai încruntat, ci şi preocupat, scrutînd cu privirea. Pusese toiagul, bogat ca o cîrjă, sprijinit alături de alt jilţ şi nu scosese tot timpul mai nici o vorbă. Bălcescu înţelesese că mitropolitul nu vrea să se angajeze, că nu vrea să împărtăşească soarta guvernului. Era limpede că Neofit ţinea să-l găsească ziua de mîine dezlegat, cu mîinile libere, ca să poată lua iar frînele puterii, neimplicat în nici o iniţiativă, că îşi pregăteşte în amănunte trădarea. Ţinea mîinile trase în mînecile largi ale giubelei, cum îşi ţine o felină neagră ghearele ascunse. Neofit nu ştia că acei care triumfă într-o lovitură de stat, într-o răsturnare, nu mai fac, din dorinţa de a-şi exploata personal succesul,

nici o deosebire între cei care au fost mai aprinşi şi cei care au fost doar călduţi şi le-au făcut, din postul înalt unde se găseau, servicii, că deci socoteala lui de a conduce, sau măcar de a rămîne mitropolit şi subt stăpînirea schimbată, era greşită. Se amăgea, naiv, cu credinţa că marii boieri, care se mulţumesc acum cu serviciile pe care le aduce el proprietăţii şi reacţiunii, îl vor ierta că a stat, fie şi cu intenţii duşmănoase, alături de Bălcescu şi Eliade. Duşmănia celor loviţi în interesele lor materiale e oarbă, nu ţine socoteală de nuanţe.

Celălalt care tăcuse tot timpul era Magheru. Despre el fusese oarecum vorba mereu în şedinţa de azi, dar el stătuse tot timpul cu braţele încrucişate, fără să spuie o vorbă, cu capul drept pe umerii largi, cu ochii întunecaţi, multă vreme nemişcaţi şi ei. Numai din cînd în cînd îşi mişca mustaţa neagră, tunsă pe marginea buzei de sus. E adevărat că de cînd fusese trimis în mod nerod, sîmbăta trecută, la adunarea proprietarilor de la Momolo, de cînd se văzuse în aceeaşi zi din nou prins în capcană, din vina conducătorilor revoluţiei, îşi pierduse oarecum încrederea în colegii lui ; totuşi aripa stîngă a guvernului, îndeosebi Bălcescu şi cu Arăpilă, îi dăduseră mereu dovezi de încredere şi simpatie. De ce deci el nu reacţionează în nici un fel ? se întrebau aceştia. Tăcerea de statuie a acestui om de statură puternică era neliniştitoare. Bălcescu simţea că mai multe decît au făcut ei nu se puteau face, fără un semn de înţelegere şi adeziune lămurită din partea lui.

Magheru, întîlnind privirea lor nedumerită, se ridică şi se apropie de colţul în care vorbeau cei doi. Îşi muşcă după obiceiul lui capătul rotund al mustăţii scurte, dar pline. Semn de încurcătură, la el prelungită acum într-o întîrziere cu privirea pe fereastră înainte de a vorbi :

— Aş vrea să vă spui cîteva vorbe... Am tot şovăit pînă acum, pentru că încă nu sînt lămurit asupra diferitelor năzuinţe din sînul guvernului nostru... După cum

văz, unii trag într-o parte, alții într-alta. Știu că m-ați primit aci mai mult ca ostaș, iar persoana unui ostaș e adeseori bănuită de colegii săi. Ei se tem că, avînd forța ostășească în mînă, el poate fi înclinat să abuzeze de ea...

Arăpilă îl întrerupse, trecînd cu spatele la fereastră, ca să-i vadă mai bine fața:

— Odobescu a dovedit că uneori se întîmplă și asta...

Dar Bălcescu intervine hotărît, făcîndu-i un loc mai potrivit lui Magheru, între ei, acolo între ferestre:

— Cazul lui Odobescu e un caz aparte... Noi avem toată încrederea în dumneata, domnule Magheru. Crez că ai înțeles asta din toate propunerile noastre de pînă azi... Noi doi, cel puțin, sîntem și mergem alături de dumneata pînă la capăt, dacă și dumneata ești hotărît să mergi pe drumul care credem noi că e drumul mîntuirii patriei, al revoluției.

— Vreau să merg pînă la capăt și să fac totul pentru izbăvirea patriei și a revoluției... Dar vedeți că tocmai aci a fost pentru mine, pînă acum, pricina rezervei mele. Pentru ca să ai mai mulți sorți de izbîndă, atunci cînd lupți pentru izbăvirea patriei, este bine să duci în luptă toate forțele poporului, este bine ca țara să fie una în jurul conducătorilor pe care și i-a dat. Mobilizarea țării întregi nu se poate face însă dacă nu este unire între conducători, dacă nu este încredere obștească în cel căruia i se încredințează soarta oștilor. Mi-am zis deci că nu trebuie să fac nici un gest, să nu pui nici un cuvînt în balanță, care să o facă să se încline într-o parte sau într-alta, cînd e vorba de două forțe care se vor amîndouă în slujba aceluiași țel. N-am cerut, pe de altă parte, eu însumi, să mi se dea conducerea oștirii neregulate, cum îi ziceți, tot ca să nu mă bănuiască vreunii că urmăresc să iau puterea în scopuri personale... Dacă aș fi intervenit pînă azi, v-aș fi îngreuiat, dumneavoastră chiar, și mai mult lupta pe care o duceți pentru numirea mea în capul oștirii care se pregătește să lupte... Înțelegeți

că aci intervenea și poziția — și aci își frecă gingaș degetele de la mîna stîngă — gingașe în care mă găsesc față de Tell, care este nominal capul întregii oștiri... Îl știți cît amor de sine are și ce grijuliu este cînd e vorba de atributele lui. Aveam cu atît mai mult pricina să fiu rezervat și să aștept, cu cît mi s-a părut că nu e destulă seriozitate în actele guvernului nostru, că se iau hotărîri numai de formă, fără gîndul de a fi duse pînă la capăt în fapt. Ai spus bine, că degeaba am fost numit căpitan general al unei oștiri care nu există... Astăzi ați hotărît înființarea unei armate de volintiri panduri și a unei gărzi mobile.

— Dar n-ai spus nici o vorbă nici în privința asta, îi spuse Arăpilă. N-ai cerut măcar cuvîntul ca să știm noi, prietenii dumitale, ce crezi, dacă să mergem mai departe, propunîndu-te.

— Am vrut să cer cuvîntul...

— Ei... da... și de ce nu l-ai cerut?

— Am vrut să cer cuvîntul ca să spui hotărît că nu primesc.

— ?! Cum să nu primești? întrebă încremenit Arăpilă, pe cînd Bălcescu își fixa ochii puternici și puțin oblici asupra noului căpitan general.

— Am renunțat s-o spui în plină ședință, dar acum v-o spui dumneavoastră, aci... Iată, acum s-au ales în guvern apele de uscat... Știu care sînt oamenii alături de care voi fi pînă la capătul acestei lupte, care trebuie să mîntuie poporul romîn și să-i redea independența. Deci vă spui dumneavoastră: nu voi primi să fac această oștire pînă ce nu mi se vor da și mijloacele cu care s-o fac...

Arăpilă ridică din umeri și se dădu un pas înapoi iritat, cu fața lui mare, și mai neagră parcă.

— Se va încurca totul... Dacă faci asta, ne depărtăm cu totul de țintă.

Bălcescu fu însă de altă părere:

— Ai dreptate, domnule căpitan general. Lasă asta în seama noastră... Bizuie-te pe noi... Prietenul Alecu va înţelege şi el că ai dreptate. Trebuie să reluăm numaidecît discuţia în continuare.

Magheru se uită la un ceasornic de aur cu multe capace. E ora patru după-amiază. Cei trei se întoarseră la masă şi Bălcescu în picioare, prin simpla atitudine hotărîtă a corpului său, îi chemă pe toţi la ordine. Voiau să vadă ce mai propune. El aştepta mereu în picioare ca fiecare să-şi ocupe locul la masa cea lungă. Ce departe erau şedinţele din zilele trecute cînd încercau să-l bagatelizeze luînd ca pretext tinereţea lui. De altfel într-un colţ, Voinescu II, Costache Filipescu şi fraţii Goleşti comentaseră tocmai personalitatea lui Bălcescu aşa cum apare acum. Ştefan Golescu părea cu deosebire tulburat.

— Cînd îl vezi în alte dăţi atît de firav şi cu vorbirea lui parcă mereu pripită, nu ai zice că...

Costache Filipescu, care-l cunoştea mai bine pe Bălcescu, nu-l lăsă să sfîrşească :

— Totdeauna gîndeşte prea repede, şi de aceea vorbeşte repede...

— N-ai putea crede, spuse mai departe Ştefan Golescu, că poate fi ca de oţel... Parcă n-ar mai fi acelaşi om. E mai mult decît un mare orator. Eu am auzit cîţiva la Paris şi-mi poci da bine seama.

— Nu-ţi aduci aminte la curse ? lămuri Costache Filipescu. Am văzut odată un cal care mi s-a părut cel mai slab dintre toţi caii. I se vedeau şoldurile, coastele, ţinea capul în jos, dar cînd a început cursa, alerga în frunte, aşa, cum să spui, ca o flacără.

Trăgîndu-şi cu zgomot scaunul cu spătar înalt din faţa lui Bălcescu, Eliade îi spuse peste masă, cu un surîs voit, dar acru :

— Ei, poftim, frate Bălcescule, eşti mulţumit ?

— De ce să fiu mulţumit ?

— Că ţi-am făcut armată populară, să facă praf armiile împărăteşti !

Secretarul guvernului izbucni amar, vorbind acum, ca să-l urmărească şi să-l înţeleagă toţi :

— Aţi făcut o armată ? Aţi semnat o hîrtie şi credeţi că aţi făcut o armată ?

Eliade e acum de-a binelea indignat, cînd vede că Bălcescu e tot nemulţumit :

— Am semnat un decret aşa cum ai cerut... Ce mai vrei ?

— Ceea ce aţi semnat nu este — mai întîi — un decret. E un simplu deziderat, o minută de şedinţă. Un decret este o lege care trebuie să fie — şi aci face o pauză, apoi precizează cu tîlc — şi poate să fie executată. Ca să existe armata populară, trebuie să i se arate anume organizarea... trebuie lămurite raporturile cu departamentele toate, care să-i furnizeze cele necesare... Trebuie să-i votaţi deci un buget.

Nicolae Golescu întreabă nedumerit, întorcîndu-se în dreapta şi în stînga, pentru ca să-şi cîştige aprobarea celorlalţi :

— De unde bani ? Aţi văzut raportul colegului Filipescu, ministrul Finanţelor ? Casa Statului e goală. Avem un deficit din anii trecuţi de două milioane şi ceva... Prevederi sigure şi intrări pînă în toamnă nu sînt mai mult de şapte sute de mii de lei. De unde bani pentru armata populară...?

Costache Filipescu se simţi obligat să ia şi el cuvîntul, pornind pe o lungă şi încîlcită expunere a situaţiei în care se găsea vistieria statului. Bălcescu îl asculta arzînd mocnit în el însuşi, căci nu i se părea clipa potrivită pentru ca să se facă paradă de competenţă, mai ales că acest prieten al lui pleda împotriva intereselor revoluţionare şi se dovedea îmbîcsit de prejudecăţi burgheze, ca un fost student ce era de pe vremea lui Ludovic Filip. De altfel, acest Costache Filipescu, care se arăta

să fie un cap luminat şi îndrăzneţ şi pe care Bălcescu îl iubise foarte mult, îl dezamăgea din ce în ce mai mult. Se lăsase îmbătat de jocul ameţitor al contabilităţii, şi împreună cu frate-său, cu Costache Bălcescu, numit director al Finanţelor, alcătuiau un fel de guvern în guvern, un soi de contabilocraţie care nu ştia să zică decît nu. Îşi spuse iar că e o mare greşeală să preţuieşti oamenii pînă nu-i vezi la treabă şi începu să se gîndească la altceva. Cu braţele încrucişate pe piept, cu mîna dreaptă dusă la colţul gurii şi cu două degete, cel mic şi inelarul, pe buze, privea intens şi absent totuşi, de jos în sus, în gol. Eliade îşi opri îndelung ochii asupra lui şi apoi îl arătă cu un fel de spaimă, în şoaptă cutremurată, lui Tell :

— Uite demonul... demonul revoluţiei !

Bălcescu observă că se vorbeşte despre el şi începu să-l asculte iar, cu gîndul aiurea, pe Filipescu. Mîzgălea cu creionul marginile albe ale gazetelor străine care erau în faţa lui.

Arăpilă se aplecă să vadă ce scrie şi citi : Lucica... Lucica Florescu... Lucica. Zîmbi şi începu să asculte şi el mai departe pe ministrul Finanţelor.

Cînd acesta întrebă la un moment dat sonor şi patetic :

— De unde bani ?

Răspunsul lui Bălcescu căzu hotărît ca o sabie :

— De la proprietarii care pînă acum au fost scutiţi... şi de bir, şi de serviciul militar... Au huzurit numai în drepturi... fără îndatoriri. A venit timpul să puie şi ei umărul la carul statului.

— Crezi că se vor scoate de la proprietari atîţia bani cît ne trebuie ? îl întrebă Nicolae Golescu, altfel cu bunăvoinţă, dar şovăitor, ca informaţie.

Bălcescu răspunde mereu neînduplecat, trîntind pana pe care o luase în mînă pe masă :

— Trebuie să se scoată. Aţi văzut că bugetul Ţării Româneşti este de şaptesprezece milioane de lei... Silabiseşte

cu o nesfîrşită ironie. Adică în total cinci milioane de franci, atît cît este bugetul unei mari fabrici franceze... Iar banii aceştia sînt proveniţi numai din capitaţia asupra ţăranilor. Otcupurile, contractele vămilor şi ocnelor, adică tot restul venitului naţional este cedat prin regulament boierimii parazitare. Bibescu a primit cadou taxele de export asupra vitelor. Constituie deci privilegiile boiereşti feudale, la o jumătate de veac după Revoluţia Franceză... V-am spus : trebuie să folosim toate resursele ţării pentru independenţa şi propăşirea ei. Vom scoate bani de unde se vor găsi : de la proprietarii care au îngrămădit averi peste averi. Vom scoate atît cît ne trebuie, tot ce ne trebuie. Vom pune pe ei impozite care să ne dea putinţa să cumpărăm arme, căci mişună traficanţii de arme în Europa ; iar pe noi nu ne interesează de unde ei le iau.

Arăpilă se ridică aprig, înverşunat, cu faţa arămie în chenarul bărbii scurte, negre, cu mîna mare punctînd fraza :

— Să plătească proprietarii pe două sute de ani în urmă, de cînd adună nesupăraţi. Să se puie bir, jumătate din averile mari... Clăcaşii nu mai pot da nimic altceva decît piepturile şi sîngele lor. Viaţa lor şi a copiilor lor... Numai smulgîndu-le boierilor monopolosul băuturilor spirtoase şi putem echipa şi întreţine un corp de armată.

Oamenii ar fi vrut să iscălească orice, dar fără nici un sacrificiu. Această impunere a proprietăţii, celor mai mulţi nu le convenea. Hagi Curti se şi sculă încruntat şi anunţă mînios :

— Deoarece afacerile mele nu-mi lasă timp destul ca să mă ocup cum aş vrea de trebile statului, vă rog să primiţi demisia mea din guvern... şi plecă, plimbîndu-şi giubeaua roşie, ca perdelele şi faţa de masă, de-a lungul pereţilor salonului, tapetaţi cu mătase zmeurie.

Eliade aleargă speriat spre el, încercînd să-l reţie :

— Frate Hagi Curti, nu se poate să pleci !

Negustorul se opreşte o clipă, cu o ipocrită sfială :

— Îmi pare rău, dar nu pot să rămîi! Şi iese urmărit de privirile uimite ale celorlalţi.

Eliade, amărît, mai face cîţiva paşi prin salon ca să-şi învingă mînia, mustră apoi pe cei de faţă:

— Vedeţi, cu asemenea vorbe nesăbuite o să ne înstrăinăm toată negustorimea... Am pierdut pe cel mai mare giuvaergiu din Bucureşti.

Dar Arăpilă clocoteşte de revoltă:

— Nu-i mare pagubă... Printre martirii de la 19 iunie nu era nici un giuvaergiu! Ba mi se pare chiar că nu era nici un negustor...

Din nou atmosfera s-a întunecat. Cei de faţă încep iarăşi să şovăie. Diplomat ca de obicei, Nicolae Golescu crede că a găsit însă mijlocul de a ieşi din încurcătură:

— Propui o comisie compusă din Costache Filipescu, ministrul Finanţelor, Gheorghe Niţescu, ministrul Controlului obştesc, şi bancherul Menoach Hillel, care să studieze cum trebuie pus birul — şi aci apasă — pe toate clasele... Şi cu asta am terminat pe ziua de azi — nu-i aşa? Am votat recrutarea armatei neregulate, numind căpitan general pe fratele Magheru, am votat comisia pentru impozite. El se ridică, înţelegînd să fie astfel îndemn şi pentru ceilalţi ca să se ridice... Mîine, dacă sîntem lăsaţi să lucrăm, vom mai vota şi alte proiecte.

Dar Bălcescu nu convine că s-a terminat pe ziua de azi, şi cu un semn îi opreşte pe loc:

— O armată nu are nevoie numai de bani, ci şi de ostaşi... Cei care sînt chemaţi să-şi dea viaţa pentru stat vor să aibă şi ei un cuvînt de spus în gospodărirea lui... Convocaţi deci, neîntîrziat, aşa cum am promis la Izlaz, o Adunare Constituantă.

Arăpilă vede cu bucurie, pus hotărît în faţa guvernului, al doilea punct greu din programul urgent pe care i l-a explicat Bălcescu.

Eliade însă nici nu vrea să audă de Adunarea Obştească, în care s-ar putea ca proprietarii să nu mai aibă cuvînt:

— Cestiunea nu este atît de simplă... Trebuie să stabilim principiile legii electorale, mai întîi...

— Aşa... aşa... aprobă cei mai mulţi şi cu ei întîia dată mitropolitul, căci toţi ştiu propunerea mai veche a lui Eliade, care vrea ca Adunarea Constituantă să fie pe clase sociale, o sută de mari proprietari, o sută de negustori şi o sută de oameni din popor.

Bălcescu ştie bine, din discuţiile anterioare, părerile lui Eliade şi i se pare periculos să le lase să-şi facă drum:

— Legea electorală pe care o vreţi dumneavoastră este o lege reacţionară.

Eliade ridică, asemeni unui arhiereu în faţa unei calamităţi, mîinile spre tavan.

— Eu, reacţionar? Eu? Eu? Poţi dumneata să spui că eu n-am fost şi nu sînt progresist? Nu sînt eu progresist? mai urlă el încă o dată.

— Eşti progresist, îi răspunse Bălcescu sec, dar eşti o speţă de progresist care crede că progresul trebuie să se sfîrşească şi s-a sfîrşit, neapărat o dată cu el, pentru totdeauna.

Nicolae Golescu, văzînd că poate să iasă ceartă, din nou diplomat, propune şi aci un fel de amînare mascată:

— Să numim pe loc, acum, o comisie care să studieze cestiunea electorală. Propui pe fraţii: Eliade, Bălcescu, Kretzulescu, Voinescu II şi Ion C. Brătianu.

Bălcescu refuză cu îndîrjire, s-a ridicat de pe scaun, e în picioare lîngă mitropolit, zvîrle înapoi mîna moale a dezgust:

— A cîtea comisie numită azi? Scoateţi-mă, scoateţi-mă din orice soi de comisie...

Eliade îl privește lung, apoi se apleacă și îi spune în șoaptă lui Nicolae Golescu, care se întorsese și el cu ochii după Bălcescu și-l privea dezolat :

— Bun băiat Bălcescul ăsta... minunat... dar e un om imposibil.... nu se poate lucra cu el...

Arăpilă socoate însă că e momentul să treacă la al treilea punct din programul de urgență, căci reforma electorală, oricum, va fi pusă din nou și curînd. Bate cu pumnul în masă, ca să-i oblige pe toți să fie atenți :

— Am alcătuit azi, împreună cu fratele Bălcescu, un decret pentru împroprietărirea pe loc a clăcașilor, așa cum s-a promis la Izlaz.

Mitropolitul își iese din sărite, se crucește :

— Prin decret ? Dar ce, sîntem aci cu toporul pe umăr ? Numai voința poporului poate hotărî în privința asta... numai Constituanta...

Bălcescu, din toată adîncimea sufletului său, îi imploră de data asta, venind la masă, aplecat pe ea, întorcîndu-se în dreapta și în stînga :

— Nu vreți să înțelegeți că singurul sprijin adevărat al revoluției sînt milioanele de clăcași ? Că numai ei, împroprietăriți, pot apăra statul de armatele străine ?

Argumentul este o lovitură de măciucă ; totuși groaza de un conflict cu proprietarii pe cei mai mulți îi paralizează. Nicolae Golescu caută iar o soluție piezișă :

— Fratele Bălcescu are dreptate... Să numim o comisie compusă din frații Eliade, Voinescu II, Grădișteanu, Marghiloman, Arion, care să studieze principiile împroprietăririi clăcașilor.

Bălcescu, o clipă dezamăgit de inutilitatea tonului său aproape rugător, reia acum îndîrjit, măsurîndu-i pe toți cu privirea tăioasă, furios :

— Vreți încă o comisie în plus ? Foarte bine... Propui atunci ca să facă parte din comisia cerută de colegul Golescu și optsprezece clăcași, cîte unul din fiecare județ, iar ceea ce va hotărî această comisie să devie proiect de lege pentru Constituantă...

Se produce o mare mișcare printre membrii guvernului și miniștri, toți sînt surprinși de această propunere. Se apleacă șoptind unul către altul... Încurcătura durează o bucată de timp.

În cele din urmă, Tell întreabă uimit, consultîndu-i, cu capul întors înspre dreapta și înspre stînga, pe ceilalți :

— Cum o să introducem optsprezece țărani care să majoreze propunerile miniștrilor și ale specialiștilor ? Și rămîne țeapăn și ușor încovoiat, ca un semn de întrebare.

Bălcescu clatină din cap cu un surîs amar, sarcastic, privirea lui scapără de jos în sus.

— Mai specialiști în cestiuni de clacă decît clăcașii nu cunoșc !

Hotărît lucru, Eliade nu poate nici el primi această comisie. Teama lor, a tuturor celor legați de proprietate, este că s-ar putea ca în Adunarea Constituantă proprietarii să nu mai poată alege nici un reprezentant, sau să aleagă doar o infimă minoritate.

— Nu se poate admite această măsură care ar ridica puterile protectoare împotriva noastră.

Tell, cu multă sagacitate, simte gîndul lui Eliade :

— Sînt totuși de părere să primim propunerea fratelui Bălcescu, dar atunci în locul comisiei anunțate de fratele Nicolae Golescu să facem o comisie agrară, anume compusă din optsprezece țărani, dar și din optsprezece proprietari de moșie.

Propunerea apare acum surîzătoare tuturor, căci în modul acesta proprietarii își vor putea spune neîndoios și ei cuvîntul în ceea ce privește legea agrară. Eliade aprobă grăbit și bonom :

— Așa e foarte bine. Să stea laolaltă și să discute între ei, ca frații... Se aprobă, nu-i așa ? Și surîde ca un om căruia i s-a luat o piatră de moară de pe cuget.

Bălcescu simte că în modul acesta „comisia" devine periculoasă. Schimbă priviri de luptători înfrînți cu Arăpilă. Pe urmă, fulgerător, întrevede foloasele unei astfel de comisii, cu condiția ca aceste dezbateri să fie bine conduse :

— Primim și noi, dar prezidentul comisiei să fie agronomul Ionescu.

Se aprobă prin vagă ridicare din umeri, căci omul e un necunoscut. Agronomul Ion Ionescu, care avea să semneze mai tîrziu Ionescu de la Brad, era un prieten al aripei celei mai înaintate a mișcării revoluționare și avusese lungi discuții cu Bălcescu despre problemele ridicate de clacă, de aceea Bălcescu se bizuia pe el ca să conducă astfel dezbaterile, încît să se poată auzi în voie glasul însetat de dreptate al clăcașilor, nemaiauzit pînă acum din noaptea veacurilor.

*

Ca după toate discuțiile grele, înverșunate, care se sfîrșeau cu un aparent succes măcar, se iscă iar o destindere și o voie bună între cei de față. Începură conversații familiare.

Eliade se întoarse către Nicolae Golescu, ridică din umeri, își apăsă între ele buzele a nedumerire :

— Ți-am spus... E un băiat foarte bun, dar nu se poate lucra cu el.

— Lungă ședință ! fu de părere Ștefan Golescu... Și cu scaunele astea, parcă și mai obositoare...

În afară de jilțurile pe care stăteau mitropolitul și Eliade la capetele mesei și care apăruseră parcă pe nesimțite de vreo două zile, ceilalți părtași la ședință stătuseră toți pe acele ciudate scaune „empire", dar cu spătar înalt, din pai împletit, cu margine de mahon. Nimeni nu putea sta niciodată rezemat, fiindcă buchetul de trandafiri aurit, în jumătate relief, venea chiar între umerii omului, împungîndu-i cu unele răsuciri de ramuri toată șira spinării.

— Cui a putut să-i treacă prin cap să facă asemenea scaune neroade ?

— Dar nu vedeți cît sînt de frumoase ? exclamă jignit Eliade. Trandafirii aceștia sînt tare minunați.

Bălcescu fu și el de aceeași părere că aceste scaune sînt frumoase. Pe Arăpilă însă această părere îl supără rău :

— Un lucru făcut de mîna omului nu e frumos decît dacă el corespunde scopului său. Scaunele astea sînt urîte și caraghioase, fiindcă nu se poate sta ca lumea pe ele.

Eliade, bucuros de această destindere, stărui în părerea lui :

— Un filozof german, se numește Kantu [1], a spus că frumusețea e fără scop... Recunoaște și dumneata că aceste mănunchiuri de trandafiri sînt opera unui adevărat sculptor ! Eliade pronunța dinadins numele lui Kant așa cum îl pronunța dascălul lui, Gheorghe Lazăr, la cursul său filozoficesc.

— Nu știu ce-o fi spus despre frumusețe neamțul de mitale... Dar scaunele astea sînt urîte, fiindcă se stă prost pe ele. Iar mănunchiurile de trandafiri nici nu sînt măcar sculptate. Sînt stucărie lucrată din cocă de rumeguș de lemn. Dacă un scaun e așa făcut că nu poți să stai pe el, e urît. Asta e.

— De ce e nevoie să stăm pe ele, la urma urmelor ? N-avem decît să le ducem la un muzeu, pe care va tre-

[1] *Immanuel Kant* (1724—1804) — filozof idealist german.

bui să-l înființăm, fu de părere Gheorghe Nițescu, care de la o vreme prinsese gust pentru discuțiile despre artă.

Acum asculta toată lumea cu un interes de cafenea, parcă uitaseră toți de toate.

— Ce să duci la muzeu? Tot scaune? De ce? N-ai decît să desprinzi trandafirii și să-i lipești pe alt chenar și să-i duci la muzeu... sau să-i pui pe perete.

— Ba nu, sînt frumoși acolo pe scaun, spune Nicolae Golescu cu un fel de încăpățînare.

— Atunci dacă vă plac așa aceste scaune, faceți-le și mai frumoase. Puneți și în locul pernelor îmbrăcate în atlaz, pe care stați, tot cîte un buchet de trandafiri cît pumnul. Va fi și mai frumos.

Toți izbucniră în rîs, iar Alecu Golescu, înveselit și el, își afirmă cu îndîrjire punctul de vedere:

— Un lucru făcut de mîna omului este frumos numai dacă e corespunzător scopului său. Altfel este o nerozie, cum sînt scaunele astea.

— Vorbești, dragă Alecule, se agață iar Nicolae Golescu, ca un brînzar care se gîndește numai la folos... Se cunoaște că ești matematician.

— N-am zis folos... N-am zis folos! repetă el supărat. Am spus numai că trebuie să corespundă scopului. Asta e altceva...

Adevărul este că Arăpilă era gingășia însăși (care nu excludea de loc intervențiile lui dîrze, accentele revoluționare), și poate că era cel mai dezinteresat din tot neamul Goleștilor, care era desigur familia cea mai generoasă din întreaga boierime. Dar era un om care vedea și vedea bine.

Bălcescu veni însă cu o altă înfățișare a lucrurilor, care-i surprinse pe toți:

— Ei, dragă Alecule, dacă e adevărat ce susții tu, află că aceste scaune sînt frumoase fiindcă sînt corespunzătoare scopului, cum zici tu... Mi-a spus într-o zi

Grigore Alexandrescu, care știa multe din gîndurile lui Bibescu, în calitatea lui de poet al Curții, că aceste scaune au fost făcute așa, cu buchetele acelea în dreptul umerilor, dinadins. Le-a făcut Bibescu, în felul acesta, după ce Alecu Ghica și-a luat cea mai mare parte din mobilă acasă... pentru ca sfetnicii lui să-i dea astfel respectul cuvenit, stînd drept pe scaune. Sînt prin urmare corespunzătoare scopului. Sînt scaunele unui mic autocrat, tiran.

Toți începură să rîdă de întorsătura explicației. Bălcescu, în continuare, trase încheierea.

— ...Dară dacă ele au corespuns scopului atunci, socot că azi nu mai corespund în nici un chip și deci aci sînt și eu de părerea prietenului nostru Alecu Golescu. Să le trimitem la muzeul pe care-l vom face cîndva, și aci să aducem niște scaune cuviincioase.

Oamenii parcă uitaseră de toate și poate că și uitaseră. Păturile conducătoare ale țării erau în stare numai de pățanii, nu și de experiențe.

În realitate, sfîrșitul acestei ședințe, către șase seara, îi găsește, pe cei mai mulți dintre membrii guvernului și miniștri cu gîndurile întoarse. Mai ales Voinescu II, Costache Filipescu și chiar frații Golești par acum cîștigați pentru rezistență. Nici măcar Eliade nu mai are fața deprimată cum o avea mereu de ieri de la prînz. Impresia produsă de atitudinea hotărîtă, scăpărătoare a lui Bălcescu și Arăpilă a fost atît de puternică, încît oamenii așteaptă acum evenimentele aproape fără frică.

Bălcescu își dă seama totuși că nu au hotărît nimic precis, că n-au privit evenimentele în față. Propune ca astă-seară chiar, peste patru ore, să se ție o nouă ședință, în continuare, adică, se uită el la ceas, la ora zece seara.

— Se aprobă.

Urcîndu-se pe rînd în trăsuri și carete, răspund înviorați saluturilor pe care le striga mulțimea.

— Aşadar nu mai plecaţi ? întreabă un vlăjgan cu mustaţa groasă, cu buza de jos mare, moale.

— Nu, răspunde Nicolae Golescu. Guvernul rămîne...

E un vuiet de mulţumire, o izbucnire în urale, care arată cu cîtă uşurare primeşte poporul bucureştean această ştire, după ce timp de mai bine de douăzeci şi patru de ceasuri nu se vorbea decît de fuga guvernului. Soarele făcea să scînteieze acoperişurile de tablă albă, dar acum ei nu-i simţeau dogoarea, ci parcă striga şi el încins de bucurie.

FUGA

Se despărţiseră plini de curaj în această după-amiază de luni din ajun de Sfinţii Petru şi Pavel, dar spre seară sosi un nou val de ştiri care, comunicate la întîmplare miniştrilor care pe unde se găsea, arunca guvernul dintr-o latură într-alta, cum e aruncată încărcătura unei corăbii în furtună.

La şedinţa de la orele zece veniră toţi afară de Eliade. Cei mai mulţi nu mai erau însă în stare să mai gîndească de spaimă.

Cel mai agitat dintre toţi era acum Rosetti, care propuse ca tot guvernul să părăsească pe loc capitala, refugiindu-se la Rucăr. Ştirile pe care le are el sînt categorice şi îndeamnă la măsuri grabnice. Consulul englez i-a spus că are informaţii precise că trupele ţariste au trecut de Urziceni. Se hotărî deci, fără altă discuţie, ca guvernul să plece spre Rucăr. Ştefan Golescu ceru, în sfîrşit, ca plecarea să se facă în cea mai mare ordine subt protecţia regimentului de infanterie şi a escadronului de cavalerie. Atunci Tell mărturisi limpede ceea ce de altfel se ştia ; ofiţerii polcului III refuză să lupte, refuză să plece cu guvernul. Fu o clipă de deprimare şi revoltă. Bălcescu şi Arăpilă după ce se consultară îndelung cu Magheru, văzînd că plecarea e acum hotărîtă, ceea ce nu contrazicea hotărîrea lor despre rezistenţă, fură de părere că de vreme ce Regimentul III refuză să lupte, să fie lăsat în oraş, iar ei cu cele două companii credincioase, cu cavaleria şi artileria, să se retragă pe o linie de apărare, în jos de Rucăr, la început în zona dealurilor, în aşteptarea evenimentelor. Erau şi ei de părere că e de mare însemnătate ca guvernul să nu cadă prizonierul vreunei armate străine. Pînă la urmă linia extremă, hotărîtă, fu linia Rîmnic-Curtea-de-Argeş-Cîmpulung-Pucioasa, dar cu sediul guvernului la Rucăr, ca să-i împace şi pe cei care ar fi vrut să fie mai aproape de graniţă. Acolo se va vedea ce e de făcut, după cum se vor desfăşura evenimentele.

— Văzînd şi făcînd, spuse cu o preacuminte înţelepciune Ştefan Golescu.

Nu toţi se gîndeau chiar la rezistenţă, pe care nu o credeau cu putinţă. Stîrnit de o întrebare a lui Tell, Bălcescu îşi dete pe faţă gîndurile şi făcu afirmaţia hotărîtoare : „Da", el preferă o înfrîngere totală, cu toate urmările ei, oricît de nimicitoare, unei capitulări laşe, ruşinoase. Niciodată asemenea sacrificii nu sînt pierdute pentru istoria unui popor, iar poporul romîn are nevoie de o asemenea afirmare istorică. Era noapte tîrziu şi socotiră de prisos să se mai discute, simţind că nici nu vor ajunge la vreun capăt. Îşi însuşiră în grabă Proclamaţia redactată de Rosetti, care anunţa poporului bucureştean ceea ce s-a numit mai tîrziu „fuga guvernului".

Dar pe Bălcescu textul lui Rosetti, îmbibat de o frazeologie mistică, şi încă mai grav, de o stîngăcie ridicolă în motivarea plecării guvernului, îl îmbolnăvi.

„Fraţi Romîni!"

Romîni, crucea este arma vulturului nostru, crucea a fost mîntuirea lumii, crucea şi armele lui Dumnezeu vor fi apărarea noastră, dacă vom avea credinţă în Dumnezeu şi în sfintele noastre drepturi, pe cari de acum înainte nici o putere nu va putea să ni le mai ia. Însă guvernul ales de voi, crezînd că misia lui cea grea cu care l-aţi onorat nu s-a sfîrşit, a făcut apel la toate puterile străine, care de multe ori ne-au făgăduit ajutor, a trimis agenţi ca să ceară ajutor de armii — şi pentru ca să poată trata cu aceste puteri, ca să poată face o protestaţie cu armele în mînă, în cugetul său de Romîn şi invitat de multe deputăţii, s-a socotit dator să se tragă la munţi, acolo sus pe culmea Carpaţilor, care este singura noastră cetate..."

Urma un şir întreg de fraze cu „cenuşă pe cap" şi altele.

Cînd Bălcescu fu de părere să se facă un text scurt, limpede, puternic, în care să se publice hotărît intenţia de a ridica ţara, şi în care să se vestească eliberarea clăcaşilor, cei mai mulţi îi spuseră întărîtaţi că e prea tîrziu acum ca să se mai ţină de texte, că se leagă de nimicuri, că nu o să poată fi gata de plecare nici pînă a doua zi la prînz caretele şi trăsurile. Era într-adevăr o grabă disperată.

— Aşa cum e, e foarte bună, fu de părere Nicolae Golescu, zorit. O trimit astă-seară la Obor s-o tipărească şi chiar la noapte oamenii Vorniciei o vor lipi pe ziduri le şi gardurile oraşului.

Se hotărî să se ia vehiculele ministerelor şi ale Ospelului comunal. Fiecare ministru va avea o caretă sau o trăsură. Vor lua cu cele două companii credincioase din Oltenia şi o parte din escadronul de cavalerie. Unii, grăbiţi, plecară chiar înainte de sfîrşitul şedinţei.

Ion Voinescu găsi că e clipa să glumească sau poate că a vrut numai să arate că lui nu-i e frică:

— Ei, mergem să rezistăm în munţi. Eşti mulţumit, frate Bălcescule? Vorba lui Eliade, eşti mulţumit?

Bălcescu nu răspunse. Rămăsese cel din urmă, cu braţele încrucişate pe piept: Altfel gîndea el plecarea asta, lucidă ca o retragere pas cu pas. Mai ales pregătită cu un program de reforme revoluţionare.

*

Locul de întîlnire fusese dumbrava de la Băneasa, dincolo de lacul Herăstrăului. Cel dintîi sosit fu de altfel Bălcescu, care luase de acasă o valiză cu rufe, cu jocul de şah şi o haină albă căptuşită cu blană de lup, un coş cu ouă fierte şi cornuri făcute de Tiţa chiar în seara aceea, un ulcior cu apă. Ştia ea că nu e bine să plece fără apă la drum noaptea, şi tot ea stăruise să ia blana, bună zicea pentru orice întîmplare, la nevoie ca plapumă. Să fie acolo. Tiţa ştia că aerul tare de munte de la Rucăr e vestit, că ajută la bolile de piept şi de aceea, într-un fel, se bucura că Nicu va petrece acolo o bucată de vreme.

Aştepta trîntit în fundul trăsurii şi rămăsese scufundat în gîndurile cele mai tulburi. Vedea că plecau în necunoscut şi era aproape înfiorat. Era obsedat de gîndul că această retragere în munţi i-a găsit nepregătiţi.

Încet, încet, începură să sosească din ce în ce mai încărcate caleştile celorlalţi. Cei care veniseră cu multe bagaje erau furioşi pe cei care încă întîrziau, din pricină, de bună seamă, că vor să încarce şi mai multe bagaje decît încărcaseră ei.

— Domnule, n-au pic de bun-simţ... Mai aşteptăm un pătrar de oră şi plecăm.

Tell sosi cu doi cai de călărie cu soldați. Soția și copiii erau în caretă. Cîțiva erau porniți pe gîlceavă. Unul dintre ei mîrîi printre dinți :

— Amicul ăsta doarme tun în trăsură... puțin îi pasă...

Bălcescu, căci despre el vorbea, auzi reflexia plină de răutate, dar îi era lehamite să mai spună ceva. Își zicea că în asemenea împrejurări oamenii își pierd capul și că trebuie să fie iertător.

Fiecare socotea că i s-a dat cea mai puțin încăpătoare trăsură, caii mai proști decît la ceilalți. Observațiile se făceau în gura mare cu reflexii acre :

— Ăsta și-a luat, se vede, și putina cu murături...

Ceea ce spori încurcătura fu că de unde se credea că acest convoi de oameni care se retrag va fi alcătuit numai din membrii guvernului și ai ministerului, spori-se acum considerabil, căci veniseră și rudele și prietenii miniștrilor, cum și o seamă de fruntași ai revoluției, ca Grigore Scarlat Grădișteanu, Costache Aristia și alții. Rosetti găsi că e clipa să glumească și el înainte de pornire, și trecînd pe lîngă trăsura lui Bălcescu îi spuse nu fără tîlc :

— Frate Nicolae, dumneata ești, așa învelit, în pelerina aceea ? Nu te deslușeam bine în întuneric. Ei, ce zici ? Au nu tot spre Rucăr a plecat oare și Bibescu ?

Istoricul găsi că nu era tocmai potrivit locul și timpul pentru glume din partea unui om cu răspundere, care ar fi trebuit să fie și mai pătruns de sensul celor ce se întîmplă, și răspunse așa, în bobote :

— Caragea în 1818 a fugit pe la Cîmpina, Grigore Ghica în 1828 tot către Cîmpina, Alexandru Ghica în 1842 tot pe la Cîmpina...

Rosetti nu pricepu nimic și se depărtă intrigat.

Magheru sosi cu Pleșoianu, amîndoi călare, dar și cu un poștalion cu pînză deasupra, în care unul nu avea

alt bagaj decît o ladă mică de lemn, din vremea cînd era comandir de panduri, și celălalt — două cufere. Întîrziaseră pentru ca să se asigure că vor porni, numai-decît după ei, și cele două companii credincioase din regimentul de la Craiova, ca și divizionul de cavalerie.

Erau gata de plecare ; îl așteptau numai pe Eliade. Se făcuse două noaptea și acesta tot nu mai venea. Fu trimis în goană la Obor un vagmistru călare să vadă din ce pricină întîrzie. Peste vreo trei sferturi de ceas acesta se întoarse spunînd că la Obor totul e închis, că un neamț, care lucra în tipografie singur noaptea, i-a spus că „domnul Eliade plecat încă de la nouă sera cu Alexandrescu și Andronic, două trăsure bagaj... plecat Pucioasa..."

Au pornit și ei luînd drumul către Tîrgoviște, că se luminase de-a binelea de ziuă. Călătoria fu grea, deoarece fiind prea multe vehicule, cînd se oprea dintr-un motiv ori altul unul dintre ele, trebuia să se oprească toate, și mai niciodată nu se știa pricina opririi, ceea ce stîrnea mereu neliniște și întrebări fără sfîrșit.

Dar mai ales ceea ce îngreuna totul, înăbușindu-i, era norul imens de praf ridicat de convoi, care-l învăluia de nu vedeai trăsură de trăsură. Într-o oră aveau pe față adevărate măști de praf, iar mîinile le erau uscate. Chiar în caretele cele mai bune, care erau totuși prost închise, pătrundeau nori de pulbere și făceau fețele fugarilor mai palide, ochii mai tulburi. Le era pe de altă parte frică să nu întîlnească, cine știe, cete de cazaci abătuți din drumul spre București, în cercetare.

Peste noapte mai fugea cineva din București, tot pe furiș, dar pe Valea Prahovei, căci pleca la una din moșiile lui de acolo. Costache Cantacuzino înțelegînd că e „lucrat" de mitropolit cu Duhamel și cu Suțuleștii, nu mai așteptase desfășurarea lucrurilor în Bu-

cureşti, ci, după ce se refugie mai întîi la moşie, trecu graniţa, ca să meargă unde ştia el că se fierbe vinul.

*

Cînd dimineaţa se văzură lipite pe palat, pe clădirile publice şi pe unele garduri de grădini micile afipte cu Proclamaţia guvernului, tipărite în cursul nopţii la Obor de Rinţiţec şi postdatate 29 iunie, uimirea şi durerea bucureştenilor fu fără margini. Era în ziua aceea sărbătoare mare, Sfinţii Petru şi Pavel, dar în bisericile pline, numai despre asta se vorbea.

Pe la prînz, pe o căldură seacă, apăru pe pereţii aceleiaşi clădiri, ca şi pe pereţii bisericilor, „publicaţia" mitropolitului Neofit : aceasta spre deosebire de a Guvernului vremelnicesc, grăia limpede, fără ocoluri :

„Rebeliştii fugind din Capitală în noaptea dintre 28 şi 29 ale următoarei... grăbim vestind această bună vestire tuturor locuitorilor ţării, totodată le arătăm că într-o unire cu d-lor boierii, care se află în Capitală, s-au luat toate măsurile pentru statornicirea liniştei obşteşti...

Semnat : *Neofit, Mitropolitul Ungro-Vlahiei*"

În acelaşi timp soseau la palatul mitropolitan marii boieri, ca să constituie guvernul cel nou. Spre mirarea lor însă mitropolitul nu se grăbea de loc, amîna din ceas în ceas numirea caimacamilor. Stătea în jilţul lui, scurt de talie, cu fruntea mult încreţită, cu camilafca neagră cu marginea brodată cu aur şi părea foarte încurcat. Se mulţumise să scoată numaidecît de la arest pe colonelul Odobescu, pe care îl numi din nou şeful oştirii. Îl întrebă dacă are cumva ceva împotriva scoaterii lui Solomon de la arest şi a numirii lui iar la comandă.

— Eu n-am nimic, dar s-ar putea să nu primească el... Scrie-i sfinţia-ta o scrisoare personal...

Fu adus pe loc un diacon, iar mitropolitul, bătînd mătăniile de chihlimbar, îi dictă nervos :

„D-lui colonel Ioan Solomon.

Fiindcă din nenorocire, Guvernul provizoriu, astănoapte la 28 iunie, s-a făcut nevăzut împreună şi cu Comandirul polcului nr. III din garnizon, în vremea arestării d-voastră după nenorocita întîmplare de la 19 iunie..."

Şi după alte cîteva fraze :

...„Eu zic să rămîie toate iertate şi uitate... poftindu-vă... să luaţi iarăşi în comănduire polcul nr. III şi să îngrijiţi..."

Şi alte şi alte.

Solomon primi cu o satisfacţie pătimaşă, însetat de răzbunare ; îl chemă numaidecît pe căpitanul Costache Chiorul şi îi dădu poruncă să înceapă neîntîrziat arestările. Puse la închisoare de asemeni pe toţi ofiţerii şi soldaţii care simpatizau cu revoluţia.

Se apropia ora prînzului. Era în odăile mitropolitane, în care se înghesuiseră peste patruzeci de boieri, o căldură de nesuferit, sporită de bîmişuri, de fermenele groase, de caftane îmblănite, de işlicuri. Cel care fierbea mai rău era Alecu Vulpe, de care rîdeau acum Hristache Băl-Ceaurescu, în jacheta lui cafenie, şi Lenş, tînărul, îmbrăcat în uniformă de secretar domnesc.

— Ei, nene Alecule, glumi marele logofăt, acuma să te văz... Nu uita să mă numeşti şi pă mine subtcîr-

muitor la un tact pe undeva pe la Urziceni, că nici eu n-am să te uit cînd o fi ceasul meu... Te fac aprod la înaltul divan, căci eşti iute de picior.

Alecu Vulpe era atît de nerăbdător şi emoţionat, că nu fu în stare să răspundă la glumă. Singur mitropolitul ştia de ce tot amînă mereu formarea căimăcămiei şi a guvernului. Era în corespondenţă secretă cu Kotzebue, consulul ţarist, foarte activ, care se stabilise la Galaţi şi căruia îi făcea rapoarte despre şedinţele guvernului, despre toate hotărîrile luate. Încă de duminică îi scrisese că guvernul e în debandadă şi stă să fugă la Rucăr şi întrebase pe cine să puie caimacam şi pe cine să facă miniştri. După orice socoteală şi după măsurile luate, ar fi fost vreme să ajungă lipcanul şi să se şi întoarcă a doua zi, cu cai de schimb. Nu putea fi vorba de întîrziere, căci Neofit îşi avea oamenii lui la Galaţi pe lîngă Kotzebue, care erau fraţii Şuţu, fiii fostului domnitor.

Între timp, cei de faţă, care luau dulceaţă, beau tot timpul cafele şi încercau de prisos tot soiul de răcoritoare, văzură cu surprindere că bătrînul mare ban Văcărescu, zis Furtună, şi marele vornic Emanoil Băleanu pleacă supăraţi. Băl-Ceaurescu îl opri în uşă pe vărul său şi-l întrebă nedumerit :

— Pleci, nene Manolache ? Cum asta ?

— Da' ce-o să mă ţiu de fustele popii ăstuia toată ziua ?...

Se uitară toţi după ei miraţi şi aşteptară cuminţi mai departe. Peste un ceas veni în goana caleştii Lahovary, care îi vesti pe cei ce stau la taifas la mitropolit că Teodor Văcărescu-Furtună şi Emanoil Băleanu s-au instalat în Palatul Administrativ şi s-au proclamat caimacami. Au lipit pe zidurile din împrejurime o Proclamaţie către popor iscălită de ei, l-au pus iar pe Herăscu-Năsturel vel postelnic şi au început să numească numaidecît pe cîrmuitorii judeţelor. Furia celor de faţă

fu fără margini, mai ales că între timp sosise şi răspunsul lui Kotzebue, care cerea să fie numit caimacam baş boierul Iordache Filipescu.

*

Toată ziua de Sfinţii Petru şi Pavel se urmară arestările. Căpitanul Costache Chiorul călărea pe podurile şi uliţele oraşului, croind la întîmplare în dreapta şi în stînga cu faimosul său gîrbaci cu şapte cozi, cu bumbi la vîrf, urlînd ca un turbat : „Am să-mi împletesc biciu cu piele dă rumîn, ca să ţie minte rumînu ce păţeşte libertatea cînd încearcă să vie p-aci". „Am să-mi stropesc şaua cu sînge dă rumîn." Cei arestaţi erau căraţi cu grămada pe la comisii. Din Obor fură ridicaţi peste treizeci de inşi, dar de Tudor Fărşerotu, căpitanul Gheorghe trimis să-l ridice, n-a avut curajul să se apropie.

După-masă, trecătorii de pe Podul Mogoşoaiei văzură cu durere statuia revoluţiei care era şi statuia dreptăţii, cu crucea şi cumpăna în mînă, făcută din gips de Rosenthal, Iscovescu şi arhitectul Melic, răsturnată şi spartă. Un mare portret, o femeie, tot de Rosenthal, reprezentînd tot revoluţia şi atîrnat între două ferestre ale palatului, înfăşurată într-un chenar tricolor, fusese sfîşiat şi aruncat în mijlocul pieţei. Spre seară intrase spaima în tot oraşul.

*

Cei porniţi spre Rucăr, abia către prînz izbutiră să facă o poştă de drum, căci vehiculele erau mereu în mare neorînduială şi se încurcau unele pe altele. Erau aproape de Tărtăşeşti cînd un ofiţer veni călare din urmă să anunţe pe Magheru că îndemnaţi de unii ofiţeri, care se tem că se răstoarnă lucrurile şi ei rămîn fără grade, mai bine de jumătate din cei trei sute de soldaţi care

formau cele două companii credincioase, aduse din Oltenia, nu mai vor să meargă mai departe. Asta stîrni multă neliniște, dar și multă mînie. Pleșoianu clocotea de furie și vru să alerge călare să facă orînduială cu pistolul, dar fu oprit de Magheru. Se ținu un soi de sfat ostășesc în dreptul trăsurii lui Bălcescu și Arăpilă, care e uimit și furios. Tell, dezolat, ținea să meargă el să explice soldaților și să încerce să-i convingă. Magheru nici nu vrea să audă de acest lucru :

— Nu te supăra, domnule general, dar cu alături de asemenea oameni nu mai merg în nici un fel... N-am nevoie de ei... Am nevoie de oameni în care să-mi pun toată nădejdea. Mi se pare că ne-am bizuit zadarnic pe ofițerime. Nu mai e nimic de făcut cu ea.

Bălcescu și Arăpilă fură de părerea lui, și el porni îndată cu Pleșoianu în trap viu înapoi. Găsi cele două companii risipite în repaus pe marginea drumului care trece printr-o pădure. Ceru energic ofițerului mai mare în grad să așeze oamenii în front. Apoi le spuse răspicat următoarele :

— Sînt încunoștințat că mulți dintre dumneavoastră nu mai vreți să mergeți cu noi să luptați în munți. Țin să vă spui că toți cei care vor să plece îs slobozi s-o facă numaidecît... dar numaidecît. Toată hrana luată în căruțe s-o ia cu ei... Așa... Acum să-mi treceți în partea dreaptă a drumului, în spatele meu, cei care vreți să rămîneți.

Magheru se așeză cu armăsarul său vînăt pe partea dreaptă a drumului. Trecură îndată vreo douăzeci, apoi alți treizeci, pe urmă încă vreo cincizeci de soldați cu privirile zăpăcite. Căpitanul general întoarse armăsarul și spuse :

— Sînteți prea mulți ! Rămîn cu noi numai aștia... și arătă un pîlc de vreo douăzeci, anume cei care trecuseră cei dintîi, în fugă, în spatele lui... Am nevoie de oameni care vin din toată inima și pe care să poci să

mă bizui. Haideți, flăcăi... Și voi, le spuse el batjocoritor celorlalți, călătorie sănătoasă...

Veniră și trei dintre ofițeri. Magheru și Pleșoianu mergeau acum la pas în fruntea acestui pîlc de oameni înviorați, încurajați ca de un vin tare de această întîmplare.

Către seară, o parte din cai dădură semne că nu mai țin la drum. Trimiseră la un proprietar, al cărui conac era chiar pe malul Ialomiței, o poftire să împrumute cîțiva cai Guvernului provizoriu. Boierul veni el însuși, bănuitor, să explice că-i sînt toți opt caii obosiți, deoarece de-abia a venit el însuși de la Tîrgoviște azinoapte.

Fiind prieten mai vechi al lui Magheru, îl luă deoparte și-l sfătui cu seriozitate :

— Dacă vreți să fugiți din țară e mai bine să o luați de-a dreptul pe Ialomița în sus, peste Păduchiosul, spre Predeal. Pe la Rucăr e prea mare ocolul și nu o să puteți trece atîta lume prin satele întîlnite, care, oamenii, cred, cine știe... că fugarii au luat banii statului.

Căpitanul general înemeni. Avea dintr-o dată viziunea celor ce vor urma.

Sufereau nespus din pricina arșiței și a prafului.

— Să nădăjduim că la Rucăr va fi mai răcoare, spuse amărît Voinescu II, ștergîndu-se într-una de nădușeală.

— Ce spui dumneata de răcoare, frate ? îl întrebă surîzînd Ștefan Golescu. Rucărul e în creierii munților, abia ajungi pînă acolo. Seara, trebuie să pui ceva gros pe tine, altfel tremuri... Sînt numai pustietăți de stînci și păduri. Altfel e un sat ca un pahar.

— Și sînt cele mai frumoase muntence, în cel mai frumos port romînesc din toată țara, îl întregi Nicolae Golescu. Ah, ce-am mai vînat eu pe acolo, pe la izvoarele Dîmboviței, la urși.

Arăpilă era furios ca și Magheru cînd, cercetînd cu luare aminte convoiul, se făcu constatarea că numărul celor ce luase drumul munților era de trei ori mai mare decît numărul celor din guvern.

— Au plecat cu căței și purcel. E caraghios, spuse Arăpilă.

Magheru, care cercetînd mereu, păşea cînd în stînga, cînd în dreapta trăsurii în care Bălcescu lîncezea obosit de strădania din ultimele zile, dar mai ales moleşit de o fierbințeală pricinuită de praf, îi răspunse lui Arăpilă cu amărăciune, dar adresîndu-se mai mult lui Bălcescu :

— Nu, nu e caraghios. E un lucru foarte nesocotit... Din cauza asta vom avea de suferit urmări de care acum nu vă dați seama. Din pricina bagajelor astea lumea crede că fugim peste graniță și că am furat banii statului.

— Fără îndoială că facem o proastă impresie asupra poporului, nu trebuia să plecăm în pripă, dezorganizați, fu de aceeași părere, cu o voce obosită, Bălcescu. Praful ridicat de convoi îi apăsa mereu pieptul și ținea o batistă la gură.

— S-ar putea să fie și mai rău, domnule Bălcescu... Acum înțeleg multe... Acum înțeleg și ironia cu care Herăscu-Năsturel mi-a spus că încă de duminică la prînz Eliade a trimis o parte din bagaj înainte... Înțelegi că ne-am dat prin această nesocotință a lui Eliade în mîna reacționarilor, care cine știe ce pun la cale împotriva noastră. Ați văzut de altfel că prin satele prin care trecem, mulți ne privesc chiondorîș. Chiar sătenii văd cu nedumerire aceste carete și trăsuri, pline de calabalîc și oameni speriați, care fug și le vine greu să spuie de ce fug.

După încă vreo jumătate de oră, Magheru, care oprise întreg convoiul fiindcă mergea alandala și ceruse să fie așteptați și cei din urmă, lăsă armăsarul vînăt în mîna

unui soldat, încălecă pe un cal roib al unuia din cei patru cavaleriști abia sosiți cu ei și începu un soi de inspecție a caretelor și trăsurilor, izbutind să facă din nou orînduială.

Tocmai a doua zi pe la opt dimineața ajung în apropierea fostei reședințe domnești. Le iese înainte un șef de masă de la Cîrmuire, Gheorghiescu, un bărbat îndesat, cu mustața răsucită, cu omușorul ieșit ca un cocoloș, care le spune că nu vor putea trece așa de ușor prin oraș. Omul povestește aprins, dar căutînd în același timp să se exprime ca un funcționar important ce este.

— Domnule, ieri după ce a trecut domnul Bolliac cu familia, pe la ceasurile șase evropenești a trecut și domnul Eliade, tot în sus spre munte, spre Pietroșița. Domnul Eliade era cu doi domni secretari de la guvern, sau nu știu ce o fi fost. Ei au putut să treacă fiindcă pînă aseară pe la șapte nu sosise știrea că s-a făcut căimăcămie...

Rosetti se miră exagerat, batjocoritor :

— A și trecut domnul Eliade ? Era grăbit ?

— Da, domnule. Era tare grăbit. Pe urmă au venit călăreți și au anunțat că s-a făcut căimăcămie. Și pe urmă noaptea un ticălos reacționar, ce cu plăcere se intitula înainte mare paharnic, oposant, domnule, al constituției, unul, Nae Brătescu, a ieșit noaptea în oraș și a strigat la arme pe toți cetățenii, prin lovire de baraban trivoguar, să iasă afară din oraș și să prindă pe tîlharii care au guvernat constituția, căci au prădat vistieria și altele... arătînd că de nu vor face așa, apoi cetățenii vor rămîne răspunzători cu averile lor de ceea ce au jefuit acei tîlhari... Și s-au adunat scursorile din mahala și unii țigani de la fabricile marelui vornic Băleanu, domnule, eu zic să fie ca la o mie cinci sute,

două mii de oameni, și să vedeți dumneavoastră, e în frunte fostul subtcîrmuitor, unul Ispas Farcaș, de l-ați scos dumneavoastră din slujbă, o creatură a lui Satan, domnule, care urlă și amenință că omoară pe guvernul constituției. Eu am venit prin crîng să vă spui și v-am așteptat, că dumneavoastră sînteți cu dreptatea.

Omul era tare inimos și ceea ce spunea el era adevărat. Nu știa un singur lucru, că Nicolae Băleanu, care fusese înștiințat de Calliopi Ghica — „logovipera" — printr-un vătaf al curții ei într-o grabnică scrisoare, așa cum îi ceruse el, că frate-său Emanuel Băleanu s-a numit caimacam, cum și de fuga guvernului spre Tîrgoviște, atîțîndu-l și ea să-i prindă pe toți și să-i aresteze, chemase pe fostul zapciu Ispas Farcaș, omul devotat lui trup și suflet, și îi spusese să adune numaidecît, la nevoie cu bani, oamenii pe care îi poate strînge din oraș; dăduse apoi poruncă și la niște nefericiți salahori țigani, de la una din fabricile lui, să iasă înaintea celor ce veneau. Ca să îi atîțe lăcomia îi spusese acestui Farcaș că foștii miniștri au furat și au ascuns într-o trăsură a lor tot aurul din vistierie, două sute de mii de galbeni. Își cunoștea bine omul, pe care chestia cu aurul îl înnebuni, așa că fostul zapciu, după ce le mai spusese, de la el, oamenilor că revoluționarii sînt antichriști — fiindcă strică orînduirea lăsată de Dumnezeu, care în înțelepciunea lui a făcut ca să se nască unii boieri, iar alții slugi, că antichriștii ăștia vor să ia averile sfintelor mînăstiri — le dădu de știre că fugarii au toți buzunarele și trăsurile pline cu aurul vistieriei, de n-a mai rămas un singur galben, măcar de sămînță. Unii dintre sătenii și țiganii rătăciți, nărăviți, fără nici o nădejde pe lumea asta, erau și ei de părere că propria lor eliberare strică orînduiala lui Dumnezeu, iar alții, destui, erau atîțați de gîndul aurului pe care l-ar fi putut găsi.

Revoluționarii stăturî în loc, ținînd un fel de sfat, neștiind ce să facă. În scurtă vreme văzură venind spre ei

sumedenie de oameni înarmați cu pari și topoare, urlînd în neștire „moarte hoților", „moarte tîlharilor". Foarte mulți aveau puști — unele de la noua Cîrmuire, altele de la marele vornic Nicolae Băleanu, care ședea ascuns într-un pridvor al casei lui din Tîrgoviște și se uita cu un soi de ochean spre cîmpia din marginea orașului. Erau de asemeni vreo douăzeci de dorobanți, cu pistoale, săbii și carabine.

Într-o clipă, la o poruncă tunătoare a lui Magheru, trăsurile se adunară în cerc, pentru ca să poată fi mai bine apărate. Cei douăzeci de soldați rămaseseră mai în urmă și trebuiau să sosească din clipă în clipă. De altfel cei vreo treizeci de bărbați din convoi erau mai toți, ca și surugiii, bine înarmați cu pistoale și puști de cea mai bună calitate.

Amenințînd și urlînd mereu, gloata de pușlamale și derbedei înconjurară trăsurile care erau în cerc și din ce în ce deveneau mai furioși, încălziți de propriile lor urlete. Copiii pribegilor plîngeau speriați, și speriați erau și părinții care gîndeau că din clipă în clipă fragedele făpturi puteau să cadă pradă celor pe care Farcaș și Brătescu îi asmuțeau necontenit.

Nicolae Golescu, alb ca varul, de-i părea barba și mai ascuțită, întrebă înspăimîntat:

— Ce facem ? Ne vor nimici ticăloșii ăștia !

Bălcescu, care se dăduse jos lîngă trăsură, căută cu privirea și cînd văzu că Magheru nu e departe, îi spuse pe un ton pe jumătate glumeț și nepăsător, gîndindu-se parcă la ultceva :

— Frate, sîntem cu Magheru.

— Magheru, ne-Magheru, nu văd cum o să scăpăm de aci, mîrîi fiert fostul aghiotant domnesc, privindu-l îngrozit că poate fi atît de nepăsător în asemenea clipe de primejdie.

— În 1825, glumi Bălcescu iarăși, cum făcea cînd se vedea încolțit, Magheru a fost trimis de Grigore Ghica

împotriva boierilor care veneau de la Sibiu ca să-l dea jos de pe tron. Şi el i-a împrăştiat şi le-a nimicit oştirea cu care veniseră şi le-a prins căpeteniile. Atunci a fost spînzurat şi vestitul Căţui şi alţii. În 1828 la Siseşti, cu vreo mie de volintiri, a nimicit trei mii de turci care atacau aripa dreaptă a generalului Geismar ; cînd la Craiova reacţionarii arestară guvernul de la Izlaz, el l-a eliberat aproape singur ; iar cînd noi l-am trimis la proprietari la Momolo, era cît pe-aci să se războiască singur cu cinci sute de oameni ; în sfîrşit cînd am fost arestaţi de Odobescu, el singur a scăpat luptînd şi s-a baricadat în odaia lui din palat... Nu crezi că are pe dracul în el ? Şi zîmbi cu ochii care priveau de jos în sus. O să facă el ce-o face şi o să ne scape şi acum...

— Dacă pînă atunci nu vom muri de căldură, întregi gluma Ion Voinescu II.

Era în plină amiază de vară, arşiţa şi praful le slăbise voinţa la cei mai mulţi. Întîrziau aci de aproape cinci ceasuri. Mai ţinură încă un fel de sfat, căci doreau mai mult să vadă ce gîndeşte pînă la urmă Magheru, care descălecase şi se plimba cu mîinile la spate. Se adunară mai toţi în jurul lui. Nicolae Golescu întrebă, mai mult ca să întrebe, căci el socotea situaţia grea de tot :

— Mai putem ieşi de aci, domnule căpitan general ?

Magheru îl privi mirat şi apoi răspunse foarte simplu :

— Oricînd vreţi... cu cele patruzeci de puşti ale noastre, unde mai puneţi că mai avem şi vreo cîteva săbii. Totul este dacă începem sau nu rezistenţa în munţi, vărsînd sînge romînesc. Să mai aşteptăm să se mai satură de urlat şi apoi or să plece acasă...

Se întîmplă însă un lucru care aduse dezlegarea mai devreme. Fostul subtcîrmuitor Ispas Farcaş, un vlăjgan uscat şi prost articulat, năsos, cu faţa ascuţită, cu o barbă mică, ciufulită, dar cu mustaţa întoarsă cu vîrfurile în sus, se plictisise şi el tot asmuţind zadarnic lumea, şi dorind se vede să pună mai curînd mîna pe aur, se apropie

de grupul celor care discutau şi îi declară arestaţi. Şi întocmai ca la tactul plăşii lui de pe vremuri, porunci scurt dorobanţilor care-l înconjurau :

— Cercetaţi trăsură cu trăsură.

Magheru tresări surprins. Sprîncenele i se coborîră brusc peste ochii mari, negri, cu reflexe dintr-o dată dure. Ieşi singur înainte cu cravaşa pe care o purta în mînă de cînd era în convoi, trecu încet printre dorobanţi şi îl întrebă şuierat şi autoritar pe vlăjgan :

— Cum îndrăzneşti dumneata să dai ordin să se aresteze membrii guvernului ?

Ispas Farcaş, cu barba răvăşită şi năduşită, răcni cu dinţii mari ca de cal :

— Nu mai sînteţi membri ai guvernului... Sînteţi arestaţi. Şi făcu un semn dezarticulat dorobanţilor, ca să împingă lumea în cerc. Se întoarse şi spre cei cu furci şi pari : Auzi, tîlharii, se mai cred membri ai guvernului ?

Ochii mari, negri ai lui Magheru scăpărau de mînie. O şuviţă din părul lung şi întors peste cap ca al unui diacon îi căzuse peste urechea dreaptă. Ridică scurt cravaşa, gata să-i cresteze faţa :

— Dacă nu dispari în două clipe, îţi crăp obrazul, nerusinatule...

Atunci Farcaş pripit, cu toată făptura lui mototolită de mînie, dădu încă o poruncă dorobanţilor :

— Ăsta-i Magheru, foc asupra lui... Foc în carne vie, în aceşti tîlhari...

Fu o clipă de spaimă, iar în clipa asta încetară şi huiduielile şi se făcu o linişte de moarte.

Încă o dată statura bărbătească şi curajul, de pe acum legendar, al lui Magheru îi mîntui pe ceilalţi toţi. Dorobanţii nu îndrăzniră să tragă. Liniştea de moarte se prelungi cîtva timp, apoi se prefăcu în linişte obicinuită. Cîţiva tineri se desprinseră în mod firesc din mulţime şi umplură cu apă, de la puţul din marginea drumului, păzit de do-

robanții lui Farcaș, cănile întinse de femeile și copiii din convoi. De dimineață copiii tot cereau apă, și mamelor nu le fusese îngăduit să ia o cană măcar. Gloata deveni dintr-o dată aproape prietenoasă. Se iviră și cei douăzeci de soldați credincioși.

Se hotărî numaidecît ca Rosetti și Grădișteanu să meargă la administrația județeană să afle ce ordine au venit din București prin cei doi lipcani sosiți cu un ceas înaintea lor.

— Să se ducă, firește, dar n-are nici o însemnătate ce ordine au sosit, fu de părere Magheru. Adăpăm caii și pornim numaidecît spre Stoienești... Vom face popasuri din ceas în ceas. Cînd intrăm între munți, vremea se va răcori și drumul este bun. Nu ne vom opri decît la Rucăr.

La administrație, Rosetti și Grădișteanu fură mai întîi arestați, dar cînd se află de înfrîngerea lui Ispas, un secretar fidel Guvernului provizoriu îi liberă și putu să trimită cu ei doi o căruță de alimente. De altfel înainte ca ei să se întoarcă, populația începuse să aducă ea însăși alimente și băuturi răcoritoare celor care erau atît de plini de praf, de parcă aveau măști pe față.

— Viitorul popas îl facem pe malul Dîmboviței, unde ne vom curăți bine de praf și ne vom putea spăla. Aranjați-vă așa în carete și trăsuri, ca să poată copiii să doarmă.

Adăpatul cailor dură, fiindcă nu era decît o ciutură.

*

Restul drumului, cei trei, Bălcescu, Arăpilă și Magheru, îl făcură în caleașca lui Magheru, împrumutînd trăsura cu care porniseră ei lui Tell, ca să se mai ușureze povara unei carete prea încărcate. Cei patru călăreți mergeau acum în frunte, pe cînd în coada convoiului era Pleșoianu cu cei vreo douăzeci de soldați care îi întovărășeau.

— Prost început, frate Magherule, murmură Arăpilă, care se așezase pe un scaun în fața celor din fund și sta pe jumătate întors.

— Greșeala cea mare e că am plecat în goană, prea speriați.

— Altfel visam eu retragerea guvernului în munți, domnule căpitan general, căci Bălcescu din delicatețe, ținînd seama de diferența de vîrstă, nu se putea hotărî să-i spuie lui Magheru „frate". Ah, cu totul altfel...

— Frate Bălcescule, clătină din cap Arăpilă, eu mă întreb, văzînd cele întîmplate aci la Tîrgoviște, pe cine ne vom bizui, cu ce popor alături de noi vom lupta în munți?

Deși era încă obosit din pricina prafului înalt pînă în văzduh, stîrnit iarăși de convoi, și care-i usca mereu gîtlejul și pieptul, Bălcescu nu era deprimat așa cum socotea Arăpilă. Era abătut de greșelile făcute de ei, nu de purtarea poporului.

— Nu adunătura asta de ticăloși, nu acest gunoi sînt poporul! Se pot găsi oriunde în lume și poate în orice timp oameni înrăiți, care vor să trăiască bine fără muncă, sau rătăciți, sau rămași în urmă, gata să se adune ca să cîștige fără trudă, mai ales cînd se găsesc unii să-i ațîțe.

Voinescu II, care se urcase pe cal ca să mai schimbe și călărea pe lîngă caleașcă, se amestecă în vorbă:

— Bine, frate Bălcescule, spuse el amar, dar tu nu vezi cum stau lucrurile? Cei mai mulți dintre ei erau țărani ori salahori la fabrică. Ei, poți pricepe asta? Frații Golești și alții, care nu au nimic de cîștigat din această revoluție, își pun în joc tot ce au ca să-i mîntuie pe ei din robie. Cu ce scop? Ca să desființeze rangurile boierești, ca să le dea lor dreptul de a-și gospodări țara, de a scăpa de sărăcie, de a primi învățătură... În schimb ei, care au tot de cîștigat, ies înaintea Goleștilor și a guvernului care a desființat pedeapsa cu bătaia și le va da drept de vot, tocmai ei ies înaintea Goleștilor cu furci și cu topoare, urlînd sudalme, strigîndu-le că strică legea lui Dumnezeu, care a lăsat să fie boieri și țărani, stăpîni și slugi... Nu e ceva pe dos într-asta?

Bălcescu nu răspunse numaidecît. Mușcă dintr-un măr, căci îi era sete, și rămase cîtva timp pe gînduri :

— Ce vreți ? Sute de ani de întuneric, de trai în adînc, ca sobolii, le-a stricat vederea... Lumina soarelui le face rău și-l dușmănesc din orbire. Multă vreme de aci încolo dușmanul nostru vor fi superstițiile, ereziile, abaterile de la religia adevărată. Ce vreți... ? Ei vor să facă pe voia Domnului, iar sute de ani li s-a băgat în cap că asta, numai și numai asta e voia Domnului. Le e frică de răzbunarea celui de sus... Va trebui să le deschidem ochii, să-i luminăm...

Arăpilă rînji amar :

— Să-l luminăm pe Farcaș ? Ce să-l mai luminăm ! Nu vezi că e tot numai jăratic al răului...

Istoricul se înfurie și aproape strigă :

— Nu, Arăpilă, n-ai dreptate ! Apoi scăzu glasul, cu un surîs : Poate că dacă ar fi trăit în altă lume, acest Farcaș ar fi fost dimpotrivă un jăratic al binelui. Pe urmă, găsesc că mai mult noi sîntem de vină. Gîndește-te ce spectacol jalnic le-am arătat. Niște fugari cu boarfele în căruță, bănuiți că ascund aur furat, că vei fi auzit că au strigat la noi că am furat vistieria statului... Altfel era dacă pregăteam plecarea... dacă am fi călătorit organizat, dacă am fi vestit reformele cele mari. Chiar în cele dintîi două săptămîni se putea face asta. Și dacă mai vrei încă o dovadă, că nu sînt ei de vină, ci noi, e destul să constați, că în clipa în care Magheru a făcut un act de demnitate și de îndrăzneală, oamenii s-au schimbat dintr-o dată. N-au fost nesimțitori la atîta curaj. N-avem decît să le dăm mai des asemenea pilde și ei vor sfîrși, chiar aceștia care ne-au apărut ca niște lepădături ale omenirii, prin a lupta alături de noi. Întîmplarea de azi trebuie să fie grea de învățăminte, pentru cele ce avem de făcut de aci încolo, la Rucăr... A fost o lecție pe care ar fi trebuit să o plătim cu

aur ! Și adăugă, rîzînd numai cu un colț al gurii ridicat subt mustața mică : Da' nu cu aurul furat din vistieria statului !...

*

În ajun, Eliade gonise cu nădejde, și cînd căzu seara, izbutise să treacă cu bine, dar pe furiș, prin Tîrgoviște. Ca altădată un suveran care fugise din Paris, se prefăcuse și el acum într-un fel de slugă de casă a tovarășilor lui, Ștefan Andronic și Nicolae Alexandrescu, care ieșeau dinadins în față. Căpătară chiar și doi dorobanți călări, ca să le arate drumul pe valea pietroasă a Ialomiței spre văgăunile Bucegilor ; aceștia fură chemați însă înapoi de administrator, căci deși era și el om al revoluției, cam bănuise despre ce e vorba, iar cînd știrea de la București se adeveri, nu voise să se compromită de-a dreptul. Căruța cu bagaje o lăsaseră noaptea în Tîrgoviște, la niște rude ale lui. Au mers întins pînă către nămiază, cînd caii n-au mai putut și s-au oprit în dreptul unui ciudat conac, despre care Eliade spuse lui Andronic că nu-l va uita în viața lui. Un fel de turn părăginit, care-i păru poetului un coteț de porumbei, se ridica în mijlocul unei curți fără acareturi. Era mai mult o livadă părăsită de pruni bătrîni, unii uscați, cu iarba necosită și năpădită de buruieni. Ca să ajungi la cele două odăi ale boierului trebuia să urci o scară strîmbă și zdruncinată, construită în afară, care ducea într-un ceardac dărăpănat, cu lemnul înnegrit și crăpat de ploi și zăpezi. Boierul, care era îmbrăcat în anteriu peste straiele țărănești, se numea Tache ; le ieși înainte în ceardac, îi salută cu o temenea și îi pofti într-una din odăi. Nu știa cine sînt, mai ales nu știa că Eliade însuși e logofătul cu cizme și fără legătură la gît care-i întovărășea pe cei doi boieri călători, dar îi văzuse venind într-o caleașcă, fiind pe deasupra și bine îmbrăcați, deci un soi de musafiri chilipir pentru un singuratic ca el. În odaie, altfel mare,

era o sofa joasă, acoperită cu scoarţe ţărăneşti, care lua jumătate din încăpere. Pe sofa era o măsuţă cu trei picioare, care-i apăru lui Eliade ca un fel de birou deschis, căci se găseau pe ea hîrtii în neorînduială, pene şi o călimară în formă de pistol. Şi nu se înşelă, dar, pe deasupra, ea mai era şi masă de mîncat, fie singur, fie cu musafiri, şi era bineînţeles şi masă de joc, căci se vedeau o pereche de cărţi cam soioase lîngă călimară. Pe duşumea, în faţa sofalei, era o blană de urs cu capul întreg; pe peretele sofalei, un mare covor turcesc, iar deasupra lui afîrnau, chipurile orînduite, două puşti de vînătoare, cîteva pistoale şi o sabie, adică în totul un fel de panoplie.

La un capăt al sofalei era uşa, la celălalt, o masă măricică, pe patru picioare de lemn alb, nevopsit, acoperită cu o faţă de pînză albă. Pe ea se vedea o tavă cu două chiselniţe cu dulceaţă, două pahare de cleştar şi şase ceşti de cafea, apoi o carte de rugăciuni, *Istoria preafrumoasei Elena şi a preafrumosului Arghir*, *Visul Maicii Domnului* şi o condică mare. Subt ferestrele mici, cu hîrtie de ziar în loc de geamuri, se afla o ladă pe care se putea sta ca pe o laviţă. Soba de zid, cam strîmbă, afumată, nevăruită de mult, slujea şi de raft pentru cărţi prăfuite, iar deasupra ei erau înşirate cîteva ouă roşii de Paşti, lucrate cu chipuri de porumbei. În colţul dinspre răsărit vegheau molcom vreo patru icoane încadrate în ştergare şi o candelă, legată în argint.

Boierul, bucuros de oaspeţi, căci se vedea că îi era tare urît în foişorul lui părăginit, îi întrebă dacă vor să mănînce boiereşte, adică aşezaţi pe sofa, la măsuţa rotundă, mică, ori nemţeşte, adică la masa cu patru picioare. Cerură să mănînce nemţeşte, şi masa fu eliberată de chiselniţe şi cărţulii şi adusă în mijlocul odăii. În timpul mesei, boierul Tache, care nu ştia cu cine are a face, se dovedi cel mai fioros duşman al tîlharilor de revoluţionari. I se înclestau fălcile, rase ca şi tîmplele, şi i se zburlea mustaţa cu sfîrcuri cînd spunea că toţi ar merita să li se plimbe

încet cuţitul crestîndu-le pielea înainte de a fi spintecaţi de-a binelea... Auzi, să îndrăznească să se atingă de proprietate...?

Eliade îl întrebă cît îi e de mare moşia şi află că nu era mare, nu trecea decît puţin de cinci sute de pogoane.

— Vă spui eu, sînt nişte tîlhari, nişte vînduţi, nişte farmazoni toţi, adică antichrişti... Nişte venetici... dacă mi-ar cădea în mînă vreunul din ăştia, l-aş tăia bucăţi... Ăştia sînt sămînţa iadului!

Firește, Eliade nici nu se gîndea să-i spună cine e el cu adevărat. Îl făcură totuşi să ţie partea revoluţionarilor, cînd Andronic îi spuse că aceştia au detronat pe Bibescu. Boier Tache află cu uimire. Ah, pentru asta meritau un celeng turcesc! Pe Bibescu, boierul îl ura şi mai mult decît pe revoluţionari.

— Vreme de cinci ani cît a domnit el, eu, proprietar şi fiu de boier, am mucezit în foişorul ăsta fără slujbă şi fără cin. Întrebă uimit: Înţelegeţi dumneavoastră, boierilor? Am îmbătrînit aproape şi nu mi se spune decît domnul Tache... E o nedreptate strigătoare la cer să te porţi astfel cu un os boieresc... Ah, păcat că nu l-a lovit glonţul cînd au tras în el boiernaşii ăia... Se vede că pistolul a fost încărcat cu boabe de cireşe...

Aşa au stat de vorbă pînă noaptea tîrziu. Pe urmă boierul i-a lăsat pe oaspeţi să se culce, iar el a trecut în odaia cealaltă, care era cîte puţin şi pătul, şi hambar, şi magazie de unelte vechi, şi coteţ de găini.

*

Cu toate că avu impresia că a mai cîştigat un adept al constituţiei în persoana fiorosului domn Tache (fără cin boieresc), Eliade se gîndi totuşi că ar fi mai cuminte să plece dis-de-dimineaţă, pînă cînd gazda nu află ce şarpe a găzduit. Mai departe însă drumul fu legat de mult mai mari neplăceri. Înainte de a ajunge la Pietroşiţa, fu întors

din cale, el și cei doi care-l întovărășeau, de către logofătul Ioniță, un flăcău cu cercel în ureche, și de dorobanții trimiși de la subtcîrmuirea de la Pucioasa. Cînd sătenii aflară despre ce tîlhar e vorba, se adunară în jurul trăsurii cu furci, cu sulițe și chiar cu puști, amenințînd și huiduind, și mai ales veghind cu grijă să nu le scape cumva. Porunca fusese dată logofătului plășii și dorobanților nu de zapciu, care era la Tîrgoviște după știri, ci de energica lui mamă care îl înlocuia, de altfel chiar și cînd era acolo, gospodărind autoritar afacerile subtcîrmuirii. Pe această bătrînă cucoană, Cioranu se numea, înaltă, uscată, cu păr cărunt și aspru subt un bariș negru mătăsos, Eliade o cunoștea mai demult, totuși nu o putu îndupleca să le dea drumul. Dimpotrivă, ea adună tot tîrgul în jurul casei, ca și pe vizitatorii băilor de pucioasă, atîțînd lumea împotriva celor prinși, făcîndu-i pînă și pe cei veniți la băi răspunzători, arătîndu-le că vor putrezi la ocnă dacă vreunul dintre fugari scapă. Altfel înlăuntru, în cantalaria tactului, nu-l mai scotea pe Eliade din „copilul meu" și-l îndemna la cafele și dulcețuri, dar afară îl păzea ca o zgripțuroaică. Spre seară primi o scrisoare de la Tîrgoviște de la feciorul ei, zapciul, care îi aprinse fața și o făcu să nu mai poată sta locului de tulburată ce era, căci în această scrisoare el o vestea că fugarul are asupra lui întreaga vistierie a mînăstirilor, optzeci de mii de galbeni aur. Șiretenia iscusitului Ioniță logofătul îi scăpă însă viața lui Eliade. Flăcăul aflînd ce i-a scris fiul ei și necrezînd că Eliade are acest aur, sfătui pe dîrza bătrînă să-i facă o strașnică cercetare a cuferelor la miezul nopții, fără martori. Spre marea și dureroasa ei dezamăgire, bătrîna duioasă nu găsi nimic.

•

Costache Filipescu, ministrul Finanțelor, a plecat cel din urmă și a ajuns la Tîrgoviște tocmai cînd furia reacționarilor era în toi. A tras la locuința unei rude, dar s-a

aflat numaidecît că e în oraș și polițaiul, trimis de noul cîrmuitor, veni degrabă să-l aresteze.

— Îndrăznești să arestuiești pe un membru al guvernului, pe un ministru ? ! a strigat boierul cu fața lui de cîine dog, cu favoriți, ca să-l sperie pe polițai.

Dar nu-l sperie de loc, ba îl îndîrji atît de tare, că vlăjganul cu sabie și cu gîrbaci începu să rînjească arătîndu-și colții de subt mustață :

— De unde și pînă unde ministru... ? Noi nu recunoaștem acel guvern de derbedei și desculți... Pentru asemenea miniștri avem noi ale noastre, ca să se sature de costituție. La beci ! a strigat polițaiul voinic, osos și ciupit de vărsat. La beci ! Vă dăm noi costituție ! Așa, să știți... Noi nu sîntem cu derbedeii și desculții, noi sîntem cu vechea stare de lucruri, cu domnia boierilor. Așa, să știe toți golanii.

Ochii ministrului revoluționar scăpărară de o mînie rece :

— Foarte bine, ești cu vechea stare de lucruri... Așa să fie. Bun, nu sînt ministru. Dar mai înainte de revoluție eram mare vornic. Asta o știi, nu-i așa ?

Omul, parcă trezit, bîiguie zăpăcit :

— Știu, cum să nu știu.

Costache Filipescu, sfîrîind de mînie, începu să urle la el :

— Vită, îndrăznești să arestuiești pe un mare vornic ?

Polițaiul se aruncă dintr-o dată în genunchi la picioarele boierului.

— Eu să arestuiesc pe un mare vornic ? Eu ? Eu ? Îndurare, măria-ta... Cine nu știe cine e marele vornic Costache Filipescu ? Să trăiești, măria-ta... îndurare ! Și fără să aștepte măcar să fie iertat, a plecat de-a-ndaratelea.

E drept că nici Costache Filipescu n-a mai îndrăznit să iasă din casă pînă seara.

SE RIDICĂ A TREIA OARĂ NORODUL BUCUREŞTEAN

Între timp, miercuri, de dimineaţă de tot, cei care, scoşi din fire de urgia abătută asupra oraşului, îl căutau pe dascălul Axente Sever acasă la el, în Dobroteasa, erau îndemnaţi de bătrîna proprietăreasă să întrebe de el la măcelarul din colţ. De aci numai unii, cei care se arătau de încredere, erau îndrumaţi şi îl căutau în cîrciuma dintre vii. Aci sosiră rînd pe rînd dascălii ceilalţi, Vasile Maioreseu, Scarlat şi Ştefan Turnavitu, apoi Deivos şi Dincă Bălăşoiu, cum şi Demostene Turnavitu. Mare le fu mirarea cînd sosiră, toţi trei odată, părintele arhimandrit Ioasaf Snagoveanu, popa Dumitru Georgescu şi popa Ambrozie de la Episcopia Buzăului, cei care pătrunsese la 19 iunie, o dată cu Ana Ipătescu, dînd iureş peste soldaţi în Palatul Administrativ. De cu seară Axente trimisese vorbă lui Licsandru Hergă să vie cu Damian şi Panait Stoica de-a dreptul la cîrciumă. Îl aduseseră cu ei şi pe Toma, care era de la o vreme mai mult în Bucureşti. Vreo patru tabaci, pe uliţele învecinate, jucau zmeiele deasupra viilor ca să le vadă şi cei din cîrciumă, pe cînd Damian îşi juca şi el zmeul lui cel mare, aşa tam-nisam, nu duminica, ci într-o miercure dimineaţă, cam în dreptul porţii lui Axente Sever, pe maidanul din jurul bisericii.

— Ce facem, fraţilor, că e urgie mare? întrebă Scarlat Turnavitu aproape tot atît de aprins la faţă ca şi tată-său, prăpădit de arşiţa care o luase din zori. Se ştergea tot timpul de năduşeală cu basmaua lui roşie, dar fără folos.

— Păi, ce să facem, frate?... Îi măturăm. Zic zău lui Dumnezeu că pînă în prînz îi măturăm, că de acum ne cunoaştem mai bine meşteşugul, şi noi şi fraţii noştri tăbaci şi calfe de Scaun, că de trei săptămîni tot asta facem, mîrîi Axente Sever. Părul îi era ciufulit deasupra

frunţii înalte şi boltite, obrajii nu erau azi bărbieriţi pînă la chenarul bărbii, altfel destul de mari, că nu avusese timp. Făptura lui lungă şi osoasă părea înăcrită toată... Pînă în de-amiază musai să-i măturăm, că de nu, pot să prinză rădăcină...

Părintele arhimandrit Ioasaf, uscăţiv, cu bărbia mică şi neagră ca tăciunele, întrebă plin de smerenie:

— Să-i măturăm, negreşit, să-i măturăm, şi cu blîndeţe, firește, dacă asta-i voia Domnului, dar cum anume...?

— Asta rămîne să vedem, cuvioşia-ta, răspunse Deivos.

Nu discutară mai mult de o jumătate de ceas.

Axente fu din capul locului de părere că Deivos să se ducă în Obor la Tudor Fărşerotu, împreună cu Scarlat Turnavitu, că era de mare însemnătate să se miște oborenii, fiindcă străbăteau calea cea mai însufleţită dintre podurile Bucureştilor, pornind de la Obor la Bariera Moşilor, de acolo la Sfîntu Gheorghe, la Piaţa Sfîntu Anton, Piaţa Mare pînă la Mitropolie. Sporeau pe drum cînd porneau ca un maldăr de ciulini care se face cît claia. Tot Deivos trebuia să treacă apoi prin Delea Nouă, pe unde era bine cunoscut, să aducă pe ginerele lui Tudor, pe Voicu orzarul cu ai lui.

— Păi ăla e şchiop, băgă de seamă părintele Ioasaf, îl cunosc bine, că are un băiat la şcoala de la Sfîntu Gheorghe.

— Şchiop, şchiop, părinte, că s-a răsturnat odată braşoveanca încărcată şi i-a cam prins piciorul... da' n-ai văzut ce al dracului e? Nici n-ai zice că are patruzeci şi cinci de ani şi e bunic... Mereu în frunte... Şontîc, şi mereu în frunte.

Deivos îl întregi surîzînd pe prietenul lui:

— Nu ştiu cum pune piciorul sănătos, sucit puţin, că dintr-o mişcare e în căruţă... Şi de încălecat ce să mai spui, cînd a pus mîna dreaptă în coama calului, piciorul beteag e şi dincolo de şa... Cu orzarii, că au şi cai buni,

și căruțe, de pot să dea de veste, avem în două ceasuri douăzeci de sate din jurul Bucureștilor. E prieten și cu bulgarii de lîngă Mărcuța.

Satele dinspre Oltenița și Giurgiu avea să le miște Panait Stoica, iar pe cele dinspre Bragadiru și Ciorogîrla, un dascăl, Vasile Popescu, feciorul popii de la Bragadiru și nepot al lui Ioasaf, care avea să fie vestit de un tabac. Mai greu era povestea cu clopotul Mitropoliei, fiindcă bănuiau de data asta că o să fie bine păzit din porunca unei căimăcămii turbate. Dar fără clopotul cel mare nu se putea. Se hotărî, deci, ca Licsandru Hergă cu Damian, cu Fănică Teică și cu Toma, care spunea că el trebuie să dea negreșit a dintîi izbitură a limbii în clopot, în totul vreo doisprezece inși, cu pistoale la brîu și cu cuțite în tureatcă, să plece într-acolo. Dincă Bălășoiu trebuia să se îmbrace pe loc nemțește și să se ducă la Spiru Dumitrache de pe Ulița Tîrgoviștei și, după ce va aduna în fața rotăriei lui cinci-șase sute de oameni, s-o pornească pe lîngă casa Romanitului și Vorniciei, dacă s-o putea trece de palat, dacă nu, pe din jos de Brezoianu, spre mînăstirea Sîntu Ion cel Mare și apoi să treacă Dîmbovița, ca să vie pe la biserica Antim la Mitropolie, coborînd din sus, după ce va lua și pe Filaret Mustea cu țiganii lui. După socoteala lui Axente Sever, toată lumea asta putea fi pornită către ceasurile opt, așa ca pe la douăsprezece să ajungă din toate părțile în jurul Mitropoliei. El cu tabacii și cu calfele de Scaun și cu dascălii ardeleni de la Radu-Vodă aveau să aștepte pînă se adună lumea în Cîmpul Filaretului, de unde vor da buzna peste cei de la Mitropolie, cînd vor vedea că nu merge treaba cum trebuie. Într-o jumătate de ceas porniseră toți care pe unde fuseseră trimiși. Soarele era acum înălțat de o suliță peste vii și Dîmbovița scînteia ici-colo în lunca ei printre plopi ca niște ascuțișuri de

sabie, risipite printre răchiți. Axente Sever începu numaidecît să orînduiască înștiințarea lui Apoloni, a lui Mihăileanu, a lui Mavromati, a lui Paleologu, a lui Peretz, cum și a „coconașilor" din Gvardia Națională: cei doi Florești, Kretzulescu cel mic, Cantacuzino, feciorul Cantacuzinului, acum cînd tată-său fugise la Brașov, căci dracii ăștia, știindu-se bine apărați la nevoie, puneau în mișcare tot miezul Bucureștilor și zăpăceau măsurile de apărare. Apoloni era acum un fel de conducător al Gvardiei Naționale, fiindcă Scarlat Kretzulescu era nu se știe unde, iar Aristia plecase cu guvernul, și ea rămăsese astfel fără șef. Plecară toți, rînd pe rînd, la rosturile arătate, în timp ce Axente Sever rămase cu tabacii lui.

Mult nu stătu însă nici el locului, zmeul lui Damian îi făcea semne stăruitoare să vină acasă. Ceea ce și făcu.

*

Ion Brătianu, care plecase duminică dimineață cu numirea de administrator la Buzău în buzunar, ca să cerceteze granița spre Moldova, și fusese atît de așteptat de întreg guvernul, nu se întoarse în capitală decît tocmai marți noaptea și se duse de-a dreptul la cazinul de la hotel Caracaș, unde era cam ca la el acasă, fiind și el cam rudă cu Caracașii; acolo a stat ascuns pînă dimineața, trimițînd însă vestea în toate părțile, prin căpitanul Grigore Caracaș, legat de revoluție, și prin prietenii acestuia, că trupele țarului nici gînd nu au să intre în țară, așa că guvernul a fugit degeaba. În zori el se mută la Dimitrie Mănescu, unchiul doamnei Odobescu, născută Caracaș, unde a venit să-l vadă, în taină mare, însuși Odobescu, pe care îl înștiință de asemenea că nu au intrat nici un soi de trupe străine în țară.

Ion Brătianu era cumplit de agitat, părul său negru, cîrlionţat, era acum încîlcit, ochii de obicei catifelaţi îi erau tulburi. Barba crescută pe jumătate îl întuneca. Lucrurile se încurcaseră prea rău şi se cereau limpezite. Numirea de la sine a celor doi caimacami dădea totul peste cap. Alergă numaidecît la Pavlicioni. Îl găsi şi pe el zăpăcit şi îndîrjit aşa în gol:

— Ce-i de făcut, frate Iancule? Cădem din lac în puţ. Ne-am speriat de golani şi de desculţi şi acum am căzut în laţul boierilor celor mari!

— Nu e decît un lucru de făcut, frate Pavlicioni, trebuie să ridicăm din nou poporul.

Pavlicioni nu se prea încălzi auzind glasul frumos, ca de cîntăreţ, al prietenului său:

— Vezi că poporul e mai greu de ridicat decît haimanalele lui Ulumeanu, care şi el e cam supărat pe noi, şi nu ştiu de ce. Bănuiesc că a vrut să fie în sfatul orăşenesc. Crez că e neapărat nevoie să-l mişcăm pe Tudor Fărşerotu cu ai lui. Dacă izbutim, vin toţi ca oile după berbecul bătrîn... Hai pe jos, că e aproape, şi nu ne ia lumea la ochi.

Porniră într-acolo ocolind pe Uliţa dintre Ziduri. Dar Fărşerotu rămase neînduplecat, ca şi podeaua de pămînt bătătorită strîmb a prăvăliei lui. Le vorbi cam dintr-o parte, dînd în acelaşi timp sfaturi ucenicului cum să ciocănească o tingire pusă pe ţiţie. Ieşiră de acolo dezamăgiţi.

— Mă duc numaidecît la Axente Sever. Ăla cu tabacii şi măcelarii lui va veni negreşit. Mă duc să-i spui că nu vin trupele străine, şi că trebuie să pornească numaidecît cu ai lui... E mai ales nevoie să se tragă iar clopotul cel mare al Mitropoliei, care acum pare să fie păzit cu străşnicie.

— Eu aş zice să vezi ce e cu ăia din Dealu Spirii... Am auzit că ăia sînt nişte başbuzuci care nu se sperie

de nimic, îl îndemnă Pavlicioni, îndurînd cu demnitate năduşeala care i se scurgea de-a lungul spinării.

— După ce vorbesc cu Axente, am să caut să-l văz şi pe Ghiţă Duşumea din Dealu Spirii.

*

Cu Deivos şi cu Scarlat Turnavitu, care nu putea nici de data asta s-o vadă pe Tincuţa, altfel stătu căldărarul de vorbă, aşa că pe la zece, maidanul din faţa prăvăliei lui era plin de lume, din Obor şi din împrejurimi.

Trică, încă plin de făină pe după urechi, fiindcă îşi clătise în fugă faţa şi abia îşi pusese pieptarul negru peste cămaşă, alergase să-l vestească pe Chiriac olarul, care avea o prăvălie mare în colţ, cu tot soiul de ulcioare, oale, borcane, străchini, căni şi farfurii smălţuite cu verde şi galben, olane de pus pe casă şi rogojini şi papură împletită, coşniţe, negustorie care făcea dever mare, căci toată ziua prăvălia îi era plină de muşterii.

— Ai, jupîne, ce mai stai, n-auzi clopotu ăl mare? Ai, c-au ieşit iar deasupra Odobescu şi Solomon! Au gonit boierii gubernu şi au făcut unu nou... Lasă pă lelea Tudora să închiză şi aideţi degrabă, că ai noştri sîntără în uliţă cu toţii...

Dar spre mirarea lui, jupînul nici vorbă să mai meargă de data asta:

— Lăsaţi-mă dracului, mă, cu boierii ăştia ai voştri! M-am săturat dă atîta revoluţie... Toată ziua, bună ziua, trebuie să-mi las prăvălia şi muşteriii şi să alerg ba la palat, ba la Mitropolie. M-am săturat! Fugi d-aici, că uite, aşteaptă muierile astea să se tocmească.

Trică ridică nedumerit din umeri şi alergă înapoi spre Tudor Fărşerotu:

— Năşicule, alde nea Chiriac nu vrea să vie. Zice că s-a săturat dă atîta rivoluţie! Zice că nici aşa n-am făcutără cine ştie ce scofală.

Bătrînul ridică sprîncenele, două perechi, ca o streaşină a ochilor.

— Cum, mă băieţaş, nu vrea să vie ? I-ai spus că noi am ieşit toţi în uliţă ?

— Iaca, nu vrea să vie, dacă-ţi spui că nu vrea...

Fărşerotu se scărpină în cap şovăielnic. Întîi ar fi vrut să se lipsească de asemenea oameni care aşteaptă să fie rugaţi, dar pe urmă se gîndi că alde Chiriac sînt cu feciorii, finii şi vînzătorii din prăvălie, vreo douăzeci de inşi.

— Mă băieţaş, hai cu mine la el.

Prăvălia lui Chiriac nu era în vecinătate, ci tocmai între biserica Oboru Vechi şi Biserica Olarilor. Mergea dîrz, încălzit de mînie. Îl găsi pe Chiriac, bărbat ca la cincizeci de ani, spătos şi mustăcios, dar fără dinţii de jos din faţă, ciocănind un ulcior smălţuit în verde, cu dungi galbene şi roşii, ca să arate unei cumpărătoare că este sănătos, întreg.

— Ce-i, mă Chiriac, cu tine ? Nu mergi ?

— Nu merg...

Omul lăsase ulciorul şi se apropiase cu respect de bătrîn, dar în glas era dîrz de tot.

— N-ai auzit, mă, că boierii au făcut guvern nou ? Că i-au gonit p-ai noştri ?...

— Ei şi ? Ce vrei să le fac io, nene Tudore ?

— Mă, tu n-ai înţeles, măi băiete, că au făcut iar boierii guvernul lor şi i-au gonit p-ai noştri ? îl întrebă mirat căldărarul.

Chiriac ridică din umeri cu silă şi de strîmbătură i se suci şi mustaţa mare.

— Nene Tudore, să ceartă boierii între ei : ce-avem noi să ne amestecăm în cearta lor ? Ei să ceartă, ei să-mpacă. Să fie sănătoşi... Nu-i ştii ? Dă cînd e lumea, boierii s-au certat între ei şi s-au tăiat pentru putere

şi domnie... Ca să puie mîna care mai dă care pă tot caşcavalul. Oare ce-avem noi cu ei ?

— Bine, mă, de ce vorbeşti aşa ? Tu nu ştii că una sînt boierii ăi vechi şi alta sînt boierii noştri ? Cum poţi să fii atît de orb ?

— Lasă-mă, nene Tudore, că oricum dracu i-ai boieri, boierii tot boieri sîntără. Cînd e vorba dă caşcaval, să ceartă, să împacă şi să pupă, unde le place lor să să pupe, şi iar să ceartă...

— Mă Chiriac, te credeam mai deştept. Mă, io credeam că tu ai priceput că acum s-au schimbat lucrurile.

— Şi cum s-au schimbat, nene Tudore ?

— Mă, tu nu ştii că o parte dîn boieri, vreo cîţiva mai tineri dintre ei, ţin cu noi, cu norodul ? E unul, mă, Bălcescu, şi vreo cîţiva Goleşti, mă, care luptă să ne dea nouă drepturi, care apără costituţia, mă...

— Şi ce-am io cu costituţia aia ? Ce, costituţia îmi dă mie să mănînc ?

Bătrînul se mînie, îi scăpărau ochii mici subt cele două rînduri ale sprîncenelor zburlite şi bătu din ciomag în piatra de şters picioarele din faţa prăvăliei :

— Costituţia nu ţi-o da să mănînci, mă, da-ţi dă dreptate... Dă dreptate norodului, dă dreptate bietului negustor să nu-l mai jecmănească şi să-l batjocorească boierii şi slugile lor ticăloase, să nu ne mai calce în picioare căpitanii ăia blestemaţi dă la Agie. Or ţie nu-ţi place oare dreptatea, mă Chiriac, mă ? Uite, asta eu n-am ştiut-o. N-am ştiut-o, zău că n-am ştiut-o ! Anul trecut ţi-am plîns dă milă cînd a venit ipistatul dă la comisie, dă la Văpseaua dă Negru şi te-a plesnit cu vîna dă bou, că i-ai vîndut un ulcior crăpat, cînd tu i-ai spus că i-ai vîndut marfă sănătoasă... A început să dea cu cizmele în toate ulcioarele şi oalele, dă ţi-a făcut toată marfa zob. Aşa, fără judecată. Ei, uite, io ţi-am plîns dă milă. Cum i-am plîns dă milă şi lui fină-miu

Trică, atunci cînd i-a intrat în prăvălie Gartacuz și i-a zis că dă lipsă la cîntar și așa, mă, tot fără judecată, i-a luat toată marfa din brutărie, dă nu i-a lăsat nici o lipie pentru copil... Și dă ce, mă? Dă ce? Fiindcă nu i-a dat pă subt mînă rușfet. Care dintre noi nu plătește cu amîndouă mîinile în stînga și-n dreapta rușfet la toți păduchii dă la Agie și dă la Vornicie? Asta bez dăjdiile pă care le plătim dă ne spetim, și vamă, dă mă costă arama dă cinci ori mai scump decît costă la Brașov, că toți întind dă noi din toate părțile...

Chiriac tăcea din ce în ce mai întunecat, pe cînd bătrînul se încălzise vorbind, de-i curgea nădușeala de pe el.

— Ce, mă, copiii boierilor ies din aia a mă-si cu barbă dă mare vornic, mă, dă li să cuvine totul, și avere, și slujbe, și nu li să cere nici măcar să-nveție carte, pă cînd ai noștri ar vrea să învețe, dar n-au unde? Că n-avem școli, n-avem spitale, mă, înotăm în noroi pînă la genunchi, iar boierii și-au făcut caldarîm dă poți să mergi în ciorapi pă ulițele lor. Cu ce bani, mă? Cu banii tăi, cu banii mei, că păcătoșii dă noi n-am fost în stare nici măcar să ridicăm mai sus dă un stat dă om zidurile bisericii ăsteia, pă care vrem s-o înălțăm aci în Oborul Nou? Că parcă e un făcut... Spune, mă, toată ticăloșia asta îți place...?

— Nu-mi place, răspunse olarul încleștat.

— Atunci ce mîne-ta mai aștepți, mă? Hai cu noi... N-o să rămîi tu singur acasă în tot Oborul. E vremea, mă, să să ridice tot omul, toți năpăstuiții mă, întreg norodul...

Chiriac olarul strigă scurt tejghetarului:

— Dumitriță, pune obloanele numaidăcît!

— Dă ce, jupîne?

— Dă ce, dă ne ce... Pune obloanele, mă, și veniți toți în uliță la nea Tudor... Ai la costituție!

Flăcăul se înveseli:

— Cu steagul, jupîne?

— Cu steagul, mă!

*

Veniseră și cei de prin Delea Nouă și de pe la Bariera Vergului. Erau zeci și zeci de steaguri. Mulți purtau pene potrivite roșu, galben și albastru la pălării, pe care le împărțise un mămular din gura Oborului. În clipa cînd dangătul greu și rar al clopotului cel mare se împrăștie în văzduhul capitalei, Deivos făcu un semn, Scarlat Turnavitu scoase basmaua roșie pe care o învîrti deasupra capului și pe urmă, cu steagul cel mare între ei, pe care îl ducea Tase, ginerele chiristigiu, porniră spre barieră, întîmpinați de clopotele de la Sfîntu Ion Moși, care parcă zburdau. Lumea — ciucure pe la ferestre, în timp ce negustorii strîngeau în grabă șatrele, trăgeau cu băieții din prăvălie obloanele și alergau apoi după alai. Curînd se auziră și clopotele de la Olari. Deivos, Tudor Fărșerotu, Turnavitu se țineau de brat mereu în frunte. Nimeni nu mai simțea căldura. Bucureștii de la un capăt la altul fierbeau de mînie. Ziua de ieri arătase de ce sînt în stare boierii și slugile lor, care prefăcuseră întreg orașul într-o închisoare, căci toate barierele și ulițele care duceau afară erau păzite să nu poată să iasă nimeni. Și se bătea cu gîrbaciul ca la temniță. Tocmai acum le sosi celor din alai vestea că în clipa aceea patru dorobanți duc la comisie niște negustori armeni. Numaidecît alergară spre Biserica Armenească Trică brutaru și cîțiva oșteni înarmați cu ciomege, topoare și pistoale. Cei care erau să fie duși la comisie și bătuți erau arhitectul Melic, fratele lui și un cumnat al lor. Eliberați, se alăturară și ei celorlalți, acum înarmați și cu puștile dorobanților. Mulțimea curgea pe lungul și îngustul Pod al Tîrgului din Afară

ca apa unui rîu umflat de ploi, care stă să-şi iasă din albie. Văzduhul gemea prelung de dangătul cel greu, cutremurător al clopotului cel mare.

Către ceasurile douăsprezece erau în jurul Dealului Mitropoliei ca la treizeci de mii de oameni.

Cei veniţi dinspre Bariera Tîrgului din Afară fuseseră întîmpinaţi la Sfîntu Gheorghe de arhimandritul Ioasaf şi cei doi preoţi, Dumitru Georgescu şi Ambrozie. Nu încăpură să treacă podurile şi mulţi, mai voinici, fireşte, trecuseră Dîmboviţa prin vad. Între Aşezămintele brîncoveneşti şi casa Făicoianului era o mare de capete. Palatul brîncovenesc, unde locuise Bibescu, era tot înconjurat de lume, care se suise şi pe gardul înalt de zid, cu zăbrele de lemn deasupra, dar pe care le prăbuşise în cîteva locuri. Pe Podu Beilîcului şi dinspre Filaret, veniseră cu Panait Stoica şi cu cîţiva tabaci în frunte, mii şi mii de ţărani, mulţi în căruţe, ceea ce băga spaima în negustori, căci ştiau că unii ţărani mai ai dracului veneau cu căruţele aşa într-o doară, poate o fi rost şi de puţin jaf prin prăvăliile alea pline de scumpeturi. Li se părea ciudat negustorilor că, de îndată ce erau vestiţi, ţăranii, pe o poştă şi mai bine din jurul Bucureştilor, nu aşteptau să fie poftiţi de două ori. Aproape chiar subt ferestrele palatului mitropolitan se găseau cei din Ţigănie cu baroase şi rîngi de fier, pe care-i adusese Filaret Mustea şi fecioru-său. Peste tot fîlfîiau steaguri tricolore şi se răsuceau pe deasupra capetelor crăci de copaci, ciomege şi pălării. Larma era de nedescris.

Boierii care ţineau sfat la Mitropolie o sfecliră şi de la ceas la ceas spaima lor devenea adevărată groază. Baş boierul Iordache Filipescu îşi făcea mereu cruci peste barba albă care-i acoperea pieptul.

— Boierilor, nu mai scăpăm vii d-aci... Numai dobitocul ăla de Odobescu ne-a făcut asta... Ne-am pus şi noi ca proştii nădejdea în el. Dăgeaba i-ai scos de la

închisoare, părinte, că uite, nu e în stare nici el, nici Solomon ăla al lui să ţie lumea în frîu. La ce dracu le mai folosesc puştile şi tunurile ?

Neofit nu răspunse nimic. Mic şi alb la faţă ca un cadavru, bătea mereu mătăniile de santal încrustat cu rubine, fără să asculte nimic.

Odobescu fusese de dimineaţă pe la mitropolit, unde se adunaseră iarăşi cea mai mare parte dintre boieri, care ţinuseră şi ieri sfat în aşteptarea unei indicaţii mai amănunţite de la consulul ţarist Kotzebue, căci nu ştiau cum să formeze ministerul. Erau furioşi pe marele logofăt Herăscu, fiindcă primise să fie mare postelnic al unor caimacami care se numiseră singuri, trecînd peste drepturile altora. Cînd veniseră nişte ofiţeri să-i spună că pe toate podurile înaintează sumedenie de oameni, gloate înarmate spre Mitropolie, Odobescu plecase, asigurîndu-i pe toţi că o să-i facă pe golani să fugă rupînd pămîntul. Cînd omul înţelese însă că o asemenea rupere de zăgazuri nu poate fi oprită cu cîteva roate de soldaţi, că în cîteva ceasuri Bucureştii vor fi subt marea de capete ca subt apă, se strecurase pe uliţe lăturalnice şi se dusese de-a dreptul acasă, fără să ştie nimeni unde e plecat. Era păţit şi nu voia să mai treacă prin ceea ce trecuse, mai ales după ce stătuse în cursul nopţii de vorbă cu Ion Brătianu, care-i spusese că nici vorbă nu-i să intre în ţară trupele ţariste.

Stătea pe divanul din „cabinetul" lui de acasă aprins la faţă şi trăgea cu amărăciune înăcrită ciubuc după ciubuc. Nu voia s-o vadă nici pe nevastă-sa, care încercase de două-trei ori să intre acolo în odaia lui de lucru.

— Ce vrei ? Ce vrei, cucoană ? Să mă îmbolnăveşti şi pe mine de isterismul tău ?

— Poate să-ţi fiu şi eu de folos cumva... Nu sta aşa singur, nu e bine. Spune-mi ce s-a întîmplat, se ruga ea de el, speriată, cu ochii rătăciţi.

— Nu înțelegi odată, muiere, că m-am săturat să te tot văd leșinînd mereu !... Că m-am săturat de bîzdîcurile și spaimele tale... Ce vrei, ce vrei acum ? Stai acolo, că-mi înfig mîinile în chica dumitale... Vezi de copii...

A stat așa pînă pe la ceasurile unu după prînz.

*

Între timp un grup de negustori în frunte cu Ion Brătianu, Pavlicioni, State Dobrovici, Hagi Curti, pe care-l convinseseră, Danielopolu și alții se încadraseră într-un fel de pătrat de oameni care purtau steaguri, și cu Ulumeanu în frunte, care-și deschidea drum prin mulțime, strigînd mereu : „Loc pentru deputații poporului... loc... loc", izbutiseră să ajungă subt ferestrele palatului mitropolitan. Cerură prin diaconul de serviciu să vorbească mitropolitului, și cînd acesta află că sînt Brătianu, Pavlicioni, State Dobrovici, adică mai mult delegații marilor negustori, fură primiți numaidecît. Poate că de la ei să vie dezlegarea în ceasul ăsta greu, care părea pentru toți cel din urmă. Dar Brătianu nu se mai urcă sus. Abil, prepuelnic, rezervîndu-se necontenit, ațițînd și apoi fugind, el socoti că e mai bine să aibă mîinile libere față de tovarășii lui din guvern și deci rămase subt fereastră.

Pavlicioni întovărășit de Dobrovici, foarte bătăios, de Hagi Curti, a cărui privire întunecată ocolea pe a celorlalți, și de Danielopolu, foarte apelpisit, străbătură sala lungă și îngustă, cu covoare și scoarțe pe pereți, iar cînd urcară, fură întîmpinați de Neofit, care își încrucișase mîinile pe piept. Socoti totuși că nu trebuie să se vadă că e speriat și izbuti să întrebe autoritar :

— Ce vreți de la mine ?

Pavlicioni scrîșni întîi din dinți, apoi se stăpîni și întrebă, voit moale :

— De ce ai făcut asta, părinte ? De ce ți-ai călcat cuvîntul ? De ce ai scuipat pe constituția pe care ai jurat ?

Dar în locul lui Neofit răspunse neașteptat de dîrz Danielopolu :

— Acum că a făcut-o, a făcut-o. O să lingă unde a scuipat, și pace...

Deși ocara era scîrboasă, Neofit întrevăzu parcă o fîlfîire albă și înmuguri în el un sîmbure de speranță :

— Ce să fac, oameni buni ? Ce să fac ?

— Deh, părinte, îi spuse Pavlicioni cu un ton neobicinuit de blînd la el, care de obicei era atît de agresiv, deh, eu ți-am spus să nu te mai gîndești la boieri, că e nenorocire mare. Ei, dacă nu ți-aș fi spus... Da' vezi că nu m-ai ascultat, nu te-ai lăsat de boieri.

Pavlicioni nu putea uita că fuseseră îmbrînciți pe ușă, duminică seara, după ce fuseseră poftiți la palatul Ghiculeștilor de la Tei.

Neofit înțelese că e de prisos să-și mai dea ifose față de ei. De afară se auzeau urletele mulțimii ca vuietul mării ; el făcu doi pași spre fereastră, dar picioarele îi erau moi și se lăsă într-un jilț.

— O să mă omoare, oameni buni... Or să mă omoare, nu ?

— Cum vrei să te ierte, cînd a doua oară ți-ai călcat jurămîntul ? îl întrebă acru și plictisit Danielopolu.

Pavlicioni, cu o liniște de necrezut, cu o voce blîndă, îi puse mîna pe umăr :

— Nu te omoară nimeni cît timp sîntem noi aci. Numai să asculți de noi... Uite ce vei face : Vei ieși la fereastră și vei vesti mulțimii că ai izgonit căimăcămia și păstrezi vechiul guvern, în care vor intra și colonelul Odobescu, și domnul Ion Cîmpineanu. Asta-i tot. Cînd poporul va auzi asta se va liniști numaidecît...

Neofit înțelese pe dată că asta era o portiță de scăpare. Odobescu și Cîmpineanu erau în minister, unul la

Război, altul la Dreptate, şi mulţimea nu prea ştia ce deosebiri sînt între guvern şi minister. Ca să arate lui Pavlicioni că el totuşi nu e prost, că el ştie ce face, întrebă nevinovat :

— Dar în locul cui în guvern ?

Pavlicioni îşi aminti cele discutate cu Brătianu, care în convorbirea cu Odobescu aflase de la acesta că trebuie neapărat scoşi din guvern Magheru şi Tell, care, pretindea colonelul, strică oştirea, aşa că el nu o mai putea avea în mînă cît timp aceştia doi hotărau peste capul lui. Se prefăcu că se gîndeşte şi, punînd fără să vrea mîna pe mătăniile lui Neofit, care ascultînd înciudat nu le mai bătea, îi spuse :

— Foarte simplu. Vor ieşi din guvern Magheru şi Tell. Dar să ştii, nu e nevoie să spui asta mulţimii. Aşa... Hai, părinte, ieşi la fereastră şi nu mai vesti nici că intră în guvern Odobescu şi Cîmpineanu, spune numai că vei chema înapoi Guvernul provizoriu, şi pace... Spune că vei trimite numaidecît după el la Rucăr.

Danielopolu ieşi la fereastră înaintea lui Neofit şi vesti lumii uimite că îl vede acolo :

— Înaltpreasfinţitul are să vă dea o veste... o veste mare, care are să vă bucure pe toţi, şi făcu loc la fereastră mitropolitului.

Cu capul mic, cu potcapul căzut pe fruntea încreţită, cu barba îngustă, cu camilafca neagră pe umeri şi cu mîna sprijinită pe cîrja episcopală, apăru Neofit încadrat în fereastra destul de mică şi de altfel nu prea ridicată, căci palatul nu avea două caturi decît în spate, unde cobora colina. Între palat, biserică şi clădirea Adunării Obşteşti nu era prea mult loc, aşa că aci nu pătrunsese prea multă lume, dar era atît de înghesuită, încît se vădea că nu e decît o mică parte din aceea ce înconjura dealul. Cei dinlăuntru măsuraseră cu groază această mulţime, de la ferestrele din dos, care aveau

vedere la dreapta spre casa lui Fălcoianu şi spre palatul lui Bibescu.

Cu un glas necrezut de puternic în clipele acelea, glas format la şcoala slujbelor în biserică, el vesti că a izgonit căimăcămia şi a trimis oameni la Rucăr să aducă înapoi Guvernul provizoriu. Brătianu făcu semn celor din jurul lui, ridicînd amîndouă braţele ca un îndemn spre urale, şi Ulumeanu strigă un „ura" formidabil şi toţi urlară după el. Atuncea strigătul se tălăzui în jos spre poalele Dealului, zguduitor, reluat din ce în ce mai departe, pînă spre zăvoaiele Dîmboviţei. Se filfîiau steaguri şi crengi înfrunzite, se aruncau pălării în sus. Dar nimeni nu ştia prea bine ce s-a spus şi de ce se strigă. Totuşi trecu ca o creastă de val ştirea că va fi chemat Guvernul provizoriu de la Rucăr.

Pe treptele fostei Adunări Obşteşti, unde ajunseseră, oborenii, în frunte cu Turnavitu, Deivos, făcuseră loc şi tabacilor şi măcelarilor veniţi, ca un rîu în mare, prin mulţime cu Axente Sever. Erau de asemeni cei trei preoţi care întîmpinaseră alaiul la Sfîntu Gheorghe. Ajunseseră pînă în faţă şi cei doi fraţi ai lui Scarlat, Demostene şi Ştefan Turnavitu, care veniseră cu satele dinspre Giurgiu, în frunte cu Panait Stoica. Mai erau şi Licsandru Hergă, Toma şi Damian, care lăsaseră clopotul cel mare în seama celorlalţi tabaci.

— Tîlharul ăsta care a spurcat sfînta *Evanghelie* tot jurînd pe ea cînd alb, cînd negru, cînd pentru sfinţi şi cînd pentru draci, crede că poate scăpa atît de uşor ? spuse cu un glas gros şi blajin de tot părintele Ioasaf, întorcîndu-se spre popa Dumitru. Ce zici, părinte ?

— Ce vreţi, preacuvioase ? Crede că ne mai poate înşela iarăşi.

Popa Ambrozie, care avea un glas de buhai, de răsuna bolta bisericii cînd cînta octoihul, se strîmbă de ciudă :

— Eu socot că trebuie neapărat să dezică ticăloşia pe care a publicat-o ieri... Dacă boaita a jurat de atîtea ori, mai poate jura o dată.

— Ar trebui să strige careva asta, spuse părintele Ioasaf, dar nu dumneata, că oricum, eşti faţă bisericească...

Scarlat Turnavitu, care asculta cu interes spusele arhimandritului, îi făcu semn cu mîna că strigă el, şi scoţînd basmaua roşie, o flutură ca să atragă luarea-aminte şi să se facă ascultat. Apoi întrebă cu glas cam piţigăiat :

— Vă întreabă poporul de ce aţi publicat ieri, înaltpreasfinte, că Guvernul provizoriu e un guvern de rebelişti ?

Neofit păru că nu aude dinţii şi atuncea Scarlat Turnavitu se pregăti ca şi cum ar fi vrut să repete întrebarea, dar mitropolitul, îngrozit, făcu semn că a înţeles, că nu e nevoie să repete, era numai încurcat că nu ştia ce să spună.

— Să vedeţi, oameni buni, nu eu am scris... Nu eu... Secretarul meu Zossima a scris-o...

Ştefan Turnavitu strigă înfuriat :

— Bine... bine... el a scris-o, dar sfinţia-ta ai zis ce trebuie să scrie... De ce ai subscris-o şi ai obştit-o ?

Se auzi un glas de la fereastra cealaltă, care era a lui Danielopolu :

— Acum că a scris-o, a scris-o. Să lăsăm dracului proclamaţiile şi să ne apucăm de treabă...

— Asta nu se poate... îşi bate joc de norod, spuse Tudor Fărşerotu destul de tare, ca să poată fi auzit.

Şi după el se luară şi alte glasuri :

— Asta nu se poate... Asta nu se poate... Strigătul se tălăzui golit de tîlcul lui spre poalele Dealului şi se întoarse ca un ecou : „Asta nu se poate... asta nu se poate...“

Mitropolitul aşteptă alb la faţă, înţepenit parcă în fereastră. Ascultă venind peste capete acum de jos în sus : „Asta nu se poate... asta nu se poate“.

Atuncea se auzi glasul lui Toma, răsunător :

— Oameni buni... dacă înaltpreasfinţitul a lipit pă garduri vorbe atît dă urîte despre guvernu nostru... e neapărat nevoie să obştească altă hîrtie, care să dezică ce a spus ieri. Numai aşa poate îndrepta ce a făcut.

Iar se porni vuietul mulţimii :

— Să obştească, să obştească... Să auzim obştirea. S-auzim...

La fereastra de a doua, Danielopolu făcea semne amărîte lui Pavlicioni că nu e nimic de făcut şi se părea că încurcătura o să dureze mult. Atunci se auzi glasul lui Licsandru Hergă :

— Măi oameni, dacă şi voi credeţi că popa trebuie să lingă unde a scuipat, atuncea veniţi după mine... şi cu satîrul ridicat îşi deschise drum printre cei din faţă.

După el, buluc, Toma şi alţi tabaci. Mitropolitul se dete îngrozit înapoi de la fereastră, în timp ce mulţimea începu să urle.

Intrînd mai întîi în veranda rotundă ca un sacnacsiu cu geamuri mari, albastre, prin care dacă nu se vedea înlăuntru, se vedea dinlăuntru afară totul într-o umbră albăstruie, Licsandru Hergă, Toma şi tabacii urcară zguduind scara ceruită de lemn vopsit cu roşu, care ducea la catul de sus.

Nimeni nu îndrăzni să-i oprească şi nici nu o putea face, căci mulţimea dezlănţuită se înghesuia în uşă, striga, năvălea prin odăi. Ajunseră în odaia cu strană, icoane multe de argint şi aur şi covoare groase, cu pereţi zugrăviţi în frescă, de un meşter bisericesc. Mitropolitul era numai cu Ion Cîmpineanu, Pavlicioni,

Danielopolu şi State Dobrovici. Ceilalţi fugiseră, îngroziţi.

Licsandru Hergă intră furios ca un taur şi nevăzîndu-l pe Neofit, căci era lîngă peretele dinapoi, întrebă răstit :

— Unde-i popa ?

Ion Cîmpineanu îi arătă cu privirea înapoi.

Pavlicioni se grăbi să spuie aşa de la el :

— Înaltpreasfinţitul vă aştepta... să-i spuneţi ce vreţi să scrie.

— Să întoarcă foaia pă partea bună şi să scrie acum numaidecît, că dacă nu, îl umflăm ca p-un berbec cu ţeava, spuse Toma.

— Ce să ne mai scrie acum ? Mai bine să ne spuie dă ce şi-a călcat jurămîntu —, şi dintr-o dată Licsandru Hergă îl descoperi şi îl înşfăcă pe Neofit de piept, apoi mai mult îl tîrî înspre sala cea mai din mijloc.

— Adu-l încoace pă ticălosul ăla, striga un bătrîn tîrgoveţ, adu-l să dea socoteală norodului.

Ciomege şi topoare se ridicară deasupra capului celui pe care Licsandru Hergă îl zguduia de piept.

— Iertaţi-mă, oameni buni... Am greşit... Trimiteţi-mă la mînăstire... hotărîţi cum vreţi cu mine, dar nu mă ucideţi... iertaţi-mă...

Meşterul tabac strigă la el, înfiorîndu-l :

— Cum să te iertăm, nelegiuitule ? Te-am iertat o dată şi iar ţi-ai călcat jurămîntu...

— Nu mă omorîţi... Închideţi-mă în mînăstire...

— Ai să spurci şi sfînta mînăstire... În genunchi, liftă spurcată !

Popa înţelegînd din asta că a fost iertat se lăsă în genunchi. Licsandru Hergă se întoarse spre ceilalţi :

— Ce dracu facem cu el ?

Se auzi un glas din fund, fără să se vadă cine strigă :

— Acum că spune că nu mai face, să-l iertăm, da să scrie pă dos dă cum a scris şi să-l trimitem la mînăstire.

— De ce să-l trimitem la mînăstire ? ţîşni Pavlicioni. Pe cine vreţi să punem preşedinte în locul lui în fruntea Guvernului provizoriu ? întrebă prefăcîndu-se îngrijorat.

Pavlicioni jucase puţin teatru ca să sperie pe cei de faţă, totuşi în realitate el, ca şi toţi marii negustori, îşi dădea seama că mitropolitul este oricum un fel de autoritate legală, locotenenţa lui provizorie fiind conformă datinei aproape de la întemeierea Principatelor. Fără Neofit în fruntea guvernului, gîndeau mai toţi, ţara ar fi aruncată în haos.

— Oameni buni, se grăbi să intervie Ion Cîmpineanu, n-aţi spus că Guvernul provizoriu trebuie să rămînă neschimbat ? Lăsaţi-l tot pe el pînă vin şi ceilalţi de la Rucăr. Trimitem numaidecît să-i aducă.

— Să rămîie dar, da să dezică ce-a obştit ieri, spuse iar îndîrjit Toma.

— Foarte bine, întări Ion Cîmpineanu. Spuneţi-i atunci ce să scrie.

Toma strigă :

— Să întoarcă foaia iar. S-o întoarcă acum pă partea bună.

— Să scrie acum, numaidecît, că dacă nu, îl umflăm cu ţeava ca pă un berbec, spuse zguduindu-l de piept iarăşi Licsandru Hergă, aşa cum spusese şi Toma. Să mai jure încă o dată, ticălosu, ca să vadă lumea ce înseamnă un jurămînt dă mitropolit.

— Spuneţi, oameni buni, ce să scrie... că uite, scriu eu în locul lui, şi el iscăleşte, spuse Ion Cîmpineanu.

— Să scrie că tot ceea ce a obștit ieri nu era adevărat, strigă Ștefan Turnavitu.

— Bun, atuncea lăsați că scriu eu și el va iscăli în fața voastră.

Așezat la măsuța de abanos, care era între cele două ferestre, Cîmpineanu se pregătea să scrie.

Neofit se scînci :

— Dar dacă scrii acolo, să nu mă mai ucidă apoi. Dacă vrea norodul, mă duc la mînăstire...

— Lasă vorba și spune ce să scrie, strigă la el Liesandru Hergă.

Și Neofit, căutînd cu greu vorbele, dictă lui Ion Cîmpineanu :

„PUBLICAȚIE

Ceea ce s-a obștit ieri, la 29 ale acesteia, subt iscălitura noastră, făcînd Guvernul provisoriu rebeli și altele, astăzi, după dorința poporului Romîn, o refusăm cu desăvîrșire, adeverind și întărind din toată puterea mea jurămîntul ce am săvîrșit în Cîmpul Libertății în 15 ale acesteia, ca să păzim tot acele 21 articole..."

Aci Cîmpineanu făcu o lungă pauză și-și plimbă privirea de la Danielopolu la Dobrovici. Pavlicioni făcu semn cu arătătorul ca să sublinieze tîlcul și continuă el în locul mitropolitului :

...„afară din articolul proprietății, care îl va hotărî Obștească Adunare, pe care constituție jur că nu voiu călca-o subt orice sacrificiu din parte-mi..."

Se consultară cîteva clipe din privire și apoi mitropolitul dictă mai departe :

...„Guvernul provisoriu se va chema prin într-adins curier și toți focsionarii orînduiți de Guvernul provisoriu se vor întări în foncsiile lor. Această publicație subt a mea iscălitură se va obști prin glasul foilor, pe care am subtînsemnat-o de față cu deputații poporului."

— Ai sfîrșit ? Ei, acum iscălește, îi spuse Danielopolu.

Mitropolitul luă o pană din cupa de onix în care erau ținute și iscăli.

— Oameni buni, am făcut cum mi-ați spus... Acum vă rog să mă ajutați să plec chiar astă-seară la Căldărușani și tot ce vă mai cer este să-mi dați o pază bună pînă acolo, și dacă se poate paza să rămîie și acolo...

Ion Cîmpineanu luă hîrtia, puse nisip deasupra și se plimbă cu ea prin încăpere.

Cineva strigă :

— Iscălește și dumneata.

Ion Cîmpineanu iscăli numaidecît. Pavlicioni se grăbi să ajute pe mitropolit.

— Acum că ați fost înțelept și ați iscălit, nu e nevoie să mergeți la Căldărușani, părinte...

— În sfîrșit, oriunde vreți... Trimiteți-mă în Transilvania, dacă socotiți că e mai bine.

— Nu, îl liniști bancherul, ai să rămîi în fruntea Guvernului provizoriu, pe care o să-l mai pieptănăm puțin că e cam nețesălat... O să punem în el și cîțiva boieri, dar boieri liberali de-ai noștri. O să punem pe domnul Ion Cîmpineanu, pe domnul Costache Kretzulescu și, firește, și pe colonelul Odobescu...

Neofit, cu fruntea încreţită, de bucurie acum, căci nu-i venea să creadă că a scăpat atît de ieftin, se închina mormăind o rugăciune fierbinte.

Danielopolu fu de părere că numai mitropolitul poate răsturna pe caimacami şi de aceeaşi părere fură şi ceilalţi care rămăseseră în palatul mitropolitan.

Cînd miile de oameni aflară că Guvernul provizoriu va fi rechemat, izbucniră în nesfîrşite urale şi se revărsară ca meandrele unui fluviu spre uliţele din Tîrgul din Lăuntru. Pretutindeni fîlfîiau steaguri tricolore şi cocarde verzi, ori din trei culori ; cîntece de bucurie răsunau în tot oraşul.

În două carete se îndreptară deci spre Palatul Administrativ, în faţa căruia se adunase între timp o mare mulţime de oameni care huiduiau căimăcămia, fiindcă dărîmase Statuia Libertăţii. Mai era aci şi Odobescu, care sfătuise şi el pe Emanoil Băleanu şi pe Văcărescu-Furtună să plece mai bine acasă. Se încercă acum şi aci o nouă formulă cu Odobescu în guvern. O anunţă Ion Cîmpineanu, dar lumea huiduia, cerînd Guvernul provizoriu.

Apăru peste un ceas Ion Cîmpineanu, a doua oară în balcon, vestind de data asta că s-a trimis de îndată, cu o droaşcă, ministrul Gheorghe Niţescu şi administratorul Aaron Florian, cu dorobanţi călări şi cu cai de schimb, cu scrisori anume care cheamă înapoi guvernul. Căimăcămia a fost desfiinţată. Pînă cînd sosesc cei plecaţi, va fi un guvern interimar subt preşedinţia mitropolitului, cu Ion Cîmpineanu, cu Costache Kretzulescu.

Oamenii se declarară mulţumiţi oarecum, dar cineva veni în fugă şi aduse vestea că Odobescu, furios că a fost huiduit, a plecat cu trăsura la arsenal, dînd poruncă lui Solomon să vie cu el. Se află că au luat cu ei tunurile şi s-au închis în cazarmă.

Toma Panduru se urcă pe o bîrnă şi ceru celor de faţă să meargă să ia numaidecît tunurile, să nu le lase pe mîna ucigaşilor. Ion Cîmpineanu îi rugă să aştepte, însă, că va aduce el însuşi o scrisoare din partea lor, că se retrag şi că predau tunurile.

Într-adevăr, către seară se afişă o nouă publicaţie, după aceea care-i chema înapoi pe „rebelişti", semnată acum numai de mitropolit şi de cei doi, Odobescu şi Solomon, prin care aceştia, pe răspunderea mitropolitului, „consfinţeşte această cauză sacră a libertăţii..." şi altele la fel.

Fierbînd încă de mînie, mulţimea începu să cutreiere oraşul. Fu dărîmată casa căpitanului Costache, mobilele îi fură sfărîmate şi arse pe foc în mijlocul curţii. La fel se întîmplă şi cu locuinţa secretarului mitropoliei, Zossima. Casele lui Herăscu-Năsturel, care apăruse în ultima clipă în căimăcămie ca mare postelnic, şi ale lui Emanoil Băleanu fură călcate de mulţimea care azvîrlea cu pietre, uşile scoase şi geamurile toate praf făcute. Scăpă Văcărescu-Furtună, care avea o faimă devenită anecdotică, de preşedinte de Divan judecătoresc iubitor de dreptate.

În timpul nopţii, un pîlc de tabaci, în frunte cu Toma, dormiră sau se prefăcură că dorm pe deal, în fundul unei grădini din faţa cazărmii, stînd toată noaptea cu ochii pe clădirile lungi şi pe curtea cît un bărăgan.

A doua zi, era joi 1 iulie, tabacii şi calfele din Scaune erau din nou în număr mare în faţa cazărmii şi pe uliţele înconjurătoare, căci Toma îi trimisese vorbă lui Axente Sever că se petrec lucruri nu tocmai curate în curtea acestei cazărmi. Caii sînt înhămaţi la tunuri, şi soldaţii, înarmaţi, sînt gata de plecare, nimeni nu ştie unde.

Situaţia era într-adevăr dintre cele mai grele. Odobescu şi Solomon purtau cocarda tricoloră în piept şi deci nu aveau curajul să se dea pe faţă şi să treacă la o acţiune

hotărîtă, nu aveau nici măcar curajul să ceară socoteală tabacilor care supravegheau cazarma. Colonelul socoti însă că e mai bine să iasă cu trupa afară din oraş, ca să aibă mai multă libertate de acţiune. Dar cînd să se pună tunurile în mişcare, Toma strigă la tabaci, care se îmbulziră în jurul lui şi se aşezară de-a latul drumului, arătînd că numai peste ei ar putea trece tunurile.

Atunci Odobescu înţelese că totul este pierdut pentru ei doi şi, înnebunit de furie, dădu poruncă să se aşeze în curte tunurile în bătaie, iar soldaţii să ia poziţie de luptă.

Între timp trimise vorbă lui Ion Brătianu, amintindu-i încă o dată că-i fusese praporcic în regiment, să vie să limpezească situaţia, fiindcă dacă-i ameninţat cumva, el bombardează Bucureştii. Să se retragă neîntîrziat poporul din faţa cazărmii.

Brătianu fu găsit numaidecît şi veni, dar văzînd că e prea mîniat ca să-l împace el singur, că înfruntarea dintre colonel şi popor e legată de mari primejdii, alergă cu o trăsură la sora nevestei lui Odobescu, ca ea s-o caute şi s-o roage pe aceasta să se ducă la cazarmă, să-l liniştească pe colonel, iar el alergă la mitropolit cu aceeaşi trăsură, ca să-l aducă să împrăştie mulţimea.

Între timp se trăsese un foc de pistol din cazarmă şi mulţimea începuse să arunce cu pietre.

Anastasia, sora Catincăi, alergă fierbînd de spaimă spre Biserica Icoanei, să dea de veste soţiei lui Odobescu despre cele ce se întîmplă la cazarmă, şi să-i spuie că oştirea e gata să tragă în popor. Casa lui Odobescu era chiar peste drum de biserică, în fundul unei curţi vaste, fără grădină şi făcută parcă din bucăţi, pentru că tot fusese sporită cu timpul prin adăugiri succesive, cumpărate din vecinătate, mai ales spre fund, ca să se mărească

grajdurile şi şoproanele, căci colonelul avea nu numai caleaşcă şi trăsuri, dar şi numeroşi cai de călărie. Casa de locuit era în mijlocul curţii, iar în stînga ei, la poarta cea mare, erau nişte căsuţe vechi, în care locuiau cîteva rude sărace. Se tot gîndeau să le dărîme, cocioabele astea, ca să facă o casă mare chiar la uliţă, peste drum de biserică. Între planurile gospodăreşti ale soţiei şi între deprinderile milităroase ale colonelului, casa părea deocamdată mai mult o cazarmă, atît de plină de soldaţi era curtea, unii slujind în casă, alţii la grajd şi la trăsuri, cîţiva la caii de călărie. O cocioabă, lipită de poartă spre maidanul cel mare al Icoanei, era un adevărat corp de gardă, căci nu oricine putea intra în curtea şefului oştirii.

— Va fi iar o mare nenorocire, Tincuţo... O să se verse iar sînge... Şi Anastasia căzu în genunchi în faţa icoanei Maicii Domnului, îmbrăcată în argint, deasupra căreia ardea o candelă cu cupă roşie, ţinută cu arc... Maica Domnului, ai milă de noi... Ajută-ne, preasfîntă.

Catinca Odobescu, o făptură înaltă şi frumoasă, dar prea slabă, cam bolnăvicioasă, cu ochii negri în cearcăne, îndura din ce în ce mai greu felul aspru al colonelului, mai ales după naşterea celor doi băieţi, cînd sănătatea ei se şubrezise, ceea ce nu-i plăcea omului atît de milităros.

Era fata doctorului Constandinache Caracaş, om de inimă, fire neobosită, un adevărat binefăcător al celor din jurul său (e cel care, prin truda şi contribuţia lui în parte, a înfiinţat Spitalul Filantropiei, fiind de altfel un medic foarte căutat). Murise ca un soldat pe cîmpul de luptă, prin 1828, îngrijind bolnavii de holeră, de la care a şi luat boala. Bunicul ei fusese doctorul Dimitrie Caracaş, întemeietorul medicinii romîneşti, medicul oraşului Bucureşti şi al spitalului Pantelimon, unde i-a urmat la moartea sa, în 1804, feciorul lui. De la bunicul şi de la

părintele ei moștenise această femeie de o sensibilitate puțin obicinuită și, e drept, puțin cam dezordonată, toată dragostea și omenia care o făceau să caute să aline oricînd și oriunde suferințele pe care le vedea.

Gîndul că s-ar putea întîmpla din nou o vărsare de sînge o zdrobea. Începu să se îmbrace în grabă.

— Mă duc la el... Mă duc la cazarmă...

Dar aci Anastasia, fără nici un soi de logică, se ridică speriată în picioare.

— O să se supere... Știi cum e, nu-i place să se amestece nimeni într-ale lui.

— Poate să mă calce în picioare... poate să mă zdrobească... Dar trebuie să-l împiedic să mai înfăptuiască iar greșeala pe care a făcut-o. Am să iau și copiii cu mine.

Ceru pe fereastră unui soldat să puie caii la o caleașcă și strigă copiilor să se îmbrace grabnic, căci vor merge cu ea.

După ce trecu podul de la Mihai-Vodă, trăsura se apropie numai la pas și din ce în ce mai greu de cazarmă, din pricină că ulița era plină de oameni. Catinca Odobescu era însă foarte cunoscută și iubită, căci toți știau cine fusese tatăl ei, așa că i se făcu totuși încet, încet loc. Un negustor, un sobar, pare-se, ori coșar, atît de smolit era la față, îi strigă însă cu un glas aspru și poruncitor :

— Spune-i smintitului dumitale să să potolească... Dă nu... va fi rău dă el. Uite, norodu și-a pierdut răbdarea... Îl va sfîșia în bucăți.

Catinca făcu un semn împăciuitor, surîzînd îndurerată :

— Nu... nu... fiți fără teamă.

Era încă înainte de amiază. O arșiță și un zăduf înăbușitor toropeau totul. Aproape de cazarmă, caleașca s-a oprit, căci din pricina mulțimii nu se mai putea înainta,

iar Odobeasca — așa o saluta cu simpatie poporul — se îndrepta greu spre curtea cazărmii.

Cînd o văzu venind pe jos, dinspre poartă, cu copiii după ea, Odobescu fu cuprins de o furie turbată. O așteptă cu mîna stîngă încleștată pe garda săbiei, și cu șapca în mîna dreaptă, căci nu mai putea s-o ție în cap din pricina căldurii.

— Muiere nebună, ce vrei ?... ce mai vrei ?

Ea îi căzu în genunchi acolo în mijlocul curții. Ochii îi erau mari de spaimă și i se despletise părul negru și bogat peste umeri.

— Nu ți-am cerut niciodată ceva atît de greu ca acum. Știu... dar nu poci îndura gîndul că va fi iar vărsare de sînge. Ah... Nu uita... sîngele cere sînge. Iancule, te implor... pentru numele lui Dumnezeu, ascultă glasul norodului.

Cu vocea lui toată din fălci și repezită în cerul gurii, stridentă uneori ca un țipăt de femeie și foarte pătrunzătoare, voce de om obicinuit să comande sonor în fața frontului, Odobescu începu să urle la ea, în timp ce toți din jurul lor, soldați și ofițeri, priveau înmărmuriți :

— Furca... muiere, furca ! Nu te amesteca în politică...

— Pentru binele tău... te rog în genunchi... Gîndește-te la copiii noștri.

Fu cuprins de o furie și mai turbată, căci dintr-o dată văzu în soția sa un dușman. Minte întortocheată, el înțelesese că ea voia să-l îndemne să se predea, chiar dacă ar fi fost ca pe urmă poporul să-l sfîșie.

— Muiere ingrată... Tu ai voi să mă vezi în ocnă... Dar nu, de ar fi așa, nu m-aș liniști pînă ce nu aș călca mai întîi în sîngele tău... Și a început s-o lovească peste față cu șapca încărcată de fireturi, julindu-i obrajii palizi.

Înfrîntă, umilită, strîngînd copiii la piept, femeia primea cu resemnare loviturile pe care i le dădea cu şapca peste obraji, ca şi cum ar fi pălmuit-o. De ruşine nu îndrăznea să ridice capul.

Maiorul Lăcusteanu îşi luă inima în dinţi şi, aşezîndu-se între ei, cu spatele la colonel, o ajută să se ridice în picioare. Ea a privit rătăcită în jurul ei şi s-a îndreptat abătută spre poartă, cu cei doi copii de mînă. Mulţimea, care văzuse de la gard ce se întîmplase în curtea cazărmii, a primit-o cu apostrofe de prietenie, cu urale, strigînd „Trăiască Odobeasca!" O ţigancă bătrînă, care fusese lipită de poarta cazărmii, strigă după ea :

— Ăstuia să-i pui şoricioaică în mîncare, maică... E păcat d-aşa mîndreţe dă femeie ca să îndure atîta!

În curtea cazărmii soldaţii pe companii răzleţe aşteptau încordaţi, pe cînd de-afară zece mii de oameni priveau, strigau, zvîrleau cu pietre, dar rămîneau pe loc.

Toma îşi pierdu în cele din urmă răbdarea :

— Ce facem, mă tabacilor? Aţi adormit? Hai să sfîrşim odată...

Licsandru Hergă strigă şi el :

— Ce-o fi o fi...

Împreună cu Gligore, frate-său, care de două săptămîni rătăcea prin Bucureşti căpiat de bucurie, ca un soldat întors, slobod în sat la el, proptiră mîinile mari ca lopeţile în gardul de uluci pe care, împingîndu-l, îl năruiră în bună parte la pămînt, înspre curte.

Odobescu urlă cu vocea lui subţire şi stridentă către Lăcusteanu :

— Pune toboşari să bată adunarea regimentului în coloane... Să se aprindă fitilurile tunurilor.

Lăcusteanu înţelese că Odobescu vrea să atace prin împungerea cu spăngile şi, bucuros că i se adresează lui,

peste capul lui Solomon, aşeză în cîteva clipe regimentul în coloană, dar porunci scurt şi încărcarea puştilor, căci în înfrigurarea lui auzise greşit că Odobescu i-a spus să comande şi încărcarea armelor.

Un lung fior trecu peste mulţimea care încremeni în aşteptare. O tăcere de moarte cuprinse totul. Chiar dacă n-ar fi tras toţi cei aproape două mii de oameni ai regimentului şi totuşi măcelul ar fi depăşit cu mult pe cel de la 19 iunie. Toma, încleştînd pumnul, încercă să păşească peste ulucile culcate la pămînt, dar trosnetul lor făcu tăcerea şi mai grea. Întoarse capul şi văzu că dinapoi nimeni nu-l urmează. Soldaţii mînuiau aspru, mai departe, complicata încărcare a armelor cu patroane. Miile de oameni aşteptau mereu încremeniţi.

Din spate el auzi deodată glasul ţipat al lui Scarlat Turnavitu, care, trecînd şi el peste gardul trîntit la pămînt, scosese basmaua roşie şi, filfîind-o ca un steag, căzu în genunchi, strigînd cu un soi de frenezie deznădăjduită către soldaţi :

— Nu trageţi, fraţilor! Nu trageţi... Nu ne omoriţi, că pentru voi am făcut revoluţia, pe voi am vrut să vă mîntuim de robie... să vă dăm drepturi... să fie libertate... Înţelegeţi voi, libertate! Voi, fraţii noştri... căci fraţi sîntem cu toţii! Şi totuşi parcă din senin glasul lui umflat şi teatral picura lacrimi. Începu să-şi şteargă ochii cu basmaua roşie.

Soldaţii se opriseră din încărcatul armelor şi priveau mai mult miraţi pe omul acesta care părea că nu-şi dă seama unde se găseşte. Atunci Solomon răcni înfuriat :

— Mă mîrlanilor, ce-aţi încremenit ca proştii? Nu ascultaţi propaganda crailor, căci scopul lor este să ia moşiile proprietarilor şi să le dea clăcaşilor... Auziţi voi? Vor să ia moşiile proprietarilor...

Un caporal lipi zgomotos călcîiele şi strigă aşa în poziţie de drepţi :

— Să trăiţi, domnule polcovnic, dacă ar fi aşa, n-ar fi prea urîtă treaba asta.

Soldaţii ciuliră urechile, uimiţi de îndrăzneala caporalului.

Lăcusteanu, care îl ura de moarte pe Solomon, găsi prilejul să-i trîntească iarăşi o vorbă drept în faţă, nemairespectînd ierarhia şi disciplina militară :

— Bravo, polcovnice, frumos discurs le-ai ţinut. Ai auzit ce-au spus ?... Dacă tăceai, filozof rămîneai, cum spun grecii... Mai bine dă poruncă să se aprindă fitilurile tunurilor, cum a ordonat şeful oştirii.

Solomon îşi muşcă înciudat mustaţa şi spuse răcnit căpitanului din artilerie să poruncească aprinderea fitilurilor la tunuri.

Primejdia era foarte mare, căci tunurile erau încărcate cu mitralii, adică fel de fel de rupturi, cuie, gloanţe, care explodau chiar la zece-douăzeci de paşi, împrăştiind înainte sute de proiectile care sfîrtecau totul. La depărtare mică, erau mai ucigătoare decît obuzele.

Atunci se desprinse din afară, dintre cei trei preoţi care veniseră împreună, popa Ambrozie, cel de la Episcopia Buzăului. Roşcat la faţă, cu barba însă neagră, cu firul tare, vădit, cu ochii mari şi nasul turtit, el întinse crucea ridicată spre tunurile ale căror fitiluri sfîrîiau.

— La o parte, popo, că te fac scrum tunurile, nu înţelegi, blestematule ? strigă Solomon la el.

— Pentru ce să mai trăiesc cînd voi călcaţi crucea căreia mă închin, crucea lui Christ, care ne dă soare şi apă... Şi începu să păşească drept înainte, plin de hotărîre, spre tunurile din mijlocul curţii. Toţi îl priveau înfricoşaţi. Ajunse în faţa unuia dintre ele, încălecă, aşa cu anteriul pe el, pe ţeavă şi rupse fitilul.

Fu ajuns din urmă de Scarlat Turnavitu şi de arhimandritul Ioasaf, care în cîteva clipe fură şi ei lîngă tunuri, rupînd fitilurile.

Era de altfel limpede că de-acum încolo soldaţii nu vor mai trage, de vreme ce au putut privi nedumeriţi ca la un spectacol.

Un ofiţer de artilerie încălzit prea rău, cu fălcile încleştate, cu sprîncenele negre aduse pe ochi nu mai fu în stare să se ţie în făgaşul clipei şi să-şi dea seama de prefacerea întîmplată. Se repezi la popa Ambrozie, scoţînd pistolul cu două cocoaşe şi urlă ca ieşit din minţi :

— Dă-te jos, boaita dracului, că-ţi sfărîm creierii !

Cum popa Ambrozie, tot atît de încleştat, nici nu-l auzea, ofiţerul descărcă pistolul spre el, dar nu-l nimeri. Călare pe tun, cu crucea în mîna-ntinsă, popa nu auzise nici pocnetul pistolului şi se pregătea să vorbească mulţimii, fără să bănuiască nimic din cele ce se întîmpla în spatele lui. Atunci ofiţerul, parcă ruşinat şi furios că nu-l nimerise, îl apucă de coada împletită la ceafă şi, cu degetul pe al doilea trăgaci, se pregătea să apese, cînd, cu o sprinteneală de sălbăticiune, Scarlat Turnavitu, care era pe tunul vecin şi văzuse totul, sări drept în spatele ofiţerului, prinzîndu-i şi sucindu-i mîna dreaptă în care ţinea pistolul. Arma se descărcă în sus şi ofiţerul se zbuciumă zadarnic în braţele profesorului. Îl potoli numaidecît Licsandru Hergă, smucindu-l, cu mîna stîngă doar, şi zvîrlindu-l într-o parte, de făcu doi paşi de-a-ndaratelea, ca un om beat, şi, căzînd pe spate, se lovi cu capul de roata tunului. Scarlat Turnavitu avea urechea şi părul pîrlit de praful de puşcă din descărcarea pistolului, iar din sfîrcul urechii îi picura sînge ; dar nu se potoli, căci nici nu ştia că a fost atins. Se urcă iar pe tun şi începu să vorbească mai înflăcărat, cu un glas umflat şi teatral :

— Nu ne omorîţi, fraţilor... Nu trageţi, fraţilor... Sînteţi şi voi fiii patriei... Ascultaţi glasul lui Mircea, al lui Ştefan cel Mare, al lui Mihai Viteazu... şi alte vorbe, tot

atît de anapoda legate. Scoase basmaua roşie şi se şterse cu ea pe frunte, pe ureche, căci credea că şiruirea de pe ureche e de năduşeală. Redingota lui cafenie, scurtă pînă mai sus de genunchi, se descheiase, şi gulerul alb i se ridicase la spate, în timp ce luptase cu ofiţerul, bărbuţa bălaie ieşită bot îi era înflăcărată, parcă nu-şi dădea seama de nimic şi gesticula mereu, cu vocea tot mai umflată. Toată lumea îl asculta însă înmărmurită, căci în clipa asta cele mai absurde fraze căpătau, prin el, un sens şi copleşeau.

Soldaţii, tulburaţi, lăsară armele jos şi în cîteva clipe mulţimea năvăli peste ei, îmbrăţişîndu-i. Scarlat Turnavitu văzînd că doi inşi îl duceau prins pe ofiţerul care trăsese, iar alţii îi dădeau pumni în cap de-l umpluseră de sînge, strigă la ei :

— Fraţilor, lăsaţi-l acum... în clipa asta, ca să zic sublimă ! Că eu aşa zic, că e sublimă ! E clipa împăcării ! Să ne împăcăm cu toţii... Lăsaţi-l slobod.

Axente Sever, care fusese în fruntea tabacilor, dar nu sărise nici pe tunuri, nici nu se avîntase în învălmăşeală, se apropie cu popa Dumitru, Deivos şi Dincă Bălăşoiu de arhimandrit, ca să se sfătuiască ce e de făcut, fiindcă tot nu se vedeau limpede gîndurile lui Odobescu şi ale lui Solomon. Îl strigară şi pe Scarlat Turnavitu. Popa Dumitru, care nu mai avea acum ochi decît pentru acesta, se duse şi-l luă de mînă, poftindu-l spre ceilalţi. În timp ce dascălul asculta ca de pe altă lume ce spunea Axente Sever, ce trebuie făcut în seara asta, popa îi luă basmaua şi-l legă la ureche, înfăşurîndu-i capul.

*

Se auziră de dincolo de ulucile care mai rămăseseră în picioare strigăte şi huruituri de trăsură. Lăcusteanu văzu mirat lumea dîndu-se la o parte. Era careta mitropolitului, pe care o cunoştea, înhămată cu patru cai. Pe scări,

ţinîndu-se cu o mînă, erau cîţiva tîrgoveţi revoluţionari, alţii erau pe capră şi deasupra caretei, iar între ei Ion Brătianu. Maiorul făcu semn cu sabia scoasă către Odobescu, care sta în faţa cancelariei, cu un picior îndoit, proptit pe o laviţă, nehotărît, nemaiştiind parcă în ce fel să se descurce, căci era limpede că în cîteva clipe soldaţii se vor înfrăţi cu poporul. Cînd îl ghici prin fereastra caretei pe mitropolit, fu fericit şi comandă el însuşi, cu glasul lui strident şi pătrunzător :

— Regiment... în genunchi !...

Neofit coborî din caretă sprijinit de Ion Cîmpineanu şi, cu omoforul arhieresc în jurul gîtului şi pe umeri, înaintă prin faţa soldaţilor, care puseseră un genunchi la pămînt, blagoslovindu-i şi spunîndu-le să se înfrăţească cu poporul. Ceea ce se şi întîmplă numaidecît, căci în cîteva clipe miile de oameni erau în curtea cazărmii, năvălind şi îmbrăţişîndu-se cu soldaţii, punînd stăpînire pe tunuri şi pe cazarmă.

Lăcusteanu văzu înfuriat că mitropolitul, Odobescu, Ion Cîmpineanu şi Ion Brătianu s-au tras într-un colţ, la un capăt de masă de umbrar, nedată la rîndea, dintre cele la care mîncau soldaţii, unde stătură de vorbă ei între ei o bucată bună de timp.

— Ce-or fi vorbind oare... maiorule ? Ce mai pun la cale ? întrebă Solomon, care avea ceva de curcan beat.

— Asta o vom afla pe lumea cealaltă, polcovnice.

Odobescu, făcînd un semn cu mîna înapoi, se desprinse încruntat din grupul celor patru şi chemă pe căpitanul Boboc, dîndu-i poruncă să aducă numaidecît steagurile tricolore şi cocardele din cancelaria regimentului.

— Solomon ! strigă el polcovnicului, punîndu-i acestuia, cînd se înfăţişă, o cocardă tricoloră în piept. Să-şi pună toţi ofiţerii cocarde în piept...

Ioasaf Snagoveanu se întoarse înmărmurit spre popa Ambrozie, pe care poporul îl tot aclama cu dragoste, strigîndu-i într-una : „Să trăiască popa Tun !"

— Cuviosia-ta, să știi că tîlharul ăsta de mitropolit iar se apucă de jurăminte...

Așa și era. Văzînd că totul e pierdut pentru ei, cei patru cerură trupei să depuie un nou jurămînt pe constituție.

*

Popa Dumitru ținea să-i spună ceva lui Scarlat Turnavitu și se tot codea, că nu știa cum să-i zică : domnule, frate... sau chiar pe nume ; nimic nu se potrivea. Se mulțumi deci să-i pună mîna pe umăr, și-i spuse puțin cam încurcat :

— Eu mă duc mîine dimineață la Pasărea, să-i văz pe ai mei. Nu vrei să vii s-o vezi pe Tincuța ?

Rămase o clipă locului încurcat și așteptă, închizînd ochii mari pe jumătate.

Scarlat îngheță. I se păru că are năluciri ale auzului și își spuse că e fără îndoială din pricina detunăturii pistoalelor. Nu răspunse nimic. Dar popa, văzîndu-l că tace, înțelese că a spus „da" și adăugă :

— Plecăm mîine pe la cinci de dimineață, pe răcoare. Vin cu brișca să te iau.

Acum dascălul își zise că nu mai e nălucire, că e ceva adevărat, cum e și ceea ce vede în clipa asta, dar asta a fost tot ce a priceput. Altfel lumea se învîrtea în capul lui.

*

A doua zi, joi 2 iulie, două Proclamații ale comisiei interimare, ale guvernului improvizat vesteau demisia din armată a celor doi colonei care obțineau în același timp și pașapoarte și escortă, să poată părăsi în liniște țara.

Lăcusteanu se întoarse acasă între ai lui grozav de țanțoș, dar grijuliu se hotărî ca, a doua zi chiar, să-i pună pe toți ai lui în trăsuri și să plece cu ei pe furiș la Brașov.

ÎNAPOI SPRE INIMA ȚĂRII

Tot a doua zi, spre seară, Eliade și Costache Filipescu sosiră cu trăsura cu cai de poștă de la Tîrgoviște și fură primiți încă de la Mogoșoaia de mii de oameni, cu facle în mîini, cu cocarde, fîlfîind steaguri tricolore, chiuind.

*

Alegerea Rucărului ca sediu al guvernului nu era la întîmplare, căci faima lui de sat singuratic, îndestulat și plăcut ochilor era foarte mare. Așezat acolo unde se adună izvoarele reci ca gheața ale Dîmboviței, care aci erau niște pîraie sălbatice și învolburate, pline de păstrăvi, în singurătățile și tăcerile de piatră dintre cei mai mari munți ai țării, Păpușa și culmile Făgărașului spre apus, Piatra Craiului la miază-noapte și Bucegii mai în lături, acest sat, dincolo de care nu mai era altul, aduna și el aci cît se putea din belșugul locului. Casele, strînse între Dîmbovița și Rîușorul, se vădeau cele mai multe de bîrne, cu temelii de piatră, cu un rînd deasupra, înconjurat de pridvor și cu ceardac în față, erau mai totdeauna proaspăt văruite, căci, firește, piatra, lemnul și varul, fără preț acolo, erau la îndemîna oamenilor harnici.

În desagii de pe caii mici, încărcați pe tarnițe ca samarele, lîna și fructul cășăriilor porneau la vale și, o dată cu ele, pe apa repede, și butucii de brad curățați de coajă, ori stive întregi de scînduri de la joagărele de pe

Dîmboviţa. Din jos veneau în schimb firele de in şi de bumbac pentru cămăşi, cum şi borangic, aşa că portul de sărbătoare al muntenilor şi mai ales al rucărencelor, cu catrinţe învîrstate cu fir de argint şi cu marame de borangic mari, bogate ca în poveste, era cel mai arătos din ţară. Se potriveau de data asta cu cele înfăţişate de pictorii străini în arătările lor. Chiar în zilele săptămînii, îmbrăcămintea era albă şi curată, căci munca la munte sfîşie straiele, dar nu le prea murdăreşte, noroiul şi praful fiind acolo lucru rar de tot, căci povîrnişurile sînt pietroase şi repezi. Aveau şi livezi de pruni, numai atît, căci merele şi perele rămîneau sălbatice, dar mai ales scoteau mult fîn, aşa că unii dintre ei erau călăuzi şi făceau cărăuşie prin singurul loc de trecere peste munte, spre Braşov. Mai mult călare, cu desagii într-o parte şi alta a calului, cu cîte cinci-şase cai legaţi în coadă, căci drumuri statornice nu erau, iar trăsurile încărcate străbăteau posadele, tăiau povîrnişurile şi treceau pîraiele cu mari primejdii, punînd şi ele în unele locuri poverile pe cai. Ceea ce se îndrepta la albia pîrîului ori pe rîpă, pentru o trecere, era iar năruit de toanele muntelui şi ale zăpezilor, aşa încît data viitoare, ori în anul următor se făcea îndreptare în alt loc, prin viroage cu grohotiş. De altfel, de cînd Dunărea era slobodă şi umblau piroscafele, mărfuri aproape că nici nu mai treceau pe aici.

În toate privinţele, Rucărul se vădea astfel o aşezare potrivită pentru un guvern care vrea să rămîie liber şi să cheme poporul să lupte, dar, firește, luptele înseşi aveau să se dea mai jos înspre dealuri.

*

Cum sosiseră în sat, membrii guvernului şi însoţitorii lor aşezaseră o tabără pe o săliște netedă, cam la răscrucea

mare a tîrgului, acolo unde Rîuşorul zvăpăiat şi limpede se arunca subt ochii lor, printre aluni, în apele lărgite, peste prundiş, ale Dîmboviţei. Bălcescu ar fi voit ca, înainte de a descinde cu totul în acest tîrg înconjurat de munţi, să se alcătuiască un plan de aşezare şi de lucru, căci era vorba oricum să se facă aci un fel de reşedinţă a ţării şi să se puie această parte a ei în stare de apărare. Pînă pe la prînz se lămuriră în ce priveşte această aşezare. Închiriară întreg hanul de la răscruce, cu spatele chiar în malul Rîuşorului, închis între bolovani mari cît baniţa, şi mai închiriară la cîţiva paşi, peste podul pîrîului, o casă lungă a unui fruntaş al tîrgului. Amîndouă casele aveau cîte un lung rînd de odăi deasupra, care dădeau toate într-un pridvor de lemn, ce făcea sprinten înconjurul casei, pe două laturi. Odăile de jos, cu gîrlici, erau mai mult pentru nevoile de toată ziua ale casei, dar cele de sus, luminoase, văruite proaspăt, cu paturi de lemn, cu velinţe, icoane şi mese, erau o bucurie a ochilor, ca tot acest sat, cu case şi căsuţe curate şi strînse laolaltă, care susura ca un izvor de sănătate. Rînd pe rînd, după ce se spălară de năduşeala şi de praful cumplit al celor două zile de călătorie de la Bucureşti încoace, musafirii satului începură să se arate primeniţi şi înviorăţi. Nu-i supăra nici ploaia care venea uşoară şi răcoritoare, după arşiţa cumplită şi prăfuroasă a drumului de ieri, nici noroiul, puţin, cît se făcea, fiindcă drumurile erau piezişe şi apa se scurgea repede, lăsînd un mîl uşor de praf de piatră, nu de pămînt gloduros.

Colinele fumegau, iar norii aburoşi, alburii, se scurgeau din munţii mari de-a lungul văilor împădurite, cum se scurgeau pîraiele, şi din cînd în cînd, căpăţîna stîncoasă, din marginea satului, a Ghimbavului se făcea nevăzută,

de parcă nici n-ar fi fost, iar cerul cobora deasupra lor, ca un cort umed de pînză curată.

Ieşind din odaia lui, după ce îşi schimbase hainele, Nicolae Golescu îl văzu pe Bălcescu, cu pelerina pe umeri, privind lacom departe, spre apus, culmile pînă la cer, ale Păpuşii şi ale Iezerului, care treceau într-unele locuri mult deasupra norilor, cu verdeaţa lor umedă.

— Simţi că trăieşti aci, în creierii munţilor, frate Bălcescule. Ia uite... şi arătă jos în vale cîteva rucărence tinere şi rumene, cu pălării bărbăteşti în cap peste marame. Hai, ce zici ? Şi fostul colonel se întinse cu poftă. Să ştii că muntele ăla, şi arătă spre Ghimbav, e plin de urşi, dar nimeni nu se poate apropia de el din pricina prăpăstiilor. Află că nu mă las pînă cînd nu voi organiza o vînătoare ! Şi dîndu-şi seama că a fost frivol, se întregi : Ca să fim de folos oamenilor...

Ştefan Golescu, rezemat de un stîlp, sorbea cîte puţin dintr-o cană albă lapte proaspăt muls.

— Hei, va trebui să facem ceva... ceva, dar nu ştiu dacă vînătoarea ta, Roşcatule, ar putea fi de folos. Uite, cum caută oamenii la noi.

Oamenii se uitau simplu şi cuminte, numai că nu văzuseră niciodată atîţi boieri odată în satul lor. Dar în faţa casei lui popa Baştea erau legaţi de gard vreo patru cai mărunţi cu tarniţele pe ei. Aşteptau să li se puie în spate desagii pentru purtat sarea la stînile preotului, care era foarte bogat. Era prieten cu Bibescu, şi oamenii de la cai erau oamenii lui care, îndemnaţi de popa Baştea, căruia fostul domnitor îi trimisese chiar ieri un călăreţ cu ştiri şi îndemnuri, aţîţau satul împotriva pribegilor.

Asta o simţiseră numaidecît Ştefan Golescu şi mai ales Tell.

Ceea ce nu pricepeau ei şi aveau să mai discute faptul şi în zilele următoare este cum se dusese atît de repede, de necrezut de repede, vestea plecării lor, în toată ţara, ajungînd pas cu pas înaintea lor. Mai tîrziu, Nicolae Golescu avea să poruncească o cercetare mai îndeaproape a acestei ciudate întîmplări. Totuşi nu ar fi fost pentru nimeni greu să vadă, numai privind convoiul lor cu atîtea care, că sînt oameni fugiţi, „că nu e lucru curat cu ei", cum spuneau unele unelte boiereşti. Dar, firește, cum a putut afla Craiova, ba şi Tîrgu-Jiu, chiar în ziua de 29 seara, despre fuga guvernului în zorii zilei din Bucureşti e altceva şi e într-adevăr de mirare. Cel mai puţin mirat fusese totuşi Bălcescu, care ştia că asemenea ştiri se răspîndesc ca focul, atunci cînd are ce arde.

De jos, din ploaie, unde umbla cu capul gol, dar cu mundirul pe el, Magheru le făcu un semn amical, apoi se urcă şi el pe saca de lemn alb, ca nou, care trosnea subt greutatea lui.

— Îţi place ploaia, căpitane general ? întrebă Nicolae Golescu.

— După arşiţa şi praful de ieri mi se pare o binecuvîntare...

Era într-adevăr o ploaie uşoară ca o părere, parcă luminoasă, şi mai ales era aerul tare al înălţimilor, pe care Bălcescu îl trăgea cu nesaţ în piept, cum trage un fumător aroma ţigării. Dintr-o odaie de la capătul pridvorului ieşi numai în jiletcă Rosetti, cu barba snop şi ochii albaştri, bulbucaţi.

— Aş sta aici tot anul, fraţilor...

— Avem să şi stăm, îi spuse îngîndurat Bălcescu. Şi trebuie să ne apucăm numaidecît de treabă...

— Dar dacă ne cheamă înapoi poporul la Bucureşti ? întrebă candid Rosetti.

Tuturor li se păru de necrezut o asemenea posibilitate și zîmbiră unii către alții, ridicînd din umeri :

— Se cunoaște că ai fost poet, frate Rosetti, fu de părere Nicolae Golescu.

Dar peste cîteva minute, cînd Bălcescu se duse de-a lungul pridvorului ca să privească și în partea cealaltă, spre Piatra Craiului, fu ajuns de Rosetti, care-i vorbi cu gravitate :

— Ascultă, Niculache, eu te întreb serios, ce-am face dacă ne-ar chema înapoi poporul la București ?

Bălcescu zîmbi, puțin încurcat :

— Ce să facem ? Ne-am întoarce, bineînțeles, dar nu mi se pare atît de apropiat acest lucru...

— Dar dacă s-ar întîmpla asta... nu crezi că ar fi mai bine să iasă din Guvernul provizoriu Magheru și Tell, ca să scăpăm de generali și să intre în locul lor Ion Cîmpineanu și Kretzulescu ?

Bălcescu ridică iar din umeri :

— Vorbești copilării, frate... Și își pierdu privirea departe spre stîncile sălbatice care ascundeau izvoarele Dîmboviței.

Se așezaseră mese mici ici-colo, prin pridvoare, cînd sosiră niște călăreți din Cîmpulung cu steaguri și cocarde tricolore, chiuind, strigînd sălbatic : „Trăiască revoluția"... Mai toți erau în straie de munteni tîrgoveți.

Așa aflară membrii guvernului că a și fost răsturnată căimăcămia.

*

Veselii și mîndrii vestitori îi zoreau să se pregătească de plecare, fiindcă de la Cîmpulung vin în urmă trăsuri și cai de schimb, ca să-i ia pe sus.

— Reacționarii ce zic, Ștefănache ? întrebă Alecu Golescu, care cunoștea bine Cîmpulungul, pe un bărbat mustăcios, cu nădragi de țară albi, dar cu jiletcă.

— Păi, să vedeți, răspunse cel întrebat. Și de noi spune lumea că sîntem reacționari... că, să vedeți, cînd am văzut că am primit ordin de la căimăcămie... ce era să facem ?... ne-am supus și am dat jos steagurile. Acum tare ne-am bucurat c-a venit ordin să le punem iară.

Țînură pe loc un consiliu, ca să hotărască fără întîrziere ce e de făcut. Lipsea numai Tell, care, fiind cu nevasta și copiii, închiriase numai pentru el o căsuță cu ceardac mare, în sus pe ulița care mergea spre Păpușa, de-a lungul Rîușorului bolovănos. Trimiseră să-l cheme. Dar nu vru să vie. Se duse atunci Aristia, care de-abia îl înduplecă să se arate. Dar nu veni îmbrăcat în uniformă, ci în straie nemțești. Aflară uimiți că el nu se mai socotește în guvern, că are de gînd să rămîie pe loc și că o să treacă în Transilvania.

— De ce ? întrebă uimit Magheru.

Ștefan Golescu izbucni furios :

— Nu, asta nu se poate, frate, nu se poate subt nici un cuvînt... Am jurat că nici unul dintre noi nu se poate retrage și nu poate părăsi lupta pentru cauză, pînă cînd nu ne părăsește cauza pe noi...

— Dar nici nu poci rămîne în guvern alături de soți inconsecvenți și perfizi, spuse posomorît șeful oștirii. Azi, miercuri, se împlinesc trei săptămîni de cînd am ridicat steagul la Izlaz... Aflați că îmi ajunge.

Erau tot în ceardacul casei în care trăsese și Bălcescu, deși ploaia se întețise și-i ajungeau din cînd în cînd picăturile ei călduțe.

— Și cine sînt acești soți perfizi ? întrebă încruntat Bălcescu.

— Rosetti şi Brătianu, răspunse Tell, fără ocol, privindu-l în ochi pe cel învinovăţit, care asculta palid.

Şi apoi arătă pe larg ce-l face să creadă asta. Rosetti şi Brătianu, care demisionaseră din calitatea lor de secretari ai guvernului şi nu cedaseră cu nici un preţ stăruinţelor celorlalţi de a-şi retrage demisiile, s-au întors totuşi, aşa de la ei, nechemaţi, în momentul în care au fost arestaţi Solomon şi Odobescu ; osteneala pe care şi-au dat-o ca să-i dezvinovăţească în faţa poporului, Rosetti luîndu-şi asupra lui în acest scop redactarea Proclamaţiei, relaţiile lor neîntrerupte cu Odobescu, opunerea lor la orice măsură care ar fi dus la judecarea grabnică a celor doi. Le aminti că Solomon, în timp ce era arestat, i-a chemat, pe Magheru, pe Eliade şi pe el, pe Tell, mărturisindu-le că la 19 iunie au fost înţeleşi cu Brătianu şi Rosetti... Cine a adus în ultima clipă, de la consulul englez, falsa ştire despre intrarea trupelor străine în ţară ? Rosetti ! Cu ce scop ? Ca să împingă guvernul la o greşeală compromiţătoare, ca să-l facă ridicol.

Bălcescu îi ceru lămuriri mai de-aproape.

— Bine, foarte bine. Şi Tell îl luă de nasturii surtucului. Cine, după ce a adus luni seara — cu gesturi de spaimă — vestea că oştile străine sînt numai la două zile depărtare de capitală, a redactat Proclamaţia către popor, prin care se vestea plecarea guvernului ? Rosetti. O scrisese acasă şi o învăţase pe dinafară. Cum îţi explici dumneata că ăl mai bun prieten al lui Rosetti e singurul membru al guvernului, în afară de mitropolit, care a rămas în Bucureşti şi a figurat apoi în noul guvern ? Nu-i aci complicitate ? ! Totul, domnule Bălcescu, a fost pus la cale.

Dar Bălcescu, deşi tulburat de violenţa acuzării, îi răspunse că deocamdată nu e în măsură să judece. Prima lui impresie fu însă că era o rivalitate între cei care, trădînd

idealurile revoluţiei, trăgeau fiecare apa la moara lui. Socoti că e bine să în apărarea lui Rosetti :

— Socot că prietenul nostru Tell nu are dreptate... Cele arătate de el, şeful oştirii, sînt numai prepusuri neîntemeiate de fapte.

Stăruiră toţi pe lîngă Tell să-şi îmbrace uniforma şi să-şi pună eşarfa de revoluţionar.

În timp ce ţineau acest consiliu, aşa, afară în ceardac, se ivi dinspre Dragoslavele o caleaşcă cu şase cai, care trecu aproape în goană pietrişul luminos şi vadul Dîmboviţei.

Cînd ajunse la răscruce, coborîră din ea colegul lor Gheorghe Niţescu, însoţit de Florian Aaron, administratorul de Ilfov. Le aduceau proclamaţiile guvernului interimar şi scrisori personale pentru unii din ei. Nerăbdători, îl puseră pe Gheorghe Niţescu să povestească ce s-a întîmplat în capitală de alaltăieri de dimineaţă, de cînd părăsiseră ei Bucureştii.

Între timp, Tell desfăcuse scrisoarea personală pe care i-o adresa mitropolitul şi în care îi arăta că pentru liniştea ţării îl sfătuieşte părinteşte, numai părinteşte, să-şi dea demisia din guvern. Cînd Tell izbucni furios împotriva sfatului neruşinat, Magheru desfăcu şi el grăbit scrisoarea pe care i-o trimitea tot mitropolitul. Îl sfătuia şi pe el, tot părinteşte, şi tot pentru liniştea ţării, să-şi dea de asemenea demisia din guvern. Pe căpitanul general îl pufni rîsul :

— Vedeţi ce ne face popa ăsta dacă nu l-am ras de barbă, nu l-am tuns şi nu l-am trimis la mînăstire ?

Bălcescu primise şi el o scrisoare de la Deivos. Trecu o clipă în odaia lui ca să citească în linişte, dar peste cîteva minute ieşi nebun de furie şi se năpusti asupra lui Rosetti, încercînd parcă să-l sugrume. Era atît de aprins,

că parcă nici nu putea vorbi, parcă se înăbuşea. Mîinile îi erau atît de încleştate în gîtul celui învinuit, că păreau că nu se vor mai putea desface. Abia cînd fu nevoit să răsufle, se auzi cuvîntul plin de silă:

— Trădătorilor... trădătorilor...

Cei de faţă fură uimiţi de această bruscă schimbare a lui Bălcescu, dar înţeleseră cînd acesta le arătă că Brătianu s-a întors în capitală, fără frică de reacţionari, că a avut sfaturi tainice cu Odobescu de cîteva ori, că a acceptat modificări ale Guvernului provizoriu şi numai silit de popor a renunţat la ele. Toate astea i le scrisese în grabă Deivos.

Rosetti recunoscu în cele din urmă că aparenţele, cum zicea el, sînt împotriva lui, dar că se vor convinge în curînd, pe bază de fapte, că el e un tovarăş loial.

*

Şedinţa de a doua zi a Guvernului provizoriu se ţinu la Bucureşti, în Palatul Administrativ. Bălcescu puse din nou cu încăpăţînare problema programului de realizări urgente, întîmpinînd aceeaşi rezistenţă din partea colegilor lui, care tot ieşeau în balconul palatului pentru ca să fie văzuţi de poporul bucureştean, ce nu mai contenea cu uralele. Bălcescu privea, liniştit acum în adîncul sufletului său, care neştiut, tot fusese pradă îndoielilor, căci fusese nevoit să lupte cu amintirea mulţimii asmuţite din marginea Tîrgovişteі. Toată curtea cuprinsă între bornele cu lanţuri dintre palat şi Vornicie era ticsită: foia lumea şi pe Podul Mogoşoaiei, era căţărată pe casele mici cu un cat deasupra prăvăliilor, înghesuite unele într-altele de pe partea cealaltă a Podului. Mulţi erau agăţaţi de frasinii din curte, ori de felinare. Aduseseră steaguri şi ghirlande de frunziş verde.

Magheru, care parcă se simţea prea înalt în balconul îngust, se trăsese spre uşa cu două canaturi, care era de fapt o fereastră, dar se trezi eă acoperă pe Bălcescu, care privea dinapoia draperiei roşii.

— Ce zici, domnule Bălcescu, e poporul cu noi? Şi-i strălucea ochii mari de mulţumire.

— Au fost grele şi încărcate aste trei săptămîni, fu de părere Nicolae Golescu, care amintindu-şi, vesti cu un soi de uimire tulbure. Astă-seară, vineri, se împlinesc trei săptămîni de cînd am luat puterea... trei săptămîni, cît trei ani...

Bălcescu nu-i răspunse numaidecît. Întîrzia parcă apăsat de gînduri, apoi îl privi, cu faţa gravă:

— Poporul bucureştean a mai făcut încă o dată revoluţia lui. A făcut-o din nou pentru a treia oară... Să-l scutim s-o mai facă încă o dată.

*

Vineri dimineaţa, Scarlat Turnavîtu, după o noapte de nerăbdare şi insomnie care i s-a părut fără sfîrşit, îl aşteptase zadarnic pe popa Dumitru să vie să-l ia cu brişca. Se îmbolnăvi de întrebări, de presupuneri de tot felul, de bănuieli cu dedesubturi. Ameţise de atîta frămîntare, de parcă l-ar fi ars un vin otrăvit pe dinlăuntru. Nu mai încăpea îndoiala că popa se răzgîndise şi, furios pe el însuşi că l-a poftit să-i vadă fata, nici măcar nu se mai gîndise să-i trimită vorbă că nu-l mai ia la vie, nici nu gîndise măcar că împrejurarea merită oboseala unei minciuni cuviincioase. Stătu acasă pînă la prînz, aşteptînd, zicîndu-şi că poate doar a întîrziat, cine ştie unde. Pe la prînz, înnebunit de pîndirea seacă, nemaiputînd nici să se plimbe ca într-o cuşcă prin odaie, cu urechea

ţintuită de portiţa de la uliţă, cum făcuse toată dimineaţa, Scarlat Turnavitu se hotărîse să plece de acasă, să se ducă oriunde, să alerge pînă va cădea jos, mort de istovire, ca să nu mai ştie de nimic. Îşi zicea, otrăvit de zbucium, că luni de zile fusese liniştit, amorţit mai bine zis, împăcat cu gîndul că, deocamdată — Dumnezeu ştie pînă cînd — nu o va mai vedea. Şi acum popa rupsese faşa însîngerată de pe rana inimii lui. Trebuia să facă neapărat ceva, să-şi scoată din minte întîmplarea, ca să nu-şi piardă minţile cu totul. De ureche nu mai ştia nimic, nici măcar că locul începuse să prindă cheag, să se usuce.

Umbla aşa în neştire pe la Sfînta Vineri, cînd se văzu strigat dintr-o birjă de Ion Brătianu ; acesta se opri lîngă el şi se coborî să-i vorbească. Nu a înţeles prea bine despre ce e vorba, dar i s-a părut că l-a certat că de ce nu pleacă împreună cu Steriade, directorul Departamentului Trebilor din Lăuntru. A spus „da", cu buzele arse, fără să mai întrebe unde să plece, şi a luat-o razna spre oraş. În realitate, Brătianu îi spusese că i-a dat ordin lui Steriade, în numele Comisiei înterimare, să-l numească pe dascăl, prin decret contrasemnat de el, administrator la Slam-Rîmnic, care decret, spusese el, a şi apărut azi în *Monitorul romîn*. După ce se căutase în buzunar, secretarul îl găsise şi i-l vîrîse între surtuc şi vestă. Pînă la urmă, către cinci după-amiază, noaptea nedormită şi alergarea aiurită îl doborîră şi se întoarse acasă, unde se trînti pe pat şi adormi buştean. Îl deşteptă pe la opt pe înserate slujnica proprietăresei, care-l zgîlţîină bine, pînă cînd izbuti să-l trezească :

— A venit un părinte cu o brişcă să vă ia la vie, conaşule. Vă sculaţi ?

A crezut că i-a sfîşiat pieptul un cuţit, dar nu numai că nu-l dură, ci dimpotrivă făcu să se scurgă dintr-o dată toată otrava dospită din el. După ce sări în picioare, se clătină cîteva clipe năuc, neştiind ce să facă mai întîi : să se spele pe faţă, sau să alerge la portiţă. Se hotărî să-şi clătească faţa cu apă şi pentru ca să se mai dezmeticească puţin.

Popa Dumitru se arătă foarte necăjit de întîmplare, dar dis-de-dimineaţă venise la el un diacon de la Mitropolie cu o teleguţă, gata să-l ridice pe sus, dacă nu merge numaidecît. Îl chema Neofit, ca şi pe arhimandritul Snagoveanu şi pe popa Ambrozie, ca să le ceară socoteală că au fost printre cei care au mers aseară printre revoltanţi, să-i mustre şi să-i ameninţe amarnic. Nu a putut scăpa de acolo decît acum un ceas şi ceva. A alergat acasă, a cerut lui Tase, cumnată-su, brişca şi acum e gata să-l ia cu el, dacă mai vrea să meargă la Pasărea.

Nu merg chiar la mînăstire, unde fostul său duhovnic, protosinghelul Gheorghiescu, om acum în vîrstă de optzeci de ani, fusese numit, după ce şi-a pierdut parohia în focul cel mare de acum un an, duhovnic al mînăstirii de maici. Se opresc mai încoace, mai înspre oraş. Bătrînului îi convenise această numire, tocmai fiindcă avea via asta la care merg ei în apropierea sfîntului lăcaş. S-a călugărit, căci preoteasa, cu care n-a avut copii, murise de mult. A fost bucuros să-i găzduiască pe ai fostului său ucenic într-ale Domnului. Au loc destul unde să doarmă toţi, fiindcă via are şi un adevărat conac.

Astea i le-a spus pe drum un ceas şi mai bine, cît a durat călătoria în brişcă, şi multe altele, dar el nu auzea decît un murmur, binefăcător ca murmurul răcoros al unui pîrîu pe arşiţă. Se lăsase în voia gîndurilor pe leagănul căptuşit cu cîlţi şi muşama şi atîrnat cu patru

căngi mici de fier de carîmbii bristii, şi totul era în gîndirile lui ca o legănare. În faţa lor, pe o scîndură groasă, aşezată şi ea de-a latul, dar fără cîrlige, de-a dreptul pe carîmbi, stătea îngheboşat un bătrîn cu cămaşa încreţită, de pînză groasă, care mîna cai, altfel bine îngrijiţi, roibii luciosi, dar cam greoi, ai chiristigiului. Scarlat Turnavitu era treaz şi parcă totuşi era căzut într-o aromeală, care-l făcea să vadă în stînga şi în dreapta nu copaci, ori căsuţe, sau garduri care rămîneau în urmă, ci numai nişte lungi fîşii, cînd întunecate, cînd albicioase, care lunecau pe de lături înapoi, rareori întrerupte. Chiar şi stelele, care erau ca nişte ţinte vii, în cerul înalt al acestei seri răcoroase de iulie, lui Scarlat Turnavitu, care nu le putea privi, căci nu mai era în el pic de voinţă, ci se lăsa doar dus, i se lipeau de ochi ca nişte dîre uşoare de foc; luna nouă de argint, proaspătă de două zile, el n-o vedea, căci se înălţa rece în spatele lui.

În codîrlă, peste fîn, erau traista cu tainul de ovăz al cailor şi doi desagi cu tîrguieli pentru gospodărie.

*

În spatele casei, subt un dud rotat, cu rodul trecut, dincolo de care, după vreo cîţiva paşi de pajiştea cu vreo doisprezece stupi, începeau întîii butuci ai viei — mare de vreo douăsprezece pogoane — era o masă cu picioarele în pămînt şi înconjurată pe trei laturi de laviţe încheiate între ele. Cînd Scarlat fu strigat şi poftit de părintele Dumitru să ia gustarea de dimineaţă, Tincuţa tocmai aşezase peste faţa de pînză de in, albă ca zăpada, un ştergar mare, învîrstat cu rîuri de borangic auriu. Două străchini de culoarea lămîii, cu mogîldeţe rotunjite de unt, căni albe cu gîtul înflorat de inele roşii pline

cu lapte gras şi proaspăt, pentru fiecare dintre cei de faţă, încă o strachină cu ouă mari, două chiselniţe de cleştar cu miere, ca o zăpadă galbenă şi caldă, pîine fumurie, cu coajă înflorită la ţest, erau ca o mărturie de preaplinul acestei dimineţi binecuvîntate. Dar Scarlat nici nu le văzu. El nu o vedea decît pe Tincuţa cu părul negru tras neted spre tîmple şi cu două codiţe trecute pe spate, lungi pînă la jumătatea trupului împlinit şi zvelt. Gospodină mereu nemulţumită, tot aducea şi schimba cele de pe masă. Era încă de dimineaţă, căci în casa popii lumea se scula devreme de tot; iarba lucea plină de rouă, iar ochii albaştri, cam albicioşi, ai lui Scarlat căutau acum luminoşi şi înrouraţi. Vara se vestea plină de roade, şi în jos, dincolo de tăul a cărui oglindă mai răsfrîngea oblu razele soarelui, crud încă, pe costişa cealaltă a vîlcelei molcome, căpiţele de grîu secerat erau ca nişte urşi aurii culcaţi pe miriştea încă proaspătă.

Cînd se ivi în prag şi bătrînul protosinghel, însoţit de popa Dumitru, Scarlat Turnavitu îi ieşi înainte şi îi sărută mîna uscată, ale cărei degete se desfăceau greu. Bătrînul avea faţa bolnavă, afînată, fără picătură de sînge, iar barba rărită, lînoasă îi curgea pe gît. Se aşeză cu greu în fruntea mesei. Preoteasa îl pofti pe Scarlat Turnavitu să se aşeze şi el, şi strigă după cei doi copilandri, unul de unsprezece, altul de doisprezece ani, care încă nu se deşteptaseră ca lumea, căci pentru ei începuse vacanţa, să vie mai repede, că dacă nu, rămîn nemîncaţi. Ceea ce ei făcură îmbrăcîndu-se în fugă, hîrjonindu-se, zbenguindu-se. După ce se aşezară şi ei la masă, Scarlat Turnavitu văzu, cu un dulce fior, că pînă la urmă locul din stînga lui rămăsese liber, păstrat pentru Tincuţa.

Ea se afla, în dimineaţa asta însorită, cu aer crud şi limpede ca apa de izvor, alături de el. Pe un paltin, înclinat puţin deasupra vîlceluşei, un stol de rîndunele se aşezase ca un roi. Frunzişul paltinului, înalt aproape ca un plop, e mai îngust, mîncat la mijloc, de parcă ar fi doi paltini puşi unul peste altul. Din cînd în cînd, ca şi cînd sutele de rîndunele s-ar speria, stolul se depărtează într-o larmă ameţitoare la o azvîrlitură de băţ în văzduh, se învîrteşte, fiecare rîndunică se zbenguie de capul ei şi cu toate laolaltă se scaldă, zvăpăiate, cîteva clipe în lumina vie a dimineţii, ca nişte copii care s-ar alerga şi s-ar hîrjoni în apa unui rîu de munte. Tincuţa îl priveşte de alături şi-i întinde din cînd în cînd cîte ceva de pe masă, căutînd să ghicească ce doreşte. El parcă nu mai doreşte nimic din roadele vieţii care stau înaintea lui. A rămas aşa lîncezind surîzător, ca după o grea boală, în lumina care îmbată ca vinul alb. Ea nici măcar nu-i mai surîde, cum făsea cînd se vedeau atît de rar şi numai de departe. Dragostea lor nu mai pluteşte în înălţimi serafice. Privirile şi gîndurile lor nu se mai pierd fără nădejde pe poteci astrale, unde tainele sînt întuneric şi lumini de aură. Totul e acum limpede în soare, ca o deşteptare din vis. Dar, aşa pămîntească, minunea a rămas tot atît de tulburătoare. E bunăvestirea belşugului însuşi, laptele plin în cănile albe, ouăle ca varul şi mierea în străchini, dulceaţa acrişoară a vişinilor mari, altoite. La cîţiva paşi, tipsiile mari de floarea-soarelui de un galben tare şi crud se rotesc pe lujerele prea înalte, căutînd astrul din slavă. Se arată stihiile vieţii în toate roadele pămîntului, care se vestesc bogate la începutul acestei veri. Nu mai este întuneric, dar taine sînt încă, în încolţirea boabelor, în creşterea zilnică, în prefacerea seminţelor în roade şi a roadelor în seminţe. Se vădeşte

minune în gingăşia fără seamăn a caliciului întortocheat şi fraged al florilor acestea de nemţişor şi de gura-leului de pe masă, în meşteşugul fracurilor roşii, minuscule şi tari, în care sînt îmbrăcate gîngăniile acestea, ca nişte mici juvaericale, numite ochiul-boului, care se tîrăsc pe laviţă şi unele chiar pe faţa de masă ; era în neasemănata complexitate a trupurilor acestor albine care trec în jurul lor ca nişte scîntei în soare. O taină întreagă este capul rotund al pisicii cu blăniţa de tigroaică micuţă, care se împleteşte în jurul taliei lui cerşind lapte. De unde venea catifeaua de vis, fragedă şi crudă a trandafirului alb, văratic ?

Nu le gîndea toate acestea Scarlat Turnavitu, dar le trăia, le vedea şi le simţea fără să le ştie, căci tainele pămîntului par simple şi familiare, nu sînt de spaimă ca tainele altor tărîmuri. Totul vădea un început, era ca un sfert de viaţă care creşte în făptura de lîngă el. Fetişcana asta, împlinită şi zveltă, era nespus de la fel florilor, şi gîzelor, şi stropului de rouă, dar le întrecea, căci mai era şi altceva decît ele. Stătea lîngă el fără prihană, dar nu mai era înger. Păstra ceva neaievea în ea, ca mireasma roadelor, ca răsuflarea florilor, ca aşteptarea copacilor care chiuiau mut în dimineaţa asta, pînă-n slava cerului. Cea mai pipăibilă dintre aceste taine era însă aceea care punea faţă-n faţă, la un pas, făptura frumoasă a mamei de treizeci şi trei de ani — în care se adunau toate minunile de la începutul începuturilor pînă la floarea laptelui, la harul oului, la hărnicia de aur a albinelor, la dulceaţa grasă a fagurelui de miere, la rodnicia matcei din stup — cu fata ei abia împlinită, neatinsă de nimic, care era ea şi nu mai era ea, ceva trecuse dintr-una într-alta, dar ceea ce trecuse nu fusese ceva întîmplător, ci miezul însuşi de la începutul începu-

turilor, iar ceea ce încînta era tocmai ceea ce avea să piară, ca să renască. Benghiul cît o bobiță de mac de pe buza de sus a fetei era aluniţa cît bobul de piper al mamei.

Nefiind în stare să le gîndească toate astea, Scarlat Turnavitu le trăia şi nu mai dorea nimic, de altfel nici măcar nu ar fi putut vorbi, spre uimirea părintelui Dumitru, care-l ştia vorbăreţ ca un pîrîu de munte, glăsuind aproape totdeauna mai mult decît îl ajungea din urmă gîndirea.

Tinerea nu se mira însă de loc că nu-l aude vorbind, că sta aşa tăcut şi cu ochii albaştri, înrouraţi. Niciodată nu s-a închipuit pe ea însăşi vorbind cu acest om atît de dorit. Era aici lîngă ea şi asta era totul. Îl privea pe furiş, ca o femeie mică totuşi. Se gîndea înduioşată:

„Doamne, urît şi scump mai e! Mulţumesc că l-ai adus lîngă mine."

Bătrînul, ridicînd cu greu capul, care atîrna într-o parte pe umăr, căci vinele gîtului îşi pierduseră puterea, întrebă cu glasul uşor tremurat, dar mereu cu şir în gîndire:

— Turnavitu? Turnavitu? Eu am cunoscut în tinereţele mele, e mult, era în veacul celălalt, un Turnavitu. Era omul lui Ipsilanti, ba nu, al lui Mavrogheni, nu mai ştiu... A fost şi locţiitor de domn. Şi pe urmă, îndreptîndu-se: Al lui Mavrogheni...

— Acel Dumitrache Turnavitu de care vorbiţi, eu nu l-am cunoscut. Era fratele bunicului meu, îi spuse cu glas înmuiat de respect Scarlat.

— Crez că i-au tăiat şi lui turcii capul, ca şi lui Mavrogheni. Nu aveai dară cum să-l cunoşti. Amarnic om. Şi tare urît de boieri. El îi băgase în cap lui Mavro-

gheni ăla să se dea de partea opincii împotriva boierilor. Auziseră şi ei ceva despre răzmeriţa franţuzilor. Ei, nu se potrivesc toate oriunde!... Şi bunicul dumitale cine era?

— Era fratele lui mai mic, Iancu Turnavitu, dascăl la Academia grecească.

Bătrînul rămase încremenit, cu ochii puţin holbaţi. Şi deodată se întoarse uşor înviorat, încălzit:

— O, Doamne, slabă e amintirea omenească. Şi pe el, pe acest Iancu Turnavitu treti logofăt, l-am cunoscut. Era însurat — oh! au trecut multe zeci de ani de atunci — cu o femeie negricioasă, Catinca Budişteanu. Acum îmi dau seama că şi la chip nu semeni cu Dumitrache, care era negru şi încruntat la faţă, ci chiar cu bunicul dumitale, cu dascălul, care avea o fire molcomă şi trăgea numai la carte.

Popa Dumitru se gîndi că Scarlat avea totuşi ceva din fratele bunicului său, din acel Dumitrache, sfetnicul dîrz al lui Mavrogheni.

— Vezi, preacinstite părinte, că acest prieten şi fiu al nostru seamănă puţin şi cu unchiul lui după bunic. Şi el luptă ca să se înnoiască ceva. Asemenea har trece, se vede, pe căi ocolite la unii dintre nepoţi.

Dar bătrînul se încăpăţîna şi stăruia în părerea lui că nu e nici o asemănare.

Atunci se auziră bătăi în poarta viei şi toţi aşteptară cu urechile ciulite, căci nu se vedea dincolo de casă, pînă cînd se ivi, venind pe lîngă pridvor, bătrîna ţărancă încovoiată de spate care îngrijea de gospodăria protosinghelului şi care era şi mama paznicului. Venea încet, morocănoasă, şi nu vorbi decît de la un pas, în şoaptă, ducînd basmaua în dreptul gurii, cu un fel de spaimă tainică:

— E unu afară... da' e călare. Nu-ș' de unde spune că e... e călare.

Pînă să sfîrșească ea, cei doi băieți andri alergară în goană să vadă cine e și apărură numaidecît cu un lipcan care descălecase și lăsase calul în bătătură. Aducea o scrisoare grabnică a lui Bălcescu către Scarlat Turnavitu :

„Prietene, află că urmează să pleci neîntîrziat la Focșani. Deivos m-a îndrumat să te caut la părintele Georgescu și crez că aceste rînduri ale mele te vor ajunge. Treci neapărat pe la mine înainte de a părăsi capitala."

*

Aflînd că va pleca numaidecît la Focșani, Bălcescu ținea să-l vadă pe Scarlat Turnavîtu ca să-l însărcineze să ia legătură cu căpitanul de corabie de la Galați, în privința butoaielor de pulbere de pușcă de care știa că va fi neapărat nevoie. Era bucuros că Turnavitu, plecînd la Focșani, îi va putea fi chiar de-acolo de folos, mai ales că puteau să aibă în viitor prin el vești mai grabnice decît le adusese, întîrziat, Brătianu. De cum se întorsese în București, Bălcescu, îndîrjit în muncă de întorsătura prielnică a evenimentelor și hotărît să tragă cel mai mare folos pentru revoluție din răgazul atît de bine venit, pe care li-l dădea norocul (pe cînd celorlalți, la cei mai mulți le aduceau doar zile, în sfîrșit, de desfătare optimistă, lipsită de spaime), el se pornise iar — fără repaus — să ducă la împlinire planul lui de înfăptuiri esențiale și grabnice : alegeri pentru Constituantă, împroprietărirea clăcașilor, alcătuirea unei armate populare. Trăgînd învățămintele cuvenite din cele îndurate în aceste săptămîni, el și Arăpilă hotărîseră că este de cea

mai mare însemnătate găsirea oriunde și cu orice preț a unui bun armament. Tunuri, puști, muniție. Fără arme nu putea dăinui nici un stat, nici o revoluție. De unde pînă acum ei pregetau și tot amînau plecarea lui Arăpilă în misiune, acum găsiră de cuviință că el trebuie să plece neîntîrziat, a doua zi chiar. Va trece întîi munții și va zăbovi cît trebuie în Ardeal, ca să vadă ce sprijin se poate afla la romînii de acolo, apoi mai departe la Budapesta, Viena, pînă la Paris. N-au mai dormit decît pe apucate în cele două nopți următoare, tot punînd lucrurile la cale. Nu trebuia să se piardă nici un ceas măcar.

*

Auzind că trebuie să plece numaidecît, bătrînul protosinghel se arătă mirat :

— Da' de ce să pleci ? Dacă faci legămîntul căsătoriei apoi trebuie să rămîi cu logodnica dumitale, tinere.

— A fost numit administrator la Slam-Rîmnic și trebuie să-și ia slujba în primire, spuse părintele Georgescu, nu fără o tainică mîndrie.

Bătrînul își încruntă sprîncenele albe și rărite.

— Administrator ? Ce e asta administrator ?

— Administrator, cîrmuitor adică al județului, ispravnic de...

— Cîrmuitor ? Cîrmuitor de județ ? repetă bătrînul. Păi asta-i slujbă de boier mare... cum se poate să fii dumneata cîrmuitor ?

Scarlat Turnavitu glumi :

— Acum s-a isprăvit cu boierii mari, cinstite părinte. Acum revoluția a venit cu oamenii ei. Poporul se va conduce prin oameni aleși de el.

Protosinghelul clătină din cap ca și cînd afla întîia dată despre revoluție, deși vorbise mereu cu popa Dumitru despre asta:

— Și Bălcescu ăsta care-l zorește să plece cine e?

— Nu-l zorește el să plece, îi scrie numai ca să vie să-l vază înainte de a pleca, că o fi avînd să-i spuie ceva... Bălcescu este secretar al guvernului.

— Secretar al guvernului? Măi, măi... cum s-au schimbat lucrurile! L-am cunoscut bine, că am cunoscut, e mult de-atunci, pe tatăl său, serdarul Petrescu.

— Serdarul Petrescu? Păi, preacinstite părinte, vorbim de Bălcescu...

— Bălcescu, știu eu ce spui... E băiatul serdarului Petrescu. Am cunoscut-o și pe mamă-sa, doftoroaia, că acum vreo douăzeci de ani am fost bolnav de ochi, ca și pe el. Pe băiat îl știu de cînd era calemgiu la Vistierie...

— Nu, nu părinte, ăla e Costache, feciorul cel mare al serdăresei.

Aci interveni hotărît Scarlat Turnavitu:

— A fost... serdăreasă. Acum nu mai e nimic...

Popa începu să rîdă:

— Ei, bată-te să te bată... Așa e, uitai. Vezi că ne deprindem greu chiar noi cu noua stare de lucruri... Apoi se întoarse adunînd fărîmiturile de pe masă în palma stîngă. Preacinstite părinte, secretar al guvernului este Nicolae, al doilea băiat al doftoroaiei.

— Nicolae? Niculache? Păi ăsta e copil... Stai, stai... și se gîndi nedumerit: Să tot aibă douăzeci și trei de ani. Care va să zică în 30 era copil ca de cinci ani.

— Era mai mare, preacuvioase, îl lămuri Turnavitu. Era mai mare. Am fost amîndoi la Sfîntu Sava de la întemeierea Colegiului. Cred că are douăzeci și opt de ani, dacă nu douăzeci și nouă.

— E tînăr, îl întregi cu admirație popa Dumitru, care da fărîmituri la păsări, dar este o flacără. E mintea și inima revoluției.

Bătrînul protosinghel își duse mîinile cu degetele înțepenite, care nu-l prea ascultau, și scăpa totul, în cumpănire, mereu nedumerit:

— Bine, bine... mintea? Frumos, frumos... Inima, și asta-i tare frumos... Dar unde e puterea? Cum poate fi revoluție — cum ziceți dumneavoastră, că noi îi ziceam răzvrătire — fără putere?

Turnavitu se întoarse exaltat, după ce fură o privire Tincuței, către bătrînul preot:

— Îmi pare rău, părinte, că n-ați fost la 11 iunie, că n-ați fost la 19 iunie, că n-ați fost la 30 iunie... ați fi văzut unde e puterea. Îmi pare rău. Are Bălcescu acesta o vorbă: Puterea e poporul.

— Ai dreptate, prietene, fiule; are dreptate Bălcescu ăsta al nostru, îi spuse popa Dumitru. Puterea e poporul.

Cînd îl auzise pe popa Dumitru numindu-l „prieten și fiu", Scarlat Turnavitu își ieși din lîncezeala lui de om beat de fericirea de a trăi și-l privi înfiorat pe acest tată al dragostei lui. Popa îi ghici gîndurile și-i spuse încurcat, dar tare, ca să audă toți:

— Crez că fetița asta a mea a văzut mai bine decît mine.

— Vezi, fiule, că fetele văz cu alți ochi decît cu ochii noștri de popă, răspunse pentru toți bătrînul, acum încălzit bine. Și cînd vrei să-i logodești? Aș vrea să faceți asta cît sînteți aci, ca să le schimb eu inelele.

Obrajii Tincuței se împurpurară ca sîngele pentru întîia dată, iar lui Scarlat începură să-i vîjîie urechile.

Răspunse părintele Dumitru tot pentru amîndoi :

— Păi, dacă ar avea verighetele, i-am putea logodi şi azi. Au aşteptat destul, bieţii de ei...

Turnavitu sări de la masă, căci nu mai putea sta locului :

— Mă duc eu pe jos pînă la Bucureşti să caut verighete. Pînă în deseară sînt înapoi... Şi sări, gata să şi pornească.

— Ei, atunci o să pleci, dar mai tîrziu, şi iei brişca asta cu dumneata la ducere, dar o s-o laşi acolo, lui Tase. Te întorci pe jos sau cu ce vei găsi pe drum. Dar e timp destul, iar ziua e frumoasă. Uite, acum plimbaţi-vă puţin pe pajiştea asta. Ăţi fi avînd ceva de vorbit.

Au plecat să se plimbe. Turnavitu era fericit că e alături de ea, dar de vorbit tot nu putea vorbi. Priveau în jurul lor legaţi cu gîndul unul de altul. Tot fata fu acea care spuse întîile vorbe :

— Mi-a fost tare drag de dumneata de cînd ai venit la noi, ştii, ţi-am ţinut surtucul cel gros, în iarna aceea... Aşa am să fac toată viaţa.

— Să-mi ţii surtucul ? întrebă el glumind tulburat.

— Dacă e al dumitale ?

Fetele din neamul ei spuneau „dumneata“ bărbaţilor lor toată viaţa.

— Crezi că o să-ţi placă ?

— Pînă la moarte...

Nu ştia ce spune.

Poate şi fiindcă, în jurul lor, în ei, bucuria de a trăi era fără margini.

Scarlat Turnavitu vedea plin de încredere că revoluţia, încă o dată şi definitiv biruitoare, se ridică spre slava ei, ca şi vara abia începută, că lîngă el era o fată fragedă, cu părul negru tras spre tîmple, că o să-şi trăiască toată viaţa, zi de zi şi noapte de noapte, poate chiar acolo la Focşani, unde răspunderea noilor împrejurări, într-un judeţ întreg, era în seama lui. Întreaga constelaţie mergea spre steaua cea mai înaltă a tăriilor de sus, luminoase ziua, după ce fuseseră întunecate noaptea.

CUPRINS

CARTEA A ŞASEA

În dimineaţa de 11 iunie 5
În inima Lipscanilor 13
Din nou la Goleşti 34
Veste bună la Vadu Rău 47
Despre Sultana şi pătimirea ei 54
Două zile ministru 74
Negustorii la mitropolit 87
O cotitură în revoluţie 97
Jocul de şah 102
Pe Cîmpia Libertăţii 119
Un joc neruşinat 127
„Oltenii" spre Bucureşti 136
Safta cea neagră croieşte cu gîrbaciul . . . 147
În jurul şi-năuntrul unui palat domnesc . . 156
Şedinţa Guvernului vremelnicesc 195
Boierii dedesubt 204
Ce-a fost mai departe la şedinţa Guvernului vremelnicesc 206
Se ridică pentru a doua oară Bucureştii . . 219
Priveghiul morţilor care veghează 247
Apoteoza celor în zdrenţe 279

CARTEA A ŞAPTEA

Ostaşi de tot soiul 291
Drum spre Focşani 311

Procesul celor trei 331
Cea de a treia duminică 361
La boieri acasă 386
Guvernul vremelnicesc în ceasul răspunderilor 389
Fuga 422
Se ridică a treia oară norodul bucureştean . . 448
Înapoi spre inima ţării 483

Redactor responsabil : POPA TEODORA
Tehnoredactor : TUDOR ION

Dat la cules 23.01.1962. Bun de tipar 30.04.1962. Apărut 1962. Tiraj 45.145 ex. broşate. Hirtie tipar de 50 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 24,56. Coli tipar 16. A. nr. 020/1962. C.Z. pentru bibliotecile mari 8 R. C.Z. pentru bibliotecile mici 8 R—31.

Tiparul executat sub comanda nr. 20.122 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii, Bucureşti — R.P.R.

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2024